



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>



Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på <http://books.google.com>

FÆRØERNE

1600—1709.

+✓

AF

N. ANDERSEN.

SORENSKRIVER PAA FÆRØERNE.

MED 2 KORT.

W. von
Bib.
1895

MED UNDERSTØTTELSE AF CARLSBERGFONDET.

KØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1895.

h. f.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
739491
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 19 6 L

NOV 23 1961

Indhold.

	Side.
I. Handelen og dens Drift	2—170
1. De bergenske Handelsselskaber	4— 28
2. Det islandske Kompagni	28— 66
3. Handelen i Gablernes Tid	66—170
II. Rettens Pleje	171—222
III. Fjender og fremmede Fiskere	223—254
IV. Skandserne	255—288
V. Thorshavn	289—302
VI. Skolen	303—316
VII. Hospitalet for de Spedalske og de Fattige	317—325
VIII. Odel og Fæste	326—342
IX. Gejstligheden	343—444
1. Norderøerne	368—373
2. Nord Strømø	373—385
3. Syd Strømø	385—404
4. Sandø	405—413
5. Østerø	413—418
6. Vaagø	418—430
7. Suderø	430—444
X. Sæder, Skikke og Overtro	445—457

Naar man gaaer de færøske Tingbøger igjennem, vil man finde, at der ved hvert Aars Laugting paa den første Tingdag af Fogden er rettet Spørgsmaal baade til dem inden Tinget, Laugmanden med Laugrettesmændene og Provsten med Præsterne, og til Almuen uden Tinget om, hvorledes i det forløbne Aar Handelen har været drevet, og Tilførslen har været.

Handelens Drift og Krambodens Forsyning var det, der først og fremmest beskjæftigede Befolkningen paa Færøerne, og anderledes kunde det jo heller ikke ret vel være paa saa afsides liggende Øer, hvor Enehandel fandt Sted. De Varer, Befolkningen skulde have til Kjøbs, kunde paa lovlig Maade kun faaes i Kramboden, og Befolkningen kunde ligeledes kun dér lovlig afsætte sine Frembringelser. Befolkningens Ve og Vel bliver derved i særlig Grad knyttet til Forsyningen i Kramboden, og denne bliver det, hvorom alt drejer sig.

I det Følgende, der vil skildre Forhold og Tilstande paa Færøerne i Tidsrummet fra 1600—1709, vil der derfor først blive givet en Fremstilling af Handelsforholdene som det centrale, derefter af andre Forhold og Samfundformer paa Øerne.

I.

Handelen og dens Drift.

For en afsides liggende Øgruppe har Enehandelen selvfølgelig sine gode Sider, den kan sikre en regelmæssig Forsyning med og Tilførsel af Varer, som Øerne ikke selv kunne frembringe, samtidig med, at den derved, at Landets Frembringelser modtages som Betaling, skaffer Afsætning for disse. Navnlig for Færøerne, der da lige saa lidt som nu kunde brødføde sig, var Enehandelen en Nødvendighed, naar Øerne ikke til Tider, under Krig, ved Hærgning af Sørøvere og i Nødaar, skulde lide Hungersnød. Men en ufravigelig Betingelse for Enehandelens Berettigelse er, at Forsyningen er regelmæssig og rettidig, i Forbindelse med, at den Taxt, som der ved Enehandel maa sættes paa Varer, saavel dem, der kjøbes, som dem, der sælges, alt gjennem Kramboden, er passende og forholdsommæssig.

For regelmæssig og rettidig Forsyning kan Krigsforhold med Blokering af Havne og Opbringelse ved Kapere, og om ikke andet saa Vind og Vejr være Hindringer, men de, hvem Varerne skulle tilføres, og som mangle dem, ville nødig erkjende, at nogen Udeblivelse eller Forsinkelse i Tilførslen er berettiget, og de ville til Trods for alt beklage sig.

Om Prisen paa en Handelsvare, hvor Enehandel finder Sted, er forholdsmæssig eller ej, derom ville Meningenne mellem Kjøber og Sælger i Almindelighed være delte. Den, der sælger, vil hævde, at den Pris, hvortil han efter en fastsat Taxt skal byde en Vare til Fals, er ikke alene forholdsmæssig, men endogsaa billig eller for lav, og det stik modsatte Synspunkt vil gjøre sig gjældende fra Kjøberens Side, der er tvungen til at købe og til at betale efter Taxten. Et saadant Forhold er en rig Kilde til Utilfredshed, og Utilfredsheden med deraf flydende Klager vil fordobles, naar som ved Enehandel den samme, der i Kramboden optræder som Kjøber, samtidig er Sælger for en bestemt Tvangspris af Landets egne Frembringelser; som Sælger vil han finde Prisen for lav.

Hvad enten Staten driver Enehandel eller den forpagter Driften ud, ville Klagerne flyde rigelig, og saaledes var Tilfældet ogsaa paa Færøerne, ikke alene i det Tidsrum, hvormed Fremstillingen her skal beskæftige sig, men ogsaa efter den Tid. Der blev klaget, til Tider med Rette, til andre Tider ubetimeligt, mangt og meget blev lagt Enehandelen og dens Indehavere med Urette til Last, og Raabet paa, at Handelen skulde gives fri, blev stærkere og stærkere, omend vel modsatte Anskuelse¹⁾ til Fordel for Enehandelen ogsaa gjorde sig gjældende hos en Del af Befolkningen, der nu en Gang gennem Aarhundreder var vant til Enehandel, og til at Kongen landsfaderlig sørgede for sine fjerntboende Undersaatter. Endelig ved Lov 21 Marts 1855 brast fra Nytaar 1856 af det Baand, der var en Hæmsko for fri Handel og Vandel og dermed for al Udvikling til Selvhjælp paa Øerne.

¹⁾ Histor. Tidsskrift 6. R. III. S. 569.

1. De bergenske Handelsselskaber.

Præsten paa Syd Strømø, Lucas Jacobsøn Debes, omtaler i sin »Færøernis oc Færøeske Indbyggeris Beskrivelse«, trykt 1673 ¹⁾, at gamle Folk paa hans Tid endnu kunde huske, at Færingerne selv havde udført og tilført deres Varer, og at Kong Frederik den Anden har givet Privilegier for denne Handel. Privilegierne for denne fri Handel, som Lucas Debes kjender af Omtale, ere givne ved Brev af 7. Marts 1571 ²⁾, hvorved Frederik den Anden tillader Færingerne selv at skaffe sig Tilførsel og desuden at holde et Skib paa 24 Læster til at hente Tømmer fra Norge med, samt at maatte forsende deres Varer, hvor dem selv synes for godt. De, der gave sig af med denne Tilførsel og Udførsel af Varer, manglede imidlertid den Indsigt og Omtanke, som en regelmæssig Handelsdrift med Forsyning hele Aaret rundt nødvendigvis udkræver; til Tider var der Varer nok i Behold, til andre Tider manglede der, og de, hvem Manglen da gik ud over, var Almuen, der tilmed var udsat for, at Varerne udprangedes til ublu Priser. Hertil kom, at det var forbunden med stor Risiko at drive en saadan Handel; der var Fare for Sørøvere saa vel paa Søen for den Søfarende som paa Land for Kjøbmanden.

Denne Handelsdrift af Færingerne selv varer derfor kun indtil 1573 ³⁾; da faaer Jochim Thim, Borger i Hamborg, Bevilling til at besejle Færøerne, afløses 1578 ⁴⁾ af Kongen, der selv vil forsyne Landet, og dernæst af

¹⁾ L. Debes kom til Færøerne 1651.

²⁾ I Register over alle Lande er Brevet dateret MDLXX, men efter den Rækkefølge, hvori det er indført, maa det være 1571, N. R. (Norske Rigsregistrarer) I. S. 678—79.

³⁾ Br. 3 Novbr. 1573. N. R. II. S. 74—75.

⁴⁾ Br. 21 Febr. 1578. N. R. II. S. 264.

Mogens Heinesøn og hans Medredere, som 1579¹⁾ faa Bevilling til at handle paa Færøerne og samme Aar til at bemande deres eget Skib med Folk og Skyts, naar de sejle til og fra Færø, at angribe Sørøvere med.

Senere følger der forskellige Rederier efter, bestaaende af Borgere i Kjøbenhavn, Bergen og Hamborg, som sidde inde med Handelen, indtil man ved det syttende Aarhundredes Begyndelse træffer et Handelsselskab, bestaaende af 4 Bergens Borgere: Raadmand Søren Andersen og Kjøbmændene, Claus Liudt, Jacob Jacobsen og Johan Wendelcke, der den 5 August 1597²⁾ havde faaet Bevilling paa 3 Aar, regnet fra Philippi Jacobi Dag³⁾ samme Aar, og under 6 Maj 1601⁴⁾ fornyes Bevillingen atter paa 3 Aar for de 3 førstnævnte og Johan Wendelckes Efterleverske.

Som det vil ses af Navnene paa Enehandelens Indehavere, er det tildels endnu Tydske, der fra Bergen før og kort efter Aarhundredets Begyndelse ere med i Handelens Drift paa Færøerne, og endnu ind i Aarhundredet har det hanseatiske Kontor i Bergen gammel Handelsgjæld til Gode paa Øerne. Af Laugtingsprotokollen for 1616 sees saaledes, at en Mand paa Nolsø havde udsat i Garpeskyld⁵⁾ 1 Mark Jord til en Kjøbmand ved Bryggen

¹⁾ Br. 4 Febr. og 30 Novbr. 1579. N. R. II. S. 306—7 og 356.

²⁾ N. R. III. S. 507—9.

³⁾ d. 1 Maj.

⁴⁾ N. R. III. S. 633.

⁵⁾ De hanseatiske Kjøbsvende i Bergen kaldtes Garper, og Kontoret Garpe Bryggen. Peder Claussøn siger i sin Norges Beskrivelse, 1632, S. 78, at alle Tydske kaldes Garper paa Norsk. og Ludvig Holberg i Bergens Beskrivelse, 1737, S. 207: »Andre holde for, at det Ord, Garp, betyder en Lus, og at saadant Navn er givet de Tydske paa Bryggen, efterdi de ved snedig Handel og Vandel udsugede Bergens Indbyggere.« Se Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie I. S. 219, Norsk histor. Tidsskrift II. 3, S. 156. Paa Færøerne bruges Garpur som Betegnelse for en Kjæmpe, en stærk og kjæk Fyr.

i Bergen udi Svendgaarden¹⁾ for 30 à 40 Aar siden; Mogens Heinesøn havde sagt, at han havde betalt denne Skyld til Kjøbmanden, og efter Mogens's Død havde Hr. Hans Jørgensen²⁾, Sognepræst paa Norderøerne, taget Jorden til sig i Pant. Det forholdt sig imidlertid ikke, som Mogens havde opgivet; han, upaalidelig som sædvanlig, havde ikke betalt Garpe-Skylden, og den stod endnu uafskreven. Hr. Hans paastod, at han var i god Tro; han vidste ikke andet derom end som »Mogens Heinesøns Kjøbe- og Pantebreve³⁾, som vare hidførte i Landet af salige Søfren Islænder⁴⁾ Anno 15 . . , derom formeldede, som findes registreret og indskreven udi den gamle Tingbog.«⁵⁾

Den 16 April 1603⁶⁾ gives der Claus Liudt og Jacob Jacobsen sammen med Nicolas de fruntt, Raadmand og Apoteker i Bergen, og Henrik Didriksen, Borger sammesteds, Tilladelse til indtil 1 Maj 1606 at maatte drive Handelen paa Færøerne, og disse have derefter Handelen til 1 Maj 1614, — i hvilket Tidsrum der er givet Bevillinger, daterede 16 Januar 1605⁷⁾ og 3 Juni 1608⁸⁾, hvilke ikke lyde paa et bestemt Tidsrum, men »indtil vi anderledes derom lader tilsige«, — dog at Henrik Didriksen ikke er Parthaver i det Handelsselskab, der 1608 faaer Bevilling.

1) En af de Kontorskes mange Kjøbmandsgaarde i Bergen, se L. Holberg, Bergens Beskrivelse S. 228.

2) Hans Jørgensen var gift med en Datter af Mogens's Halvbroder, Laugmand Joen Heinesøn, Kongsbonde paa Lamhauge, Østero.

3) Mogens Heinesøn havde blandt andet Gods paa Færøerne. Kaalgaard i Sumbø paa Suderøen.

4) Søfren Islænder, Kgl. Majestæts Kjøbmand paa Færøerne 1592 og 1595—96, var Foged sammesteds fra Phil. Jac. 1598—99, N. R. III. S. 284, 377, 529.

5) Denne er gaaet tabt; den ældste Laugtingsprotokol begynder 1615.

6) N. R. IV. S. 7.

7) N. R. IV. S. 96.

8) N. R. IV. S. 256.

De to bergenske Kjøbmænd, Claus Liudt og Jacob Jacobsen, havde alt i 1613¹⁾ bestemt sig til at trække sig ud af Handelsselskabet og da givet Nicolas de fruntt det Hverv at begjære en naadig og gunstig Afsked for dem fra den færøske Handels Forpagtning, hvorimod Nicolas de fruntt ønskede selv at fortsætte den. Da han søgte sig Parthavere i et nyt Handelsselskab, var der 2de Mænd, som han paa Grund af deres Stilling meget kunde ønske at forene sig med, for at de sammen med ham kunde være knyttede til den færøske Handels Ve og Vel, nemlig Tolderen i Bergen og Kongens Foged paa Færøerne.

Handelen paa Færøerne havde altid hidindtil været toldfri, men 1612 havde Tolderen i Bergen, Borgmester Søfren Søfrensen, fordret, at de færøske Varer, som indførtes til Bergen, og det var ikke ganske lidet, skulde fortoldes. Nicolas de fruntt havde bedt Tolderen om foreløbig at maatte indføre færøske Varer toldfrit, saaledes at Spørgsmaalet senere kunde afgjøres, og 1613²⁾ søgte han Kansler Christian Friis³⁾ og Statholder Breide Rantzau⁴⁾ om Toldfrihed, idet han paaberaabte sig, at det islandske Kompagni havde Toldfrihed for islandske Varer, der indførtes i Danmark og Norge, og at der paa Færøerne ligesom paa Island gjaldt en vis bestemt Kjøbmandstaxt for Øernes Frembringelser, som han og hans Kompagni maatte betale efter, enten saa de færøske Varer, naar de kom til Bergen, kostede lidet eller meget; blev der ikke tilstaaet Toldfrihed, var det ikke muligt for

1) Skrv. 25 April 1613 fra Foged Strange Madsen til Kansler Chr. Friis, i Pk. Færø vedkommende Nr. 148, Skab 15, Rigsarkivet.

2) Andragende, dat. April 1613, i Pk. Færø vedk. Nr. 148, Skab 15.

3) Chr. Henriksen Friis til Borreby, Kansler og Rigsraad 1596, født 1556, død 1616.

4) Statholder paa Københavns Slot, havde høj Kommando i Kalmarkrigen, født 1566, død 1618.

ham »at blive ved Magt«. Under disse Tvivlsmaal om, hvorvidt der skulde svares Told eller ej af færøske Varer, var det selvfølgelig godt at have Tolderen i Bergen, der skulde opkræve det meste af Tolden, som Deltager i Handelens Drift.

En anden lige saa værdifuld Parthaver i Handelsselskabet vilde Kongens Foged paa Færøerne, Strange Madsen¹⁾, være. Fogden skulde modtage Leje og Landskyld samt alle andre Afgifter, der erlagdes in natura, og disse Naturalydelse havde han atter at levere til dem, der havde forpagtet Handelen. Strange Madsen, der var kjøbenhavnsk Borger, havde i Aaret 1597²⁾ været Foged paa Færøerne og var ved Bestalling af 8 Maj 1599³⁾ atter bleven det. Han var altsaa godt kjendt af Nicolas de fruntt, og denne havde henvendt sig til ham om at indtræde i det nye Handelsselskab, som han agtede at danne. Den 25 April 1613⁴⁾ ansøgte derfor Strange Madsen Kansler Christian Friis om, at denne vilde hjælpe ham, dels til at faa Færøernes Indkomster i Forpagtning mod en vis Afgift, dels til at faa Bevilling paa at drive Handelen paa Øerne; han tilbyder, at han vil tage Nicolas de fruntt eller hvem anden Kansleren ønskede i Kompagni med sig og paaberaaber sig, at han, »fattig Mand nu paa en 16 Aars Tid (tidt og og ofte med svær Livs Fare) haver ladet sig bruge udi denne ringe Bestilling, saa ogsaa tilforne udi højlovlig Konning Frederiks Tid haver ladet sig bruge baade udi Engeland, Sverige og Tyskland, som Kvittantsier og Regnskab kan udvise.«

Nicolas de fruntt var godt kjendt af Christian den Fjerde, saa Bevillingen til det nye Handelsselskab, sammensat som han ønskede, beredte ingen Vanskeligheder. Det var hos ham, at Slotsherren, Jacob Trolle, havde bedt

¹⁾ Raadmand i Kjøbenhavn 8 Januar 1619, Medlem af det islandske Kompagni, død den 4 August 1621.

²⁾ Br. 21 April 1597, N. R. III S. 484—85.

³⁾ N. R. III. S. 567.

⁴⁾ Side 7 Note 1.

Kong Christian til Gjæst, da denne 1599 var i Bergen, hvor Kongen og hans Følge bleve stærkt beværtede og dandsede lystigt med Bergens smukkeste Piger; »der sad Kongen med sin Broder¹⁾ hele Natten indtil Morgenen og drak Vin og Claret²⁾, og da de havde drukket meget og igjen vilde fare om Bord, da slog Kongen af stor Lystighed alle Vinduerne ind og slog hans Bagerovn itu.« Ved kongelig Brev, dateret Koldinghus d. 3. Febr. 1614³⁾, fik Søfren Søfrensen, Nicolas de fruntt og Strange Madsen Bevilling til at besejle Færøerne i tre Aar fra 1. Maj 1614, og Bevillingen fornyes atter d. 25. Jan. 1617⁴⁾ paa samme Vilkaar.

Den Ret til Enehandel paa Færøerne, som dette Handelsselskab fik, var aldeles den samme, som de tidligere Rederier fra Aarhundredets Begyndelse havde haft, idet alle disse Bevillinger vare enslydende med den, der var givet de 4 Bergens Borgere d. 5 August 1597.

Handelsselskabet skulde »forsørge Landet med gode uforfalskede Kjøbmands Varer, besynderlig Mel og Malt, saa at Almuen der paa Landet kunde bekomme til Nødtøft hvis enhver behov haver, og dersom de herudi findes forsømmelig, da skulle de stande os derfor til Rette og dermed have forbrudt dette vort Brev og Benaadning. — De skulle ikke heller opsætte eller forhøje deres Varer i Kjøb eller Salg imod Almuen anderledes end som gammelt haver været og efter som vore Kjøbmænd haver gjort og brugt der paa Landet efter Landsens gammel Vis og Brug, som haver været befalet den Stund, de haver været Kjøbmænd der sammesteds. — De skulle ikke heller handle eller tilføre til Landet andre end gode uforfalskede KjøbmandsVarer; dersom anderledes findes hos dennom, da skulle de derfor stande til Rette efter Loven. — De skulle og

¹⁾ Hertug Ulrik.

²⁾ Kardemommevin, Lutendrank.

³⁾ N. R. IV. S. 515.

⁴⁾ N. R. IV. S. 613.

i lige Maade i alle Kjøb og Salg, i Indtægt og Udgift, ikke bruge nogen anden Alne eller Vægt end ret færøske Alne og Vægt, som de skulle lade Laugmanden bese, og han med Laugrettesmændene kan kjende ret at være. — Dersom de kunde have nogen Tiltale til nogen der paa Landet enten for Gjæld eller andet, da skulle de tale dennom til med Lov og Ret for Laugmanden og for Laugrettesmændene og lade dømme dennom og deres Vederpart imellem efter Loven og ikke tage sig selv til Rette under deres Falsmaal. — Dersom der og kunde være nogen paa Landet, som vil drage derfra og hid til os at beklage deres Sager, da skulle forskrevne Kjøbmænd være pligtig for en billig Fragt at lade dennom komme ind paa deres Skibe ud af Landet. — De skulle i alle Maade holde dennem venligen og sagtmødige med god Omgængelse baade imod de gejstlige og verdslige, saa at ingen af Landsens Indbyggere kunne med Rette have dennom over forskrevne vore Borgere og Kjøbmænd at beklage. — De skulle og forskrive dennom samtligen og en for alle imod os med deres Brev og Segl at lade betale og fornøje os vor Rente og Rettighed betimelig Tid efter som forskrevet staaer. — De skulle og holde vor Foged udi Agt og Ære paa vore Vegne i hvis forefaldende Sager, som der paa Landet kunde sig tildrage, og i Bud og Forbud være hannom hørig og lydlig i de Sager, som os er anrørendes. — De skulle og være pligtig at føre vor Foged fra Bergen og ind i Færø om Aaret og igjen fra Færø og til Bergen paa deres Skibe, dog paa vor Underholdning til Mad og Øl.«

I Forbindelse med Rettigheden og Forpligtelsen til at indføre Kjøbmandsvarer paa Færøerne og at udføre færøske Varer havde Handelsselskabet Forpagtningen af Øernes Indkomster. Disse vare dels visse, saasom Leje og Landskyld, dels uvisse, saasom Tiender fra gammel Tid af Lam, Køer, Sælhunde, Hval og Fisk, Gaardfæstning, Vragpenge og Sagefaldsbøder. Baade de visse og de uvisse Afgifter erlagdes i færøske Varer, men beregnede

i Mark, Gylden og Skind¹⁾ til Fogden, de uvisse tildels gennem Sysselmændene, og Fogden leverede dem efter Fradrag af egen Løn samt af det aarlige Bidrag til den latinske Skole og Hospitalet for de Spedalske til Indehaverne af Handelen, der beholdt dem mod at svare for hver Gyldens Værd 1 Vog Fisk,²⁾ at levere paa Københavns Slot paa egen Bekostning, — forsaavidt den visse Afgift angik, det første muligt var om Aaret.

Det var saa godt som altid, hvad det jo ogsaa efter Bevillingen skulde være, Tørfisk eller Bergfisk, der af Handelens Forpagtere leveredes paa Københavns Slot, hvor Fisken modtoges af Proviantskriveren,³⁾ kun undtagelsesvis leveredes der nogle faa Hundrede Par røde eller hvide Hoser, nogle Sække Fjer, lidt Uldtrøjer eller uldne Skjorter til Renteskriveren⁴⁾ i Klædekamret.

Hvad der leveredes var ikke hvert Aar lige meget, det kunde vexe fra c. 1700 Gylden og op til c. 2800 Gls. Værd⁵⁾ aarlig.

Det var ikke ved Bevillingen fastsat, hvilken Pris der skulde være paa de Varer, Handelsselskabet købte og solgte, men der var henvist til Landsens gammel Vis og Brug. Da Niels Skinkel til Gjerskov 1584⁶⁾ havde faaet Færøerne i Forlening, afæskede han paa et Ting Befolk-

¹⁾ 1 Mark færøsk = 16 fær. Gylden, courant Daler, gl. Daler, Rdlr. in specie.

1 Gl. = 20 Skind = 5 M $\frac{1}{2}$ dansk. 1 Øre Sølv = 6 Skind.

1 Skind = 4 Skill. dansk. 10 " " = 3 Gl.

1 Skind = 4 Mærker. 1 Mk. " = 2 " 8 Skd.

²⁾ 1 Vog Fisk. Smør, Talg, Uld, Fjer eller Tran = 3 Bismer Pund = 2 L $\frac{1}{2}$ 4 $\frac{1}{2}$. 2 $\frac{1}{2}$ = 4 Bismer M $\frac{1}{2}$ = 1 Skind.

³⁾ Rtkmrs Forleningsbog Nr. 181, S. 300; Rtkmrs Kvittantsbog for Lensmænd IX. (1607—08) S. 371—72, XI. (1608—09) S. 368—69.

⁴⁾ Rtkmrs Kvittantsbog for Lensmænd VIII. (1604—05) S. 353.

⁵⁾ Rtkmrs Forleningsbog Nr. 180, S. 398. Rtkmrs Kvittantsbog for Lensmænd IV. S. 215 og 236. Va. S. 466, VIII S. 377, Arent Bernsen II S 118, Schlegels Samling zur dän. Geschichte I. 1 S. 31.

⁶⁾ Br. 29 Juni 1584. N. R. II. S. 556—57.

ningen Forklaring om gammel Landsens Kjøb;¹⁾ der blev ham da svaret, at »her paa Landet intet Kjøb havde været sat fra den Tid, salig Thoñas Kopijn²⁾ havde Færø udi Forlening«, derfor blev Prisen 1584 opgivet paa Tinget, den var paa de Varer, som i Almindelighed tilførtes og forhandlede: Byg — 2 Gl., Malt — 3 Gl., Rug — 2½ Gl., Bygmel — 3 Gl., grovt Salt — 2 Gl., Øl — 3 Gl. pr. Tønde, 1 Kande Brændevin — 1 Gl., og for de Varer, som modtoges i Handelen og udførtes: en Kippe³⁾ Skind — 2 Gl., en Vaag Uld, Tran, ru Talg, Fjer og Fisk = 1 Gl., skær Talg og Smør: 1 Td.—10 Gl., 1 Vog—1½ Gl., 1 Td. Tran—6 Gl., et Par røde Hoser — 5 Skind og et Par hvide do — 4 Skind, 40 ferske eller 30 saltede Fisk — 1 Gl., 1 Lam — 5 Skd, 1 Pk. (60 Al.) Vadmel — 6 Gl., se iøvrigt Arent Berntsen: »Danmarckis oc Norgis fructbar Herlighed«, 1656, I, 2 S. 332 og II, 2 S. 116.

Det nye Handelsselskab, der fra 1 Maj 1614 overtog den færøske Handel og Forpagtningen af Øernes Indkomster, drev ikke Handelen under ét, men havde fordelt Tilføringen saaledes mellem Parthaverne, at hver af disse skulde tilføre en tredie Del; hvad der indhandlede paa Øerne, udførtes heller ikke til Handelsselskabet under ét, men til hver af Parthaverne, der altsaa hver drev selvstændig Handelsforretning, — som det vil sees, en saa uheldig Ordning i et Handelsselskab, at Uenighed ikke ret vel kunde undgaaes. Desuden klæbede der den i hvert Fald tilsyneladende Fejl, seet fra Befolkningens Standpunkt, ved Handelsselskabet, at den ene Deltager i det, nemlig Strange Madsen, som ovenfor nævnt, var

1) Se Afskrift i Pk. betegnet: nogle gl. Dokum. Færø vedk. i Rigsarkivet.

2) Thomas Koppen, Borger i Hamborg, Kongl. Majestæts Sekretær. blev 1529, senere 1535 forlenet med Færøerne; død 1553. Dipl. Norv. XXIV. S. 541—42., N. R. I. S. 43.

3) en Kippe = 40 Skind.

Kongens Foged paa Øerne. I denne Egenskab skulde han modtage Afgifterne og derhos varetage saavel Kongens som Befolkningens Tarv overfor Handelens Indehavere, men som Kjøbmand maatte han jo ikke heller ret vel glemme sin egen og Medrederes Fordel. Da han var den af de Tre, der opholdt sig paa Øerne, — han var der som Foged hver Sommer, medens der den øvrige Tid af Aaret var en Indfødt som Vinterfoged, — kunde han bedst varetage sin egen Tarv, naar Varerne skulde udføres, og de to andre beskyldte ham da ogsaa for, at han sendte de bedste Varer til Kjøbenhavn og de ringeste til Bergen.

Det var altsaa en meget vanskelig Stilling, Strange Madsen indtog; han skulde afveje dels paa den ene Side Handelsforretningens, paa den anden Side Kongens og Befolkningens Tarv, dels Parthavernes indbyrdes Interesser, saaledes at han gjorde Ret og Skjel til alle Sider. Han synes at have været en Mand, der havde den bedste Villie og Evne til at gjøre, hvad Ret var, men han kunde dog ikke undgaa, at han blev sigtet for at tilsidesætte sine Pligter som Foged og at se for meget paa sin egen og Medrederes Fordel, saaledes som man vil se af følgende Missive Brev:

»Min venlig Hilsen forsendt med Gud vor Herre.«

Kjære Hr. Laugmand samt menige Laugrettesmænd og Almue udi Færø, næst min venlige Taksigelse.

Da for det første, gode Venner, eftersom Kongl. Majestæt af synderlig Gunst og Naade paa ny haver undt og naadigst bevilliget, at vi igjen paa 3 Aars Tid maa lade besejle Færø med vores Vare og Tilføring, da efter som ingenting er bedre end at man frygter Gud og gjør hverandre Ret, hvilket jeg næst Guds Hjælp skal beflitte mig paa, saa meget muligt og menneskeligt er,

Og eftersom jeg paa Hans Majestæts Vegne haver Befaling der udi Landet, maatte nogen tænke, at jeg skulde holde med mine Consorter, at dersom nogen

havde sig over Kjøbmandsskabet at beklage, jeg hannem for saadan Lejligheds Skyld paa Hans Majestæts Vegne til Rette ikke skulde forhjælpe, da vil jeg dertil saaledes svare:

At hvem, som om Kjøbmandsskabet haver at beklage, være sig udi hvis Maade det kan være, skal og vil jeg en og hver forhjælpe til Rette, saa vel over mit eget Gods, om det er Straf værd, som udi andre Maader, saasom jeg det for Gud udi Himlen og Hans Majestæt forsvare vil, og vil hermed venligen begjære, at enhver, som haver noget at klage, han det med god Besked vilde fremføre for mig selv, saa jeg det maa faa at vide, og ikke paa min Ryg ligge og skvaldre en stor Hob, som aldrig sandt eller bevisligen er; jeg skal med Guds Hjælp gjøre det mig bør at gjøre.

Dernæst vil jeg paa Kongl. Majestæts Vegne have Laugmanden udi Laugrettesmændenes Nærværelse befalet, at han haver flittig Indseende med Alen, Vægt og Maal og lade det, saasnart Kjøbmanden er did kommen, bese, og dersom der findes Mangel paa noget, at Laugmanden antvorder Kjøbmanden da saadan Vægt, Alen og Maal efter Kongl. Majestæts Brev, som sædvanlig været haver, og give det fra sig beskrevet.

Dernæst, gode Venner, giver jeg Eder venligen at vide, at jeg haver affærdiget vores Kjøbmand, nærværendes Brevviser, did til Eder samt mit nærværende Skib og Gods, og hvis nu allerede ikke kommen er, skal næst Guds Hjælp med det allerførste komme did til Landet, saavidt min Trediepart belanger, og det, som godt skal være. Hvad de andre Dannemænd belanger, tvivler jeg intet paa, at jo enhver af dennem udi lige Maade betimelig Tid sender deres Trediepart did til Eder.

Og paa det at I gode Folk skulle se, at jeg haver Omsorg for Eder, at I med Tilføring nok som skulle blive forsørget, da kunne I af vores Kjøbmand fornemme,

hvor meget som dette nærværende Aar er bestilt at skulle forsendes did til Landet, foruden det, som allerede er kommen fra Holland og endnu komme skal, som I ogsaa af vores Kjøbmand haver at forfare, saa vel som 200 Stkr. Gerløst¹⁾ og Deventer²⁾, som fra Bergen er bestilt,

Dette altsammen skal næst Guds Hjælp paa min Trediepart dette nærværende Aar komme til Eder, de andre Dannemænd gjøre vel ligesaa.

Gud give, man ellers maatte bekomme sin Betaling igjen, saa man vel skulde beflicte sig med god og rund Tilføring Eder at forsørge.

Og eftersom her haver været stor Klagemaal forgangen Aar paa den Uld, som kom fra Færø, vil derfor paa Kongl. Majestæts Vegne have enhver advaret at fremføre saadan Uld, som lovlig og forsvarlig være kan.

Saafernt nogen anderledes gjør, og der kommer siden Klagemaal paa, da bliver den straffet, som vedbør, som dermed befindes.

Og vil hermed have Eder Gud befalet.

Actum Kjøbenhaffuen d. 28 April Anno 1617.

Strange Madsen.

Da Strange Madsen var tilstede paa Øerne hver Sommer, var det ham, hvem det paahvilede at nedsende Forpagtningsafgiftèn i Fisk til Provianthuset; den var 1616 ikke til Kongens Tilfredshed, og for at godtgjøre, at han havde sendt den bedste Fisk, han kunde, samt at han ikke havde sendt ringere Fisk til sine Medredere end den, han havde udført til sig selv, blev efter Begjæring af hans

¹⁾ Klæde fra Gørlitz i Slesien. Paa Tinget af 1584, hvor Færingerne for Niels Skinkel give Forklaring om Landets gamle Kjøb, kaldes det Gjørslafs Klæde, blaat, grønt og rødt; hos Arent Berntsen I. 2 S. 332: Gjørsløfs, blaa.

²⁾ En By i Nederlandene, hvorfra Klædevarer udførtes.

Fuldmægtig, Rasmus Pedersen, Kjøbsvendene førte som Vidner. Paa Spørgsmaalet: »Om de vidste at være skibet slemmere eller værre Fisk til Kjøbenhavn til Kongl. Majestæts Behov end den Fisk, som er skibet enten til Holland eller til Bergen« ? svarede de, »at hvis Fisk, som forleden Aar 1616 blev nedersendt her fra Færø og til Kjøbenhavn til Kongl. Majestæts Behov, derom ved Rasmus Pedersen ogsaa vel, at Strange Madsen befalede os at kaste til Side det, som tjenstligen var til Kjøbenhavn til Kongl. Majestæts Behov (og det var ingen udskudt), men grov og god fed Fisk,« og til Spørgsmaalet, om Strange Madsen havde forfordelt sine Medredere, vidnede de, »at hvis Fisk, som dette Aar 1617 er udskibet her af Landet, da haver hver af Rederne faaet den ene lige god Fisk som den anden dorch de bank.«

Naar der var nogen Mangel i Tilføringen, skød den ene af Medrederne Skylden paa den anden og sagde, at det ikke var paa hans, men paa en af de andres tredie Part af Tilførslen, at der var Brøst. For at dække sig roste Søfren Søfrensen sig og sin Part og bejlede til Laugmandens Gunst; for at opnaa den bad han Laugmanden, Zacharias Thormodsen, ikke forsmaa et Fad Øl. Dette oversendte han med følgende Skrivelse:

»Min ganske venlig Hilsen Eder nu og altid forsendt med Gud, vor Herre:

Kjære Hr. Laugmand. Næst min ganske venlig Taksigelse for alt beviste Gode, hvilket at forskyldte igjen jeg altid vil findes villig, i hvis Maader Eder til Tjeneste eller Velbehag kan være, giver jeg Eder venligen tilkjende, at jeg haver affærdiget dette mit Skib til Færø med sin indehavne kostelig Gods og Last af Mel, Klæde, Lærred og andet, som til Landsens Fornødenhed behøves; foraarsages endnu og vil jeg med første affærdige et andet Skib med Gods til Færø, efterdi jeg ikke kan faa nogen Besked fra Nicolas de

fryntt, om han vil gjøre Landet nogen Bistand med Skibning dette Aar eller ej. Hvad han i forgangen Aar haver skibet, skal være en ringe Del. Jeg derfor gjerne vil gjøre mit Bedste paa Skibning, paa det Landet ikke skal lide nogen Nød, som jeg forhaaber, at for min Person ikke skal blive nogen Klage. — Kjære Hr. Laugmand, sender jeg Eder et Fad Øl, bedendes gjerne, I ville tage til Takke til Husbehov, forhaabendes, I paa min Side ikke er den værste, jeg vil altid findes Eders villige Tjener igjen og vil hermed nu og altid have Eder med alt, hvis Eder kjært er, Gud allermægtigste evindeligt befalet. Actum Bergen d. 26 Juli Anno 1618. Kjære Hr. Laugmand, haver jeg med det forrige Skib sendt did til Landet 4 Læster¹⁾ Bygmel i ikke anden Mening end det jo skulde sælges for Bygmel, saa vel som det skotske Korn, det i forgangen Aar hen kom, skulde og sælges for sin Pris. Dersom Kjøbmanden det anderledes udsælger, er det ikke min Skyld, for jeg haver befalet min Skipper, Hans Fyenbo, at give Kjøbmanden det til Kjende, naar Skibet blev losset.

Hvordan Nicolas de fryntt haver skibet Landet i disse Aaringer, er Eders Fromhed nok bevidst, hvor det skulde have staaet med Landet, dersom jeg ikke havde eventyret mit Skib og Gods saa som paa Høsten mig ikke til ringe Skade, paa det jeg ikke vilde have nogen Klage paa mig.

Søfren Søffrensen.

Egen Haand.

Ærlig, vis og velagtet Mand Zacharias Thormodsen, Laugmand over Færø, min synderlig tilforladendes gode Ven, ganske venligen tilskrevet.*

Søfren Søffrensen synes at have haft god Grund til at sende Laugmanden Øllet med Ønsket om, at Laug-

¹⁾ 1 Læst Korn = 22 Tdr.

manden ikke paa hans Side vilde være den værste, thi Melet og det Korn, han kalder det skotske, har været saa ringe som vel muligt. Kornet blev af Laugretten erklæret at være »baade ringe og Hetlands eller Ørkenøs Korn og dertil mest fordærvet«, ligesom Melet var »meget ringe, og en Part saa godt som slet fordærvet og ubrugeligt.« Prisen paa Kornet og Melet blev nedsat, og Laugretten bestemte, at »enhver skal strax her i Haffnen¹⁾ slaa Melet op udi deres Baade, førend de føre det herfra Haffnen«.

Det er stadig denne bergenske Borgmester, Søfren Søfrensens, Tilførsel, der giver Anledning til Klagemaal; det Mel, som han et andet Aar tilfører, kaldes det onde og sorte Mel, som kom fra Bergen med Borgmester Søfren Søfrensens Skib, og det var »en Part gammelt og meget fordærvet.« Bygkornet, som han sendte, »findes der megen Havre iblandt, saa det ikke kan males paa disse smaa Kværne.«²⁾ 1619 synes han at have betjent sig af et andet Kneb, idet de Tønder Mel, som han da sendte hertil med Skipperne, Hans Fyenbo og Jacob Paaske, »ikke vare fulde og ilde pakkede; der fattes meget paa en Part af Tønderne, og Melet var meget grovt og ilde malet, men i en Part Tønder var godt Mel og var vel pakket.«

Det synes at være saa langt fra, at Strange Madsen har spillet under Dække med denne sin Medreder, at han tvertimod har gjort alt, hvad der stod i hans Magt, for at Befolkningen ikke skulde lide ved Kjøbet af de daarlige Varer, denne tilførte, og man kan ikke faa andet Indtryk af hans Breve og hans Optræden i Laugtinget end at han har været en fuldærlig Mand, der kun vilde, hvad

¹⁾ Thorshavn.

²⁾ Haandkværne, som endnu almindelig bruges.

Ret er. Hans uærlige Medreders Forhold gav blandt andet Anledning til, at han skrev saaledes til Laugmanden:

»Min ganske venlig Hilsen Eder nu og altid forsendt med Gud, vor Herre, Kjære Zacharias Thormodsen, næst en venlig Taksigelse for alt godt, at forskyldte findes jeg altid som Eders gode Ven.

Saa drages Eder vel til Minde hvad Klagemaal der var sidst forleden Ting om Mel og Korn, da paa det man saadan Klagemaal en Gang kan være entlediget, vil jeg Eder hermed alvorligen have formanet og paa Kongelig Majestæts Vegne alvorligen befaler, at lade kundgjøre over alt Færø baade paa Høstting og Vaarting, at hvem, som kjøber noget Gods udi Haffnen, da skulle de samme Gods strax udi Haffnen opslaa og besigtige, og det sig da saa hænde kunde, at nogen kunde bekomme noget, som ikke var saa godt, som det sig burde, da skulle de det strax til vores Kjøbmand igjen levere, og han da være pligtig (som hannem allerede af os befalet er), at igjen give dennem det Gods, som de nøjes med, eller og at afslaa paa Kjøbet, eftersom han da med dennem bedst kan handle. Hvis Korn, som kan være sendt did til Landet, er vores Kjøbmand befalet at sælge efter sin Værd; hvem der ikke af kjøbe vil, kunde lade det blive liggendes. Dette fornævnte altsammen kunde I, som før er meldt, lade Almuen der udi Landet vide og forstaa, hvorefter enhver kan vide sig at rette, thi dersom nogen herimod gjør og bekommer nogen Skade, kan jeg paa Kongl. Majestæts Vegne ingen Ret der udi tilforhjelpe ham, thi enhver skal ske Fyldest og god Ret udi Haffnen, efter som før er meldt, saa at ingen med Rette næst Guds Hjælp skal have sig at beklage, — dette jeg Eder som min gode Ven ikke kunde forholde og gjør altid

gjerne hvis Eder kjært er, og vil hermed have Eder Gud allermægtigste befalendes.

Actum Bergen d. 13 Augusti Anno 1617.

Strange Madsen
egen Haand.

Ærlige og velforstandige Mand Zacharias Thor-
modsen, Laugmand udi Færø, min synderlige gode Ven
ganske venligen tilskrevet. ◀

Strange Madsen sørgede, som ovenfor nævnt, for, at
Prisen for det slette Korn og Mel, Søfren Søfrensen ind-
førte, blev nedsat; det var 200 Tdr. Bygkorn og 26
Læster 20 Tdr. Bygmel, den Bergens Borgmester sendte
dertil i 1615 alene med ét Skib. Prisen paa Kornet blev
sat til 1 Gl. 5 Skd. for Tønden, og Melet skulde sælges
efter sin Værd, medens efter Taxten Prisen for 1 Td.
Bygkorn var 2 Gl. og for 1 Td. Bygmel 3 Gl. med Træet.

Strange Madsen paabød dansk Maal og Vægt, men
Færingerne klagede over, at de skulde besværes med det
nye Maal, som i Danmark og Norge var forordnet, og
med strængere og længere Alen og Vægt end tilforn og
af Arilds Tid har været brugelig. Ved Forordningen af
6 Juni 1606¹⁾ bestemtes, at ny Maal og Vægt ikke skulde
have Anvendelse paa Færøerne, og at Undersaatterne der
ikke skulde besværes i nogen Maade med strængere Maal,
længere og større Alen og Vægt eller og højere Kjøb end
som af Arilds Tid der paa Landet har været brugelig og
sædvanlig. — Gammel Maal og Vægt, Hamborger Alen og
Rostokker Maaletønde, som efter gammel Skik skulde
rystes og skuddes 3 Gange, brugtes langt ned i Tiden;
1 Td. Mel eller Malt skulde veje 4 Vog, 1 Td. Smør 7
Vog. Det var først Forordningen af 30 Maj 1691 § 3,
der bestemte, at Maal og Vægt, som i Fr. 1 Maj 1683
var anordnet for det øvrige Rige, skulde indføres paa

¹⁾ N. R. IV. S. 152—53.

Færøerne. Endnu den Dag i Dag er der Steder, hvor der mellem Mand og Mand bruges gl. Maal og Vægt, saaledes er 1 Kande — 4 Potter,¹⁾ en Kandebare, et Maal for tørre Varer, — $\frac{1}{6}$ Skp., og den færøske Alen, Stikken,²⁾ den gamle Hamborger Alen, er 2 Tmr. kortere end dansk Alen; Tønden deles i 4 Fjerdinger, og hver Fjerding i 4 Femlinger; en Femling — 3 Kandebarer svarer til $\frac{1}{2}$ Skp. Der skjælnes mellem Hjemmemaal og Krambodmaal; 1 Td. Hjemmemaal er større end 1 Td. Krambodmaal, 8 Skpr., og svarer til c. 10 Skpr.

For at der ikke skulde klages over Maal og Vægt i Landskyldboden eller i Kramboden, lod Strange Madsen Laugtinget besigtige dem. Laugtinget kjendte, at Kobberloddet var »det Lod, som højlovlig Ihukommelse Kong Frederik (den Anden)« havde hid sendt og altid haver været brugt her udi Landet,« og at »Bismere ere tvende rette Bismere og haver været brugt her udi Landet i langsommelig Tid.« En Jernalen skulde hænges ind paa Raadstuen og gjælde for rette Alenmaal. Maaletønden, der brugtes, var en Rostokker Tønde; istedenfor den skulde der gøres i Bergen en ny Maaletønde, beslagen med Jernbaand, der tilligemed en Bismer og en Maale »Kiøreller«³⁾ ligeledes skulde hensættes paa Raadstuen. Han befalede, at »den Fisk eller Vare, som Kjøbmændene skulle annamme fra Bønderne paa Vægtskaalerne, skal og retteligen med handles, og ingen skal holde paa Skaalerne«; dette sidste sigter til, at det Kneb blev brugt, at sætte Knæet under Skaalen.

Medens der paahvilede Kompagniet Forpligtelsen til

1) Hos Arent Berntsen siges dog, at en Kd. er 3 Potter, I, 2. S. 332.

2) Den samme Alen bruges i Syd Slesvig. Norske Samlinger I, S. 656.

3) kjerald, fær, lille Kar med Haandtag; Maale Kiøreller er altsaa et Maal for flydende Varer.

at sørge for god og regelmæssig Tilførsel, var der tilstaaet det den af Enehandelen som en Selvfølge flydende Rettighed, at ikke andre maatte tilføre noget, og at Beboerne under Straf ikke maatte handle med andre, hverken i Kjøb eller Salg. Ligesom fremmede, navnlig Englændere og Hollændere, imod Kompagniets Rettighed falbød Varer paa Øerne, saaledes kunde Befolkningen selvfølgelig ikke modstaa Fristelsen til at handle med den fremmede Handelsmand, der laa for Anker lige ud for Bygden, istedenfor at ro en tidt lang Vej til Thorshavn, hvor det eneste Handelssted fandtes, men hvor der mulig paa Grund af Tilførselsskibenes Forsinkelse ingen Varer kunde faaes. Hele Aarhundredet igjennem led Enehandelens Indehavere Indgreb i deres Rettighed af fremmede Handlende, skjøndt det ene Forbud efter det andet blev udstedt derimod. Christian den Fjerde udstedte d. 8 Marts 1616¹⁾ fra Andersskov et kongeligt Brev desangaaende, »efter som han var kommen udi Forfaring, hvorledes fremmede Nationer, engelske og andre, understaa dennem at komme til Landet og der at bruge Kjøbmandsskab« og indskærpede Forbudet, da det var imod de Breve, som han naadigst havde givet dem, som Landet havde i Forpagtning, og da disse lide stor Skade derved, og Strange Madsen klagede over, at der »hemmeligen udsendtes af Landet Skind, Fjeder og mere andet ud af den bedste Slags Vare, Kjøbmanden aldeles uvitterlig, hvor ud af Kjøbmændene, som Landet haver forpagtet af Kongl. Majestæt, lider stor Skade.« samt at der »handles og kjøbslages med Engelske og andre fremmede, som er imod Kongl. Majestæts Breve og Mandat.«

Den verdslige Øvrighed og Handelens Personale skulde hvert Aar paa Laugtinget af Laugmanden, Laugrettesmændene, Officialen,²⁾ Præsterne og Almuen tage sit Skuds-

1) N. R. IV. S. 574.

2) Provsten.

maal, som blev givet beskrevet og nedsendt til Rente-kamret, og Strange Madsen har da ogsaa faaet sit. Ligesom det Skudsmaal, han hvert Aar har faaet paa Laugtinget, er godt, saavel hvad angaaer hans Stilling som kongelig Foged som ogsaa hans Part af Tilførslen, saaledes er det et godt Vidnesbyrd, Færingerne medgav ham i det sidste Skudsmaal, han fik. Det var d. 12. Aug. 1619 lige før Nedrejsen med Høstskibet; han og bans Medredere skulde fra 1620 fratræde Handelen, og han selv var ikke tilstede paa Tinget. Det var hans Tjener og Fuldmægtig, Rasmus Pedersen, der skød Strange Madsens Skudsmaal ind paa Laugtinget, ligesom han havde gjort paa alle Vaartingene samme Aar; han spurgte dem samtligen, om der var nogen, gejstlig eller verdslig, rig eller fattig, ung eller gammel, som sig udi nogen Maade havde paa Strange Madsen at beklage, enten paa hans Liv, Levnet eller anden Omgængelse, desligeste udi sin Bestilling paa Kongl. Majestæts Vegne Hans Majestæts Leje og Landskyld og anden Rettighed at annamme, om han udi nogen Maade havde dennem uforrettet enten for Gunst eller Gave og ikke hjulpen hver og en til al Lov og Ret, saa meget hannem mulig og tilbørlig kunde være, dernæst og paa det sidste, om Tilføringen paa fornævnte Strange Madsens Anpart og egen Vegne, saalænge han havde været med udi det forrige Kompagni at bespise Landet, om nogen sig havde at beklage paa fornævnte Strange Madsens Gods og Tilføring eller paa hans Folk og Tjenere, og om han ikke havde holden dem med dette Lands gamle og sædvanlige Kjøb og Salg, med Alen, Vægt og Maal, saasom her sædvanligen haver været udi Landet efter Kongl. Majestæts Mandats Lydelse, at de dette nu udi disse Laugtingsdage skulde til Kjende give, medens fornævnte Strange Madsen nu var her i Landet selv tilstede og ikke tale siden paa

den ærlige Mand andet udi hans Fraværelse end det, som ærlig og forsvarlig kunde være.

Til hvilket de alle svarede, som samme Tid tilstede vare ind paa Laugtinget, baade gejstlige og verdslige, inden Laugretten saavel som og den menige Almue, hver for sig endda som og paa alle Vaartingene tilforn, at de paa fornævnte Strange Madsen intet havde at klage i nogen Maade, enten paa hans Liv, Levnet og anden Omgængelse, ej heller paa hans Bestilling paa Kongl. Majestæts Vegne Hans Majestæts Rettighed at annamme, og haver altid været hver og en behjælpeligen til Lov og Ret, saa meget hannem havde været mulig og for hannem haver været klaget, og haver skikket og beteet sig imod hver og en med al venlig, tilbørlig og sagtmodig Omgængelse, som en ærlig kristen Mand og Øvrighedsperson bør at gjøre og vel anstaar i alle Maade fra det første, han kom hid i Landet, og indtil denne Dag, saa vi udi Sandhed ikke nok som kunne betakke hannem paa Kongl. Majestæts og hans egen Persons Vegne, og besynderligen haver han haft flittig Agt og Indseende, saa at vi fattige Folk have bekommen god og nøjagtig Tilføring af alle Haande Slags gode og nødtørftige Vare, saa meget som hans Anpart var belangen, og haver handlet med os ærlig og oprigtig, saa vi udi ingen Maade paa hannem eller hans Tjenere have at klage.« Skudsmaalet er ungerskrevet af »Thorloff Greerssøn,¹⁾ Official over Færø og Sognepræst udi Østerøen, Christian Morssing, Sognepræst og Skolemester udi Thorshaffuen, Zacharias Thormodsens, Laugmand her paa Færø, Hans Pedersen Morssing, Kongl. Majestæts Herredsfoged, ibd²⁾, Jacob Poulsen, Daniel Nielssen, Sysselmand i Vaagø, Isak Ismaelssen, Sysselmand i Sandø, Lauritz Ellenderssen, Zacharias Pedersen,

¹⁾ Thorlof Gregersen.

²⁾ Sysselmand i Strømø, Broder til Præsten i Thorshavn.

Sysselmand paa Norderøerne, Joen Justinussen og Hans udi Trøde Gaard i Sandø, svorne Laugrettesmænd«.

1620 fratraadte de 3 Redere Handelen, og der blev da optaget Fortegnelse i Handelens Huse over, hvad der laa usolgt; det var ikke stort, der var tilbage: 60 sorte Horn Knivskeder, 3 Par Mandssko, 70 smaa Øsekar, 600 store og smaa Hvæssesten, 2 store Jerngryder, 18 Rør eller Bøsser, som intet duede, 12 gamle Hellebarder, 18 Uldsaxe, 9 Træskovle, 3 Bismere, 1 Fad Ossmund¹⁾ og 1 Dusin smaa Kamme.

Af en Synsforretning, der ved Afleveringen blev foretaget over Handelens Bygninger, seer man, at disse have bestaaet af Blokkestuen, der var saa forfalden, at den maatte opføres af ny, Gaardstuen, Stegershuset, Svalen uden for Loftet og Gaardstuen, Kjælderen under Loftet, Varehuset og Murkoven²⁾, Krambodens Kover, Salteboden, Naabers Krog³⁾ ved Salteboden og Gildesalen.

Meget havde Rederne udestaaende, og Strange Madsen havde 1616 Anledning til at lægge Befolkningen paa Sinde, »at hver skulde tænke til at betale hvis de i saa Maade skyldigen ere, saafremt de ikke ville staa derfor til Rette, og om de ville faa noget fra Kjøbmanden igjen til deres Underholdning«. Da de nu fratraadte Handelen, beredtes der dem Vanskelighed ved, at en Del nægtede og fragik den Skyld, som de vare borgede for, og deres

¹⁾ Ossmund er efter Færøs Taxt hos Arent Berntsen I, 1 S. 332 Jern, ikke i Stænger.

²⁾ Stensat Pakhus, formentlig den saakaldte Munkestue.

³⁾ Det hedder hos Nyerup, »Alm. Morskabslæsning« o. s. v. S. 282, om Judas: »Hans Kjød aad Ravnene, hans Sjæl føres hen i Nobes Krog.« Naabers Krog er et Sted, hvor Affald og deslige henkastedes, og brugtes i ældre Tid som Betegnelse for Helvede. Her er det enten et Sted, hvor Affald fra Fisken, naar den flækkedes ved Salteboden, henkastedes, eller snarere et Nødtørfts Skur. 1619 siges: »Naabers Krog er slet forfalden, skal bødes med en Tylvt Bord.« Se Norske Samlinger I, S. 285.

Kjøbsvend besværede sig for Laugtinget over, at der fandtes dem, som vilde gjøre sligt, »endog ingen god heller ærlig Mand det gjør, som haver nogen Conscients udi sig« og bad Laugretten »have udi sin gode Betænkende enten en Part løse Munde foruden god Prouff og Beskeden skal staa bedre til Troende end en rigtig Kjøbmandsbog«.

I de Aar, Handelsselskabet havde Øerne i Forpagtning, indtraf en meget haard Vinter, som svækkede Betalings- evnen; det var Vinteren 1601—2, da Mesteparten af Fæ, baade Øxen, Køer, Faar og Lam, bortdøde. For at Landet ikke »skulde blive slet øde, og dets Indbyggere og Under- saatter udi største Armod geraade«, blev ved Brev af 17 April 1603¹⁾ en Trediedel af Søjdelejen eftergivet i Aaret 1 Maj 1603—4.

Borgmester Søfren Søfrensen synes at have udnyttet Handelen saa længe som muligt. Endnu August 1620 henlaa hans Gods i Handelens Bygninger; han sendte da vel et Skib for at hjemføre det til Bergen, men det med- førte Baadved, som han uden videre forhandlede, hvorved han altsaa forsaa sig mod de Privilegier, der vare givne det ny Kompagni, der fra 1620 fik Handelen paa Fær- øerne i Forpagtning, skjøndt han og hans Medredere ud- trykkelig vare advarede mod at fortsætte Handelen²⁾.

Samtidig med at Handelsselskabet hævedes, fratraadte Strange Madsen Bestillingen som Foged.

Noget Udbytte synes den færøske Handel og For- pagtningen af Indkomsterne ikke at have givet Part- haverne, og det var ikke ubetydelige Beløb, der stod til Restance af Afgiften, da de fratraadte Handelen. Derhos skiltes Parthaverne i Uenighed fra hinanden. Nicolas de fruntt anlagde Sager mod sine to Medredere angaaende Opgjørelsen dem imellem, og da Sagerne gik ham imod,

¹⁾ N. R. IV. S. 8: »forledne haarde Vinter.«

²⁾ Br. 12 Marts 1620. N. R. V. S. 78.

erhvervede han 5 Januar 1620 ¹⁾ Stævning, hvorved Borgmester og Raad i Kjøbenhavn, for hvem Sagerne vare førte, indstævnedes for en almindelig Herredag. — Under 8 Juli 1625 ²⁾ fik Lensmanden paa Bergenhus, Knud Gyldenstjerne ³⁾, Befaling til ved Kongens Foged paa Færøerne at indkræve, hvad Søfren Søfrensens Efterleverske, Sara Mikkelsdatter ⁴⁾ havde til Gode paa Øerne og indbetale det i Rentekamret i Afdrag paa resterende 3 Aars Afgift, men Knud Gyldenstjerne forsømte at give Fogden denne Ordre og lod Sagen henligge. Fogden fik derfor d. 27 April 1627 ⁵⁾ Ordre til at indkræve, hvad Søfren Søfrensen, Strange Madsen og Herman Wust ⁶⁾, Borger i Kjøbenhavn, havde til Gode paa Færøerne og afbetale det paa Restancen, der opgives til 918 Gl., men der indkom ikke noget. Da Knud Gyldenstjerne var død, og den ny Befalingsmand paa Bergenhus, Oluf Parsberg ⁷⁾, 1627 lod hans Papirer registrere, fandt han den kongelige Ordre af 1625, hvor det var opgivet, at Søfren Søfrensen resterede med 3 Aars Afgift, henliggende uden at være fremmet.

1) Registrant 13, Isl. og Færø, Suppl. III.

2) N. R. V. S. 488—89.

3) Til Aagaard, Befalingsmand paa Bergenhus 1619—27, hvilket sidste Aar han døde.

4) Hun var bleven Enke 1621, se N. R. V., S. 148. Norske Magazin II. S. 185.

5) N. R. V. S. 594—95.

6) Herman Wuist eller Wøst, en stor kjøbenhavnsk Kjøbmand, maa have været unavngiven Parthaver i Selskabet. 1627 var han Raadmand og nævnes da sammen med Peder Carlsen, Jørgen Danielsen, Verner Klaumand og Didrik Bartskjær som det islandske Kompagnis Styrelse. 1658 var en Herman Wøst Kjøbmand paa Færøerne, se ndfr. under »Rettens Pleje«.

7) Født 1590, Søn af Christoffer Parsberg til Sødal, Jernit og Hagesholm, havde været Befalingsmand paa Dronningborg, blev 1627 Lensmand paa Bergenhus, 1629 paa Trondhjems Gaard, 1642 i Bahus Len, 1634 Ridder, 1640 Medlem af Danmarks Riges Raad, 1660 af Rigsdagen, døde 1661. Saml'r til det norske Folks Sprog og Historie II. S. 539.

Han henvendte sig til Arvingerne efter Søfren Søfrensen, men disse undskyldte sig med deres store Elendighed; da Søfren Søfrensen var død, efterlod han en Gjæld paa mange Tusinde Daler, og det, hvormed denne Gjæld skulde betales, blev ødelagt ved Bergens Brand 1623; derhos opgav de, at de havde til Gode paa Færøerne 1400 Gl. og mente, at der ikkun resterede for Søfren Søfrensens Vedkommende i Afgiften 900 Gl. Erklæringen fra Arvingerne¹⁾ sendte Oluf Parsberg til sin Ven, Iver Vind²⁾, og bad denne forelægge Sagen for Kongen og indhente hans nærmere Ordre, men hvad der senere indkom til Dækning af Restancen, var meget lidt.

2. Det islandske Kompagni.

Det Selskab, til hvilket Handelen gik over, og som tillige fik Kronens Indkomster af Færøerne i Forpagtning, var det saakaldte islandske Kompagni. Det var allerede under 18 April 1602 tilstaaet Enehandel paa Island, og d. 16 Decbr. 1619³⁾ udstedte Christian den Fjerde et nyt Benaadningsbrev til et »Kompagni for vore tre Kjøbstæder, Kjøbenhavn, Malmø og Helsingør, som paa vore Lande, Island, Færø og Vestmanø, herefter alene for andre vore Rigers Indbyggere, fremmede eller udlændiske, skal maa handle, købe og sælge«.

¹⁾ D. 7 Febr. 1628 underskrevet af Sara Mikkelssdatter, Jørgen Seuerssens Søn, Olluf Søffrensen Glad, Margrethe Søffringedatter, Klare Yellesdother. Paa Anne Seurensdatters Vegne Rasmus Lauritzen. Indk. Br. til danske Kans.

²⁾ Til Nørholm, Ejer af Kopanger og Stedje i Sogn, ansat i det kgl. danske Kanseli, 1644 Danmarks Riges Raad, død 1658, se Brev, dat. Bergenhus d. 12 Februar 1628. Indk. Br. til danske Kans.

³⁾ Norske Register IV. Fol. 88—92.

De Privilegier, det islandske Kompagni fik 1619, traadte i Kraft strax efter Privilegiernes Dato og fornyedes d. 16 Juni 1634¹⁾ for et Tidsrum af 20 Aar fra sidstnævnte Dag. De ere en saa godt som ordlydende Gjentakelse af den Benaadning, der var givet de tidligere Handelsselskaber, og der er kun for saa vidt en Forandring, som nødvendig er paa Grund af, at det islandske Kompagni har sit Sæde ikke i Bergen, men særlig i Kjøbenhavn, nemlig at den kongelige Foged skal føres ikke fra og til Bergen, men fra og til Kjøbenhavn. Kompagniet blev tilsagt Frihed for Told, saavel af hvad der tilførtes som udførtes, og »hvis Gods, Kompagniet sig kan tilforhandle paa Færø, maa frit henløbe og forhandles paa de Steder i Øster og Vester Søen, som Kompagniet kan være bekvemmeligst«. Vilkaarene for Forpagtningen af Øernes Indkomster vare som før for hver Gyldens Værd, som beløber sig til Tredive og Syv lybske Skilling, 1 Vog Fisk.

Af en Erklæring, dat. 28 Maj 1634, fra Proviantskrивeren, Lauritz Eskildsen, sees, at det islandske Kompagni aarlig leverede i Provianthuset til Flaadens og Holmens Brug 600 Skpd. Tørfisk, hvoraf Island skulde levere 400 Skpd., og at Færøerne skulde levere 40 Læster Kjød aarlig efter en Ordinants af 1632²⁾.

Derhos gaves der ved Brev af 18 Juni 1634³⁾ Kompagniet Tilladelse til udelukkende at drive Hvalfangst under Island og Færø og der at opsætte Trankjedler.

Christian den Fjerde greb Lejligheden her som andet Steds til at ophjælpe Rigets Skibsfart og Handel; han bestemte saaledes i Privilegierne, at »al Kompagniets Udredning skal ske her for vor Kjøbstad Kjøbenhavn og ingen andet Sted, dog hvis Gods og Vare, som paa fornævnte Lande og Steder (Island, Færø, Vestmanø og

¹⁾ Norske Register V. Fol. 210—213.

²⁾ Indk. Br. til danske Kans.

³⁾ N. R. VI. S. 651.

Nordlandene) henskibes, skal enten her i Byen eller og her i Riget indkjøbes det meste muligt er«, — »saafremt her i Byen kan brygges saa godt Øl som lybsk eller andet Øl, de did henføre, skulle de tilforpligtede være det her sammesteds at indkjøbe«, — og »skal fornævnte Kompagni være fortænkt til, at de inden 5 Aar¹⁾ efter dette vort Brevs Dato selv forskaffe dem egne Skibe, saadanne og saa mange som til samme Segelation og Handel kan gjøres fornøden, paa det vore egne Undersaatter maa og kan nyde den Gavn og Fordel af samme Handel, som fremmede og udlændske her indtil haft haver«.

Et Forsøg, som gjordes paa at skaffe Kompagniet en ny Udførselsartikel fra Færøerne, bar ingen Frugt. Under 26 April 1626²⁾ fik Fogden, Mads Christensøn Gullandsfar³⁾, Ordre til »med al Flid at forfare, paa hvad Steder Stenkul der paa Færø findes og sig derom udførligen imod os erklære, saa og en Prøve af fornævnte Stenkul hid neder med sig tage, naar han hid forrejsjer, hvilket foreskrevne han paa det flittigste haver at forfare«. Sysselmanden paa Suderø, Holdan Gudelaksen, med 5 Laugrettesmænd bleve d. 3 Juli s. A.⁴⁾ af Fogden udmeldte til »at lede og forfare om Stenkul her paa Landet« og afgave en Beretning, som gaaer ud paa, »at vi og med flere vor allernaadigste Herre og Konges Bønder og Tjenere haver os underdanigste foretaget og derom søgt og gravet, saavidt os muligt var; da haver vi fundet udi et højt Bjerg udi Suderø, som kaldes Suudfjeld, paa en saare ubekvemmelig stejl Plads imod Søen nogle Banker eller Aarer, som gaaer langs den haarde Stenklippe, hvilket dog ingen kan faa noget af uden de allerbedste Bjeragemænd i Landet, som lader sig gaa ned udi Bjerget udi

¹⁾ I Privilegierne af 1634: inden 3 Aar.

²⁾ N. R. V. S. 527.

³⁾ Udnævnt 20 April 1620.

⁴⁾ Topograf. Saml., Færøerne.

en Line og saaledes hente en liden Posefuld derud. Sammeledes haver vi og neder i samme Bjerg, som hver Mand kan gaa til, fundet nogle smaa Steder af samme Stenkul, men hvor langt det strækker sig, kunde vi ikke komme i Forfaring om formedelst den megen store Stengrund, det er blandet udi. Haver vi derfor, saavidt os muligt var og vores Vidskab er om samme Stenkul, givet Kongl. Majestæts Foged, Mads Christensøn, denne vores skriftlige Beretning om samme Stenkul og derhos leveret hannem en Prøve«.

Det er rimeligvis den offentlige Udmeldelse af Mænd til at søge efter Kul, som gjorde, at en Mand fra Viderø. Johannes Zachariassen, nogle Aar efter fandt sig foranlediget til at fortælle, at han vidste Besked om et »Tinbjerg, som skulde være at bekomme udi Suderø, sammeledes om tvende Jern Bjærge, som skulde være at finde udi Viderø«. Han blev indkaldt for Laugretten for at give nærmere Oplysning om disse Bjærge med Mineralier, men svarede da, »at han saadanne Ord havde talet i sin Drukkenskab og af den langvarendes Sygdom sig at være forrykt udi Hovedet og vidste ikke, hvad han havde sagt, men bad, at Hs. Majestæts Foged for Guds Skyld ikke vilde stræbe ham efter sin Velfærd«.

Hvert Aar blev Laugretten, Præsterne og Almuen af Kongens Foged paa Tinget spurgt om, hvorledes man var tilfreds med Tilførslen og Betjeningen. Den første Vinter gav Forsyningen allerede Anledning til Klage. Der afsendtes derfor følgende Missive Brev:

»Venlig Hilsen forsendt med Gud vor Herre
Jesu Christo:

Fromme Borgmester Mikkell Vibe¹⁾ og de andre
Eders Medredere, som dette fattige Land Færø besejle.
Tilforladendes gode Venner, næst vores venlig og til-

¹⁾ Kjøbenhavnsk Borgmester 1609—24.

børlige Taksigelse for alt godt, hvilket vi efter Formue gjerne ville igjen forskyldte udi alle de Maader, vi vide Eder kan komme, til Ære og Gode.

Gunstige gode Venner. Give vi Eder venligen at vide baade paa vores egne saa vel som paa menige Almuens Vegne her i Landet, at det Mel, her var i forgangen Vinter, duede en stor Part lidet heller slet intet, saavel som hvis Øl, her laa i forgangen Vinter, duede og aldeles intet, eftersom vi og have givet Besked paa Laugtinget; ere derfor begjærendes af Eder, at vi fattige Folk maatte bekomme for vores Pendinge hid til Landet den Del, som god og forsvarligt kunde være.

For det andet er her og kommen en hel Hob Ørkenøs Malt fra Bergen, og er liden Dygd udi. Hvilket vi sætter til Gud og Eders gode Betænkende, at vi fattige Folk skulle betale Eder, hvis vi i saa Maader af Eder bekommendes vorder, med vores gode Varer, synes os jo billigt at være, at vi burde at bekomme igjen den Del, vi kunde have Gavn og godt af.

For det sidste beklages, at her nu om St. Olai Tid¹⁾ burde i det aller ringeste at være tilstede alt, hvis som vi efter gammel Vis kunne have fornøden, thi da er vores rette Markedstid, og mange langvejs Folk hverken haver i Formue at komme igjen dette Aar, og en Part ej kunne for Storm og Vindes Haardhed. som efter denne Dag og Tid nemlig falder her udi Landet, men nu var her stor Bræk paa Malt, Bygkorn, Klæde, Lærred, Salt, Jern, Staal, Kobber, Jerngryder, Deller²⁾, Baadved, og er ikke det ringeste, vi haver os at beklage, at her er ingen Aare Træer udi Landet at bekomme, hvormed vi kunne søge vores Næring til Søes, thi naar vi ikke have Aarer, kunne vi ikke ro til Søes efter hvis Guds

1) Olai Dag er d. 29 Juli.

2) Fjæl.

Gaver, vi kunne bekomme af Søen, hvormed vi kunne betale Hans Majestæts Leje og Landskyld, saavel som vi og kunne have Behov til vores Livs Ophold og mere andet, som her fornøden var, eftersom I kunne selv se og forfare af det beseglede Register paa hvis Gods, her nu fandtes udi Landet, hvilket Register Eders Kjøbmand har en Kopi af, hvilket han Eder uden Tvivl tilstillendes vorder. — Gunstige gode Venner, dette er en venlig Tilkjendegivelse paa vores egne og menige Landsens Vegne, forhaabendes, at I denne vores venlige Skrivelse udi en god Mening optager, og vi derhos ikke heller tvivler, at I her udi, saa vidt muligt er, med god og rund Tilføring udi betimelig Tid os forsørge, saa at vi med hverandre udi al Venlighed og Sagtmodighed maatte handle og vandle tilsammen og ikke give hverandre Aarsag saadan vores Bræk og Brøst imod hverandre videre at forsøge. Gjørendes altid gjerne hvis Eder kjært er og vil nu hermed have Eder samt Hustruer og Børn den almægtigste Gud befalendes.

Datum Thordshaffnn udi Færø den 21 Dag Augusti
Anno 1621.

H. Thorloff Greerssøn
med egen Haand.

Sacharias Thormodsen
egen Haand.

H. Christen Pedersen¹⁾
egen Haand.

Hans Pedersen²⁾
egen Haand.*

Det Register, som der i Missive-Brevet sigtes til, er en Fortegnelse, som Laugtinget ved Olai Tid samme Aar lod 12 Laugrettesmænd optage over den Beholdning, der da var af Varer i Kramboden. Beholdningen var unægtelig ikke stor; der var foruden Mel, Øl, fransk Vin, Brændevin, Fiskesnører og Filthatte kun et ringe Oplag af Klæde og Lærred samt Fryndser. Af Klæde nævnes forskjellige

¹⁾ Christian Pedersen Morssing, Præst i Thorshavn.

²⁾ Morssing.

Slags, 2 Sorter rødt Klæde og 2 Sorter blaat Klæde, hvoraf et kaldes »Pyck«, foruden sort Klæde; af Lucas Debes's Beskrivelse¹⁾ seer man, at Klædet var til Kvindedragter.

Af Varer, som ogsaa brugtes, var grønt og brunt Klæde, blaat og rødt Uldgarn, som ikke kaster Farven, Birke Næver, til Tækning af Huse mellem Fjældækket og Grønsværsbeklædningen, Aaretræer, Pryssing²⁾, fransk Vin foruden almindelige Brugsvarer, særlig Inved Baand³⁾, Stokke⁴⁾, Stævne, Kjøle og Deller til Baade samt Tjære.

Gjennemgaar man de Vidnesbyrd, der hvert Aar ere givne paa Laugtinget om Tilførslen af Varer i den Tid, det islandske Kompagni sad inde med Enehandelen, — og det er et langt Tidsrum, fra 1620—1660, — da har Tilførslen i Almindelighed været upaaklagelig. Selvfølgelig er der Aar, hvor der er falden Klager, men underligt skulde det jo være, naar der paa Ting blev rettet en almindelig Opfordring til alle, der vare tilstede, at fremkomme med, hvad der kunde være at paatale med Hensyn til en Kjøbmandsforretning, om Klagerne da ikke skulde flyde saa rigeligt som vel muligt. Man maa snarere undres over, at de Aar, hvori der ikke er klaget, har Overtallet, og naar de have det i den Grad, som Tilfældet er, maa man være berettiget til at sige, at Kompagniets Tilførsel gjennemgaaende og efter Tidsforholdene, — det faldt jo ind med Krig og Sørøveri, — har været god. Kompagniet vilde jo som enhver Kjøbmand selvfølgelig gjerne sælge Varer, men dels kneb det med Betalingen, — der var saa meget, som blev borget, — dels var det saa forskjelligt med Afsætningen; naar det var et godt Aar med Fiskeri, og Avlen var lykkedes, blev der solgt saa lidt, man havde da nok hjemme i Forraad, saa at Varebeholdningen laa

¹⁾ S. 250.

²⁾ En Sort tydsk Øl.

³⁾ Indholter, Spanter.

⁴⁾ Til Ræling.

og blev fordærvet; indtraf der Misvæxt, Fiskeriet slog fejl, og Faarene døde, manglede Alle Levnetsmidler og vilde købe; saa var der for lidt.

Syssel	Skattekontoerne							
	16 ¹⁸ / ₁₄				1715			
	Fæste	Odel	Fæste	Odel	Fæste	Odel	Fæste	Odel
Norderøerne:								
Bordø	21	4			16	3		
Kalsø	12	»			10	1		
Kunø	5	4			7	»		
Viderø	8	»			9	»		
Svinø	8	1			8	1		
Fuglø	8	2			9	1		
			62	11			59	6
Østerø			80	23			72	28
Strømø:								
Strømø (Thorshavn undt.)	67	13			62	16		
Nolsø	8	7			15	»		
Hestø	4	»			5	»		
Kolter	2	»			5	»		
			81	20			87	16
Sandø:								
Sandø	20	23			20	25		
Skusø	6	6			7	5		
			26	29			27	30
Vaagø:								
Myggenæs	6	6			12	»		
Vaagø	22	14			24	17		
			28	20			36	17
Suderø:								
Suderø	43	41			50	32		
St. Dimon	1	»			1	»		
			44	41			51	32
			321	144			332	129
Hertil maa lægges for Thorshavn, Strømø Syssel, Hus- mænd og løse Kar- les Skat			»	18			»	9 ¹
Ialt Skattekontoer:..			321	162			332	138

¹⁾ Se nedfr. under »Thorshavn«, hvorefter Mandtallet var ca. 80, hvad der antager at svare til 9 Skattekontoer.

Til Bedømmelse af Afsætningsforholdene og Handelens Drift i det Hele vil det være nødvendigt at undersøge, hvor stor Folkemængden paa Færøerne var. For det 17de Aarhundredes Vedkommende¹⁾ give Regnskaberne til Rente-kamret aldeles nøjagtige Oplysninger om, hvormange Leje- og Skattekontoer, der have været, idet Skatteyderne med Navn ere opførte, Kongsbønderne med den Leje, Odelsbønderne med den Skat, de svarede, og Thorshavn er opført med det Antal af »Husmænd og løse Karle«, der svarede Skat; denne sidste Skat ophævedes 1672²⁾, men om Mandtallet i Thorshavn saavel før som efter 17⁰⁹/₁₀, da Smaakopperne hærgede Byen, haves Oplysning andet Steds fra³⁾.

Omstaaende Tabel udviser Leje- og Skattekontoerne efter Regnskaberne for 16¹³/₁₄ og Jordebogen for 1715.

For hver Skattekonto, altsaa i Aaret 1614 ialt 483 og i Aaret 1715 ialt 470, kan der imidlertid, strengt taget, ikke regnes et Brug eller en Husstand, idet den samme Skatteyder, naar han ejede Jord paa flere Steder med forskjellig Indengaardsbetegnelse, staaer opført flere Gange. Denne Forskjel mellem Tallet paa Skattekontoerne og Husstandene kan man imidlertid formentlig se bort fra; den udlignes ved, dels at der paa nogle Brug have siddet Opsiddere, hvis Navne ikke ere anførte, dels at de af Præsterne, dog kun nogle enkelte, der ikke ejede Odelsjord eller havde Kongsjord i Fæste, ikke ere opførte i Regnskaberne iblandt dem, der skulde svare Leje og Skat, idet saavel Præste- som Annexgaardene vare fri herfor.

Naar der for hvert Brug paa Landet regnes en Hus-

¹⁾ For Tiden forud for 1583 haves ikke anden Oplysning end den, Optegnelserne om Optrædningen af Peterspengen maatte kunne give, se P. A. Munch: Pavl. Nuntiers Regnskabs- og Dagbøger S. 28, Norsk hist. Tidsskrift II, 3 S. 386.

²⁾ Se nedfr. under »Thorshavn«.

³⁾ Se sammesteds.

stand af 9 Personer, har Folkemængden udgjort udenfor Thorshavn:

1614	ca. 4185.
1715	ca. 4149.

I Thorshavn, hvor der ved Begyndelsen af Aarhundredet neppe kan regnes mere end 6 Personer for hver Skattekonto, har Mandtallet været:

1614	ca. 108.
1715	ca. 80.

Befolkningens Antal har altsaa i Løbet af et Aarhundrede holdt sig paa omtrent samme Standpunkt, noget, der maa tilskrives de Farsoter, der navnlig 1623, 1651 og 1708—9 have hærget Øerne ¹⁾).

Kreditgivning fandt i høj Grad Sted. Da de tidligere Redere, Strange Madsen og hans Selskab, der ogsaa i deres Tid klagede herover, fratraadte Handelen, havde de, som foran er nævnt ²⁾), ikke lidet udestaaende, saa at de ikke havde gjort Rede og Rigtighed i Rentekamret for den Afgift, de skulde betale. Kongen fordrede nu gennem Fogden denne Skyld til Rentekamret betalt af de Skyldnere, som de gamle Redere havde, og det blev paalagt Sysselmændene at indkræve Fordringerne. Men Befolkningen kom stadig med Undskyldninger; 1627 var Fiskeriet slaaet aldeles fejl, saa »der havde været stor Hunger og Elendighed, og mange Mennesker vare døde af Hungersnød, men naar vor Herre giver dennem noget, da vil de gjerne betale«; 1631 gjentog de samme Undskyldninger sig, »udi denne megen besværlige, dyre og knappe Tid kunde de ikke betale Hans Majestæts Leje og Landskyld, meget mindre at de kunde betale noget til

¹⁾ Se S. 50 og nedfr. under »Thorshavn«. Ifølge J. Chr. Svabos Indberetning om Rejse i Færø 1781 og 1782 i det kgl. Bibliothek: »Om Folkemængden« var der 1769 ca. 4400 Mennesker.

²⁾ Se Side 26—27.

andre, men naar vor Herre vil give dennem sin Velsig-
 nelse af Søen«, vil de. Alt, hvad Fogden kunde faa ind
 hos de gamle Rederes Skyldnere og indbetale til Rente-
 kamret, var 100 færøske Gl. — Det islandske Kompagnis
 Kjøbmand klager 1631 over de store Restancer, der da
 var 2700 Gl., »hvoraf jeg neppelig troer, at Kompagniet
 skal bekomme udi Betaling in Alles 300 Gl.«.

Betalingsevnen har til sine Tider ikke været stor, at
 dømme efter de Klager, Befolkningen kommer med over,
 hvad Jorden og Søen giver. 1629 roses saaledes Vinter-
 kjøbmanden, og det siges om ham, at »dersom han ikke
 havde saavel ladet de fattige Folk her i Landet bekom-
 met Mel og Byg udi den forgangne Vinter for Hoser, da
 havde Halvparten af de fattige Folk her udi Landet
 blevet død af stor Hungers Nød«; 1627, 1630, 1631 og
 1633 lyde lignende Klager.

Vinteren i et af de Aar, der gik forud for 1649, for-
 mentlig Vinteren 1647—48¹⁾, var særlig streng; Færingerne
 »led stor Skade paa deres Faar og Kvæg, saa at Indstøden²⁾
 paa nogle Steder ganske skal være bortdød«. Det var
 dem derfor umuligt at levere deres Landskyld i Skind og
 Talg efter Jordebogen, hvorfor det blev tilladt dem, som
 kunde bevisliggjøre paa Grund af Fæsygdom ikke at
 kunne levere Landskylden i sædvanlige Varer, at levere
 andre færøske Varer. Naar saadanne daarlige Aar ind-
 traf, var det, at paa den ene Side Befolkningen klagede
 over den knappe Tilførsel, og paa den anden Side Kom-
 pagniet undskyldte sig med, at det ikke var godt at for-
 udse, om der i Vinterens Løb vilde sælges mange eller
 faa Varer.

1) Brev af 28 Marts 1649, N. R. IX. S. 328: »forleden Vinter et
 Aar«.

2) Den Besætning, der skal være paa og følge med en Kongsgaard
 fra Fæster til Fæster.

Da der saaledes i 1630 klages over, »at siden Jul og indtil det første Skib kom hid udi Landet, som var ved Pintsetid, da var her intet at bekomme hos Kjøbmanden, hverken Mel, Rugkorn, Bygkorn, Malt eller Øl, ej heller Vin til Kirkerne«, hvorover mange fattige Mennesker ere bort døde her udi Landet af stor Hungers Nød«, svarer Kompagniets Kjøbmand, Christopher Hansen¹⁾, at »der Skib af Landet sejled, som var d. 27 Aug. 1629, var der udi Forraad, nemlig 40 Læster 3 Tdr. Mel, 23 Tdr. Ærter, 12 Tdr. Brød, 39 Tdr. Malt foruden Klæde, Lærred, Snører, Hamp, Jern og hvis ellers fornødent haver været til Landsens Behov, som beløber sig til 3800 færøske Gylden, hvilket Gods jeg paa den Tid forment at have været nok til Landsens Behov, men naar Gud tager Fisken fra Landet formedelst Synd og Ondskab, da er det ikke nogen Under, at der kjøbes mere Gods om Vinteren end naar Gud giver dennem Fiskeri, og er en Kjøbmand alt forbødet saadant at kunne vide eller eftertænke. Jeg haver her tilforne nogle Vintre efterligget og haver haft Gods nok under Hænder, hvoraf ganske Landet haver mig paa den Tid ikke afkjøbt over 20 Læster Mel og en ringe Ting eller intet Kramgods, hvor ud over Mesteparten er bleven efterliggende og bleven slet fordærvet, som maatte ud igjen hjemskikkes til Kjøbenhavn, og en Part her udi Landet maatte sælges for halv Værdi, Kompagniet til stor Skade og Forlis. Jeg havde forgangen Høst til Overflødighed skrevet med Skipper Sibrott Pettersøn til Kompagniet, at de vilde hidskikke et Skib med hvis Gods, som jeg tænkte fornøden gjordes, som min Skrivelse til dennem derom formelder; og Aarsagen, det her ikke at være ankommen, er skeet formedelst, at mine Breve ere ikke saa snart ankommen, at de kunde

¹⁾ Senere kjøbenhavnsk Borgmester fra 1645—64, Forvalter for islandske Kompagni, Medlem af Rigsdagen 1660, født 1598, død 1679.

Skib hid skikke. Men ville Landsens Indbyggere sig ret betænke, da kan de med al Billighed ikke have dennem paa Tilførsel at beklage, men mere Kompagniet have at takke for rundelig Tilførsel, hvorefter at Kompagniet og deres Kjøbmand her til Dags haver haft af Part liden eller ingen Tak, disligeste hvis Gevinst eller Fortjeneste Kompagniet hertil haver fortjent, det haver været lidet, men meget mere til stor Forlis og Skade.«

1631 var Almuen tilfreds med Tilførslen Vinteren forud; der var da »Guds Gaver med Bygkorn hele Vinteren, og det, som godt var, men det Korn, Kompagniet havde sendt om Sommeren, var ringe og vogt Korn«: derhos manglede der Baadved og Tømmer, »som ikke er det ringeste, thi naar de ikke haver Baade, da kunne de ikke søge deres Næring og Bjering til Søes«. Naar Kornet ikke var saa godt, som det plejede at være, forklarer Kjøbmanden, var det ikke Kompagniets Skyld, »efterdi det enhver nok som vel vitterligt er, hvilken stor Misvæxt der var i Kornet hos os i Danmark i forgangen Aar, og at Kompagniet havde kjøbt det dyre nok ind og havde givet for hver Tønde halvfemte Daler foruden Fragt og anden stor Omkostning, og at han havde i det Skib, han kom hid i Landet med, henved ti Hundrede Tønder Byg foruden Mel og Øl og anden nødtørftige Vare«. Da Byggen skulde sælges for 2 Gl. Tønden, var det altsaa et meget betydeligt Tab for Kompagniet.

Vinteren 1631—32 var »slet intet i Forraad eller at bekomme, undertagendis det bare Bygkorn alene, og det duede lidet heller slet intet; her var hverken Rugkorn, Mel eller Malt, ej heller Øl og Vin, saa dersom vor Herre ikke havde givet os nogen Fisk af Søen, da maatte vi fattige Folk have lidt al som største Hunger og Elendighed, tilmed haver mange af os fattige Folk denne forgangen Vinter mistet en stor Hob af vores Faar.«

1633¹⁾ kom der først Skib med Tilførsel hen paa Sommeren, og »der har slet intet været udi Forraad hos Vinterkjøbmanden siden forleden Fastelavn, saa vi ikke det ringeste have kunnet bekommet til vores Livs Ophold, hverken Mel, Rugkorn eller Bygkorn, ej heller Malt eller Øl, saa at vi fattige Folk haver maattet leve udi al som største Hunger og Elendighed, indtil Skib kom i Landet ved St. Hans Tider, herover vi fattige Folk haver maattet fortæret hvis ringe Fisk, vi havde bekommet af Søen, som vi ellers kunde haft til vores Jordeleje med at betale. Tilmed er meste Delen alle vores Faar bortdøde forgangen Vinter saavel som nogle Hundrede Køer, saa at her aldrigen haver været saa ynkeligen Tilstand udi Landet, som nogen Menneske nu kan mindes. Saa Gud hjælpe os fattige Folk.« Kjøbmanden indvendte, »at den Tid, han foer her af Landet forgangen Aar ved St. Miksels Tider, var her udi Forraad 1300 Tdr. Korn og Mel, foruden andre nødtørfelige Varer, hvilket han ikke havde troet at skulle være solgt et helt Aar omkring, sær til en Vinter. Men at Kornet slog fejl for de fattige Folk forgangen Høst, kunde ikke være Kompagniets Skyld, men havde vor Herre givet dennem Korn, da havde de ikke købt Halvparten, som laa i Forraad forgangen Høst.«

1634, da Laugretten ved Olai Tid foretog Syn paa Beholdningen i Kramboden, fandtes der af Bygmel »tyve Læster, og vejede 1 Tønde fire Voger foruden Træet; Bygkorn fandtes her nu, som Kjøbmanden sagde, et Tusind Tønder, vilde dog lidet forslaa til Vinter; sammeledis fandtes her Malt nok, saa meget der gjordes Behov til denne Vinter, og vejede 1 Tønde tre Voger og sex Skind foruden Træet. Men hvis Kramvaren var anlangendis, da fandtes der nok baade Klæde og Lærred, foruden Kvinde-

¹⁾ Vinteren 1633 var paa Island usædvanlig haard; den kaldes Hvidvinteren.

huer og blaa Hatter, det fattedes; sammeledis fattedes her Baade Tømmer.«

1636 klages der over, at der har »her været stor Mangel paa Hamp og Snører saavel som paa Jern i forgangen Vinter, hvilke Vare vi ingenlunde kunne miste i dette fattige Land; sammeledis beklager sig Almuen udi Landet storligen, at de kunne ingen Baade Tømmer bekomme, og den Skibsladning, her kom forgangen Høst, var Udskud Deller og duede. en ringe Ting; vi fattige Folk maatte dog kjøbe dennem for Trangs Skyld, lige dyre betale dennem, Næver haver vi og stor Trang til og er her ikke at bekomme.«

For at forebygge ubevislige Klager, og for at Klager kunde afhjælpes, bestemte Laugtinget alt i 1620, at »Melet skal opslaaes og besees, naar de kjøber det, paa det de ikke en anden Tid skulle sige, det var ikke saa godt som det sig burde.«

Det synes, at Brugen af Øl og Malt har været almindeligere paa Øerne end den nu er; der klages nemlig jævnlig over Øl eller Malt. 1620 udtales det ved Laugrettens Syn i Kramboden, at »hvad Øl er anlangendis, da er lidet eller slet intet, og ere begjærendes for Guds Skyld, at vi fattige Folk maatte bekomme det, som godt og forsvarligt kunde være, efterdi vi dog skulle betale det efter gammel Kjøb.« — 1632 klages der paa Tinget over Øllet, som ikke var bedre end »tyndt Spis Øl, maa dog give lige meget der fore som for det bedste, og noget Malt ved 20 Tdr. kunde lidet forslaa til Præsterne, meget mindre til et helt Land«, hvortil Kjøbmanden svarer, at »han endnu venter et Skib hver Dag« (det var d. 14 Juli), »saa enhver skulde bekomme hvis de kunne have fornøden til deres Nødtørft udi denne tilkommende Vinter, vilde vor Herre give noget dennem at kjøbe for«. — Andre Aar klages der: »Øl eller Malt haver her ikke været den ganske Vinter, hvorfor vi fattige Folk haver

maattet hjælpe os med Vandbækken«, eller: »Malten duer ikke, thi vi haver ladet det forsøge og kan ikke faa mere end en Fjerding tyndt Øl efter en Tønde Malt.« — Ved et Syn over Beholdningen i 1640 fandt Laugretten, »hvad Øl og Malt er anlangendis, ikke at være nok udi Forraad, sammeledis og at være for ringe, men det Øl, som kom med det første Skib, det var besynderlig godt Øl. hvortil Kjøbmanden svarede, at »han det ikke haver eller ladet have forandret, men sagde derhos, at det Øl, som bliver hidført til Landet om Sommeren med det seneste Skib, ikke at kunne være saa godt som det, der kommer med det første Skib (Aarsagen, at det bliver brygget med Sommervand), tilmed for den store Hede, der foraarsages udi Rummet udaf det meget Korn, som bliver til Landet hidført, saa er det og den hedeste Tid om Sommeren.«

Kompagniet var ikke blot eneberegtiget til at sælge Varer, men dets Krambod var ogsaa det eneste Sted, hvor Beboerne maatte sælge, hvad de frembragte. Øernes Frembringelser vare navnlig Skind, Fjer, Talg, Smør, Tran, Fisk og Hoser, og paa disse var der, som foran nævnt, sat en Taxt, ligeledes Prisen af gammel Tid, til hvilken de skulde modtages i Kramboden. Ogsaa heri var der en idelig Kilde til Klage, idet Befolkningen syntes, at Kjøbmanden i for høj en Grad vragede dens Frembringelser, medens Kjøbmanden paa sin Side paastod, at de ikke vare saa gode, som de burde være efter den Taxt, der var sat, og ikke til at forhandle andet Steds uden med Tab. Hvad der mest gav Anledning til Uenighed, var Hoserne.

I Begyndelsen af Aarhundredet solgtes Ulden uforarbejdet; der strikkedes ingen eller faa Hoser, og disse, som i fordums Dage havde kostet 5 Skind¹⁾, kostede da

¹⁾ Se Slutningen af Brev 28 April 1617 foran Side 15. Lucas Debes S. 278—79.

4 à 5 Skind Parret. Da Fiskeriet fra 1620 imidlertid vedvarende slog fejl¹⁾, nødtes Befolkningen til at forarbejde Ulden til Hoser, og istedenfor at der før kun var bleven udført nogle Hundrede Par Hoser, udskibedes der senere gennem Kramboden over 60000 Par Hoser om Aaret, foruden at et stort Antal borttuskedes til fremmede Handlende.

Da Befolkningen 1627 klager over, at Kjøbmanden Vinteren forud ikke havde villet modtage Hoserne, men at man havde maattet tage dem hjem med igjen, svarer Kjøbmanden, at »dersom de haver gjort deres Hoser saa lovlige, som de burde at være, da havde de vel bekommet for deres Hoser, de saavel som andre af Almuen her udi Landet, og beviste derhos, at han havde taget i Kjøbmandskab over 100 Tdr. Hoser af fattige Folk i denne Vinter.« 1631 føres den samme Klage; Kjøbmanden »vilde ikke tage en Part af deres Hoser, hvorover de kunde intet faa til Kjøbs, efterdi at de intet andet havde.« Kjøbmanden svarer, »at de ikke kunde bevise, at han ikke vil tage deres Hoser, thi han havde

¹⁾ I den første Halvdel af Aarhundredet indtraf et overmaade haardt Vejr med stærk Søgang ved Kyndelmisse Tid, og derefter forsvandt Fisken, det kaldes »den haarde Kyndelmisse«. Ved samme Søgang skal Saxen paa Nord Strømø, der tilforn var en Havn og i Tingbøgerne kaldes Saxen Havn, være tilstoppet. Sagnet fortæller, at en Skipper Kjolke, der besejlede Saxen Havn og var trolovet med Bondens Datter, da han, ukjendt med Virkningerne af »den haarde Kyndelmisse«, vilde sejle ind i Havnen, strandede i Sandet ved Indsejlingen. Indtil 1775 saas Ankerfligen rage op over Sandet. Ved Leinum, Sand, Husevig og Kvalbø skete en lignende Tilsanding; det var særlig Havne, der stod i Forbindelse med Vesterhavet, det gik ud over. Samtidig skal Rejkjanæs paa Island være skilt fra Fugleskjærene, saa Tilsandingen har formentlig haft vulkansk Oprindelse. Se J. Chr. Svabos Indberetning osv.: »Fiskeriet«. — 1625 hjem søgtes Island af stærke Jordrystelser, men dette skal være sket i Tiden fra 2—13 Septbr.

indskibet ved det første Skib paa Holland over 12000 Par Hoser, men at en Part af Almuen kommer frem med Hoser, som duer lidet heller slet intet, kunde han ikke tage deres Hoser, men naar de gjorde saadanne Hoser, som gode og dygtige kunde være, vilde han ikke skyde et Par for dennem, thi Gud ved, at Kompagniet maa købe paa det allerdyreste hvis Gods og Varer, de sender hid til Landet, i det ringeste burde Indbyggerne gjøre gode Hoser, efterdi at Fiskeriet er slaget fejl for de fattige Folk her udi Landet paa nogle Aars Tid.« Da Fogden spurgte dem, der klagede, om hvor de havde gjort af de vragede Hoser, svarede de, at de havde ført dem til en Engelskmand, der laa ud for; skjøndt dette jo var strengelig forbudt, slap de dog denne Gang fri for Straf.

For at gjøre en Ende paa disse gjensidige Klager med Hensyn til Hoserne, gav Fogden Laugmanden Befaling til, at »han skulde tage 6 Par Hoser, som vare saa lovlige, som de burde at være, og besegle dennem og levere Kjøbmanden et Par og hver Sysselmand et Par, hver udi sin Ø, at Almuen kunde se og vide at rette sig efter, hvorledes de skulde gjøre deres Hoser.« Et Par Aar efter, da der atter blev klaget, fik Laugmanden Ordre til at lade gjøre 4 Par Hoser, to Par 5 Skinds og to Par 4 Skinds, der bleve beseglede og leverede Kjøbmanden.

Klagerne fra begge Sider vedbleve imidlertid; 1636 havde saaledes Præsten paa Vaagø, Oluf Botelsen, været i Thorshavn med Sysselmanden, Bertel Danielsen; de havde Hoser og Heste med sig at sælge; for Sysselmanden havde Kjøbmanden vraget 60 Par Hoser og for Præsten 50 Par, som de maatte føre hjem med sig; »de formente sig, at efter gammel Vis da var Hoserne nok som forsvarlige, og formente de sig, at de kunde ikke kaste deres Hoser udi Søen eller brænde dem«; strax efterat de vare komne hjem, kom der »en Hollænder ind for Døren hos dennem, af hvem de købte noget lidet Brød

og Øl til deres Husbehov for Hunger, efterdi de kunde intet bekomme hos Kjøbmanden«; som Betaling for Brødet og Øllet havde de givet Hollænderen de vragede Hoser. — Da Kjøbmanden 1643 klager over, at »Hoserne ere ganske ringe, baade ilde valkede og stakkede«, bød Fogden, »at Almuen over det ganske Land skal fremføre gode velskikkede Hoser baade vel valket og efter det Maal udi Længden, som tilforn paabuden er, saafremt de ikke derfor vil være straffede, og Landet i lige Maader derover at komme udi stor Foragt.«

Ogsaa med Hensyn til de andre færøske Varer førte Kjøbmanden af og til Klager. 1643 blev det saaledes befalet, at »saafremt de ikke fremkommer med gode Skind og Tallig, skal enhver derfor straffes og derforuden miste deres Lejemaal, hvorefter enhver kan vide sig at rette og for Skade at tage vare; i lige Maader, at enhver skal levere gode tørre Fjeder og ikke blandet med Skarn og andet ondt Tøj, som tidt og ofte skeer.«

Fra Slutningen af Trediverne og i den derefter følgende Snæs Aar har der ikke været ført nogen Klage fra Befolkningens Side over Tilførslen, og kun en ganske enkelt fra Kompagniets Side over de Varer, der leveredes, men saa begynde disse gjensidige Klager paany, da Svenskekrigene fra 1657 lægge Hindringer i Vejen for god Tilførsel. Der tilstilles da Laugretten følgende Brev fra Kompagniet:

»Vores venlig Hilsen samt al lykkelig Velgangs Ønske og villige Tjenestes Erbydelse:

Synderlige gode Venner, Laugmand og menige Laugrettesmænd paa Færø. Vi kunne ej forbigaa Eder at forstændige den store Skade, vi en Tid lang af vores Handel paa Færø haft haver, hvilket mest synes deraf at komme, at Hoserne, som er det meste fra Landet kommer, af Indbyggerne ej saa dygtige blive gjorte,

som de billigen burde og tilforne været haver, hvorudover de saa lidet i Holland [gjælder og fast i Foragt kommer, saa det ej os eller nogen uden største Ruin muligt er Handel der længere at continuere, medmindre herpaa Bod rammes. Hvorfore vi venligen ombede og forhaabe, I gode Venner Eders egen og det ganske Lands Velstand i Agt haver og saadan alvorlig Forordning gjører og strengeligen derover holder, at Hoserne saaledes kunne blive gjorte, at de i forrige Æstimation i Holland komme kunde, paa det vi des bedre Aarsag kunde have vores Handel herefter som tilforne der paa Landet at continuere, hvilket Eder selv og det ganske Land til største Fordel geraader. Befale Eder hermed under Guds trygge Beskjærmelse.

Kjøbenhavn d. 25 April 1657.

Hans Nansøn. Jacob Andersøn¹⁾. Johan Stenkull²⁾«.

Herpaa svarer Laugretten:

»Højtærede Herrer Forvaltere. Gud allermægtigste spare og bevare Eder og det ganske Kompagnis Forvante længe og vel og give Eder Lykke og Velsignelse, at I Eders Kompagni maatte fortsætte, det kunde ske Gud til Ære og disse Landers Indbyggere til Nytte og Gavn.

Eftersom at Forvalterne haver skrevet os til anlæggendes Hoserne, de forleden Aar var udi Amsterdam udi en meget ringe Pris, saa at Kompagniet kom til stor Forlyst derudover, det fortryder os meget, at de nu ej skulde koste som tilforn, og skal Gud vide, det er ikke Indbyggernes Skyld, thi Kjøbmanden baade Vinter og Sommer skyder alle de, dennem lyster, og dersom Hoserne nu ikke ere saa dygtig, som de tilforn

¹⁾ Raadmand i Kjøbenhavn fra 1648—68, da han, 70 Aar gl., døde.

²⁾ Borger i Kjøbenhavn, under Belejringen Kaptajn, 1661 Generalboghholder i Skatkamret.

kan være, mulig at en Part af de Betroede, som her paa Kompagniets Vegne haver været, de haver selv Skyld derudi, naar de ringe Gods annammer for Mængdens Skyld og ikke have eftertænkt Deverentier paa onde og gode Hoser, naar de komme i Markedet. Dog lover vi at lade gjøre Bod herpaa, og skal hver Syssemand udi sin Ø leveres et Staal, hvorefter alle Stikker skal gjøres, at de bliver jævne i alle Øerne, af hvilke de Hrr. Forvaltere en beseglet Prøve med sidste Skib skal tilsendes med Landsens Segl forseglet, hvorefter hine skal gjøres saa meget muligt er; det skal ej paa vores Side næst Guds Hjælp afslaaes, men befordres. Ellers haver vi paa Landsens Vegne I gode Forvaltere ombedet, at her maatte sendes en ny Tønde, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{16}$ Tønde, her hid med Kjøbenhavns Brænde eller med de tre Løver brændt, som Anno 1602 er forordnet i Danmark, den samme bruges i Bergen, at Kjøbenhavns og Bergens Tønde komme over et, thi denne er saa meget gammel og afslidt, at man ej den letteligen for en Maaletønde udi Synet kan kjende, thi hos rigtige Vægt og Maal er Guds Velsignelse hos alle dennem, som baade udlader og indtager. For det andet er vi venligen begjærendes, at her maatte sendes gavnlige Tømmer og Deler, thi de seneste Deler, som var de gemene Deler af Gran, kunde ikke være Fragten værd hid at føre. Dertil med er her et fugtigt Land, saa at Gran Deler og Tømmer, det er ugavnlig; naar gode Deler og Tømmer hid sendes, saa vorder der god Pris paasat, saa er det Kompagniet bedre, at her kommer gode Deler og Tømmer for god Betaling end ringe for ringe Betaling. For det tredie, at her maa hidsendes al anden dygtig Vare, og at enhver af alle Slags for Betaling uden Modsigelse maa bekomme til Nødtørftighed. Forhaabendes, at de gode Forvaltere fornævnte 3de Poster ville have i Hukommelse, at Tønderne og

Delerne maatte sendes med det forderligste, og vi ikke fortænkes for denne Anmodning; vi vil lade os finde til deres Gavn og Bedste i alle mulige Maader igjen, og vil saa hermed have Forvalterne og det ganske Kompagni under den Allerhøjestes Recommendation.

Af Thorshavn d. 10 Juni Anno 1657.◀

En enkelt Gang er der klaget over Vægt og Maal. 1622 var der nogle, som beklagede sig, at dennem var skeet for kort med Vægten, at den var for haard, bekjendte, at der var slagen en Blylap under Skaalene og mente, det ej var rigtig, som det sig burde◀. Laugmanden tilnævnte 6 Laugrettesmænd, som skulde undersøge Sagen, og Fogden lod ligne Kongens Vægt i Landskyldboden med Kjøbmandens Vægt i Kramboden. Begge Vægtene befandtes at være lige; Krambodvægten var altsaa til Trods for Blylappen ikke falsk. Laugretten kjendte, at naar Kjøbmanden vilde lige eller ligne Skaalene, da skulde de lignes oven paa og ikke under neden Skaalene. Et Par Aar efter blev der atter klaget paa Tinge over Vægten, men det synes ligesom forrige Gang at have været uden Grund, da Kjøbmanden oplyste, at der aldrig var bleven klaget i Kramboden, men først inde paa Tinge. Ved en anden Lejlighed bestemmer Laugretten, at de, der købe eller sælge Varer i Boden, kunne vælge, hvilken af Skaalene de ville. — Et Forsøg, der gjordes paa at indføre Kjøbenhavns Vægt istedenfor Rostokker eller Bergens, strandede paa Befolkningens Fastholden ved det gamle; »hvad den Pundert og Vægt er anlangendes, haver aldrig været brugelig her ud i Landet, men at de altid haver brugt Bergen Alen, Maal og Vægt og forsaa sig til Hans Majestæt, at de maatte blive ved deres gamle Frihed, som af Arilds Tid haver været.«

Hvad Personalet i Kramboden angaaer, gaa Vidnesbyrdene ud paa, at Kjøbmanden, saavel Sommer-

som Vinterkjøbmanden (Efterliggeren), og hans Svende have skicket sig vel mod Befolkningen. Der er kun i Kompagniets Tid ført en eneste Klage over Personalet. 1623 havde Kjøbmanden, Lauritz Hansen, slaæet en Søn af Magnus Ellingsen paa Skuø, Sakarias, 3 Slag med »et Taull«, ¹⁾ og Sakarias havde klaget over, at han havde faaet sin Død deraf. Det oplystes imidlertid, at Sakarias samme Dag, han havde faaet Slagene, var gaaet fra Thorshavn til Velbestad, været paa Suderø og roet til Byttes og derefter i Eldevig, hvor han havde været om Bord i et engelsk Skib, som mange Folk fik Sygdom af; disse Omstændigheder i Forbindelse med, at der »samme Tid saa vel som endnu omgaaer en svar Sygdom, som Folkene faa med svar Sting, som fornævnte Sakarias Magnussen ogsaa havde klaget sig, saa at mange Mennesker paa 3die eller 4de Dag er død hastig,« gjorde, at Kjøbmanden ikke blev kjendt skyldig i hans Død, men dog, fordi han havde slaæet ham, fik en Bøde af 3 ₰ Sølv.

For at sikre Befolkningen mod urigtig Bogføring blev under 29 April 1661 forordnet: »I lige Maade de, som haver Kjøbmandskab med Bonden, skal og efter Recessen bevise deres lovlig Fordring med gode Handskrifter, uskaaren ²⁾ Skrifter og rigtig Regnskabs Bøger, som to eller tre Dannemænd haver været overværendes, da Gjælden med Bonden er gjort, paa det den enfoldige Bonde ikke skulde forures, som alt for meget hid til Dags skal være skeet.«

Enehandelens Indhavere klage dels over »Opsnappere, som fare om Landet og sælge Øl og Brændevin,« dels over, at Befolkningen mod Benaadningsbrevet handlede med fremmede Handelsskibe.

¹⁾ Enten et Brædt til et Panel eller et Brædtspil.

²⁾ uskaaren eller udkaaren Skrift o: et Bevis, skaaret saaledes over, at Stykkerne passe nøjagtig til hinanden, og hvoraf hver Part har sit Stykke til Legitimation.

Mod det førstnævnte Uvæsen, der øvedes af »Husmænd, Tjenestedrenge og flere andre Bissekræmmere, som nu omkring Landet og paa Bygden udsælger baade i Kande Tal eller Skinde Tal,« blev der udstedt Forbud, og det blev indskærpet Sysselmændene at have flittig Indseende med denne ulovlige Handel, der dreves af Øernes egen Befolkning.

Da Pros Mund,¹⁾ Befalingsmand paa Island, 1642 afgik til Island, fik han et Kommissorium, udstedt 17 Octbr. 1641,²⁾ i Anledning af at Præsterne paa Færøerne havde klaget over, at »en Andel Løsgængere skal findes, som ingen vis Næring haver, men langt mere Landet omstripper og med Tyveri, Plynderi og anden Modvillighed Almuen stor Skade tilføjer«, om at anstille Undersøgelse desangaaende, »og dennem som Du ertappe kan, som sig ej saa højligten haver forseeet, at de for deres Gjerninger paa Livet kan straffes, hid neder ned til Bremerholm for vor Kjøbsted Kjøbenhavn vel forvaret udi Jern lade nedskikke.« Olai Dag 1642 sad Pros Mund i Laugtinget, og der dømtes da 11 Mandspersoner for Løsgængereri til at arbejde paa Bremerholm i Jern.

Handelen med de fremmede Skibe var det vanskeligere at hindre, idet Fristelsen for Befolkningen til at forsyne sig med Varer hjemme, naar Lejlighed bødes, var for stor, og ligesom det tidligere Handelsselskab havde lidt derunder, saaledes klager Kompagniet stadig over det samme, og hvert Aar paa Laugtinget retter Fogden Forespørgsel til Befolkningen herom og paalægger Sysselmændene at opgive, hvor mange Skibe der har været under hver Ø, hvad Skipperens Navn har været, hvilken By Skipperen har været hjemmehørende i, Navnene paa alle dem,

¹⁾ til Bjerkevold i Eidanger Sogn og Grevensvænge, fra 1634 Befalingsmand paa Island, faldt i Søslaget under Femern d. 13. Oktbr. 1644.

²⁾ N. R. VIII. S. 113.

som have kjøbt, og hvad enhver har købslaet om. Ved et Brev fra Rentemesteren, dateret d. 17 April 1620, underskrevet af Christoffer Urne¹⁾ og Sivert Beck,²⁾ paalægges det Fogden, »at tilholde Almuen og menige Mand der paa Landet, at de efter denne Dag hverken handle med Engelske, Hollænder, Skotter, Tydske, Danske, Norske eller nogen anden enten udi Landet eller paa Søen uden med fornævnte Kompagnis Kjøbmænd efter Kongl. Maje-stæts Benaadnings Brevs Indhold.«

Ved Fr. af 26 Marts 1647³⁾ gjentog Christian den Fjerde Forbuddet af 8 Marts 1616⁴⁾ og forbød Færingerne al Omgængelse med fremmede, »dennem hverken sælge enten af deres Baade, naar de ere ude at fiske, eller af deres Vare i Landet, ej heller noget af dem sig tilforhandle.« Frederik den Tredie udstedte under 2 April 1650⁵⁾ følgende Forordning, der lempet Forbudet:

»Eftersom Anno 1647 vores elskelige kjære Hr. Faders, salig og højlovlig Ihukommelse, strenge Befaling er udgangen, at Undersaatterne paa Færø sig fra al Omgængelse med Fremmede, som did enten nær ved Landet eller paa Landet kunde hænde at komme, skulle entholde, og de nu derom med adskillige bevægelige Motiver underdanigst supplicerer saadan meget strenge Anordning noget maatte formildes, da ville vi samme Mandat naadigst saaledes have forklaret, at Undersaatterne sig fra al Trafik og Handel med Fremmede, som vort Kompagni med Billighed sig kunde over beklage, skulle entholde. og denne vores naadigste Forklaring saaledes bruge, at vi ikke skulle faa Aarsag efter forrige strenge Mandat igjen

¹⁾ senere Statholder i Norge, Rigskansler, Medlem af Rigsdagen 1660, født 1594, død 1663.

²⁾ Rentemester 1596—1623.

³⁾ Langebeks dipl. Suppl. II. Nr. 2 Island og Færøerne.

⁴⁾ see Side 22.

⁵⁾ N. R. X. S. 43.

at lade exekvere, om nogen skulde findes, som saadan Kompagniet til Skade skulde misbruge.« — Handel med fremmede var i Følge heraf kun forbudt, naar Forsyning i Kramboden var tilstede, men ellers tilladt.

Lige meget hjalp alle disse Forbud. 1620 viser saaledes Sysselmændenes Fortegnelse, at »baade en Del af Præsterne, saa vel som Laugmanden og den meste Del af Laugretten, saa og den største Del af Almuen har handlet med de Engelske afvigte Sommer.« Da saa mange havde gjort sig skyldige i Forseelsen, Laugrettemændene med Laugmanden i Spidsen selv havde været med og altsaa ikke kunde dømme i Sagen, blev den opsat til næste Aar, »at de imidlertid kunde besøge Hans Majestæt og Hr. Kansler med deres Skrivelse, at Hans Majestæt vilde for Guds Skyld denne Gang forlade dennom denne deres store Forseelse.« 1636 var en Engelskmand løbet ind Vester i Vaagø, Sysselmanden og Laugmanden, der boede paa Vaagø, hvor Embedsgaarden, Stegaard, laa, meldte, at »de heller havde seet, at saadant Skib ikke var kommet derind, thi det var et svar stort Skib og havde 18 Stykker paa og sagde sig, at han vilde hen til det Ny Engeland;¹⁾ Kjøbmandskab bedrev han der ikke stort uden aleneste, at han købte nogle Verre¹⁾ og gamle Heste og nogle Faar, som han sagde at ville føre med sig til fornævnte Land; Fjeder eller andre færøske Varer begjærede han ikke, og ej heller gjorde han nogen noget ondt, og laa der udi Havnen udi fire Dage, og løb derfra til Vestmanhavn og laa der udi otte Dage, hvor han og købte nogle Verre og Heste og nogle Faar, og forment Laugmanden og Bertel Danielsen med flere fattige Folk, at de ikke med saadan Kjøbmandskab at have forgreben sig imod Hans Majestæts strenge Breve og

¹⁾ Amerika.

²⁾ Værdien af en Kvie, Ko eller Oxe er efterhaanden gaaet over til at betegne selve Dyret.

Forbud.« Da Laugretten ogsaa fandt, at en saadan Handel ikke stred mod Kompagniets Benaadningsbrev, bleve de frifundne.

I Almindelighed giver Befolkningen til Grund for Overtrædelse af Forbudet, at Hungersnød har drevet den til at handle med de fremmede Handlende. Da Præsten Oluf Botelsen paa Vaagø, som før nævnt,¹⁾ 1636 solgte Hoser til en Hollænder, var det for at købe »noget lidet Brød og Øl til Husbehov for Hunger.« Samme Hollænder løb fra Vaagø til Suderø, og der havde Folk i Kvalbø handlet med ham. Sysselmanen paa Suderø tog dem i Forsvar og forklarede, »at nogen arme Folk haver ud af stor Hungers Nød kommen til samme Skib og beded Skipperen, at han for Guds Skyld vilde hjælpe dennom i deres store Hungers Nød med en Tønde Mel, og var 20 fattige Stakler om en Td. Mel at købe, saa at de fattige Folk havde en saare ringe Ting at give hannem for samme Mel; en Part af dennom tog Hoserne af Benene og gav hannom i Betaling, saa at Skipperen mere ansaa deres store Hunger og Elendighed end hvis Betalning, han fik derfor, og laa der ikke uden en Nat og løb derfra og til Island.«

En anden Grund for Befolkningen til at handle med de fremmede var den tidt lange Vej til Kramboden i Thorshavn. Den Ø, som det var mest besværlig for, var selvfølgelig Suderø, og det er ogsaa den Ø, hvor de fremmede Handelsskibe jævnligst ere antrufne. I Anledning af den vanskelige Forbindelse gav 1656 Præsten paa Suderø, Jacob Christensen Klinte, »til Kjende med menige Almue, at de en meget lang og besværlig Rejse med stor Fare maa fare til Havnen og tilbage igjen, hvorfor han begjærede, at Kompagniet vilde tilføre til Øen til deres nødtørftige Underholdning enten fra Havnen eller

¹⁾ Side 45.

med et eget lidet Skib.« Kjøbmanden indgik herpaa og lovede, at hvis de vilde afstaa fra al fremmed Handel, vilde han sende dem fra Havnen, hvad de behøvede, mod at de gav i Fragt af det, som førtes til Suderø, 2 Skind for hver Gyldens Værdi. Det blev derhos vedtaget, at da der paa Øen findes i Mængde baade morøde¹⁾ og graa Søjder, skulde Kjøbmanden modtage Hoser af den dygtige Uld, naar de havde Længde, Vidde og Tykkelse efter den beseglede Prøve; de ellers i Handelen gængse Hoser vare nemlig hvide. 1658 gik Fogden i Rette paa Ørdevig Ting med Sudringerne om, at de ikke havde holdt Forpligtelsen til at afholde sig fra fremmed Handel; de indrømmede det ogsaa, men ansaa sig løste, fordi Kjøbmanden ikke havde holdt sin Forpligtelse med Hensyn til Tilførsel og ej heller med at tage graa og morøde Hoser, selv om de lovlige vare gjorté. Paa Grund af manglende Tilførsel havde de ikke kunnet komme til Alters fra Jul til Maj undtagen de i Kvalbø, fordi de manglede Vin, noget, der ikke var Præstens Skyld; »vores Nød var saa stor, at vi kunde ikke holde Pendingene hos os og lide Nød og Hunger, tilmed var der Krigstid og vidste ikke, naar Skib kunde komme og havde spurgt, at der var lidet eller intet at bekomme udi Kramboden.« Kompagniet havde dog ikke helt forsømt Tilførslen til Suderø, hvor den altsaa fra 1656 havde en Krambod,²⁾ men Sudringerne vare saa vante til at handle med de fremmede, at de, da Fogden 1658 spørger dem, om de have faaet efter Taxten, svare, at de kjende den ikke.

¹⁾ møreydur, fær., mørkerødbrun.

²⁾ denne Krambod har neppe været ved Punthavn paa Sydsiden af Trangisvaag, hvor tidligere, i Hanseaternes Tid, en Krambod, af hvis Grund endnu sees Spor, var bleven ødelagt af Sørøvere, men snarere inde i Bygden Trangisvaag eller i Kvalbø, hvor Kongens Tiende samledes i et Nøst (Nøstgaard) og derfra førtes til Thorshavn.

Baade 1658 og 1659 havde en Hollænder været under Øen og handlet med dem; Fogden paatalte det og klagede paa Kompagniets Vegne over, »at de en mærkelige Skade undertiden bekommer, saa og dennem paa de Varer, som herfra kommer, lider stor Skade, idet de fremmede sætter dem Kjøbet for i Holland, at de snart ej mere koster end her udi Landet, og dersom man ej dennem vedstaaer udi lovlige Forbringende, kunde man vente sig derfor af vor naadigste Konge Ugunst, fordi man hans Breve og Privilegier, som det velvise islandske og færøske Kompagni er bevilget, ej dennem vorder holdet, hvorfore og efterdi Fogden Johan Heideman forleden Foraar paa Vaartinget Suderøs Indbyggere advaret, at de dennem fra al fremmed Haadel skulde entholde, men ganske intet agtes, spør han sig for, hvorledes sligt kan forsvares, efterdi paa adskillige Tider dennem lovlige Tilførsel fra Thorshavn skeer, hvilket en Part uforhandlet kommer tilbage igjen, hvoraf kan sees deres Kjærlighed til Hans Majestæt og Kompagniets Bevaagenhed.«

Straffen for dem, der handlede med fremmede, var for Præsterne og verdslige Embedsmænd Stillingens Fortabelse og for Bonden Forbrydelse af Fæstet foruden anden Straf, hvorhos de kjøbte Varer konfiskeredes; for Skipperen var Straffen Forbrydelse af Skib og Gods. Det var ikke tidt, at der opbragtes fremmede Handelsskibe, dels passede disse godt paa, dels havde Kompagniet i Begyndelsen ikke nogen Krydser under Øerne; vel færdedes der næsten hvert Aar Orlogsskibe i de islandske og færøske Farvande, men de fremmede Handlende, i god Forstaaelse med Øernes Befolkning, vidste i Reglen at undgaa dem. For at kunne haandhæve Forbudene mod Indgreb i Privilegierne ansøgte Kompagniet Kongen om at maatte udruste et Orlogsskib, og d. 15 Febr. 1652¹⁾ blev det tilladt Kompagniet, »at, de strax et Orlogsskib maa udrede og

¹⁾ Norske Register IX. fol. 166.

det til forbemeldte vort Land Island og Færø henskikke til at tage Vare paa alle enhver vores egen Undersaatter saavel som fremmede, som i fornævnte Lande befindes at besejle og gjøre fornævnte Kompagni Indpas og Afbræk, imod hvis Privilegier dennem naadigst er forundt. Hvis Skib og Gods, de og med forbemeldte Orlogsskib sig der bemægtiger og til Pris tager, skal de hid bringe.« Af Brev, udstedt 4 Aug. 1655,¹⁾ sees, at Kompagniet ved sin Krydser har opbragt et Skib, og det faaer Tilladelse til at beholde det konfiskerede Skib og Gods. — En Englænder, Johan Fermus, gik det særlig ilde; han kom til Øerne med et lille Fiskerskib for at handle, men Skibet stødte ved Norderøerne. Hvad han kunde bjærge af Skib og Gods, solgte han paa Norderøerne og kom senere igjen for at indkræve det, som han havde faaet til Gode, men de, der havde kjøbt af ham, nægtede at betale, og han maatte forlade Landet. Et Par Aar efter vendte han tilbage hertil i Anledning af sine udestaaende Fordringer, men en Engelskmand skød hans Skib i Sænk ud for Kvalbø, og han mistede da alt. Atter vendte han imidlertid tilbage, sejlede fra den ene Ø til den anden og handlede, men blev opbragt med en Del færøske Varer inde. Paa Grund af hans Skibbrud og store Elendighed, samt da de færøske Varer, han havde om Bord, ikke vare handelsdygtige, kjendte Laugretten dog, at han ikke havde forbrudt Skib og Gods.

Særlig frugtbringende har Handelen paa Færøerne formentlig ikke været for Kompagniet. Hvad der gjorde Skaar heri, var dels Handelen af de fremmede, dels Sø-røveri, dels endelig Tredivaarskrigen og Svenskekrigene, der gjorde, at Kornet var dyrt, men dog maatte sælges efter Taxten, og Sejladsen ikke uden Fare; Skibe ere vel nok blevne opbragte, og 1639 strandede et af Kompagniets Skibe paa Suderø.

¹⁾ Sjæll. Register XXIII, fol. 641.

Bestyrerne for Kompagniet, der kaldtes Forvalterne eller Bevindthebberne, og dets Kjøbmænd vare væsentligst kjøbenhavnske Borgere; i Laugtingsprotokollerne findes af kjendte Navne, hvis Bærere have staaet i Spidsen for Kompagniet: den kjøbenhavnske første Borgmester, Mikkel Vibe, der var sin Tids største danske Kjøbmand, Johan Stenkul, Borgmester Christopher Hansen, der var Kjøbmand paa Øerne fra 1620—33, og Københavns Præsident Hans Nansen,¹⁾ de 3 Sidste Mænd, der vare Borgerstandens Førere paa den kjøbenhavnske Rigsdag 1660. Hans Nansens 2 Sønner, Mikkel og Hans, have ogsaa været der som Kjøbmænd; Mikkel²⁾ nævnes 1651 og 52 og Hans 1656.³⁾

Afsætningsstedet for de færøske Uldvarer var navnlig Holland, især Amsterdam; Kompagniets Faktor i Holland var Philip Peltt.

Foruden Enehandelen havde Kompagniet, som før nævnt, Forpagtningen af Øernes visse og uvisse Indkomster, som modtoges gennem Fogden. Heri gjordes Forandring, i det Christian den Fjerde ved Brev af 24 Maj 1634⁴⁾ gav Indkomsterne i Forpagtning til Jacob Mikkelsen,⁵⁾ Borgmester i København, mod at svare for hver færøsk Gyldens Værd af de 3 Parter af Indkomsterne 37

¹⁾ født 1598, død 1667, havde været i Mikkel Vibes Tjeneste.

²⁾ Mikkel, saaret under Københavns Belejring 1659, døde strax efter, 29 Aar gl.; hans Datter blev gift med Griffenfeldt.

³⁾ Efter Hans Nansens Optegnelser om sig og sin Familie, se Geneal. og biograf. Arkiv I, Nr. 3—4. S. 168, blev han 1655 antaget som Vinterkøbmand paa Færøerne af det islandske Kompagni, og Octbr. 1656 rejste han fra Færø til Amsterdam; 1657 var han Kjøbmand paa Vestmanøerne. Han, der var Præsident som Faderen og Assessor i Admiralitetskollegiet, var født 1635, døde 1713.

⁴⁾ N. R. VI. S. 646.

⁵⁾ Tolder, Borgmester fra 1625—44, havde halv Andel i Handelen paa Vestmanø, medens Nille, Claus Condevins, havde den anden Halvpart, men indtraadte i isl. Kompagni; paa Kontoret hos ham var Christopher Hansen indtil 1620.

lybsk. Skill. og af den fjerde Part en Vog Fisk, at levere paa hans egen Fragt og Omkostning i Provianthuset; Jacob Mikkelsen var ikke selv paa Øerne; hans Fuldmægtige vare Henrik von Drutten og Herman Arendtsen.

Efter Jacob Mikkelsens Død 1644 fik Reinhold Hansen ¹⁾ Forpagtningen af Indkomsterne paa samme Vilkaar indtil 16 December 1646, ²⁾ da det islandske Kompagni atter faaer Forpagtningen, mod at svare 7 Mk. dansk, hver Mk. til 16 Skill., for hver færøsk Gl.s Værd, »og hvis færøske Fisk, vi aarligen til vort Provianthus For-nødenhed kan behøve, skal Kompagniet der sammesteds aarligen paa deres egen Fragt og Omkostning lade levere for den lideligste Pris, hvert Skippund islandsk Fisk efter Kompagniets Kjøb og Taxt bliver sat fore, og som Participanterne den selv annammer, strax efter Skibene ere hjemkomne.« Reinh. Hansens Efterleverske, Birgitte, fik Forpagtningen d. 12 Decbr. 1648 ³⁾ paa samme Vilkaar, som hendes afdøde Mand havde haft, og afløses ved Br.

¹⁾ Reinhold Hansen, Medlem af isl. Kpg., 1607—14 Kongens Enspænder, 1615 Renteskriver, 1628—45 kbhvnsk. Borgmester, forlenet med et Kannikdom i Oslo Kapitel, se Chr. IV.s Brev af 9 Juni 1647, gift 1612 med Chr. IV.s Frille, Kirsten Madsdatter, som døde 1629. Det Brev, hvorved han har faaet Forpagtningen, er indført i Rentekammerets Forleningsbog 1648 ff. Nr. 187. S. 816, det er udateret og er indført som udstedt af Fr. III, hvad der er fejlagtigt, da Reinh. Hansen døde 1646.

²⁾ Rentekamrets Forleningsbog 186 S. 571.

³⁾ N. R. IX. S. 76—77; Birgitte, sal. Reinhold's, født Dickmann, var i Aaret 1650 gift med Johan Vilhelm Eding eller Edinger, thi d. 27 Aug. 1650 kvitterer Bartholomæus Jensen paa Johan Edings Vegne, og i Færøs Regnskab 16⁵⁰/₅₁ kaldes Birgitte d. 28 Maj 1651 »sal. Johan Vilhelm Edings«. Noget Brev paa Forpagtningen er ikke udstedt til Johan Eding; han har fortsat den Hustruen givne Forpagtning, som først er ophørt ved hans Død, der maa være indtruffen, inden Forpagtningsbrevet til Frederik Rosenvinge er udstedt. Eding var, inden han kom til Kjøbenhavn, Resident i Haag; den Forretning, som han 1650 skal have overtaget i Kjøbenhavn, er formentlig afd. Reinh. Hansens, se Chr. IV.s egenhændige Breve VI. S. 325, Gjessing:

af 27. Marts 1651¹⁾ af Frederik Villumsen Rosenvinge,²⁾ der ligeledes fik de samme Vilkaar fra Phil. Jacobi Dag 1651.

Det var en ikke ringe Begunstigelse, der var vist de forannævnte Personer ved at give dem Forpagtningen af Indkomsterne. Efter Gjennemsnitsafgiften for 3 Aar var den aarlige Afgift 2065¹/₂ fær. Gl., der, naar den, saaledes som det islandske Kompagni gjorde, svaredes med 7 Mk. for hver Gl., udbragte 2409³/₄ Rdlr., hvorimod den, svaret med ³/₄ i Penge og ¹/₄ i Tørfisk, hver Gl. for 37 lybsk. Skill., kun udbragte 1592 Rdlr. 7¹/₂ lybsk. Skill., altsaa en aarlig Forskjel af c. 817 Rdlr.³⁾ Desuagtet søgte d. 28 Januar 1653,⁴⁾ Frederik Rosenvinge, der gjæstede Øerne 1652. om at maatte erholde Forpagtningen for 800 Rdlr. aarligen. efterdi han »en meget ringe Del eller intet til overs kan have til sin nødtørftig Underholdning, desligeste Varerne, der falder, undertiden ved ringe Pris maa forhandles, saa ringe til Bekostningen kan forøffvris,⁵⁾ thi der gaaer stor Omkostning paa Rejsen og maa alt mesten til Husholdningens Fornødenhed føre med sig til Landet.« Under 29 Maj s. A. blev der ham eftergivet 600 Daler, som han var skyldig til Rest paa Afgiften.⁶⁾

Under 6 Januar 1655⁷⁾ blev Kammerskriver Christoph von Gabel forlenet med alle, visse og uvisse, Indkomster

Jubellærere III,1. S. 412, Danske Mag. IV. S. 135. V. S. 204. Bartolomæus Jensen, senere Kjøbmand i Kjøbenhavn, 1676 Raadmand, 1677 Borgmester, født 1623, død 1697, opholdt sig paa Færøerne i Aarene 1649, 50 og 51, det sidste Aar som Fuldmægtig for Fr. Rosenvinge.

¹⁾ N. R. X. S. 185.

²⁾ Oberstlieutenant, var i Krigen med Sverig 1645 Eskadronschef.

³⁾ Overslag over Indtægter af Lenene i Danmark og Norge, 1650?, udat.

⁴⁾ Topogr. Saml., Færøerne.

⁵⁾ blive tilovers.

⁶⁾ Sjøll. Tegnelser, 1653, Fol. 533.

⁷⁾ N. R. XI. S. 270.

af Færøerne fra Phil. Jacobi s. A. for sin Livstid, »dog skal han aarligen deraf give til os og Kronen 1000 Rdlr., som han aarlig udi rette Tide paa vores Rentekammer skal lade levere og der foruden aarligen lade følge til Skolen der paa Landet hvis dertil givet og perpetueret er.¹⁾ Nok skal han aarligen der paa Landet udgive til de fattige 100 Gl., til Constablen 20 Gl., til Skriveren 6 Gl.; saa og til Skarpretteren 6 Gl. og os aldeles ingen Afkortning derfor udi bemeldte 1000 Rdlr.s Afgift tilskrive, hvorimod han igjen maa gjøre sig bemeldte Lands visse og uvisse Indkomst, som forskrevet staaer, saa nyttig som han bedst ved og kan.«

Frederik Rosenvinge underrettedes ved Brev af 8 Januar s. A.²⁾ om, »at vi naadigst agter til Phil. Jacobi førstkom. at lade gjøre Forandring med vort Land Færø og det til en anden at forpagte;« der tilstodes ham en aarlig Pension af 1000 Rdlr., og ved Brev af 26 Juni s. A.³⁾ blev hans Ansøgning om at maatte hæve de forfaldende 1000 Rdlr. hos Christoph von Gabel bevilget. — Den 20 April 1656⁴⁾ tilstod Frederik den Tredie Oluf Brockenhuus til Hjulsberg i Halland fra Phil. Jacobi s. A. 1000 Rdlr. aarlig for tro og villig Tjeneste, hvilket Beløb Gabel skulde udbetale til ham istedetfor til Fr. Rosenvinge, som altsaa da maa være afgaaet ved Døden.

Christoph v. Gabel blev bemyndiget til at aftakke den kgl. Foged paa Færøerne fra Maj 1665 af,⁵⁾ en Begunstigelse, som Frederik Rosenvinge havde ansøgt om, uden at den var blevet ham tilstaaet, og det blev paabudt Færingerne at svare Gabel eller hans Fuldmægtig »aarlig Landskyld og al anden Rente, Herlighed og Rettighed, som I plejer og pligtig ere at udgive og I af

¹⁾ 100 Gl.

²⁾ N. R. XI. S. 270—71.

³⁾ N. R. XI. S. 331.

⁴⁾ N. R. XI. S. 516, 520.

⁵⁾ Br. 23 Febr. 1655. N. R. XI. S. 294.

Arilds Tid til os og Kronen givet haver.« Den kgl. Foged fik Befaling til at overlevere Gabel »hvis Jordebøger, Inventarier og andet, som han hidindtil paa vore Vegne i Forvaring haft haver.«

En endnu større Begunstigelse blev der Gabel til Del ved kongl. Brev af 19 Januar 1661,¹⁾ hvorved Kongen »af synderlige kongelige Gunst og Naade, saa og for tro og villig Tjeneste, som os elskelige Christoff Gabell, vores bestalte Raad, Rentemester og Assessor udi vores Collegio Status, os udi mange Aar og særdeles udi disse besværlige Conjunctioner gjort haver og herefter gjøre maa og skal, hannem naadigst haver bevilliget og tilladt, saa og hermed bevilliger og tillader, at han vort Land Færø, hvormed vi hannem tilforn efter vores aabne Brevs Indhold, dat. d. 6. Januar 1655, for aarlig Afgift naadigst forlenet havde, herefter maa nyde og beholde med alle visse og uvisse Indkomst, ikke aleneste kvit og fri hans Livstid, medens og efter hans dødelige Afgang bemeldte Len saaledes at continuere og følge paa hans Søn Friderich Gabell, som efter os opnævnt er, lige Maader aldeles kvit og fri sin Livstid, foruden nogen Afgift eller Kjendelse udi ringeste Maader.«

Efterat Gabel var bleven forlenet med Færøerne, vedblev det islandske Kompagni dog at drive Handelen i Henhold til de givne Privilegier.

Svenskekrigene beredte imidlertid Kompagniet store Vanskeligheder, og Gabel har formentlig heller ikke stillet sig særdeles i Møde kommende overfor det af Lyst til selv ogsaa at faa Handelen i Hænde. Paa Grund af de danske Havnes Blokering af Svenskerne var det saa godt som umuligt at sørge for Øernes regelmæssige Tilførsel med Varer, og fra 1658 af maa der derfor gjøres Udvej for anden Forsyning.

¹⁾ Registrant 13. Island og Færøerne Suppl. III. i Rigsark.

Da Kompagniet under dette Tryk i sidstnævnte Aar havde gjort Skridt til at faa Taxten forhøjet, tilskrev Laugtinget Gabel desangaaende og gav hans Foged, Johan Heideman, Fuldmagt til, »at han, om noget kunde forekomme, som kunde være dette fattige Land til Skade og ikke til Gavn, paa vore Vegne til Landsens Bedste vilde have god Indseende med det, som vores Priviligier i fornævnte Taxt og Benaadnings Brev kan heller med bestyrkes end ved formindskes, til Landsens Gavn heller end til Skade, som vi hannem udi alle velmente Maader tiltroer som det sig bør at forrette.« Johan Heideman, der var rejst fra Øerne med denne Fuldmagt af August 1658, var d. 3 Octbr. s. A. hos Gabel i Vliessingen,¹⁾ og Gabel gav ham, »da Kongen nu paa ny igjen af Svensken saa uformodentligen imod den sidste Freds Fordrag fjendtliggen er overfalden«, Ordre til at tage sin Galiot, som laa i Amsterdam, og »efterdi man ikke kan vide, om Tiden vil tillade, at islandske Kompagniet paa Foraaret nogen Proviant eller anden Fornødenhed sikker til Færø kan overføre lade, da haver han, hvis sammesteds kunde mest behøves, fra Amsterdam med min Galiot med sig at overføre og vel Agt at give, at han bekommer gode uforfalskede Varer, saa Folken ikke kan have Aarsag sig derover at besvære.« Da Heideman d. 26 Novbr. s. A. løb

¹⁾ Mellem den 1ste og 2den svenske Krig var Christoph v. Gabel sammen med den svenske Konge, Carl Gustav, i Kiel og var derfra taget til Hamborg. Saasart han der kom under Vejrs med Svenskens Bestemmelse om paany at begynde Krig, skjøndt der d. 26 Febr. 1658 var sluttet Fred i Roskilde, rejste han til Holland, og uden nogen Fuldmagt afsluttede han Underhandling om Hjælp. Om Bord paa den hollandske Flaade, der d. 29 Octbr. 1658, konvojeret af Admiral Opdam, gjennem den svenske Flaade, stod ind i Øresund og reddede det belejrede Kjøbenhavn, var Gabel, og han var den, der først bragte Kongen Melding om, at den hollandske Flaade havde slaaet sig igjennem. Se S. 93.

ind til Suderø med Galioten, traf han der en hollandsk Skipper, Adrian Jansøn Pau, Fører af Skibet, »het Eiland«, i Færd med at handle med Sudringerne; han lagde Beslag paa Skib og Ladning, førte det til Thorshavn, og »eftersom ej kan vides, naar Tilførslen ifra Kjøbenhavn kan ske udi denne farlige Krigstilstand«, bleve Varerne overladt Kompagniets Kjøbmand til Forhandling. Laugretten traf, »eftersom Hollænderne udi denne Krigs Tid er med vores naadigste Konge i Allians«, den Afgjørelse, at den ikke vilde erklære det opbragte Skib med Ladning for konfiskeret, men Skipperen fik mod at udstede et Bevis paa 400 Rdlr. Lov til at sejle mod Forpligtelse til at fremstille sig for Admiralitetet; der skulde afgjøre, om Skib og Ladning var forbrudt, eller Beviset paa de 400 Rdlr. og Kjøbesummen for Varerne skulde udleveres ham.

1659 var Forraadet af Korn i Kramboden kun ringe; Skib med Tilførsel var endnu ikke kommen Olai Dag, og Provsten, Hans Gabrielsen Mitens, beklagede sig over, at han havde begjært Korn, men uden at kunne faa noget; Fogden havde nemlig nægtet Udlevering til andre end Skandsefolkene, Hospitalet og de fattige.

Kompagniet maatte frasige sig Forpligtelsen til at kunne tilføre Varer i Aaret 1660. Under 17. Marts s. A. ¹⁾ udstedte Frederik den Tredie et Brev om, »at »Hans Søfrensen, Borgemester i vor Kjøbstad Christianshavn, ²⁾ underdanigst haver tilkjendegivet, at han i nærværende Foraar og Sommer paa eget Eventyr agter at forskaffe vore kjære tro Undersaatter paa vort Land Færø Tilførsel og nødtørfstigste Varer, saavidt mulig ske kan. Eftersom nærværende besværlig Krigs Tilstand forhindrer, at de Varer, som til Landet behøves, ikke fra forrige sædvanlige Steder kan blive udskibet, men paa fremmede Steder

¹⁾ N. R. XII. S. 314.

²⁾ Medlem af Rigsdagen 1660.

maa søges og ved høj Pris indkjøbes,« skulde Foged, Laugmand og Sysselmænd komme overens med Hans Søfrensen om Prisen paa Varerne, og de skulde søge at holde fremmede Handlende borte. En af Hans Søfrensens Medredere, Poul Christensen Fyn,¹⁾ Borger og Handelsmand i Kjøbenhavn, kom til Øerne med Skib, og med ham blev Fogden, Laugretten, Provsten, Sorenskriveren, Sysselmændene og 4 Bønder af hvert Tinglaug enige om en noget forhøjet Taxt, dog »vores Taxt uforkrænket, naar Gud i Himmelen giver Fred.« Den forhøjede Taxt var væsentlig: Byg 3 Gl., Malt 3 Gl. 4 Skd., Rug 3 Gl. 8 Skd., Bygmel 4 Gl. pr. Tønde; for Kramvarer og Trælast blev Taxten ikke forhøjet.

Det var jo en følelig Forhøjelse, Prisen paa almindelige Fødevarer fik, og hen paa Sommeren samme Aar henvendte Laugrettesmændene og samtlige Sysselmænd sig til Poul Fyn, »anlangendes at de udi Venlighed paa de arme og elendiges Vegne, saa og paa Almuens Vegne var begjærendes, at velagt Kjøbmand Poffuel Christensøn vilde noget formilde Kjøbet for Landsens Armod og Elenigheds Skyld.« Paa det Korn, som var tilført, blev Prisen nedsat, saa at det skulde koste: Rug 3 Gl. og Byg 2 Gl. 12 Skd. Tønden. — Den forhøjede Taxt gjaldt endnu 1661, da der klages over, at »Gud allermægtigste haver dette fattige Land besøgt med en dyr Tid baade af Land og Vand, item hvis Tilførsel nu skeer, er hid til Dags ringe og over gammel og sædvanlige Taxt formedelst den for gaaende Krigs Tid meget forandret.«

Skjønndt det islandske Kompagni d: 8 Februar 1649²⁾ havde faaet Privilegium paa Enehandel for et Tidsrum af 20 Aar, blev Kompagniet dog Marts 1662 hævet. Samme Aar, den 31 Juli, blev vel et nyt islandsk Kompagni

¹⁾ islandsk Kjøbmand, se Suhms Nye Samlinger III, S. 251.

²⁾ Sjøll. Reg. Nr. 22, se Hammerichs Hans Nansen S. 231.

dannet under Ledelse af Hans Nansen og Jonas Trelund, men dette fik ikke Enehandelen paa Færøerne. Under 3. April 1662 meddeles der Gabel Benaadningsbrev paa Enehandlen.

Det var for Danmark skjæbnesvangre Aar, 1658 og 1659, og Færøerne kunde da let være blevne løsrevne fra deres gamle Forbindelse med Danmark-Norge. Medens Fredsunderhandlingerne mellem Danmark og den svenske Konge, Carl Gustav, stod paa, som endte med Freden i Roskilde d. 26. Febr. 1658, hvor Danmark mistede alle Landskaberne Østen for Sundet tilligemed Bornholm og Trondhjems Len, tilskrev Frederik den Tredie Røgshovmester Jochum Gersdorff og Rigets Raad Christen Skeel, som fra dansk Side førte Underhandlingerne, at han hellere saa, naar nødvendigt var, at Bornholm afstodes, saa at Trondhjems Len kunde bevares, og føjede til i Anledning af at Carl Gustav gjorde Paastand paa Bahus Len som »Postscriptum. Dersom og Færø imod Bahus Len kunde afstaaes, da saa vi det helst, dog at det for-aarsager ingen Ophold«¹⁾).

3. Handelen i Gablernes Tid.

Noget godt Bytte var det ikke, Færingerne gjorde, da de istedenfor det gamle islandske Kompagni med dets kjøbenhavnske Borgere som Forvaltere, nøje kjendte med, hvilke Varer der skulde tilføres og til hvilke Tider, fik deres nye Lensherre eller den, til hvem han forpagtede Handelen, som Kjøbmand. Man kan blandt meget andet

¹⁾ Svenske acta i Rigsarkivet 1657—69. S. 32.

dømme herom og om Tilstanden i det hele, naar man sammenligner 2de Tidspunkter med hinanden, nemlig Juli 1642, da Pros Mund til Grevensvænge, Kongl. Majestæts Befalingsmand over Island, var paa Færøerne som kongelig Kommissarius, og August 1670, da Admiral Jens Rodsten¹⁾ var der i samme Egenskab. Til førstnævnte Tid er alt, hvad der klages over, det, at der finder Løsgængerer Sted, og at en Mand paa Strøømø er det samlede Præsteskab til Forargelse, fordi han har forsyndet sig mod det sjette Bud; Pros Mund anmodes om, at man for hannem maatte blive entlediget, at han maatte komme ud af Landet, Gud allermægtigste skal blive Hans velbyrdige Hr. Commissarie Belønning baade for saadanne og andre Hans Velbyrdigheds Gjæringer imod dette fattige Land. 1670 er der ganske andre Ting at klage over; Landet er da ilde stedd.

Lensherren og den ny Indehaver af Handelen var ikke af adelig Byrd, og naar han svang sig op til de højeste Hædersposter, har han kun sig selv og den Yndest, han forstod at vinde hos Frederik den Tredie, at takke herfor. Han, der var Søn af en kongl. Proviantmester i Glückstadt, var født d. 6. Januar 1617. Allerede 1639 var han Kammertjener (Kammerjunker) og Kammerskriver hos Hertug Frederik, den Gang Ærkebiskop i Bremen, førte som saadan Regnskab over hans private Indtægter og Udgifter og bestyrede fra 1642 Prindsens aarlige Forretninger ved Omslaget i Kiel. Senere fulgte han Hertugen til Danmark, og da denne var bleven Konge, vedblev han at være Kammerskriver hos ham. Ved Frederik den Tredies Tronbestigelse 1648 havde han en aarlig Løn af 340 Rdlr., vedblev at forestaa alle Kongens Ind- og Udbetalinger ved Kieler Omslag og havde som Omslags-

¹⁾ Jens Stensen Rodsten til Lerbæk, Viceadmiral, Assessor i Admiralitetskollegiet, Medlem af Rigsdagen 1660, død 1706.

forvalter en Løn af 112 Rdl. foruden Rejse- og Dagpenge. 1660 blev han Medlem af Statskollegiet, Rentemester og Assessor i Højesteret, 1664 Statholder i Kjøbenhavn, Geheime-, Stats- og Kammerraad, optaget i den danske Adelsstand, og Hovedgaarden Rantzausholm blev udlagt ham i Vederlag for hans Tilgodehavende. Han vidste at gjøre sig sin Stilling særlig indbringende, thi allerede meget tidlig kunde han yde Kongen og andre store Laan og Tid efter anden købe sig store Kjøbstad- og Landejendomme, og under Kjøbenhavns Belejring var han blandt 48 »kongelige Tjenere« den, der gav det næsthøjeste frivillige Bidrag til Garderhold, nemlig 45 Rdlr. maanedlig. Ved Enevoldsregjeringens Indførelse 1660 var han Kongen en god Hjælp, og efter Sønnen Frederiks »Udkast til Souverænitetens Historie« den, der har undfanget Planen. Den svenske Resident ved det danske Hof, G. Duvall, skriver i sine Indberetninger, 1662: »Gabel fører nu Værket alene til manges Klager«, . . . »han frygtes mere end nogen anden«, hvad der viser hans ene-raadige Indflydelse hos Kongen. For den gamle danske Adel var han en Torn i Øjet, og det er vel udenfor al Tvivl, at Rigsraad Christen Skeel sigter til Christoph Gabel og Fæller, naar han klager over, at »fremmede, der intet skulde have at sige i Rigssager, og som vort Land intet vedkommer, trænge sig ind med alle Slags nye Forslag, ved hvilke det da bliver, til almindelig Fordærvelse for Land og Kongehus . . . Derfor gaaer det, som det gaaer . . . Det synes, at Kongen elsker hverken Rigsraadet eller det danske Folk overhovedet, thi fremmede have alt i Hænde . . . Kongen omgaaes ikke sit Raad, som han bør, men hans Gunst er vendt fra os og vor Nation . . . Kongen er en from og god Herre, men det gjør lige saa ondt, naar en Due prikker Øjnene ud, som en Ravn, og hine fremmede forføre ham«, — og paa sit Dødsleje skriver til Kongen: »I holde Eder til Eders

egne Danske, som ere Eder tro og ville Eders Vel!« — Et Par Maaneder efter Frederik den Tredies Død 1670 faldt Christoph v. Gabel i Unaade. Han, der var gift med Armgard Badenhaupt, døde d. 13. Oktober 1673 som Herre til Gieschenhagen, Bavelse og Turø, og ligger begravet i St. Petri Kirke i Kjøbenhavn. Sønnen Frederik var gift med Ove Juls Datter, Anne Katrine til Bregentved. Døtrene vare gifte med: Storkansler Greve Conrad Reventlow, Johan Rantzau til Bygholm og Geheimeraad, Stiftamtmand i Fyen, Diderik Schult. Christoph Gabels Søster, Margareta, var gift 1ste Gang med Kaptajn Johan Weyhe, 2den Gang med Gabels Fætter, Johan Jäger, der 1665 blev Slotsfoged paa Blaataarn for Leonora Christina Ulfeldt og senere boede paa en Officersgaard ved Skanderborg, hvor hans Enke døde c. 1683; af 1ste Ægteskab var Laugmand Johan Heinrich Weyhe¹⁾.

Bevillingen paa Enehandel af 3. April 1662²⁾, der efterfulgte Forleningsbrevene af 6. Januar 1655 og 19. Januar 1661, er ubetinget og uden Vilkaar, man seer, at den er givet til en Mand, som har Kongens fulde Tillid og Yndest. Den gaaer ud paa, at Christoph Gabel og Sønnen Frederik »enten alene for sig selv eller og tillige med saadan Interessenter af Indlændiske og Fremmede derom til sig tagendes vorder, fuldkommen at have al den Handel, paa bemeldte Insuler Færø og underliggende Øer falde og bruges kan, og derfor de alene at providere, tilføre og forsyne samme Insuler og Øer med alle de Fornødenheder og Vare, Indbyggerne udi alt behøver, intet undertagen i nogen Maade, saa og der udi mod, de alene enten for sig selv eller, om de det tjenstligt eragter, tillige med deres Interessenter derfra Øerne igjen at udføre

¹⁾ Skriv. af 4. Aug. 1683 fra Laugmand Weyhe til Grev Reventlow (Nr. 161 i Reventlows Papirer).

²⁾ Registrant 13. Island og Færøerne. Suppl. III i Rigsark.

og til andre Steder baade inden og uden Riget at transportere alle de Vare og Gods, som paa samme Insuler og Øer falde og gives kan, enten de allerede er bekjendt eller herefter findes kunde, Intet undertagen udi nogen Maader«. Under 19. Juli 1671¹⁾ stadfæstes Forleningen og Bevillingen af Christian den Femte.

Gabel havde først tænkt, at hans Foged paa Færøerne, Johan Heideman, som havde været der siden 1656, var kjendt med Forholdene, og med hvem Landet antoges at være tilfreds, skulde have Handelen i Forpagtning, og Heideman, der ønskede det, havde tilbudt at give lige saa meget aarlig i Forpagtning, som nogen anden kunde give. Jonas Trelund, af den ripensiske Præstefamilie, der havde været ved Handelen i Amsterdam, havde imidlertid ved sine Planer om, hvilke Fordele han kunde berede hele Rigets Handel, vundet Frederik den Tredies Tillid. Trelund gjorde, som Christoph v. Gabel's Søn, Frederik, skriver i Indlæg af 5. Februar 1673²⁾, til den i Anledning af Færingernes Klager nedsatte Kommission i Kjøbenhavn, »adskillige Propositioner angaaende Commerciën, hvilken han udi Raadstuen i samtlige Raaders Præsents med saadanne Raisons accompagnerte, som plausible blev befunden, og Hans kongl. Majestæt selv allernaadigst behagede«. Han bød 4000 Rdlr. aarlig i Forpagtning af Færøerne, hvilket Gabel ikke var meget tilbøjelig til at gaa ind paa, da han, som nævnt, havde tiltænkt Johan Heideman Forpagtningen; »men som dette kom for den salig Konges Øren, beteede Hans Majestæt sin allernaadigste Villie, at han gjerne saa min kjære Fader Færø til fornævnte Trelund forpagtet, for at se derudaf Prøven af de Avantager, som han foregav, det hele Rige skulde veder-

¹⁾ Registrant 13. Island og Færøerne. Suppl. III i Rigsark.

²⁾ I. H. Schrøter: Samling af kongl. Anordninger og Dokumenter, Færøerne vedk., S. 74.

fares formedelst sin Maneer at drive Negotien. Hvorpaa min Fader strax allerunderdanigst hørsommeligen denne Forpagtning med forbemeldte Trellund sluttede, hvilken ogsaa, som jeg visseligen troer, til min kjære Faders store Sikkerhed af Majestæten, salig højlovlig Ihukommelse, skriftlig blev confirmeret, og maatte saaledes Johan Heide- man vige Trellund, foruden det han ej vidste og ikke heller endnu ved Aarsagen dertil, — hvorover han sig noksom besværgede. Mere derom at sige holder jeg ufor- nøden, thi herudaf noksom kan fornemmes, at Jonas Trellund paa Hans Kongl. Majestæts allernaadigste Anled- ning eller Befaling, som man det skal kalde, til Forpagt- ningen er kommen«. Det viste sig imidlertid, at Trellund, der samtidig var med til at danne det ny islandske Kom- pagni og kort efter fik Privilegier »til at beneficere hans Handel, Skibsbygning og Manufactur«, ikke svarede til de Forventninger, Kongen havde til ham.

Allerede det første Aar, Trellund drev Handelen, klages der over, at »man var kommen bort fra den gamle sæd- vanlige Taxt og Landskjøb og haver meget dyrt maattet kjøbe, hvilket Landsens Indbyggere taalmodeligen haver lidt, men man havde endnu d. 11. August nu i Aar (1662) slet ingen Tilførsel bekommet, saa at en Del af dette fattige Lands Indbyggere haver maattet søge deres Føde nede ved Stranden at opholde Livet med; det var derfor at befrygte, at mange fattige sætter Livet til for Hungers Skyld, og at baade Kongs- og Odelsbønder maatte gribe til det, der var for Haanden, Fæ og Faar, at bjerge Livet med, saa de siden ikke formaa at svare deres Afgifter. Der mangler ikke alene det, man skal fortære, men end- ogsaa det, man skal søge sin Næring med af Havet, som er Hamp til Snører og Tømmer til at bygge Baade af, hvorudover Landet er geraadet i stor Armod. Vinteren derpaa led Befolkningen ogsaa stor Nød og Trang, efter- som intet var hos Kjøbmanden at bekomme siden langt

før Jul, indtil der i Maj 1663 kom Skib; det havde seet endnu værre ud, havde Gud ikke synderlige velsignet Landet med Fiskeri«. Vinterkjøbmanden, Søren Rasmussen Hjortshøj¹⁾, som Jonas Trellund havde paa Øerne, undskyldte sig med, at Vinteren nede havde været saa streng, at Skib ikke kunde komme derfra før, men Laugretten og Almuen svarede ham, at »vores forrige Kompagni forskaffede os Tilførsel om Sommeren i timelig Tid, thi naar vi ikke faaer Tilførsel betids om Sommeren, men silde om Høsten, saa kan de, som boer langt fra, ikke for Vejrligens Forandring, som gemenlig skeer om Høsten og imod Vinteren, komme til Havnen og købe deres Underholdning«.

Det rige Fiskeri, som var under Øerne i disse Aar, blev udnyttet af Gabel til Fordel for hans Handelsforpagter, Jonas Trellund, idet han under 16. Maj 1664²⁾ udvirkede følgende kongl. Brev . . . »eftersom vi er naadigst kommen udi Erfaring, at paa vort Land Færø siden Anno 1662 skal været fanget og derfra udført en meget større Mængde af Fisk end tilforn paa nogle mange Aar ikke er skeet, og den færøske Fisk over samme Mængde, samt at den falder mageragtig at være kommen udi mærkelig mindre Estime end den tilforne været haver, saa at den og skal være geraaden udi ringere Pris end islandske Fiske, da have vi naadigst for billigt anseet, at vores Undersaatter paa bemeldte vort Land Færø deres Fiske efterdags ikke heller dyrere skal afhænde til deres Fuldmægtige, som Landet paa os elskelig Christopher Gabel, vores Kammer Raad, Rentemester, Assessor udi Stats og

1) Paa det kgl. Bibliothek findes: Th. Jensens, Rigets Skriver i Norge, Glossarium over den norske Lov 1647, afskreven udi Færø 1660 af Sevrin Rasmussen Hjort Høy. 1679—81 var han Kæmner i Kjøbenhavn.

2) Registrant 13. Isl. og Fær. Suppl. III.

Kammer Collegier og Amtmand paa vort Land Færø, sine Vegne besegler og med Underhold forsyner, end vore Undersaatter paa vort Land Island deres Fisk afhænder til dennem, som bemeldte Island besejler og med Underhold forsyner, nemlig for hver Rigsdalers Værd halvtredie færøske Voger god tør Fisk; ellers bliver alle andre Varer ved den samme Pris bestaaendes, som med os elskelig Jonas Trellund, Raad og Assessor udi vores Admiralitets Collegio, hans Fuldmægtig og Landets Øvrighed er accorderet . . .

Endnu i 1664 havde man den forhøjede Taxt; man var »meget ilde tilfreds med det dyre Kjøb, som en Tid lang haver været og ikke var sluttet at skulle have været længere end til forleden i Maj, og besværed sig samtlige det ikke længer at kunne udstaa, men begjærede nu strax den gamle Taxt igjen, som Hans kongl. Majestæts Benaadnings Brev dem og tilholder, og de ellers altid og tilforn haft og nydt haver«. Kjøbmanden ventede imidlertid Jonas Trellund hertil, og man samtykkede derfor »samme Kjøb til Mikkelsdag i allerseneste at lade bestaa og dets imellem forvente Sr. Jonas Trellunds Tilkomst, men hvis han ikke des forinden kommer, da at træde til deres forrige Taxt og intet i nogen Maader længer agte den ny oprettede Kontrakt, og befindes en stor Del af Godset, saasom Mel, Korn og i Synderlighed Malt og Brødet, som er meget ringe.«

1666 gjentog det samme sig med Klager over stor Mangel saavel paa Tømmer til Baade som til Kongens Huse, der forfalde, og paa »ædendes Varer«, saa at »en Part fattige Folk, som bo langt fra, haver rejst til Havnen at købe til deres Livs Ophold og da ganske ringe og saa nær som intet bekommet, forsømt deres Fiskeri og derudover mere tabt end vundet«; ligeledes klages der over, at Priserne endogsaa overgaa den forhøjede Taxt, man var gaaet ind paa i 1664.

Trellund, for hvem den færøske Handel efter hans egen Fremstilling ikke har været frugtbringende, gjorde hvad han kunde for at bibeholde den forhøjede Taxt og foranledigede, at Gabel tilstillede Fogden Søren Pedersen¹⁾ følgende Skrivelse:

»Eftersom Sr. Jonas Trellund beklager, at Taxten paa Færø til hans store Skade og Nachdel forandret, saa at han udi denne besværlige Krigstid²⁾ sligt ikke kan udstaa eller Handelen paa den Maade længer vil continuere, hvorover og er at befrygte, ingen anden sig skal lade finde, som det igjen at forsørge skulde antage, saa Landet derudover paa den Maade paa sidste skulde lide Nød, hvorefter befales min Landfoged Seffuerin Pedersen, at han samtlig Landsens Indbyggere foreholder, at de sig godvillig bekvemmer med Sr. Trellund eller hans Fuldmægtig en anden retmæssig Taxt at indgaa, hvorved han saavel som de kan blive ved Magt, Landet derved tilbørligen med Tilførsel kan blive forsynet, og naar sligt er af Landsens Indbyggere og Sr. Trellunds Fuldmægtig sluttet og forfattet, haver Seffuerin Pedersen mig den til videre Efterretning under Landsens Segl at tilsende, hvilket jeg Hans kongl. Majestæt, min allernaadigste Herre, underdanigst vil andrage og derpaa søge Hans kongl. Majestæts naadigste Confirmation underdanigst at erhverve, men saafremt at de (imod Forhaabning) sig til billig og retmæssig Accommodation ikke ville lade bekvemme, haver de Hans kongl. Majestæts naadigste Befaling expresse derpaa at forvente. Hvorefter han sig haver at rette og med forderligste mig udførligen Relation tilsende. Haffniæ den 7. Juli Anno 1666.«

Det var, som det vil sees, et stærkt Tryk, der blev lagt paa Befolkningen; vilde den ikke indgaa paa Over-

¹⁾ Søren Pedersen (Skougaard) havde 1664 afløst Johan Heideman.

²⁾ Krigen med England 1666—67.

enskomsten med Trellund om en forhøjet Taxt, fik den Taxten forhøjet alligevel. Trellund var ikke selv tilstede paa Øerne, men hans Kjøbmand, en kjøbenhavnsk Borger, Søren Laugesen Fohrmann, havde faaet Skrivelse fra ham, at han ikke med Befolkningen maatte indgaa paa lavere Priser end de, der indeholdtes i en Memorial, som Trellund fremsendte, at alt, hvad han indgik paa, skulde være under Trellunds Godkjendelse, og at han efter Skrivelserens Modtagelse ikke maatte sælge noget under de opgivne Priser; disse vare væsentligst: Rug 3 Gl., Byg 2 Gl. 8 Skd., Gryn 5 Gl., Mel 3 Gl. 8 Skd. pr. Td. Laugmanden, hele Gejstligheden og 12 Laugrettesmænd, som vare udnævnte til at svare paa Landets Vegne, indvendte nok, at Trellund paa sin Side ikke havde villet forpligte sig til at afhjælpe Mangler ved Tilførslen, ikke heller havde givet sin Kjøbmand nogen endelig Fuldmagt, og lod Trellund tilkjendegive, at enten skulde han selv komme til Foraaret eller ogsaa give sin Kjøbmand endelig Fuldmagt, men »dog alligevel, paa det Sr. Trellund ikke skal lide for megen Skade for vor Skyld imidlertid efter sin Angivende, og vi ej skal synes at imodstride Hans Excellences milde Brev«, indgik man i alt væsentligt paa den forlangte Taxt indtil St. Hansdag næste Aar dog kun for de Varer, som vare tilførte eller kunde komme i Høst. Der var jo heller intet andet at gjøre, thi indgik man ikke paa Overenskomsten, vilde der ingen Varer blive udleveret.

I sin Nød afsendte Laugmanden, Sorenskriveren og Præsten til Syd Strøømø, Lucas Debes, paa Befolkningens Vegne følgende Ansøgning:

»Højædle og velbaarne Herre, Hr. Statholder, velbaarne Hr. Christoph von Gabell, højgunstige Hr. Landsherre.

Gud den allerhøjeste opholde Eders Excellence udi langvarig Velstand for Christi Skyld. Eftersom vi haver fornummet Hans Excellence Hr. Statholders skriftlige Be-

faling anlangende en billig Taxtes Forandring med Sr. Jonas Trellund at indgaa, da haver vi som lydige Undersaatter det efterkommet, dog ikke paa denne Tid kunnet fuldkommelig ført det til Ende, formedelst at Sr. Trellund ej nogen fuldkommelig Fuldmagt haver fra sig givet, men alting sig selv forbeholder til sin egen Ratification uden nogen Erbydelse til at raade Bod paa hvis vi hertil Dags havde at besværges os over, mens eftersom Sr. Trellund beraaber sig paa sin store Skade at komme af en Del halvledige Skibe, som han haver hidsendt, saa vel som Mishandling udi Tilførslen ved de profiterligste Varers Forsømmelse, da kan dette fattige Land uden dets største Undergang den Skade ikke oprette, dernæst efterdi vi tilforne haver til en vis Tid forandret Taxten med velbemeldte Sr. Jonas Trellund, da haver han hverken da eller nu altid fyldestgjort os med Tilførslen som udi forrige Kompagniens Tid enten udi gode dygtige Varer, ej heller efter Fornødenhed, ej heller i sine tilbørlige Tider, hvorudover Skiberum om Vinteren forkommes; hvad Elendighed saadant er for os fattige Indbyggere, kan ikke paa denne Tid befattes, men kan lettelig sluttes, efterdi vi boer her paa en Klippe udi det vildene Hav, værre end som udi en Udørken, hvorfra ingen Udflugt er for os end som udi det dybe Hav, hvor der ej findes Middel til Livet, men vel til Døden for at forkorte vor Elendighed, og haver vi paa denne Tid stor Mangel for Korn, Salt, Baads Tømmer, saavel som andet, hvilket er os den største Nød, hvorved os afskjæres Levnets Middel baade til Lands og Vands, hvilket vel kunde være forekommet udi de moxen ledige Skibe, som i Aar er til os kommen, og dersom her ikke kan raades Bod paa, kan vi ej heller skikke os med Sr. Trellund udi nogen Taxtes Forandring, hvorfor vi underdanigst er begjærendes, at Hans Excellence, som haver privilegeret hannem Handelen, vilde dog anse sine fattige Undersaatters Elendighed og lade hannem først

forbinde sig til en fuldkommen Tilførsel udi alle sine Omstændigheder, dernæst at over os ikke maatte forhverves en kongelig expresse Taxt, men at vi efter Hans Excellences milde Forslag maatte indbyrdes saaledes accordere som vi kan synes, at dette fattige Land kan taale, paa det Indbyggerne i sin Tid aldeles ej skal forðerves, saa at hverken Hans kongl. Majestæt kan faa sin Rettighed, ej heller nogen Handel kan drives ud af dets endelige Ødelæggelse. For det tredie, at det, som imellem os bliver sluttet, Hans kongl. Majestæt vilde naadigst confirmere for os og begges vore Efterkommere at skulle holdes. Vi formoder og bede underdanigst, at Hans Excellence, ligesom han er os en retfærdig Landsherre udi en billig Kontrakt at paabyde, han i lige Maader vilde være os en naadig Landsens Fader udi denne vor underdanigste Begjærings Befordring og tænke paa det, som heraf skal vederfares dennem, som skulle fødes herefter. Saadan Hans Excellences Naade og Velgjerning vil den barmhjærtige Gud paa hannem, hans Børn og Børnebørn igjen i Hu komme, hvor udi vi os igjen til Taknemlighed skal lade befinde Hans Excellences flittige Forbedere i Christo. Og vil hermed have hans Excellence med ganske Familie den alsommægtigste Gud til timelig og evig Velsignelse befalet, forblivende stedse Hans Excellences tro og lydige Undersaatter, paa hvilkes samtlige Vegne vi haver vort almindelige Landsens Segl her neden under trykt. Datum Thorshavn d. 10. September Anno 1666.«

Noget Resultat af Laugtingets Tilkjendegivelse til Trelund kom der ikke. Der var i 1667 ikke kommet andre Skibe indtil Maj end en lille Galiot med ringe Tilførsel; ogsaa for dens Ladning betalte man over den sædvanlige Taxt paa Grund af den besværlige Krigstid og høje Søforsikring; mellem Danmark og England var der nemlig 1666 udbrudt Krig i Anledning af, at en engelsk Admiral, d. 3. August 1665, angreb en hollandsk Kjøbmandsflaade

i Bergens Havn; 1667 sluttedes Fred. Formentlig var det af Hensyn til Sejldygtigheden, at Tilførselsskibene kun vare halvt lastede, for at de lettere kunde undløbe Krigsskibene. 1667, da det sædvanlige Spørgsmaal af Fogden blev stillet paa Laugtinget om, hvorledes man havde været tilfreds med Tilførslen, kunde man kun svare, at »der er for stor Nød og Trang i Aar saavel som forgangne Aar, ja og større, og beklager, at den Galiot, som hid kom fra Holland, ej havde mer end sin halve Ladning inde, og udi det lidet Skib, som nu siden kom, var en Del fordærvet af Vand, og det øvrige var ikkun hundrede nogle og fyrgetyve Tdr. Rug, hvilket saa godt som intet kunde forslaa for det hele Land; havde de ofte halvledige Skibe baade forleden Aar og nu denne Galiot i Aar været med Korn beladen, havde Nøden endda ikke været saa stor, som den nu er, og saafremt ingen Tilførsel kommer, er at befrygte, mange af Hunger vil omkomme. Er det og ikke den ringeste Nød, næst Brødet at man i saa lang Tid intet Baads Tømmer her til Landet haver bekommet, hvorover mangan Mand er holden fra sin Bjerling og ikke kan søge Fiskeriet i den dyre Tid til deres Livsens Ophold, ogsaa Tømmer til Kirker og Kongens Huse at holde ved Magt, saa at dersom sligt længer skal continuere, er at befrygte, Landet derover kommer udi Ruin og bliver øde«.

Ligesaa lidt frugtede Ansøgningen til Gabel; han eller maaske Trelund udvirkede hos Kongen følgende Brev af 30 April 1668: ». . . Eftersom vi erfare, at Indbyggerne paa vort Land Færø have in Augusto 1666 paa Laugtinget sluttet og indgaaet en Accord med os elskelige Jonas Trelunds Fuldmægtig om adskillig Varers Pris, dog ikke længer end til St. Hansdag næstefter, da er vores naadigste Villie og Befaling, at samme Taxt skal continuere endnu udi nærværende Aar indtil førstkommende Sommer igjen. Siden ville vi os videre derom naadigst resolve.«

Befolkningen synes ikke ret vel at kunne være mere ilde stedt end den var, thi Indehaveren af Handelen lod den stadig mangle, hvad der for en Befolkning, hvis Hovednæringsvej er Fiskeri, er lige saa nødvendig som Kornvarer, nemlig Baadtømmer. Der klages 1668: »Hvis andet her er fornøden og sædvanligt plejer at føres, fattes ganske og aldeles og besynderlig Baads Tømmer, som er den største Nød og Elendighed, at vi ikke kunne komme paa Søen at søge vores Næring, formedelst at Baadene ere forslidte, og om en Part Baader end kunne noget bruges, saa fattes dog Aarer dertil, saa at dersom herpaa ikke raades Bod i Tide, vil Nøden og Elendigheden blive saa stor, at vi den ikke kan udsige, og er højliggen at befrygte, at Hans kgl. Majestæt ikke faaer sin Rettighed her ud af Landet for dets Aarsags Skyld, Kirkerne og Kongens Huse maa fordærves over det samme. Er derfor vores ydmygelige Bøn og Begjæring, at Landfogden Monsr. Søffuerin Pedersøn, denne vores Nød og Trang for vores naadige høje Øvrighed vilde andrage, at dette fattige Land ikke ganske skal fordærves.«

Først ved Fr. 13 August 1669 blev det bestemt, at den forhøjede Taxt skulde være ophævet, og at de gamle Priser skulde gjælde. Færingerne nød rigtignok ikke strax godt heraf, anden Indflydelse maa have gjort sig gjældende hos Kongen, thi 5 Dage efter Forordningens Udstedelse blev der givet en ny om, at den forhøjede Taxt dog skulde gjælde for Ladningerne i 2de samme Aar til Øerne afsendte Skibe, »Concordia« og »Jomfru Maria«.

Samtidig hermed fik Laugtinget Meddelelse om, at Jonas Trellund havde frasagt sig Handelen, og at den var overdraget til Broderen, Eberhard eller Evert Trellund. I den Kontrakt af 10 August 1669, Gabel indgik med denne, havde han betinget, at Laugmanden med nogle af Laugrettesmændene hver Høst med Kjøbmanden skulde optage en Fortegnelse over de Varer, som udkrævedes til det

følgende Aars Forsyning; denne Fortegnelse skulde leveres Fogden, og Eberhard Trellund havde forpligtet sig til at tilføre Landet det, som Fortegnelsen udviste. Denne Forholdsregel, sigtende til at sikre regelmæssig Forsyning, hjalp imidlertid ikke, thi Trellund, der under 13 Juni 1670 fik Konfirmation paa den i Brev af 16 Maj 1664¹⁾ satte lave Fiskepris, holdt ikke sine Forpligtelser og betalte ikke Forpagtningssummen til Gabel. Denne lagde derfor 1670 Beslag paa de Varer, som vare i Kramboden, dels for sit Tilgodehavende efter Kontrakten, 6732 Rdl., dels for Udlæg til Fragt, Forsikring, Provision og deslige, som han opgjorde til 8400 Rdl. Trellunds Kjøbmand, Søren Laugesen Fohrmann, blev ilde stedt ved dette Beslag, da han i Trellunds Pengeforlegenhed med egne Penge til et Beløb af c. 3600 Rdlr. havde staaet i Forskud for Varer, ligesom han ogsaa havde kjøbt for egne Penge et større Parti Hoser til Udførsel, hvilket alt var beslaglagt; han protesterede derfor for saa vidt mod Arresten. Laugretten og Fogden holdt sig imidlertid til, at de ikke kjendte andre end Eberhard Trellund som Forpagter af Handelen, og at ingen anden end Trellund maatte handle paa Øerne, hvorfor ogsaa alt Godset maatte tilhøre ham; naar Gabel imidlertid var dækket for sit Tilgodehavende, kunde Søren Laugesen holde sig til Beholdningen. Aaret efter fik han dog Tilladelse til med Gabels Galiot at udsende 10000 Par Hoser, »da saadant er her i Landet fordærlige Varer, som ikke om Vinteren kan bevarer«, og med første Skibslejlighed det øvrige, mod at han hos Gabels Kjøbmand stillede 2000 Gl. i Varer som Sikkerhed. En hollandsk Skipper, som netop ved denne Tid kom fra Norge med det længe savnede Tømmer, havde ogsaa staaet i Forskud for Trellund, idet han selv havde maattet udlægge Kjøbesummen for Ladningen; saafremt han ikke blev tilfredsstillet, truede han med atter at afgaa. Paa Foranledning

¹⁾ Se S. 72.

af Laugtinget blev Tømmerladningen derfor kjøbt efter Taxation og forhandlet.

Under denne Forstyrrelse kom Admiral Jens Rodsten til Øerne for at modtage Hyldingseden til Christian den Femte, nemlig d. 16 August 1670. Befolkningen benyttede sig i rigeligt Maal af Jens Rodstens Tilkjendegivelse om, at han var beordret til at modtage de Besværinger, man kom med, og fordi man »en Tid lang haver været besværet med Taxtens Forhøjelse udi Negotien, Landet ikke til ringe Skade, indtil forleden højstbemeldte Konning Frederik den Tredie, allerhøjlovligst udi Hukommelse, allernaadigst haver forundt os vores gamle Taxtes Frihed«, ansøgte man om, at »Kongelig Majestæt allernaadigst vilde Taxten confirmere og anbefale, at vi herefter maa beholde vor gamle Taxt uforandret og uforkrænket«¹⁾.

Aaret 1669 havde været slet og kaldtes i mange Aar paa Færøerne »det ilde Aar«, men 1670 var ikke bedre. Eberhard Trellund blev sat fra Handelen, men Lensherren havde ikke i rette Tid truffen Foranstaltning til, at Handelen kunde fortsættes uden Afbrydelse, og Uheld indtraadte, som hindrede, at der kom Forsyning det Aar. Høsten 1670 ventedes Gabels Galiot med Korn til Øerne, men den led Havari under Vejs og blev forslaaet ind under Norge, saa at den først ankom Vaaren 1671, og da den kom, havde den for lidt Korn inde til at tilfredsstille Begjæret; den afgik strax igjen til Holland, men kom kun tilbage med Kramvarer og Mursten, »hvorover Dødens Frygt svævede mange for Øjne, eftersom Fiskeriet slog fejl, og Misvæxt syntes at vorde«. Man indgik derfor en Kontrakt med Landfogden, Søren Pedersen (Skougaard), om en Skibsladning Korn fra Holland; Skibet ankom ogsaa i Havn paa Suderø, men da det løb derfra til Thorshavn, blev ogsaa det forslaaet under Norge, hvor det forulykkede.

¹⁾ Ansøgn. af 20 Aug. 1670 i den gejstl. Mødeprotokol Fol. 17.

Fra den Tid, Eberhard Trelund fratraadte Handelen, nemlig Sommeren 1670, indtil 1674 drev Lensherren Handelen for egen Regning. Trelunds tidligere Kjøbmand, Søren Fohrmann, der var fratraadt, var paa Øerne for at afvikle sine Forretninger; naar det kneb for stærkt, saaledes i 1670, var han traadt til og havde sørget for, at Laugtinget havde kjøbt Varer, som forhandlede, men den, der fra 1670 stod for Handelen, var Gabels Foged, Søren Pedersen (Skougaard), og fra 1671 dennes Halvbroder, Peder Rasmussen. Det var uheldigt, at Landfoged- og Kjøbmandsbestillingen vare i Hænderne paa 2de Mænd, der stode hinanden saa nær. Begge Brødrene benyttede deres Stilling til at berige sig paa Befolkningens Bekostning; Fogden tog ublu Fæsteafgifter af tiltrædende Fæstere og større Lejeafgifter end efter Jordebogen; baade han og Kjøbmanden vejede for haardt, og den sidste slog af og til dem, der søgte Kramboden. Den tredie verdslige Embedsmand, Sorenskriver Peder Sørensen, stod ogsaa disse to Mænd nær; han var gift med Fogdens tidligere Husholderske og Frille, Birgitte Jensdatter Bøgvad.

Ved Forordning af 29 April 1661 var det bleven paa-budt, at »alle Supplikationer af Landskriveren skal forfattes i slig Form og Stil, som kan være Lands Loven og vores Tjeneste ikke modstridig, og at bemeldte Landsskriver tegner sin Haand under«, saa at intet Klagemaal mod Magthaverne paa Øerne kunde faaes frem, uden at det først kom til disses Kundskab. Til at klage udfordredes der en større Selvstændighed, end man kunde vente i et saa lille Samfund som det færøske, saa ved Forordningen af 1661 var der i Virkeligheden slaaet en Bom for ethvert offentligt Klagemaal, naar det ikke kunde bringes frem personligt for Kongen.

Det var om disse bundraadne Tilstande ikke aldeles uden Føje, dog noget overdrevent, at de 3 færøske Ud-sendinge med Præsten Lucas Debes i Spidsen senere,

nemlig i December 1672, da de forebringe Øernes Klage-
maal for den i Kjøbenhavn nedsatte Kommission, skrive¹⁾:

»Og saasom det er stilet der i Landet med Betjenterne,
kan man baade ihjelslaaes og udhungres herefter, og skal
besværlig eller aldeles ikke kunne beklages, eftersom
tvende Brødre forvalte der Fogdens og Kjøbmandens
Embeder. Der var i Aar af menige Mand stor Klagemaal
over den ene Broder, Kjøbmanden Peder Rasmussen, men,
som den anden Halvbroder, Landfogden, præsiderede i
Retten, og den, som gemenlig selv addikterer, hvad der
protocolleres, da er altsammen udi Tingbogen saare lidelig
indført. Men hvorledes han ret er arted imod det fromme,
enfoldige Folk, fornemmes af det almindelige Tingsvidne.
Og foruden dette haver Landfogden Søfren Pedersøn af-
sat den gamle Skriver²⁾ der i Landet uden Sag og igjen
indsat en sin Tjenere, som haver ægtet hans techte³⁾
Kvinde, saa de siunes at være tre tilsammen udi en Line
og Baand imod den besværede. Endeligen som begge
Brødrene raade ogsaa for Skibet, saa følger fornufteligen
paa, at man ikke kan faa nogen Klagemaal udført, med-
mindre man altid følger selv med, hvilket man ikke kan
udstaa ej heller tør, efterdi vi udi almindelig Klagemaal
maa angribe vor høje Øvrighed og falde udi hans Ugunst
og derfor af Frygt for alle disse Aarsager og Desperation
om Sagens Udførelse maatte lade gaa over sig alt, hvad
der kunde tilføjes indtil Døden. Ydermere, naar da
Fogden kommer herhid i Staden, kan han gjøre den høje
Øvrighed vis, at Folket i Landet skader intet og haver
ingen Nød, som Landfogden Søfren Pedersøn haver ladet
se et Exempel for det højvise kongelige Commercii Col-
legio forleden Vinter mod Kontrakt og Klagemaal, med

¹⁾ Isl. fær. og grønl. Indl. 1660—99 i Rigsark.

²⁾ Niels Jacobsen paa Glibre havde søgt sin Afsked, dog mulig
nok paa Foranledning af Fogden.

³⁾ Frille.

sin egen Haand underskreven. Til Slutning kunne disse 2de Brødre handle med Varerne og Taxten efter eget Tykke, hvorpaa de i Begyndelsen nogenlunde haver vist en Form, hvorledes det skulde gaa til herefter, naar det fik sin Fremgang, idet Fogden haver udi Aar efter sin Ankomst sammenskrabet nogle faa Mænd, nemlig mest dem, som han kunde forlade sig paa, og da de ere forsamlede neder hos dennem, holder Kjøbmanden dem for at forandre Taxten, de gejstlige ganske uafvidende; endeligen faaer han dem til at sætte en meget høj Pris paa noget Skarns fremmed Lærred, som neppe er halv de Penge værd, som medtagen beseglet Prøve skal udvise. Summa, Commerciens Tilstand udi Færø er saaledes disponeret, at man den snart ikke kan begræde, meget mindre begribe.«

Den gjærende Utilfredshed med Tilstanden holdt sig længe i det skjulte, man turde ikke træde offentlig frem og udtale den; man tænkte som saa: »Tie vi, da have vi een Skade; tale vi, da have vi dobbelt Skade.« Da saaledes Ansøgning af 20 August 1670, hvori indeholdtes Klager over Handelens Drift og Fogdens Færd, overleveredes ¹⁾ den kongl. Kommissarius, Jens Rodsten, var Klagemaalet ikke underskrevet af nogen; der var ingen, som havde villet sætte sit Navn først. Samme Dag, Jens Rodsten havde faaet Klagemaalet i Hænde, sammenkaldte han, skjøndt det ikke var underskrevet, samtlige, der havde været tilstede for at aflægge Hyldingseden, altsaa Præsterne og Udsendinge fra alle Sysler, hos sig i Landets Tinghus, og, som Præsterne i en Besværing af 1671 ²⁾ skrive, »tilspurgte os om de fornemste Poster og Klagemaal i samme Brev, om vi dennem ville være gestendige, saa vilde han paa Kongl. Majestæts Vegne lade straffe

¹⁾ Se Pag. 81.

²⁾ Klage af 31 Juli 1671, Pk. Færø vedk. Nr. 148, Skab 15.

derover uden nogen Persons Anseelse, hvilke Poster, som da bleve opregnede, ingen haver benægtet, men alle tagt stille til i den Mening, at man ikke gjerne vilde fordærve Monsr. Søfren Pedersøn med sin Hustru og smaa Børn, saa og at ingen turde være den første at svare dertil, mulig at han ikke dermed skulde overlade sig Monsr. Søfren Pedersøns Vrede og Efterstræbelse.

Da Ansøgningen til den kongl. Kommissarius manglede Underskrift, og ikke en eneste havde villet vedkjende sig Klageposterne, skjøndt de alle udtrykkelig bleve spurgte derom, er Ansøgningen og med god Grund neppe bleven fremmet. Dagen efterat man var mødt for Jens Rodsten i Tinghuset, kom man i Tanker om, at det vist havde været bedre, om man havde talt fra Leveren, og man gik da hen til Fogden for at tale med denne, men der kom ikke noget Resultat ud af den Forhandling, og Jens Rodsten var samme Dag afsejlet, nemlig Søndag den 21 August efter endt Gudstjeneste.

Under disse Forhold, hvor Lensherren selv drev Handelen, var der ikke andet at gjøre, naar man vilde klage, end at henvende sig til Kongen, ikke skriftlig, da man saa skulde til Sorenskriveren¹⁾, og det trykkede man sig ved, men personlig. I det islandske Kompagnis Privilegier var det bestemt, at Kompagniet, hvis nogen vilde føre Klage over det, skulde give fri Fart fra Færøerne til Kjøbenhavn og tilbage igjen paa et af dets Skibe. Denne Bestemmelse var ikke optaget i det Gabelske Forleningsbrev, og da den Mand, der var selvskreven til at forebringe Klagerne for Kongen, nemlig Præsten Lucas Debes, henvendte sig til Fogden for at komme med om Bord paa den Gabelske Galiot i den Formening, at Lensherren ligesom det islandske Kompagni var pligtig hertil, blev det ham nægtet. Han traf derefter Aftale med en Amster-

¹⁾ Fr. 29 April 1661, se S. 82.

dammer Skipper, som kom ind paa Thorshavns Red, om at afgaa med ham, men inden han kom om Bord, fik Fogden fat i Skipperen, og denne turde ikke tage ham med. September 1671, efterat Handelen omtrent hele Sommeren havde ligget øde, søgte Lucas Debes igjen at komme fra Øerne ned til Kjøbenhavn. En hollandsk Galiot, »den flygende Kat«, kommende fra Grønland, laa for Anker under Nolsø; Hr. Lucas roede ud til Skibet og blev enig med Skipperen om Betaling for sig og Gods. Godset, som han lod bringe om Bord, var nogle færøske Varer, Fisk, Skind, Talg, Tran og Smør, ialt til en Værdi af 84 Gl., som Præsterne, efter hvis Opfordring det navnlig var, at han vilde afrejse, havde samlet sammen til ham, for at hans Udgifter ved Rejsen og Opholdet i Kjøbenhavn kunde dækkes deraf; en Del af Varerne var ogsaa til færøske Præstesønner, som studerede. Fogden, der fik nys om, at dette Gods var bragt om Bord, paaskød imidlertid, at det kom i Strid med Gabels Privilegier paa Enehandel, at Præsten førte Varer ud med sig; han opfordrede Præsten til atter at udskibe dem, og da denne ikke vilde det, lod han Godset oplægge i Landskyldboden, saa heller ikke den Gang kom Lucas Debes afsted med sine Klagemaal; Fogden lod ham stævne og tiltale for ulovlig Handel, men Laugretten frifandt ham dog.

Der var nu for Præsten ikke Tale om Fart med noget Skib før til næste Aar, og medens Fogden tog til Kjøbenhavn med det sidste Skib, der afgik fra Øerne Efteraaret 1671, for at fremstille Forholdene paa Færøerne for Gabel, saaledes som han ønskede, at denne skulde se paa dem, benyttede Lucas Debes paa egne og det øvrige Præsteskabs Vegne Tiden til at søge Oplysninger om de Uregelmæssigheder og Ulovligheder, som Fogden og hans Broder, Kjøbmanden, havde begaaet. Det var et stort Antal Vidner, over Hundrede, Lucas Debes kunde føre ligeoverfor Fogden og Kjøbmanden paa Olai Tinget 1672 om de begaaede

Ulovligheder, til Trods for at Fogden med Bistand af Sorenskriveren, Kjøbmanden, Lieutenant Claus Becker og »Balbirer« Hans Balzer gjorde, hvad der kunde gjøres for at forhindre, at Oplysning fremkom, blandt Andet ved at faa fat i en Del af Vidnerne, traktere dem med »en Remmer¹⁾ Brændevin« og spørge dem, om de havde noget at klage over ham, hvortil de fleste da sagde Nej; andre truede han med »Mørkestuen, saa længe indtil Marven gik af deres Ben.«

Efterat det store Tingsvidne var ført og sluttet i August 1672, valgtes der paa Laugtinget 3 Mænd, som med Tingsvidnet beskrevet²⁾ skulde forebringe Kongen Færingernes Klager. De udvalgte Mænd vare Præsten Lucas Debes, Sysselmanden paa Norderøerne, Hans Hansen af Gjerdum,³⁾ og Sysselmanden paa Suderø, Johannes Joensen af Sumbø.

Medens disse vare i Kjøbenhavn, udbrød der d. 30 Januar 1673 Ildløs i Thorshavn, og man kan ikke ret vel andet end sætte denne i Forbindelse med de Ulovligheder, der vare gaaede i Svang fra Fogdens og Kjøbmandens Side. Fogden var i Kjøbenhavn, Kjøbmanden var i Thorshavn, og det var i hans Stue, at Ilden paa en meget uforklarlig Maade opkom. Saa godt som alle Handelens Bygninger, deriblandt Fogdens og Kjøbmandens Stue, og Tinghuset brændte, Krudttaarnet i Tingenæs-Skandsen sprængtes i Luften, og Kjøbmandens Regnskaber gik med i Løbet. Var der inden Branden kun en ringe Forsyning,

¹⁾ Formentlig af ram, altsaa en bedsk, en bitter Snaps. Et forældet færøsk Ord er roymari, Benævnelse ikke for Drikken, men for en vis Slags Snapeglas.

²⁾ Isl., fær. og grønl. Indlæg 1660—1699 i Rigsarkivet, der er Hjemmel for det Følgende om Kommissionen 1672—73.

³⁾ Hans Hansen, Søn af Hr. Hans Gabrielsen Mitens paa Norderøerne, tilbyttede sig 1656 Fæstet paa Gjerdumbaard af Guttorm Nielsen, Søn af Niels Andersen, der var gift med en Datter af Laugmand Joen Heinesøn, se nedfr. under »Rettens Pleje«.

saa var der efter den slet ingen; »Nøden blev større og større, saa at dette fattige Lands Elendighed kan ikke noksom beskrives.« Ved St. Hansdags Tid kom der Skib med Tilførsel, men det kunde »kun forslaa at læske den første Hunger.« Hertil kom, at Fiskeriet over hele Landet slog fejl, og der var Misvæxt paa Kornet.

Den 18 October 1672 afleverede de 3 færøske Udsendinge deres Klagemaal til Kongen, og under 27 Novbr. og 10 Decbr. s. A. udgik der 2de kgl. Ordre, hvorefter der nedsattes en Kommission til at afhøre alle vedkommende og at afgive Erklæring i Sagen mellem Lensherren og Færingerne samt Betænkning over, hvorledes Landet herefter kunde sættes i god Tilstand, og Misbrug fremtidig hindres. Denne Kommission bestod af Henrik Bielke,¹⁾ Otto Powisch,²⁾ Peder Scavenius,³⁾ Hans Peter Bladt,⁴⁾ Johan Christoph v. Kørbitz,⁵⁾ Jens Juel,⁶⁾ Johan Wandal⁷⁾ og Hans Nansen.⁸⁾ Kommissionen begyndte allerede sin Virksomhed d. 16 Decbr., da Foged Søren Pedersen (Skougaard) mødte paa Gabels Vegne og fik Klagemaalene udleverede. Den 9 Januar 1673 skulde Gabel være mødt efter Indvarsling, men paa Grund af

¹⁾ Se nedfr. under »Rettens Pleje«.

²⁾ Til Saltø, Generalkrigskommissær, Medlem af Rigsdagen 1660, død 1684.

³⁾ Generalprokurør, Søn af Biskop Lauritz Scavenius, født 1623, død 1685.

⁴⁾ Handelsmand i Kjøbenhavn, 1662 en af Direktørerne for det islandske Kompagni, 1667 Raadmand i Kjøbenhavn, 1676 Borgmester, født 1614, død 1677.

⁵⁾ Til Hellerup, Rigsmarskalk, Medlem af Rigsdagen 1660, født 1612, død 1682.

⁶⁾ Generaladmiral, Gehejmeraad, Ridder af Elefanten, født 1631, baroniseret 1672, død 1700, Broder til Niels Juel.

⁷⁾ Professor Johan eller Hans Wandal, Sjællands Biskop 1668, Medlem af Rigsdagen 1660, født 1624, død 1675.

⁸⁾ Se Side 58 Note 3.

Upasselighed mødte han hverken den Dag eller den 5 Februar, da Sagen igjen blev foretagen.

De Klagemaal, der førtes, angik Fæstevæsenet, Landskyldens Modtagelse, Overvægt, uberettiget Skjænk og Gave, Olesleje og Værgetold, Matrikuls-katten, Bøssehold samt Handelens Drift og Forbuddene mod fremmed Handel.

Med Hensyn til Handelens Drift søgtes der om, at den ikke mere maatte ske ved Lensherren, men at man i Steden for maatte faa ligesom tidligere et frit Handelskompagni samt et Fiskerkompagni og derhos bevilge Indbyggerne udi Færø, gejstlige og verdslige, at rede deri med den fjerde Part, thi derved kunde en Part, som der boer paa Stedet og nogen Middel have, rede i med, andre kunde lade sig hyre at fiske, andre kunde have deres Næring af Skibsfolket, naar Skibene laa udi Havnen etc.«

Hvad angik Forbuddene mod Handel med fremmede, da vare Bestemmelserne i Forordningerne af 26 Marts 1647 og 2 April 1650¹⁾ blevne skærpede ved en Forordning af 13 August 1669²⁾, som Fogden Søren Pedersen (Skougaard) havde foranlediget; efter denne Forordning maatte ingen handle med fremmede, hverken af deres Baade udi Søen eller udi andre Maader, men hvilke Skibe, som haver Forfriskning fornøden, skal dennem forse paa Thorshavn og hos Landfogden angive, at han deres Tilstand fornemmer, enten de ere Handlere eller og haver nødtørftig Forfriskning fornøden.« Overtrædelse heraf medførte ligesom efter de tidligere Bestemmelser Forbrydelse af Embedet eller Fæstet foruden anden Straf. Det var en meget uheldig Bestemmelse, naar den uden Skjøn skulde haandhæves, og med en saa samvittighedsløs Mand til Rettens Haandhæver som Søren Pedersen (Skougaard) kunde og blev den brugt til Pengeudpresning.

¹⁾ Se Side 52.

²⁾ Gejstlig Mødeprotokol. Fol. 4.

I Aaret 1671, da der var Mangel paa Tilførsel, havde Fogden saaledes sat nogle fattige Folk fra deres Gaarde, »fordi de for nogle udskudne Fisk havde købt af engelske Fiskere nogle pjaltede Klæder til at skjule deres Legem med«, men han havde atter mod Betaling af Indfæstning overladt dem Gaardene.

Desuden blev der gjort gjældende af Færingerne og med Rette, at man ikke kunde tvinge de fremmede Skipper til at afgaa til Thorshavn og melde sig hos Landfogden, foruden at dette ogsaa vilde have andre Ulemper; »fremmede, som ankommer om nogen liden Forfriskning, ville ikke formedelst de stærke Strømme og Vinde under Landet for en liden Aarsag forlade en sikker Havn og sejle til Thorshavn, hvortil man ej heller kan tvinge dem, men de formener, at man bør efter Kjærligheds og alle Menneskers Lov at hjælpe dennem i deres Nød for Betaling, og dersom man det ikke vil, true de at ville tage det med Magt, hvilket omsider maatte foraarsage en naboelig Fjendskab, som os fattige Folk vil føre udi Orlogs Tid udi største Elendighed, mulig (hvilket Gud naadeligen afvende) vi endog mod allerstørste Villie kunde med Magt tvinges under fremmed Herskab, som Landet med Magt skulde indtage, til deres Undersaatters fornøden Frihed.« Det var heller ikke raadeligt, at for mange fremmede kom til Thorshavn, »eftersom Skandsen er svag, og ubekjendt kan den dog være en Skræk, men bekjendt udi Krigstid kan det forraade Hs. Majestæts Land udi Fjendens Haand.«

Det strenge Forbud mod Handel med fremmede Skibe angik enhver Handel; ikke en Gang levende Kvæg maatte Indbyggerne sælge til dem. 1672 laa den hollandske Flaade ud for Thorshavn, og Indbyggerne maatte da levere Fogden »Køer, Øxne og Faar for en maadelig Pris; disse solgte Fogden til Flaaden sig ikke til ringe Fordel.«

Foruden at Lucas Debes fremførte alle disse Klage-
maal for Kommissionen, benyttede han Lejligheden til
dels paa hele Præsteskabets, dels paa enkelte Præsters
Vegne at ansøge om adskilligt.

Ligeoverfor disse Klager indleverede Frederik v. Gabel,
der mødte for Faderen, et Indlæg af 5 Februar; dette,
hvorigjennem skinner Bitterheden over, at Faderen nu
var falden i Unaade, og hvor Frederik v. Gabel uforbe-
holdent taler om Faderens tro Tjenester under Frederik
den Tredie, som han mener ikke nu tilstrækkelig paa-
skjønnes, lyder saaledes ¹⁾:

»Høj og velædle, højtærede Herrer Commissarii!

Eftersom en Part af de højædle Herrer Commis-
saries vel er bevidst, hvorledes min kjære Fader igjen
paany uformodentlige paakomne Svagheder hannem
haver forhindret efter sit Forsæt herhid at komme, for
at han selv sit Svar og Bevisligheder i Rigtighed kunde
bringe, som ogsaa paa hvad Maade hannem saa ufor-
modendes blev notificeret, at de højtærede Herrer Com-
missaries den 30te Januarii Sagen, anlangende Hr. Lucas-
sis indgivne Memorialer og Skrifter, skulde for sig tage,
saa vil jeg mig herover intet vidtløftig extendere; mens
ikkun sige, at han mig generalement Sagen informeret
og mig Nøglen til sine Papirer medgivet for deriblandt
at oplede hvis Documenter, jeg udi Hast kunde finde,
samme Sag vedkommende, og haver han mig anbefalet
hans Svar, hvilken han mig mesten Del mundtlig sagt
haver, i Pennen at forfatte, og tvivler jeg for det første
ej, at de høj og velædle Herrer Commissaries, naar de
først Klagerne imod Hr. Landfogden og hans Svar
haver efterseet, de da jo noksom derudaf Præstens

¹⁾ J. K. Schrøter: Samling af kgl. Anordninger og Dokumenter,
Færøerne vedk., S. 74. Originalen synes at være gaaet tabt.

uroelige trætteelskende Sind kan fornemme, idet han istedenfor andre, som dertil er bestilt, sammensanker alt, hvis ikkun kan tjene til at augmentere Materien til en vidtløftig Proces, og omendskjøndt det hannem ej toucherer, mens efter hans fattede Landsens Klager efter kongl. Mandat burde af Sorenskriveren supplicando opsættes, og af hannem underskreven overleveres, og Præsten sig intet dermed burde befatte, hvorfor den ene for sin Forsømmelse, den anden for hans Urolighed, med hvilken han sig trænger til det, som ham er forbøden, af min kjære Fader bør at betales, og naar de gode Herrer Commissarier siden Supplikationen Litr. C., og Hr. Lucasis Indlæg, Litr. A., hvorom udi min kjære Fader og mig mentioneris, ret pondorerer, kan de ud af dets sær betænkelige Stil letteligen formærke, at samme mere af ohd Gemyt end nogen Ret eller Sandhed er skrevet og practiseret, idet de taler meget derudi af det, de haver befrygtet dem for, mens de kan aldrig bevise, at det, hvad de frygtet have, dennem er paakommen eller Landet deterreret, og taler de vel om de Inconvenientzier, som dennem udaf Mangel af fuldkommen Tilførsel havde kunnet vederfare, hvorpaa de begjærer et Kompagni, mens de melde intet om de Accidentzier, som Krig og andet, hvilket paa adskillig Maner Tilførselen der paa Landet meget besværlig, ja fast umulig haver gjort, som det kan sees udaf hoføjede den ganske islandske Kompagnis underskrevne Declaration og Resolution, hvilket, endskjøndt det var et af de bedste og mægtigste Kompagnier, som nogen Tid har været i Danmark, endog var nødt til ikke aleneste det Land Færø ilde at forse, mens slet at abandonnere og foruden Tilførsel at lade, hvilket af min kjære Fader aldrig skeet er, men han haver altid, særdeles naar han befrygtet, at Færø af det islandske Kompagni ikke kunde blive provideret, sin yderste Flid (endda han

dertil ikke var obligeret) anvendt, om samme Land paa det muligste at providere og for al Nød at befri, som dette kan sees i Heidemans Instruction, dateret Flie d. $13/3$ Octobris 1658¹⁾, hvilken Instruction til Monsr. Heideman af alle Rettens Betjenter til Landsens Conservation godt befunden og iværkstillet, mens formedelst Hr. Lucasis Urolighed i den saa farlig Tid af hannem alene blev imodstridt, og da saa til Landsens Conservation var antagen, til Ulydighed bragt, og omendskjøndt denne Sag med andre flere (som for Vidtløftigheds Skyld ikke her indføres) er forligt, kan de gode Herrer Commissarier endog hans Inclination deraf erkjende, mens ovenberørt denne min Faders og flere Velgjerninger glemmes nu, og mest af dennem, som det mindst vedkommer, som tænker ikkun paa at gjøre min Fader Fortræd og Viderværdighed uden nogen Føje eller Aarsage, og skulde det have staaet Hr. Lucas bedre an, om nogen af de ulykkelige Hændelser, som han saa meget omtaler, virkelig i Færø sig havde tildraget og dermed eller ogsaa formedelst Landfogdens og Kjøbmandens onde Conduite, som han siger, Landets Folk til Utaalmodighed foraarsaget, at han da havde søgt at stille dem tilfreds med god Lempe, demonstrerendes dennem den Besværlighed og adskillige Tilfald, som baade her i Landet og paa Rejsen kan forhindre deres Tilførsel at komme saa rigtigheden, som man det vel ønsker, og om det endelig havde været fornøden, da dennem henvisendes til Sorenskriveren, til sit Embede en particulier havde annammet, end at han nu, da ingen Ulykkelse (Gud skee Lov!) paa Landet skeet er, Folket med Demonstrering af det Onde, der havde kunnet sig tildraget, enfen animeret eller i det ringeste i deres Utaalmodighed confirmeret, som sligt

¹⁾ Se Side 63.

mig med temmelig troværdige Fundamenter berettet er, og formoder jeg, at han holder mig denne Reformation i hans Person tilgode, eftersom jeg maa lide, at han ikke aleneste reformerer min kjære Fader og mig, men endog den hele Landsens Administration, hvilket jeg til Tiden ved sin Værdighed lader bero, ej paatvivlendes, at de høj og velædle Hrr. Commissarier Hr. Lucasis Conduite jo med den selvsamme Akkuratesse og Punktualitet igjennem søger, som jeg ikke andet til Deres større Berømmelse sige kan, at de Landfogdens haver begyndt at gjøre, efterat Præsterne ligesaa langt fra deres af Hans kongl. Majestæts tilforordnede gejstlige Øvrighed, Hans Højærværdighed Biskoppen, borte er, som Landfogden fra hans Amtmand, hvilket om det ej var, kunde baade Landfogden og Præsterne, naar de er, som de bør at være, bedre mainteneres, hvor de Ret udi havde, og de, som det ej er, straffes eller ogsaa, naar den menneskelige Skrøbelighed sig vil tilkjendegive, derfra ved Tide afmanis og udi sit første Opkomst dæmpes, saa vi, Gud skee Lov, Frugten deraf i disse Lande formedelst Hans Højærdigheds Nærværelse og gode Vigilantz ved Gejstligheden seer, hvilket jeg formoder til hans Glories større Udbredning ved denne Occasion hen til Færø vil udstrække, idet jeg ej tvivler, han ikke mindre end hans Antecessor, sal. Hr. Ærkebiskop, i Hr. Lucasis forrige Uroligheds Tid gjort haver, og nu god Anledning dertil vilde give og contribuere med de samtlige høj og velædle Herrer Commssarier, at Gejstligheden i Færø med den samme Respekt og Veneration, som i det her skeer, deres allernaadigste absolute og souveraine Konges og Herres Mandater og Befalinger maatte hørsommeligen efterleve og uexamineret lade og sig ellers saaledes forholde, at deres Exempler maatte hos menige Almue den Hørsommelighed opbygge, som de baade Gud og deres absolute

Arvekonge skyldig ere; mens for at komme til min Forklaring udi sig selv, saa er Suplikationen Litr. C. og Indlæget Litr. K. af efterfølgende Punkter:

Klager de over Handelen og Tilførselen al den Stund min kjære Fader, Hr. Statholder von Gabel, haver haft Landet under Direktion, og al den Stund Trelund haver haft Landet, for hans Uformuenhed været stor Mangel paa Tilførsel, Handelen er skeet fra fremmede Stæder og med fremmede Skiberum; endelig klager de, at Landfogden Severin Pedersen efter min kjære Faders Ordre haver ved Proces ruineret og tilintetgjort Trelunds Commerce der i Landet Anno 70 og min kjære Fader da burde draget bedre Omsorg for Landet at forsyne, og havde ikke Trelunds Fuldmægtig Kjøbmand af egen Middel derunder forsynet Landet Anno 70, da havde den største Part efter menige Mands Fornuft at slutte kunnet død af Hunger-Død, Hans kongl. Majestæts Inventarii Faar fortæret og Landet ruineret. De bekjender selv, at der nu i forleden Aar en ulastelig Kvantitet af Rug, Korn og Malt er didkommen til Landet, men formedelst lang udstaaende Hunger vilde det ikke forslaa; Landfogden raader for Provision, havde fragtet Skibet og did sendt, hvis som var kommen, endog tvivles, at Skuden er fremkommen, mens forulykket, og omendskjøndt det er fremkommen, er der intet Tømmer, Jern eller Karter derudi, som fast saa nødig som Kornet, kan ombæres ¹⁾, hvorfor de begjærer at maatte bevises, hvis de have været udi Skuden, ja endelig begjærer de et velbeskikket Commerce Kompagni, som dem tilbørlig kan forsyne. Landsens Betænkning er underlig, den ene Broder Landfoged og anden Kjøbmand, saa de ikke kan faa nogen Klagemaal ud, uden de følger selv med,

¹⁾ entbehren, undværes.

med videre samme vidtløftige Dokumenters Indhold. Hvortil svares, saavidt ikke allerede ved Indgangen af dette Dokument skeet er, — At enhver noksom er bevidst, det min kjære Fader al sin Livstid haver lagt største Vind paa sin allernaadigste Konges og Herres Nytte med Tilbagesættelse af alle sine Privatinteresser at søge og ej mere begjæret end hvad han til sin Underholdning fornøden havde; Hans kongl. Majestæt, sal. og højlovlig Ihukommelse, derimod, for allernaadigste Behag, han havde haft i nogle hans tro og allerskyldigste Tjenester, udgydede over hannem overflødig høj kongelig Naade; imidlertid som Sigr. Trellund og gjorde adskillige Propositioner angaaende Commerciën, hvilken han udi Raadstuen i samtlige Raaders Præsents med saadanne Raisons accompagnerte, som plausible blev befunden, og Hans kongl. Majestæt selv allernaadigst behagede; nogen kort Tid derefter søgte han at forpagte Færø og bød min Fader aarligen deraf 4000 Rdlr., hvilket han tog i Betænkning, efterat Landet vel med Johan var tilfreds, og han med gode Fundamenter havde persvaderet min Fader, hannem saa meget af Landet aarligen at forskaffe, som en anden kunde gjøre, mens som dette kom for den sal. Konges Øren. beteede Hans Majestæt sin allernaadigste Villie, at han gjerne saa min kjære Fader Færø til forn^{te} Trellund forpagtet for at se derudaf Prøven af de Avantager, som han foregav, det hele Rige skulde vederfares formedelst sin Maner at drive Negotien. Hvorpaa min Fader strax allerunderdanigst hørsommeligen denne Forpagtning med forbemeldte Trellund sluttede, hvilken ogsaa, som jeg visseligen troer, til min kjære Faders store Sikkerhed af Majestæten, sal. højlovlig Ikukommelse, skriftlig blev confirmeret, og maatte saaledes Johan Heidemand vige Trellund, foruden det han ej vidste og ikke heller endnu ved Aarsagen dertil, hvorover han sig noksom

besværgede. — Nogen kort Tid derefter beretted Hans Excellence sal. Hr. Skatmester Hannibal Sehested¹⁾, at min kjære Fader blev 6000 Rdlr. Gage tillagt, hvilke han at tage sig excuserede, mens Hans kongl. Majestæt derimod samme at antage hannem stærkt presserede, sigende, at han maatte intet regne Færø, for det var en aparte Benaadning, som med sin Bestalning aldeles intet havde at gjøre og paa mig efter min kjære Faders Død var anseet; herpaa supplicerede min Fader allerunderdanigst, at Hans kongl. Majestæt maatte allernaadigst være tilfreds med, han ikkun maatte 2000 Rdlr. Besoldning nyde, hvilket han og endelig erholdte, som det og alt forbemeldt paa Skatkammeret udaf den derom ergangne Ordre og, som jeg troer, derhos føjede Supplikation udførligen kan sees; mere derom at sige holder jeg uforuden, thi herudaf noksom kan fornemmes, at Jonas Trelund paa Hans kgl. Majestæts allernaadigste Anledning eller Befaling, som man det skal kalde, til Forpagtningen er kommen, og at den Avantage, som min kjære Fader derudaf kunde haft paa forbemeldte Maader, som om Bestalningens Indrettelse sagt er, paa Hans kongl. Majestæt redonderte, og Majestæten aarlig 4000 Rdlr. profiterte, hvorfor jeg ikke troer, at om nogen Inconvenientzier ved denne Forpagtning Færøs Indbyggere var vederfaret, saadant min kjære Fader kunde imputeris, særdeles efterdi han altid saa meget mest muligt Landsens Bedste og Conservation søgt haver, for saasomt han ikkun havde fornummet, at der manqverede Tilførsel, haver han foruden Tids Forlis altid Trelund paa det strængeste derom tiltalt, som kan sees af hosfølgende Dokumenter, og paa Sidstningen, den Tid han imod Fader foregav, at Enge-

¹⁾ Gift med Christian den Fjerdes Datter, Christiane, Statholder i Norge 1642—51, 1660 Præsident i Skatkammerkollegiet, født 1609, død 1666.

lænderne hannem i denne Krig imod Hans kongl. Majestæt 14 Skibe i en Sommer havde frataget, og deraf adskillige, som han sagde til Færø skulde have været destinerit, og det ham derfor faldt meget besærligt sig saa hastig at recolligere og fuldkommen Tilførsel til Landet at forskaffe, hjalp min kjære Fader ham (uanset, han hannem allerede en stor Summa Penge skyldig var) Landet til Bedste Tilførselen at gjøre; mens efterdi han adskillige Forslag af Trellund havde annammet og indgaaet, og han saa, han altid den samme Plage havde, og continuerlig maatte drive ham og selv gjøre ham Forskud til Provisionen, og derforuden saa mange Penge hos Trellund henstod, som til Landsens Forsyning kunde være fornøden, befandt han raadsom at søge sin Sikkerhed, efterat Trellunds Dont var ganske i Disorden, lod derfor opsigte ham Kontrakten, og efterat han andensteds ej kunde gjøre sig betalt, maatte han ved lovlig Ret Anno 1670 i Færø søge sin Betaling. Hvad dette Præsten angaaer eller vedkommer, kan jeg ikke vide. Galioten, som i Supplikationen omtales at skulle have kommet i Høst Anno 70 til Færø, var til rette Tid udgaaet fra Amsterdam, men efterdi den formedelst Storm og Uvejr var beskadiget og inddrevet i Norge, kunde den først komme Anno 71 om Foraaret¹⁾ i Færø, mens at der bliver sagt, ligesom at Trellunds Kontrakt blev ophævet, at de ogsaa Anno 71 kunde have nydt godt deraf, da ved jeg ikke, paa hvad Maade jeg det skal forstaa, først fordi det kommer intet vel overens med den store Nød, som de klager over, og siden, om samme Skib havde været af Severin Lavesens egen Autoritet derhen opkommen, troer jeg, at Landfogden det havde ved Retten paatalt og som billig konfiskeret, og mener jeg, om Supplikant-

¹⁾ Se Side 81.

terne havde ladet dennem ret derom informere, kunde de vel have fornummet, om nogen Provision af Severin Lavesen sket var, som min Fader dog var ubevidst, da var det sket paa Trellunds egen Konto, efterdi at han af min Fader blev presset dem Tilførsel at gjøre, hvorfor de billigen burde takke min Fader og ikke bemeldte Severin Lavesen, men at de hannem her saa meget ophøjer, sker vist ikke uden Aarsag og man haver en synderlig Betænkning, som endnu er ubekjendt; ellers som det lader sig anse, saa haver Severin Lavesen vel muligt samme Forskud gjort til Trellund, fordi han med det samme kunde komme til Handelens Betjening i Færø og derforuden bekomme ret Videnskab om det Gods, som han skal have kjøbt der i Landet af Monsr. Hans Nansen og andre for at kunne sælge det siden igjen deshøjere til sin privat Nytte og Landsens Skade, som det af lovlige Supplikationer og Klager sees kan.

Ellers begav det sig, at Anno 1670 i Hamborg, kejserlig og kurbrandenborgiske Commissarier vare samlede i den oldenborgiske Dispute imod Pløen, og havde Hans Majestæt saavel som Gottorp deres Deputerede derhen sendt, til hvilkes Underhold saavel som til at regalere forbemeldte Commissarier Hans kongl. Majestæt, voris allernaadigste Konge og Herre, 70,000 Rdlr. udi en Hast, eftersom ingen andensteds kunde bekommes, af min Fader begjærede, med stærk Fortrøstning og Obligation, 70,000 Rdlr. ufejlbarlig udaf de pinnebergiske Midler paa Hellig-Tre-Kongers Dag for alle andre Anno 71, at betale, og eftersom min Fader al sin Tid gjerne sine Midler til Hans Majestæts Tjeneste emploierede og forskød, og mesten alle sine Boskab allerede forskødt havde, og ikke paa nogen anden Maade Kredit vidste at finde, hvorfor han nødtes at angribe sine færøske Midler, særdeles efterat han ingen Aarsag havde at tvivle paa, de jo rigtigen og billigen nok skulde blive igjen erlagt,

mens den Tid, dette slog ham fejl, og Hans Majestæt dem længere behøvede, var det min Fader en Umulighed saa mange eller Kredit tilveje at bringe, som der behøvedes Færø saa fuldkommen, som han det vel ønskede, til at forsyne; om han end samme Aar 1671 ganske intet derhen havde sendt, troer jeg visseligen, at de gode Herrer Commissarier hannem jo derudi biligen excuserit, efterat de Midler, som pleje til Færøs Providering at emploieres, i andre Maader til Hans Majestæts højnødvendige Behov paa dets Styrke allernaadigst var bleven anvendt, hvoraf min Fader mere end Landsaatterne paa Færø haver været incommoderet, (og) troer jeg vel, at de denne min Faders Incommoditet haver ogsaa nogenledes hos dem befunden, mens er ingen derfor af Hunger død eller været i saa stor Nød, som Hr. Lucasius Eloqvantz dennem beskriver; dette altsammen uanseet, haver min Fader, saa meget ham allermest muligt var, imidlertid tilvejebragt og til Færøs Provision anvendt, idet han ovenbemeldte Skiberum, saasnart det ikkun fra Færø til Amsterdam var ankommen, strax derhen igjen sendte med sin fulde Ladning af Salt, Jern, Humle, Klæde, Lærred og alle Slags Kramvarer, og som det i Høsten samme Aar 1671 fra Færø igjen til Holland ankom, blev det strax igjen tilladet med Rug, Byg, Malt og allehaande Slags ædende Vare, hvormed det ogsaa til Færø lykkeligen til Suderø ankom, og imens det derfra og til rette Lossepladset til Thorshavn vilde hensejle, blev det af Storm og Uvejrheden under Norge forslagen¹⁾, hvor det til min Faders store Skade blev forulykket, hvilket om det ej var skeet, skulde Landet endda nok raisonablement i dette bemeldte Aar 1671 bleven provideret, og er her udfnoksom at se, at min Fader haver altid gjort sit Bedste til Landsens Velfærd, mens hvem kan mod slig Ulykke,

¹⁾ se S. 81.

hvilket om træffede, det Gud forbyde, andre, som ogsaa have saa langtfraliggende Steder at forsyne, kunde de intet dertil. Endnu meldes i Supplikationen om en Kontrakt, som de havde gjort med Taxtens Forbigaaelse det selvsamme Aar 1671, hvilket de skriver at være efterlevet, mens Skibet forulykket, og skulde man let af Supplikationens Stil slutte, ligesom et Skib var bleven paa deres Bekostning, hvilket dog ikke er sket, men fornævnte Skib blev for min Faders Konto ladet og forulykket. Ellers vil Landfogden af slet ingen Kontrakt vide med hannem være indgaaet.

Hvad det forgangen Aar 1672 angaar; kan de selv intet nægte, at der jo en ulastelig Kvantitet af Korn derhen er kommen, og fordi man jo ikke skulde tænke, at de derpaa intet kunde finde at sige, saa allegere de, det ej noget kunde forslaa for den store Hunger, de Aaret tilforne havde udstaaet, ligesom om de derfor da kunde æde desmere; ellers haver min Fader dette forgangen Aar med 3 Skibe under min Direktion didsendt henved 3000 Td. Rug, Mel, Gryn, Malt og Byg og andre ædende Vare foruden at regne alleslags Kramvare, saa meget der gjordes behov. Endog føre de saa haarde Klager og ville ikke considerere, at man i en Hast ikke udi disse besværlige Tider Skibene herfra med Korn og fra Norge med Tømmer tilligemed kunde forskaffe.

Skuden, som de formene at være bleven forulykket, er Gud ske Lov, lykkelig arriveret og igjen vel udkommen; at sige, der haver ingen Tømmer, Jern og Karter indeværet, befinder sig ganske anderledes, thi derudi var desuden fornøden Kornvare. Baade Baads-Tømmer, Deler og Jern og Karter var bestilt fra Holland, men kom ikke tidlig nok herhid formedelst Tidens Vanskeligheds Skyld, og skal med det første Skib didsendes, mens ellers i andre Maader ere de lovlig og billig forsørget, og haver jeg udi dette Aar udi alt saaledes Anstalt gjort, at de

ingen billig Aarsag kan have at klage for Tilførsel, om Gud ikkun bevarer for Ulykke, Søskade og Fjendehaand.

Hvad ellers Administrationen der paa Landet angaaer, saa staaer min Fader fri derudi at ordinere efter høj kongl. givne Benaadning, som han det gavnlige befinder, naar dermed ingen forures, og er Administrationen saaledes beskaffet, at naar Landfogden eller andre, hvem det være maa, nogen foruretter, de da kan søge hannem der i Landet, som saaledes er disponeret, at Laugmanden ikke aleneste tør dømme Præsterne og andre til, hvorudi de Ret haver, mens endogsaa tør dømme Amtmanden selv fra, imod kongl. Privilegier og Regalia, Præsterne til Faveur, som kan sees af derom ergangne Dom, hvoraf klarligen kan bemærkes, at deres Angivende er urigtig, og at de Færøske snarere skal faa Ret der i Landet end Kongen selv eller Amtmanden, naar han paa Kongl. Majests Vegne kongl. Regalia søger at maintainere;¹⁾ hvor det tilgaar, kan af Severin Pedersen videre fornemmes, og kan lettelig sluttes, at dersom de kan faa saadan en Dom imod kongl. Høihed og Rettighed, hvi skulde de da ikke faa Dom imod Landfogden eller Kjøbmanden, naar de af dem forures? At de siger, at de ingen Brev eller Klagemaal kan faa ud af Landet, maa Fogden ogsaa tilsvare. Af alt dette Omskrevne, som ogsaa af hosfølgende Dokumenter, formener jeg, at jo noksom klarlig sees min Faders store Omsorg for Landet.

Hvad Hr. Lucas endnu mere melder om, derpaa kan findes Svar i vore Benaadings- og andre kongl. Breve, hvoriblandt fornemmelig det sidste Benaadningsbrev, dateret den 3die April 1662, fuldkommen Svar nok giver paa den ubehørlige Begjæring om et frit Commercium og Fisker Kompagni, og troer jeg desmindre, at nogen af de høj-

¹⁾ sigter til, at Langtinget 1671 frifandt Lucas Debes for ulovlig Handel, se S. 86.

og velædle Herrer Commissarier imod kongelig Haand og Segl, med saadanne stærke Clausuler udgivne, noget godt befinder, som jeg mig forsikrer paa, at de alle Deres Resolutioner derpaa saaledes funderer, at Hans Kongl. Majestæt, sal. højlovlig Ihukommelses Haand ingen Afbræk i nogen Maader deraf tager, men ved sin kongelige høje Respekt og Værdighed forbliver«

Slutningen er særlig rettet mod Lucas Debes, hvis »uroelige og oprørske Gemyt« Gabel tilskriver hele Bevægelsen.

Kommissionen afgav strax efter sin Betænkning, og paa denne er Forordningen af 16. April 1673¹⁾ bygget. Den bestemmer med Hensyn til Handelen med fremmede, at denne skal være forbudt, saalænge Handelens Indehavere sørge for god og rettidig Forsyning; først efterat Indbyggerne forgjæves have henvendt sig til Fogden og Kjøbmanden om nødtørftige Varer, maa det være dem tilladt »i saadanne uformodelige Tilfælde og deraf forarsaget Nød, med fremmede at handle, saa vidt de til deres Føde og endelige Ophold uomgængelig kan behøve.«

Med Hensyn til de øvrige Klagemaal fik Færingerne i alt væsentligt Medhold.

Saafernt det har været paatænkt, at Gabel skulde forbryde Forleningen af eller Retten til Enehandel paa Færøerne, — Konfirmationen af 19 Juli 1671 har Paategning: »aflagt til at cassere d. 6. Marts 1673« — er dette i hvert Fald bleven opgivet, dog blev der under 24. Maj s. A. meddelt ny Konfirmation paa Forleningen.

Den, hvem Færingerne kunne takke for det opnaede Resultat, der blandt andet skaffede Fæsterne og Præsterne for deres Enker enestaaende Begunstigelser, var Lucas Debes, der i alle de skriftlige Fremstillinger af Øens Forhold og Tilstande, han fremkom med for Kommissionen,

¹⁾ har ikke været trykt førend som en Del af Fr. 30 Maj 1691.

vidste paa en overbevisende Maade at lægge alt klart og tydeligt til rette. Nogen stærk Følelse af Taknemlighed gjorde sig dog ikke gjældende hos Befolkningen, efterat Præsten som Talsmand for Befolkningen havde opnaaet, hvad der ønskedes. Endnu 1680, fem Aar efter hans Død, maatte Anna, sal. Hr. Lucas, henvende sig til Laugtinget med Anmodning om, at dette vilde skaffe hende de Udlæg godtgjorte, som hendes afdøde Mand havde haft paa sin Rejse til Danmark til Landets Bedste.

Naar Lucas Debes kunde opnaa saa betydelige Resultater, havde dette sin Grund i, at Lensherren nu var i Ugunst, faa Maaneder efter Frederik den Tredies Død, 1670, var han falden i Unaade, og Vinden blæste nu ham og hans Slægt imod. Den Magt, til hvem den færøske Præst støttede sig, var Lehnsherren og Søn for overmægtig, det var nemlig Griffenfeldt. Ham giver Lucas Debes Æren, han tilegner ham, tilligemed Peter Reetz¹⁾ og Frederik Gabel, sin »Færøernis og færøiske Indbyggeris Beskrivelse,« og i Bogens Dedicatio, dateret 12. Decbr. 1673, kalder han Griffenfeldt »næst kongl. Majestæt Færingernes bedste Patron og Frelser, hvilket ikke alene vi nu der i Landet boende og byggende erkjende, men endog skal ihukommes af Børnebørn og en Slægt efter anden, saalænge som Færø af dennem bosiddendes vorder,« takker ham »for den sær Gunst og milde Affection, jeg for min Person haver fornummet hos Eders Excellenz fra den Tid, jeg hid til Staden er ankommen,« og fordi »Eders Excellenz haver det fattige Lands Velstand ladet sig sær været angelegen og derhos forskaffet det af Hans kongl. Majestæt, vor allernaadigste Arvekonning, allernaadigste Forordninger til det almindelige Landets continuerlig Opbyggelse.« Om Griffenfeldts Interesse for Færøerne skyldes Bestikkelse eller ej, faaer staa hen. Lucas Debes har næppe haft meget at

¹⁾ Kansler, Statsraad og Universitetspatron, født 1614, død 1674.

byde paa Øernes Vegne; der er ikke ved Undersøgelsen mod Griffenfeldt Tale om sligt, som Frederik Gabel ellers nok vilde have sørget for at drage frem, og hvis saa havde været, vilde Lucas Debes dog mulig næppe ved Tilægnelsen af sin Bog have ydet ham en saa uskrømtet og oprigtig Tak, som han har gjort; dog har man paa Færøerne før troet dette¹⁾, og de Udlæg, som Anna, sal. Lucases. 1680 fordrer godtgjorte, kunde jo pege hen paa sligt. Af udelte Interesse for Færøerne har Griffenfeldt vel næppe handlet. Uvillie mod Christoph Gabel og Søn og Hensynet til om muligt at faa Lenet til at falde tilbage til Kronen have vel snarere været hans Bevæggrunde. Frederik Gabel mindedes, da Griffenfeldt 1676 styrtedes, det Nederlag, denne havde tilføjet ham og hans afdøde Fader, han fremkommer da med en Sigtelse mod Griffenfeldt, som denne imidlertid benægter, og hele den Gabelske Slægt er Griffenfeldt fjendsk.

Christoph v. Gabel overlevede ikke længe den Tort, han maatte lide, at Forholdene i hans Len gjordes til Gjenstand for Undersøgelse af en offentlig Kommission, som han maatte svare for. Som Leonora Christina Ulfeldt skriver i Fortalen til sit »Jammers Minde:« »Kongl. Majest. Kong Friderich den III's Død forfremmede Statholder Christopher Gabels Død. Han følte, at Enkedronningens²⁾ Had meget imod hannem formaaede, ønskede sig Døden. Gud bønhørte hannem.« Den 13. Oktbr. 1673 afgik han ved Døden.

Sønnen Frederik v. Gabel var født i Bremen i Tidsrummet mellem Aarene 1640 og 1647. I det sidste Par Aar før Faderens Død havde han administreret Lenet, nu overtog han det. 1666 var han udnævnt til Kammerherre.

¹⁾ I. Begtrup: Nogle Oplysninger til nærmere Kundskab om Færøerne, 1809, S. 46.

²⁾ Sophie Amalie.

1668—70 Gesandt i Frankrig, 1676—78 Envoyé ved det russiske Hof, senere i Berlin, Etatsraad. 1684 blev han Ridder af Dannebrog og vist s. A. Amtmand over Sorø og Ringsted Amter, 1695 Geheimeraad, 1699 Vice Statholder i Norge og Stiftamtmand over Aggerhus Stift, 1700 tog han til Norge, hvor han forblev til sin Død. Generaladmiral Gyldenløve omtaler Frederik Gabel i sit Dagregister¹⁾ over Frederik den IV's Rejse i Norge 1704 som en meget snakkesalig Mand: »udi denne Samling pludrede V. S. Gabel en Hoben ligesom en Engelskmand under en Galge, « — »man foregiver og, at dette Slags Orme (den store Søslange) findes i det salte Vand, og der er saa mange Folk, der forsikrer at have seet den, saa jeg troer ikke, man skulde agte mere om, hvad de derom fortæller, end om Sr. Gabels Historier, « — »Sr. Gabel faldt os meget kjedsommelig ved sin vanheldige Veltalenhed, « — og latterliggjør hans Forfængelighed ved at fortælle, at Gabel i den lave Kahyt i sin Jagt, hvorpaa Kongen sejlede, havde anbragt en Tronhimmel af rødt Fløjl, »for at Hs. Majestæt skulde her ligesaa vel som paa Slottet finde, hvad ham tilkom efter hans høje Stand«; Kongen lod den borttage, men Gabel satte den op igjen, saa snart Kongen var ude af Jagten. Frederik Gabel var vel nok en forfængelig, hovmodig Mand, der levede over Evne, saa at der endog 1708 i Højesteret blev paakjendt en Dom til Indførsel i Bregentved, men han havde Kunskaber, Evner, Iver og Virkelyst i sit Kald. Han døde d. 21 Juni 1708.

Medens Landfoged Søren Pedersen (Skougaard), der ikke strax fik sin Afsked, tog tilbage til Færøerne, forlod Halvbroderen, Kjøbmand Peder Rasmussen, der gjordes ansvarlig for Ildebranden i Thorshavn, Øerne i Efteraaret 1673, uden at Gabel havde meddelt ham Afsked fra Bestillingen.

¹⁾ oversat af Engelstrup, Christiania 1770, S. 25 og 54.

Frederik Gabel forpagtede for en bestemt aarlig Sum Handelen og Øernes Indkomster til Simon de Petkum¹⁾ og den tidligere Landfoged, Johan Heideman²⁾, ved Kontrakt af 19. Januar 1674, og med første Skib om Foraaret ankom Joh. Heideman til Øerne som Handelens Forvalter. Efter Gabels Bemyndigelse afskedigede han Foged Søren Pedersen og anlagde paa Gabels Vegne Sag mod ham; den fortsattes indtil Højesteret, hvor Gabel senere tabte Sagen. Da Søren Pedersen lod sig forlyde med, at han vilde forlade Øerne, lod Joh. Heideman ham arrestere, men Kommandanten paa Skandsen, Claus Becker, lod ham afrejse. I hans Sted overtog Christopher Heideman³⁾, en Søn af Handelsforvalteren, Fogedbestillingen.

Endnu 1676 havde Søren Pedersen ikke gjort endelig Rede og Rigtighed for Fogedbestillingen; under 13. Maj s. A. blev han ved kongl. Skrivelse beordret til at opsætte en Specifikation paa originale kongelige og andre Breve samt alt Inventarium, hvad Færøerne angik.

Det gik nu som tidligere. Paa den ene Side klagede Færingerne over, at det kneb for dem med Betalingen; Vinteren 1673—74 var meget haard og usædvanlig streng, og nogle Tusinde Faar omkom, saa at paa mange Steder ikke Halvparten, paa somme Steder ikke Fjerdeparten og paa nogle Steder saare lidt af Indstøden var tilbage, hvorfor Befolkningen ansøgte om istedetfor Talg og Skind at maatte betale med andre færøske Varer.

Det er i det Hele en Syndflod af Klager, Besværinger og Ansøgninger, affattede i de stærkeste Udtryk, som der

¹⁾ Dansk Konsul i Dünkirchen, Danmarks Resident i England, hvor han arresterede Leonora Christina Ulfeldt, og senere Præsident i Commercie Collegiet.

²⁾ Johan Heideman var, efter at have taget sin Afsked som Foged, Havneinspektør i Kjøbenhavn og Ejer af Husumgaard, en Mils Vej fra Kjøbenhavn, han døde 1682.

³⁾ Assessor i Commercie Collegiet, senere Foged paa Island.

Aar efter Aar nu sendes til den nye Lensherre. Udtrykkene ere saa stærke, at de synes overdrevne, og der godtgjøres aldrig ved Tingsvidne et eneste af alle de Tilfælde, hvor det opgives, at Folk ere døde af Hunger. skjønt der opfordres til det, saa at man med Lensherren maa stille sig noget tvivlende. Man kan ikke ret vel væрге sig imod den Opfattelse, at det gode Resultat, som de færøske Udsendinge med Lucas Debes i Spidsen opnaede 1673, Følelsen af, at Sympatien nu var for Øernes Befolkning, og ikke som i Begyndelsen af Christoph v. Gabels Lenstid altid med Lensherren, mod hvem mange Indflydelser nu gjorde sig gjældende, har gjort, at Færingerne har malet deres Tilstand med vel mørke Farver, for at de kunde opnaa flere og flere Begunstigelser.

Paa den anden Side klagede Indehaverne af Handelen baade over de lave Priser, hvortil de skulde sælge de tilførte Varer, og over, at færøske Varer stadig sank i Pris i Holland; hertil kom, at der baade 1674 og 1675 forulykkede et Skib for dem, og at i den mellem Holland og Frankrig udbrudte Krig Danmark 1675 tog Parti for Holland, hvorfor Farvandet om Færøerne var fuldt af franske Kapere. Nægtes kan det heller ikke, at Forholdet med Priserne efter den gamle Taxt stillede sig særdeles ugunstigt for Handelsselskabet; 1 Td. Rug, der 1675 kostede 3 Rdlr. foruden Told og anden Omkostning, skulde sælges for 15 Par Hoser, altsaa for 3 Gl. eller 15 Mk. dansk, en Td. Byg, der kostede 9 Mk., skulde sælges for 10 Par Hoser eller 2 Gl., og de færøske Varer kunde i Holland tidt ikke udbringes til den Pris, de skulde tages til paa Færøerne; et Par Hoser, der skulde betales i Handelen med 1 Mk., udbragtes kun til 12 à 14 Skill., 1 Vog Fisk, efter Taxten 1 Gl. eller 5 Mk., kunde ikke udbringe dette Beløb, og Skind og Fjer var det samme Tilfældet med. Handelsforpagterne søgte derfor Lensherren om, at han vilde foranledige, at Indbyggerne gav en højere Pris for en Del af

Varerne. Da Befolkningen blev opfordret hertil, mente den imidlertid, at det var bedst, man holdt sig til den gamle Taxt, thi »som Kompagniet selv nyder Vindingen udi den gode Tid, saa er det og eragtet billig, at de og selv lider Skaden i den onde Tid, og om man skjøndt taber paa nogle Varer, saa bør man erindre sig de Varer derimod igjen, hvorpaa man endelig vinder.« Den Pris, hvortil Hoser og Fisk skulde tages, kunde umuligt nedsættes, og naar Handels-selskabet beklagede sig over, at der var forulykket 2de Skibe for det, mente man, at den Ulykke var vel ikke saa stor, da Skibene formentlig vare forsikrede¹⁾.

Da de franske Kapere omkring Øerne imidlertid hindrede enhver Tilførsel fra Danmark og Holland i Foraaret 1676, afgik Christopher Heideman til London med et engelsk Skib for at skaffe Varer, og da Prisen paa disse var højere der end i Holland, indgik man paa en noget forhøjet Taxt for denne Ladning, ligesom man noget længere hen paa Sommeren for 1 Aar indgik Overenskomst om Taxtens Forhøjelse for nogle Varer. Handelsforpagterne havde alt forinden henvendt sig til Kongen og paa Grund af Krigsforholdene ved Fr. 12. Juni 1676 opnaaet Nedsættelse for 1 Aar af Prisen paa Hoser, nemlig til 3 Skd. eller 12 Skill. Parret, og paa Fisk til 4 Mark Vogen.

Krigen mellem Danmark og Holland paa den ene Side, Sverig og Frankrig paa den anden Side, (1675—79), vanskeliggjorde i det Hele Tilførslen, og Forpagtningen af Handelen var ikke frugtbringende for Forpagterne, de ere sikkert gaaede ud af den med Tab; navnlig gik det ud over dem og Lensherren ved de Franskes Plyndring af Thorshavn, Juni 1677, da der blev gjort rent Bord i Kramboden og Handelens Oplagshuse.

Den 1. Maj 1680 udløb Forpagtningen for Johan Heideman og Simon de Petkum, der havde ladet Handelen

¹⁾ Svarskrivelse af 6. Septbr. 1675, se Gejstl. Mødeprot. Fol. 30.

bestyre af Frederik Pøpping, og samtidig med Forpagterne fratraadte Christopher Heideman sin Stilling som Foged og afløstes af Hans Villumsen.

Da Forpagtningen hævedes, opstod der Uenighed mellem Handelsforpagterne og Lensherren angaaende Opførelsen af nogle af de ved Thorshavns Ildebrand Januar 1673 nedbrændte Handelsbygninger, og allerede inden Fratrædelsen var Uenighed opstaaet. Johan Heideman, der i sin Tid som Foged havde været den gamle Lensherre en tro Tjener, følte sig nu stærk nok til ikke i et og alt at bøje sig for den nye, i Indflydelse meget begrænsede Lensherre. Da Færingerne d. 2. Maj 1680 havde sendt en Ansøgning til Lensherren om, at de atter maatte vende tilbage til deres gamle Taxt og klagede over Tilførslen, svarede Frederik Gabel dem d. 10. Aug. s. A. ¹⁾, at den forhøjede Taxt formentlig ikke benyttedes længere nu, da Krigen var forbi, og hvad Tilførslen angik, »da skulde I ikke være bleven i den Nød siden min Hjemkomst af Moskov, havde jeg maattet raade med Johan Heideman, saaledes som jeg havde i Sinde, men saasom 2de af de højeste kongl. ministri, der var den Tid tilstede her i Kjøbenhavn, tog Johan Heideman under deres Beskjærmelse, at jeg ingen Vej med hannem kunde eller endnu kan komme, saa haver jeg maatte vige for saa høje Ministres høje Auktoritet, som den med Heideman Anno 1679 d. 11. Martii af mig oprettede Kontrakt udviser, siden ved Søfren Laugesen, Kjøbmand paa Færø, at jeg alt at forsørge i forgangen Høst havde og hannem deri brugte, at Færø i Aar skulde være bleven forsørget, hvilket ogsaa skulde være skeet, saafremt ikke nogle Folk havde bragt noget nyt paa Banen og derved foraarsaget, at Hans kongl. Majestæt dennem tillod dette Aar at forsørge Færø, men saasom det gik helt lang-

¹⁾ Gejstlig Mødeprotokol Fol. 33.

sommeligen til med dennem, saa var jeg foraarsaget selv Sagen igjen at angribe og Hans kongl. Majestæt deres Senhed og Langsomhed at give til Kjende, hvorpaa Hans kgl. Majestæt mig ved hans Excellents Hr. Geheimeraad von Stöcken¹⁾ lod sige, at jeg mig selv skulde beflitte at faa Færø paa det hastigste alt forsørget, hvorpaa jeg ved Søfren Laugesens Vindskibelighed, som jeg ikke kan forbigaa derfor at berømme, strax et Skib bortfik og et godt Kompagni sluttet, som med Guds Hjælp Eder hvert Aar saa vel skal forsørge, at I ingen Bræk skal have. saafremt jeg ellers efter kongelig Haand og Segl maa raade, ubehindret for andre, som altid gjerne ved ny Optænkelse søger maaske at tilføje Landet og mig Fortræd under et Skin at søge Landsens Bedste. Jeg formoder, at I udaf alt dette nok som seer, at det intet er ved min Nachlässighed, at I ere komne i saadan en slet Tilstand. hvortil min lange Fraværelse og Rejse, som jeg paa Kongl. Majest.s Vegne maatte gjøre til Moskov, ogsaa ikke lidet haver været Aarsag. Jeg forsikrer mig i lige Maader, at I ogsaa grangiveligen skjønner, at jeg altid haver gjort og endnu gjør mit yderste til Eders Bedste, var jeg ikke ved Magt eller andre Mennesker bleven forhindret, og formoder derfor, at I al den Umag og Fortræd, som jeg for Eders Bedstes Skyld maa tidt og ofte udstaa, retsindigen betænker og mig derfor tilbørligen affectioneret forbliver og mig intet tilregner, hvad der i min Fraværelse udi Kongens Ærinde og ved andre Folks Myndighed og Angivende skeer; ellers haver jeg med allerstørste Vemodighed seet udaf samme Eders Skrivelse, den slette Tilstand, hvorudi I haver været formedelst den ringe Tilførsel, I haver haft, og formedelst Fejl paa Fiskeriet. Men saasom I intet udtrykkeligen melder Eders Mening, end at I giver mig det til Kjende og derhos formelder, at saafremt I

¹⁾ Henrik v. Stöcken, Rentemester 1679, død 1681.

ikke fik Undsætning, saa ville I give det Hans kgl. Majst. til Kjende, saa ved jeg ikke, hvad jeg der udaf skal slutte, om I sætter disse Ord i Henseende, at jeg det Hans kgl. Majst. ej skulde forebringe, eller om I sætter dennem af en Mistanke, som maaske onde Folk kan have Eder given, ligesom om jeg ej tog Eders Velstand mig saa nær til Hjerte, at jeg godvilligen skulde ville hjælpe Eder til Rette, og I derfor formener mig dermed ligesom at true til at søge Eders Bedste, saa kan jeg intet foruden at lade Eder igjen vide, at jeg slet intet lader mig true, men hvis jeg gjør, gjør jeg af en ren og uforfalsket Kjærlighed imod Eder, som I altid i Gjerningen skal befinde, saalænge jeg maa og kan raade for Eder hos Hans kgl. Majst., hvorfor jeg giver Eder hermed til Kjende, at jeg holder saadanne Folk, som Eder sligt om mig maaske forebragt haver og søger Eder slige onde Tanker om mig at give, for onde og opvigeleriske Hoveder, der søger at opirre Eder til Ulydighed imod Eders Lensherre, og beder eder alle, som I ere retsindige Færøs Indbyggere, dennem derfor at holde og deres Omgængelse at sky, indtil de lovligen mig overbeviser, at jeg ikke haver imod Eder den Affection og Kjærlighed, som jeg Eder i dette Brev om forsikrer, og at jeg ikke altid Eders Gavn og Bedste saa vel hos Hans kgl. Majst. som formedelst min egen Omhu søger at forfremme, saavidt som billig ske bør og ske kan, eller ogsaa, at de sig i saa Maader som ærlige Folk selv mig til Kjende giver og dennem udlægger, som dennem dertil haver forført, og om de det ej gjør, saa ombeder jeg Eder, at I mig dennem vilde til Kjende give, paa det jeg dennem tilbørligen kunde anse som Folk, der Eder søger imod mig at ophidse, uden min Fortjeneste i alle Maader. I det Øvrige er jeg begjærendes. at I her efter mig altid rent og betydeligen lader udskrive, hvad I vil, at jeg Hans kgl. Majst. skal forebringe, og hvad I ikke vil, at jeg hos Kongl. Majst skal forebringe, paa det I intet, naar jeg

Hans kgl. Majst. noget forebringer, som I intet haver villet hannem at skulle blive forebragt, dermed kommer uformodendes i Processers Bekostning, og jeg i den Umage samme for Eder at lade udføre, hvilket dog gjerne af mig ske skal, naar I det lovligen af mig begjærer og saadan Information med lovligen Tingsvidne med udsender, som man retsindelligen en Proces paa kan fundere og vedstaa, naar det Hans kgl. Majst. forebringes. Hermed befalendes Eder samtligen under den Almægtiges høje Beskjærmelse, og forsikrer Eder endnu en Gang, at jeg aldrig skal slaa fejl at søge Eders Bedste at forfremme, saa vidt billig ske bør og kan, naar I mig tilbørligen som Eders Lensherre derfor søger, hvorimod jeg ogsaa formoder, at I intet tilregner mig de Ting, som ikke ere i min Magt, eftersom jeg er et Menneske, som ikke kan gjøre alt, hvad han og I vil, men ikkun det, hvad han kan og hannem af Gud og Kongen bliver tilladt, og onde Mennesker hannem ikke forhindrer eller anden lovlig Ophold derudi gjør.◀

Da de Forsøg, der fra Regjeringens Side ved Fr. 12 Febr. 1680, — gjentagne ved Fr. 13 Maj 1682, — gjordes paa at faa den færøske Handel samlet under ét Kompagni sammen med Handelen paa Island, mislykkedes, overtog Gabel i Forbindelse med Assessor Herman Breckling,¹⁾ Præsident i Borgretten Niels Simonsen og Kjøbmand Søren Laugesen Fohrmann selv Handelen, med sidstnævnte som Bestyrer, fra Maj 1680 indtil Maj 1683. Tilstanden paa Øerne i dette Tidsrum var kun daarlig; Vinteren 1680—81 var meget streng, en stor Del af Faarene døde, Fiskeriet slog fejl, og Tilførslen var slet, saa at man i Septbr 1682 klagede over, at Mangel paa Tilførsel havde foraarsaget »en stor Hungersnød i Landet, saa den største Part af dette fattige Lands Folk haver udi deres store

¹⁾ Herman Breckling blev 1671 Bogholder i Commerce Collegiet og 1676 Assessor og Sekretær i samme Collegie. Meddel. fra Geh. Ark., 1886—88, S. 107.

Hungersnød maattet søge Strandbredden om Flier¹⁾ og Tang at læske deres Hunger med, af Marken eller Eng Syrer, Sløcher²⁾ og anden Græs til at opholde deres arme Legeme med udi den Hungers Trang, som i dette Aar haver været.« Det var med Bekymring, at man saa Vinteren i Møde, saa Kjøbmanden havde alt begyndt at holde til Raade med Kornet, thi havde han ladet enhver faa, hvad han begjærede og vilde betale, havde der neppe i Septbr. Maaned været en Tønde til Bedste, »saa dersom Skib ikke med forderligste Lejlighed ved Paaske, ja først Vandet aabnes, hidkommer, er det at befrygte, at mange maa sætte Livet til, dersom Gud ikke af sin milde Haand aabner Vandet med des større Velsignelse.« Af fri Villie var man gaaet ind paa en forhøjet Taxt, men Kjøbmanden fordrede 1682, at Taxten atter skulde forhøjes, eller ogsaa Prisen paa Hoser nedsættes, medmindre man foretrak at levere Uld eller spundet Garn istedetfor Hoser, thi Hosemarkedet i Holland var stadig trykket.

Indehaverne af Handelen havde ligeledes Grund til at besvære sig, nemlig over Priserne i Taxten. De foranledigede, at der under 11 Juli 1682 udstedtes et kongl. Brev, stilet til Lensherren, om, at »som vi efter disse Tidens Tilstand befinder, at Kjøbmændene, som sejle paa vort Land Færø, ikke vel kunne kontinuere med deres Handel der paa Landet, saafremt de obligeredes til at blive længere ved den Taxt, som for mange Aar i gode og frugtbare Aaringer ved Indbyggerne der paa Landet ere oprettede, og vi dog naadigst ville, at vores kjære og tro Undersaatter paa bemeldte vort Land skulle vorde herefter som tilforn til deres Nødtørft tilbørligen forsynede, da ville vi allernaadigst hermed have befalet, at fire landkyndige Mænd af vores Undersaatter paa bemeldte vort

1) Albueskjæl, patella.

2) Skov Angelika, *angelica silvestris*, hvoraf Roden spises.

Land Færø, som vide Landsens Leilighed og Tarv, skulle i Aar med første Leilighed og med skriftlig Fuldmagt af det ganske Land sig her til os udi vores kongl. Residents Stad Kjøbenhavn begive og med Kjøbmændene der sammesteds om et billigt og lideligt Kjøb paa alle Slags Vare til Landsens Fornødenhed akkordere, saasom de paa begge Sider kunne blive ved Magt, hvilke fire af Landsens Udskikkedes Rejse frem og tilbage samt Fortæring her i Riget de 4 Hovedparticipanter ved deres Kjøbmænd skulle bekoste og betale, hvorforore vores allernaadigste Villie og Befaling er. at Du gjør den Anstalt, at samme fire Fuldmægtige der af Landet, som før er meldt, fremkomme, anseendes det ganske Land og dets Indbyggere storligen magtpaaliggende. «

Færingerne mente, at selv om Handelens Indehavere havde Tab ved Handelens Drift, hvad nok kunde være, saa var det deres egen Skyld; »Landet gjør Kompagniet ingen Skade, men al den Skade, Kompagniet i nogle Aar haver lidt, er derfor ikke Landet aarsaget udi, men, saavidt vi forstaa, Kompagniet selv, idet den sær i Utide mod gamle Kompagniens Skik deres Gods herfra Landet udfører, sær idet den Godset, som vel høres, i Holland eller andre Steder ikke for billig Pris afhandler, men heller oplægger, i Mening det til en anseelig og høj Pris skulde bringes, og derover tidt Godset enten fordærves eller ganske bortspildes, hvilken Skade, om Landet skal undgælde, falder tung og synes utilbørlig. Over Landsens Vare haver Kompagniet sig med Billighed intet at besvære, eftersom her hvert Aar lægges Vind paa at forbedre Hoserne fremfor i forrige Tider. «

Til at varetage Landets Tarv udmeldtes Septbr. 1682 Laugmand Johan Henrik Weyhe, Sorenskriver og Sysselmand paa Strømø Peder Sørensen, Sysselmand paa Norderøerne Hans Hansen af Gjerdum og Laugrettesmand Johannes Bærentsen af Kollefjord; Foraaret 1683 afgik de

til Kjøbenhavn. Forhandlingerne førtes mellem de 4 Udsendinge paa den ene Side og 4 københavnske Kjøbmænd paa den anden Side, nemlig Præsident Hans Nansen, Borgmester Bartolomæus Jensen,¹⁾ Præsident i Borgretten Niels Simonsen og Kjøbmand Søren Rasmussen Hjortshøj,²⁾ til hvilke der under 2 Juni 1683 var udstedt Kommissorium om, at de skulde forhandle med de 4 færøske Udsendinge og derefter fremkomme til Rentekamret med Forslag til Forandring i Taxten.³⁾

Færingernes Klageposter og Forslag vare: 1) at da Varerne, navnlig Fødevarerne, der sendtes, vare slette, disse maatte besigtiges i Kjøbenhavn, 2) at de Varer, som fordærvedes under Vejs, maatte sælges under Taxten eller slet ikke sælges, 3) at Tilførslen altid maatte være tilstrækkelig, 4) at Handelshusene maatte repareres, 5) at der maatte kunne købes og sælges hele Aaret rundt, og Salg ikke nægtes mellem Mortensdag og Jul, 6) at kgl. forordnet Maal og Vægt maatte bruges, 7) at der maatte udnævnes en Mand til at sætte Prisen paa de færøske Varer, der forskødes af Kjøbmanden, 8) at ingen maatte tilforhandle sig noget af Kjøbmanden og igjen prange det til andre, 9) at Kjøbmanden hvert Laugting maatte fremlægge sin Bog med Gjældsfordringer, 10) at hver efterfølgende Kjøbmand skulde overtage disse saaledes erkjendte resterende Fordringer, 11) at der aarlig skulde føres af Mønt 500 Rdlr. til Færøerne, 12) at der maatte skrives ind mod Betlere og Løsgængere, 13) at der ikke maatte fæstes mindre bort end 6 Mk. Jord, 14) at Fogden ikke maatte tage mere i Fæste end 3 Gl. i Hoser og Fisk, og ikke som nu i Penge eller gode Varer,⁴⁾ ej heller tage

¹⁾ se S. 59 Note 3.

²⁾ se S. 72 Note 1.

³⁾ Pk: »Den færøske Taxt af 4 Decbr. 1684« i Rigsark.

⁴⁾ Talg, Tran, Fjer og Skind kaldtes gode Varer, fordi de vare i højere Pris end Hoser og Fisk, der kaldtes Krambodvarer.

Foræring, 15) at paa Odelsskifte, naar Jord udlagdes, Jorden saavidt muligt ikke udstykkedes i mindre Lodder end 6 Mk. Jord, 16) at Kompagniets¹⁾ Jord ikke bortfæstedes paa anden Maade end Kongsjorden, og at 1 Mk. Jord ikke solgtes dyrere end 16 Gl., 17) at Kjøb og Fæste maatte ske paa Laugtinget og indføres i en af Rettens Betjente attesteret Bog, 18) at Skandsen maatte repareres, 19) aarlig Regnskab for Matrikuls-katten aflægges, 20) at Badskjæren var forsynet med Medicamenter, 21) at der under Pakhusene maatte indrettes Kjøldere til flydende Varer, 22) at Tinghuset maatte repareres, og 23) at Kirker-nes Indkomster i Uld maatte gøres i Hoser eller Vadmel.

Foruden disse Punkter var der Taxten at forhandle om, og hvad der i denne mest gav Anledning til Strid mellem Komgagniet og de færøske Udsendinge, var Prisen paa Hoser; Kompagniet vilde kun give 3 Skind eller 12 Skill. Parret; Færingerne vilde have 4 Skind eller 16 Skill.

Medens Forhandlingerne stode paa, henvendte Gabel, der antog, at den københavnske Handelsstand var lysten efter at faa Handelen paa Færøerne i Hænde, og som frygtede for, at den skulde gjøre sin Indflydelse gjældende i Rentekamret til Skade for ham, sig til Kongen, medens han Septbr. 1683 var sammen med denne i Rendsborg. Ved Siden af at han ansøgte²⁾ Kongen om Embedet som Amtmand over Sorø og Ringsted Amter, og om at han maatte faa tilbagebetalt 51,000 Rdlr., som han havde staaet i Forskud for som Afsending til Frankrig og Moskov, beder han Kongen foranledige saavel i Kammerkollegiet som i Rentekamret, at han kan beholde Færøerne i Fred og

¹⁾ en Del af Rosenkrandsernes, Benkestokkernes og Rytternes Fæstegods, som det islandske Kompagni eller nogle af dets Forvaltere havde kjøbt.

²⁾ Ansøgn, dat. 2 Septbr. 1683 i Pk.: »Den fær. Taxt af 4 Decbr. 1684.«

Ro i Overensstemmelse med de ham meddelte Privilegier.¹⁾ Han indrømmer, at den færøske Handels Drift har været noget i Forfald paa Grund dels af hans Rejse til Moskov. dels af Krigen, men den skal snart blive bragt i fuldkommen Stand. Rettet mod den kjøbenhavnske Handelsstands formodede Hensigt, bemærker han, at Forleningen af Øerne ikke er synderlig frugtbringende; det er ikkun 5 Aar siden, at man med Nød og neppe opnaaede, at nogen vilde give 3000 Rdlr. aarlig for Forpagtningen, og den færøske Handels Drift vilde ikkun lidt forslaa til Kjøbenhavns Opkomst. Den Fordel, som han kunde have af Øerne, kom derhos navnlig Kjøbenhavn til Gode, og han maatte mene, at han var ligesaavel en god Undersaat, som han var en kjøbenhavnsk Borger.

De 4 Udsendinge maatte tage hjem, inden noget Resultat forelaa; den 10 October 1683 meddeler Laugmand Weyhe Højesteretsassessor Ehlers,²⁾ der særlig havde taget sig af Udsendingene, at de ere lykkelig komne hjem og beder ham varetage deres Tarv. Det var først i Maj 1685, at Fr. 4 Decbr. 1684 kom til Færingernes Kundskab; den bestemte, at naar Varer tilførtes, maatte der ikke sælges af dem, forinden de vare synede, at Maal og Vægt efter Fr. 1 Maj 1683 skulde bruges, og at hvis der virkedes Hoser, som ikke vare dygtigt Kjøbmandsgods, skulde disse konfiskeres, og derhos en Trediedel af de konfiskerede Varers Værdi bødes til Hospitalet; desuden fastsatte den en Taxt, hvorefter bl. a. Prisen for en Vog hvid Uld var 2 Gl. Hvad der vakte stor Bestyrtelse, var Taxten paa Hoser, den var sat til 3 $\frac{1}{2}$ Skd. Parret; Laugmand Weyhe skrev til Ehlers, at Færingerne vare »helt altererede og bedrøvede formedelst Hosernes Aftagelses Skyld,« hvortil kom, at Fiskeriet var slet. Det uheldige

¹⁾ se S. 162.

²⁾ Jørgen Ehlers, Etatsraad, Assessor i Højesteret, Medlem af Rentekamret, født 1647, død 1692.

Resultat gik ud over Udsendingene, særlig over Sysselmand Hans Hansen; det er fra dette Tidspunkt, at Smædeversene om ham: Hanus vid sínun rotna læri tapti eit skinn uppá hvört parid¹⁾ hidrøre, og Stemningen var saa forbitret, at Befolkningen 1685 holdt sig borte fra Kramboden.

Gabel, der fra Maj 1683 til Maj 1685 havde drevet Handelen sammen med Præsident Niels Simonsen,²⁾ men nu alene overtog Driften, tog af den store Utilfredshed paa Færøerne med Prisen paa Hoser, i Forbindelse med det slette Fiskeri og stort Affald paa Faarene i Vinteren 1684/85. Anledning til i Sommeren 1685 at forhøje Prisen, indtil det sidste Skib om Efteraaret forlod Øerne, idet Halvparten af Hoser skulde betales efter den gamle Taxt med 4 Skd., Halvparten efter den ny Taxt med 3 $\frac{1}{2}$ Skd.; de, der alt havde leveret Hoser og faaet Parret betalt med 3 $\frac{1}{2}$ Skd., skulde godtgjøres $\frac{1}{4}$ Skd.; desuden eftergav Lensherren den halve Matrikulskat for 1685. — Bestemmelserne om, at de, der havde leveret Hoser, skulde godtgjøres $\frac{1}{4}$ Skd., beredte Kjøbmanden Vanskeligheder, og da Utilfredsheden hos Befolkningen vedblev, indgik Kjøbmanden d. 10 Oktbr. 1685 den Overenskomst med Befuldmægtigede for Befolkningen, at Taxten for Hoser indtil videre skulde være 4 Skd. Parret, mod at Prisen for nogle af de tilførte Varer forhøjedes; man gik ved denne Overenskomst ud fra, at der aarlig vilde leveres 70,000 Par Hoser; da Gabel imidlertid fra 1688 traadte kraftigt op mod de fremmede Handlende, steg Antallet til 120,000 Par i de følgende Aar.

Kun et Par Aar forholde Færingerne sig rolige og erklære, at de ikke have nogen Anledning til at klage over

¹⁾ Hans med sit raadne Laar tabte 1 Skind paa hvert Par
Museum 1893 II S. 31.

²⁾ med denne førte han en langvarig Proces, der vedvarede til 1691, se Isl., fær. og grøn. Incl. 1660—1699.

Tilførslen. Efteraaret 1687 begynde Klagerne igjen. Taxten er for høj, der er Mangel i Kramboden, »saa vi Hans kgl. Majst's fattige og tro Undersaatte maa dø i vor Rede, dersom Hans kgl. Majst. ikke betænker os i Naade; i største Elendighed er det det allereleudigste undertiden at se Brød i sin største Hungersnød og ikke nyde en Smule deraf«; man havde ønsket at skikke Ud-sendinge til Kongen eller at faa en Kommission til Øerne, men frygtede, »at det blev Landet for svært.« Noget Resultat af denne noget ubetimelige Klage kom der ikke; den var foranlediget af Præsterne, Jacob Klinte paa Østerø og Gregers Varde paa Nordstrømø, paa Grund af, at de 2 Præsters Hustruer samt Præsten Jens Clemensens Hustru paa Suderø og en Del Sudringer havde gjort sig skyldige i Overtrædelse af Forbuddene mod Handelen med fremmede, og Undersøgelse var indledet mod dem. Samtidig med at denne Klage blev affattet, foretoges Syn over Beholdningen, og der fandtes: 14 à 1500 Tdr. Byg, 230 à 240 Tdr. Rug samt Gryn, Ærter, Skonrog, Skibsbrød, Salt og alle andre nødvendige Varer, saa at de 12 af Laugretten udmeldte Mænd fandt, at der var tilstrækkelig Forsyning indtil Midten af Maj i det følgende Aar.

I Virkeligheden kunde der ikke med Rette klages over Tilførslen. Hvad der gav Klagemaalene ny Fart, var Hose-Spørgsmaalet. Tilvirkningen af Hoser var nemlig efterhaanden bleven saa stor, at, som Gabel d. 20 Marts 1689¹⁾ skriver til Kongen, der fabrikeres saa mange Strømper paa Færø, at et Aars Levering ikke kan sælges i Holland i 3 Aar; han beder derfor om, »at færøske Strømper, som for deres Stærkhed, Varme og Fuldkommenhed ere helt bekvemme til Fiskere, Matroser, Arbejdsfolk, gemene Haandværksfolk, samt Tjenestebudde og andre, herefter maa bruges ved Land og Sø Militzen som

¹⁾ Nogle gl. Dokumenter, Færø vedk., i Rigsark.

og paa Flaaden, ligeledes at alle Kræmmere og Guldstaf-ferere i Kjøbenhavn., som handle med grove Strømper, maa antage et Parti aarligen.*

Under Trykket af denne for store Tilvirkning af Hoser, som havde bevirket, at Prisen i Holland var gaaet ned til 1 Rdlr. for 10 à 12 Par, skrev Gabel 19 Maj 1690 til sin Kjøbmand paa Færøerne: »Saasom der er kommen saa mange Strømper ud fra Færø næst afvigte 2de Aar, som ikke i 2 eller 3 Aar skal kunne forhandles, at skjøndt midlertid ingen flere fra Landet blev udført, da dog ufejlbarlig er at formode, at nærværende Aar vil ligesaa mange som forrige Aar af Indbyggerne leveres, som uden Handelens ganske og total Ruin ikke kan imodtages; foruden det jeg har haft nogle Tusinde Rdlr. Skade paa Strømperne forleden Aar, idet henved 16,000 Par ere ganske bleven fordærvede, og deraf ej den ringeste Skilling kan komme til Nytte, og som Hs. kongl. Majst.s allernaadigste Mening ikke er, at jeg skal forsyne Indbyggerne paa Færø til min Ruin eller Fordærvelse eller tage imod flere Strømper end som her uden Lands kan afsættes og forhandles, Indbyggerne ej heller levere nogen Uld i Kramboden efter Taxten, som dog billigen ske burde, paa det Handelen kunde være des bedre sorteret, og det ene Slags Vare hjælpe at afsætte det andet, — des uanseet beholde Indbyggerne selv al Ulden og søge at besvære Handelen med idel Hoser, og det endda saa ulovlig gjorde, at de synes baade i Holland saa vel som her i Danmark ganske at være kommen udi Foragt, — Da befales Eder hermed at advare Indbyggerne paa bemeldte Færø at omgaaes sparsom med deres Uld, at de den ikke aldeles oparbejde eller gjøre i Strømper, eftersom I udi nærværende Aar ikke skal annamme eller imodtage flere Strømper end 60,000 Par in allis dette Aar at udsende.« For at opmuntre Færingerne til at levere Uld gav Gabel Kjøbmanden Ordre til, at, skjøndt 1 Vog Uld i den sidste

Taxt ikke stod højere end 2 Gl., skulde Kjøbmanden dog for 1 Vog renvasket hvid Uld give 4 Gl. eller saa meget som 20 Par Hosers Værd, og det blev paalagt Kjøbmanden at handle forsigtigt og overveje enhvers Lejlighed og Tilstand, for at de formuende, som maaske kunde have en stor Del Hoser liggende forarbejdet, ikke skulde komme de fattige i Forkjøbet og komme frem med saa stort et Parti, naar de fik Lensherrens Bestemmelse at vide, at Kjøbmanden, inden han saa sig om, var belastet med de 60,000 Par; »den ene skulde ej blive besværet at levere mere Uld end den anden efter Proportion af enhvers Næring, Avling og Formue.«

Den 11 Juni s. A. udstedte Kjøbmanden en Kundgjørelse til Indbyggerne gjennem Sysselmændene om Brevet fra Lensherren og føjede til, at »saafrømt der skulde lade sig finde nogen vrangvillige Mennesker, som herimod skulde imodsige, da lader dennem vide, at de haver lidet godt fra Kramboden at vente.«

Skjøndt man skulde synes, at 60,000 Par Hoser dog ikke var saa ringe et Antal, og at den store Prisforhøjelse paa Ulden fra 2 Gl. til 4 Gl. pr. Vog kunde bøde paa, at den Arbejdsfortjeneste, der var ved at forarbejde Ulden, ikke tilfaldt Færingerne, vakte Kundgjørelsen dog den største Bevægelse; Færingerne vilde holde sig til det gamle og opfordrede Laugmanden til, at han snarest skulde sammenkalde et almindeligt Møde for hele Landet i Thorshavn, for at man kunde blive enig om, hvad der var at gjøre.

Det var et meget stort Møde, der d. 25 Juni 1690 blev holdt; fra alle Landets Sysler undtagen Suderø var der mødt Udsendinge. Det gik varmt til; »Hr. Jonas i Norderø, en ung Mand, maaske knap 25 Aar gl., først kommen til Kaldet,« førte Ordet og opmuntrede til at opsigte Lensherren Handelen; hans Stiffader, Hr. Gregers Hansen Varde paa Nord Strømø, var ved saadan Lejlig-

hed som Fisken i Vandet; han hidsede til og dikterede Sorenkriveren, hvad der blev ført i Pennen. Ophidselsen var saa stor, at Kjøbmanden, Niels Rasmussen Hjortshøj, ikke vidste sig sikker paa sit Liv for Trusel og Overfald.¹⁾ Først protesteredes der mod Kundgjørelsen paa Grund af en formel Mangel; i Brevet fra Lensherren til Kjøbmanden stod, at denne ved Sysselmændene »efter Landfogdens Ordre« skulde kundgjøre Bestemmelsen, men Kjøbmanden havde sendt Kundgjørelsen lige til Sysselmændene uden at lade Landfogdens Ordre medfølge, fordi Landfogden ikke endnu var kommen til Landet. Da Ordren ikke var medfulgt, ansaa man sig alt af den Grund ikke pligtig til at efterkomme Lensherrens Befaling, som man desuden vilde se *in originali*. Dette sidste skete, men man vedblev, at Kjøbmanden havde tiltaget sig en Myndighed, som slet ikke tilkom ham, ved skriftlig at beordre Indbyggerne til noget, som Lensherren havde villet, at de mundtlig skulde advares om. Befolkningen vilde ikke gaa ind paa at levere Uld, thi den var ude af Stand hertil; »naar Tienden er rigtig aflagt, saa vel som Leje og Skatter, da har den bedste Mand neppe saa megen Uld tilbage, som han kan forskaffe sig og Sine Klæder eller Løn af.« Naar der førtes saa megen Tale om, at Hoserne Aar for Aar bleve ringere og vare »komne i Foragt« i Holland, mente man, at det i Virkeligheden ikke var saa, eftersom der hvert Aar snart skete Advarsel af Kjøbmanden om deres »Forbedrelse«, og de gik gennem saa mange Hænder, nemlig Kjøbmandens og hans Tjeneres; de Hoser, der antoges.

¹⁾ Endog Breve til Kjøbmanden, som vare under Vejs, opsnappedes og læstes; Rebekka, Hr. Jakob Klintes, paa Næs brød saaledes ved denne Tid Breve fra Sysselmand Hans Hansen paa Norderøerne til Kjøbmanden. Da Brevene ikke kom til deres Bestemmelsessted, spurgte Sysselmanden Rebekka om, hvorvidt de vare komne til Næs; han fik til Svar, at Rebekka havde brudt dem, læst dem og derefter brændt dem; det var »nogle Skarns Breve«, lagde hun til.

kunde ikke andet end være lovlige, »eftersom de skudte og vragede gaaer dem over i Tallet, som er annammet og taget.« Lensherrens Begjæring om Levering af Uld ansaa de for at være til deres Ruin og Undergang, og »saa gjerne som Hs. Excellence begjærer Ulden, maatte han begjære deres Liv, og hvis han ikke vil nøjes med de hid indtil sædvanlige Hoser til den hid ankommende Lasts Afbetaling, ønsker de den i Skibet igjen maatte indlades og ham udsendes; eftersom saadan usædvanlig Besværing nu udi deres største Trang bliver paalagt, ere de ingen Tilførsel af hannem begjærendes, men hellere dø og falde udi Guds Hænder, saasom de i Vinter før Skibets Ankomst saa vel som nu efter Skibets Hidkomst har levet af Græs paa Marken og Tang af Stranden og lider hart, men trues end hardere; efter saadan Tilstand ville de afsige Hs. Excellence Hr. Gabel med Landsens Handel, Kjøbmandskabet angaaende, men bevise ham som deres Lensherre den Ærbødighed og Lydighed, de hannem skyldig og pligtig er, saafremt Hans kongl. Majst. Handelen angaaende sig allernaadigst vilde lade behage vor Elendighed med naadige Øjne vilde anse Hans Excell. Hr. Lensherre synes nu ved Uldens Paalæg at lægge os Byrde paa Byrde, hvilket for os fattige Indbyggere ganske er udragelig. Sandeligen vi formoder, dersom Hs. Excell. Hr. Lensherre havde været udi egen Person paa dette Møde her overværende, vi ville vist formode, at hans faderlige Hjerte skulde ynkes og bevæges over, hvorledes den største Part af Landsens Indbyggere, hvoraf den bedste Del her paa Mødet er forsamlet, nu udseer, snart sorte af Hungers Nød, Gud skal vide dette fattige Folks Tilstand, at endog Hr. Amtmanden besværer sig over, at han intet bekommer af Landet for hans hidsendte Skibe med Provision uden ulovlige Hoser, saa være Gud vort Vidne, at saavidt enhvers Hus formaaer, udlades til Kramboden baade til Forhandling saa og en Del til

Foræring af dem, som noget af Kramboden agter at bekomme.«

Særlig klage Sandingerne sig; »Øen giver liden Uld, ikke mere end vi kan betale Tiende, Landskyld, Leje og Skatter med Hoser, og da er lidet eller intet tilovers til Klæder, Føde og Folks Løn, hvorføre de fleste for Armod maa slide utilberedt Faareskind til Klæder; fattige ere vi, Fattigdom, Armod og Elendighed lider vi hvert Aar, siden den høje Taxt er paakommen, og der til med er forleden Vinter Søjden meste Delen affalden, og derfor ønskede vi, at vi noget Uld her i Landet kunde faa til Kjøbs til at hjælpe os med til Klæder og anden Fornødenhed.«

Provsten, Jacob Klinte, med 4 Præster erklærede, at »saafremt Ulden efter Hr. Gabels Begjæring skulde udlades til Kramboden, da kan Landet ikke subsistere. men geraader i største Armod, Jammer og Elendighed. Præsterne langt mindre blive ved Magt, som har sin Ophold af Ulden i Tienden, og sandelig leverer vi Ulden i Kramboden, leverer vi os i største Elendighed og Døds Nød, som vi mister vor Rettighed, hvilken vi endnu hid indtil for den tunge Taxts Skyld ej har rettelig været mægtige, men maa lade falde formedelst Tilhørernes Armod, Jammer, Graad, Suk og idelig Raaben om Eftergivelse. hvilket vi over vore Hjerters Bevægelse ej kan høre at tilkjøbe os vores Liv med deres Livs Død og tilbetle os vores Ophold ved deres Livs Midlers Frahold, dog Hs. kongl. Majst. har kaldet os ej til Hunger og Kummer at udstaa, men til Guds og hans Menigheder at forestaa efter Hs. kongl. Majst.s naadigste Lovs Indhold; for vor Møje i Arbejdet og Embedet da formoder vi at nyde det upaaanket, som Gud og Hs. kgl. Majst. os naadigst haver til langet, til hvilket allerunderdanig at erlange vi allerunderdanigst indflyer under Hs. kongl. Majest.s allernaadigste Vinger.«

Samtlige Tilstedeværende, baade gejstlige og verdslige,

begjærede til Slut af Sorenskriveren, at han vilde opsætte en Ansøgning til Kongen. Kjøbmanden gik ind paa, indtil Lensherrens Resolution forelaa, at lade det bero ved den sidste Taxt. Den 27 Juni opsatte Sorenskriveren en Ansøgning¹⁾ til Kongen, underskreven af Laugmanden og Provsten, om, at Færingerne ligesom hidtil maatte levere Hoser, ikke Uld, »thi dette fattige Lands Pendinger bestaaer aleneste udi Ulden, forarbejdet til Hoser, og skal vi da nødes til at føre Ulden til Kramboden, saa er baade Liv og Velfærd borte, og al Legems Nødtørft os betagen, saa vi paa den Maade maatte hellere ønske os død end levende.« samt om, »efterdi Hs. Excell. Hr. Gabel sig over Handelen besværer, at han lider saa stor Skade ved Handelen, at et andet Kompagni os maatte forsiune, eller om endelig Hs. kgl. Majestæt allernaadigst vilde tillade enhver at søge sin Ophold hos andre, . . . som Hjorten saa tørstige efter Vand, saa vi nødtørftige efter Kongelig Naades Vand begjærer en naadigste Resolution og kongelig faderlig Svar.«

Inden denne Ansøgning kom Kongen i Hænde, udfærdigede Gabel under 21 Juni en ny Skrivelse til Kjøbmanden, idet han var bleven noget betænkelig ved sin Begjæring om Levering af Uld, han tilstiller Kjøbmanden 6 Modeller af Hoser af forskjellig Størrelse, fra $4\frac{1}{4}$ Kvarter til $2\frac{3}{4}$ Kvarter lange; for de største vil han give 4 Skind, for de mindste $2\frac{1}{2}$ Skind, for de øvrige 4 Sorter Priser derimellem; hvis Færingerne af disse 6 Sorter ville levere efter Modellerne, vilde han modtage saa mange Hoser, det skulde være; han haabede, at Antallet af de sædvanlige færøske Hoser derved vilde blive saa meget formindsket, at han af dem kun fik 60,000 Par aarlig, og han vilde i saa Fald kun fordre saa meget Uld *in natura*, som svarede til en fjerde Part af de sædvanlige Hoser.

¹⁾ Isl., fær. og grønsl. Indl. 1660—1699.

Hvis Færingerne ikke vilde indgaa herpaa, skulde de levere lovlige Hoser efter Taxten for $3\frac{1}{2}$ Skd., uanseet at han tidligere havde lovet dem en Forhøjelse.

Omtrent samtidig hermed ansøgte Gabel Kongen om, at det maatte blive paabudt Færingerne at levere Uld istedenfor en Del af Hoserne, og hans Ansøgning derom blev overgivet til en Kommission, bestaaende af Jens Juel, Friherre til Juellinge, Herre til Urop, Taastrup og Aalstrup, Ridder. Geheime-, Etats- og Cancelli Raad samt Præsident i Commerce Collegiet,¹⁾ Mathias Moth, Oversekretær, Etats- og Cancelli Raad, Assessor i det danske og tyske Cancelli samt Kammer Collegierne,²⁾ Hans Nansen, Etats-, Justits- og Commerce Raad, Præsident i Kjøbenhavn. Assessor i Admiralitets og Commerce Collegierne,³⁾ Bartolomæus Jensen, Cancelli Raad, Assessor i Højesteret og Borgmester i Kjøbenhavn,⁴⁾ samt Søren Rasmussen Hjortshøj, tidligere Vinterkjøbmand paa Færøerne.⁵⁾

Den Erklæring, som denne Kommission afgav,⁶⁾ gik ud paa, at vel kunde det synes et godt Tilbud af Gabel, naar han tilbød at ville tage hver Vog renvasket Uld for 4 Gl., 20 Mk. dansk eller 20 Par Hoser, i Steden for efter Taxten 2 Gl. eller 10 Mk., men naar man overvejede, at der af 1 Vog, 3 Bismerpund, eller 36 R Uld, kunde blive mindst 36 Par Hoser, saa tjente Kjøbmanden paa hver Vog 16 Par Strømper eller 16 Mk., som de fattige, der ernærede sig ved Strømpeknytning, mistede. Kommissionen fraraadede derfor at modtage Gabels Tilbud og

¹⁾ se S. 88 Note 6.

²⁾ Broder til Chr. V's Frille, Sophie Amalie Moth, Gehejmerraad og Oversekretær, afskediget 1699, død 1719.

³⁾ se S. 58 Note 3 og S. 116.

⁴⁾ se S. 59 Note 3 og S. 116.

⁵⁾ S. 72 Note 1 og S. 116.

⁶⁾ den 24 Maj 1690; se Skab 8 Nr. 192, hvor det øvrige, Kommissionen 1690 vedk., beroer.

endte sin Betænkning med, at den ansaa det for bedst, at en Kommission blev skikket til Færøerne, og at Færøerne forpagtedes til Kjøbmænd, i Steden for, at der nu skulde trafikeres med Øvrigheden, som det er ondt at klage over, og Hr. Etatsraad Gabel blev derved fri for al Hasard, som han nu beklæger sig at være undergивen.«

I Geheime Konseillet blev imidlertid vedtaget, at der ikke skulde afgaa en Kommission til Færøerne, og d. 15 Juli 1690 forordnede Kongen, at Gabel skulde foranledige, at der til Tinge udnævntes 4 landkyndige Mænd, som med første Lejlighed havde at møde i Kjøbenhavn for den kongl. Kommission, der vilde blive nedsat; deres Rejse frem og tilbage og Opholdet i Kjøbenhavn havde Lensherren at betale.

Paa et Høsting Efteraaret 1690 udnævntes disse Udsendinge; det var Elias Olufsen af Fuglefjord, Ole Mikkelsee af Sydre Gøte ved Grou, Hans Danielsen af Eldevig og Guttorm Rasmussen¹⁾ af Mule. Den sidste var selvskreven til at blive valgt; han, Mogens Heinesøns Sønnesøn, var en Mand, der var meget forfaren, og som ikke gav sin Ret bort; paa Grund af Svaghed kunde han imidlertid ikke paatage sig Hvervet, og i hans Sted valgtes Christopher Hansen af Gjerdum.²⁾

Skjøndt Mændene skulde underholdes paa Gabels Bekostning, vedtoges det dog paa Tinget at give dem 2 Skind af hver Mk. Jord, dog af Sandø og Suderø kun 1 Skd.

Det, som de 4 Mænd skulde forebringe Kommissionen, var Klage over Handelens Drift, særlig Uld- og Hoespørgsmaalet og Taxten af 1684, men i Forbindelse hermed Besværing over den Maade, hvorpaa Uldtienden

1) Søn af Mogens Heinesøns Slegfredsøn, Rasmus Mogensen i Haraldsund, se Luc. Debes S. 254; han var gift med Bille Joensdatter.

2) Søn af Sysselmand Hans Hansen sammesteds.

krævedes erlagt, og over de strenge Forbud mod Handel med fremmede Skibe, Forbrydelse af Odelsgodset paa Suderø, Bøsseholdet efter N. L. 3—17 .og Matrikulationsskatten.

Tienden af Uld erlagdes efter gammel Skik i uvasket Tilstand og kun af det Antal Faar, som slagtedes, men efter Indførelsen af Chr. V.s norske Lov fordrede Fogden Uldtienden erlagt i vasket Tilstand og af alt det, som fødtes. Navnlig dette sidste ansaa Befolkningen for en Uretfærdighed »af de Aarsager, at Søjden gaaer ude Vinter og Sommer og er mange ulykkelige Hændelser undergIVEN særdeles om Vinteren, at den største Del undertiden falder for Bjerget i Søen af Is og Sne og i Sneen imellem Klipperne forkommer og i mange andre Maader forulykkes, saa at af det, som fødes og tilsættes, ofte om Vaaren, naar Ulden tages, ikke tredie Parten findes igjen, men forulykket og bortkommen.« I Anledning heraf blev der, d. 4 Octbr. 1690, ført Tingsvidne med 2 Mænd fra hvert Sogn om, hvorledes Tienden var leveret fra Arilds Tid i hvert Syssel.

Handelen med fremmede Skibe havde i Slutningen af Aarhundredet grebet stærkt om sig; der var noget tillokkeende ved denne Handel med fremmede, som tidt bragte andre og mere nymodens Varer end dem, der var at faa i Kramboden. Da et hollandsk Skib, der i 1686 havde handlet paa Øerne, blev opbragt og konfiskeret, fandtes der Navnefortegnelse paa en stor Mængde rundt omkring, som havde handlet med Hollænderen, og Angivelse af, hvad de havde givet i Bytte. Det, som han havde faaet i Bytte, var Hoser, hvoraf han havde et meget stort Parti inde, og saaledes som Tilfældet var med denne fremmede Handlende, saaledes var det med alle andre; Hoser var det, som Beboerne benyttede sig af ved Tilforhandling af Varer, samtidig med, at de sendte Klage paa Klage over, at de ikke havde mere Uld end til Betaling af Landskyld,

Leje og Skatter med Hoser, og fremstillede sig som »sorte af Hunger«, »i største Elendighed og Døds Nød«, naar der var Tale om, at de skulde levere noget Uld *in natura*.

Paa den Fortegnelse, som den hollandske Skipper havde ført, fandtes ogsaa Laugmanden, Johan Henrik Weyhe, der for 20 Par Hoser havde tilforhandlet sig 2 Ruller Tobak, som vejede c. 6 Skaalpund. Han blev indstævnet, men oplyste imidlertid, at Fogdens Fuldmægtig havde givet ham Tilladelse hertil en Gang, da Laugmanden havde beklaget sig til ham over, »at den Tobak, Laugmanden i Kramboden kort tilforn kjøbt havde, ej var saaledes, at han kunde bruge den retteligen baade for sig selv og andre gode Venner, men siuntes at være gammel og ej vel smagendes,« hvorfor der ikke blev rejst nogen Tiltale mod ham.

For den Tiltrækning, som de fremmede Handlende øvede, kunde selv Præsterne ikke staa, men da de mistede Kjolen og Kraven, hvis de overbevistes om at have handlet med fremmede, iagttog de en vis Forsigtighed; de handlede ikke selv, men det var deres Hustruer, som drev Kjøbmandskabet. 1686 var det lykkedes Fogden at faa Vidner paa, at Anne, Hr. Gregers Vardes Hustru i Kollefjord, havde handlet om Bord paa et hollandsk Skib, der laa paa Vestmanhavn. Det var ikke saa let en Sag at skaffe Vidner paa sligt i en Befolkning, der holdtes sammen dels af Blodets Baand, dels af Frygt for hinanden, saa Hr. Gregers var meget forbitret over, at sligt kunde lade sig gjøre; han mente, at det var sket med Trusel og haarde Ord, vilde af Fogden have at vide, hvorledes denne havde opsøgt Vidnerne, og da Hr. Gregers var meget forfaren paa Tinge, fordrede han en liden Kjendelse for, hvorvidt Vidnerne som Angivere kunde tilstedes deres Vidnesbyrd. Tingsvidnet gik ud paa, at Fru Anne og hendes Slægtning, Maren, Johannes Bærent-

sen's, fra Kollefjord var taget til Vestmanhavn, hvor de vare gaaede om Bord paa et hollandsk Handelsskib. Fru Anne og Maren vare gaaede ned til Skipperen i Kahytten, og kort efter havde Anne kaldt paa en Mand og bedt ham, »at han vilde prøve en Pibe Tobak af en Rulle, om det var godt, hun vilde gjerne købe den til Hr. Gregers, formedelst det Tobak, som var i Kramboden, kunde han ikke drikke.« For Tobakken, noget Lærred og broget Kattun havde hun givet Vederlag i Hoser, hvoraf hun havde en Sæk fuld med sig, og saa mange Hoser havde hun med, at hun fik en Del med tilbage.

Samme Aar var Fru Anne 3de Gange om Bord hos 4 fremmede Handlende, som laa paa Eides »Flov«, ¹⁾ og 1 Gang ved Haldersvig, hvor hun ligeledes købte Tobak samt fransk Brændevin, Klæde, Lærred og Æbler, ²⁾ og hver Gang hun var om Bord, havde hun en Sæk Hoser med sig til 10 Gl.s Værd.

Omkring ved samme Tid var Hr. Jacob Christensen Klintes Hustru, Rebekka Hansdatter, fra Næs paa Østerø tiltalt for Handel med en fremmed Skipper ud for Fuding; det var et halvt Anker fransk Brændevin og Kattun til Brystduge, hun havde tilforhandlet sig. — Om Bord paa et Skib, der laa ved Klaksvig, havde Hr. Jacob Klinte fra Næs, Hr. Gregers Varde fra Nord Strømø og Hr. Rasmus Olesen fra Vaagø været om Bord; de havde skjænket Skipperen nogle Hoser, saa nogen Villighed har de vel mødt fra hans Side.

Den Sag, som ved denne Tid dog vakte mest Opsigt, var, at en hollandsk Skipper, Cornelis Jacobsen Blanchert, blev anholdt med et stort Parti færøske Varer om Bord, hvilke han 1687 havde tilforhandlet sig paa Suderø. Han og hans Mandskab forklarede under deres Ed, og derpaa

1) flogve, fær., Udvidelse af et Sund, en Bredning.

2) Jordæbler, Kartofler, nævnes her for første Gang.

vilde de leve og dø, at de fra Island vare komne til Suderø, hvor Præsten, Jens Clemensen, og Sysselmanden, Johannes Joensen af Sumbø,¹⁾ havde været om Bord paa Hukkerten og havde fortalt om den daarlige Tilstand, der var paa Øen, at man manglede Kornvarer, og at flere vare døde af Hunger; Præsten og Sysselmanden havde sluttet Overenskomst med Skipperen om, at han strax skulde afgaa til Holland og komme tilbage med Forsyning; Skipperen havde været noget ængstelig ved Foretagendet, da de strenge Forbud mod fremmede Handlende vare ham bekjendte, men Hr. Jens havde svaret, »at han vilde holde Skipperen fri for al den Tiltale, som deraf kunde voxe, formedelst den store Hunger, som var udi Øen, hvoraf ved et halvt Hundrede vare hendøde.« Fra den anden Side paastode Præsten og Sysselmanden ligesaa bestemt, at de ikke havde fragtet Skipperen. En stor Del Bønder paa Suderø havde handlet med Skipperen og kjøbt Korn, Brændevin, Vin, Kirsaj og Kattun; Præstens Hustru, Elsebet Pedersdatter, og Sysselmandens Hustru havde ligeledes gjort det.

Præsten vedgik strax, at hans Hustru havde faaet noget Korn fra det hollandske Skib, men det var »for Nød og Trangs Skyld, eftersom vi havde lidet eller intet i vort Hus, og der var intet at bekomme i Kramboden, hvilket Korn dog igjen meste Delen af min Kjæreste blev uddelt til de fattige og nødtørftige, som med Bøn og Graad for Brød dagligen overilede hende.« En Hob Mænd og Kvinder, der vare mødte paa Tinget, vidnede, »at saafremt de ikke havde faaet Undsætning af bemeldte hæderlige Mands Hustru af samme Korn, havde de maattet dø af Hunger.«

Det er stærke Udtryk, Sysselmanden bruger om Tilstanden paa Suderø, og som havde nødt hans Hustru til,

¹⁾ L. Debes S. 46 og 48 og foran S. 87.

medens han var i Thorshavn med Lejen og Tienden fra Øen, altsaa ved Olai Tid, at handle med den fremmede Skipper mod en Betaling af 66 Par Hoser: »det haver været saa ondt og ustadigt Vejrlig, at vi fattige Suderøs Indbyggere, som ligger langt fra Thorshavn, ej haver kunnet komme til Kramboden at købe, hvad vi til Livs Ophold højligens havde fornøden, ja saa højlig, at der mange ere døde af Hunger, nogle af Afmægtighed falden i Søen, da de ere gangne paa Klippen at hente Tang og Flier til deres Livs Ophold, nogle haver ædet Kobbe¹⁾ Unger, som ej haver været fuldkommen i Moders Liv, ja Faar og Køer, som ere døde paa Marken, haver de ædet med mere umenneskelig Føde.« De andre Overtrædere af Forbuddet stemmede i med: »Hungersnøden haver endda været større end forn. Johannes Joensen indgivet haver, idet at nogle af Hungers Nød havde maattet tage Kalveskind og Huder til at stege og opæde til deres og deres Børns Livs Ophold, eftersom Kornet forleden Høst udi Øen hos dennem slog fejl for Misvæxtens Skyld, og, Gud bedre, des værre haver det i Aar snart den samme Udseende, saa dersom Gud ikke synderligen oplader sin milde Haand med sin Velsignelse af Søen, frygtes, at der ikke vil blive bedre Tilstand i Øen udi tilstaaende Vinter end som nu eller forleden Vinter og Sommer haver været.«

Fogden nedlagde Paastand paa, at Sudringerne maatte fradømmes deres Jorder, medmindre de kunde oplyse, hvad de foregav om, at Folk vare døde af Hunger eller havde nydt umenneskelig Føde. Et saadant Tingsvidne førte de ikke, og Laugretten dømte dem derfor, navnlig fordi det var Sudringerne bekjendt, at Skib med Tilførsel til Kramboden var kommen 17 Dage, før end den hollandske Hukkert, som de havde handlet med,

¹⁾ Sælhund.

løb ind paa Suderø, og ligesaa vel som Sysselmanden med Lejen kunde fare til Thorshavn, saaledes kunde han og de andre ogsaa gjøre deres Indkjøb i Kramboden i Thorshavn; desuden havde de kjøbt andre Varer end Korn. Dommen var, hvis Bonden selv havde handlet. Forbrydelse af Lejemaalet eller af Odelsjorden; Præsten blev frifunden, men hans Hustru blev dømt i Pengebøde. Det var, som ovenfor nævnt, et stort Antal, der havde handlet med den hollandske Skipper, og Rescr. af 12 Maj 1688 siger, at det er »den største Del af Indbyggerne paa Suderø«; ved Rescriptet beordres Lensherren til at udnævne forstandige Mænd til at registrere de konfiskerede Odelsjorder, som skulde samles i Brug paa 4 Mk. Jord. saaledes at disse fremtidig ikke udstykkedes i mindre Dele.

Denne Færingernes Handel med fremmede Skibe tog tilsidst saaledes Overhaand, at det blev nødvendigt for Lensherren at træffe kraftige Foranstaltninger herimod. 1688 blev Carsten Poulsen med sin førende Kitz¹⁾ eller Hukkert, »Justitia«, udkommanderet at krydse under Færrøerne paa fremmede Lurendrejere og Fiskere, som lade sig finde at handle eller fiske inden 4 Mil nær Landet; naar Tid og Lejlighed tillod det, drev han Fiskeri for Lensherrens Regning.

Skibet førte kongeligt Flag, var udrustet med Skyts, og der skulde tones Flag for det. Der opbragtes strax en Del fremmede Handelsskibe, og der tilvejebragtes mangan god Oplysning om, hvem der havde handlet om Bord. Det var dette stadige Tilsyn, som bevirkede, at Befolkningen ikke kunde blive af med Hoserne til fremmede, men nødtes til at gaa til Kramboden med dem.

I de sidste 20 Aar, Gabel drev Handelen, opbragtes der 5 engelske og hollandske Skibe, som havde gjort sig

¹⁾ Kitz, tydsk, Kits, svensk, Ketze, plattydsk.

skyldig i ulovlig Handel, og af disse erklæredes fire for god Prise, medens den femte frikjendtes. Et af disse Skibe toges af Lieutn. Otto Bølge med Soldater ved Eide, de andre paa Suderø, Fundings Fjord og Vaagø ved Hukkerten »Justitia«.

Dette Gabels Skib deltog i Tilførslen og Udførslen af Varer, saa at det kun var til Tider, at det laa under Øerne og passede paa fremmede Handlende. For at have et stadigt Vagtskib ved Øerne lod Gabel 1698 bygge en Timandsfarer, forsynet med 2 Gaffelstykker, ført af Niels Zachariassen, Eide, som Strandvisitør¹⁾.

Det var paabudt Sysselmændene, til hvem det skulde meldes, naar fremmed Skib kom i nogen Havn, strax enten ved Nat eller Dag at give Fogden Underretning herom. Naar der var Mistanke om, at Skibet drev ulovlig Handel, afsendtes Vagtskibet strax med Mandskab og Ammunition; hvis Vagtskibet ikke var tilstede, afgik en Baad med Soldater fra Skandsen for at ransage.

Efteraaret 1690 afrejste de 4 Udsendinge fra Færøerne med Klagemaal og Tingsvidne om det, som de besværede sig over. Den officielle Klage, underskrevet i Thorshavn d. 15 Novbr. af Laugmand Weyhe, Provst Jacob Klinte og Sorenskriver Peder Sørensen, var holdt i den sædvanlige noget klynkende Stil: . . . »Herre Gud, hvad maa vi nu i dette fattige Land klage, Landet er øde, sær ved den meget forhøjede tunge Taxt, sær ved Taxtens Forandring, sær ved anden usædvanlig Paalæg og Besværinger; . . . dette fattige Folk maa tage fra deres elendige Livs Ophold og anvende til Forhandling for Livs Ophold og derimod selv ligger paa bare Hø eller Halm og med Klæder holder sig elendige« o. s. v.

¹⁾ Ved Instrux af 3 Maj 1698, se Kommissionsprotokol 1709—10, bestemmes: »og skal samme Baad bygges af Povel i Skaale«, se J. Jakobsen: »Poul Nolsø«, Hist. Tidsskrift 6 R. III. S. 524.

Den kongelige Kommission, for hvilken Udsendingene havde at forebringe deres Klager, blev beskikket d. 24 Januar 1691 og bestod af de samme Mænd¹⁾, der havde afgivet Erklæring over Gabels Ansøgning om, at der maatte leveres Uld istedetfor en Del af Hoser, dog at Højesterets-assessor Ehlers var traadt i Steden for Søren Rasmussen Hjortshøj.

Efterat Klagemaalene d. 16 Febr. vare fremlagte i Raadstuen paa Kjøbenhavn Slot, gav Fr. Gabel allerede d. 23 Marts Gjensvar i en d. 11te s. M. dateret, meget vidtløftig og indgaaende Erklæring. Han paaberaaber sig først sit Forleningsbrev, »hvorudaf sees, at jeg god Føje haver at drive Handelen paa Færø ligesaa vel som at være Amtmand, og at hvis Privilegier, jeg derpaa haver, mig af kongl. souveraine Magt og Myndighed af sær extraordinær kongl. Naade og Bevægelse, at de uigjenkaldet skulde blive holdet, expresse ere foreskrevne og absolute allernaadigst confirmeret, og derfor formoder jeg, at Færøernes Begjæring, at have et andet Kompagni, mod saa stærke Breve af sig selv henfalder, og som Færøerne udi en Passage paa en sær Maade allegerer, at jeg er baade Amtmand og Kjøbmand og synes, at de derved ville insinuere ærlige Folk de Tanker, ligesom de ej kunde naa Ret under slig min Direction, der jeg dog aldrig haver været dem hinderlig udi hvis Lands Lov og Ret er gemæs saavel mod mig som mod den ringeste paa Landet«, da har de 2de Konger, som han har tjent, haft bedre Tanker om ham ved deres Benaadning, og han formoder derfor, at Kommissærerne »imod saa højt eclairerede 2de Kongers velgrundede og allernaadigste gode Mening om mig og den *regula juris, in virum bonum non cadit suspicio*, sig ved de Færøers Savn uden Bevis mod mig ej lader præoccupere, langt mindre tro eller indbilde sig det, jeg er

¹⁾ Se S. 127.

deres Modstander«. Dette er han ikke, »eftersom det var stor Synd at lade den enfoldige Almue, som meget let kan lade sig lede og forføre, undgjælde, hvad nogle urolige Præster (som der i Landet skal pukke paa og rose sig af deres Patroner og Venner, de formene sig i Cancelliet at have) Aarsag i ere«.

Hvad der laa til Grund for den stærke Bevægelse paa Færøerne og havde foranlediget Mødet i Thorshavn d. 25 Juni 1690, af Gabel karakteriseret som et Opløb af »et op-hidset og efter al Apparentz af nogle urolige Præster saavel animeret som secunderet Folk«, var efter hans Mening, at Færingerne eller i det mindste Præsterne ønskede at faa fri Handel, eller »at de maatte bekomme et nyt Kompagni, som de ogsaa kunde ruinere ligesom alle de forrige, før-end det kunde blive landkyndig og lære at forekomme deres Trækker, og paa det de jo des vissere kunde være, at Kompagniet ej for længe skulde kunne subsistere og faa Videnskab om deres Conduite, men paa det hastigste kunde blive ruineret, da begjærer de Afslag paa Taxten, og eftersom jeg nu ved idelig og opiniatre langsommelig Continuation af Handelen er bleven temmelig kyndig og kommen efter deres Finesser, hvormed de under et Skin af Fattigdom og Enfoldighed ved allehaande Handgreb sig haver unddragen fra deres Pligt, saa vilde de gjerne, at jeg med Handelen ej videre skulde have at bestille, hvorfor de mig, ligesom de vare absolute Folk, og som det Hs. kongl. Majest. ej vedkom, frasige Handelen. Til saadan deres Dessein at erlange optænker og sammenskraber de alt, hvad de ikkun nogenledes kan formere til en espece af Klagemaal«. Han formener dog, at der ikke vil blive taget noget Hensyn til deres Besværing, idet der ikke er paavist et eneste Tilfælde, hvor Befolkningen har været saa ilde stedt, som der klages over, men man kun har holdt sig til almindelige Beklagelser; dem er der nok af, men da intet er bevisliggjort, haaber han, at »*multitudo*

errantium ej maatte foraarsage *errori* noget *patrocinium*.

Gabel kunde imidlertid sige sig selv, at omendskjøndt der ikke forelaa Bevisligheder, vilde Kommissærerne dog være forud indtagne mod ham og for Færingerne. Hvorledes kunde de staa for disse Klager fra Folk, som boede »paa en Klippe midt udi det vildene Hav«, om Fattigdom, Nød og Elendighed, om hvorledes Befolkningen var sort af Hunger, maatte æde Græs, Tang og alle disse »uædelige Varer«? »Da faaer jeg derover baade til de gode Herrers bedre Oplysning og mulig til deres Curieusitets Fornøjelse noget mere mig at extendere, saavidt jeg derom efter lang Udforskning troværdeligen haver kunnet bragt udi Erfaring, at de deraf des grangiveligere kan se den Underfundighed, som de bruger deres Klagemaal at formere og at exaggerere den Nød, som dem ej saa hart trykker og dog saa excessiv afmales. Græsset af Marken belangendes, da kan de ej fragaa, at det jo ere gode Syrer, som de i Almindelighed æder, og er der saadan Overflødighed saavel som andre gode Urter, at de, foruden at de selv vil, ej haver behov at æde andet Græs.

Tang belangendes, da eftersom det her kommer En mere fremmed for, da faaer jeg lidet vidtløftigere derom *en detail* referere.

Der skal være 3de Slags paa Færø, som de begriber der paa Landet under Navn af Tang, og som der ædes i Almindelighed.

Den ene Slags kalder de Tang, som skal være høj og er egentlig et Slags Rør, vel 3, 4 eller mer Alen lange; deraf er nogle søde, nogle salte; de salte kaster de bort, mens de søde æder de.

Det andet Slags kalder de Geyer eller Tongeel¹⁾; det

¹⁾ tongil, fær, *fucus digitatus*. J. Chr. Svabo: Indberetning om Rejse o. s. v. »Om de færøske Væxter«.

groer nede i Bunden i Søen, ogsaa vel paa Stene, har ned en tyk Rod og oven et Blad; deraf æder de, hvad der sidder et halvt Kvarter eller et Kvarter ohngefehr fra Bladet ned til Roden og skal være for dennem delicat.

Det tredie Slags kalder de Tambjøll¹⁾, det er ej synderlig højt, men de ere alle søde fra Roden til Bladet disse tre Slags æder alle Folk saavel til Lyst og Ergetzlighed, som de kan mætte dem deraf.

Og herpaa erbyder de godt Folk dem, at de vil ved deres Ed bekræfte, hvad de paa forbemeldte Møde²⁾ *generalement* har sagt, at de har ædet Græs og Tang.

Mens at gaa til *Particularia*, at forklare hvad Slags Græs og hvad Slags Tang det er og hvem det er, der har lidt saa stor Nød, at man dets Omstændigheder ret kunde examinere og erfare Aarsagen til den store Nød, det haver de efter Hans kongl. Majests allernaadigste Befaling ej villet bekvemme sig til at bevise, ej heller kan endnu bevise eller forklare.

De maa mærkelig gloriere sig deraf, at det Ordsprog: *il a beau mentir, qui vient de loing* dem saa meget vel nu saa mange Aar har lykkedes, og at deres Finesser under Skin af Enfoldighed, Fattigdom og Elendighed haver altid fundet Bifald herude iblandt Godtfolk, som har ikke fuldkommen været videndes om Landsens Tilstand, og derfor letteligen har troet, at al deres Forebringende var idel *Evangelia*, mulig fordi de havde altid Præster i Ledtog med dem enten hjemme eller her.

Og med al vores Mening, som vi har herude, at være klogere end de, maa de holde os for lidet eftertænkende,

¹⁾ tambjølla (tongbjødla), fær., fucus esculentus; egentlig kaldes Stammen Tambjødl, Trevlerne eller Spirerne Kraaka og Bladet med Stilken Tong; J. Chr. Svabos Indberetning om Rejse o. s. v. »Om de færøske Væxter«, og Landt: Beskrivelse over Færøerne, S. 230.

²⁾ Den 25 Juni 1690.

at vi saa mange Aar har ladet os gjøre vis paa, at de strax døde af Hunger, naar Skibene ikke ankom, og at vi ej kunde udgranske og efterspørge deres Maner at leve og hvad for Livs Middel, de har der i Landet, og hvad for Livs Middel, de bekomme af Skibene.

For det første lever Almuen ordinære uden Brød, Øl og Salt, hvorføre det dem ej er nødvendig til deres Livs Ophold. Og det Byg, som de faaer af Kramboden, maler de i Mel og bruger til Suppe eller Grød; velformuendes Folk haver gemenlig hver Aften Suppe eller Grød, og naar deres Folk ere ude at høste eller at gjøre andet Arbejde i Marken, da faaer de til Middag en Suppe, og ellers æder de Fisk, Oxe og Lamme Kjød, ja al deres Lamme Kjød selv fortærer og deraf aldeles intet i Kjøbmandskab leverer som paa Island; herforuden bruge de til Spise Hvalfiske og Kobbe Kjød, som bekommes overflødigt paa sine Tider, saa og mangfoldige Fugle samt Høns og Gjæs etc. Imidlertid ere mange Folk, der ikke æder præcise hver Aften Suppe eller Grød. Heraf kan man agte, om de ere strax i Dødsfare, naar Skibene noget over Tiden udebliver og af Guds Vejr og Vind forhindres, og noksom kan slutes, at de derover ikke strax bliver sorte af Sult eller ere i Døds Nød, som Præsterne haver behaget, som de foregiver paa Indbyggernes indstændige Begjæring, at digte hvis de paa det forbemelte ulovlige Møde derom dicteret, conciperet og udi Laugtings Protokollen haver ladet indføre, hvilket deres Foregivende ikkun er for at ej passere for Authores og Ophitzere af dette Opløb.

Og vil de, at man skal tro, at naar ingen Byg henkommer, da skulde der ingen anden ædendes Vare være paa Landet, og naar de Slags Fisk slaaer fejl, som kommer i Handelen, da skulde ingen anden ædendes Fisk være at bekomme under Landet.

Udi Mag. Lucasis Beskrivelse pag. 242 *et seqv.* seer

man. at der er godt Nøde Kjød og Faare Kjød paa Landet, og kan agtes, at hvor der er saa stor Forraad af ru Talg, at en Bonde alene kan have over Hundrede Voger, som han der pag. 245 melder, der jo ogsaa ingen Bræk maa være paa Kjød, som jo bør at være mere efter Proportion end Talgen.

Pag. 106 siger han, at en Bonde paa Færø kan saa en eller to Tønder Byg og kan efter en Tønde Sæd bekomme 20 à 30 Tdr. igjen, som er en god Reserve for en Bonde, om Skibene ej saa tidlig ankommer, og er her ingen Bonde i Sjælland, der kan berømme sig af slig Reserve.

Pag. 111 seer man, hvad for Mad og andre Urter, der voxer.

Pag. 115 sees, at en Bonde har fra 200 til 500 Faar, som ogsaa confirmerer den store Mangel, at de intet har at tage til, naar Skibene noget udebliver, og at de ej kan faa ædendes Vare.

Fra pag. 124 til pag. 147 findes mangfoldige Fugle specificeret, og at de ved deres Inventioner i Mangfoldighed tages paa Landet og forbruges i Spisningen, foruden at de, som haver Bøsser, skyder deraf saa mange, dennem lyster.

Fisken anlængendes, da er der tæt under Landet det hele Aar igjennem at bekomme gode Helleflyndre og andre Slags smaa Flyndre. smaa Torsk, Ørter, Aal, store Krabber, Øver¹⁾, som er et Slags store Skjælfisk eller Muslinger, og Kræklinger²⁾, som ere de ordinære Muslinge, som vi her have; desligeste ogsaa Marfluer³⁾, som ere Ræger.

Naar de har gode Bøsser, da kan de Vinter og Sommer skyde mange Sælhunde eller Kobber, som der er

¹⁾ *Mytilus modiolus*.

²⁾ *Mytilus edulis*.

³⁾ Marflue, Søløppe, *cancer pulex*, er almindelig; Reje (*palæmon squilla*) sjelden.

i stor Mangfoldighed, og mangfoldeligen paa en sær Maade af dem fanges og er for dennem en hel god Ret, som de ordinære æder.

Resten af Fiskene, som kommer ikkun til visse Tider, melder Mag. Lucas om fra pag. 149 indtil pag. 162, men alt dette vil de gjøre os vis, enten at det er ikke til, eller at det kan ej holde deres Liv op, naar Skibene lidet manqverer, at de ej kan gjøre Suppe af dansk Byg, som didføres, i Særdeleshed de af Suderø, som ofte sælger Korn af deres egen Væxt til andre Øer, som er ret godt, og dog ikke nøjes dermed, men forskriver Korn ved Lurendrejere fra Holland for at skakre des bedre.

Mentire audacter, semper aliquid hæret, synes at være af de kristelige Dyder, som de urolige Præster dem med temmelig god Succes haver foreprædikeret.

Formoder, at heraf klarligen fornemmes, at deres Klagemaal om den Mangel for Tilførslen og deres saa højt exaggererede Trang er utrolig og ikke bør at considereres, særdeles efterdi de efter allerhøjt bemelte Hans kongl. Majests allernaadigste Befalings expresse Indhold af dato 15 Juli 1690 paa Landfogdens Stævning, Anfordring og Spørgsmaal ikke lovligen haver villet eller kunnet bevise saadanne deres forebragte Klagemaal og Angivende, som de efter Loven pligtig og skyldig været haver.

Ej heller haver navngivet eller endnu kan navngive mig noget Menneske, som formedelst Mangel udi Kramboden haver nærret sig af uædelig Græs og Tang etc., meget mindre nogen i saa Maade, som her af onde Mennesker usandfærdeligen skal spargeris¹⁾ at være død af Hunger«.

Dernæst vender Gabel sig til Færingernes Foregivende om, at de slet ingen Uld kunde levere i Kramboden uden deres totale Ruin og undersøger, om de have Ret til at fordre at levere Hosser. »Udi Mag. Lucasis færøske Be-

¹⁾ udsprede, sættes i Omløb.

skrivelse seer man klarligen pag. 177 og 178, at de i Førstningen paa Færø ingen Manufactur af Hoser eller andet haver haft. men aleneste haver solgt deres Uld *in natura*, og sees af andre Passager om deres Bedrifter i samme Bog, at de ere faren ret vel derved.

Pag. 278 confirmerer han det selv samme, at udi forrige Tider solgtes Ulden i Steden for Hoser, og at der da gjordes ingen eller faa Hoser; hvilket og Fornuften hel gemæs er og let kan begribes, at de færøske Odels Bønder og Lejlændinger, hvorudi alle Færøes Indbyggere bestaaer, ligesaa vel som andre Bønder herudi haver været pligtig deres Gaarders og Godsdes Afgrøde *in natura* til Kjøbstedet, som nu er Kompagniet, at sælge, og at de ej frem for andre Bønder i Verden ere privilegerede med en sær Manufactur. som strækker sig længere end til deres egen Brug, Kjøbstedet til Præjuditz.«

Hosetilvirkningen bør ikke ansees »som en Dependenz og *Proprium* af Bønderne, som ej heller noget derfor til Kongen contribuierer eller i ringeste Maade nogen Skat eller Recognition til Kongen derfor giver, men som en Dependenz og *Proprium* af Kjøbsteds Brug og Ret, som alene tilhører Kompagniet«. Bønderne ere pligtige at levere Uld *in natura*¹⁾, og som pligtige til Hoveri burde de i Grunden ogsaa yde Arbejdsdage, hvor de uden Vederlag strikkede Hoser. »Der kan ogsaa klarligen sees og sluttes saavel af Fornuften som af forbemelte Mag. Lucas's Ord pag. 278 *in fine*, at Bønderne haver svaret til Handelen og kunnet vedblive at købe deres Fornødenheder, førend Hoserne begyndte at komme i Handelen, og at Kompagniet har regleret Prisen, og ikke Bønderne.«

I den ældste Tid, da der i Holland erholdtes 20 Styver for Parret af Hoser, fik Befolkningen 5 Skind, men da Tilvirkningen steg, og Begjæret ikke tiltog i samme Grad

¹⁾ Efter Færøes Regnskab bl. a. for 1640 er der da leveret 40 Skpd. 8 Lpd. 11 Pd. Uld.

som Tilvirkningen af Hoser, nedsattes Prisen til 4 Skind, hvoraf kunde sees, at Tilvirkningen var noget, »som Kompagniet selv til sin Nytte og Opkomst har stiftet, og den Nytte, som Bønderne deraf bekommer, er ikkun et Accidens for dem og et *lucrum accessorium* og *extraordinarium*, som med Ret og Billighed dem ej længer kan continueres end Kompagniets Nytte derved subsisterer, helst eftersom Bøndernes Subsistens og Velfærd ej paa Hosernes Manufactur, men længe tilforn paa deres Jord, Grund, Indstød eller Inventarie Faar og Køer samt Fiskeri og Fuglefang saa rigeligen er funderet, at jeg ingen Undersaatter ved, der bedre Tillæg for deres Landskyld i Verden haver end de færøske Bønder; og eftersom de altid ærligen og vel har kunnet subsistere, førend Hosernes Manufactur opkom, saa kan de ligesaa endnu, om Hoserne end blev aldeles ophævet, og ingen mere antoges eller gjordes, hvilket dog ej prætenderes.

Og som Kompagniet har meddelt dem Gevinsten af Hoserne, saalænge Kompagniet selv nogenledes nogen Gevinst deraf kunde have, saa er det ogsaa billigt, at naar Kompagniets Gevinst cesserer, at Bøndernes Gevinst da ogsaa cesserer, og seer jeg ej, hvad *cessante lucro* Kompagniet skulde forbyde at ophæve aldeles denne Manufactur eller hvad hende skulde tvinge at annamme disse Hoser til sin Ruin, og Færøes Bønder ej en Tøddel haver at fremvise, at Hans kongl. Majestæt dem nogen Rettighed anlangendes Hoser at gjøre eller dissers Op- og Afsættelse haver forundt.

Naar Mag. Lucas pag. 279 anfører, at Fiskeriet er slaaet fejl i et halvt Hundrede Aar, og at Befolkningen af den Grund har givet sig til at binde Hoser, er dette ikke Tilfældet; det er Fordelen ved at binde Hoser, som har lokket Befolkningen til at kaste sig over Tilvirkningen, og det er et Paaskud, at Fiskeriet er aftaget siden den Tid.

Der er ingen »Bønder eller Undersaatte i Verden, som kan gjøre sig saadan en stor Profit og Gavn inden deres Døre, eller og medens de gaaer og spadserer, som de Færøske kan gjøre ved deres Hoser«. Af en Vog Uld, 36 E . og som efter den gamle Taxt gjaldt 1 Gl., kan der nemlig gjøres mindst 36 Par Hoser, hvilket er 7 Gl. 4 Skind, som er mere end 620 pro cento Gevinst. Denne bekvemme og store Profit har været Aarsagen til, at Færingerne efterhaanden har tilbageholdt af Ulden, som de af Arilds Tid og efter Taxten vare pligtige at levere i Kramboden, indtil de paa Sidstningen ikke alene slet ingen Uld har leveret, men nogle af dem endogsaa har afrevet eller afkradset en Del af den Uld, der sad paa de Skind, som de have leveret i Kramboden og Landskyldboden. »halv og tidt hartad slet skaldet«.

Fiskeriet have de saa godt som nedlagt; »undtagen naar vor Herre sender saa mangfoldig Fisk, saa at sige ind paa Næsen paa dem, at de mere Lyst end Umage derved kan have, og Profitten af Fiskeriet den Profit af Hoserne kan være nogenledes nær, da lader de Ulden og Hoserne ligge som en Profit, der er dem altid vis nok, og tager imod Fiskeriet som en Profit, dennem ej altid er udi Hænderne«.

Den store Mængde Hoser er det, som har ruineret det ene Kompagni efter det andet, saa at der snart ingen var, som vilde forpagte Handelen, og det blev nødvendigt ved Taxten af 1684 at hjælpe den paa Fode igjen. Denne ny Taxt tilskyndede Gabel til »Handelen paa ny selv igjen at antage, (omendskjøndt jeg allerede en Gang ved Færøs Handel tilforn var bleven afbrændt) for at se, hvor højt man den kunde drive.

Og som jeg aldrig haver været af en Natur at skinde og skabe Kongens Undersaatte, mens altid mere paa Genereusitet end Gjerrighed mig har beflettet«, saa var strax det første Aar (1685), da en Td. Korn, som efter

Taxten maatte sælges for 2 Gl. 8 Skd., i Danmark kostede 18 à 20 Mk., hvorved der var lidt stort Tab, Prisen paa Hoser dog bleven forhøjet med $\frac{1}{4}$ Skd. Parret¹⁾, fordi der var »Nød og Trængsel paa Livs Middel saavel i Færø som herude«.

»De gode Færøer, som prætenderer saa enfoldige at være«, havde kun daarlig lønnet ham for denne Velvillie.

Dels havde han haft Tab ved den Overenskomst, de havde faaet hans Kjøbmand til at indgaa paa, dels, hvad der var det værste, havde de aarligen besveget 50 à 60 Tusinde Par Hoser, som de havde solgt til fremmede Handlende, saa at de vare »komne Kompagniets Hoser i Forspring til Holland og derved fordærvet Markedet«, og det er dette, som er »den rette Aarsag til Færøes Handels Ruin«, og har ødelagt »det ene Kompagni efter det andet, foruden at Kompagnierne kunde finde den rette Grund og Aarsag til deres Ruin, eftersom de aldrig kunde tro, at Mængden af Hoserne og gode Varer, som Lurendrejere udførte til Forprang, var saa stor, som jeg det nu befinder, siden jeg har gjort Jagt paa Lurendrejere og forbuden Handel.

Denne Handel med fremmede havde han nu søgt at hindre ved en Krydser, og siden han havde gjort Jagt paa fremmede Handlende, havde han befunden, »at hele Øer ikkun *pro forma* haver handlet med Kramboden og forskreven Lurendrejere til dem, som skulde drive den, principalste Handel, som Suderø er attraperet med«. De Varer, som Færingerne havde købt af de fremmede, vare saadanne, »som dem mere til Delice end til Nødvendighed tjener, og som derfor i Taxten er opsat, og Kompagniet skulde have sin største Profit af«. — Da Afsætningen af Hoser til fremmede Handlende nu var hæmmet, kom Færingerne vel til Kramboden med dem, men der var 60,000 Par for mange, som ej kunde afsættes.

¹⁾ Se S. 119.

Efter Mag. Lucas's Beskrivelse var der paa hans Tid 2 R Uld i hvert Par Hoser, og der udførtes 60,000 Par. Nu leveredes der aarlig i Kramboden 120,000 Par, og et Par vejede neppe 1 R .

Ingen Færing vilde imidlertid driste sig til at paastaa, at der nogensinde var gaaet 2 R Uld i et Par Hoser, og at Grunden til, at der nu tilvirkedes det dobbelte Antal Hoser, var den, at Ulden, der brugtes til et Par, var kun det halve imod før. Hoserne modtoges altid efter Størrelse og Maal uden at vejes, »og somme vil sige, som ogsaa noksom synes, at Mag. Lucas udi samme hans Tractat har haft det eneste Henseende, at skrive alting, det meste muligt var, til Færøernes Avantage«; han har angivet Vægten til 2 R , for at Prisen desto bedre kunde sættes til 4 Skind. Gabel vilde dog nok antage, at Vægten i gamle Dage havde været 3 Mark eller $1\frac{1}{2}$ R eller i det mindste $2\frac{1}{2}$ Mark.

Andre havde som Grund til Massetilvirkningen af Hoser anført, at det Maal, hvorefter de antoges, nemlig et Træben, var mindre nu end i gamle Dage, og at Landfogden og Kjøbmændene havde »tilpraktiseret« dem saa meget som mulig af Ulden og deraf ladet binde Hoser, som de til Fordel for dem selv havde forhandlet om Kap med Indbyggerne. Ja der er endogsaa bleven sagt, at de afskrabede noget af den Uld paa de leverede Skind, som Indbyggerne havde ladet blive tilbage.

Dog vilde han ikke fordybe sig heri; det kunde nok være, naar Hoserne vare rigtig lange og tæt knyttede, at der kunde gaa 2 R Uld i et Par, men Hoserne vare »som al Resten i Verden bleven deterioreret«, men han fandt det ret og billigt, »at den gamle Slags Hoser, som nu saa længe er bleven gjort uden ret Observantz *absque numero et pondere et secundum mensuram non nimis authenticam*, blev nu igjen, som en god Politi kan gemæs være, reguleret *ad certum et justum numerum, pondus et mensuram*«.

Færingerne havde, skjøndt Ulden fra Arilds Tid har staaet anført i Taxten, undslaaet sig for at levere noget af den *in natura* imod andre Varer, men havde forarbejdet den, fordi de saa deres Fordel derved, men de kunde ikke opvise noget Privilegium paa, at denne Tilvirkning, som var til Ødelæggelse og Skade for dem, der skulde drive Handelen, aldrig skulde »aftage eller formindske eller deres Profit derved uformindsket continuerlig forblive, omendskjønt Kompagniets Profit, som Kongens Profit beroer paa, skulde formindskes eller slet cessere«. Gabel havde derfor som Amtmand paalagt dem at levere en Del Uld, hvad han mente at være berettiget og pligtig til. »For skal Vejeskaalene staa lige, kan man ej noget paa den ene Side derfra tage og lade Lasten alene paa den anden Side urørt forblive.

Færøerne ville, at man dennem alle de fremmede Varer skal forskaffe, som udi Taxten er, og de vil derimod ej igjen levere alle de færøske Lands Vare, som udi samme Taxt ligesaa vel for en vis Pris er indsat til den Ende, at de skal udføres, som de andre ere sat til den Ende, at de skal indføres, mens af egen Myndighed vil have Ulden exciperet, som de dog af Alders Tid og formedelst Taxterne pligtig er udi Kramboden at bringe.

Hans kongl. Majest. og kongl. Ministri sig og muligt vel erindrer, at mig er bleven i Kongens Nærværelse sagt mig at beflicte, at man Uld fra Færø til Manufacturerne kunde bekomme. Monsr. Werner i Manufaktur Huset kan ogsaa ej have glemt, at jeg med hannem derom haver talt og mundtlig med ham blev forenet, hvad han *præter propter* for Ulden vilde give, mens ikke en Haandfuld haver jeg endnu kunnet bragt til Veje uden tre Sække iaar, som han har bekommet«.

Der manglede en kongl. Resolution, hvorved der var bestemt et vist Forhold mellem det Kvantum Uld og det Antal Hoser, som Færingerne skulde levere i Kramboden;

at faa et saadant Forhold fastsat, var Meningen med Gabels Skrivelse til Kjøbmanden af 19 Maj 1690 og hans omtrent samtidige Ansøgning¹⁾ til Kongen. Skrivelsen til Kjøbmanden skulde forberede Vejen; naar Landfogden kort efter kom til Øerne, skulde denne efter den ansøgte kongl. Resolution have bragt Sagen til Endelighed »efter Taalighed paa begge Sider, eftersom mit Forsæt ej var at besnilde Folket«. Derfor tilbød han under sin Haand at forpligte sig til at ville erstatte al den Skade, som lovlig kunde bevises, at Færingerne vilde lide ved Resolutionen, »og udviser min Conduite, som jeg ved den sidste mig forundte kongl. Taxt og derpaa fulgte Forening med Landet haver ført, om jeg er capabel af Haardhed, Uretfærdighed og egen Nytte mig at lade entrainere, og defierer jeg alle og enhver derom et sandfærdigt Exempel i min hele Livstid at kunne med Sandhed alleguere, meget mindre bevise«. Han var i de Tanker, »at Hans kgl. Majestæt sig ligesaa vel paa mig udi det mig anbetroede og paa min Revers kunde forlade som paa nogen anden, og tænkte derfor ej, at mig sligt skulde være bleven refuseret«.

Kjøbmanden havde imidlertid ikke fulgt Skrivelsen af 19 Maj 1690 og søgt at bevæge Befolkningen efterhaanden og med Lemfældighed til at levere et Parti Uld, men havde strax uden at afvente Landfogdens Komme og nærmere Ordre paabudt, at der skulde leveres et Parti Uld; Gabel maa misbillige denne Fremfærd af Kjøbmanden, skjøndt »derved ingen virkelig Skade skeet er, eller Nøden derover bleven saa stor, som Færøerne den udraaber (for naar de ej strax kan faa, hvad og som de vil have det, da dør de strax af Hunger og lever dog mange Aar efter, og jeg troer, at for des bedre at overtale Folket herude, at de vare alle døde og ingen Livs Middel mer havde Behov, da vilde de vist derfor, at al Godset igjen skulde indskibes og her udføres)«.

¹⁾ Se S. 121 og 127.

Ligesaalidt som Gabel kunde billige Kjøbmandens Handlemaade, kunde han billige Færingernes; disse vare aldeles uberettigede til at holde et saadant oprørsk Møde, som havde fundet Sted d. 25 Juni 1690, og der »som absolute Herrer frasige mig Handelen, som er Kongens, og mig er af Kongen forskreven under tvende Kongers Haand og Segl«.

Hvad den af Færingerne begjærte fri Handel med fremmede angik, da var det Hans Majest. meget magtpaaliggende, at en saadan, der var i Strid med Statens Højhedsret, ikke blev tilstedet, »eftersom den Erindring og Forpligt, som siden Dronning Elisabetha af England, hendes Tider i alle Tractater med Kong Jacob, Cromwell og Kong Carl er indsat, at Engelskerne skal entholde dem fra Hans kgl. Majestæts forbudne Havne, er det Baand, som binder de Engelske, at de maa vedgaa, at Hs. kongl. Majest. det *dominium maris* over den hele Nord Sø mellem Færø, Island og Norge udisputerlig tilkommer, og at de det ikkun ved Dronning Elisabethæ indstændig og ofte Bøn haver af Kong Frederik den Anden erholdt, at Engelskerne maatte sejle igjennem Nord Søen for at komme til Archangel, og at det fri stander allerhøjest bemeldte Hans kongl. Majest. Kong Frederiks Efterkommere, Konninger udi Danmark og Norge, naar det dennem lyster, samme Frihed, Engländerne upaaanket, igjen at ophæve, som det udførligen i den Haderslevske Transaction af Anno 1583 skal findes at være clausuleret og betinget og paa alle foregaaende Tractater indtil Kong Eriks af Danmark og Kong Hendrik den Sjette af Englands Tider er funderet, hvorfor jeg ej seer, hvorledes man skulde kunne komme til at røre ved saadant et højt Regale, og maa man forlade det de gode Ignoranter, fordi de ved ej selv, hvad det er, de beder om«.

Naar Færingerne søgte om, at Taxten af 4 Decbr. 1684 maatte nedsættes, da vilde Gabel erindre Kom-

missærerne, »som selv haver været overværendes den at gjøre, at før samme Taxt blev gjort, ingen var, som sig med Færøs Forpagtning vilde befatte, i hvor højt salig von Stöcken¹⁾ sig det lod være angelegen«, og naar de den Gang havde forhøjet Prisen paa Uld fra 1 Gl. til 2 Gl. pr. Vog, havde deres Mening da vel været derved at opnaa, at der leveredes mere Uld *in natura*, og færre Hoser, uden at dog det tilsigtede var bleven opnaaet.

»For at gjøre et fast og bestandigt Værk, saa at Kongl. Majsts. Handel kunde mindst Svig og Underfundighed være undergIVEN og ved Magt blive, og Undersaatterne paa Færø ej heller derved tabe paa deres hid til Dags hafte Profit, i hvor ulovlig den ogsaa haver været, men derimod meget mere vinde, og dog derhos *præter propter* 30,000 R Uld *in natura* aarligen kunde fra Færø udføres, som her ved Manufacturen kunde employeres, — dette at effectuere maatte Hs. kgl. Majst. al Rigueur af Justice mod Undersaatterne sætte ved Side og lade gaa Naade for Retten, saavidt Indkomsten angaaer, men Retten for Naaden mod dem, som Almuen til alle forbemeldte Usømmelighed forfører«.

»Til forbemeldte faste og bestandige Værk at bringe i Esse²⁾«, vare de Forslag, Gabel fremkom med, disse, at Taxten af 4 Decbr. 1684 skulde forblive uforandret, dog at 1 Vog hvid vasket Uld skulde modtages i Kramboden for 3 Gl. 12 Skind, altsaa 2 Skind pr. R , og at der i den gamle Slags Hoser skulde være 1 R Uld i Parret, — at, eftersom man kunde paaregne 120,000 Par Hoser, altsaa ligesaa mange R Uld, skulde 60,000 R gaa til den gl. Slags Hoser, 30,000 R til Hoser af den ny Model, og 30,000 R skulde leveres *in natura*, — at Prisen paa et Par Hoser skulde forhøjes fra $3\frac{1}{2}$ Skd. til 4 Skind og paa saadanne Varer, som tilførtes og ikke kunde henregnes til nødvendigtige, forhøjes saa meget, at der derved bødedes paa

¹⁾ Se S. 111 Note 1.

²⁾ i god Stand.

denne Prisforskjel, ligesom Prisen paa 1 Td. Byg skulde nedsættes med 3 Skind for at bøde paa, at Ulden *in natura* modtoges til 3 Gl. 12 Skind istedenfor 4 Gl., — at der af de ny Modelhoser kun skulde leveres en Slags, $1\frac{1}{16}$ Al. lang, 18 à 19 Lod Parret, og at Taxten for disse skulde være 4 Skind Parret, — indtil Maj 1692 skulde alle, der leverede ligesaa mange Hoser af den ny Model som af den gamle Slags, ikke være pligtige at levere Uld, de, der ikke leverede efter den ny Model, skulde levere Halvparten i Hoser, Halvparten i Uld, nemlig 1 R hvid vasket Uld med hver 1 Par Hoser af den gl. Slags; efter Maj 1692 skulde der leveres ligemange Par af hvert Slags og med hvert Par tillige $\frac{1}{2}$ R Uld *in natura*, dog fattige og forarmede, som ingen Jord havde, undtagen.

Ved disse Forslag mente Gabel i Tide at have sørget for, at Hoserne efter den ny Model ikke tog for stor Overhaand, »naar de først kommer i med at gjøre dem, for da turde de nok for Profitens Skyld falde paa dem og fly saa mange deraf, at man skulde blive forlegen med dem, ligesom man nu er med det gamle Slags, i hvor gjenstridig de sig nu derudi beteer«. Hvad Færingerne vilde tabe paa den Uld, som leveredes *in natura*, for hvilken de dog vilde faa 3 Gl. 12 Skd. pr. Vog istedetfor 1 Gl. efter den ældste Taxt, vilde de vinde igjen ved Forarbejdelsen af den ny Slags Hoser, eftersom de paa $\frac{1}{2}$ Vog Uld, forarbejdet i disse, vilde have ligesaa stor Fortjeneste som paa 1 Vog, forarbejdet i den gl. Slags. Efter den ældste Taxt var Prisen paa 1 Vog Uld 1 Gl.; fremtidig vilde Færingerne faa 3 Gl. 12 Skd. for Vogen og desuden faa Nedsættelse paa Byggen, saa at de i Virkeligheden istedetfor 1 Gl. pr. Vog Uld vilde faa 4 Gl., »hvoraf noksom kan sees, at det er en pur Opsætsighed og anden skadelig Henseende, at de sig ej til denne ny Manufactur Hoser og Uldens Levering vil bekvemme, desligeste, at det ej er nogen Skade og Forlis, som giver dennem Aar-

sag sig derimod at opponere, men efter al Apparentz deres blotte Henseende er, Kompagnierne, som før er meldt, at ruinere og i saa Maader tidt ny Kompagnier at bekomme for samme deres Inclination til fremmed Handel og Lurendrejeri des sikrere og bedre under de nye Kompagniers Ukyndighed at fortsætte«.

Hvad Forbrydelsen af Gaardene paa Suderø angik, da, forklarede Gabel, var Grunden til, at han endnu ikke havde exekveret Rescr. af 12 Maj 1688 og konfiskeret Gaardene, den, at han »har haft Aarsag at tvivle, om den Undersøgning med de condemnerte Bønders Jorder og Ejendomme var skeet saa rigtig, som det sig burde, og intet forsvegen. hvorfor jeg en dansk Person, navnlig Jørgen Christensen, med ikke ringe Bekostning haver hendsendt for at undersøge alle de Condemnertes Ejendomme des nøjere, paa det intet, som confiscabel er, skulde blive fordulgt, eftersom jeg haver bekommet Hs. kongl. Majests expresse Befaling, at jeg Dommen skulde exekvere, og som denne Straf geraader til Suderøs Opkomst og til et Exempel for de andre, som er saa begjærlig at handle med fremmede, som er alt formeget kommen i Svang, da var det af hel ond Consequents, om man med Executionen vilde se igjennem Fingre, meget mere, om hun skulde slet efterlades, hvorføre jeg formoder, at det forbliver ved Hs. kongl. Majests en Gang derom ergangne Befaling og den tilbørlig paakjendte Straf, helst eftersom den er saa salutaire for Landet og Handelen, saa og til fremmede Lurendrejeres Exstirpation«.

Til Slutningen giver Gabel Præsterne, der bl. A. havde søgt om, at de, og ikke, som Skik var, nogle af Laugrettesmændene maatte syne Kramboden, og at de ikke maatte forfølges ved verdslig Ret, førend Sagen først var givet Provsten til Kjende, atter Skylden for det oprørske Møde d. 25 Juni, og for hvad der gik forud for og fulgte efter dette. Færingernes »Skrifter er opfyldt med Ubevisligheder, Usand-

færdigheder. Egennytte. Uretfærdighed mod Kompagniet og Begjæringer imod Hs. kongl. Majests Befalinger; de ere udi alt modstridig. opsætsig uden Raison, Billighed og uden lovlig Fundament udi alt, hvad de prætenderer; alt Fundament til hvis de begjærer er Gjerrighed og egen Nytte, de truer før at ville dø end miste det ringeste af deres ulovlige Profit, saa at, naar de ikkun deres ulovlige Profit maintenerer, da synes det, at de vare tilfreds, at det ene Kompagni efter det andet derved skulde ruineres, som vilde blive en tung Byrde for Danmark, om de altid derfra skulde forsynes« o. s. v., men det er »nogle urolige Præster, som oprører Folk (som ellers udi sig selv plejer at være god og tractabel nok) til saadanne Opsætsigheder. Gjenstridigheder og Opløb eller for det allermindste styrker dem derudi ved ringeste Lejlighed, de dertil haver, og misker sig tvertimod Loven og kongelige Mandater i verdslige Sager, procurerer, dicterer og lader indføre for Almuen oprørske Ord til at inspirere Folket Tanker af Selvraadighed og Myndighed. Man kan let opirre og oprøre den gemene Almue, men siden ej saa let derover kan raade og bringe den i Rolighed og Lydighed igjen, og naar man først bringer dem i de Tanker, at intet bør at ske, som dem i ringeste Maader ej er efter deres Sind og Commoditet uden deres Samtykke, da blive de uregjerlig eller for det mindste obederer med Fortrydelse, hvorfore mig uforgribeligen synes, at her skulde vel raades Bod paa, at sligt, som seer noget democratisk ud, ej blev til en Vane under et absolut Monarki«. Det kan sees, at Præsterne »meget Tid alt tilforne haver været med i Stemplinger og Undersaatterne til Ulydighed at ophidse, og som deres Conduite endnu lidet haver forbedret sig, og jeg, Sandhed at sige, aldrig haver været en ret Liebhaber af Præste og Kvinde Regiment, men altid haver været af den Maxime, at man skulde betro og tillægge dem stor Respect og ingen Regiment eller Myndighed i

det verdslige, saa kan jeg dem ogsaa lidet dertil recommandere, ej heller meget dennem Bifald give, naar de af Stævninger og andre verdslige Sager og Folk incommoderes, naar de sig selv i verdslige Sager misker og til Processer ved deres Conduite giver Anledning; og som det importerer og Magt paaligger, at Færø i Rolighed og Lydighed bliver regjeret, saa formoder jeg, at de gode Herrer ogsaa alting dertil contribuerer, og at ej efter Præsternes Anledning *status in statu* maatte bekommes, men under en pur Monarki, hvor Lov og Dom er at komme for alle, som forurettes. alt aristocratisk og demokratisk Tøj maatte udryddes og ophæves, langt fra at det skulde tilstedes.

Samme Dag som Gabel fremlagde sit Tilsvar for Kommissionen, indleverede han 2de Erklæringer, nemlig fra sin Kjøbmand paa Færøerne, Niels Rasmussen Hjortshøj, og sin Foged, Hans Villumsen, som nærmere belyse Færingernes Klagemaal og deres Berettigelse eller, som baade Kjøbmanden og Fogden ere enige i, Mangel paa Berettigelse.

Kjøbmanden finder det urigtigt og usandfærdigt, naar Hr. Jonas paa Norderøerne og efter ham Befuldmægtigede fra de andre Sysler den 25 Juni 1690 har beklaget sig over, at efterat Tienden samt Leje og Skatter var betalt, havde den bedste Mand neppe saa megen Uld tilbage, som han kunde forskaffe sig og Sine Klæder eller Løn af Leje og Skatter af Norderøerne beløb sig nemlig ikke til over 7 à 800 Par Hoser aarlig, af de andre Øer mindre, og Tiendeulden er ganske ringe; Bøndernes Klæder ere allesammen af Vadmel. Hvis det nu var saa, at al Ulden gik med til Tiende, Leje, Skatter og Klæder, hvor kom da den store Mængde Hoser fra, ca. 120,000 Par aarlig, som leveredes i Kramboden; til dem udkrævedes der mindst 120,000 Pd.

Ligeledes klagede Færingerne over, at saa mange

Hoser vragedes af Kjøbmanden. »og de skudte og vragede undertiden overgaa dem, der antages«; hvor kom Ulden til alle de vragede Hoser fra? Og naar Færingerne havde Tab ved at forarbejde Hoser, der ikke antoges, hvorfor gjorde de dem da ikke lovlige? Kjøbmanden mente klart at have bevist, at der var mere end Uld nok, og at, naar der vistes Skjødesløshed ved Tilvirkningen, var det, fordi Færingerne havde Fordel derved; de vragede Hoser solgtes til fremmede Handlende sammen med Færingernes gode Varer, Skind og Talg, Smør og Fjer.

»Færingens Maner er at kaste sine fordærlige Hoser, som ikke kan bevares, paa Kompagniet, og Skind, Talg og andre Varer gjemmer han, til han seer Lejlighed at snige sig til dennem enten at udpracticere eller til Lurendrejere at forhandle, hvorover det ene Kompagni efter det andet er bleven ruineret, hvilket Færingen gjerne seer, paa det de altid kan have Forandring af Kompagnier, og imidlertid, inden Kompagniet bliver landkyndig, bruge deres Frihed med fremmed Handel, saa meget dennem lyster, hvorover den fattige tager den største Skade, og de formuende, saasom Præsterne og andre, Profiten, hvilket de enfoldige Bønder, som ved en falsk Indbildning af Fordel letteligen er til at forlede, ikke kan begrunde, førend de det med deres største Skade og Fordærvelse befinder.«

Naar det blev sagt, at »saa gjerne som Hans Excellence begjærer Ulden, maatte han begjære deres Liv etc.«, svarer Kjøbmanden hertil: »I gamle Dage kom næsten al Ulden i Kramboden, nemlig 1 Vog for 1 Gl., og ganske faa Hoser; da havde Indbyggerne mere Liv end de nu haver, baade til at søge Fiskeri og anden Vindskibelighed, og da stod Landet og Kompagniet vel, saa længe de lagde sig efter mandelig Arbejde, men nu de har forladt Fiskeriet, slaget sig til kvindagtige Gjæringer og Arbejd og bleven Hosebindere og lært at bruge Kværnen til

Bugens Fylde, mener de strax at miste Livet, naar de skal ud med en ganske ringe Del Uld til deres eget Gavn og Bedste, endog dennem bydes 4 Gl. imod 1.* Naar Lensherren opsiges Handelen af dem, hvis han ikke vil nøjes med de sædvanlige Hoser, og de ønske, at Lasten igjen maa indlades i Skibet og udsendes til ham, idet de »heller vil dø og falde i Guds Hænder, og at de siden Skibets Ankomst har levet af Græs paa Marken og Tang af Stranden«, da lader Kjøbmanden enhver retsindig dømme, om Trangen har været saa stor, naar de atter ville udføre det, der var tilført, og som skulde tjene dem til Livs Ophold. De af Færingerne, der havde haft noget at købe for, havde aldrig af Hungersnød ædt Græs eller Tang, »men fattige, Husarme og Betlere, som intet har at købe for, vil jeg vel bifalde, at de haver ædt Græs paa Marken, som kaldes Syrer, eller Tang af Søen, og intet af begge er at forundre sig over, thi Syrer æder mangan ærlig Mand paa sit Bord for en god Ret, og Tang af Søen, saa som det falder ved Søkanten her paa Landet, ædes her i Landet for Lyst saa som Frugt andet Steds, saa heraf sees, med hvad malitieuse Farver de søger at give deres Klager et Skin.* Uvederhæftige, som intet havde at betale med, ansaa han sig ikke pligtig til at udborge sin Herres Varer til; der var Restancer nok i Kramboden, nemlig til Beløb af over 5500 Gl., og »da jeg fornå min Herres store Skade og saa et gjenstridigt, opsætsigt og oprørt Folk for mig, som ikke vilde høre nogen Raison«, fandt han det raadeligst ikke at give mere paa Kredit, hvortil han mente at være i sin gode Ret, »eftersom ingen Lov kan tvinge nogen til at borge sit Gods ud mod sin Villie«. Han havde betjent Handelen paa Færøerne i over 20 samfulde Aar, og alle de Kompagnier, han havde kjendt, vare blevne ruinerede ved Hoserne og ved Handelen med fremmede Lurendrejere. Han »troer ikke, der findes et Land i Verden, som med

større Profit kan debitere deres Uld, end Indbyggerne her i Landet, siden Fiskeriet er nedlagt, thi dette Lands Uld, som er meget grov og styg, er fast utjenlig til andet end Hoser. Ikke des mindre, naar den i Hoser forarbejdes, bringer de en Vog Uld eller 36 Pd. ud til 36 Par Hoser, hvert Par Hoser til 1 Pd. beregnet, er 6 Rdlr.; saa højt kan aldrig 36 Pd. dansk Uld, som er meget finere og bedre end den færøske, udbringes. For denne deres umanerlig Gevinst paa Uld er Fiskeriet plat nedlagt, og det ene Kompagni efter det andet blev ruineret.«

Præsterne er det, som have forskyldt det hele, og de have gaaet Sandheden forbi i det, som de have anført paa Mødet, »thi om jeg skal tale af daglig Forfarenhed, da skader de fleste af dennem intet andet end de ere for fede, deres Indkomst for stor, som gjør dennem saa kaade, modvillige og stolte ligesom vrinske Heste, der slaaer bag op, de gjør deres Tilstand saa armelig og deres Indkomst saa ringe, som de kunde være de allerarmeste og frommeste Mænd, men naar de kan sidde og drikke og larme 2 eller 3 Nætter og Dage tillige, lade skyde og fyre for sig ved hver Skaal som fulde Soldater og galne Mennesker og giver 1 Rdlr. for hvert Skud, da fornemmes ingen Armod. De melder ej heller om den store Uret, de gjør Kirkerne, idet de selv oppebærer al Kirkens Tiendeuld, lader den forarbejde til deres egen Nytte og tager 7 Gl. af Vogen og bringer Kirken kan ske ikkun 1 Gl. til Regnskab, hvor over Kirkerne er forarmet, staaer og falder ned og haver ingen Middel at bygges op for. Præsterne ere altid færdig at supplicere og tilskynde Almuen og mener dermed at dække og retfærdiggjøre deres Bedrifter, pukker paa deres Venner og Patroner, som de prætenderer at have i Cancelliet.«

Landfogden Hans Villumsen minder i sin Erklæring om det Tab, Gabel har haft ved den Overenskomst¹⁾ der

¹⁾ Se Side 119.

i 1685 blev indgaaet mellem Kjøbmanden og Færingerne; Prisen paa Hoser blev da, uagtet Taxten efter Forordningen af 1684 var $3\frac{1}{2}$ Skind, forhøjet til 4 Skind; samtidig blev for at bøde herpaa Prisen paa tilførte Varer forhøjet saa meget, at den vejede op herimod. Man gik da ud fra, at det var ca. 70,000 Par Hoser, der aarlig vilde leveres i Kramboden, og det var altsaa 1750 Gl. aarlig, der blev lignet paa de andre Varers Pris. Da imidlertid Gabel ved Carsten Poulsen lod krydse efter fremmede Handlende, hindredes Færingerne i at sælge Hoser til disse, og kom da med dem til Kramboden; Antallet af Hoser steg da til 120,000 Par aarlig, medens Forbruget af tilførte Varer selvfølgelig ikke steg i samme Forhold; Gabel havde altsaa haft og havde et aarligt Tab af 1250 Gl. Færingerne havde derfor ikke nogen Grund til at klage over Taxten af 1684 og havde vist ej heller haft det i Sinde, det var først ved den kongl. Befaling af 15 Juli 1690¹⁾, at de vare komne i Tanker herom, »paa det de ikke skulde ved denne occasion synes at forsømme deres Tempo«. Tabet paa Hoserne var meget stort; »det er umuligt, at noget Kompagni kan paa den Maade udstaa at forsyne Landet uden til sin Ruin og Fordærvelse, thi Profiten og meget mere til gaaer bort alene udi fordærvede Hoser, Pakhusleje, idelig Stoppen og Udvaskning med Hoserne, saa at inden en Ladning Strømper kan blive solgt, er over Fjerdeparten ren fordærvet og af Møl fortæret, foruden andre Bekostninger.« At frigive Handelen, vilde kun være til Færingernes egen Skade, thi naar der kom Skib med Varer til Øerne, vilde nogle faa af de formuende, 10 eller 20, opkjøbe alle Varerne og siden udprange dem til de fattige for Priser, som de selv bestemte, og inden kort Tid blive de andres Jord og Gods mægtig; man maatte i saa Fald ogsaa befrygte, at den Skipper, som kom til Landet én Gang og ikke havde Fordel ved sit Kjøbmand-

¹⁾ Se Side 128.

skab, ikke kom igjen, og saaledes vilde det rygtes fra den ene til den anden, indtil alle »abandonnerede dem, og de fattige Folk af Hunger og Sult omsider maatte crepere«; i Krigstid vilde ingen inlade sig paa Kjøbmandskab. Nogen Grund til at klage over Tilførslen var der ikke; han vilde dog nok indrømme, at Foraaret 1690 var Carsten Poulsen først kommen med Tilførsel ved Pintsetid, den 8 eller 9 Juni, men Grunden hertil var den, at da han i Februar kom fra Færøerne og strax skulde have været tilbage igjen, kom Kammerraad Kruse¹⁾ og forseglede hans Luger udenfor Bommen og hindrede Losningen til medio Maj, hvorover Gabel havde taget stor Skade, dels ved Lækage paa Tran, dels ved Prisfald.

Naar der klagedes over Bøsseholdet og over, at han som Foged havde fordret Tienden i Uld erlagt i vasket Tilstand og af det, som fødtes, da havde han kun handlet efter Lovens Bud.

Ogsaa han tilskriver Præsterne Skylden og fraraader at give dem Tilsyn med Kramboden; »der skal findes Forsømmelse nok hos en Part af dennem iblandt ved deres Kaldsforretning, saa mangesteds skeer ikkun een eller faa Gange Prædiken om Aaret og kunde vel ske tiere, om det ikke blev forsømt; skulde de tillades at blande sig med verdslige Forretninger med, da vilde det endda gaa sparsommeligere til med Prædiken herefter end som hidtindtil er skeet.« — At give Sudringerne de forbrudte Gaarde til Ejendom, vilde have meget uheldige Virkninger, thi »enhver vilde ikke gjøre sig stor Betænkende ved alle Occasioner, som forefaldt, at synde fortihen paa Naade og Barmhjertighed«; desuden vare de ogsaa bedre tjent med at faa Jorden i Fæste, saa at hver fik 4 Mark Jord, idet Odelsjorden paa Suderø for 30 à 40 Aar siden i det islandske Kompagnies Tid i Arveskifte var bleven delt i saa mange smaa Brug, at

¹⁾ Toldembedsmand Edvard Kruse, født 1629, død 1695.

medens en Bonde tidligere besad 3 à 4 Mark Jord, var der nu 10 eller flere Familier om 1 Mark, hvorved Indbyggerne vare forarmede.

Den 5 Maj 1691 afgav Kommissionen sin Betænkning. Den kunde ikke erkjende, at Færingerne nogen Tid havde været pligtige at levere Uld *in natura*, skjøndt der fra Arilds Tid havde været sat Pris paa Uld i Taxterne, thi »saa længe 2de af os, som baade selv længe haver været i Landet og det i langsommelig Tid kjendt, kan mindes, haver Kjøbmændene altid taget Hoser i Betaling for deres Varer, og skulde det geraade de fattige Indbyggere til deres yderste Ruin, om Hoserne skulde afskaffes, og Ulden *in natura* leveres, eftersom Hose Knytten er det eneste Arbejde, hvorved de fattige Folk Vinteren igjennem deres Livs Ophold skal fortjene«; Kirkernes Uldtiende kunde dog leveres *in natura* til Kjøbmanden mod mindst 4 Gl. pr. Vog. — Den fremtidig gjældende Taxt skulde være den af 4 Decbr. 1684, ikke den, som Kjøbmanden og Befolkningen den 10 Oktbr. 1685 ¹⁾ vare blevne enige om, da Befolkningen i Virkeligheden ikke kunde være vel tjent med Overenskomsten. — Den fjerde Part af Hoser skulde leveres efter den ny Model, og Prisen være 5 Skind Parret. — For at sikre regelmæssig Tilførsel skulde der aarlig afgaa 3 Skibe fra Kjøbenhavn til Færøerne, nemlig i Marts, Maj og August, og med det første og sidste Skib skulde Korn og andre nødtørftige Varer afskibes. — Der skulde kun tiendes af de Faar, som slagtedes, og med Uldtienden skulde forholdes efter gammel Sædvane. — For Matrikuls-katten og Bøssehold skulde der være Fritagelse. — Sudringerne skulde have deres forbrudte Odelsjord tilbage, dog maatte ingen af dem besidde mindre end 6 Mark Jord. — Forordning af 16 April 1673, der kun var udgaaet i skreven Form, skulde trykkes og igjen publiceres.

¹⁾ Se S. 119.

N. Andersen; Færøerne, 1800–1709.

Færingerne fik altsaa ved Betænkningen i alt væsentligt Medhold; den gik den adelige Lens- og Handelsherre imod, og man kan ikke ret vel væрге sig imod den Tanke, at den i Kommissionen gjærende Lyst til at faa den færøske Handel over paa Haanden enten af det islandske Kompagni eller af kjøbenhavnske Borgere, der udtrykkelig udtales i Betænkningen, har spillet i med. En af Kompagniets Direktører, Hans Nansen, der kjendte den færøske Handel ud og ind, og Bartolomæus Jensen, der ligeledes var godt kjendt med færøske Forhold¹⁾ og interesseret i Handelsforetagender, hvilke to i Betænkningen nævnes som landkyndige, sade jo i Kommissionen. Nogen Sympati i de adelige Kredse har Frederik Gabel, Sønnen af en Parvenu. efter alt at dømme ikke nydt, hos Regjeringen har der som før været Lyst til at faa Lenet tilbage til Kronen. saa de adelige og borgerlige Medlemmer af Kommissionen have, maaske dem selv uafvidende, sikkert samstemt i at se vel skarpt paa Gabels Handelsdrift. — Kun en halv Snes Aar, efterat Kronen 1709 havde overtaget den færøske Handel, som det trods alle Forsøg ikke lykkedes at faa bortforpagtet, maatte Rentekamret bekjende, at Driften gav Tab og store Tab, og det erkjendte i Skrivelse af 5 Juni 1720 til Admiral Peder Raben, Stiftsbefalingsmand over Island og Færøerne, at det samme havde været Tilfældet for Gabel. — Kommissionens Syn paa, hvorvidt det var berettiget eller ej, at Gabel fordrede Levering delvis af Uld og nye Modelhoser, var neppe rigtigt, og Færingerne erkjendte ikkun nogle faa Aar efter, at de stode sig ved at levere den ny Slags Hoser.

I 1683²⁾ var der søgt at rokke ved Gabels Privilegium, men uden Resultat; en kongl. Befaling af 14 August 1683 til Kammer- og Commerce Collegiet gik ud paa, at »der intet imod de ham forhen forundte Privilegier skulde

¹⁾ Se Side 59 Note 3.

²⁾ Mulig alt 1673, se Side 103.

tenteres«. — I Kommissionens Betænkning røres der atter ved dette Gabels Handelsprivilegium; »at tillade de Færøer at handle med fremmede, skulle vi ingeniunde holde raadeligt, men vel at Landets Negotie og Afgift paa den Maade som det islandske til den højstbydende af Eders kongl. Majestæts Undersaatter og vederhæftige Borgere heraf Kjøbenhavn blev forpagtet med de Vilkaar at forsyne Landet med de nødtørftige Varer til Livs Ophold og betale Afgiften af Landet og for Handelens Frihed til Hr. Etatsraad Gabel, thi endog Hr. Etatsraad Gabel ved Eders kongl. Majestæt Hr. Faders allernaadigste Brev af Dato d. 3 April 1662, som er konfirmeret af Eders kongl. Majestæt den 24 Maj 1673, allernaadigst tillades enten alene eller med Participanter, indlændiske eller fremmede, Negotien paa Færø at bruge, saa skulde os allerunderdanigst uforgribeligen synes, at naar Landet paa fornævnte Maade blev forpagtet, og Afgiften for Negotien til Hr. Etatsraad Gabel betalt, han da nød de kongl. Benaadninger uforanderlig, og Negotien blev dreven herfra Kjøbenhavn som en høj fornøden Ting for Eders kongl. Majestæts Residents Stad, hvor med den af Arilds Tid haver været beneficeret, og Landet blev conserveret, idet Kjøbmænd bedre ved at forsætte Varerne end andre, og Hr. Etatsraad Gabel som Amtmand bedre kunde haandhæve de Færøer imod Forpagternes Forurettelser end nu, han selv Handelen skal drive.« Da det i Betænkningen tilraades, at »Landfogden¹⁾ continuerlig boede i Landet for at slette et og andet stridigt, som daglig mellem Indbyggerne og Kjøbmanden kunde forefalde, saasom dem ellers skulde ske mindre Ret af Kjøbmanden, som foruden sin Husbonds vel skulde søge sin egen Profit til Indbyggernes liden Baade«, føjes der til: »thi som det er tungt nok

¹⁾ Landfoged Hans Villumsen, der havde andet Embede i Nykjøbing p. S., var nemlig ikke til Stadighed paa Færøerne.

for de Færøer, at deres Amtmand, som skulde forsvare dem imod Kjøbmændenes Forurettelser, selv skal negociere med dem, og de saaledes ingen nærmere haver at klage deres Trang for end Eders kongl. Majestæt selv. saa kunde Landfogdens Nærværelse dog give dem nogen Trøst, helst om han af Eders kongl. Majestæt blev forordnet og stod udi Eders kongl. Majestæts Ed og Pligt.*

Tiden faldt lang for de 4 færøske Almuesmæd under deres Ophold i Kjøbenhavn, hvor de laa og ventede paa et Resultat; Majdag 1691 skrev de til Kommissionen: »Vi fattige Mænd, fra Færø udsendte, indfalder i største Ydmyghed til Eders Excellentzer og Velbyrdigheder, allerydmygeligst bedendes, at Sagen, det første ske kunde, maatte komme til Endelighed og vi paa Rejsen fortsættes: en anden Gang skrev de, at som Hjorten tørster efter Vandbækken, saaledes længtes de efter at komme hjem.

Endelig den 30 Maj 1691 udkom en kongl. Forordning, som ordnede Handelsforholdene og andet Øerne vedkommende. Ved Forordningen skærpedes Forbuddene mod Handel med fremmede, idet Bestemmelserne i Forordning af 13 August 1669¹⁾ atter sattes i Kraft. Derhos bestemtes, at der aarlig skulde sendes 3 Skibe til Færøerne med Tilførsel; en ny Taxt blev sat saavel paa de Varer, der førtes til som fra Landet, hvorefter Prisen blev for Hoser efter den gamle Model 3 Skind, efter den ny Model 5 Skind Parret, og for en Vog hvid vasket Uld 6 Gl.; i Kontanter udleveredes: 1 dansk 4 Marks Krone for 1 Gl. i Varer. Naar noget kjøbtes i Kramboden, skulde der, hvis der betaltes med Hoser, leveres $\frac{2}{4}$ Part efter den gamle Model, $\frac{1}{4}$ Part efter den ny Model og $\frac{1}{4}$ Part hvid vasket Uld; Maal og Vægt efter Forordning af 1 Maj 1683 blev indført; edsvorne Laugrettesmænd skulde have Opsigt med Kramboden, ligesom Varerne

¹⁾ Se Side 89.

skulde besigtiges ved Ankomsten. Derhos indeholdt Forordningen Bestemmelser om Matrikuls-katten, Bøsseholdet, Tienden, og sluttelig publiceredes igjen Forordning af 16 April 1673 med dens Bestemmelser om Indfæstning m. v., idet disse optoges i Forordningen af 1691.

Sudringerne fik ikke deres Jorder, der vare fradømte dem for ulovlig Handel, tilbage ved Forordningen; det skete kort efter, nemlig under 18 Juli s. A.; dog bestemtes, at de konfiskerede Jorder skulde sammenlægges i Brug, der ikke vare under 6 Mark Jord.

Forordningens Bestemmelser om de nye Modelhoser og Levering af en Fjerdepart Uld gav i Begyndelsen Anledning til nogen Utilfredshed, særlig paa Suderø og i Thorshavn. Sudringerne havde kun lidt Uld, og deres Faar vare ikke hvide, men morøde, graa og brogede, og Thorshavnerne havde ikke anden Uld end den, de kunde tilbetle sig.

Da der ligeledes var Tvistighed angaaende Modelhosernes Størrelse og Vægt, bestemtes i 1694, efterat Forordning af 10 April s. A. var udstedt, at et Par Mandshoser skulde være $1\frac{1}{4}$ Alen lange nederst fra Hælen af, og at hvert Par skulde veje 1 Pd. At træffe Vægten, 1 Pd. pr. Par, kunde jo have sine Vanskeligheder, og for at ingen af Parterne, hverken Kjøbmanden eller Forarbejderen, skulde lide Uret, vedtoges, at Vægten ikke skulde være Hovedsagen; hvad det kom an paa, var Længden samt Tætheden og Fastheden. Derhos gaves der Tilladelse til istedetfor en Fjerdepart Uld at levere 5 Skinds Hoser.

Gabels Klager over de Varer, der leveredes, vedbleve, ligesom ogsaa over Færingernes Handel med fremmede.

Derimod er der i det hele fra Færingernes Side Tilfredshed med den Afgjørelse, der skete ved Forordningen af 1691, og der klages paa Tingene ikke i nogen særlig

Grad over Tilførslen; den er i Almindelighed tilstrækkelig.

Selvfølgelig kunde af og til en Klage komme frem, men den angik i Reglen kun Forholdet til Kjøbmanden og Besværing over, at man var bleven for sent afredt ved Kramboden og havde maattet ligge for længe i Thorshavn. Vanskeligt var det henimod Juletid for Kjøbmanden at afrede nogenlunde hurtigt alle dem, der strømmede til, og det kunde da hænde, at en Baads Besætning maatte ligge ca. 3 Dage ved Kramboden. Naar Mandskabet da klagede til Fogden eller Laugmanden, fandt Kjøbmanden paa at afrede Klagerne sidst, endskjøndt de efter deres Tur, eller fordi de vare fra en Brændingsplads¹⁾, kunde fordre at komme før for. Det hævnedes saa ved Spektakel og Uskikkelighed foran Krambodlugen, saa at Vagten fra Skandsen maatte kaldes til Hjælp for at faa en Ende paa Spektaklerne. Særlig urolige og voldsomme synes de Gøte Mænd at være; 1690 maatte Kjøbmanden lukke Kramboden og Krambodlugen for dem, og udenfor kunde man høre, at han sagde: »Naar Gøte Mand kommer, saa kommer Fanden«, og at han havde Lyst til at tage sin Pistol og skyde de Hundsvotter med.

1695 var der stort Affald paa Faarene, navnlig paa Norderøerne, Østerø og Strømø; Gabel sendte da 100 Gl. til Uddeling mellem de fattigste.

Den 21 Juni 1708 afgik Færøernes Lens- og Handelsherre, Frederik v. Gabel, der ved Tronskiftet under 17 Oktbr. 1699 havde faaet Konfirmation paa Forleningsbrevet, ved Døden. Hans Arvinger oppebare Øernes Indkomster ikkun indtil Olai Dag 1708, men fortsatte fremdeles Handelen.

Den 18 Maj 1709 henlagdes Øerne under Islands

¹⁾ Efter gammel Sædvane gjordes Myggenæs Folk først klar; 1778 fik de en Laugretskjendelse herfor. Ved Rentekamrets Ordre af 23 April 1770 fik Sudringerne et lignende Fortrin.

Stiftamt, og ifølge kongl. Ordre af s. D.¹⁾ kom i Juni Maaned 1709 en kongl. Kommission til Øerne. Den bestod af Rasmus Juel, Lieutenant ved Søetaten, og Jørgen Christian Klein, der var udnævnt til Landfoged og Over-Kjøbmand; Laugmand Samuel Pedersen skulde tiltræde Kommissionen som Formand og Sorenskriveren som Sekretær. Kommissionens Hverv var, da det af Kongen var »resolveret for vor egen Regning at lade vort Land Færø for dette indeværende Aar besejle og providere, og vi ingen ret Kundskab om Landets Tilstand haver«, at den skulde erkyndige sig om »Landets Tilstand saavel udi gejstlige som verdslige Sager, saa og om Justitien og Negotien« og give Indberetning derom.

Der optoges strax en Vurdering ved 8 udmeldte Mænd af Huse, Inventarium og Varer, hvilke den ny Foged overtog paa Kongens Vegne til Vurderingspris. Forretningen udviser, at der fandtes 2 Vaaningshuse, 4 Pakhuse, en Søbod, en Blokkestue, et Bryggerhus og Slutterhuset tilligemed 4 Baadnøster, en Jagt og 4 Baade. vurderet til 5649 Gl., Inventarium for 667 Gl. og Varer til et Beløb af 16,732 Gl.

Den Gabelske Foged og Kjøbmand afskedigedes strax, og paa Kommissionens første Møde blev dette meddelt Befolkningen. Den opfordredes først i Thorshavn, derefter rundtomkring i hvert Kirkesogn, til at fremkomme med mulige Klager over »Forurettelse, haard Begegnelse eller ulovlig Handling«, frit og uden Undseelse.

Alt, hvad der kommer frem, Handelen vedrørende, er 7 Klager, der ere uden nogensomhelst Betydning. Istedendfor at føre Klage over de nye Modelhoser, andrager Befolkningen for Kommissionen om, at den saavidt muligt udelukkende maatte levere saadanne og ikke af de gamle grove Hoser. Befolkningen havde efterhaanden forsonet

¹⁾ Se Kommissjonsforretning 1709—10 i en Pakke i Rigsarkivet.

sig med den ny Tilvirkning, og Gabel havde ved at indkalde to Hetlændere, en Mand og en Kone, lært Færingerne at bruge Skotrokken¹⁾. Det var nu gaaet op for Færingerne, at de saa deres Fordel herved, saa man maa kun beklage, at det varede saa mange Aar, inden det kom til at staa dem klart, at ikke alt, hvad der er gammelt, er godt.

Kastes Blikket nu tilbage paa det her skildrede Tidsrum, 1600—1709, for derefter at fælde en uhildet Dom over, hvorvidt Enehandelen er bleven ført forsvarligt eller ikke, da er man ude af Stand hertil, forsaavidt angaaer den af Handelsselskaber i Bergen i Aarene, 1600—1614 incl., drevne Handel, idet der for disse Aar mangler saavel de Oplysninger, Tingbøgerne kunne give, som enhver anden til Bedømmelse heraf nødvendig Vejledning.

For Aarene, 1615—19 incl., i hvilke Handelen er bleven drevet af Strange Madsen og Medredere, da har den Anpart af Tilførslen, som den bergenske Borgmester. Søfren Søfrensen, skulde yde, vel givet Anledning til berettiget Klage, men Befolkningen har i Strange Madsen som Foged og Medforpagter af Handelen haft en Mand, der for sit Vedkommende gjorde sin Pligt ogsaa med Hensyn til at paase sine Medrederes Forpligtelse, og det er et ubetinget godt Skudsmaal, der er givet ham og hans Handelsdrift af Befolkningen paa en Tid, hvor den stod uafhængig af ham og hans Myndighed.

Naar Hensyn tages til de uheldige Forhold, hvorunder det islandske Kompagni til Tider maatte forsyne Landet, Trediveaarskrigen, der gav Dyrtid, Svenskekrigene, der havde samme Virkning og tilsidst fuldstændig hindrede

¹⁾ J. Chr. Svabo: Indberetning o. s. v. »Om Haandværker, Manufaktur m. m.«

Tilførsel, til de faa Klager, der i Forhold til det lange Tidsrum, 1620—1660, ere faldne, den Brevvexling, der er ført mellem Kompagniet og Befolkningen¹⁾, som bærer Præget af gjensidig Tillid, og til den gode Omtale²⁾, Kompagniet faaer for god og rettidig Forsyning, efterat det er fratraadt, da maa vel ogsaa siges, at Enehandelen er drevet paa en efter Forholdene forsvarlig Maade af det islandske Kompagni.

Forsaavidt Gablernes Forleningstid angaaer, da vil der paa Forhaand være en Tilbøjelighed tilstede til at lade sin Medfølelse være for Befolkningen paa disse af-sidesliggende smaa Øer, der gives i Len til en, man, skjøndt han var Holstener, har været vant til at betragte som en indvandret Tydsker, paa hans og Søns Livstid til Belønning for de Tjenester, han viser Kongen ved Indførelsen af Enevoldsregjeringen. Dog, skal man dømme uhildet, maa man se bort herfra og dernæst ikke alene grunde sin Dom paa Udtalelser i Tingbøgerne, thi i disse er Sagen set fra et ensidigt, rent færøsk Standpunkt, man maa ogsaa høre, hvad Lensherren har at sige til sit Forsvar.

Det maa fuldt ud erkjendes, at Færøerne i den Del af Christoph v. Gabels Forleningstid, da han samtidig var Lens- og Handelsherre, nemlig fra 1662—73, vare ilde stillede. Gabel havde i Frederik III's Tid udelukkende Adgang til Kongens Øre; han, der iøvrigt havde Hjertet paa rette Sted overfor de Smaa i Samfundet, kjendte ikke selv noget til Forholdene paa Øerne, men kun igjennem sin Foged og Kjøbmænd, og disse betjente ham en Tid saa uheldig som vel muligt³⁾.

¹⁾ Se Side 31 og 46.

²⁾ Se Side 72, 76 og 115.

³⁾ En samtidig Forfatter, der var stedkjendt, nemlig Th. Tarnowius i »Færøers Beskrivelser« (Gl. kgl. Saml. 2892) skriver dog 1669 om Gabel, at han er »Færøers Øvrighed og næst Gud bedst Patron«.

I de derefter følgende Aar, indtil 1709, medens Frederik v. Gabel var Lens- og Handelsherre, da har der selvfølgelig været Aar, hvor der var Anledning til at klage over manglende og ikke rettidig Tilførsel, men dels var den nye Lensherre ikke i Gunst, dels havde han ved Kommissionen 1672—73 faaet et Grundskud. Der viste sig stadig hos Regjeringen Lyst til at faa Lenet tilbage til Kronen, saa at Medfølelsen var stadig for Færingerne, der den ene Gang efter den anden, 1683, 1691 og 1709, faa Lejlighed til at forebringe deres Klager. Der har da som nu været mangan fattig Bygd, hvor der var trange Kaar, men der mangler Berettigelse til at skrive paa Lensherrens og Handelsdriftens Regning alt det, som Befolkningen gjør. Handelen kunde drives saa godt, som det skulde være; naar der ikke var Kjøbeevne, vilde de paagjældende være lige slet stillede, og det faldt jo ind med Krigsaar, hvor de færøske Farvande vare fulde af Kapere. Det maa erkjendes, at Befolkningens Fremstilling af dens Tilstand meget ofte er for stærkt farvet, og den Stilling, Færingerne indtog overfor Lensherren ved at drive ulovlig Handel med fremmede og ved at modsætte sig alt, hvad han foreslog, — Forslag, som de senere erkjendte vare til deres Gavn, — er ubetinget at dadle. Da Lensherren er død, hans Betjente aftakkede, og Befolkningen opfordres til at komme frem med Klager, da føres der ikke nogen Klage af Værd.

II.

Rettens Pleje.

Færøerne kaldes i det sextende Aarhundrede »et sandt og vist Norges Krones Land og Ledemod,« henregnes under de Udøer, som høre under Norges Krone. Indbyggerne kaldes »Norges Riges rette Medbyggere og indfødte Mænd,« i Christian den Tredies Brev til Almuen paa Færøerne af 12 Marts 1550¹⁾ bydes, at Færingerne skulle rette sig efter Laugmandens Dom, førend de skyde dem »ind udi vort Rige Norge at hænde hvis der Lov og Ret er.« Hvad enten Øerne i det nævnte Aarhundrede vare givne i særlig Forlening til Lensmanden paa Bergenhus, saaledes Eske Bilde,²⁾ Erik Rosenkrands³⁾ eller til Hamborgere, saaledes Jørgen Hansen,⁴⁾ Peder Fresenborg,⁵⁾ Thomas Koppen,⁶⁾ Joachim Wullenweber,⁷⁾ skulde de holdes »særdeles ved Norges Lov, Skjel og Ret.«

¹⁾ N. R. I, S. 122.

²⁾ Br. 7. Febr. 1529, Registr. 13 Isl. og Færø Suppl. III.

³⁾ Br. 1 Oktbr. 1565, N. R. I S. 470.

⁴⁾ Br. 22 April 1524, Dipl. Norv. VI S. 725—27.

⁵⁾ 1525, N. R. I S. 7. Br. 10 Novbr. 1533 Registr. 13 Isl. og Færø Suppl. III.

⁶⁾ Br. 28 Novbr. 1529, Dipl. Norv. XXIV S. 541—42. Br. 10 Apr. 1535, N. R. I S. 43.

⁷⁾ Br. 4 Decbr. 1531, N. R. I S. 31.

Ligesom Øerne derfor i hin Tid ere styrede fra Norge tildels gennem Lensmanden paa Bergenhus, saaledes har Forbindelsen med Norge, særlig Bergen, da været større end med Rigets Hovedstad. Tilførslen og Udførslen er for største Delen foregaaet over Bergen gennem de derværende hanseatiske Handelskontorer, der af og til havde Handelen og Øernes Indtægter i Forpagtning. En Særstilling under Bergenhus have Øerne dog altid indtaget; de ere saaledes ikke medtagne i de for Bergenhus Len i det 16de Aarhundrede afgivne Regnskaber.

Der kan neppe nævnes noget Tidspunkt, da Styrelsen af Færøerne er gaaet over fra Bergen til Kjøbenhavn, eller noget Lovbud, der byder det. Det maa være skeet, efterhaanden som Forholdene have ført det med sig, og hvad der i saa Henseende særlig har været det afgjørende, er, at Tilførslen og Udførslen mere og mere drages fra Bergen og samles i Kjøbenhavn som Midtpunkt. Formentlig alt i Christian den Tredies Tid¹⁾ er Forbindelsen med Norge begyndt at aftage, endnu mere under Frederik den Anden, da Hansestædernes Magt i Bergen knækkes, og helt løst bliver Baandet under Christian den Fjerde, navnlig da det islandske Kompagni fra 1620 overtager Tilførslen og Udførslen. Efter den Tid bestyres Færøerne saavel i verdslig som gejstlig Henseende ligesom enhver anden Del af Danmark, men de ansees dog fra gammel Tid af stadig som norske Lande. Øernes Natur- og Landboforhold nærmede sig mest de norske. Retten vedblev derfor i det syttende Aarhundrede at plejes ligesom tidligere efter norsk Lov og Ret, og det blev ikke Christian den Femtes danske Lov, men hans norske Lov, der kom til at gjælde og endnu gjælder paa Øerne. Mellem de norske Laugting, der nævnes i Christian den Fjerdes norske Lov, Tingfare Balken Kap. I, er Færøernes Olai Ting

¹⁾ Saml.r til det norske Folks Sprog og Hist. II S. 507.

ikke, saa alt ved denne Lovs Udstedelse i 1604 ere Færøerne ikke betragtede som en egentlig Del af Norge.

Færøerne bestode da som nu af de 6 Sysler, Strømø, Sandø, Østerø, Vaagø, Norderøerne og Suderø, der udgjorde et Laugmandsdømme; hvert af disse Sysler var et Tinglaug, altsaa en særskilt Retskreds, og Retten i 1ste Instans plejedes i hvert Syssel af dettes Laugrettesmænd sex i hvert Tinglaug.

Efter norsk Lovgivning havde Laugrettesmændene oprindelig at dømme alene, ikke blot som Meddomsmænd. i alle de Sager, der henhørte under dem. Naar Sagen, der skulde paakjendes, var brydsom, eller der var andre Omstændigheder, som gjorde, at Laugrettesmændene nødig vilde dømme en Person eller kjende, hvem der havde Ret af to sagsøgende Parter, henskøde de Sagen til Laugmanden, og denne henskød atter Afgjørelsen, naar han ikke holdt af at træffe den sammen med Laugrettesmændene, til det samlede Laugting. Denne Henskyden blev mere og mere almindelig i Norge, saa at det var nødvendigt at gjøre noget herimod, da Laugtinget overbebyrdedes ved at faa Sager, der ikke vedkom den, henviste til sig, og Retten forhaledes; ved Forordning af 16 Aug. 1590 blev den derfor under Straf forbudt. Dette Forbud søgte den norske Adel om at faa tilbagekaldt, saa »at Bønderne maatte forskaanes med de Sager, som dennem for høje ere at dømme paa.« men der blev ikke fundet Anledning hertil. Forbuddet blev fastholdt ved de under 31 Juli 1591 udfærdigede Bestemmelser.« efterdi det er at befrygte, at de (Laugrettesmændene) og skulle sætte fra dennom de Sager, som fast ringe maatte være,« og kun lempet derhen, at dersom Laugrettesmændene af Vankundighed eller Uforstand forsaa sig ved Sagernes Paadømmelse, skulde de dog derfor »ikke fældes eller slet forðærv«, men forskaanes det mest mulige.

Derimod blev bevilget Adlens Ansøgning om, at der

maatte forordnes »en svorne Skriver udi hvert Sogn, som Stævne holdes, som kunde skrive og undervise de sex Laugrettesmænd,« og der blev tillagt denne til Udbetaling af Almuen »en tilbørlig Underholdning for samme sin Umag.« Istedenfor at det tidligere paa Grund af Laugrettesmændenes Mangel paa Skrivekyndighed havde været løse, uden Rets Personer, der havde besørget Skriveriet i Retten, kom der nu altsaa faste, edsvorne Tingskrivere.

Disse, hvis Hverv i Begyndelsen ikke var at dømme. men dels at vejlede Laugrettesmændene i Lov og Ret ved de Sager, der faldt for, dels at føre Tingbogen, kom imidlertid snart til at spille en anden og større Rolle. Laugrettesmændene, der ikke længere i saa rigt Maal som tidligere kunde henskyde Sagerne til Laugmanden. men fremdeles vare lige udygtige til at røgte Dommerhvervet, overlode til Sorenskriveren som deres Vejleder og desuden en noget mere oplyst Mand at kjende og dømme. At dette maatte blive Resultatet, kan ikke undre. thi sjelden fandtes der nogen skrivekyndig mellem Laugrettesmændene, deres Lovkundskab var ikke større end deres Skrivekyndighed, og deres Selvstændighed saare ringe. Derhos maa erindres, at Granskningen af Lov og Ret ikke kunde andet end berede særlige Vanskeligheder, selv om det end ikke var læg Folk, der sade paa Dommersædet. Det var nemlig forældede gamle Love, hvis Text var oldnorsk, som der skulde dømmes efter, og mangt et Ord og Udtryk var uforstaaeligt for Dommerne. Christian den Fjerdes norske Lov af 1604, der var en Oversættelse af Magnus Lagabæters Landslov, søgte vel at raade Bod herpaa, men den ene var ligesaa forældet som den anden. Det er for at hjælpe ud over disse Vanskeligheder, at Norges Kansler, Jens Bjelke til Østraat. 1657 udgiver »Den norske Laugs, des Summariske Indhold offver hvert Capittel udi samme Lower med en Tafle eller Register derhos paa alle de Danske og Norske

mørcke Glosser og Juridiske Terminis med deris rette oc udførlige Forklaring,« hvor Tingfare, Udfare, Mandhelge, Arve, Odels, Landsleje, Kjøbe og Tyve Balkens Indhold kortelig er sat paa Vers, samtidig med at Christen Oster-søn Vejle 1641 udgiver sit »*Glossarium juridico Danicum.*«

Tingskriveren, Lands Skriveren eller svoren Skriveren gaaer derfor snart over til at blive den egentlige Dommer, og Laugrettesmændene kun Bænkeprydelse. Dette maa være bleven det almindelige, allerede inden Christian den Femtes norske Lov af 1687 traadte i Kraft, da Forordning af 24 Oktbr. 1634 og Recessen af 1643, 3 Bog, 22 Art., for de afsagte Domme paalægger Sorenskriveren Ansvarret saavel til den forurettede som af de fulde i Loven bestemte Bøder og derimod kun tilpligter Laugrettesmændene at svare i det højeste halve Bøder. Det er dog først Christian den Femtes norske Lov, efter hvilken der ifølge Rescript af 8 Maj 1688 skulde kjendes og dømmes paa Færøerne fra St. Michaeli samme Aar, som udtrykkelig gjør Sorenskriveren til Enedømmer i 1ste Instans paa Landet i Norge undtagen i Livs og Æres Sager samt i Odels og Ejendoms Trætter, hvor Laugrettesmændene skulde være Meddommere, saa at disse i alle andre Sager kun skulle »hos sidde som Vidne og til Vitterlighed om alt, hvis i Retten forekommer.«

Under Laugrettesmændene henhørte tillige Skifteforvaltningen,¹⁾ men den Uorden, som fandt Sted herved, gjorde, at den alt længe, førend Christian den Femtes norske Lov traadte i Kraft, gik over til Sorenskriveren. I norske Lov fandtes en til danske Lovs 5—2—90 svarende Bestemmelse, nemlig 5—2—91, om at paa Landet skulde Amtmanden behandle Skifterne, men da dette ikke passede paa norske Forhold, gik man ved Rescript af 31 Maj 1690 tilbage til Sorenskriveren.

¹⁾ Saml.r til det norske Folks Sprog og Historie I S. 249.

Laugrettesmændene med Sorenskriveren holdt paa Færøerne Ret i hvert Sysseel om Vaaren, og dette Ting kaldtes Vaar- eller Hjemting. Naar dette skulde holdes. udsendtes der Tingbud, som skulde befordres fra Bygd til Bygd; fandt Uorden Sted hermed, bødedes der for Misbud¹⁾ en halv Mk. Sølv. Til Hjemtinget mødte Fogden eller, hvis han havde Forfald, Sysselmanden, hvilket sidste var det almindelige; Fogden eller Sysselmanden paa hans Vegne fremførte og forebragte de offentlige Sager og modtog Sagefaldsbøderne. Tingene holdtes paa de samme Steder som nu i Syslet: Strømø i Kollefjord, Sandø paa Trødumgaard, Østerø i Selletræ eller, som det da kaldtes Sæltrøden, Vaagø i Midvaag. Norderøerne i Vaag og Suderø i Ørdevig. De berammedes af Fogden og begyndte i Almindelighed i Midten af Marts, og holdtes saa det ene efter det andet, det snarest muligt er, undtagen Sandø og Suderø Ting, som for Vejens Farlighed og Rejsens Besværligheds Skyld som oftest ikke holdtes før i Maj eller Juni Maaneder. Til disse to sidstnævnte Ting lød Stævningen ikke paa nogen bestemt Dag, men kun til første Sandø eller Suderø Ting. En Maanedstid, førend Tinget holdtes, rejste Sysselmanden med sine to Kaldsmænd omkring og indstævnedes dels de offentlige Sager uden Betaling, dels de private for Betaling. Til Vaartinget samlede en stor Mængde af Syslets Mænd; det varede 3 à 4 Dage, ja, indtil en Uge og var til ikke ringe Ulejlighed og Bekostning for Fæsteren af den Kongsgaard, hvor Tinget fra gammel Tid holdtes. Undtagelsesvis holdtes Høstting.

De Sager, som paa Grund af deres Størrelse og Vigtighed ikke kunde foretages ved Hjemtinget, eller de, som paaankedes fra dette, indbragtes for det almindelige Laugting, der aarlig holdtes i Thorshavn St. Olai Dag

¹⁾ Chr. IV's norske Lov, Landsleje Balken, Kap. LII—LIV.

(Olavs øka) og følgende Dage, eller behandlede, naar nødvendigt var, paa Sætte Ting af Laugmanden med tiltagne Laugrettesmænd. Dér var Laugmanden Dommer, og Sorenskriveren Tingskriver, undtagen, hvor denne forsvarede sine egne Domme, da Laugmanden saa betjente Retten tillige som Skriver. Til det almindelige Laugting mødte alle Laugrettesmændene, 36 i Tallet, senere efter Christian den Femtes norske Lov 48, og disse betjente Retten sammen med Laugmanden og Sorenskriveren, saaledes at hvert Syssels Laugrettesmænd tiltraadte Retten. forsaavidt angik Sagerne fra deres Syssel. I større Sager, som Liv eller Lemmelæstelse og slige store Revselse,¹⁾ tilnævntes der 12 Laugrettesmænd. Fogdens og Sysselmandens Forretninger vare de samme som ved Hjemtingene, og Sysselmændene med Kaldsmændene havde ligeledes indstævnet Sagerne en Tid forud. Det var derhos Sysselmandens Pligt at sørge for, at hans Syssels Laugrettesmænd vare tilstede, naar Sager fra Syslet opraabtes, og at fremstille de Laugrettesmænd, der skulde tiltræde Retten for at sværge deres Laugrettes Ed.

Den samme Henskyden fra Hjemting til Laugtinget, som der andet Steds klagedes over, fandt ogsaa i rigeligt Maal Sted paa Færøerne, ligesom ogsaa der Laugtinget skød Sagerne fra sig enten til gejstlig Ret, naar Sagen blot stod i mindste Berøring med Kirken, eller til Herredagen, hvilket sidste Forordning af 1 Aug. 1589 havde søgt at raade Bod paa. Naar det almindelige Laugting skød en Sag fra sig til en Overdomstol udenfor Øerne, maatte Parterne i Almindelighed lade det bero ved den trufne Afgjørelse. Det var forbunden med altfor mange Omstændigheder at faa en færøsk Laugtingssag, der ønskedes paaanket, enten fordi den var afvist eller af anden Grund, ind for Herredagen eller senere for Højeste-

¹⁾ Chr. IV's norske Lov, Tingfare Balken Kap. IV.

ret, saa for Laugtingets Domme var der i Virkeligheden ikke nogen Paaanke til nogen højere Ret. En tilgængelig Mulighed herfor var der dog, naar der kom kongelige Kommissarier til Øerne; der blev da i enkelte Tilfælde meddelt disse et kongeligt Kommissorium til at paakjende Laugtingssager, som paaankedes. Da Henrik Bielke og Gabriel Akeleye saaledes vare paa Øerne d. 3 August 1649 for at modtage Hyldingseden til Frederik den Tredie, havde de kongelig Mandat af 19 Marts s. A.¹⁾ til at paakjende en Sag, som Laugmand Joen Justinussen havde paadømt 1646, og hvorved han havde dømt Syselmanden paa Norderøerne, Guttorm Nielsen paa Gjerdumgaard,²⁾ fra Bestillingen og Lejemaalet. Guttorm Nielsen af den indflydelsesrige Heinesønske Slægt, der havde tjent »velbyrdige Mænd uden Lands,« havde nemlig personlig forebragt Sagen for Kongen.

Det var de mærkværdigste Grunde, Laugtinget kunde give for at skyde Sagerne fra sig, naar der var Hensyn, som gjorde, at det trykkede sig ved at kjende og dømme, hvilken af Parterne der havde Ret i en Sag, og af slige Hensyn var der mange at tage i et saa lille Samfund som det færøske, thi »Landet er fast trangt, og Folket med Slægt- og Svogerskab saa tilsammen bebundet, at der ikke findes mange, som ere jo udi de Maade hverandre nogenledes forvante.«³⁾ Da saaledes i Olai Ugen 1671 Øernes Læge, Mester Hans Balzer eller, som han til daglig Brug kaldtes, Hans Balbirer inde i Kjøbmandens Stue havde slaaet Sandø Præst, den gamle Clemen Lauge-sen Follerup, med den flade Haand i Ansigtet, saa at Hr. Clemen faldt baglæns om, og de derefter gjensidig havde skjældt hinanden ud, var Laugtinget under Processen

¹⁾ N. R. IX S. 323—24; i Mandatet kaldes Laugmanden Joen Joensen.

²⁾ se S. 87.

³⁾ Fr. 18 Decbr. 1571, som tillader Ægteskab mellem Personer i 3die og 4de Led, se Register over alle Lande X fol. 612—13.

mellem disse to Stormænd højlig i Beraad, til hvilken Side det skulde lade Rettens Vægtskaal falde. Laugmanden, Joen Poulsen fra Øre, der ikke var meget skrivekyndig og ej heller var nogen stor Dygtighed som Dommer. afsagde endelig saalydende Dom, »at endog vi kunde vel have dømt i Sagen i sig selver, men eftersom vi ikke finder i Loven eller Recessen, hvad den skal være skyldig, som slaarer en Præstemand eller støder ham omkuld. ej heller hvad en Præstemand skal være skyldig, som skjælder en paa Æren, og slig Sag ej heller haver været her for Retten tilforn i vor Tid, kunne vi ikke give nogen fuldkommen endelig Dom, men sætter det ind for Overdommere.« Det var unægtelig vel store Fordringer om Udførlighed, Laugmanden stillede til Loven. for at Dommeren skulde kunne dømme efter den.

Et Forhold, som ogsaa fandt Sted her baade ved Hjemting og Laugting, var Afsigelsen af uendelige Domme (uden det anderledes kan afbevises, haves i Minde, aftales, forstaaes, bevises« og andre deslige Uendeligheder). Ved Forordning af 15 Marts 1633 forbødes det Dommerne, som sigtes for at affatte Dommene saaledes, for at de Sagerne for sig des tiere kunde indkalde,« ved deslige Uendeligheder Landet med Trætter at forspilde.

Klagerne over denne Henskyden af Sager og Afsigelsen af uendelige Domme, hvori navnlig Laugmand Joen Poulsen gjorde sig skyldig, bleve tilsidst for almindelige. hvorfor det ved Forordning af 8 Juli 1672 bestemtes, »at eftersom vi allernaadigst er kommen i Erfaring, at Retten paa vort Land Færø ikke altid saaledes skal blive betjent og administreret, som Lands Loven, Recessen og udgangne Forordninger tilholde, idet at Rettens Betjente ofte efter vrang Anledning imod Bogstaven sig skal understaa at fraholde og opsætte de Sager, som til Hjemting og Laugting billigen burde at ordeles, saavelsom Vidnesbyrd efter lovlig Kald og Varsel at forhøre, hvorover Retten

skal foragtes, og de vedkommende udi deres Sager præjudiceres, da er vores allernaadigste Villie og Befaling, at Laugmændene og andre Rettens Betjentere paa bemeldte Færø uden tilbørlig Ophold endeligen kjender og dømmer udi hvis Sager, som til Laugting eller Hjemting lovligen bliver indstævnedede og paa hver sit Sted bør at ordeles.«

Den Dom, som Laugmanden afsagde, forsynet med hans og Laugrettesmændenes Segl, og »som man kalder Ordskurd¹⁾ i Norges Lov, bør hver Mand at rette sig efter og ingen den Ret at drive tilbage, uden Kongen og hans Raad synes sandere at være, eller og Loven siger tvertimod. Dersom nogen formener, at Laugmanden haver ikke dømt ret i deres Sager, da skulle de alligevel fuld-gjøre deres Dom og siden stævne Laugmanden for Kongen og hans Raad.« Laugmanden skulde dømme efter Norges Lov og Ret, og »hvad Loven ikke formelder, skal han dømme efter sin Samvittighed.« Han skulde »holde en klar Bog til Domme og Breve og hvert Aar antvorde Lensmanden et klart Register paa alle de Navne, som blive dømtede for Udslæger,²⁾ usandfærdige Mænd eller udi andre Maader for Misgjerningsmænd,« se Kong Erik Magnussens Retterbod 22 Art. og Reces af 13 Marts 1568. ved hvilken egentlige Tingbøgers Førelse først er befalet.

Laugrettesmændene udnævntes saavel før som efter Christian den Femtes norske Lov af Kongens Foged, men medens der før Lovbogens Ikrafttræden blev udnævnt de dueligste og mest tjenlige Mænd, der ansaa det for et Hædershverv, som de beklædte mange Aar i Træk, indtil de gik over i Sysselmands-, Sorenskriver- eller Laugmandsbestillingen, hvorved de opnaaede en Del Lovkyndighed.

1) Kjendelse, Dom. Ligesom Domrov var Undladelse af at opfylde lovlig Hjemtings Dom, og Sæmjerov Undladelse af at opfylde et Forlig, saaledes var Ordskurdsbrot Undladelse af at opfylde Laugtingets Dom og forbundet med Straf.

2) udstødt af et Samfund, Mindremand.

blev Hvervet efter N. L. 1—7—2 et Ombud for et Aar ad Gangen, som hvilede paa alle bofaste Mænd i Tinglauget, og der udmeldtes efter den hvert Aar 8 Laugrettesmænd i hvert Tinglaug. Laugmanden og Sorenskriveren klage¹⁾ 1710 for den da nedsatte kongelige Kommission over disse efter Christian den Femtes Lov udnævnte Laugrettesmænd, som »omendskjøndt de af Over- eller Underdommer tilspørges om votum, saa faaes hverken Ja eller Nej, men en stiltiende Mund. formedelst de Godtfolk ingen Erfaring om noget haver,« og der søges om, at det maa blive som før. Laugmanden saavel som Laugrettesmændene havde fri Flytning og Føring i deres Tjenesterejser. Medens Laugrettesmændene før Christian den Femtes Lov fik i Tingfaretold 1 Skind for hver Mil, som betaltes af Tinglaugets Bønder, bortfaldt denne Ydelse for Fremtiden.

Baade Laugmanden og Sorenskriveren udnævntes af Kongen eller af Lensherren; i sidste Tilfælde stadfæstedes Udnævnelsen af Kongen. De skulde sværge Gud og Kongen, at »være sin rette Herre og Konge huld og tro. lønlig og aabenbare.«

Der var tillagt Laugmanden som Embedsgaard Stegaard, Steget, oprindelig á steig, paa Vaagø. Denne Gaard var henlagt til Embedet fra 19 Marts 1555, da Laugmand Guttorm Andersen fik den, indtil 1816, da Embedet blev ophævet, og Gaarden udstykkedes og bortsolgtes. Foruden Indtægten af denne Gaard havde Laugmanden kun Laugmandstolden, der svaredes med 1 Skind af hver Mandsperson fra 15—50 Aar undtagen af Laugrettesmændene tillige med en Tjenestekar, Præsterne og Sysselmændene.²⁾ Derhos tilkom der hans Enke et Naadensaar efter Forordning af 28 Juni 1632.

¹⁾ Kommissionsprotokol 1709—10 i Rigsarkivet.

²⁾ Nogen stor Indtægt gav Laugmandstolden ikke; i Skrv. af 22 Juli 1688 (Nogle gl. Dokum.r, Færø vedk., i Rigsark.) beklager

Sorenskriveren tilkom der ifølge Forordning af 1592 Brevepenge ¹⁾ og efter Forordning af 29 Juli 1631 Gebyr for hvert Skifte, derimod ingen Embedsgaard og Skrivertold, saaledes som ellers i Norge var bestemt ved Christian den Fjerdes norske Lov, Tingfare Balken Kap. IV., og Rescr. 24 Maj 1662. Han lønnedes med 5, senere 6 Gylden af Lenets Indkomster og 50 Gl. af den paabudne Matrikulskat. Ligesom Laugmanden selv skulde opkræve Laugmandstolden, saaledes maatte Sorenskriveren lige saa vel som Konstablen og Barberen selv indkræve deres Lønninger hos Almuen, indtil det ved Forordning af 13 Marts 1655 paabødes, at Bønderne skulde indbetale Laugmandstolden og Lønningerne til de paagjældende, samtidig med at de betalte Landskylden, et Paabud, som imidlertid ikke synes at være overholdt, thi 1661 klages der over, at der er mange Restancer paa de nævnte Lønninger, og der træffes den Foranstaltning, at Sorenskriveren og de to andre nævnte Bestillingsmænd sammen med to Dannemænd i hvert Kirkesogn hos Almuen skal indkræve 1 Gl. af hver 16 Mk. Jord.

Det Sted, hvor det almindelige Laugting holdtes, var i Thorshavn paa Tingenæs, det Næs, der skyder sig ud mellem den østre og vestre Vaag. Dette Sted var som Tingstederne i Almindelighed i sin Tid valgt under Hensyn til, at Laugmanden med Laugrettesmændene, naar de vilde raadslaa og forhandle inden Tings, kunde trække sig tilbage længst ude paa Næset, der i Arilds Tid har været fritliggende Skjær, idet der var Forbindelse mellem de to Vaage sønden for den nu nedrevne Kirke og Kramboden, der laa paa Tingenæs.

Laugtinget holdtes, naar Vind og Vejr tillod det, i fri Luft, ellers i Gildesalen, som Laugmanden og Laug-

Laugmand Weyhe sig over, at Laugmandstolden ikkun beløb sig til højst 10 Rdlr. aarlig.

¹⁾ Sportler.

rettesmændene havde forbeholdt sig Brugen af, naar Fogden ikke brugte den; Gildesalen var ved Handelens Bygninger. Ved Thorshavns Ildebrand 1673 blev Tinget husvild og laante sig i de derefter følgende Aar Plads i Præstegaarden paa Tingenæs, Reingaard, hvor en af Stuerne ved en Registreringsforretning i 1691 kaldes Laugrettens store Stue; den var 9 Fag stor, Væggene vare beklædte med ny »ryske« Maatter, og der var Jernstænger i Vinduerne; paa Væggene hang to store Skilderier, forestillende Kongen og Dronningen, samt sex andre Lærrestykker. Ved Siden af denne Stue var Laugmandens Kammer, der altsaa har staaet til Afbenyttelse for Laugmanden, naar han laa i Thorshavn ved Tinget; ellers boede han paa den ham tillagte Embedsgaard. Paa Laugtinget 1692 vedtoges at bygge et Tinghus, hvortil der af hver Mark Jord ydedes 1 Skind; det opførtes i »Gangen«, et Stræde i Thorshavn.

Det paahvilede Laugmanden at gjøre Tingkredsen saa vid, at de, der skulde være inden Laugtinget, kunde have Rum at sidde der indenfor; efter Magnus's Gule Tings Lov var det 3 Tylvtter og saaledes ogsaa paa Færøerne indtil Christian den Femtes norske Lov. Aftnen før Olai Dag var Laugmanden, Laugrettesmændene, Præsterne, Sysselmændene og de fleste af Bønderne fra de andre Øer kommet til Thorshavn. Olai Dagen begyndte om Morgenen med Gudstjeneste i Kirken, der fra 1609 laa lige ved Tingstedet; tidligere er Gudstjenesten formentlig holdt i Munkestuen, der ogsaa laa paa Tingenæs, eller i et Bønhus. Laugmanden og Laugrettesmændene skulde søge Tinget, naar Solen er i Øster¹⁾ og sidde der til Non.²⁾ Naar Laugmanden gik til Tings med Lovbogen, skulde han lade Klokken ringe. Indenfor Tingkredsen

¹⁾ Kl. 6 om Morgenen.

²⁾ Kl. 3 om Eftermiddagen; efter Chr. IV's norske Lov: »til Middag«.

var Fogden, Laugmanden og alle Laugrettesmændene. Sorenskriveren og de sex Sysselmænd; derhos var den 1ste Dag, Laugtinget holdtes, Officialen, saavel *præpositus honorarius* som *ordinarius*, alle Præsterne og, naar Skib af Hans Majestæts Sømagt laa under Øerne, da Skibshøvedsmanden og de øvrige Befalingsmænd tilstede paa Tinget. Laugmanden og Laugrettesmændene bare »runde hvide Kraver, som ganske med Huller ere syede, som ere smaa og store og staa ganske stive om Halsen, og det er en gammel Dragt der i Øerne.«¹⁾ Udenfor Laugtinget var Almuen samlet i stor Mængde for at høre paa Tingets Forhandlinger og for deres Vedkommende, som skulde for Retten, ventende paa at blive kaldte indenfor Tingkredsen, thi ingen maatte kære sin Sag, førend han havde Tilladelse af Laugmanden, og ingen maatte sidde inde paa Tinget og »fortrykke«²⁾ Laugrettesmændene.

Laugmanden lyste først Tinget i Fred, idet han sagde:³⁾

»Wor Herris Jesu Christi Freed och Welsignelse were medt oss och Alle dennem, som ere vdi denne gutte Thingsferd, nu och altidt. Amen.

Laugtinget schall holdis huertt Aar, vdi huer Laugsogn, paa de bestembde Thider och Steeder, som vdi huer Laugsogn sedvanligt haffuer werret.

Vdi Ferrøe holdis Laugtinget epter gammell Wiis huer tholff Maaneder paa Sant Olaj Dag vdi Thors-haffuen, och thill forn. Laugting schall Kongens Ombudsmand eller hans Foget och alle de Mend aff huert Schibrede, dertill er och bliffuer neffndt, paa Sancte

1) Thomas Tarnowius: »Færøers Beskrivuelser« o. s. v., 1669, Nr. 2892 i gl. kgl. Saml. i det kgl. Bibl.

2) udøve Tryk paa.

3) Vaar- og Laugtingsprotokol 1655—61.

Olaij Aften kommen weret, vnder derris Faldsmaal, som Laugen siiger.

De Mend, som Laugtinget søyge skulle, schall Kongens Ombudsmand eller hans Foget neffne hiemme vdi hans Schibrede, i hans Leen, paa det Thing, som holdis om Midfaaste Thide, og schall neffne de Mend, som han weed sin Eed will holde, dertill duelig och best thiendlig ere.

Alle sorne Mend, som thill Laugtinget ere neffnd, schulle haffue aff Bønderne, huer vdi sitt Thinglaug, for derris Wmage, saa ofte de farre thill Laugtinget, for huer Miil firre Skilling danske.

Och huilken Bunde, som icke betaller huer neffnder Mand sin Thingfarretold, bøde En Mark Sølf.

Fejll Laugrettis Mend paa Laugtinget for Ombudsmands Forsømmelse, daa bøde Ombudsmand for huer, som feiller, En Marck Sølf; icke skall Ombodtsmand affsette Nogen sorren Mand vden laullig Aarsage.

Huilken neffnder Mand, som sidder hiemme, och ei kommer til bestemde Thider thill Laugtinget, vden laullig Forfald, bøde En Marck Sølf.

Och huilken neffnder Mand, som ey kommer paa Laugtinget, førend Eeden er sorren, bøde En halff Mark Sølf, vden Laugmanden kand kiende hannem lauglig Forfald att haffue.

Laugtinget schall holdis, saa lenge Laugmanden synis behoff giørris, at huer Mands Saager, did steffned erre, kunde forhøris.

Hand schall laade giørre saa stoer Romb paa Thinget, att thre Thylyter Mend haffue der Rom at sidde.

Her hos skulle I Allesammen werre paamindt, at huer hin anden haffuer Noget thill at thalle, daa komme sig schikelig fremb, med dierris Prouff och Widnissbyrd, och thalle huer anderre beschedligt thill. Eeder

kand neest Guds hielp wederfahris huiss Loug, Schiell och Rett er, och dersom Nogen herimod gjørrendis worder. daa schulle de straffuis derforre, det høyeste Lougen kan udvisse. Dermedt sidder vdi Herrens Freed Allesammen. «

Efter Fredlysningen forhandlede der om »almindelige Landsens Dont«, hvorledes Landet 'var bleven forsynet med Varer og disses Beskaffenhed, særlig Kornet og Baadveddet, om Almuen havde været tilfreds med Handlens Betjente, eller om noget var at udsætte paa dem enten i Adfærd eller med Maal og Vægt, om Vedtægter for Søjdebruget eller deslige, hvorhos Fogden, Kjøbmanden og til Tider Laugmanden eller nogen af Præsterne skød deres Skudsmaal ind paa Tinget og fik dette mundtlig og derefter skriftlig meddelt. Naar der rettedes almindelige Forespørgsler af Fogden eller Laugmanden, svarede der baade inden Laugtinget af Laugrettesmændene og uden Tinget af Almuen. Hvis noget udfærdigedes, som hele Landet angik, benyttedes »Landsens Segl«, der opbevarede i »Landsens Kiste«.

Den første Dag fremførte Sysselmændene derhos Næbbetolden,¹⁾ et Ravnæb for hver Mandsperson over 15 og under 50 Aar gl., eller hvis nogen ikke leverede noget Ravnæb, da 1 Skind; Næbene, som Sysselmændene havde modtaget paa deres Omrejse i Syslet, opbrændtes samme Dag udenfor Byen á krákusteini.

Efterat Provsten og Præsterne Olai Dag havde været paa Tinget, holdt de deres Landemode. De følgende Dage holdtes der ligeledes Gudstjeneste om Morgenen, inden Tinget begyndte, idet hver af Præsterne skulde prædike én Gang i Olai Ugen. Præsterne vare helst fri for denne ekstraordinære Prædiken ved Laugtinget; de

¹⁾ L. Debes, S. 124.

foretrak, naar de kom til Thorshavn i Olai Tiden, at gaa i Besøg hos Slægt og Kjendinge og at afgjøre deres aarlige Forretninger, hvorfor de efterhaanden vare ophørte med at prædike nogen anden Dag end Olai Dag. Da dette var Laugretten til Fortrydelse, havde Præsterne givet til Paaskud, at Biskoppen havde forbudt det. Denne Undladelse, og at Biskoppen var brugt som Skalkeskjul herfor, var kommen Biskop Hans Bagger¹⁾ for Øre, og det er vel »fraterne«, men dog »serio«, at han d. 5 April 1689²⁾ gjennem Provsten Jacob Klinte, gaar i Rette med det samlede Præsteskab. »Det skal, — skriver han. — have været en ældgammel Skik der paa Landet, at Præsterne hver især har holdt aarligen en extraordinarie Prædiken i Thorshavn, naar Laugtingsretten holdtes, Provsten den første Dag, og den anden Præst derefter, *quicumque suo ordine*, da man altid har udvalgt saadanne Texter, som kunde svare til Tiden, til Forretningen i Tiden og endelig til den Pligt, som Undersaatterne ere deres Øvrighed skyldige Det være langt fra mig, om jeg skulde understaa mig saa god og priselig en Skik, saa *pias et laudabiles consvetudines*, som til Guds Ære at fremme, Kongens højeste Myndighed at udbrede og recommandere, Undersaatternes underdanigste Pligt og Lydighed at styrke og Justitiens retsindige Administration at befordre af Fædrene saa vel og kristelig er anordnet, enten at forandre eller plat at afskaffe, den, jeg særdeles i disse urolige sidste Tider holder ikke aleneste meget nyttig, men endog aldeles fornøden Det er ikke tilbørligt, at en saa ældgammel og meget berømmelig Skik paa egen Myndighed af Præsterne negligeres og efterlades, men bør herefter som tilforn kristeligen vedligeholdes, enhver til Opmuntring udi det Kald, som de af Gud ere

¹⁾ Hans Bagger, f. 1646, 1675 Sjællands Biskop, død 1693.

²⁾ Gejstl. Mødeprotokol, fol. 48.

kaldede til. Hvor jeg Eder da vil erindre, at Præsterne udvælge hel bekvemmelige Texter, som fornemlig gaa ud paa Undersaatternes Pligt mod deres rette af Gud forordnede Øvrighed, hver i sin Sted, saa vel som om Rettens forsvarlige og lovlige Administration, hvor udi de hver betjener Retten, men især og deres underdanige Pligt, naar de den efter Guds og Kongens Lov tilbørligen befordre og haandhæve.« — Dog tilføjer Biskoppen »den apostoliske Formaning, at man ikke enten i en eller anden Maade *directe* eller *indirecte inveherer* paa *magistratum summum* eller *subalternum*, som ilde kunde udlægges, men efter vores Ritual lærer, hvad der hører til Texten og ved al Lejlighed holder den gemene Mand *ore, calamo ex re ipsa* til underdanigst Devotion og Lydighed mod vores allernaadigste Herskab.« For at Biskoppen kunde se »Førstegrøden af denne forfaldne Guds Tjenestes *instauratio* saa vel som et *specimen* paa Præsternes *industria* og *dexteritet*.« skulde enhver, der prædikede, strax med første Skib gennem Provsten fremsende til Biskoppen en Concept til Prædikenen. — Denne Forholdsregel og Biskoppens Paamindelse frugtede imidlertid ikke mere end at ved Olai Tinget 1691 undlod Præsten paa Nord Strømø, Gregers Varde, og hans Kapellan, Christopher Lauritzen Müller, desuagtet at prædike.¹⁾

Hver Dag, Tinget holdtes, gik Laugretten og Folket efter endt Gudstjeneste til Tings. Retssagerne foretoges den anden og følgende Tingdage, hvert Syssels for sig. Man skulde komme »skikkelig og vel frem med Sagtmodighed og rigtig Prouff og Bevis, saa skulde dem næst Guds Hjælp vederfares Lov og Ret.« Ingen Ulyd eller Bulder maatte ske paa Tinget, og Drik maatte ikke føres derind. Efterat alle Retssager vare foretagne, blev Gejstligheden atter kaldt ind paa Tinget, og der forhandlede

¹⁾ se »Gejstligheden«, Nord Strømø.

da de almindelige Sager, som der endnu kunde være. Officialen stod derpaa op og forkyndte, paa hvilken Dag St. Mikkels Bededage begyndte at holdes, om der var forordnet nogle særlige kongelige Bededage, samt Længden mellem Jul og Fastelavn. Naar Tinget den sidste Dag skulde hæves, stod Laugmanden, der bestemte, hvor længe Tinget skulde vare, op og sagde:

»Dette samme Laugting, som jeg her haffuer sadt til forne, det siger jeg her op igjen, medt Gleede och Freed, schall staa thill huer mand kommer thill sitt hus och hiem igienn.

Saa ere wii pligtige at loffue Wor Naadige Herre och Konning Huldschaab och Throskab medt ald Lydigheed som gode thro Vndersaatte medt Rette bør att beuisse sig imod dierris herre och Konning.

Wii schulle ochsaa gjørre epter gammell Lands Wiis och schick, att wii schulle loffue worr Naadige Herre och Konning Skaatt. Gud Allermegtigste werre nu och altidt medt wor aller Naadigste Herre och Konning och beuarre hans Kongl. Maystedt medt ett løcksalligt och fredligt, rolligt och langvarrendis Regemente. Amen.

Fremdelis schall Eeder witterlig werre, att her laugfestis i dag ald dend Eijge och Eijgendomb, som Kongl. Mayst: eijer her vdi landet, ordfuld¹⁾ og loughfuld, epter som laugen vdisser, holt²⁾ och hagge, Wand och Wijdestedt³⁾ vden gaards och inden gaards, Alt det, som bedere er att haffue end att miste, forbyndis her vdi dag huer Mand att gribe eller fange, bruge eller bruge lade Noget aff forn. Eijge vden medt Kongl. Mayst. Ombudsmands Minde.

¹⁾ fuldstændig med Hensyn til de fornødne Ord.

²⁾ Holt, se Froste Tings Lov, XV,22. er en Plads, som er fuld af smaa Sten, dog voxer der hist og her Græs og Skov.

³⁾ Fiske- eller Jagtenemærke.

Dersom Kongens søyd gaar i Andens hagge, daa biudis der haggelig¹⁾ farre. Gaar Andens Sjøyd udi Kongens hagge, daa findes vd i dag epter Laugen.

Sammeledis laugfestis her i dag ald den Eijge och Eijgendomb, som erllig og welbyrdig Mand Jacob Rosenkrantz's Arffvinger øuffer her vdi Landet. I lige Maade laugfestis ald dend Eijge och Eijgendomb, Thron Benkestocks Arffvinger eijger her vdi landet.

Laugfestis her och i dag ald den Eijge och Eijgendomb, som Officialen och Præsterne her vdi Landet thillkommer, sammeledis huiss Laugmanden och Lau-redt thillkommer her i Landet.*

Alle inden og uden Tinget klappede i Hænderne til Samtykke paa, at man lovede Kongen Huldskab, Troskab og Skattepligt, og at nu var der lyst Fred og alt lovfæstet; derefter blev der ringet med Kirkeklokken, at det kunde være alle vitterligt, at nu var Tinget opsagt.

Samme Dags Aften samledes alle baade gejstlige og verdslige, paa Gildesalen, at holde Gilde sammen. Der blev drukken Skaaler for Kongl. Majestæt, Dronningen. Prindsen, Rigsraadet, Lensherren og andre fornemme. Ved hver Skaal begyndte en af de ældste Præster paa et Vers af en latinsk Psalme, som alle sang med; derpaa

sang Præsten: og Gjæsterne svarede:

<i>Omnis spiritus</i>	<i>luudet dominum.</i>
<i>Benedicamus domino</i>	<i>deo gratias.</i>
<i>Benedicite</i>	<i>domino.</i>

Oldermanden²⁾ stod nu op og meldte den Skaal, som

¹⁾ paa en Maade, som er behagelig, tilpas.

²⁾ Oldermands Institutionen kjendes ej under dette Navn paa Færøerne. L. Debes S. 261 og Th. Tarnowius, VII Kap., gl. kgl. Saml. 2892, om'ale Gildet; af Beretningen hos Tarnowius sees, at Oldermanden er Dirigenten, magister bibendi. Se ogsaa Kallske Saml. 273, Fol.: »Oldermanden saaledes kaldes han, som staaer for Gjæstebuddet.«

skulde drikkes med følgende Tale: Gud være med vor allernaadigste Herre oc Konning, Præstum oc Klærckum, Leigum oc Lærdum, for sin Blæssen-¹⁾ Sang oc fauffver Formaale,²⁾ baade her oc hvert Witne.³⁾ Her er et hæderligt Minde⁴⁾ begyndt, som er vor allernaadigste Herris oc Konnings etc. Skulle vær⁵⁾ saa fare med samme Minde, som det sømmer oc sæder allum godum Mannum, vær skullum helle ad Munne, dricke, gjøre vel oc icke biude dem, som skiencke, førend vel er affdrucken; den skal være Gud kierist, som meest dricker oc mindst sparer. See! det er Villie min Herre Kongis: At Bispen, Fogden, Laugmand, Præster, Oldermænd, Gild-Brødre oc Gild-Søstre, Giester oc Heime-Mænd⁶⁾ skulle alle være Gud oc velkommene.« Derpaa rejste alle sig og drak hinanden til, og samme Omgangsmaade blev benyttet ved hver Skaal. »Naar saaledes enhver haver drukket efter sin Lyst, forføjer enhver sig hjem udi sit Lossament og om anden Dagen hjem til sit Hus, og se de hverandre ikke igjen samtligen, førend om samme Aars Tid igjen.«

Naar Laugmanden, Laugrettesmændene, Sysselmændene og Præsterne fore til Tings i Thorshavn, maatte de i deres »Tingeniste« medtage Fødevarer for den Tid, de bleve nødte til at ligge ved Tinget. Der medtoges i Almindelighed Fødevarer for 8 Dage, men dels kunde Tinget vare længere Tid, dels kunde Uvejr hindre Hjemrejsen. saa at Tingenisten ikke slog til. I saa Fald bleve de, der i Tjenestemedfør havde at møde ved Tinget, uden Vederlag forsynede fra Kramboden; i Aaret 1584 gjen-

¹⁾ velsignede.

²⁾ Tale, holdt i bestemte Udtryk.

³⁾ allevegne, hvorsomhelst.

⁴⁾ Skaal.

⁵⁾ vi.

⁶⁾ Thorshavns Mænd.

tog dette paa Grund af Uvejr sig 2de Gange; den sidste Gang varede Tinget »i langsommelig Tid«.

Det var nok lovbestemt, at der ikke maatte føres Drik eller Mad til Tinge, da det ellers forbrødes, men er der ikke drukken indenfor Tingkredsen, synes Laugrettesmændene at have taget Drikkevarer til sig udenfor. idet det forekommer af og til, at Laugrettesmændene møde drukne paa Tinget. Christian den Fjerdes norske Lov bestemmer ogsaa, at de »skulle gange ædru til Tings«. Sysselmand paa Norderøerne, eller som Sysselmanden ogsaa kaldtes, Provst, Zacharias Pedersen paa Viderø, der tillige var Laugrettesmand, gav jævnlig Anledning til Klage for sin Drukkenskab. 1618 var Fogden efter ham for hans Drukkenskab, som havde foranlediget, at han var kommen i adskillig Bulder og Trætte blandt andet med Laugmanden, og fordi han var kommen i Mundspil for et Kvindfolk paa Viderøen, og vilde ikke længere beholde ham i Bestillingen som Sysselmand og Laugrettesmand. Han bad imidlertid for sig for sin fattige Kvindes og mange smaa Børns Skyld og forpligtede sig til at »holde sig udi Ædruskab og Drukkenskab sagtmodigen og spagfærdigen«, saa at Fogden gik ind paa at forsøge ham endnu et Aarstid. — 1624 havde fire af Laugrettesmændene paa Østerø Vaarting ikke alene udtalt offentlig om en fraværende Laugrettesmand, Mikkell Joensen af Lamhauge¹⁾ at »de hverken vilde sidde udi Lov eller Dom med hannem, thi han var en Hykler, Falskner og en Bagvadsker«, men ogsaa ladet det indføre i Tingbogen. Da de stævnedes i den Anledning, maatte de indrømme, at det var skeet i deres Drukkenskab og store Letfærdighed og Uforstandighed.

Ikke alene Laugrettesmændene kiggede for dybt i

¹⁾ Søn af Laugmand Joen Heinesøn og Fader til Hr. Jonas Mikkelsen paa Nord Strømsø.

Ølkanden, men det kunde ogsaa ske for Laugmanden. Olai Dag 1658 havde Laugmand Balzer Jacobsen paa Tinget en Uenighed med Fogden, Johan Heideman. Fogden havde, som Balzer udtrykker sig, »gjort Gevalt«; Laugmanden havde nemlig begjært, at Laugrettesmændene skulde afsige Dom i en ham vedkommende Sag, hvilket Fogden havde sat sig imod. Dagen efter blev Laugmanden uden videre borte fra Tinget, hvor Fogden med Laugrettesmændene sad og ventede paa ham. Fogden sendte to Laugrettesmænd til ham og bad dem »sige hannem en god Dag og bad, han skulde komme ned til Tinget paa hans Embeds Vegne og søge sit Sæde igjen,« men de fik til Svar, at han klagede sig rettesløs, fordi han begjærede Dom igaar og fik den ikke. Fogden sendte atter Mænd til ham med samme Bud og føjede til, at »hannem mere burde at tage Vare paa Laugtinget end paa Ølkanden«; men fik Svar tilbage, at han ikke vilde komme. Imedens stod Folk paa Tinget og ventede uden at kunne faa deres Sager for. Tredie Gang sendte Fogden derfor to Sysselmænd til Laugmanden med samme Anmodning; de bragte den Besked tilbage, at Balzer svarede, at »naar Hyrden er borte, er Faarene øde«; han var altsaa skadefro og stolt over, at naar han ikke indtog sit Sæde, kunde Fogden med Laugrettesmændene intet udrette; Sysselmændene føjede til, at det syntes dem, at Laugmanden var beskjenket. Først Dagen efter mødte Laugmanden paa Tinget og begyndte da strax at overdænge Fogden med Fornærmelser, kaldte ham »en Æreskjænder«, »en Forkleiner« og sagde til Laugrettesmændene, at de ikke skulde agte ham for en Foged. Da Fogden spurgte ham, om han, Laugmanden, vilde gjøre sig til Prokurator, blev der en saadan Larm med Raaben og Skrigen paa Tinget, at intet kunde høres, og Fogden saa sig nødsaget til at hæve Tinget til stor Utilfredshed for Folk, der ikke fik deres Trætte for, men maatte tage hjem med uforrettet Sag.

Paa Grund af den besværlige Samfærdsel mellem Øerne var Adgangen til Domstolen da som nu vanskelig. Naar man vilde have en Sag hurtig afgjort, hjalp man sig uden den. Thomas Tarnowius, en Præstesøn fra Suderø, skriver 1669 om Befolkningen, at »de ere meget vel drevne i Lov og Ret, helst de, som bo paa Suderø, hvilke overgaa alle de andre, thi efterdi samme Folk bo noget langt fra de andre Øer og ikke altid sig kunde med Rettens Betjenere raadføre, derfor naar nogen Tvistighed falder imellem dennem, da forsamles de til Hobe og der dømme hinanden imellem som billigt og Ret kan være. Hvilken Dom enhver gjerne lader sig nøje med.«

Ligesom det var Laugtinget, der udstedte Skudsmaal for Fogder og Kjøbmænd, og i Landets Navn afsendte Ansøgninger til Kongen, saaledes var det Øernes Repræsentation, naar kongelige Kommissarier kom, og Laugtinget blev da altid sammenkaldt. Det var jo sjældent, at dette gik paa, men Øerne ere dog nogle Gange blevne gjæstede af kongelige Udsendinge.

Pros Mund, Befalingsmand paa Island, var der Olai Dag 1642 og kundgjorde en Forordning om Løsgænger;¹⁾ han sad selv i Retten, og under hans Forsæde var Laugtinget ikke saa ængstelig som ellers; det dømte 11 Løsgængere og Tyve til at sendes ned til Bremerholm.

Efter Christian den Fjerdes Død d. 28 Febr. 1648 var Henrik Bielke²⁾ til Ellingaard og Gabriel Akeleye

¹⁾ N. R. VIII. S. 118. Efter hvad Thomas Tarnowius (gl. kgl. Saml. 2892) beretter, var Pros Mund ledsaget af Berendt Ørne.

²⁾ Søn af Norges Kansler Jens Bielke og Soffia Brokkenhus, født paa Ellingaard paa Onsøen i Norge 1615, død 16 Marts 1683. Han var af dansk Adel. I Ungdommen studerede han uden Lands og var ogsaa nogen Tid i fremmed Tjeneste. 1644 blev han Oberst i Norge, men gik efter Freden i Brømsebro 1645 atter i udenlandsk Tjeneste. Ved Fredr. III's Hylding i Norge 24 Aug. 1648 var han i Christiania og blev s. A. ved Kroningen i Kjøbenhavn slaaet til Ridder. Sammen med Gabriel

Knudsøn¹⁾ til Hjulerød, Hans kongl. Majestæts Sekretær. i Thorshavn d. 3die August 1649 for ved Olai Tinget at modtage Hyldingseden til Frederik den Tredie,²⁾ hvilket angik efter foregaaende Prædiken, som blev holdt af hæderlig og vellærd Mand Hr. Clemen Laugesøn Follerup. Sogneherre paa Sandø, som med Berømmelse udlagde og forklarede den Text af Aabenbarings Bog, 7de Kapitel fra Begyndelsen om de 12 Israels Stammers Besegling. og applicerede den hæderlige Mand Textens Forklaring til nærværendes Occasion med alvorlig Formaning til Tilhørerne og Almuen anlangendes Eden, som de strax skulde aflægge, der Prædiken var endt. Hvorefter for-

Akeleye Knudssøn modtog han d. 29. Juni 1649 Hyldingseden af Islænderne. Fra 1643—46 havde han Ide og Marker Len. Fra 1648 til sin Død var han Befalingsmand paa Island, hvor han var vel lidt, skjøndt han kun enkelte Gange kom dertil. 1657 blev han Danmarks Riges Vice Admiral. 1659 erholdt han Onsøen for sin og Hustru Edel Ulfeldts Livstid. 1660 udnævntes han til Danmarks Riges Raad, Rigs Admiral og var Medlem af Rigsdagen s. A. Han var Formand i Admiralitets Kollegiet, kongl. Geheimeraad, Assessor i Stats Kollegiet og Medlem af Danmarks Højesteret. Ved Enevoldsmagtens Indførelse ledsagede han Tronarvingen til Norge for at modtage de Norskes Ed d. 7 Aug. 1661; d. 30 Juni 1662 modtog han Islændernes og d. 14 Aug. s. A. Færingernes Ed. Han var Formand i den færøske Kommission 1672—73. 1676 forestod han m. fl. Regjeringen i Chr. V's Fraværelse. 1667 blev han udnævnt til Ridder af Elefanten. Han skal have været høj og anseelig af Udvortes, have haft et blidt og fromt Gemyt og et uforfærdet Mod. Der sagdes om ham, Christoph v. Gabel og Johan Kørbitz, at Kongen elskede og ærede Gabel, ærede, men ikke elskede Kørbitz, elskede, men ikke ærede Bielke. Saml.r til det norske Folks Spr. og Hist. II S. 514, 518.

¹⁾ 1643 Sekretær i danske Kanseli, død 1652.

²⁾ Brev til Færingerne om at aflægge Eden af 28 Marts 1649, Norske Register VIII fol. 308—10. Instrux af 9 April 1649, N. R. IX S. 331—32. Jens Lauritzsøn Wolff: Norrgia III. 1651. S. 190, Isslandske oc Færøesche Hylding, Kbhvn. 1650. L. Debes S. 200. Hyldings Brevet findes i Pk. Isl., Færø og Grønland i Rigsark.

samlede sig menige Indbyggerses Udskud¹⁾ og Fuldmægtige udi det Hus, hvor deres Laugrets Ting holdes, hvor og Kongl. Majestæts Kommissarier de og lod sig finde, udi Hans Majestæts Navn der Huldskabs og Troskabs Ed af dennem annammet, hvilken den ædle og velbyrdige Mand. Gabriel Acheley Knudssøn Secreterer dennem af Papiret forelæste. <

Laugmanden, Sorenskriveren, Provsten og alle Præsterne, Sysselmændene, Laugrettesmændene og 2 Bønder af hvert Syssel svore først mundtlig, derpaa skriftlig Kongen »Huldskab og Troskab og al pligtskyldig Underdanighed, som gode og tro Undersaatter i alle Maader vel egner og anstaaer, ønskendes Gud allermægtigste af det høje rigeligen vilde velsigne, benedide, længe og vel spare og bevare Hans kongl. Majestæt samt vor allernaadigste Dronning og kongelige Børn, forlænge Kongens Dage til sit guddommelige Navns Ære, det kongelige Hus til Glæde og disse Riger og Lande til Flor og Velstand for Jesu Christi Skyld. Der disse forskrevne Færøs Indere²⁾ og Stænder³⁾ havde paa deres Knæ aflagt deres Huldskabs og Troskabs Ed, da blev der fyret 3 Stykker, Danmarks Løsning, af Skandsen⁴⁾, og blev der svaret med 3 igjen af Kongl. Majestæts Skib, St. Michel, og Musketererne stode imidlertid i deres fulde Gevær. Om Aftnen lod Kongl. Majestæts Kommissarier udi højeste bemeldte Hans Majestæts Navn alle dennem, som havde svoret, til Aftens Maaltid indbyde, hvor de bleve trakterede, eftersom der paa Landet ske kunde, Gejstligheden, Laugmanden med Sysselmændene udi Kommissariernes Lossemente; til Præsterne og Laugrettesmændene og Bønderne blev trakteret

1) Udvalgte.

2) Inder, Indebonde o: en Bonde, der skal gjøre Inde, Pligtarbejde.

3) de, der i Tjeneste Medfør havde at møde paa Tinget, Samlr. til det n. Folks Spr. og Hist. II. S. 540, L. Debes, S. 203, 259.

4) paa Tingenæs.

udi Laugtinget. Siden efter Maaltid blev Kongl. Majestæts, Dronningens og den unge Prindses og Herres, saa og Danmarks Riges Raads Skaaler drukket, og hver Gang 3 Stykker Danmarks Løsen ud af Skandsen fyret. Saaledes blev Hyldingen paa Færø holden til en evig Amindelse og Ihukommelse hos fornævnte Steds Indbyggere, hvilket tilforn ikke der i saa Maade skeet var, det med stor Glæde vel afgik, og Indbyggerne Hans kongl. Majestæt et lykssaligt og fredsommeligt Regimente med langvarende Livs Sundhed ønsket.◀

Paa Olai Tinget 1662 d. 14 August modtog Laugtinget atter Henrik Bielke, der ved Instrux af 23 Maj 1662¹⁾ var afsendt til Færøerne for at modtage Eden i Anledning af Arve Enevoldsregjeringens Indførelse og kundgjorde kongl. aabent Brev af 24 Marts s. A., hvorved »Laugmand, Provster, Præster, Sysselmænd, Laugrettesmænd, Bønder og menige Almue, som bygge og bo over alt vort Land Færø og dets underliggende Øer«, gives til Kjende, at »det tilforn værende Valgrige er paa os og vores kongelige Huses Arvinger, saavel Mand- som Kvinde- linien, til et frit fuldkomment og evigt Arverige perpetueret.◀ Det samlede Laugting, Sorenskriveren, Sysselmændene og hele Gejstligheden stadfæstede og bekræftede mundtlig og skriftlig med deres Ed, »alle og enhver tilligemed de andre Hans Majestæts tro Undersaatter, Hans kongl. Majestæt som en absolut Souveræn og Arveherre hans Arverettighed til Færø og dets underliggende Insuler og Øer samt alle *jura majestatis*, absolut Regjering og alle *regalia*.◀ — Den kongelige Kommissarius var ved Brev af 21 Maj s. A.²⁾ tillige bemyndiget til at modtage Laugmand Joen Poulsens Ed.

¹⁾ Pk. Isl., fær. og grønsl. Indlæg 1660—99 i Rigsark. L. Debes, S. 201.

²⁾ Pk. Isl., fær. og grønsl. Indlæg 1660—99 i Rigsark. L. Debes, S. 201.

Under 23 April 1670 blev der udfærdiget Rescript, hvorefter Jens Rodsten, Kongl. Majestæts Vice Admiral og Assessor i Admiralitets Kollegiet, blev afsendt til Færøerne for at modtage Arveeden til Christian den Femte. Han kom til Thorshavn fra Island d. 16 August s. A., og Fredagen d. 19 s. M. havde Laugtingets Medlemmer og Befolkningens øvrige Repræsentanter samlet sig i Thorshavn.¹⁾ Først paa Dagen prædikede Syd Strømø Præst, Lucas Debes, der samme Dag udnævntes til Provst, i Kirken over Profeten Jeremias Ord: »Vort Hoveds Krone er affalden«. Derpaa aflagdes Eden paa Laugtinget. — Det var ved denne Lejlighed, at den kongelige Afsending og Præsten paa Østerø, Peder Hellesen Viborg, kom i Ustand med hinanden. Præstens Hustru, Hr. Lucas Debes's Søster, Ellen Jakobsdatter Debes, Elin á toftum, under hvilket Navn hun endnu mindes, var fulgt med sin Mand til Thorshavn, skjøndt hun var frugt-sommelig; hun faldt Jens Rodsten i Øjnene, da hun var en smuk Kone, og han forhørte sig om, hvem hun var. Da han fik at vide, at det var Hr. Peders Hustru, sagde han spøgende til ham, »at det var Synd at gjøre saa dejlig en Kone med Barn«. Herover blev Hr. Peder saa vred, at han vilde slaa Vice Admiralen, og det var med Nød, at de bleve skilte ad.²⁾ Søndagen d. 21 August afsejlede Vice Admiralen efter endt Gudstjeneste til Danmark.³⁾

¹⁾ se S. 81, L. Debes, S. 202 og samme Forf.s »Kongl. Majestæt ved Propheten Jeremias afmalet.« Fortalen.

²⁾ Nogle Optegnelser fra 1750 af Hr. Mikkel Andersen Arrebo paa Sandø.

³⁾ Af Tingbøgerne kan det ikke sees, om Arve- og Troskabseden til Frederik IV er aflagt indenfor Laugtinget. Den 23 Maj 1701 mødte det samlede Præsteskab i Thorshavn for Lensherrens Søn, Vice Admiral Christian Carl von Gabel, og aflagde deres Ed til Kongen først mundtlig, derpaa skriftlig efter den Formular for Arveeden, der var brugt ved Edsaflæggelsen til Christian V. At de verdslige Embedsmænd og Udvalgte fra Syslerne imidlertid ogsaa have aflagt saavel mundtlig som skriftlig Ed ved denne Lejlighed, fremgaaer af Breve, dat. 6 April 1700, se Sjøll. Tegn. LII Fol. 249 ff.

Var Laugtinget saaledes til Tider Øernes Repræsentation, var dets Hovedhverv dog at være dømmende Mynighed. Man skulde tro efter dets Sammensætning, at en saadan Domstol, der bestod af Laugmanden og 36, senere 48, Laugrettesmænd, sikrede en kraftig Retshaandhævelse, selv om det ikke var hele Laugretten, men kun Laugmanden med 6, eller i større Sager med 12, Laugrettesmænd, der sad i Dommersædet. Dette var imidlertid langt fra Tilfældet; der var en Tilbøjelighed til at skyde Ansvarret fra sig, som gav sig Udslag i, hvad ovenfor er nævnt, dels uendelige Domme, dels Henskyden fra den ene Ret til den anden, og der var en Ængstelighed ved at bruge Rettens Sværd eller træffe en Afgjørelse, naar der var et eller andet Hensyn at tage, som maatte virke slappende. Denne Hensyntagen og Ængstelighed hidrørte dels fra, at Samfundet var saa lille, saa at Dommere og Parter saa godt som altid vare beslægtede eller besvogrede med hinanden, dels fra Frygt for, at Domfældte skulde tage Hævn. Det var ikke ualmindeligt, naar Laugretten dømte nogen til at udføres paa Bremerholm i Jern, at den da føjede til i Dommen: »uden Hans Majestæts Foged formedelst denne farlige Krigs Tid vil have det i Betænkende, om Skib og Gods kunde blive tagen, og han kunde komme under et ondt Selskab og komme igjen at gjøre Landet med sin onde Parti Skade,« eller at Laugretten, naar den dømte nogen til at rømme Kongens Riger og Lande, tog hans skriftlige edelige Forsikring om, at han under Fortabelse af Liv, Ære og Gods ingen Skade vilde tilføje Øerne eller deres Indbyggere. — I Modsætning hertil staaer den skrappe Retshaandhævelse, da Pros Mund Olai Ting 1642 sad i Retten, og denne følte sig tryk ved den væbnede Magt.

De Love, hvorefter der dømtes, vare de gamle norske Love, Mandhelge Balken, Tyve Balken o. s. v., Recesserne og Christian den Fjerdes og Christian den Femtes norske

Love. Efter store islandske Dom, som fastsætter Straf for Blodskam, Hor, Frillelevnet og Skjørlevnet, var der altid dømt; allerede ved Forordning af 22 Febr. 1637 var den anseet anvendelig, og efter Ansøgning udstedtes Rescript af 13 Juli 1682, som atter bekræftede dens Anvendelse paa Færøerne.

Naar Rettens Haandhævere stode magtesløse overfor en Lovovertrædelse, toge de deres Tilflugt til Kirken eller til Guds Dom. Da 1645 to Personer i Mygledal paa Kalsøen havde gjort sig skyldige i Blodskam, bleve de først »hemmeligen udi Kirken udi Hr. Hans's¹⁾ og Joen Heinesøns²⁾ Paahør ved den højeste Gud advaret, at de skulde nu bestaa det sandfærdigste.« De fastholdt deres Benægtelse, og der indkaldtes da i Kirken tre lovagtige Mænd, som svore deres Ed paa, hvad de kunde oplyse. Derpaa gik de alle udenfor Kirkegaarden, og der sammenkaldtes Mand og Kvinde, ung og gammel, som da afgave deres Forklaring. — 1617 havde en Karl paa Lamhauge, Oluf Joenssen, slaaet en Pige med en Tøndestav i Siden, saa at hun kort efter var død. Dagen efter blev Sysselmanden og nogle andre gode Mænd tilkaldt, »og udi deres Nærværelse lagde forn. Oluf Joenssen, som hende havde slagen, sin Haand paa hendes bare og døde Legeme, mente, at det skulde give nogen Tegn fra sig, om han var Aarsagen til hendes Død, og det vunde de allesammen, at intet Blod eller anden Tegn kom frem paa denne Tid.« Laugretten dømte da: »Efterdi der saaes ingen Tegn paa hendes Legeme, der hun blev besigtiget, og at hun finge et Slag for hendes onde Mund og Banden,³⁾ da kunde de ikke andet paasige eller dømme derom end det var Uvillie og Ulykke, endda det skete udi Hastighed.«

¹⁾ Hr. Hans Gabrielsen Mitens, Præst paa Norderøerne.

²⁾ Vinterfogden.

³⁾ Hun havde kaldt Karlen »en Fandens Buer thiouff« (hurtiovr, Ærketyv) se »Amstidende for Færøerne« 1891 Nr. 14.

— Naar Ulykkestilfælde skete ved Fjeldstigning, havde det i hvert Fald fordum været Brug at skyde sig ind under Guds Dom, idet »dersom nogen af hans næste Frænder eller bedste Venner vilde stige den samme Gang efter hannem i Klippen og derfra uskadt kunde komme, da regnedes det for Vaadeværk og Ulykke, og den, som var affalden, maatte begraves udi Kirkegaarden, men dersom ingen fordristed sig at gaa den Gang efter hannem, da regnedes det den døde til en Fordristelse, og blev saa da den døde ikke begravet udi Kirkegaarden, hvorefter hans Gods og Formue faldt under Kongen.«¹⁾

Noget ejendommeligt i hin Tids Retspleje var Domfældtes Henvisning til at søge »Edvette«.²⁾ 1619 var en Mand udlagt som Barnefader, men benægtede det. »Da blev saa paasagt, at forn. Niels Ambjørnsen skulde gjøre sin Undenførsel³⁾ for denne forn. Agate og Barnet efter Loven og søge Edvette, saa hver kunde kjende ham at være ærlig og uberygtet.« Anden og tredje Dagen kom den udlagte Barnefader ind paa Laugtinget og erklærede, at han, der var fra Sandø, »her (i Thorshavn) ingen Edvette kunde faa saa snarligen som Loven udviser.« Sagen blev derfor udsat til næste Laugting.

De Straffe, der idømtes forinden Christian den Femtes Lov, vare Livsstraf, Kagstrygning, Brændemærken paa Kinden, Fængsel og Bøder. Livsstraffen var Hængning, Halshugning og Drukning. Efter store islandske Dom blev Manden halshugget, Kvinden druknet;⁴⁾ 1664 straffedes efter den Thomas Trondesen og Anna Isaksdatter fra St. Dimon for Blodskam, og 1679 to Sødskende fra Vaag paa Suderø for samme Forseelse.

De sidste, der dømtes efter denne barbariske store

¹⁾ Jens L. Wolff, Norrigia ill. S. 197. L. Debes S. 142.

²⁾ Mededsmænd.

³⁾ gjøre en Prøve for at bevise sin Uskyld, føre sig udaf ved Ed.

⁴⁾ »at siunkes«; Forbrydersken stoppedes i en Sæk.

islandske Dom, vare et Par Personer paa Eide, Johannes Joenssen, som havde besvangret sin Hustrues Søster, Maren Hansdatter; Dommen faldt 1682. Manden rømte og blev derefter dømt til at halshugges, og hans Hoved at sættes paa en Stage, andre til Afsky, saafremt han kan faaes levende eller død; men han kom klogelig ikke tilstede. Kvindepersonen var kun et Barn, ikke fulde 15 Aar gl., saa det var rimeligt nok, at Laugretten trykkede sig ved at dømme hende til »at siunkes«. Den afsagde derfor en uendelig Dom, idet den vilde »have samme Sag allerunderdanigst henstillet til Hans kongl. Majestæts naadigste Resolution, om hun ikke Livet kunde beholde for hendes Ungdoms Skyld og kunde blive straffet paa andre Maader;« hun dømtes altsaa i Kongens Naade eller Unaade. Da Fogden paatalte dette, maatte Laugretten, hvor nødvendig den end vilde, til at dømme hende, og hun blev dømt til »at siunkes og miste Livet«, men Fogden søgte om Benaadning for hende. Indtil der indløb Svar paa Ansøgningen, ligesom i det hele under Sagen, opholdt Domfældte sig paa fri Fod, saa baade Dommer og Foged gav hende al Lejlighed til at rømme; hendes Morbroder, Ole Donvalsen af Andefjord, var gaaet i Love for hende, men han havde givet hende Lov til at være paa Eide og taget Løfte for hende af 3 Personer der. Først d. 28 Juli 1685 faldt Kongens Resolution, der lød paa, at Straffen skulde exekveres. Da Resolutionen var kommen til Færøerne, og der i September s. A. blev sendt Bud efter Domfældte, for at Exekutionen kunde foregaa paa Thorshavns Vaag, var hun forsvunden. Hun var kommen om Bord paa et engelsk Skib, som Eides Mænd bugserede ud.

Den første Livsstraf, der exekveredes efter Christian den Femtes Lov, var i Aaret 1706, da 2de Halvsødkende fra Skjelling, Henrik Joenssen og Maren Joensdatter, halshuggedes for Blodskam, og dette er ogsaa den sidste Gang, Livsstraf er exekveret paa Færøerne,

Med Straffen af Fængsel var for enkelte Forseelser.

saaledes Ærefornærmelser og Skjændsmaal, forbundet at faa Vand over sig, »at sidde i Jern og faa 3 Bøtter Vand over sig.« 1657 dømmes en Person, der havde vedgaaet overfor sin Sognepræst, at han var Barnefader, men siden fragaaet det, til, at han ikke maa tilstedes Nadverens Sakramente, førend han har staaet aabenbar Skrifte, samt til strax at »sættes udi Bolten og faa 3 Spand Vand,« derefter at hensættes i »Mørkestuen«. — 1693 blev et Fruentimmer, der havde avlet Barn med en Ægteemand,« eftersom det var et gammelt, armt og usselt Kvindfolk sat udi Fodejernet og med Vand overslagen.«

Mange vare de Tilfælde, i hvilke efter Mandhelge Balken og store islandske Dom alt Gods, baade løst og fast, forbrødes, ligesom ogsaa, hvor større Pengebøder idømtes; dette gik udover Jordegodset og gav Anledning til, at meget Odelsgoods gik over til Kongsgods.¹⁾ Pengebøder idømtes efter store islandske Dom saaledes, at hvis intet var at bøde med, skulde Domfældte have 2 Slag eller 2 Vaande Hug for hver eller hver anden Mark Sølv. Da der ikke var megen gangbar Mønt mellem Folk. idømtes som Bøde ogsaa Naturalydelse, f. Ex. 1 Td. Mel til Hospitalet i Arge, hvilken da maatte tiltuskes i Kramboden.

Hvis nogen bed en anden, straffedes han med Bøder. og Fogden skulde derhos føre ham til Tinge og »bryde Fremtænderne af hans Hoved«, thi »det er utilbørligt at bides som Hunde og Heste.«²⁾

I den Tid, da Thorshavns Skandsers Opførelse stod paa, og det kneb med tilstrækkelig Arbejdsstyrke, hændtes Folk til Arbejde dér, f. Ex. for Lejermaal 1 Mark Sølv og »at arbejde i Skandsen i Sommer.« 1696 dømmes en Mand, der ved at slaa med flad Haand bag paa

¹⁾ L. Debes S. 180.

²⁾ Chr. IV's norske Lov, Mandhelge Balken Kap. XIV.

en Hest havde foranlediget, at en Dreng, der sad paa Hesten, faldt af og slog sig paa en Sten, saa at han døde Natten derpaa, til at arbejde 2 Aar i Skandsen, endskjøndt Laugretten kjendte, at det var Vaade.

Ved hvert Tingsted paavises endnu Galgestedet; til Galge benyttedes en Planke, der blev lagt vandret ud fra Toppen af en stor Sten. Som Minde om Exekutionsstederne i Thorshavn har man endnu Stednavnene: galgan, steiletangen, á kág.

Det var Mestermændene, der exekverede Straffene paa Liv og Legem, han lønnedes med 6 Gl. aarlig. Stillingen var her som andet Steds foragtet, og det kneb at faa den besat. Da en Mand i Vaag paa Suderø 1681 for 3die Gang gjorde sig skyldig i Faaretyveri, blev han dømt til at miste sin Hud og at have forbrudt sit Gods til Kongen. »Men eftersom ingen Bøddel var her udi Landet, som dog højliggen gjøres fornøden, blev han for Straf paa Kroppen forskaanet, med saa Skjel, at han herefter skulde betjene Bødlens Plads og derfor nyde den Løn, som Bødlen aarliggen er tillagt.«

Præsten, Chr. J. Diurhuus paa Østerø, skriver i nogle Optegnelser fra 1754: »Der fortælles, at i fordom Tid var 2de Søjde eller Faare Tyve, som vare Fader og Søn. grebne med deres onde Gjæringer, hvilke finge da den Dom, at den ene skulde være Bøddel, og den anden hænges, og derom kunde de forenes, som de vilde, men som Sønnen dertil taugde, sagde Faderen til ham: »Det er rettere, at Faderen tugter Sønnen end Sønnen tugter Faderen«, hvorpaa Faderen hængte sin egen Søn og blev derpaa Bøddel i Landet, Faderen kaldtes Locki og Sønnen Joen.« Niclaus Joensen, som kaldes Locke, nævnes 1623 og Sønnen Joen Niclassen Locke 1639; begge ere ansete med Tyvs Straf, dog kun med henholdsvis 3 Mark Sølv og 4 Gl.; derimod er efter Tingbøgerne ingen af dem an-

seet med Livsstraf. De vare hjemmehørende paa Østerø: Mindet om deres Bedrifter som Mestertyve lever endnu.

Det eneste Fængsel paa Øerne, Mørkestuen, var i Thorshavn, fra 1693 i Vagthuset (corps de garde) i Tingens Skandsen. Ogsaa i dette nye Fængsel var en mørk Arrest, nemlig i Kjælderen. 1694 dømmes Jakob Sivertsen af Thorshavn til at stryges til Kagen, brændes med Tyvs Mærke og til Bremerholm at fremsendes, at gaa i Jern og arbejde sin Livs Tid; i det sidste Forhør, han er i, inden Dommen afsiges, erklærer han, at »hvad Gud og Øvrigheden vilde paalægge ham, det vilde han undergange, med Begjæring derhos, at han maatte være det mørke Taarn foruden, hvorudi han paa fem Ugers Tid havde iligget.«

Med Hensyn til Lovovertrædelser, da forekommer der ikke mange Forbrydelser mod Liv og Lemmer; Færingerne vare, som de sagde om sig selv, et blødt Folk, der ikke var vant til at se Fjenden under Øjne¹⁾ og derfor heller ikke kunde lide at se Blod; af og til falder der et Stavshug eller Stenshug, Benshug, Nævehug, Haargreb eller Jordskup, sjeldnere et Knivstik, skjøndt alle, baade Mænd og Kvinder,²⁾ bare Kniv. Derimod finder man ikke faa Indgreb i Ejendomsretten; »men de stjæle gemenligen ædendes Vare til at opholde sig i deres Fattigdom, men anlangendes Guld og Sølv, derudi findes der en stor Troskab hos dennem allesammen.«³⁾ Denne Berømmelse for stor Troskab mod Guld og Sølv er det imidlertid saa sin Sag med; thi Grunden til den er, som det forklares, den, at »Sølv et eller Guld et ved de intet at forvende eller at

¹⁾ se nedfr. under »Fjender og fremmede Fiskere.«

²⁾ Kvinderne bare, ligesom Mændene gjøre endnu, Skedekniv i Bæltet, der efter Evne var af Messing eller Sølv; en Skede, som kun dækker Knivsbladet, uden at gaa op paa Skaftet, kaldes endnu »kjellingarkjæftur«.

³⁾ L. Debes, S. 241.

blive af med og derfor tør ikke røre det«. Tyveri af Faarekroppe eller Dele deraf fra Andenmands Kjæld er gaaet meget i Svang. Lejligheden til at stjæle ud af den altid frit liggende Kjæld var let; det var kun at brække en Tremme eller to løs; man søgte derfor at værne sine Skærpekroppe¹⁾ mod Tyve ved, naar det kunde lade sig gjøre, at lægge Kjælden paa en Holm. Ligeledes var der i Haugen let Adgang til Tyverier af Kvæg; Faaretyve fandtes der mange af, selv Tyverier af stort Kvæg fandt Sted. Disse Tyve, der stjal Faar eller Kreaturer paa Marken eller Faarekroppe i Folks Kjæld, have tidt drevet Tyveri som en ren Næringsvej; det er ikke saa sjældent et stort Antal Tyverier, 20 à 30 Stkr., de have paa deres Regnebrædt, naar Befolkningen i Egnen omkring, hvor de hørte hjemme, havde lidt saa meget under dem, at Blodets Baand ikke længere bandt, og Plagen ved disse Tyverier blev saa stor, at Frygten for Tyvene og deres Hævn overvandt; ikke alene huserede Tyvene paa den Ø. hvor de hørte hjemme, de forlagde stundom ogsaa Skuepladsen til en anden Ø, som de gjæstede med Baade.

Endnu lever i Befolkningen mange Fortællinger om Faaretyve²⁾ og Frygt for ved Nattetide at møde saadanne; en Færing færdes ikke gjerne, uden Nød er paa Færde, om Natten alene gennem Haugen. Forvovne Karle har det sikkert ogsaa været, og det er en stor Frækhed, der af og til udvises. Paa Sandø kom saaledes 1660 Katarina Magnusdatter fra Trødum ind til Abraham Eliassen en Dag, da denne ikke var hjemme, og hun fandt da paa Gulvet i »en Kobbe Kig«³⁾ en Bid af en Gadmør⁴⁾ af et Kreatur; hun tog Bidden og viste den til Isak Clemensen,

¹⁾ L. Debes S. 243.

²⁾ J. Chr. Svabo: Indberetning o. s. v. »Om Sæder og Tænkemaade«.

³⁾ kópa kykur, en opblæst Sælmave, der brugtes til at gemme i.

⁴⁾ gadnmórir, Tarmfidt.

hvorpaa hun lagde den ned i noget Korn, men baade Gadmøren og Kornet blev derefter stjaalet fra hende; ved denne Tid klages der i det hele meget over de Lovovertrædelser, der gaa i Svang paa Sandø. Der blev derpaa indledet Undersøgelse mod Abraham Eliassen og en Mand, der var til Huse hos ham, Steffen Antesen (Antoniussen). Steffen vedgik, at »Abraham bad sig følge sig, og saa fulgte han hannem, saa ledte de en Kvie ind i et Grout-hus, saa sagde forⁿ Abraham: »Hvad skal jeg gjøre med hender?« Da svarede forⁿ Abrahams Kvinde: »Er hun her indkommen, hun skal ikke komme herud«, og siden foer de at dræbe forⁿ Kvie, og sagde forⁿ Abraham, at Hr. Clemen havde mist saa meget, det var bedst at have fra ham, han gjorde ikke meget deraf. Den Tid, Abraham dræbte Kvien, da havde han en Hose, som Læsten var afslidt, og bandt en Sten i Hosen og slog saa Kvien i Hovedet dermed, saa hun faldt til Jorden, og var hæftet om Fødderne med et Reb, og det Skarn, som var i Vommen, kroede¹⁾ han udi Køsten²⁾, og Hornet op i Taget, og Huden skar han i Stykker og tørkede den over Ilden.« Ligeledes forklarede Steffen, at nogle af Benene vare skjulte i Abrahams Hus indenfor Brædebeklædningen ved Hjørnestolpen i Stuen. Benene fandtes paa det opgivne Sted og fremlagdes i Retten, men Abraham vedblev til Trods for alt, at han var uskyldig. Han dømtes til at lavværge sig med 12 Mænds Ed, men da han ikke kunde skaffe Mededsmænd, dømtes han til »at have forbrudt alt sit Gods og lide sliig Straf, Konningens Befalingsmand hannem paalægger og beholde sit Liv efter det 1ste Kapitel udi Tyve Balken.«

Hos en Befolkning, hvor Tyverier af Kvæg paa Marken og Indbrudstyverier gaa stærkt i Svang, kan man

¹⁾ krogva, skjule.

²⁾ kóstur, Mødding.

vente i Følge med dem at finde, maaske ikke aabenlyst, men skjult, Hensynsløshed og Raahed. Ligesom det ovenfor meddelte Tyveri af en Kvie tyder paa en ikke ringe Raahed og Frækhed i at benægte, saaledes træffer man paa andre Exempler af Raahed. 1636 fandt saaledes de som Ildgjerningsmænd bekjendte »Husum Brødre« fra Bygden Husum paa Kalsøen nogle døde Mennesker drivende i en Baad med Fiskeredskaber paa Søen; de bjergede ikke Ligene, men røvede, hvad der var i Baaden, og lod derefter denne drive med Ligene i. — Efteraaret 1667 var den hollandske Ostindiefarer »Walchern« strandet ud for Kvivig. Vestmanhavns Mænd fandt drivende tæt ved Vraget et Lig, iført Sejldugs Trøje og blaa Buxer; de drog Klæderne af Liget og lod det synke. — 1623 overfaldt en Mand i Seblende paa Østerøen Hr. Gabriel Torlufsen, da denne stod og skriftede Folkene. — 1655 behandler en Mand i Skaalevig en gammel Fledføring som et umælende Bæst¹⁾. — 1662 mishandlede en Mand i Thorshavn, Ole Murt²⁾, sin Hustru paa det nederdrægtigste; fordi hun havde sagt om Sønnen, »Murtdrengen, at han maatte betids sættes i Jern, eftersom han havde stjaalet over det ganske Land, slog Ole hende om Aftenen over Maade, vel 3de Gange udi en Time; derudover gav hun sig og skreg, saa at det hørtes over det ganske Nabolag og saaledes raabte og skreg indtil kort før Dag, hun da opgav sin Aand.« Katarina Bysseskytters og to andre Kvinder synede Liget. »hvilke vandt, at hun paa Brystet og Bugen var snehvid, men paa Hænderne, Ryggen og Laarene og Ørerne var hun kulblaa, og Blodet randt hende ud af Næsen.« Ole Joensen Murt dørmtes til at

¹⁾ Se nedfr. under »Hospitalet for de Spedalske og de Fattige«.

²⁾ Murt er en Fisk; af slige Tilnavne findes: Fuglen, Lunden, Sulen. Af Navne, der ikke mere bruges, findes Mandsnavnene: Baarder, Tørner, Locke, Sira, Irrian, Rollof, Rolver, Lune, Joucke og Søjbjørn og Kvindenavnene: Marion, Gillene, Imbe, Siri.

have sit Liv forbrudt efter Mandhelge Balkens II. Kapitel og miste Hovedet. Disse Exempler ere ikke enestaaende, men have Sidestykker.

Iøjnefaldende ere de hyppige Lejermaalsforseelser. dog ere mange af disse i Tilfælde, hvor Ægteskab er paafulgt. I et tilfældig valgt Tidsrum, 1620—30, er Antallet af Forbrydelser. idet ved Siden af dem er angivet de af disse, der ere Lejermaalsforseelser, følgende i de forskjellige Sysler¹⁾:

Norderøerne,	Østerø,	Strømø,	Sandø,	Vaagø,	Suderø,
48 (15)	87 (26)	120 (49)	87 (28)	36 (11)	55 (16).

tilsammen 433 Forseelser, af hvilke de 145, altsaa en Trediedel, ere i Lejermaal.

Selvfølgelig bør man se paa Tiden med Samtidens Øjne, og Tiden var da mere raa end nu. Saaledes som Befolkningen stadig er fremstillet i Ansøgningerne fra Øerne som »det fromme, enfoldige Folk«, er det at se altfor ensidig paa den. Som den er bedømt i »Den norske So²⁾«, hvor den sammenlignes med Rotter og beskyldes for Bedrageri og for at være Landet ej til Nytte, men til største Skade, er det for streng en Dom. — Lucas Debes, der af Frederik Gabel menes at se for gunstigt paa Færingerne, — og nogen varmere Ven og Talsmand have de heller aldrig haft, — finder Folkene tjenstvillige, lydige, godvillige og gavmilde, mener dog, at de ere letsindige; »de kunne ikke omgaaes med for megen Rigdom og Overflødighed uden Misbrug, hvorfor man skinbarligen fornemmer, naar Gud kroner Landet med sit Gode, da bortriver han Fiskene af Havet . . . ganske faa have lagt Vind paa at indkjøbe sig en Nødspenge eller anden Fornødenhed, men de meste haver ladet hver Dag have sin

¹⁾ Ang. Folkemængden se S. 35.

²⁾ Et politisk, satirisk, plattysk Skrift især om de Bergenske Forhold i Frederik II's Tid; et Udtog er indført i Suhms Samlinger til den danske Historie II, 1, 1781.

egen Plage, agtendes Aars Grøde skulde vorde Aars Føde.« De gode imellem dem ere »ikke alene efter det Lands Lejlighed forstandige og lovkjønne Folk, men endog langt civilere end som paa andre Steder iblandt Agerdyrkere.« Dog »Klinten vil gjerne voxte iblandt Hveden; saa findes her ogsaa saasom paa alle andre Steder de onde blandt gode. De onde, efterdi de lidet eller intet kunne berømmes af Dyderne, ville vi ikke meget røre om deres Udyder; efterdi den, man ikke meget kan rose, bør man ikke heller meget laste, men skjule hans Skrøbelighed med Kjærligheds Kaabe¹⁾.« At der har været Skrøbeligheder at dække med Kjærlighedens Kaabe her som andet Steds, vise Sagefaldslisterne.

I det 17de Aarhundrede have følgende været Laugmænd:

1. Peder Jacobsen, Kongsbonde paa Kirkebø, 1588—1601; ved kgl. Brev, dat. Bergenhus d. 25 Juni 1599. tages han »udinden vor kongelige Hegn, Værn, Fred og Beskjærmelse²⁾«.
2. Thomas Simonsen, Kongsbonde i Kalbak, tidligere Sysselemmand eller, som han kalder sig, Herredsfoged paa Strømø, 1601—08³⁾.
3. Zacharias Thormodsen paa Eide, tidligere Laugrettesmand, 1608—28⁴⁾.
4. Joen Justinussen fra Fuglø, tidligere Laugrettesmand, 1628—53⁵⁾, gift med Sigga Isaksdatter.
5. Joen Poulsen, Kongsbonde paa Øre, Eide Sogn, i Laugmands Sted 1654, tidligere Sysselemmand paa

¹⁾ L. Debes S. 149, 238—40. Efter Peder Claussøn: Norges Beskrivelse, 1632, S. 152 ere Færingerne »stærke Folk til at drikke og kunne drikke Brændevin, ligesom vi drikke Øl«.

²⁾ N. R. II, S. 730, III, S. 569.

³⁾ N. R. III, S. 630.

⁴⁾ N. R. IV, S. 248.

⁵⁾ N. R. VI, S. 128.

Norderøerne, gift med Catharina, en Datter af Hr. Ole Botelsen paa Vaagø og Agnes Joensdatter, Datter af 4.

6. Balzer Jacobsen, 1655—61, tidligere Fuldmægtig hos Foged Christen Madsen¹⁾.
7. Joen Poulsen fra Øre, 1661—77, se 5²⁾; efter Udrykkene i Bestallingen for Efterfølgeren, synes han at have faaet eller taget sin Afsked for Alder eller Uduelighed.
8. Jacob Joensen, Kongsbonde paa Dalsgaard, Sandø, 1677—79, tidligere Sysselmand paa Sandø, Søn af 7., gift med Christina Clemensen, Datter af Hr. Clemens Laugesøn Follerup paa Sandø³⁾.
9. Johan Heinrich Weyhe, 1679—1706⁴⁾, tidligere Fuldmægtig hos Fogden, Søn af Kaptajn Johan Weyhe og Christoph v. Gabels Søster, Margareta, gift med Maren Joensen fra Øre, Datter af 7. Af hans 3de Døttre var Anna Sophia, gift med Hr. Christian Fers til Syd Strømø, opkaldt efter Anna Sophia Reventlow⁵⁾, og Armgard Maria efter Christoph Gabels Hustru. Skjøndt han stod i saa nær Slægtskabsforbindelse med Gablerne, er han i sine Udtalelser og i sin Optræden paa Øernes Vegne overfor Lensherren ikke i nogensomhelst Maade bunden af Slægtskabsbaandet. Han var en meget dygtig og alsidig Mand, forsøgte Dyrkning paa Laugmandsgaarden af tidligere paa Øerne ukjendte Planter og Buske⁶⁾ og var saa erfaren i Lægekunsten, at man paa Laugtinget 1687

¹⁾ N. R. XI, S. 280.

²⁾ Br. 29 April 1662 i isl., fær. og grønsl. Indl. 1660—99.

³⁾ Br. 31 Aug. 1677 i isl., fær. og grønsl. Indl. 1660—99.

⁴⁾ Br. 18 Januar 1679 i samme Pk. Død 26 Januar 1706.

⁵⁾ Dennes Fader, Storkansler Conrad Reventlow, var gift med en Datter af Christoph v. Gabel, se S. 69.

⁶⁾ J. Chr. Svabos Indb. o. s. v.: »Om Skove og Træplantninger«.

anmoder ham om tilligemed Bestillingen som Laugmand at overtage Lægebestillingen; Øernes Læge, Mikkel Joensen, Søn af Hr. Jonas Mikkelsen paa Nord Strøm, var der nemlig almindelig Utilfredshed med; man mente, at han »ej forstod sin Kunst som en Balbirer burde, eftersom de ingen Hjælp havde af hannem kunnet erlange, hvorfor dennem syntes, at han udi Kjøbenhavn maatte examineres.«

10. Samuel Pedersen, Kongsbonde paa Lamhauge, 1706—52¹⁾), gift med Armgard Marie Weyhe, Datter af 9. Han nedstammede i lige Linie fra Laugmand Joen Heinesøn, Mogens Heinesøns Broder, gjennem Mikkel Joensen, Samuel Mikkelsen og Peder Samuelsen, alle Kongsbønder paa Lamhauge. Den sidste, Laugmand Samuel Pedersens Fader, mindes endnu under Navnet »rádni bóndi« : den raadgode, erfarne Bonde.

Som det vil sees, er der fra Joen Justinussen af en Slægtskabsforbindelse mellem Laugmændene, naar undtages, at Balzer Jacobsen afbrød Forbindelsen i de Aar han var Laugmand. Det var ikke med Befolkningens gode Villie, at han blev Laugmand. Af en Skrivelse, dat. 13 Februar 1661²⁾), fra Foged Johan Heideman til Christoph v. Gabel sees, at Indbyggerne »efter deres gammel Frihed havde udvalgt en ærlig Indfødt ved Navn Joen Poulsen, men deres Breve til Danmark blev forhindret, hvilken alt Landet endnu begjærer at maatte blive Laugmand«. Balzer Jacobsen var en forvirret, uordentlig Mand, der til Trods for Loven lader føre to Tingbøger, en som Kladde, en anden som Renskrift. Strax det første Aar, han var Laugmand, begyndte han i Strid med det islandske Kompagnis Privilegier at drive Kjøbmandshandel. Da Kom-

1) Br. 8 Maj 1706 i Pk. Isl., Færø og GrønL. Død 27 Januar 1755. 78 Aar gl.

2) Pk. »Færø vedk.« Nr. 148 Skab 15 i Rigsark.

pagniets Kjøbmand havde ladet tage i Forvaring og forsegle de Varer, bestaaende af blaat Klæde, blaa Hatte, Kvindebælter, Karter, Lærred, grønt Rask, Brændevin og Ruller Tobak, som Balzer havde ladet bringe ind i det Logi i Thorshavn, han havde, naar Laugtinget var samlet, og Kjøbmanden havde ført Vidner paa, at Godtfolk var kommen ud af hans Hus med Varer, var han fræk nok til at spørge, om Vidnerne turde bekræfte, at han havde solgt de Varer, Folk gik bort fra ham med. Han lod sig ogsaa forlyde med: »Ingen her paa Landet at være, som over hannem eller hans Gods kan dømme.« Resultatet blev, at han forpligtede sig til ikke fremtidig at drive Handel.

Naar han sad i Retten, antog Forhandlingerne altid højst uregelmæssige Former. Snart kommer han der i Klammeri med Foged Johan Heideman eller med Kjøbmand Herman Wust, og fra begge Sider regner det med Ærefornærmelser. Fogden siger til Laugmanden, at han havde løjet sig til sin Laugmandsbestilling, og at Hans Majestæt Kong Frederik den Tredie havde sagt til Balzer: »Hvad er det for en Nar?«, og Kjøbmanden siger til ham, »at her haver været saa god en Laugmand i Landet som Balzer Jacobsen og kanske bedre«, samt at Balzer var »en Skjælm«, men faar til Svar, at der var Orm i det Brød, Kjøbmanden solgte, at han var et Skarn, en Løgner, en lovforvunden Mand. Tinget ender ikke saa sjældent med, at der blev en saadan Larm, at hverken Fogden eller Laugrettesmændene kunde høre noget for Ulyd, og paa et Ting staaer en af Laugrettesmændene op og sagde, — det samme var alle Dannemænds Ord, som tilstede var, — at de Sager, som kom for Retten, havde tilforn været for, hvoraf der flød stor Besværlighed for alle. At han tilsidesatte sine Pligter som Dommer for at tage Vare paa Ølkanden, er ovenfor¹⁾ meddelt.

¹⁾ S. 193.

Sorenskriver Niels Jacobsen og 3 Laugrettesmænd indgave tilsidst, da de syntes, at »det var Kongl. Majestæts Ret saa vel som Landet liden Ære at have saadan en Laugmand, der gjør sin Haand og Mund til intet«, en Besværing til Lensherren med Anmodning om, at han vilde forfremme dens Indhold til Kongen, og samtidig skrev Johan Heideman til Gabel om Balzer Jacobsens »store Uskikkelighed; der er snart faa i Landet, han ikke med sine Breve og Skandskrifter paa Ære, Navn og gode Rygte haver været til Besværing, som alene af hans let-sindig Gemyt og ikke paa nogen Bevisning ere funderet«. Samtidig beskyldte Fogden ham for at have »forfalsket Landsens Jordebog efter sit eget Tykke«. Under 30 April 1661 fik han sin Afsked, og Joen Poulsen, hvem han i sin Tid havde trængt til Side, efterfulgte ham som Laugmand. En Søn af ham, Hans Balzer, var Badskjær, forlod Øerne, kom atter tilbage i Bestillingen og blev senere Kjøbmand der.

Foruden at Sorenskriveren var Dommer ved Vaar-tingene og Skriver ved Laugtingene, paahvilede det ham efter Forordning af 29 April 1661¹⁾ at affatte alle Ansøgninger, der enten fra Enkeltmand eller fra Laugtinget afgik til Kongen eller til Lensherren. Han skulde sætte sit Navn under dem, da de ellers ikke fremmedes.

Sorenskrivere have været:

1. Gabriel Mitens, 1584—1620, tillige Badskjær, Fader til Hr. Hans Gabrielsen Mitens paa Norderøerne. Han var formentlig fra Bergen kommet til Øerne og var af tysk Æt²⁾.

¹⁾ S. 82.

²⁾ Foran i Laugtingsprotokollen fra 1615 har han skrevet følgende plattydske Sentents:

Woll kan idth maken alle,
Datt idt einem Ideren gefalle,
De kame fry und segge datt, the Ene möy [befalle?].

- 2 Hans Pedersen Morsing, 1621—28, tillige Sysselmand i Strømø, Broder til Hr. Christian Pedersen Morsing paa Syd Strømø, og til
3. Jacob Pedersen Morsing, Guldsmed, 1629—41, tillige Sysselmand i Strømø.
4. Jacob Villumsen Hannemand, 1642—45, der dømtes fra Bestillingen.
5. Hans Madsen, 1646, Søn af Foged Mads Christensen Gullandsfar, der tog sin Afsked.
6. Niels Jacobsen, 1646—69. Kongsbonde paa Glibre, tillige Sysselmand paa Østerø, Søn af 3., født i Thors-havn 1624, død paa Glibre 1690, gift med Anna Hansdatter, død 1716, 90 Aar gammel, Datter af Hr. Hans Rasmussen paa Syd Strømø.
7. Peder Sørensen (Broberg), 1669—95, tidligere Fuldmægtig hos Foged Søren Pedersen (Skougaard), hvis Husjomfru, Birgitte Jensdatter Bøgvad, der med Fogden havde en uægte Søn, Frederik Severinsen Skougaard, han ægtede, tillige Sysselmand i Strømø. Ved Laugtingets Dom af 2 Oktbr. 1694 fradømtes han Embedet, fordi han ved Vaartinget paa Vaagø samme Aar havde dømt Laugmand Johan H. Weyhe, Hr. Rasmus Olesen og nogle andre Vaagø Mænd til at betale noget Vin og Vragods, de havde bjerget, samt anseet dem efter N. L. 4--4—4, uden at han havde taget de 8 Laugrettesmænd med sig ved Domsafsigelsen. Laugtingets Dom appelleredes, men inden Højesteretsdommen faldt, døde Peder Sørensen.
8. Morten Mortensen Højvig, 1695—1705, Søn af Kongsbonde Morten Augustinussen Højvig, gift med Magdalene, en Datter af Hr. Jonas Mikkelsen paa Nord Strømø.
9. Frederik Severinsen Skougaard, 1705—46, skal være død 1751, tidligere Ridefoged paa Gabels Godser, 1679 lyst i Kuld og Kjøn af Stiffaderen, 7.

Fogden var den, hvem Paataleretten tilkom. Hans væsentlige Hverv var dog »paa Kongens Vegne efter Landsens Vægt at lade opberge Landskyld, Leding¹⁾, Gaardfæstning, Sagefald²⁾ og al anden vor og Kronens Rente og Rettighed, baade vist og uvist«. Efterat Fogden af Indkomsterne havde givet Skolen og Hospitalet, hvad der tilkom dem, skulde han levere det øvrige til Kjøbmanden, der modtog det efter Krambodens Vægt; hvad der var til Overvægt, skulde han gjøre Regnskab for. Derhos skulde han have Indseende med Handelens Indehavere, »at de bespise Landet med allehaande nødtørfdig Tilføring, med gode, uforfalskede Kjøbmandsvarer, som Almuen der paa Landet kan være tjenlig, og at de handle oprigtig mod vore Undersaatter der sammesteds og bruge ret færøsk Alen, Maal og Vægt og dennom ikke udi nogen Maade forfordele, saa og have Indseende, at fornævnte Kjøbmænd deres Fuldmægtige holde og skikke dennom venligen og sagtmodigen imod Almuen der paa Landet udi alle Maader, saa at der ikke kommer Klagemaal over dennom.« Hvis nogen ikke fyldestgjorde en afsagt Dom, skulde Fogden hjælpe den, der klagede herover, til Rette uden Gaver og »Muder«³⁾. Fogdens Løn var 80 Rdlr., senere 100 Rdlr. i Skind og andre gode Varer, dog paa egen Fortæring.

Paa Laugtinget, hvor Fogden tillige skulde lyse, hvor mange Manddrabere og andre udædiske Mennesker, der vare, og gjøre Besked paa deres Væxt og Skabning, at de desbedre kunde kjendes, tog han sit Skudsmaal, som han havde at tilstille Rentekamret.

Udnævnelser af Fogderne skete af Kongen, dog i Gablernes Tid af Lensherren, saa at kun Stadfæstelsen

¹⁾ Skat til Krigsudrustning.

²⁾ Bøder.

³⁾ Stikpenge.

skete af Kongen. Frederik Villumsen Rosenvinge havde i den Tid, han var forlenet med Øerne, den 28 Januar 1653¹⁾ søgt om at maatte udnævne Fogden, da denne efter Lensherrens Formening betog ham Myndigheden, men det blev ham nægtet. Den kongelige Foged kom til Øerne med det første Skib om Sommeren, tidt først henimod St. Hansdag, og tog derfra med det sidste Skib i August eller September Maaned. Den øvrige Del af Aaret var der en Vinterfoged, en af Befolkningen. Da et saa kort Ophold hvert Aar paa Øerne selvfølgelig ikke kunde give stort Kjendskab til Forholdene, gjorde Gabelne Forandring heri, og fra den Tid, de fik Øerne i Forlening, vare Fogderne der hele Aaret rundt²⁾.

Indtil 1655, da Gabel blev Lensherre, havde Fogden været den højeste administrative Øvrighedsperson paa Øerne; han aflagde Regnskab over Øernes Indtægter og Udgifter direkte til Rentekamret. Da Christoph v. Gabel overtog Forleningen, blev han i Medfør heraf Øernes Overøvrighed, og saavel han som Sønnen, Frederik v. Gabel, kaldes og kalder sig derfor Amtmand eller Guvernør over Færøerne³⁾.

Sysselmændene, der udnævntes af Fogden, lønnedes med Kongens Andel af Korn-, Fugle- og Ostetienden samt den Tiende, der svarede til Kongen af Sæl, Helleflynder og Smaafisk.

Fogder have været:

1. Strange Madsen, 1599—1620, Medforpagter af Handelen fra 1614—20⁴⁾, Raadmand i Kjøbenhavn.

¹⁾ Topograf. Samling, Færøerne.

²⁾ Dog ikke Hans Willumsen, se S. 163 og 218.

³⁾ Se flere Stæder foran og Resen: Inscriptiones Hafnienses S. 272, hvor Christoph v. Gabel 1666 kalder sig Guvernør. Guvernørposten paa Færøerne stod ikke, se Biogr. Lex. V. S. 519, i nogen Forbindelse med Statholderskabet i Norge.

⁴⁾ Se S. 9 ff., N. R. III, S. 567.

2. Mads Christensen Gullandsfar, Borger i Visby, senere i Kjøbenhavn. 1620—44¹⁾.
3. Hans Selmer, Borger i Kjøbenhavn, 1645—48.
4. Christen Madsen, Borger i Kjøbenhavn, 1649—54, Søn af 2.
5. Balzer Jacobsen, 1655, senere Laugmand.
6. Johan Heideman, 1656—64, Medforpagter af Handelen fra 1674—80.
7. Søren Pedersen (Skougaard), 1664—74, død i Kjøbenhavn 1684.
8. Christopher Heideman, Assessor i Commerce Collegiet, 1675—80, Søn af 6.
9. Hans Willumsen²⁾, 1680—1709. Denne var i de senere Aar ikke bosat paa Færøerne, men havde tillige andet Embede i Nykjøbing, Arts Herred. Hans Embede paa Færøerne bestyredes paa hans Vegne efterhaanden af: Hans Pedersen Top, Peter Jessen, Lorents Arentsøn Bergen, Søn af Forfatteren til »Danmarks og Norges frugtbare Herlighed«, Søren Pedersen Skeen og Didrik Markussen.

De Klager, som der førtes over Landets Embedsmænd, angik, naar undtages Laugmand Balzer Jacobsen og hans Formand Joen Poulsen³⁾, kun Fogderne, og af disse er Foged Søren Pedersen (Skougaard) den eneste, over hvem der er nogen virkelig Grund til Klage.

Disse Klagemaal kom frem for den kongelige Kommission, der var nedsat 1672—73⁴⁾ og angik:

Fæstevæsenet. Medens Indfæstnings Afgiften tidligere havde været 1 Gl. for hver Mark Jord og til Fogden selv en gammel Daler, havde Fogden taget til sig

¹⁾ N. R. V, S. 30.

²⁾ Død 1720, gift med Auktionsdirektør Karl Rodriguez's Enke, Magdalene Sybille Petræa.

³⁾ Se S. 179.

⁴⁾ Isl., fær. og grønsl. Indlæg for 1660—1699 i Rigsark., se S. 89.

selv 4 à 5 Rdlr. og til Skrivedrengen 1 Rdlr. Dette Underslæb var gaaet i en Del Aar upaataalt hen, idet de, der gav Fogden den forhøjede Indfæstning, saa deres Fordel derved. Den afdøde Fæsters Børn havde nemlig ingen Fæsteret efter Fæsters og Enkes Død; dette gav Anledning til, at Fogden prangede med Fæsteretten og lod den faa Gaarden, som bød ham mest i Indfæstning.

Landskyldens Modtagelse, særlig forsaavidt den Del angik, der erlagdes i Skind. Fogden forlangte nemlig, naar Skindene vare mindre, at der skulde ydes 3 istedenfor 2 og 2 istedenfor 1, medens tidligere Skindene modtoges uden Hensyn til Størrelse; det var særlig Sandø og Suderø, det var gaaet ud over ved denne Vragning, idet Lammene der vare mindre end paa de andre Øer. Der var, som Lucas Debes i sin Fremstilling for Kommissionen noget spydig bemærker, den Synderlighed, at i 1670 vare Lammeskindene store nok, »thi da havde man sikker Tidende, at kongelig Kommissarius¹⁾ kom«.

Overvægten. Denne havde fra gammel Tid været 1 Skind eller 2 Skaalpund for hver Vog, og Fogden skulde aflægge Regnskab for den; i Søren Pedersen (Skougaards) Tid havde den været betydelig mere.

Skjænk og Gave. Det var Skik og Brug, at Færingerne sjælden erlagde deres Afgifter uden Gaver; Fogdens Tjener i Landskyldboden fik hver Gang et Par Hoser eller 1 Mark dansk for Modtagelsen, og hans Dreng det samme for Kvitteringen. Fogden havde nu under forskellige Paaskud, navnlig om at Skibene ikke kom i rette Tid, fordret Afgiften i flere Terminer, og hver Gang blev der ydet Skjænk og Gave. Ligeledes var det blevet Skik og Brug ved Arveskifter at give Fogden Skjænk.

Olesleje og Værgetold, der havde været frivillige Gaver fra gammel Tid af til Landets Øvrighed havde

¹⁾ Jens Rodsten.

Søren Pedersen (Skougaard) og hans Formand, Johan Heideman, krævet som en Ret ogsaa af Præstegaardene med 8 Skind for hver Gyldens Skat og desuden 4 Skind i Skriverspenge.

Matrikuls-katten, paalagt til Skandserne, som man mente, at Fogden ikke fuldt ud havde forbrugt dertil.

Ved Forordningen af 16 April 1673 blev der raadet Bod paa disse Ulovligheder. Søren Pedersen (Skougaard) afskedigedes 1674 og belagdes med Arrest, da han lod sig forlyde med, at han vilde forlade Øerne.

1683¹⁾ ansøges der vel atter om, at Indfæstningen ikke maa være højere end efter Forordningen af 1673, men der nævnes ikke, at Underslæb i noget Tilfælde har fundet Sted.

Da Kongen overtog Øerne i 1709, opfordredes Befolkningen til at opgive for den da nedsatte Kommission, i hvilken Laugmand Samuel Pedersen var Formand, hvilke Klager den havde mod de Gabelske Fogder; det var tildels Kommissionens Opgave at modtage slige Klager. Den Gabelske Foged blev strax afskediget, da Kommissionens Medlemmer, den nye Foged og Overkjøbmand Jørgen Chr. Klein og Rasmus Juel, Lieutenant af Søetaten, kom til Øerne. Alle Sysselmændene med en edsvoren Mand fra hvert Kirkesogn vare stævnedes til Thorshavn; de vare blevne «tilsagt og advaret at fremkomme med hvis som enhver for sig udi en eller anden Maade kunde have sig over at besværges og for Kommissionen at andrage eller tilkjendegive, naar den paa ethvert Sted og udi ethvert Kirkesogn blev holdt», og senere blev Kommissionen sat rundt omkring i ethvert Kirkesogn.

Naar der saaledes næsten jagedes efter at faa Klagemaal frem, kan man jo være sikker paa, at hvis der blot

¹⁾ Se S. 116.

troedes at være den fjerneste Grund til at besvære sig, saa vilde det blive anmeldt, thi Befolkningen var ikke sparsom med sine Ansøgninger og Klager, og nu var der intet at være bange for. Kongen havde afskediget baade den Gabelske Foged og Kjøbmand; Formanden i Kommissionen var en kjendt Mand, til hvem man frit kunde tale, han var derhos en dygtig Mand, der havde Evne til at skaffe Oplysning tilstede, et andet Medlem af Kommissionen var den nye Foged og Overkjøbmand, saa jo flere Klagemaal, der kunde komme frem, desto bedre.

Ikke en eneste Kongsbonde beklager sig over at have givet for høj Indfæstning. En Del møder og meddeler, at de have givet mere end 3 Gl. pr. Mark, men de ville ikke besvære sig derover. Det oplyses i den Anledning af Fogden, Hans Villumsen, at naar denne havde taget 3 Rdlr. istedenfor 3 Gl. pr. Mark i Indfæstning, havde dette sin Grund i, at han tog Afgiften i Talg og beregnede Talgen pr. Vog efter Taxten af 1691 til $1\frac{1}{2}$ Gl. Kongsbønderne mente, at han burde beregne 1 Vog Talg til $1\frac{1}{2}$ Rdlr., fordi han i Kramboden lod betale saa meget for den. Til dette sidste var han imidlertid ikke pligtig; Taxten var kun $1\frac{1}{2}$ Gl. pr. Vog, men han lod give saa høj en Pris for at faa Befolkningen til, istedenfor selv at forbruge, at levere Talg, hvorefter der var Begjær paa Markedet, i Kramboden. Kongsbønderne ønskede, hvad jo fra deres Side kunde være rimeligt nok, at Indfæstningen skulde betales i Hoser eller Fisk, ikke i Talg, der ligesom Tran, Skind og Fjer kaldtes gode Varer, men nogen Forurettelse, at fordre Indfæstning, en lovbefalet Afgift, erlagt i Landskyldboden med Talg, samtidig med at Talgen betaltes over Taxten i Kramboden, kunde der jo ikke siges at være, og Kongsbønderne erklære derfor ogsaa, at de ikke ville besvære sig over Fogden i den Anledning.

Alt, hvad der fremkommer for Kommissionen af Klager, er kun 2de, den ene fra en Person, der besværer

sig over, at da hans Fader i sin Tid døde, var han, Sønnen, kun 6 Aar gl., og Fogden havde da ikke villet lade Fæstet staa ledig, indtil Sønnen blev gammel nok til at kunne overtage det, men havde fæstet Stedet ud til hans Formynder; den anden var fra Odelsmændene paa Upsalön, Bordøen, der beklagede sig over, at Fogden ikke havde villet lade dem have Hvalrettighed sammen med Vaag og Mørkenøre, ved hvilke Bygder Hvalen dræbes. — Som det vil sees, have Klageposterne intet at sige. Fogden havde været i sin gode Ret til at have handlet, som han har gjort.

Nogen Klage over de Fogder, der have været førend Gablernes Forlening, altsaa de kongelige, er der ikke ført. At Færingerne ere blevne forurettede af de Gabelske Fogder, naar undtages af Søren Pedersen (Skougaard), kan ikke i nogen Maade skjønnes. Befolkningen var ikke sen til at klage, den fik Lejlighed hertil for Kommissionerne 1673, 1683, 1691 og 1709, den stod som et sluttet Samfund med Præsterne i Spidsen, havde sine egne Domstole, der kunde værne mod Overgreb, og efter Christoph v. Gabels Fald synes der at have været Tilbøjelighed hos Regjeringen til snarere at støtte Befolkningen mod Lensherren, for muligen at faa Lenet tilbage under Kronen, end omvendt.

III.

Fjender og fremmede Fiskere.

Den værste Plage, som Befolkningen paa Færøerne led under, var Hærgningen af Fribyttere, der stadig gjorde Liv og Velfærd usikkert, og denne Plage vedblev hele Aarhundredet igjennem. Indbyggernes Gods blev røvet, satte de sig til Modværge, bleve de huggede ned, Kvinderne bleve skjændede, og var der Trang til Mandskab om Bord, eller Brug for Folk som Trælle, hvor Fribytterne hørte hjemme, bleve de førte med. Befolkningen vidste sig aldrig sikker for, naar og hvor Landhugsten skete. Naar Fribytternes Skibe saaes, flygtede alle fra Hus og Hjem til Tilflugtssteder fjærnt og skjult i Haugen, hvorfra de, om de bleve fundne, »kunde med Sten holde saadanne Skjælmer og Røvere fra sig, at de dennem ikke kunde komme nærmere og dem Skade paaføre«¹⁾. Endnu paa-vises disse Steder i Haugen under Navnet »Fransahusene«; Navnet skriver sig fra Danmarks og Hollands Krig med Frankrig i Aarene 1675—79, da Øerne tidt bleve gjæstede af franske Skibe, der lode gjøre Landgang her, og Tiden kaldes »Fransatiden«.

I Forbindelse med Klagerne over Fribyttere staaer Besværgelserne over, at fremmede Fiskere fiskede under

¹⁾ Jens L. Wolff: Norrigia III. S. 200; L. Debes S. 229.

Landet. Derved gik de Øernes Befolkning i Næringen. men, hvad der var værre, der var fra tidligere Tid en Frygt tilstede hos Befolkningen for at komme i Nærheden af disse fremmede Fiskere, som afholdt den fra at gaa ud paa Fiskeri, naar disse vare i Farvandet. Den Tid laa nemlig ikke saa langt tilbage, at man ikke, naar det skulde være, kunde befrygte en Gjentakelse, da »de engelske Fiskere havde for en almindelig Sædvane, at, naar de aarligen fore under Island at fiske, de toge af færøske Indbyggere, hvo, som forekom, ingen forskaaned, ikke end Præsterne, ligesom andre Slaver med sig paa Rejsen til at hjælpe dennem at fiske. Og naar de komme tilbage igjen under Landet, satte de dennem op paa Landet, hvor de bekvemmeligst kunde blive af med dennem. Saaledes haver Færø udi lang Tid tilforn været ligesom et almindeligt Rov for saadanne grumme Ulves Tænder. Tyrkerne haver og ej heller forglemt Færø«¹⁾.

I Aaret 1615 var Befolkningen saa hærget, at den henvendte sig til Kongen med følgende Ansøgning:

»Stormægtigste, højbaarne Fyrste, allernaadigste
Herre og Konning

give vi fattige Folk, Eders Majestæts underdanige Tjenere udi Eders Naades Land og Øer, Færø, paa det ydmygste og underdanigste til Kjende, hvorledes nu paa nogle Aars Tider haver sig her under Landet forsamlet en Hob Fribyttere at plyndre og tage fra de engelske Skibe. som her under Landet ligger og fisker, men nu udi 2de Aar haver somme af forⁿ Fribyttere begivet sig hid ind udi Landet, besynderligen udi Kvalbø og Vestmanhavn, og der plyndret og taget fra de fattige Folk, som der ere bosiddende, hvis de haver haft, hvorover de fattige Folk ikke aleneste haver mistet deres Fæ og Kvæg. Fiskebaade og andet, men ogsaa haver maattet ligge

¹⁾ L. Debes S. 230.

udi Marken udi den bedste Fisketid, udi hvilken de ellers skulde have søgt deres Næring, hvorover de fattige Folk ikke aleneste ere komne til Agters med Eders Majestæts Leje og Landskyld, men ogsaa ere hensatte udi al som største Hunger og Elendighed og ere befrygtendes, at forⁿ Fribyttere med flere af deres Parti ville sig hid forsamle og her have deres Tilflugt, eftersom en Part af dennom noksom haver ladet sig forstaa.

Ere vi fattige Folk derfor, allernaadigste Herre og Konning, udi al som største Nød og Elendighed saa vel som udi stor Frygt og Fare for saadanne Tyves og Skalkes Parti ganske ydmygeligen og paa det allerunderdanigste begjærendes, Eders Majestæt for Guds Skyld saadanne vores Nød og Trang naadelig vilde erveje og betænke, saa tvivler vi intet paa, Eders Majestæt dertil finder Raad og Middel, som allerede af Eders Majestæt begyndt er, hvorfor Eders Majestæt den evige Gud rigeligen belønne.

Og forhaaber, Eders Majestæt endnu for Guds Skyld fremdeles vil have os udi Eders Majestæts Beskyttelse og os fattige Folk for saadanne Skalkes Parti naadigst vil have forsvaret.

Vi fattige Folk vilde ogsaa gjerne forskaffe os Bøsser og Værger og hjælpe til at forsvare Landet det bedste os muligt er, som vi dog dertil pligtig ere, men efterdi disse fattige Folk herudi Landet ere ikke tilvante at omgaaes med Bøsser og Værger, ere vi paa det underdanigste begjærendes, Eders Majestæt vilde forordne og tilsende os en, som Almuen her udi Landet i saa Maade kunde undervise.

Dernæst, allernaadigste Herre og Konning, giver vi fattige Folk Eders kongl. Majestæt paa det ydmygste og underdanigste ogsaa til Kjende, at her under Landet forsamlers sig en hel Hob engelske og skotske Skibe.

flere end nogen Tid været haver, og her under Landet bruger deres Fiskeri, ikke ude paa Havet, som under Island brugeligt er, men de løber og driver inde under Landet paa Landsens Grunde og Fiske Klakke¹⁾ og udi saa Maader bortrøver den fattige Næring og Guds Gave, som vi fattige Folk ellers med vores smaa Baade kunde opfiske, hvilket vil blive dette fattige Land til al som største Fordærvelse; om det saalænge skal have sin Fremgang. En Hob af dennom løber under det Skin, at de ville fiske, og tage og røve hvad de kunne overkomme, som allerede bevisligt er.

Herpaa forvente vi Eders Majestæts naadige og milde Svar, hvilket Gud almægtigste vil Eders Majestæt belønne, og vi som fattige og tro Undersaatter stedse og altid med vores Bønner til Gud almægtigste ville det i Hu komme, som vi det dog forpligtig ere. Den samme evige Gud spare og bevare Eders Majestæt udi et langvarende og lyksaligt Regimente.

Actum Thorshavn udi Færø, d. 6 Augusti 1615.

Eders Kongl. Majestæts allerunderdanigste Undersaatter paa Færø.◀

Samtidig med Ansøgningen til Kongen sendte Laugtinget en Skrivelse til Kansler Christian Friis²⁾:

»Vores ganske ydmyge og pligtige Tjeneste nu og altid forsendt med Gud vor Herre.

Gunstige og velbyrdige Herre Kansler Christian Friis. Eftersom vi haver erfaret af Strange Madsen³⁾, at Eders Strenghed var mest Aarsag, at dette Hans Majestæts Skib, »Gabriel«, er kommen hid til Landet at søge og

¹⁾ Banke; Ordet, »Klak«, bruges ikke nu som Betegnelse for Fiske-med; det findes paa Bordø i Bugten og Bygden Klaksvigs Navn. Fjeldet, under hvilket Bygden ligger, hedder »Klak«.

²⁾ Se S. 7 Note 3.

³⁾ Fogden.

lede efter disse Fribyttere, som her under Landet haver nu paa 2de Aars Tider plyndret og røvet os fattige Folk her udi Landet, for saadanne Eders Strengheds milde Velgjerninger den evige gode Gud Eders Strenghed igjen rigeligen belønne vil, og vi med vores Bønner til Gud almægtigste ville det dagligen udi Hu komme, og derhos endnu forhaaber, Eders Strenghed os fattige Folk fremdeles vil have hos Hans Majestæt i Hu kommet, saa at saadanne Skjælmer os herefter ikke saa skulde tribulere.

Vider gunstige Herre Kansler, haver vi endnu her hos sendt en liden Supplicats til Kongl. Majestæt angaaende vor Nød og Trang, paa det ydmygste ombedendes, Eders Strenghed der udi os fattige Folk vilde mildeligen forhjælpe, saa vi derpaa maatte bekomme et naadigt Svar og Hans Majestæts Hjælp derudi.

Saadan Eders Strengheds Velgjerninger vil den evige Gud belønne, og vi fattige Folk stedse og altid vil findes Eders Strengheds villige Tjenere, som vi det dog pligtig ere, hvilket Gud kjender. Den samme, vi Eders Strenghed med timelig og evig Velfærd ganske troligen ville have befalet.

Af Thorshavn udi Færø den 7 Dag Augusti 1615.

Eders Strengheds ydmyge og villige Tjenere

Laugmand samt menige Laugret udi Færø. «

Ligesom Kongen takkes, fordi han alt har fundet Raad og Middel mod Sørøverne, saaledes takkes Kansleren for den Medvirkning, han har udvist ved, at Orlogsskibet, »Gabriel«, 1615 er under Øerne, og man maa fuldt ud erkjende, at Færøerne paa ingen Maade bleve ladte i Stikken, men at der af Christian den Fjerde er bleven gjort, hvad der kunde gjøres for at bringe Øerne den Hjælp, de trængte til. — Søværnet var et Omraade, hvor Kongen særlig var hjemme; han udfærdigede selv Instrux-

erne for sine Skibshøvedsmænd, paasaa, at de gjorde deres Pligt og, naar de forsømte den, lagde han ikke Fingrene imellem, men ramte haardt. 1644 lod han saaledes Adelsmanden, Admiral Peder Galt, henrette for Forsømmelighed, og 1635, da han laa under Norge, satte han to Skibshøvedsmænd »i Boltten ved den store Mast« Natten over, fordi de ikke vare komne om Bord hos ham i rette Tid og hentet Parolen.

Danmark - Norge. paastod Højhedsret over Havet mellem Island og Norge som hørende under det norske Riges Strømme, og Rigerne vare da endnu en Magt, som kunde hævde denne Ret. Instruxerne for Skibshøvedsmændene, der sendes Nord paa, gaa derfor ud paa, at de skulle holde Hans Majestæts Strømme og Lande fri for fremmede Fiskere og Sørøvere, og af dem var der nok. Der var Tyrker, Irer, Skotter, Franser og Dynkerker, og for alle disse var Havet omkring Færøerne et yndet Tilflugtssted i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede¹⁾. Ligesom paa Land mangan Bygd er hærget, saaledes er paa Søen mangt et Skib bordet af Sørøvere, og Mandskabet bortført i Fangenskab eller hugget ned. Indehaverne af Handelen lede ogsaa under denne Plage, da deres Skibe og Varebeholdningerne i Land vare udsatte for Plyndring; 1611 eller 1612 var saaledes et Skib, tilhørende Borgmester Søfren Søfrensen²⁾ af Bergen, bleven overfaldet af et Skib, der tilhørte Greven af Ørkenøerne³⁾. Slemm maas det have været, naar man seer, hvilken Magt der maatte udfoldes for at ave Sørøverne.

Foraaret 1615, altsaa inden Færingernes Ansøgning

¹⁾ Efter Th. Tarnowius, gl. kgl. Saml. 2892, kom i Frederik II's Tid et Orlogsskib, ført af Kaptajn Mouris Prindtz, til Færøerne for at bringe Hjælp mod tyrkiske Sørøvere; Tyrken med 3 Skibe blev slagen.

²⁾ Se S. 7 ff.

³⁾ Y. Nielsen: Jens Bielke til Østraat S. 276.

om Hjælp var skrevet, udfærdigede Christian den Fjerde en Instrux, dateret 1 Maj¹⁾, for Jørgen Daa, »Skibshøvedsmand og Embedsmand paa vort Slot Holbæk«, om at begive sig til Vester- og Nordsøen med Hans Majestæts Skibe, »Vægter« og »Jupiter«. for at erfare, hvem der laa og fiskede efter Hval paa Hans Majestæts Strømme og Lande uden at have kongeligt Pas, samt hvilke Fribyttere og Sørøvere, der kunde findes at gjøre den søfarende Mand Skade paa Hans Majestæts Strømme eller plyndre paa Hans Majestæts Lande.

Den 5 Maj løb Jørgen Daa ud fra Kjøbenhavn, men blev opholdt i Øresund indtil den 10 Maj, da han stod ud af Sundet; »dernæst er kommet udi Kundskab, at der skulde ligge nogen Fribytter udi Færøen og gjøre Hans Majestæts Undersaatter stor Skade og Afbræk med Mord og Plyndreri, desligeste ogsaa den fattige søfarende Mand saavel som ogsaa de fattige Fiskere, som laa der uden omkring fore at fiske, og gjort dennem ogsaa stor Afbræk og Skade«. Han satte strax Kursen efter Færøerne; mellem Hetland og Færøerne opsejlede han en Fisker og tog af Mandskabet der om Bord to Lodser, som skulde føre ham i en god Havn paa Suderøen. Den 20 Maj kom han i Havn ved Kvalbø, sendte sin Lieutenant Jens Munk²⁾ i Land og erfarede, at »Kaptain Mandous og Kaptain Tockertt« havde været derinde, men 14 Dage i Forvejen vare tagne derfra. Baad med Brev blev strax affærdiget til Vinterfogden i Thorshavn for at skaffe Kundskab om, hvorvidt denne vidste noget om de nævnte Fribyttere, i hvilket Fald Fogden strax skulde meddele ham Besked.

¹⁾ Sjæll. Register XVI Fol. 115—16.

²⁾ Blev 1619 med »Enhørningen« (48 Mand) og »Lamprenen« (16 Mand) sendt »paa den Sejlads Norden om« for gennem Nordvestpassagen at finde ud til Kina og Japan. Han maatte overvintre 10 Maaneder ved Hudsons Bugten, hvor alle døde paa 3 Mand nær. Jens Munk kom hjem selvredie med »Lamprenen«.

Jørgen Daa fik imidlertid saa god Vind, at han ikke vilde afvente Svaret, men stod ud af Bugten ved Kvalbø; udenfor Dimon kom en Baad mod ham og meldte, at der laa to andre Fribyttere i »Westbindhaffn«¹⁾, og den 22 Maj var han der paa Havnen, hvor de to Fribytterskibe endnu laa. Da »Jupiter« og »Vægter« kom ind paa Havnen, sank Modet paa Fribytterne, og 10 »Irlænder« gik i Land fra Skibene med en Fiskebaad. Jørgen Daa sendte 15 Musketerer efter dem, men alligevel undslap de med en Baad, de toge paa Østsiden af Strømø, til Hetland²⁾. Dernæst lod han Ankrøene falde tæt ved Fribytterskibene og gav dem det glatte Lag, 3 døde og 4 saaredes, »og Principalen, som var Admiral, ved Navn Kaptain Abell og Fitz³⁾, Admiral, ved Navn Simon Phlitzer, haver jeg ladet op-hænge selvottende, og Resten haver jeg givet løs, som var henved en 18 Personer«. Det ene Skib bemandede han og førte det med sig; det andet overdrog han Vinterfogden at sende til Kjøbenhavn saa snart som muligt. Derpaa begav han sig til Nordlandene⁴⁾; der, under russisk Lapland, tog han Kaptain Mandous eller Mandos, en engelsk Fribytter, og førte ham med Skib og Gods til Kjøbenhavn, hvor han lod ham hænge⁵⁾.

Omtrent samtidig med Jørgen Daa fik Skibshøvedsmand Laurids Brems, Kaptain paa »Gabriel«, Instrux, dateret 23 Maj 1615⁶⁾, om, at »han skal lige begive sig herfra og til vort Land Færø der sammesteds at forfare om nogen Fribyttere, som der under Landet skulle være, og saafremt han nogen Fribytter kunde antræffe

1) Vestmanhavn paa Nord Strøms.

2) L. Debes S. 232.

3) Vice.

4) Beretning om Togtet, dat. 6 Septbr. 1615. Indkomne Breve til danske Kanselli.

5) Saml. til det norske Folks Sprog og Hist. III. S. 274.

6) Sjæll. Register XVI Fol. 120.

enten paa Henrejsen eller paa Hjemrejsen paa vore Strømme, som den søfarende Mand eller vore Under-saatter paa foreskrevne vort Land Færø, spolerer og røver, da skal han største Flid anvende, saa han kan blive dennem mægtig og fangen med sig hjemføre til vor Kjøbsted Kjøbenhavn eller og slet dræbe eller nederlægge, men dersom han ogsaa formærker sig at være overmandet, at han sig da flitteligen forseer, saa han ikke modvilliger¹⁾ Vis vort Skib udi Fare sætter. — Laurids Brems er alt-saa kommen under Øerne kort efter Jørgen Daa, og han var der endnu i August Maaned, da han overværede et Par af Laugtingets Møder.

Den Galge i Vestmanhavn, hvori Jørgen Daa lod de 8 Sørøvere hænge, blev Aaret efter nedbrudt af nogle andre Fribyttere, og i den Anledning blev der optaget et Tingsvidne over dem, som bygge og bo i Vestmanhavn; det var kun 4 Bønder, som da boede der: Thomas Jacobsen, Michel Joensen, Nicolai Thorbiergsen og Oluf Joensen. Disse bleve spurgte om, »naar og af hvem den Justitie, som stod udi Vestmanhavn, var nederbrotten, hvilken Justitie ærlig og velbyrdig Mand Jørgen Daa, Kongl. Majestæts Admiral udi Vestersø, Anno 1615 lod der samme-steds opsætte, hvorudi blev nogle Sørøvere justificerede, som her under Landet og desligeste paa Landet røvet og stjaalet havde. Hertil svarede de alle samtligen og hver for sig, at der laa et Orlogs Skib, som gav sig ud for Kongl. Majestæts Skib af Engeland, og Kaptainen derpaa hed Olifer Sandion, af hvilket Skib kom udi Land paa Vor Herres Himmelfarts Dag 3 Mænd, og disse forⁿ 3 Mænd hug forⁿ Justitie neder og bar nogle af Træerne paa Kirke Gaarden, og de Træer, som igjen laa af forⁿ Justitie, toge engelske og skotske Skibe siden bort, og til ydermere Vindisbyrd sagde de, at paa samme Tid laa der

¹⁾ Dumdrstig, gjenstridig.

udi Vestmanhavn 2de hollandske Convoyer, blev dennom da derom tilspurgt, om nogen af samme Convoyers Folk havde været med udi samme Gjerning. Dertil svarede de ved deres Ed, at ingen af forⁿ Convoyers Folk vare med udi den Gjerning, men Kaptainen og Folkene paa samme Skibe vare meget ilde tilfreds, at saadant skulde ske, hvilket de dog tilforn ogsaa haver vundet for Kongl. Majestæts Admiral, velbyrdige Jørgen Daa, og de velbyrdige Mænd, som udi hans Følge vare, ind paa Hans Majestæts Skib«.

Da Kongen Foraaret 1616 var kommen til Kundskab om, »at adskillige fremmede Orlogs Skibe ere udrustede til at drive Fribytteri i tilkommende Sommer, og nogle Skibe agte at drive Hvalfangeri under Norge og dette Lands underliggende Provindser samt Kjøbmandskab og Fiskeri paa ulovlige og forbudne Steder«, blev Jørgen Daa atter udkommanderet den 8 April med 6 Orlogsskibe, nemlig »Victor«, »lybsk David«, »Gabriel«, »Leoparden«, »Enhørningen« og »Jupiter«. Hans Instrux gik ud paa, at hvis han kan opdage Sørøvere, Fribyttere og andre, som plyndre eller overfalde den søfarende Mand paa Kronens Strømme, da skal han gjøre sin Flid til, »at han dennom da enten med List eller Magt kan indtage og baade Kaptainer og det gemene Folk, saa mange som Sørøvere ere, at dræbe og ganske at nederlægge«; der er altsaa ikke som Aaret forud Tale om at tage til Fange, men der gives ingen Pardon, alle skal hugges ned. »Og som vi forfare, at under vore Lande, Færø, Island og Vespenø²⁾, baade udi Havne og paa Fjordene findes baade Sørøvere, Hvalfangere og dennem, som driver ulovlig Kjøbmandskab, da skal foreskrevne vor Sø Admiral, naar han paa den norder Kyst³⁾ sin Bestilling haver forrettet.

1) Sjæll. Register XVI fol. 175—76.

2) Vestmanøerne.

3) Nordlandene, hvor han først skulde hen.

ogsaa did hen med vor Flaade sig begive, og saafremt han der finder for sig slige Sørøvere eller Hvalfangere, da skal og med dennom procederes, ligesom foreskrevet staaer«.

1618 blev Niels Rosenkrantz og Henrik Vind med Orlogsskibene, »Fides« og »Havhesten«, sendte til Island med de kongelige Kommissarier, Frederik Friis og Jørgen Vind. Paa Vejen skal de to Skibshovedsmænd erkyn dige sig, »om nogen Fribyttere, Fiskere, som paa ulovlige Steder vores Undersaatter til Fortrængsel under Færø og Vespenø sig lader befinde«. Træffes de, skal de strax angribes; hvis ikke, skal Niels Rosenkrantz med »Fides« gaa til Island, og Henrik Vind, »sig under fornævnte vore Lande og Øer forholde, dog at han ikke kryber udi nogen Havn«, indtil »Fides« kommer igjen. Derpaa skulle de begge afgaa til Nordlandene og anløbe Island, men Henrik Vind skal atter begive sig til Vespenø og Færø for at undersøge, om nogen opholder sig der, som intet har at forrette¹⁾.

Enevold Kruse²⁾ udkommanderedes 1622 med »Hector« til det islandske og færøske Farvand, og Søren Harbo³⁾ med »Fides« og Henrik Vind⁴⁾ med »Rytteren« udsendes Foraaret 1626 for at convoyere det islandske Kompagnis Skibe Halvvejen mellem Færø og Island »eller og en Nat og Dags Sejling videre« og »holde Kongl. Majestæt og Kronens Strømme der sammesteds rene, paa det at Kongl. Majestæts Undersaatter eller andre søfarende udi deres retfærdige Rejse, Handel og Vandel ikke skulle af Sørøvere, Fribyttere eller andre modvillige overfaldes, plyndres og spoles udi Havnene eller uden fore, og dersom de nogen fornemmer, som berøver eller overfalder Kongl.

¹⁾ Instrux 22 April 1618, Sjæll. Register XVI fol. 342—44.

²⁾ Pas 1 Maj 1622, Sjæll. Register XVII fol. 279.

³⁾ Brev 1 Maj 1626, Sjæll. Register XVIII fol. 99.

⁴⁾ Brev 1 Maj 1626, Sjæll. Register XVIII fol. 98—99.

Majestæts Undersaatter eller andre søfarende paa Kongl. Majestæts og Kronens Strømme, da skal de gjøre sin Flid dennom saa vel som og alle andre, ihvo de helst ere eller være kunne og tilhøre, at eftertragte og overmægtige, indtage og indføre her for Kjøbenhavn«.

1627 krydsede Kaptajn Prince¹⁾ med 5 Krigsskibe i Nord Søen for at opbringe nogle algierske Sørøvere, som havde plyndret paa Island og Færøerne, hvilke det lykkedes ham at forjage, men ikke at fange, og saa godt som hvert Aar krydsede en Eskadre af Orlogsskibe i Nord Søen til Beskyttelse af Handelen mod Fribyttere.

Det var Bekostningen ved, at saa stor en Styrke skulde udfoldes, »større end som Kongl. Majestæts Interesse udaf Landet sig kunde bedrage«, der var Anledning til, at en Skandse blev paabegyndt i Thorshavn i Aaret 1630, Aaret efterat Tyrkerne havde gjort Landhugst paa Suderø²⁾, og efter den Tid vare Øerne nogenlunde sikre for Sørøvere.

Jævnside med Klager over Fribyttere gaaer, som nævnt, Klager over fremmede Fiskere. 1617 sendtes der følgende »Supplicats til Kongl. Majestæt om Skotter, som ligger her allesteds under Landet og i alle Havne og Fjorde, desligeste uden fore paa Fiske Klakkerne:

Stormægtigste højbaarne Fyrste,
allernaadigste Herre og Konning.

Eders kongl. Majestæts fattige Indbyggere udi Eders Naades Land og Øer, Færø, giver Eders Majestæt paa det underdanigste og ydmygste til Kjende, hvorledes en stor Hob skotske Skibe haver nu paa 2 eller 3 Aars Tid forsamlet sig her under forⁿ Eders Naades Land og Øer, og med deres smaa Skibe sejler og roer igjennem Landet og ind udi alle Fjorder og Havner, fisker og op-

¹⁾ Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie, 1535—1700, S. 143.

²⁾ L. Debes S. 232.

river inden Fjord og uden fore den fattige Næring, som vi fattige Folk med vores smaa Baader paa saadanne Steder søge kunde, saa vel som paa alle vores Fiske Klakke og Grunder, hvorhen, saa snart de seer os udi saa Maader med vores smaa Baader sidder og fisker, de strax løbe udi Hobetal og der ret tidt hos os udi saa Maade borttage vores fattige Næring, som Gud allermægtigste os fattige Folk udi saa Maade unde vilde, thi de allesammen haver Drive Garn, hvormed de fanger Sild, og samme Sild bruge de til Agn paa deres Kroge, hvorefter Fisken løber, men vi fattige Folk haver ingen Sild; derfor kunne de fiske, men vi ligge hos dennom og faaer slet intet. Herover dette fattige Land med Tiden, om det saa længe skulde vare, kommer udi al som største Elendighed, saa at vi ikke kunne kjøbe noget til vores Hus Behov eller og blive mægtig at udgive vores Leje og Landskyld.

Denne vores forberørte fattige Lejlighed bede vi Eders kongl. Majestæt paa det underdanigste og ydmygste at ville værdes til af kongelig Gunst og Naade at have udi Hukommelse, det vil den evige gode Gud Eders kongl. Majestæt rigeligen belønne.

Actum Thorshavn udi Færø den 5 Juli Anno 1617.

Under Landsens Signet.

Særlig Suderøen var Gjenstand for Hærgninger af Fribyttere; den laa længere adskilt fra de andre Øer og først for, naar Fribytterne kom i Farvandet. 1629 var denne Ø Gjenstand for et Indfald ¹⁾ under saadanne Omstændigheder, at man atter henvendte sig til Kongen:

»Stormægtigste højbaarne Fyrste,
allernaadigste Herre og Konning
give vi fattige Folk, Eders Majestæts underdanige Tjenere

¹⁾ Se ndfr. under »Gejstligheden«, Suderø.

udi Eders Naades Land og Øer, Færø, paa det ydmygeligste og underdanigste til Kjende, hvorledes nu udi denne Sommer er indkommen her udi Landet udi Qualbøe i Syderø 2de tørkerske Skibe, som havde inde ved fem Hundrede Mand af alle Hande Slags Skjælmer og Parti, og haver samme Parti frataget de fattige Folk udi forⁿ Ø, Qualbøe udi Suderø, som der er bosiddendes. hvis de haver haft, hvorover de fattige Folk ikke aleneste haver mistet deres Kvæg og Fæ, Fiskebaade og andet mere, endogsaa er de fattige Folk der udi Øen frataget deres Hustruer og Børn, over tredive Mennesker, hvorover Gud naadeligen sig forbarmer, og haver de slemme Mennesker ihjelslaget sex Mennesker udi samme Ø. haver de fattige Folk endogsaa maattet ligge udi Marken udi den bedste Fisketid, udi hvilken de ellers skulde have søgt deres Næring, hvorover de fattige Folk ikke aleneste er kommen til Agters med Eders Majestæts Leje og Landskyld, men ogsaa ere hensatte udi al som største Hunger og Elendighed og ere befrygtendes, at forⁿ Skjælmer med flere af deres Parti vilde sig hid til dette fattige Land næstkommendes Aar begive, eftersom en Part af dennom nok som haver sig ladet forstaa, at de til kommendes Aar vilde hid komme med elleve Skibe, og dersom Vor Herre ikke nu saa naadeligen havde straffet de slemme Mennesker, at det ene Skib formedelst en hæftig Storm drev i Land og sloges i Stykker, da havde de haft udi Agt at spoleret og afbrændt dette ganske fattige Land, som en dansk Mand. de havde med sig, berettede . . . «

Ansøgningen, der er underskrevet d. 6 Juli 1629 af Jens Jensen Skiffue, Guds Ords Tjener i Sandø og Official paa Færø, Laugmand Joen Justinussen og 2 Sysselmænd. ender som Ansøgningen af 6 August 1615, og ligesom

den Gang blev der udfærdiget en samtidig Skrivelse til Kansleren, Christian Friis¹⁾.

Det synes ikke at have været Overdrivelse, hvad Ansgningen indeholder om Skibenes Størrelse og Mandskabets Antal, thi da Fogden samme Aar paa Tinget afæsker Sysselmand Jakob Holdansen paa Suderø Forklaring, om »han intet mere havde bjerget af det Skibs Vrag, som sloges udi sønder i Qualbø i Suderø, som det onde Parti Tyrken der viste i denne Sommer«, svarede Sysselmanden, »at han endnu intet mere havde kunnet bjærge end hvis Hans Majestæts Foged selver lod bjærge den Tid, han var der udi Øen, som var: 4 Jern Stykker, 3 Sten Stykker, 2 Ankre, 62 Jernkugler, 18 Stangkugler, 6 Lænkekugler, 2 Urtepotter²⁾ foruden Bolte, Roerhager og Tougværk«; han tilføjede, at »han vadede ud til Vraget 2 Dage, før han kom hid til Havnen, da fandt han under sine Fødder udi Søen en liden Lærreds Pung, derudi var halvsjette Stykker von Achten³⁾, hvilke han leverede til Hans Majestæts Foged og sagde derhos, at noget lidet fra Vraget paa 3 Favne dybt kunde han endnu se 3 Stykker liggende paa Bunden, som han forment sig, at de ikke kunde komme til at bjærge, thi de laa for dybt«. — Aaret efter bleve Ankrene vurderede, og »eftersom befindes, at begge Flierne⁴⁾ er afslaget og afstødt af det bedste Anker«, bleve de vurderede til 23 Slettedaler⁵⁾. — To af Stykkerne

¹⁾ Christian Jørgensen Friis til Kragerup, født 1581, Kansler 1616, død 1639.

²⁾ I det 17de Aarhundrede støbtes her i Landet bl. a. en Slags Kanoner, som kaldtes Krudtpotter (Urtepotter) efter en paa dem som Forsiring anbragt Blomstervase (Blom: Christian IV's Artilleri S. 197).

³⁾ Stk. von Acht eller Albertus Daler var en fransk Mønt = 58 Styver; efter Fr. 10 Oktbr. 1629 = 5 Mk. 14 Sk., efter Fr. 12 Marts 1648 = 5 Mk. 12 Sk.; den blev senere forbudt her i Landet.

⁴⁾ Ankerfligene.

⁵⁾ En Slettedaler eller Krone var lig 2 Trediedele af en Rigsdaler.

fra det strandede Tyrkerskib ere havnede i Thorshavns Skandse, hvor de imidlertid nu ikke mere findes. Da Kommissionen 1709 synede den store Skandse, fandtes de der¹⁾, og af en Inventarieliste for Thorshavns Skandser, som maa være affattet noget over Midten af det attende Aarhundrede, fandtes i Skandsen 2 Stkr. sexpundige Kanoner »af de saakaldte Tørkenstykker«.

At der var bortført Mennesker ved dette Indfald gav Anledning til, at Christian den Fjerde sendte Fogden følgende Brev:

»Christian den Fjerde o. s. v.

vor Gunst tilforne. Eftersom vi forfare, Tyrken at have været der under vort Land Færø og borttaget med sig derfra nogle af Indvaanerne der sammesteds, da bede vi dig og ville, at Du med Geistligheden og de fornemste der paa Landet betænker Middel, hvorledes samme Fanger ved de bedste formuendes Hjælp kunde løses, at de ikke skulle lades under Tyrkens Tyranni og derover tvinges at nægte Christum. Dermed skeer vor Villie. Skrevet paa vort Slot Kjøbenhavn den 4 Martii Anno 1630²⁾.

Evnen til at hjælpe har mulig nok ikke været meget stor. men det synes ogsaa, at der har skortet paa god Villie til uden Paalæg at give en Skjærv til at udløse de fangne af Slaveriet. Der sad i Laugtinget blandt andre Laugmand Joen Justinussen, Provsten Jens Skive og Laugrettesmand Mikkel Joensen³⁾ af Lamhauge, Mænd, som paa ingen Maade vare ubemidlede, saa det er et noget vel tarveligt Resultat, der kom ud af den kongelige Opfordring til Færingerne om at hjælpe deres Medbrødre. Da Fogden »lod læse Hans Majestæts naadigste Brev og Befalning, formeldendes om

¹⁾ Se ndfr. under »Skandserne«.

²⁾ N. R. VI S. 200.

³⁾ Søn af Laugmand Joen Heinesøn.

Hjælp her ud af Landet til de fattige Folk, som er fangen udi Barbariet, og efter som Hans Majestæts Brev var læst. tilholdt alle Kongl. Majestæts Undersaatter i Færø, som da tilstede var, at enhver af dem af kristelig Kjærlighed og Medynk, enhver efter deres Formue vilde udlove og tilhjelpe de fattige Fanger med at ransonnere og befri af Tyrkens Tyranni«. svarede »Provsten, Præsterne, Laugmanden og Laugretten samt menige Almue, at enhver efter deres yderste Formue gjerne vilde tilhjelpe og udlægge hvis dennom muligt kunde være, men efter denne elendige Tids Tilstand, som nu haver været forgangen Vinter udi Landet¹⁾, som ingen af os kan mindes, formedelst Fiskeriet saa aldeles haver slaget fejl for os, at her haver været saa stor Elendighed, at mange Mennesker ere bortdøde af stor Hungers Nød, hvorover vi fattige Folk ikke kunne betale Hans Majestæts Leje og Landskyld, tilmed den største Part af os lever udi al som største Armod og Elendighed, hvilket Gud bedst kjender, men naar Gud vil give os sine Gaver og vel signe af Søn, ville vi gjerne som tro Undersaatter altid findes hørige og lydige og gjerne efter vores yderste Formue udgive hvis Hans Majestæts os paabyder, som vi til det dog pligtig ere«.

Som det gik her paa Færøerne med Menneskerov og Bortførelse i tyrkisk Fangenskab, saaledes gik det ogsaa i den øvrige Del af Rigerne, baade Danmark og Norge. I Ribe Kjøbstads Regnskaber for 1656 nævnes der saaledes Bidrag til at løskjøbe 4 Mænd fra Vestkysten af Sønderjylland, og ved Missive Brev til Statholderen i Norge, Christoffer Urne, af 26 Febr. 1637²⁾ byder Christian den Fjerde, at der af Kirkernes Beholdning og Indkomst i Norge skal indsamles 10,000 Rdlr., da de Penge, som tid-

¹⁾ Se S. 39:

²⁾ N. R. VII S. 309.

ligere vare indsamlede, kun havde forslaaet til at indløse et halvt Hundrede Fanger i Tyrkiet, og den 9 Novbr. 1638¹⁾ udskrives der 15,000 Species Daler i samme Øjemed.

Det var ikke smaa Summer, der fordredes af Barbareskerne i Indløsning for en Fange. For en Skipper fra Bergen fordredes der saaledes i Ranson 600 Stk. von Acht; der var en Jøde, som havde forstrakt ham, dog mod at han betalte det dobbelte Beløb igjen og end 48 Rdlr.; Skipperens Søn og hans 15 Baadsmænd skulde indløses hver med 400 Stk. von Acht. De vare alle Slaver i Barbariet²⁾.

Der gaaer nu en længere Aarrække, uden at man hører noget om Sørøveri, men 1667³⁾ nævnes fremmede Kapere. Den 23de April i det nævnte Aar henimod Aften var en hollandsk Galiot, »Haabet«, for Storm og Uvejrs kommen ind paa Strømmen foran Thorshavn, og Landfogden havde givet Skipperen Lov til at lægge sig ind under Tingenæs Skandsens Kanoner. Skipperen blev imidlertid anderledes til Sinds, da han frygtede for ikke at kunne komme ud med Sydost eller Østen Vind, hvorfor han ogsaa næste Dag blev liggende længere ude. Natten mellem den 24de og 25de blev Galioten imidlertid bordet af Mandskabet fra 2 Baade, som en irsk Kaper havde udsendt, og ført over under Nolsø, hvor Kaperen laa for Anker. Den næste Dag gjorde Fribytterne Galioten sejlklar, satte et Par af dens Mandskab, der vare syge, i Land paa Nolsø og en Lieutenant med Skipper og 5 Matroser om Bord paa den for sammen med den hollandske Skipper, Styrmand og 2 Matroser at føre Galioten til Irland. Den 26de om Morgenen Kl. 2 vare begge Skibene under Sejl, da man i Dagbrækningen fra dem fik Øje paa. at en Galiot var løbet ud fra Thorshavn og eftersatte dem.

¹⁾ N. R. VII S. 462.

²⁾ Y. Nielsen: Jens Bielke til Østraat S. 276.

³⁾ Krigen mellem England og Holland, se S. 77.

Dagen før var nemlig en anden hollandsk Galiot, »het vapen« af Enkhuisen, kommen ind paa Thorshavns Red; den havde Landfogden fragtet og ladet bringe noget Skyts og Ammunition fra Skandsen om Bord. Kommandanten paa Skandsen, Lieutenant Claus Becker, Sysselmand og »Balbirer« Reinhold Horn¹⁾ var i Spidsen for det Mandskab, der gik ud for at eftersætte Kaperen og erobre »Haabet« tilbage. Skibene indhentedes i Søen udenfor Landet mellem Færøerne og Hetland, hvor Galioten blev erobret tilbage samme Morgen. Kaperen stod ud til Søes og blev forfulgt, men paa Grund af Regn og tykt Vejr med Taage tabtes den af Syne. Der blev ingen af det irske Mandskab taget til Fange; det, der var om Bord i »Haabet«, var under Forfølgelsen gaaet over i Kaperskibet. Der udbetaltes 600 Gl. til Skipperen paa »het vapen« og 600 Gl. til Claus Becker og de øvrige Færinger; Galioten blev erklæret for Prise, fordi den er »af Fjenderne, de Iriske, borttagen og igjen af de Færøske fra Fjenden erobret, efterat den saa lang Tid haver været under Fjendens Gevalt og igjen i vild Sø udenfor Landene fra Fjenden er erobret«. I de to Baade, som havde bordet Galioten om Natten, havde været Færinger, og efterat Skipperen var kommen til Thorshavn igjen, besværede han sig herover. Det oplystes, at der havde været 5 Mand i en Baad fra Thorshavn ude paa Fiskeri, disse vare blevne tagne og førte om Bord paa Kaperen; i Baaden var en af Husegaards Bønderne, Joen Jacobsen, og en Søn af Hr. Peder Hellesen Viborg paa Næs. Disse forklarede, at de vare blevne nødte og tvungne til at være med fra Kaperen til Galioten; de fire af dem vare slupne, men den femte havde Kaperen beholdt og ført med sig.

Omtrent ved samme Tid blev Kvalbø og Porkere paa

¹⁾ Paa Danells 3die Rejse til Grønland 1654 nævnes som Chirurg Reinhold Horn, se Grønlands hist. Mindesmærker III S. 725. Han tog sin Afsked 1668.

Suderø udplyndret af 2de engelske Kaper. Det var strengt forbudt fra Land at ro ud til noget Skib, for »at Fjenden ingen Kundskab skulde faa, saa derover kunde foraarsages Ulykke paa Landet«. Dette Forbud var overtraadt af Præsten Jacob Christensen Klintes Folk i Kvalbø, og Fogden paatalte det derfor. Præsten paaberaabte sig, at hans »Hustru¹⁾ dennom det befaled udi hendes store Nød, hvilken ingen Lov foreskrives, der alle forlod hende og løb ad Fjældet, og jeg var borte, og hun sad ene tilbage med to smaa Børn og det tredie under Bæltet, da, at hun ikke uformodelig skulde overfaldes af Fjenderne og af Skrækkelse skulde komme noget til udi sin høje Frugt-sommelighed, haver hun skikket sine Folk, som hun alene havde tilbage, at forfare hvad for Skib det var, enten ondt eller godt, hvilken deres Madmoder de ogsaa burde at adlyde, efterdi hun lønner og spiser dem, hvorfor de udi deres Enfoldighed, at adlyde deres Madmoder, haver roet til Skibet, og min Hustru, som hver ærlig Menneske vel kan tænke, mindst begjærede, at Fjenden derved skulde komme i Landet, hvilken det laa mest Magt paa, at de vare borte; de havde dog vel kommet alligevel, eftersom de laa for Havnen, havde deres Baad ude, vidste Vejen og kunde lige saa vel indkomme som den anden Kaper udi Porkere. Det er os alt nok, at vi saaledes udvortes trænges af dem og for dem dagligen ligge i Frygt og Fare. nok sige, at Øvrigheden her paa Steden, som skulde være os til Trøst i vor Modgang, skal efterstræbe os siden tilmed«. Tjenestekarlene hos Præsten bleve, eftersom de »mere haver adlydt Hr. Jacobs Hustrus Bud end Landfogdens paa Hans Majestæts Befaling, tilkjendt at arbejde paa Skandsen og nyde slig Løn som andre Soldater«.

Under Krigen med Frankrig i Aarene 1675—79, som

¹⁾ Rebekka Hansdatter, Datter af Hr. Hans Rasmussen i Thors-havn.

Danmark blev indviklet i ved at tage Hollands Parti, kom der tidt franske Krigsskibe op under Øerne, navnlig for at opbringe hollandske Convoyer; dels var Færøernes Forbindelse med Holland meget livlig, — i Holland afsattes de fleste færøske Uldvarer, — dels søgte mange hollandske Skibe i oversøisk Fart ind under Øerne for at spørge Tidende om Krigen og Blokeringen. I den Tid, eller mulig har det været 1672¹⁾, skal der saaledes en Gang udfor Bygden Nolsø have ligget 24 hollandske Krigsskibe²⁾.

Juni 1677 ved Pintsedags Tider laa der 4 franske Krigsskibe eller, som Laugmanden kalder dem, Kongeskibe for Anker ud for Bygden Nolsø. I Fogdens Fraværelse sendte hans Fuldmægtig, Johan Heinrich Weyhe, der 1679 blev Laugmand, og som i Fogdens Fraværelse var i hans Sted, fra Thorshavn nogle Folk over til Nolsø at spørge Tidende, hvilke Skibe det var, som laa der, enten Ven eller Fjende, og om nogen fra Skibene havde været i Land. Da de kom til Nolsø, fik de at vide, at der havde været Baad i Land med en Kaptain og nogle Folk; de opgave at være Hollændere og Engelske. Kaptainen forlangte at faa Fogden i Tale; vilde Fogden ikke komme til ham, kom han til Fogden. For at vise, at han ikke havde ondt i Sinde, tog Kaptainen i det Hus i Nolsø Bygd, han kom ind i, en Knappenaal af Brystet paa Konen i Huset og sagde, at han ikke vilde gjøre Landet Skade for den Knappenaals Værdi, men hvad han fik til Forfriskning paa sin Rejse til Grønland, vilde han fuldtud betale.

Disse Efterretninger bragte Thorshavnerne tilbage til den konstituerede Foged. Efterat denne havde forvisset sig om, at Konstablen, Johan Christoffersen, med under-

¹⁾ Se S. 90.

²⁾ J. Chr. Svabos Indberetning o. s. v.: »Om Havne«.

havende Soldater og andre Thorshavns Indbyggere vare paa deres Plads i Skandsen, Stykkerne ladet, Haandgeværerne uddelte mellem Soldaterne og Havnemænd, samt Flaget i Skandsen hejst, foer han i en Ottemandsfarer over til de fremmede Skibe. Saasnart han kom om Bord i et af dem, blev han anholdt og ført over i et andet Skib, hvor alle Kaptainer og andre Officerer vare forsamlede, under Paaskud af, at de dér vilde meddele ham, hvad de ønskede. Det hollandske Flag, som vajede, blev nu strøget og det franske hejst. Der forlangtes en Brandskat af 100 Oxer, 200 Faar, 1200 Par Hoser, 60 fine Nattrøjer og 500 Par Vanter at levere inden 12 Timer. Weyhe forestillede Kaptainerne, at det var umuligt dels overhovedet at skaffe det forlangte, dels i hvert Fald paa saa kort Tid, men hvad der kunde bringes til Veje, skulde han skaffe »udi Henseende, at han saa svingelig var fanget, og frygtede, som og siden befandtes, at Landet saa stor Magt ej kunde gjøre Modstand, thi Skibene var munderet med 36 til 40 Stykker og velbesat med Krigsfolk og tilbehørig Ammunition og Gevær«. Der blev imidlertid givet ham til Svar, at der ikke blev slaaet noget af, alt skulde skaffes tilstede inden Fristen. Da Weyhe vedblev, at det var umuligt, blev der fra Skibene udsat »fire Slupper og en stor Baad med Folk, hvorudi efter Mændenes Gising, som var paa Skandsen, var over 200 Mand, meste Parten munderet hver med en lang Bøsse, et Par Pistoler ved Siden og et Par Pufferter i Lommen, saa og tilhørig Sidedegen, og laa paa hver Slup 2 Stykker, hvormed de kom til Landet under Skandsen, og landede de strax med al deres Folk uden nogen Modstand.« Derefter overgav Skandsen sig, uden at noget Skud blev løsnet.

Fjenden huserede slemt i Thorshavn, hvorfra Kvindfolk, Oldinge og Børn vare flygtede ud i Haugen; de vaabenføre Mænd vare i Skandserne og vare forbudte at forlade dem for at hjælpe med til at bringe Gods i

Sikkerhed. Overrumplingen foregik saa hurtigt, at der næsten intet blev skjult, inden Fjenden kom over Byen. Kramboden plyndredes tilligemed Landskyldboden, i Kirken bleve Begravelserne, deriblandt Lucas Debes's Kiste, opbrudte for at finde Værdigjenstande; i Prækestolen, der nu hænger i Kvalvig Kirke og endnu i Mands Minde bar Spor deraf, prøvedes, hvor Sablerne kunde bide. Præstegaarden og Præsten, Hr. Gregers Pedersens Gods gik det ogsaa ud over. Skandserne ødelagdes; i den store Skandse blev Porten sprængt, og 2 Batterier gjorde ubrugelige; Synet over den gaaer ud paa, at den trænger til at »repareres moxen rundten omkring«. Stykkerne vare fornaglede, ødelagte og tildels væltede i Søen, »og synes dennom, at det med det Redskab, som her nu kan bringes til Veje, ikke kunde optages«. Paa Tingens Skandsen var Batterierne og Stykkerne ligeledes gjorde ubrugelige; nogle af Stykkerne samt »Flinter, Musketter og andet Gevær samt andet Krigs Redskab og Ammunition vare af Franserne borttagen«. Der var i Skandserne saa vel som i Byen gjort rent Bord; »en Flintebøsse og en Bøssespiibe uden Laas var i Behold«, saaledes ender Synsforretningen over Skandserne.

Sorenskriver Peder Sørensen (Broberg) var fraværende, da Overfaldet skete; han tilligemed Kjøbmanden, Jørgen Andersen, var efter Stævning af Lensherren om Foraaret rejst til Kjøbenhavn og kom først tilbage derfra ved Mortendags Tider samme Aar. Sorenskriverens Hustru var flygtet bort fra Thorshavn paa en Hest og havde kun faaet nogle Sengeklæder, Duge og Lagner med sig samt en Sum Penge, som Kjøbmand Jørgen Andersen havde givet hendes Mand i Forvaring, hvorimod en Del Gods, som Sorenskriveren ogsaa havde faaet i Forvaring af Kjøbmanden, maatte blive tilbage og røvedes af Fjenden. Da hun kom tilbage, efterat Fjenden havde forladt Byen, var »Msr. Peder Søffrensens Hus ganske spuleret, Døre, Borde,

Bænker og Skabe og Kister ganske i Sønder hugne, og intet fandtes i Huset uden nogen Fjer af Dynner, som laa og flød paa Gulvet«. I 1682 fordrede Kjøbmanden Sorenskriveren tilpligtet at tilbagelevere de deponerede Penge og Varer, hvis han ikke kunde godtgjøre enten ved Vidnesbyrd eller med sin Ed, at Penge og Gods vare røvede af de Franske. Pengebeløbet, som var i Behold, fik Kjøbmanden udleveret; med Hensyn til Ansvar for Godset erklærede Sorenskriveren, som rimeligt var: »at bevise ved lovlig Prov og Vidnesbyrd den Tid, Fjenderne det borttog, er ikke vel mulig, thi Fjenden krævede ikke mange til sig, da han det borttog, og kan det vel bevises ved ganske Havne Folkene, at Fjenden intet lod efter sig, da han fra Thorshavn bortfor«. — Næs Præstegaard paa Østerø, hvor Peder Hellesen Viborg, Fader til Thorshavns Præst, sad, blev ogsaa plyndret af Fjenden.

Da Konstablen, som havde haft Kommandoen i Skandserne, paa Tinget blev afæsket Forklaring om, »hvorfor han ikke Franserne med Skud og andet modstod og efter sin Pligt defenderede Kongl. Majestæts Skandse«, svarede han, »at han med Liv og Blod var skyldig for^a Kongl. Majestæts Skandse at defendere af yderste Formue, men saasom han sig imod saa mange og velbevæbnede ej fandtes sig mægtig nok at imodstaa, saa vel som for hans underhavende Folks ringe Tal, hvoraf endda de fleste vare forsagte, og ganske faa vidste med Stykkerne at omgaaes. siuntes han videre Landsens Fordærvelse, som ske kunde ved Ild og Brand, som og Fjenden skal selv have sig ladet forlyde, ved en god, villig Opgivelse at forekomme og i saa Maader var nødigt til Skandsen at kvittere«.

Sikkert er der rundt omkring i mangan Bygd gjort Landgang af fremmede Fiskere, som have taget fra Beboerne, hvad de kunde bruge, uden at Tingbøgerne oplyse noget herom. Det er vist kun et Tilfælde, som har Sidestykker, naar der i Aaret 1686 saaledes er gjort Land-

hugst i Bygden Trollenæs paa Kalsøen. Paa Olai Tinget samme Aar mødte Johannes og Anders Tormodsens samt Ole Gregersen og afgave deres Vidnesbyrd om, hvorledes det var gaaet til med Overfaldet: »Den 23de Juli sidst-afvigte om Aften, efterat de vare hjemkomne af deres Fiskeri og indgaaen udi deres Huse at faa deres Aftens Maaltid, vidste de af ingen Ting at sige, førend forⁿ Johannes kom udenfor Døren og saa otte fremmede udlændiske Karle kom op til Husene, bevæbnet med 2 Bøsser og 5 Kaarder, og da han dennem saa, vigte han tilbage ind udi sit Hus, og fulgte de efter hannem til Døren, og stillede sig de tvende, som havde Bøsser, i Døren og spurgte, som dennem kunde synes, om de skulde skyde, hvortil Johannes sagde Nej og sagde: »Skyder ikke for Guds Skyld!« Derefter kom de ind udi Huset med deres Bøsser og Gevær og tvang ham til at oplukke Kister og anden Gjæmsel, som han havde i Stuen staaende, hvilke Gjæmsel de igjennemsogte og tog dog intet deraf, derefter gik op udi Anders Tormodsens Stue og opbrød hans Kiste, men tog heller intet deraf, derfra gik ind udi Ole Gregersens Stue, hvor de ophrød et lidet Skrin og deraf tog 3 Rdlr., som deri fandtes, derefter for de neder til deres Tjelder¹⁾ og Grudhuse²⁾ og brød Dørene op, og der udaf borttog deres Leje Flød³⁾ og Hoser, nemlig fra Johannes Tormodsens 2 Gl. Flød, 7 Gl. Hoser og et hvidt Stykke Vadmel paa 9 Alen, og fra Ole Gregersens 1 Gl. Flød og fra Anders Tormodsens 5 Gl. Hoser, 6 Alen Vadmel og et nyt Aaklæde, en hvid Understuke⁴⁾ og en ny sort Hætte; som Lyder Tormodsens tilhørte, tog de 2 hvide Understucker og en Skjorte, og fra Ole Olesen 1 Gl. Hoser. Efterat de havde røvet dennem fornævnte Gods fra, tvang

1) Tjeld, Kjæld, Tremmelo til Skærping af Faarekroppe.

2) Grouthus, Kampestensbygning.

3) Talg, bestemt til at svare Landskylden med.

4) Stuka, Vadmels Skjorte.

de dennem til at bære det neder til Stranden, som deres Baad laa, og kaste det fra sig og løb med Hast fra dennem af Banghed. Derefter saa de dem fare til deres Skiberum, som drev i Fjorden noget sønden for Husene, og da de kom til Skibet, bugserede de det ud paa Strømmen og drev da med Strømmen vester udi Søen. Skiberummet var skikket lige som de ordinære hollandske eller engelske Fiskere med een Mast, Folkene af samme Skiberum som dennem berøvede, sagde de sig ej at kjende og ej heller kunde berette hvad Nation de var udaf.*

Saaledes som det ved denne Lejlighed gik paa Trolle-næs, plejede det at gaa. Voldsmændene kom over Beboerne, og disse gjorde ingen Modstand. Vel kunde der ikke være nogen synderlig stor Modstandskraft i en faatallig og spredt Befolkning, men Befolkningen var, som den sagde om sig selv, »et blødt Folk«, der ikke ønskede at sættes i Stand til Modværg, hvad dog til Tider med Held kunde være skeet, men den foretrak at være værgeløs og deri have sin Beskyttelse.

Efter Christian den Fjerdes norske Lov, Udfare Balken, Kapitel XI, skulde hver Odels Bonde eller Lejlænding, som boede paa en fuld Gaard, have »en lang Bøsse med Fyrllaas for og nødtørftig Krud og Lod, en Teszack¹⁾ og en Øxe«, Lejlændinger paa halv, Tredings og Fjerdings Gaarde, Ødegaard's Mænd, Husmænd, Strandsiddere og Tjenestekarle, selv om de tjente for halv Løn, skulde ligeledes have Vaaben, som de skulde møde med til Vaaben Ting,²⁾ men Befolkningen vilde ikke anskaffe disse Vaaben og manglede Lyst til at føre dem.

Da Foged Søren Pedersen (Skougaard) omtrent samtidig med Matrikuls-kattens Indførelse³⁾ havde paabudt baade Præsterne og Bønderne at holde Bøsser efter deres

¹⁾ et Sværd.

²⁾ Udfare Balken, Kap. XII.

³⁾ se nedfr. under »Skandserne«.

Marketal, og at Kommandanten paa Skandsen hvert Fjerdingaar rundt omkring i Bygderne skulde mønstre Mandskabet fra 15—50 Aar, klages der idelig over dette Paa-læg, og da Lucas Debes med de to andre færøske Udsendinge forebringer Færingernes Klager for den kongelige Kommission 1672/73, er Bøsseholdet noget af det, som man endelig beder sig fritaget for. »Byerne og Gaardene saa vel som Øerne ere vidt adskilte fra hinanden med Bjerge og stærke Strømme, Bøsserne kan blive paa en Part Steder 4 à 5, 6, 7, 8 à 10 i det højeste og det paa de færreste Steder, hvorved ingen Forsvar kan ske, og den ene kan ikke komme den anden til Hjælp. Ellers frygter vi os for disse Vanskeligheder, først Bekostning til Traktament for Lieutenanten, dernæst Fiskeris og Nærings Forsømmelse, naar Mønstring rettelig skal holdes, hvorfra dette fattige Land ikke kan forhindres, eftersom den største Part lever mest af Søen og have derforuden idelige og mange Forhindringer om Sommeren, paa hvilken Tid Lieutenanten maa endeligen mønstre Folket og imidlertid forlade Skandsen, da hans Nærværelse gjordes mest fornøden. Endeligen, efterdi her er et blødt Folk, som i saa mange Hundrede Aar ikke haver seet en Fjende under Øjen, og dersom nogen Fjende ankom, nødes de til uden Anfører at fly med Hustru og Børn efter Sædvane til Bjergene, efterladende mest allevegne Fattigdom. Landet kan Fjenden ingen Steds indtage og beholde uden større Forlis end Vinding, naar Hovedstaden er bevaret, da bede vi allerunderdanigst, at Hans kongl. Majestæt formedelst saadanne Omstændigheder vilde tillade disse Bøsser at afskaffes.«¹⁾

Ved Forordningen af 16 April 1673 fik Befolkningen sit Ønske opfyldt; det maatte staa enhver frit for at beholde eller afskaffe sin Bøsse, »saa at, paa det den Be-

¹⁾ Isl., fær. og grønsl. Indlæg for 1660—99.

kostning og anden paafølgende Umagelighed, som derved foraarsagedes, kunde ophøre, ingen til saadan Øvelse her- efter og, indtil vi anderledes tilsigendes vorder, skal være forbunden undtagen de paa Thorshavn ved Skandsen, som indtil paa anden Anordning deres sædvanlig Gevær med Tilbehør skal vedligeholde, og af Officererne, som den mageligste og belejligste Tid for dem dertil skulle tage og ellers uden nogen Forærings Affordring eller Antagelse føjeligen og forsvarligen med dennem skulde handle, uden Modvillighed sig lade øve og der udi under- vise.«

Da det ved Christian den Femtes norske Lov 3—17—1 foreskrevs, at hver Bonde og Strandsidder skulde have »en dygtig lang Bøsse med stort Løb og nødtørfdig Krud og Lod, en god Kaarde og en Øxe,« de, som sad paa Fjerdingsgaarde, »en god Halvpik eller Spyd med Jern- skinner paa og en god Kaarde,« og Husmænd og Tjene- stedrengene en Halvpik og en Haandøxe, ansaa Fogden, da Loven blev gjældende paa Øerne, sig pligtig til at paa- byde Befolkningen dette. De gamle Klager over Vaaben- holdet begynde nu igjen, og for Kommissionen af 1690 ansøgte man om, »at bruge endnu som tilforn vores gamle Vaaben, nemlig vores Hvalspyde, Øxer og Fjeld- staver,« dog, føjes der til, tjener »Fødderne til Klippernes Højhed os bedst.«¹⁾ Ved Forordningen af 30 Maj 1691 blev det tilstedt Befolkningen »at bruge deres gamle og sædvanlige Gevær,« altsaa Fjeldstav, Hvalspyd og Øxe.

Frygten for Sørøvere holdt sig længe paa Færøerne, og man skulde tage sin Mund vel i Agt og ikke lade falde ubesindige Ytringer, der kunde udlægges, som om man tænkte paa Sørøveri. Det fik Daniel Clemmensen Follerup paa Sandø, en Søn af Præsten, Hr. Clemen, at

¹⁾ Ansøgning af 15 Novbr. 1690, Skab 8 Nr. 192.

bekjende. Han havde, som han selv siger, »henved 27 Aar paa fremmede Steder igjennemdraget Verden og liden Baade eller Vinding seet og Lykken ganske contrarie, udi Hans kongl. Majestæts og det højædle danske ostindiske Kompagnis virkelige Tjeneste til Lands og Vands udstaaet stor Arbejde;« nu havde han »af saadan Lykkens Ustædighed sig udi sit eget fædrene Land begivet, udi Forhaabning, at Gud hannem sit daglige Brød der naadeligen vilde forunde.« En Dag i 1682, da han paa Sandø var sammen med Sysselmanden, Trond Joensen, og et Par Laugrettesmænd, hvor der faldt adskillig lystig Tale dem imellem, var han saa ubesindig i Spøg at lade falde en Ytring om Udredning af et Kaperskib. Dette var nok til, at han blev meldt i den Anledning, og ved Sandø Ting samme Efteraar blev han dømt. Da det jo var en særdeles vigtig Sag, blev den derefter indanket for Laugtinget i Anledning af de »Trusels Ord, som han imod dette Hans kongl. Majestæts fattige Land og Indbyggere skal have udøst.« Det hjalp ikke alt, hvad Daniel paaberaabte sig, at han nu efter alle Lykkens Omskiftelser vilde bygge og bo i sit fædrene Land, hvor hans Forældre vare, og at hans Fader vilde afstaa en Fæstegaard paa Sandø til ham, saa at det var urimeligt at nære nogen Mistanke til ham om, at han vilde drive Fribyggeri paa sine fædrene Øer. Fogden indvendte, at da begge Daniels Forældre levede, havde han ingen Odel eller Ejendom i Landet, »dernæst at han en Tid lang igjennem strippet Verden, kunde vel være vist, derfor han og mulig mere end nogen anden slig Gjærning at foretage, som han i Ord havde ladet sig forlyde, eftersom den ostindiske Rejse kunde vel give nogen Kundskab, fornemmeligen dennem, som sligt havde i Sinde; for det tredie, om Lykken havde været hannem contrarie, deraf syntes, at han sligt mere af Desperation end af sund Fornuft kunde have resolveret.«

Laugtinget stadfæstede Underrettens Dom: »Daniel Clemmensen bør at stille nøjagtig Borgen eller selv være Borgen, at han intet skadeligt imod Landet vil tentere indtil Hans kongl. Majestæts Resolution, som med det allerførste skal forhverves; dog bør han til den Ende forhverve sit lovlige Skudsmaal her i Landet om hans Liv og Levnets Fremdragelse, som tilligemed Dommen til Hans kongl. Majestæt bør fremsendes.« Denne Hæftelse hvilede paa ham i et Par Aar; Efteraaret 1685 fik han Laugtingets Anbefaling til Lensherren, der anmodedes om hos Kongen at hjælpe ham til at befries for den ham paalagte Arrest, eftersom han agtede at leve og dø i Landet og siden 1683 havde opført sig som en skikkelig og ærlig Karl. Siden blev han Sysselmand paa Suderø, hvor han døde.

Efteraaret 1687 var et Handelsskib kommet til Øerne med Tømmer fra Norge, og Tømret, som var bestemt til Kramboden, var bleven oplagt ved Glibre paa Østerø; Skibet var et »højfyrsteligt kursk Skib«. ¹⁾ Om Bord paa det var til Beskyttelse »en Kaptajn d'Armis« ²⁾ med nogle Soldater. Disse Kurlænder opholdt sig saa længe i Landet, at man begyndte at blive ængstelig for dem. De vare komne dertil i September, men vare der endnu d. 30 Decbr. s. A.: formentlig er det Skib, som de ere komne med, forulykket; den 27 Septbr. 1687 strandede der paa Grund af stærkt Uvejr et andet Skib paa Thorshavns Red: Fogden forbød derfor, at »den forløbne Kaptajn d'Armis« med hans Soldater maatte flyttes og føres fra den ene Ø til den anden; Kaptajnen strejfede nemlig omkring paa Øerne.

1) Ved Bevillinger bl a. af 30 Decbr. 1663 og 7 Septbr. 1674 var der givet Fyrsten af Kurland Tilladelse til at besejle Island med 3 Skibe og at handle der med visse Varer.

2) Ved at tilføre dette Ord til Protokollen er Sorenskriveren formentlig gaaet ud fra, at Kaptajnens Navn var *d'Armis*; dette er dog vistnok Betegnelsen for hans Livsstilling, *capitaine d'armes*.

idet han opgav, at han søgte efter to Soldater, som havde brudt deres Provianthus op og stjaalet af det.

Nogle Favne Vest for Bygden, Skaalebotn, paa Østerø ligger en Høj, »Kurlendingaheyggjur« kaldet. Der fortælles om denne Høj: Et Skib fra Kurland laa en Gang fortøjet inderst i Skaalefjorden, et af Ankrene var lagt op i Bøen ved Skaalebotn. Fra dette Skib flygtede 3 Mand og skjulte sig i Land; en af dem kom til Bygden, Skaale, og gik ind i et Hus, som endnu staaer, »Hanusarstova«. Der fik han Lov til at skjule sig i et »skot« 3: Rummet mellem den udvendige Sten- eller Jordvæg og Brøstningen. men da Skibets Folk kom for at lede efter ham, blev han udleveret. De to andre bleve ogsaa grebne og førte til Skaalebotn, hvor de alle tre bleve skudte af deres Landsmænd og jordede i »Kurlendingaheyggjur.« En af Rømningsmændene var skudfast (skotfriur), saa at han 3 Gange tog Kuglen ud af Barmen uden at være saaret, men han blev saa skudt med en Sølvknap. Skibet skal under en Storm af Nord Vest have revet sig løs og være dreven ud ad Fjorden, indtil det sloges i Stykker ved Saltangeraa.

Endnu i 1709¹⁾ turde man ikke sætte en Krambod paa Suderø, hvor der »udi forrige Tider (dog lang Tid siden) haver været en Krambod udi en Havn, kaldes Punthavn, som holdes at være den bedste Havn, som findes udi hele Færø«, fordi den »kunde snart af Røvere overrumples og aldeles ødelægges, som der siges tilforne skal være skeet.«

For Kommissionen 1709 bemærkes: »Udi Krigs Tider, og naar Indbyggerne ere bange for Røvere og Plyndrere, som nu og ofte ske kan, bliver beordret visse Pladser af Øvrigheden at holde Vagt, som er paa de Klipper, hvor bedst Udsigt kan have, og saasnart som noget Skib kom-

¹⁾ se Kommissionsprotokollen i Rigsark. og foran S. 55 Note 2.

mer dem i Syne, tændes strax et Baal an af Bark eller Enbær Ris kaldet, hvor noget er at bekomme, og hvor intet deraf er, bruges Lyng og Hø etc. Og er visse Pladser dertil udnævnt, som gjerne kan sees fra det ene Baal til det andet. Der er ogsaa af Sten og Tørv paa somme Steder opgjort ligesom en Varde,¹⁾ hvor Baalet brænder, at skjule Ilden for Regn, hvilket er bygget med 4 Huller, hvor Røgen og Ilden kan slaa ud. Jeg, Samuel Pedersen,²⁾ kan mindes 3de Gange saadan Vagt at have været beordret.*

Naar Fare var paa Færde, sendtes derhos Budstikken om; den udsendtes af Sysselmanden, ogsaa og af dennem opskæres og uden Beslag omsendes og da flyttes, det snarest ske kan.*

Sørøvernes Plyndringer gave Anledning til, at man flyttede Indstødsfaar fra de større Øer til Udøerne. Derfor findes forholdsvis flere Faar som Indstød paa Fuglø. Svinø, Store og Lille Dimon samt andre Steder, hvor Landingsstederne ere vanskelige, end ved Havne, der paa Grund af deres lette Tilgængelighed jævnlig gjæstedes af Sørøvere.

Ligesom Hærgningen af Sørøvere aftog, — dog at Thorshavn paa et langt senere Tidspunkt³⁾ var udsat for Overfald og Plyndring, — saaledes var det samme Tilfældet med de fremmede Fiskeres Overgreb; hvad der bidrog til, at Tilstanden bedredes, var det Vagtskib,⁴⁾ som Fredr. Gabel stadig holdt i Farvandet.

¹⁾ se Chr. IV's norske Lov, Udfare Balken, Kap. IV, der bestemmer Vagtholdet.

²⁾ Laugmanden.

³⁾ Hist. Tidsskrift 6 R. III S. 588.

⁴⁾ se S. 134.

IV.

Skandserne.

For at sikre de Beholdninger af Varer, som henlaa paa Tingenæs, — det Næs i Havn, som adskiller østre Vaag eller Thors Havn og vestre Vaag fra hinanden, — dels i Landskyldboden, indtil de kunde afskibes, dels i Handelens Oplagshuse til Landets Forsyning, var der formentlig af Mogens Heinesøn¹⁾ anlagt en Skandse paa den sydøstlige Pynt ved Thorshavn, hvor den nedlagte Skandse endnu er.²⁾ Stedet laa da i Haugen, som man seer af Forhandlingerne i Laugtinget 1617, hvor »Haffnemænd begjærede, at de maatte lade grave Flag her udi Haffnehaugen til at tække deres Huse med for billige Pendinge, og at de kunde faa at nyde en vis Plads, hvor-somhelst de skulde lade grave Flaget.« Laugtinget gav dem Tilladelse til, at de maatte grave Græs Flag til Tækning »offuer paa Ryggenn wed Skandzerne«, altsaa paa det Sted, som endnu kaldes »paa Ryg.«

Stedet for Skandsens Anlæg var for saa vidt heldig

¹⁾ L. Debes S. 218.

²⁾ Næsset kaldes nu Skandsetangen; tidligere kaldtes det Stangenæs (i Nærheden er Galgen og Stejletangen). Henrettede have altsaa her klædt Stejle og Stang.

valgt, som Skandsen beherskede Indløbene til begge Vaagene, og der fra den var godt Udkig til alle Sider, men da Værdierne henlaa i Bygningerne paa Tingenæs, vare disse jo stærkt udsatte, naar Fribytterne eller andre Fjender vare komne forbi Skandsens Kanoner, som vel neppe kunne have været meget langtrækkende. Saa farlige, at de indgød hver Sejler Skræk og tvang ham til at tone Flag og kaste bi, have de ikke været. 1634 kom saaledes en Engelskmand, Jans Kandell af Wallis, »sejlen- des hid ind for Thorshavn med al sin Sejl og Blinde,¹⁾ saa vi vidste ikke andet end at det var en Skjelmer eller en Tyrk, hvorfor vi skød fire eller fem Skud efter hannom.« Det anfægtede ham ikke; han vilde »ikke stryge eller kaste paa Læ.«²⁾ Naar man saaledes som han kunde gjøre Nar af Skandsen og sejle forbi den uden at blive ramt, maa den ikke have ydet noget godt Forsvar og Værn mod Fjender.

Følelsen af, at Varebeholdningerne henlaa paa et for let angribeligt Sted, gjorde det ønskeligt, at der paa det Sted, hvor de vare, byggedes en Skandse, saaledes at Værdierne kom til at ligge indenfor dennes Volde, og Christian den Fjerde havde derfor givet Befaling til dér at opføre en Skandse.³⁾ Det var paa Tingenæs, at den kongelige Residents, hvor Kommissarier boede, naar de kom til Øerne, Landskyldboden, Provianthuset med Kramboden, Tingstuen, Kirken, Præstegaarden og Skolen laa, og der omkring havde ogsaa de faa Huse, som da vare i Thorshavn, samlet sig i Klynge.

Anlægget af denne ny Skandse paa Tingenæs maa være paabegyndt c. 1630,⁴⁾ thi 1637 bad den kongelige Foged, Mads Christensen Gullandsfar, Laugmanden med 12 Laugrettesmænd, at »de vilde bese den Skandse, som

1) Det Sejl, der hænger under Bugsprydets.

2) Læ, Leje; kaste paa Læ, altsaa formentlig lade Ankret falde.

3) L. Debes, S. 233.

4) se S. 234.

han paa Hans Majestæts Vegne haver ladet forfærdige og opbygge udi Thorshavn efter salige Hr. Houffmester velbyrdige Frands Randsøes¹⁾ Befaling, hvad Omkostning dennom syntes, der kunde være anvendt paa samme Skandse, som Aar fra Aar paa 7 Aars Tid om Sommeren imidlertid Hans Majestæts Foged haver været her udi Landet haver gjort stor Omkostning paa, som den største Part af os nok som vitterligt er.« Synet gik op i Skandsen, besaa den med Flid og overvejede efter deres Samvittighed, at »saadan Bygnings Bekostning ikke at være opbyggt og forfærdiget under 600 færøske Gylden i det allerringeste, som er nok som for Øjen at se.«

Det var Laugtinget, som var gaaet ind paa, at Skandsen blev bygget, og at Øerne betalte Bidrag dertil. Arbejdet blev udført af Befolkningen som Pligtarbejde, og da Skandsen ydede Værn for Boliger og Ejendele i Thorshavn, var det med god Villie, at Befolkningen dér i Begyndelsen gik til Arbejdet, ligesom ogsaa at Befolkningen andet Steds fra tog Haand i med, da Skandsen sikrede hele Landets Forsyning med Levnetsmidler. Skandsearbejdet blev imidlertid større og byrdefuldere, end Befolkningen havde ventet sig, og vakte Utilfredshed. 1645 maatte den daværende Foged, Hans Selmer, paaberaabe sig, at det ikke var efter hans Villie, at den ny Skandses Anlæg var paabegyndt, men efter Laugtingets egen Villie og Samtykke i sin Tid, som »paa den Tid tilstede var den gamle Skandse at besigtige, enten til Præparering eller en anden at funderes, hvis dem selv for godt syntes Landet kunde være udi denne bedrøvelige Tilstand til Defension.« Medens »Almuen sig mesten Del godvilligen havde ladet finde baade her i Havnen saavel som de

¹⁾ Frants Rantzau, født 1604 (?), forlovet med Chr. IV's Datter, Anna Katrine, druknede i Rosenborg Slotsgrav en Aften 1632, da han forlod Slottet; 1627 Statholder i Kjøbenhavn og Rigens Raad, nogle Maaneder før sin Død Rigshovmester.

andre samme Værk at fortsætte og forfærdige,« havde nemlig Landsskriver Jacob Villumsens Folk, da Fogden lod dem tilsige, givet til Svar, at »deres Husbond havde ikke befalet dem at arbejde paa samme Skandse, men dersom den gamle Skandse skulde forbedres, da skulde de alle, saa mange i Huset var, men paa den ny ingen af Huset at gaa.« At besætte 2 Skandser med Mandskab og Materiel, dertil var Befolkningen for faatallig, og Midlerne for smaa. Inden den ny Skandse paabegyndtes, havde det derfor været under Overvejelse, om den gamle Skandse skulde udbedres, eller den ny anlægges. Laugtinget var, som meldt, kommen til det sidste Resultat, og den gamle Skandse lod man derfor staa hen uden Udbedring, dog kun en kort Tid.

1647 tog Christian den Fjerde under 24 Maj Anledning til, »eftersom vi naadigst erfare den til forbemeldte vort Lands Defension hos Eder anlagte Skandse ikke endnu at være i saadan Stand, at man sig, om noget fjendtligt paakom, det Gud naadeligen forbyde, fornøden Defension og Forsvar der kunde have at formode, hvorpaa dog allerhøjeste Magt paaligger,« at give Befaling om »forbemeldte Skandse, som til Eders egen Bedste bygt er, med forderligste ganske at fuldfærdige og siden tilbørligen vedligeholde, hvortil vi ingenlunde kunne paatvivle, at I Eder jo alle godvilligen skal lade bekvemme, eftersom Eders egne fæderne Lands Velstand og Forsvar derudi bestaaer.«

Skandsen lader ikke til at have været meget fast bygget, thi Frederik Villumsen Rosenvinge, der havde Øernes Indkomster i Forpagtning, ansøgte allerede 1653¹⁾ Kongen om nogen Ammunition og nogle Kanoner til Færøerne og tilbyder at ville »reparere den Skandse, som er begyndt paa og nu næsten igjen forfalden.« Samme

¹⁾ 28 Januar 1653, Indk. Br. til d. Kans.

Aar¹⁾ indgav han et Forslag med Hensyn til Skandsens Besætning; deri foreslaaer han 2 Underofficerer, en Bøsse-skytte og en Barber, hvis Lønninger à 4 Rdlr. maanedlig vil udgjøre 230 Gl. 2 Mk., samt 60 Soldater, som skulde udtages af de unge Karle, der bekvemmest vare ved Haanden, hvis aarlige Lønning vil udgjøre 374 Gl.; af Soldaterne skulde 2 Roder ad Gangen have Vagt paa Skandsen i 14 Dage. Udgifterne forment Frederik Rosenvinge burde fordeles saaledes: Kongen og han selv hver 100 Gl., det islandske Kompagni 150 Gl., 7 Præster 21 Gl., Laugmanden 5 Gl. og hver Skattebonde 4 Mk., hvilket sidste, da Landet var 315 Skatter, vilde give 252 Gl. — Af gammel Tid havde Indbyggerne paa Færøerne svaret Løn til en Konstabel, men denne skulde selv rejse omkring og hæve Lønnen; ved Fr. 13 Marts 1655 blev det bestemt, at Lønnen skulde betales samtidig med Landskylden.²⁾

Krigen med Sverig, som Danmark begyndte 1657, gjorde det nødvendigt — for at sikre Øerne mod, at hvad der var tilført eller skulde udføres, ikke blev røvet af Fjenden eller af Fribyttere, som havde mere Raaderum, naar Riget var i Krig, — at den ny Skandse, Tingenæs- eller Havne-Skandsen, blev sat i fuldfærdig og forsvarlig Stand. At den ikke var det, seer man af følgende Brev fra Lensherren Christoph von Gabel:

»Eftersom mig underskrevne Hans kongl. Majestæts Omslags Forvalter og Kammerskriver af min forordnede Fuldmægtig, Johan Heideman, er bleven af dette saa vel som forrige Aars overleverede Inventario om Skandsen berettet, hvorledes den Skandse udi Thorshavn paa Færø beliggende, som for rum Tid siden til Landsens og Stapelsteds Defension er bleven sammesteds funderet,

¹⁾ 6 Marts 1653, Indk. Br. til d. Kans.

²⁾ se S. 182.

ganske skal være brøstfældig og fast aldeles ruineret, da efterdi ved disse vidt udseende Tider og Kriges Occasioner højst fornøden er, at samme Skandse til Landsens Indbyggers egen Beskjærmelse og Sikkerhed repareres og udi Esse¹⁾ bringes, anmodes hermed paa min allernaadigste Herre og Konnings Vegne alle og enhver, som bygge og bo paa forn. Land, Færø, at de der udinden ovenbemeldte Aarsagers Overvejelse til deres egen Beskjærmelse forbemeldte min fuldmægtige Foged med Arbejd og Assistens enhver efter sin Formue, til videre højstbemeldte Kongl. Majestæts egen Anordning, som nu formedelst ilig Afrejse ej medfølge kunde, sig uvægerlig paa hans Anmodning, som hørsommelige Undersaatter egner og vel anstaaer, lade finde, og dersom nogen derimod halsstarrig eller vederpenstig imod al Forhaabning skulde lade finde, at der navnlig specificeres og her samme til Kjende gives. Dette til Efterretning saa korteligen.

Ex Kjøbenhaffn d. 26 April Anno 1657.*

Laugtinget, der erkjendte, at de urolige Tider krævede, at Skandsen bragtes i Forsvarsstand og forsynedes med Besætning, svarede Lensherren d. 10 Juni s. A.:

»Eftersom Hans kongl. Majestæts Omslags Forvalter og Kammerskriver Christopher Gabell, som af Hans kongl. Majestæt med dette Land Færø er medforlent, for os menige Indbyggere skriftligen os lader fornemme denne farlige Krigs Tilstand, hvorledes Hans kongl. Majestæt, vores allernaadigste Herre og Konning, sig haver med Danmarks højvise Raad og menige Indbyggers, gejstlig og verdslig, deres Assistens, haver sine Riger og Land i god Agt med Milisien sine Undersaatter dermed at erhverve deres gamle Friheder, som dennem

¹⁾ se S. 151 Note 2.

af seneste Svenskens Indfald udi er geraadet, hvilket Gud i Himlen give Hans kongl. Majestæt megen Lykke og Velsignelse til sin Foretagende at fortsætte, at det kunde ske sine Undersaatter til Opbyggelse og altid maatte leve under Hans kongl. Majestæts Beskjærmelse, da eftersom Hans Velvished paa Hans kongl. Majestæts Vegne til videre Anordning for Tidens Kortheds Skyld haver overleveret til vores Landfoged Johan Heideman sin skriftlig Intention anlangendes Skandsens her i Thorshavn Reparation og ved Magt Holdelse, at vi, som er Indbyggere her paa Stedet, de villige og de modvillige, skulle give vores Betænkende derom, hvorledes den kunde ved Magt holdes og i den bedste Maade kunde ske Undersaatterne til ringeste Nachdel og Skade, saa gives her til tjenstvilligen Gjensvar, at vi haver Hr. Christopher Gabell paa det venligste at betænke, at os ingen anden Paalæg paalægges end det, som er til Landsens egen Velfærd, vores Proviranthus at have i Omhu og Handhævelse, saa lover vi som tro Undersaatter at lade samme Skandse reparere og med 30 Mand forse efter dette Lands Vilkaar at lade bevaage og underholde, da ville vi med al Pligtskyldighed give til forn. 30 Mand Underholdning af hver Mark Jord, Hans kongl. Majestæt her sammesteds er tilhørig, og gammelt adeligt Gods, af Marken 8 Skill. danske og af Odelsgoods 12 Skill. danske, efterdi de ingen anden Pligt ved af at sige end aarlig Skat og Tiende. Hvis Gejstligheden og vores Kjøbmand anlanger, maa svare for sig selv, hvad de af Liberalitet dertil vil forskyde, eftersom vi intet have over deres at sige. Af hvilket forn. Personer kan have deres Underholdning, og det saa længe godvilligen at erlægge, Gud vil, vi faaer at vide, vores naadigste Konning sine Forsæt til sine Undersaatters Bedste haver fuldbringet, hvilket Gud i Himlen giver hannem Lykke til, og forpligter os altid som un-

derdanige tro Undersaatter til Hans kongl. Majestæt at lade befinde i al Underdanighed, med tjenstvillige Begjæring, at vores Patron vilde paa vores Vegne Hans kongl. Majestæt dette til Pligtskyldighed referere. Vi findes altid som lydige Undersaatter til Hans Majestæt og Eders Tjener og forblivendes med Gud.«

Omtrent samtidig med at Gabel lagde Laugtinget Skandsens Fuldførelse paa Sinde, tilskrev han, d. 7. Juli 1657, sin Føged, Johan Heideman:

»Den anden Post anlangendes Hr. Lucas Jacobsøns¹⁾ Supplikation vilde jeg have skreven Beskeden over om dens Indhold, men eftersom her Krigen med de Svenske i Guds Navn er begyndt, saa intet andet end Krigs Afæren omtales eller høres, ellers er Hans kongl. Majestæt med sin Skibs Flaade udi egen Person udi Østersøen gaaen, hvorefter derved intet kan blive forretted, førend dette høje og vigtige Værk en Gang kommer til en god Ende.

Den femte Post anlangendes Skandsen i Thorshavn belanger, at lade forfærdige, da eftersom Undersaatterne dennem frivillig erklærer udi denne farlige Tid deres saavel at forse at lade forfærdige og besætte Skandsen, saa vil jeg ved Hans kongl. Majestæts, vil Gud give lykkelig Efter Hjemkomst da allerunderdanigste vide lade at betænke og bekomme i Hu. Imidlertid haver I at se Eder for at fordre slig frivillig Tillæg og ikke aleneste, at det vorder rigtig indbragt, men endogsaa alligevel til Skandsens og Landsens Defension eller Forsvar og Beskjærmelse vorder anvendt, og et eget og synderligt Regnskab saavel over Indtægter som Udgifter udi den Fald udførlig at specificere at vorde holdet og

¹⁾ Lucas Jacobsøn Debes, Syd Strømø Præst. Ansøgningen har formentlig angaaet Lindring for Thorshavns Mænd i Skandsearbejdet, se S. 270, hvoraf fremgaaer, at der har været klaget Sommeren 1657.

efterkommet, eftersom udi slige Tider sig enhver maa vel forese, paa det om nogle Caper eller Fribytter, som sig med Tiden mangfoldelig lader finde, enten med Gevalt eller og under danske Flag per Entreprise eller udi hvad Maader de kan tilkomme og gjøre deres Fordel og andres Skade paa de Steder, de noget kan udrette. Dette samme kan I vel vide i slig og i lige Maader udi denne farlige Tid alt ondt at afvende og forebygge.◀

Skandsearbejdet blev for byrdefuldt for Befolkningen, særlig den i Thorshavn, som det navnlig gik ud over. Thorshavns Befolkning regnedes ikke stort af det af Kongsbønder bestaaende Laugting; det var ejendomsløse fattige Smaafolk, der gik omkring hos Bønderne og tryglede om Uld, og paa noget højt sædeligt Trin har Befolkningen i Thorshavn heller neppe staaet. Den fandt imidlertid i sin Præst, Lucas Debes, skjøndt denne ikke led under Skandsearbejdet, der ikke kunde paalignes ham og hans Folk, og til Trods for, at han stod alene overfor Laugtinget og Fogden med Lensherren bag ved, saa djærv en Talsmand, som ønskes kunde.

Da det 1658 af Laugtinget var vedtaget, at ikke alene Havne-Skandsen skulde fuldføres, men at en mindre Skandse skulde anlægges, hvor den gamle Skandse laa, opsatte han følgende Klage paa 7 Poster for de Havne Mænd:

1) Eftersom Kongl. Majestæts Foged, Johan Heide-
man, haver ladet os befale, at vi Havne Mænd skulde komme til sig til at annamme Penge paa Handen for at 2) arbejde og opbygge Skandsen, ere vi samtligen af hannem paa Hans Majestæts Vegne begjærendes paa det underdanigste derudi maatte være forskaanede, eftersom vi ere ikkun faa Mænd, og kan det ikke udstaa, omendskjøndt os tillagdes fyrgetyve Mænd ud af Landet; dernæst ere vi en Del gamle, en Del syge og skrøbe-

lige Mennesker. For det 3, saa kunne vi ikke nære vore Hustruer og Børn ved en halv Snes Gylden eller mere, eftersom vi paa den Tid maa arbejde, som vi skulle søge vores Fiskeri og ellers anden Næring og derfor med vores fattige Hustruer og Børn maa forkomme. For det 4, saa udstaa vi aarligen al den Besværing, os kan paalægges af Fogden med Flytten og Føring, med Vagt at holde om Natten paa adskillige Steder, endog vi ere faa til saadant, og derfor er os umuligt at vaage om Natten og arbejde om Dagen, hvilken ingen kristen Under Øvrighed kan os paalægge, og er ej heller vores naadigste Konges Villie, eftersom vi ere Mennesker og ikke Bæster og ej solgte Trælle. For det 5, saa giver vi og Hans Majestæt al den Rettighed, Skat og Tørveskur, som de andre Undersaatter, forhaabendes derfor ogsaa paa det underdanigste lige Frihed med de andre udi Landet, og dersom de giver Penge ud til Skandsens Arbejde efter deres Odels eller Leje Jorder, da tilbyde vi ogsaa at give vores Part, endog vi intet eje eller leje, enten fire eller to Skind paa Manden, hvilket end ikke de andre udgive, dog alligevel at vi udstaaer stor Besværlighed med Skandsen aarligen. For det 6, om os endskjøndt tillagdes anden Hjælp, saa kunne vi ikke dog dagligen arbejde, men maa undertiden hvile, og dermed kan Skandsens Arbejde i lang Tid, ja, udi nogle Aar ikke fuldfærdiges, hvilket dog i denne farlige Krigs Tid ikke lang Forhaling kan taale. For det 7, er det uforholden at besvære os arme Folk dermed, eftersom Landsens Indbyggere tilbyder sig ubesværgede den selv ved deres Hænder at opbygge, hvorudi vi lover efter Anpart at arbejde ligesom de andre, og da med en Hast kan Hans Majestæts Villie efterkommes, hvorfor efterdi vi af Hans Majestæt ej særdeles ere dertil forordnede, ere vi ydmygeligen begjærendes, at vi for saadant maatte

være forskaanede. Vi love ellers al Underdanighed, som vi Hans Majestæt dog pligtig ere, og ellers tjene Johan Heideman særdeles efter Formue, forhaabendes, at dette vores underdanigste Forsæt udi den bedste Mening bliver optaget, bedendes derhos, at vi ej for saadant med nogen utilbørlig Tvingsel, Trusel eller Magt overfaldes. Befalendes Eder Gud.

Thorshavn d. Januar Anno 1658.«

Dette er samtlig vores Forsæt, efterdi vi ikke selv kan skrive vores Hænder under.«

Klagen hjalp ikke, de Havne Mænd maatte saa godt som alene udføre Arbejdet ved de to Skandser, og samtidig med Klagens Indgivelse traadte Laugtinget sammen til Affattelse af følgende Vedtægt for Skandsearbejdet:

»Eftersom at Laugmanden med tilforordnede Laugrettesmænd, Sorenskriveren og Sysselmænd forleden Sommer paa et Møde udi Thorshavn saa vel som og paa Laugtinget i Menigmands Nærværelse haver samtykt paa baade Gange, hvorpaa vores Samtykke skriftligen til Johan Heideman, Kongl. Majestæts Landfoged, efter Hr. Kammerskriver Christopher Gabels Skrivelse paa vores allernaadigste Herre og Konges gode Behag og egen Omsorg for Landet, eftersom hannem Landet betroet er i Steds Lensmand, nemlig om Skandsen i Thorshavn her paa Færø at lade forfærdige og med 30 Mand forse og bevaage for de Penge, af Landet vorder opbragt og samtykt, efter hvilket ordineres og befales disse efterskrevne Articuler til samme Landeværn og Skandse, hvorefter alle og enhver, som dertil er eller vorder forordinet, at de forholder dem derefter, paa det Landet af ingen anden Besværlighed skal vide af for en Tidens Forandring med den ønskelige Fred, hvilket den allerhøjeste Gud vores naadige Herre og Konning og sine Undersaatte medforlene, da er samme Articuler henseet til Landsens Bedste og sluttet

efter Recessen, Mandhelge Balken, Kjøbe Balken og Udfare Balken, med hvilke vores naadige Herre og Konning os her som paa andre Steder udi sine Lander os til Gavn og Bedste vel ment haver og begavet, som og til denne rigtige Anordning og Politi til Skandsens og Folkens Behøvelse behøves udi efterfølgende Maader, som efterfølger:

1) for det første udi Herrens Navn til en Begyndelse skal af de bedste Havne Mænd og paa andre Steder udi Landet, som er arbejdsføre og kun nærer sig at omløbe paa Betleri, Bønderne og Landet til ingen Gavn, men mere til Skade, som Recessen om formelder med flere Steder at bevise i Norges Lov, af dennem skal tages af de bedste at gjøre Skandsen færdig og holde Vagt i den 30 Mand.

2) for det andet skal dennem til Underholdning gives, saalænge de behøves, aarligen i Kramboden 10 færøske Gylden, saa og den Tiende Uld, som Hans kongl. Majestæt til de fattige haver med benaadet og til ingen anden end til de nødtørftige, som dog hidindtil er misbrugt, at en Part, som mulig sidder for temmelig Gaarder, er slig vorder given.

3) for det tredie, skal forn. 30 Mand, deres Arbejd være delt udi 3 Parter, og 10 Mand hver Dag at arbejde, saa og den tredie Nat at holde Vagt, de andre at se sit eget Bedste, ro ud og gjøre deres eget Gavn.

4) for det fjerde, eftersom Vejret er ustadig, dersom de samtlige udi de Dage, de ej kan ro ud, vil føre Sten, grave Tørv og lægge dem paa Skandsen, skal samme Dage beregnes, og de derfor i Steden Fiske-dagene igjen forloves at ro ud.

5) for det femte, skal til samme Arbejds Fornøden leveres Hjulbøre, Spader, Kofødder og en Baad at føre Sten og Flag med, at ingen af Sit noget skal bruge, dog Baaden at betale af Landsens Penger.

6) for det sjette, er nogen iblandt, som er Jern Smed eller Træ Smed, de samme skal have sær Betaling for hvis de gjører, naar de ej holder Vagt; gjører de da noget, eller naar deres Dags Arbejd falder, at skaffe imidlertid en anden i deres Sted.

7) for det syvende, skal Skandsefolkene, naar de hører Klokken i andre Tider ringe end daglig Manere er, eller og Trommen slaa, være strax tilrede for Fogdens Dør og tage der deres Befaling, og hvem da ikke kommer, at straffes og forvises Havnen.

8) for det ottende, skal de være hørig og lydig Rasmus Constabel, naar han vil lære dem at omgaaes med Mosketterne og Krud og Lod, saa og de andre, som skal have Indseende med dem paa Arbejd, at de ej Dagen med Forsømmelse skal forgjæves hengaa og annamme Landsens Penge og Gave utilbørlig.

9) for det niende, skal ingen uden Forlov gaa bort eller ro bort af Skandsefolkene, uden de af Fogden bliver given Seddel og Forlov under Straf, dog naar Tiden kan medgive det, skal det dennem forloves.

10) for det tiende, skal Landsens Penger indsættes hos Kompagniet, og skal hver Sysselmand tage en Bevis og lade Pengene føre til Bogs, derefter af Fogden, at han giver Skandsemænd efter Lejligheden Seddel til Kjøbmanden om noget efterhaanden, den fjerde Part af de 10 Gl., og naar Gud giver den ønskede Fred, hvis Penge da i Kramboden er i Behold, siden til Landsens Bedste at gjøre Regnskab derfor.

11) for det ellefte, dersom Skandsemændene gjører nogen Mytteri med Modvillighed, da med dennem at omgaaes efter Udfare Balken som om Landværn.

12) for det tolvte, hvis Skandse Mænd, som hidkommer fra andre Steder, de skal indlægges og have Hus, hvor belejligst kan agtes, eftersom de ej under aaben Himmel kan ligge.

13) for det trettende, hvis udi disse Articuler kan være forglemt, skal ikke desmindre holdes i god Agt af Fogden og de, over Skandse Mændene er tilsat at befale, dog ingen Omkostning at beregne over de Penge, Landet betaler efter Marketal.

Disse forskrevne Artikler, som forskrevet staaer, som alle behøver, dog ingen herudi andet end Billighed kan fornemme at være, stadfæster Kongl. Majestæts Foged paa Hans Majestæts og Hr. Christopher Gabels Kammerkrivers Vegne og vi efterskrevne, Balzer Jacobsøn, Laugmand, Niels Jacobsen, Suoren Skriver, Jon Poffuelsøn, Jacob Zachariassen, Laugrettes Mænd af Østerø, Peder Simonsen, Niclas Antonissøn af Strømø og Jacob Danielsøn, Johannes Danielsøn af Vaagø paa Landsens Vegne til videre Anordning og Befaling, at forn. Skandse Mænd skikker sig derefter, saafremt de ej vil staa til Rette og dermed miste deres Ophold, som de bekomme af Indbyggerne, for deres Ulydigheds Skyld. Til Vidnesbyrd under vores Signeter og egne Hænder. Thorshavn d. Januar 1658.◀

Skjøndt det syntes berettiget, at de Havne Mænd klagede over, at de efter Laugtingets Paabud overlæssedes med Arbejde, medens Øernes øvrige Indbyggere kun gav for hver Mark Jord, af Kongsgodset 2 Skind og af Odelsgodset 3 Skind, hvilket Havne Mænd i deres Besværing tilbyde at give, uagtet de hverken ejede eller lejede Jord, dømte Laugretten dog dem, der havde underskrevet Klagen. Den 4 Febr. 1658 forebragte Fogden sin Paatale mod dem i Laugretten og bad denne »kjende imellem hannem og Havne Mændene, som haver villet gjøre sig noget opsætsig af egen Indbildninger ej at være vores Gjerninger om Skandsen undergiven, efterdi de ej udi egen Person er dertil krævet at samtykke, som strider imod Loven, at Øvrigheden skal spørge Tryglere og Omløbere, hvad dem skal befales.« Som man seer af Fog-

dens Ord, regnede han ikke Havne Mænd stort, han kalder dem Tryglere og Omløbere og sigter derved til, at det særlig var Thorshavnerne, der vare Fattigfolk og ikke havde Faarehold, da de manglede Jord, som gik omkring paa Øerne og tryglede om Uld, noget, der iøvrigt var forbudt; ¹⁾ Art. 2 i Skandsevedtægterne sigter til at afhjælpe denne Mangel paa Uld. Laugretten dømte de 6 Havne Mænd, som havde omgaaedes med Hr. Lucas Jacobsøn at skrive de 7 Poster, at de skal straffes en Nat i Mørkestuen og en Nat i Jern hos Niels Urne; denne sidste, der havde været Tjener hos Fogden, Hans Selmer, var nu Slutten. De andre, der havde været med at klage, bleve paabudte at gaa i Arbejde, naar de bleve tilsagte, og at rette sig efter Vedtægterne for Skandsearbejdet; dersom nogen viste sig uvillig, skulde han uden Naade sættes paa Bremerholm.

Da Klagerne havde udstaaet deres Straf, lod Fogden dem afhøre for gennem deres Forklaringer mulig at komme Præsten til Livs; Fogden og Præsten vare nemlig i Ustand med hinanden ikke alene om denne Sag. Det var ret naturligt, at Lucas Debes havde taget sig af Skandsearbejderne og talt deres Sag. Han boede jo midt i Skandsen, hvor Præstens Bolig, Reingaard, var, og havde hver Dag Arbejdernes Slid og Slæb for Øje.

Naar man hører en af Arbejdernes Forklaring i Retten, faaer man et levende Billede dels af det slidsomme Arbejde, dels af de Forhandlinger med Præsten, som gik forud for Klagens Affattelse, idet Præsten paa den ene Side gjerne vilde hjælpe de fattige Folk, paa den anden Side saa, hvad han udsatte sig for af Laugtinget og Fogden. En af Arbejderne forklarede saaledes: »Jeg kom i Gaarden til Hr. Lucas Jacobsøn og bad hannem hjælpe

¹⁾ se nedfr. under »Thorshavn» og »Hospitalet for de Spedalske og de Fattige.»

mig et godt Ord for Guds Skyld om dette Skandsens Arbejde, som blev læst paa Prædikestolen forgangen Søndag, efterdi vi vare nogle faa, somme vare syge, og somme vare gamle, og vi kunde ikke arbejde om Dagen og vaage om Natten, og vi havde lidet at føde vores Kvinde og Børn med; vi byder os at gjøre ligesom de andre. Da sagde Hr. Lucas Jacobsøn: »Gaaer ned og undskylder Eder frilig«;¹⁾ da sagde jeg: »Jeg kunde lidt gaa, og ilde blev vi hørte.« Da sagde Hr. Lucas Jacobsøn: »Gjører ingen Oprør«; da sagde jeg: »Vi haabes ingen Oprør at gjøre, vi skulle gjøre, hvad han befaler os at gjøre; han kan gjøre af os, hvad han vil.« Da spurgte Hr. Lucas Jacobsøn, hvad vores Andagt²⁾ var; da sagde jeg: »Vi vilde, I skulde befatte vores Ord udi Pennen«; da svarede Hr. Lucas: »Jeg tør ikke gjøre det; han tør sige, jeg gjør Eder opsætsig imod sig«. Da spurgte Hr. Lucas, om vi kunde ingen faa at skrive for os, da sagde vi, om han ikke vilde laane os en af Skolebørnene. Da sagde Hr. Lucas: »Kan I ingen faa at renskrive for Eder, kan I ikke faa Hans Joensen?«³⁾ Da svarede vi: »Vi kunne ham ikke faa.« — Saaledes som denne Arbejder, forklarede de fleste andre; alle havde anseet det for unyttigt at gaa til Fogden; de mente, det vilde gaa, som det gik forgangen Sommer. Særlig havde de for Præsten ytret deres Utilfredshed over, at de, som vare sagte til Skandsens Arbejde for Blodskam, vare givne fri, men de som mente at være fri, skulde vedblive at arbejde; en havde saaledes staaet Vagt i 8 Dage, og siden maatte han ro til Skibs. Besværingen med de 7 Poster blev oplæst i Retten, og Hr. Lucas spurgte to af de kjækkeste, om de ikke stod ved, hvad han havde skrevet for dem. De svarede Ja, og et Par til fulgte deres Exempel, men

¹⁾ frimodig, dristig.

²⁾ Bestemmelse.

³⁾ Kirketjeneren.

de fleste søgte at skubbe sig fra det: de havde ikke bedt Hr. Lucas at skrive for sig, men kun at tale for sig, eller ogsaa havde de bedt ham i al Almindelighed skrive »et godt Ord for sig« uden at sige ham, hvad han skulde skrive; Ole Skjøtte sagde, »at han vidste intet af, og at han var en Uvitte«. ¹⁾ Hr. Lucas fik saaledes kun Utak og blev ladt i Stikken af de fleste af dem, for hvem han havde gjort sig til Talsmand. Da han i Retten spurgte, om nogle af de førte Vidner kjendtes dygtige at være, afviste Laugretten ham med Svaret, at Retten kjendte dem hverken dygtige eller udygtige.

Fogden endte Forhandlingerne for Laugretten med, at han »efterdi Havne Mænd gik hannem forbi og gaaet til Hr. Lucas at give til Kjende hvad de havde at tilkjendegive, ikke alene hannem, men og det ganske Lands Øvrighed til Spot, eftersom deres 7 Poster lyder paa ulidelige Tvingsel, hvilke alle ere ubevislig, begjærede Dom, om de 7 Poster skulde staa ved Magt eller de 13, som Landsens Indbyggere havde samtykt.« Laugretten kjendte, at de 13 Poster skulde staa ved Magt, men de 7 Poster satte de ind for Præsterne; de henviste altsaa Sagen til gejstlig Ret.

Hvorledes Skandsen paa Tingenæs, af hvilken der nu ikke er Spor, saa ud den Gang, kan man vel ikke faa noget fuldtud anskueligt Billede af, da Tingenæs siden da er undergaaet ikke ringe Forandring, men man kan dog af Synsforretninger og anden Beskrivelse danne sig et Begreb derom.

I »Norrigia Illustrata«, trykt 1651, skriver Jens Lauritzsøn Wolff om Thorshavn, at »udi samme Haffn holder Kongl. Majestæts Foged til, og ligger Vinter- og Sommer-Kjøbmanden der med skjøne Vare at forhandle, der omkring er en skjøn og fast Skandse gjort og med Stykker

¹⁾ En, der ikke er kommen til Skjelsaar.

besæt, Sørøveres Anfald at imodstaa og afværge; denne Thorshavn er som en stor Landsby bygt og besæt.◀ Da Munkestuen og Landskyldboden, Kirkegaarden, opad hvilken Kirken har ligget med Koret i Øst, Nedgangen til Handelens Bygninger og Reingaard endnu ere i Behold, kan man danne sig et rét tydeligt Billede af Skandsens Beliggenhed og Udseende. 1658 foretog Laugretten et Syn baade over den gamle Skandse og den i Havnen, altsaa den ny. Den kom til det Resultat, at den gamle Skandse »ubetænksomt var afbrudt, eftersom den til Beskjærmelse ligger bedre beleien end Havne Skandsen.« hvorfor det mentes, at det var bedst, om der blev anlagt en lille Skandse, hvor den gamle havde været, med god Fundering. Havne Skandsen, fandt Synet, var for stor; den burde formindskes indtil Porten ved Kirken. Skandsen havde altsaa før strakt sig længere ud mod Syd paa Tingenes, og den søndre Skandsevold skulde fremtidig være nærmere ved Kirken, ved Porten ind til Handelens Bygninger. »Den Runddel, som derhos ligger udi onde Maader, burde vel funderes at skyde langs Kirken og ud ved Husene og Havnen, saa og op ad Havnen, item neder paa Tingenes. Den Runddel, som heller intet duer, den og at forhøje og forfærdige, og tvers over Kirkegaarden til Skolen kan Altingest vel bestaa sig, det andet udenfor at afbryde og bruge paa alle Steder til det nyes Renovering af hvis Træ, Flag eller Tømmer brugeligt er.« Skandsen havde altsaa 2 Runddele eller Batterier, der vare besatte med Stykker, en østlig og vestlig. De ældste Handelsbygninger og den Residents, hvor kongelige Kommissarier boede, naar de kom til Øerne, laa op ad Kongens Landskyldbod eller Landfogdens Bod, hvor endnu Handelsbygninger ligge; udenfor disse var der Forbindelse mellem de 2 Vaage, saa at hvad der af Tingenes laa udenfor, var Skjær, hvor Tinget i ældre Tider holdtes. I Tidernes Løb er Tingenes bleven opfyldt, saa at det hele

dannede en Landtange; i Løbet af det syttende og attende Aarhundrede er den østlige Række af Handelsbygninger opført, og den vestlige fortsat.

Samme Aar (1658) gav Striden mellem Johan Heide-
man og Lucas Debes Anledning til, at der blev ført
Tingsvidne om, hvorledes Skandsen havde været i Foged
Hans Selmers Tid, altsaa c. 13 Aar forud. Det oplyses,
at Skandsen gik rundt omkring Præstegaarden, og at en
lille Kaalhave, opfyldt af den Jord, der var bleven opka-
stet af Præstegaardens Kjælder, laa nedenfor Skandsen,
altsaa mod Nord. Et Hus, hvori en Mand ved Navn Jakob
Smed boede, havde ligget i Vejen for Skandsens Anlæg.
Hans Selmer sendte Bud til ham to Gange om at flytte
Huset og kom selv den tredie Gang og sagde til hans
Kvinde, at dersom hendes Mand ikke flyttede Huset bort,
vilde han sætte en Kugle deri. Det hjalp; Jakob Smed
flyttede, men erklærede sig vel tilfreds; han havde faaet
et godt Hus i Stedet i den gamle Skandse. — Paa det
Sted, hvor Kaalhaven laa nedenfor Skandsen, havde Præ-
sten Hans Rasmussen, Lucas Debes's Formand, af Foged
Christen Madsen, der var efter Hans Selmer, faaet Tilla-
delse til at nedbryde et Stykke af Skandsevolden, for at
Adgangen til Haven kunde være lettere; om Haven var
der nemlig »en Gaard«, ¹⁾ som efter den Tid skulde
være Brystværn, saa at Haven kom til at ligge indenfor
Skandsevoldene. Volden var paa dette Sted $2\frac{1}{8}$ Alen
i Højden, $2\frac{3}{4}$ Alen i Bredden, 15 Alen i Længden, og
Haven var, derved at Skandsevolden var bleven sløjft,
bleven større end den burde være; den var $6\frac{1}{2}$ Al. bred
og 15 Al. lang. De Mænd, der foretog denne Opmaa-
ling, vidnede »under deres Fangemærker«.

Efter Fogdens og Laugmandens Afridsning af Skand-
sen skulde den, fuld færdig, have to Runddele; i Vejen

¹⁾ et Stengjærde.

for den ene af disse laa Skolen, formentlig som en Tilbygning til Præstegaarden. Skolen var ikke nogen gammel Bygning, opført 1628, men maatte 1659 vige for de Krav, Forsvaret stillede. Laugretten skjønnede, at efter som her og i Landet er den gejstlige Stand, og Skandsen i Havnen ingen Fundament kan faa efter Fogdens og Laugmandens Afridsning, uden Skolen vorder bortflyttet, burde den nedrives.

Skandsens Forsvar laa Gabel stærkt paa Sinde. Den 3 Oktbr. 1658, da han var i Holland for at underhandle om Krigsforbundet mellem Danmark og Holland, i hvis oversøiske Fart Færøerne havde Betydning som Anløbssted, naar Kanalen mellem England og Frankrig ikke kunde passeres paa Grund af fjendtligt Forhold til England, skrev han i Flij (Vliessingen) følgende Memorial for Johan Heideman:

1. Efterdi Hans kongl. Majestæt, min allernaadigste Herre og Konning nu paa ny igjen af Svensken saa uformodeligen imod den sidste Freds Fordrag fjendtligen er overfalden, da synes høj fornøden at være, at bemeldte Johan Heideman sig strax til Færø igjen begiver og sammesteds flittig Agt haver paa, samme Plads for Entrepriser eller nogen fjendtlig Anfald desbedre kan forsikres.

2. Til hvilken Ende da og paa det han desto bedre kan overkomme, han min Galiot, som udi Amsterdam ligger, haver at tage og dermed sig paa det Spaadigste muligt er til Færø at begive.

3. Paa det og samme Plads des bedre, naar fornøden gjøres, kan defenderes, da haver han her udi Holland 8 eller 16 Mand at annamme, som han der paa Stedet til Røtmestere eller Korporaler under Landfolket kan bruge, hvilke Karle skal være godt norrisk Folk, om muligt er dennem at bekomme, iblandt hvilke

skal være en Konstabel, som sin Kunst vel forstaaer. og skal samme Karle der paa Stedet tages udi Hans kongl. Majestæt, vores allernaadigste Herres og Konges Ed og Pligt.

4. Og efterdi Landsens Indbyggere udi den forledne Freds Tid til Skandsens Defension og Vedligeholdelse godvilligen af hver Mark Leje Jord 2 Skind, og Odelsmændene 3 Skind haver bevilliget, da tvivles inte end at de gode Mænd som højestbemeldte Hans kongl. Majestæts tro Undersaatter udi denne Tids Tilstand dermed ikke aleneste endnu continuerendes, mens ogsaa, naar af samme bevilgede Tillæg ovenbemeldte 10 Mand ikke kunde underholdes, til Fornødenhed hvis manquerer forskaffendes vorder, indtil Gud allermægtigste vores allernaadigste Herre og Konning med Hans kongl. Majestæts Kongeriger og Lande til en almindelig Fred og Ro igjen forhjælper.

5. Paa hvilke tillige da vel skal Agt gives, at intet deraf ufornøden anvendes, men dermed saa forfares som for Hans kongl. Majestæt og Landet kan forsvares.

6.

7. Hvis og ellers kunde være fornøden udi Agt at tage, som her udi ikke er specificeret, sligt haver Johan Heideman med største Flid at tage i Agt og udi alt Hans kongl. Majestæts, vores allernaadigste Herres og Konnings, saa vel ogsaa Landsens Bedste og Gavn at søge.«

Den 26 Novbr. s. A. løb Johan Heideman ind til Suderø med Galioten, der førte med sig »en stor Forraad af Munition til Landsens Defension,« og, kommen til Thorshavn, fremlagde han i Laugtinget, der sammenkaldtes. Skrivelsen fra Gabel og gav Meddelelse om »denne ny Krig, som vores allernaadigste Herre og Konning med

Svensken udi uafvidendes er i Begreffen, hvilken Svig den allerhøjeste Gud alt til den bedste Vej vil føre, thi den retfærdige han vel belønner.* Laugtinget besluttede, at Skandsearbejdet skulde fortsættes, og hvis der behøvedes flere Arbejdsdage, vilde Tinget ogsaa paabyde dem. Derhos bevilgedes der aarlig 40 færøske Gl. til den ny Konstabel, Cornelius Tynnesen, som var kommen med Galioten; han skulde derhos have fri Kost, som Tinget anslog til ligesaa meget. Den ny Konstabel var iøvrigt ikke længe ved Skandsen; Oktober 1660 skød han en Mand, efter hvad han paastod, af Vaade, blev strax fængslet og sad fast indtil Juli næste Aar, da han blev dømt til at rømme Kongens Riger og Lande og til at have sit Gods forbrudt; derhos forpligtede han sig skriftlig med Ed til under Fortabelse af Liv, Ære og Gods ingen Skade at ville tilføje Landet eller dets Indbyggere.

Var Arbejdet, der vel er gaaet jævnsides paa Havne-Skandsen og paa den gamle Skandse, tungt for de Havne Mænd, har Udredelsen af den af Laugtinget paalignede Afgift, den saakaldte Matrikulskat, trykket Befolkningen andre Steder. 1661 resterede Skandsepengene, som Skatten kaldtes Mand og Mand imellem, saaledes for 3 Aar. Det blev paalagt Sysselmændene, at de i hvert Bygde-laug skulde faa den bedste Mand til at opkræve disse Restancer, og hvis nogen ikke kunde eller vilde betale, hos ham skulde Sysselmanden udlægge gode Kjøbmandshoser, for at disse Penge dog endelig en Gang kunde blive betalte.

Laugtinget fandt ogsaa Bidragene til Skandsernes og Konstablernes Lønning og Kost vanskelige for Befolkningen at udrede og mente, at »eftersom det velvise islandske og færøske Kompagni haver af kongelig Benaadning her paa Landet deres Handel og Stabel, hvilken ligger inden udi Skandsen, og deres Kapital derudover er i bedre Beskjærmelse, i den Sted vores Fattigdom for aabne

Havner staaer allesteds udi Perikel, om Røvere os indfalder som tilforn, hvorføre vi formoder, at velbemeldte Kompagni holder baade den første og den anden Konstabel med Kost, eftersom vi baade Skandsen og dennem begge deres Løn vil contentere samt Skandsemændene, og formoder de gode Mænd sig derudi ikke vægrer, eftersom de baade paa vores og deres Vare, som ind- og udføres, haver deres Gevinst og Forlyst.◀

Endnu 1661 maa der have staaet Huse i Vejen for Havne-Skandsen, thi under 30 April s. A. sendte Frederik den Tredie et Missive Brev til Gabel, hvori der skrives: »Efterdi der skal staa Huse og Rusk i Vejen, naar bemeldte Skandse skal have sin rette Vidde, da de, som sligt vedkommer, sligt at afskaffe hvis som i saa Maader kan befindes hinderlig, og det samme kan Du lade sætte til Side.◀ — Samme Aar erkjendte Laugtinget, at Skandsen ikke var færdig »foroven Kirken«, men undskyldte sig med, at »Gud allermægtigste haver dette fattige Land besøgt med en dyr Tid baade af Land og Vand, item hvis Tilførsel nu skeer er hid til Dags ringe og over gammel og sædvanlig Taxt formedelst den foregaaende Krigs Tid meget forandret, over hvilke Aarsager dette fattige Land er meget kommen til Agters,◀ hvorfor Tinget bad om, at Landet i Aar maatte være forskaanet for at bygge paa Skandsen; derefter skulde man nok »Skandsen lade forfærdige Aar efter andet, indtil den bliver aldeles klar og fuldkommen, og hvem ej selv vil arbejde, skal i deres Sted lejes Folk til her i Thorshavn, som skal efter Advinant lade sig finde.◀

Af de to Skandser var det særlig den paa Tingenæs, hvor Varebeholdningerne laa, der interesserede Lensherren, og Arbejdet paa den fortsattes i de følgende Aar. Kirkebø Haugen maatte levere Græstørvene til Voldenes Beklædning, hvorover Fæsteren 1670 beklager sig, og i hvilken Anledning han faaer Afslag i Skatter og Afgifter.

Under 8 Febr. 1666 udstedtes en kongl. Forordning om, at der aarlig skulde ydes til Soldaternes Lønning og Underhold samt Skandsernes Fuldførelse og Vedligeholdelse af hver Mark Kongs og Kompagniets¹⁾ Jord 4 Skind og af hver Mark Odels Jord 6 Skind, at betale Olai Dag. Forordningen fordoblede altsaa den af Laugtinget i sin Tid paalignede Skat. For det Beløb, der indkom ved denne Matrikulskat, holdtes der i Begyndelsen 36 Soldater à 8 Gl. samt 3 Korporaler og en Trommeslager à 10 Gl. aarlig; senere indskrænkedes Antallet til 24 Soldater. 1670 afskedigede den kongelige Kommissarius, Jens Rodsten, da Indbyggerne ansøgte ham herom, hele Styrken under Forbehold af kongelig Sanktion, men kort efter blev den paa Grund af Krigsudsigterne og Thorshavns Ildebrand 1673 atter antaget, og Matrikulskatten opkrævedes med sit fulde Beløb efter en ny udstedt Forordning desangaaende af 3 April 1672, der fritog Thorshavns Mænd, fordi de tjente i Skandsen, for Tørve- og Grundskat. Den samlede Styrke af Soldater kommanderedes af en Konstabel eller en Lieutenant, der af Matrikulskatten lønnedes med 100 Gl. aarlig; desuden fik han af Kjøbmanden 52 Gl., af Kongen 20 Gl. og af Landet 28 Gl. aarlig. Badskjæren fik 50 Gl. og Sorenskriveren 30 Gl. aarlig af Matrikulsskatten.

Denne Skats Paalæg havde, som nævnt, vakt stor Utilfredshed hos Befolkningen og vedblev at være Gjenstand herfor. Grunden hertil var tildels den, at Skattens Anvendelse og Regnskabsaflæggelsen for den var lagt i Hænderne paa Landfoged Søren Pedersen (Skougaard), og man havde Mistanke om, at han ikke anvendte det fulde

¹⁾ Dels de Rosenkranders, Benkestokkers og Rytters Gods, som det islandske Kompagni eller rettere Parthavere i dette, særlig Præsident Hans Nansen den ældre, havde tilforhandlet sig, dels tidligere Odelsgoods, pantsat til Kompagniet for Handlungjæld, men ikke indløst.

Skattebeløb efter dets Øjemed. Dog, selv efterat denne Foged 1674 var bleven afskediget, klagede Befolkningen over Skatten.

Da Færingerne ved deres Udsendinge Vinteren 16⁷²/₇₃ forebragte deres Klagemaal for Kommissionen i Kjøbenhavn, var Skandseholdet og i det hele Anvendelsen af Matrikuls-katten et af de Punkter, der i ganske særlig Grad var Gjenstand for Klage, og det var et meget omstændeligt og vel begrundet Forslag, Lucas Debes fremkom med for Kommissionen. Da hver Foged havde haft sin Mening om, hvorledes Skandsen skulde indrettes, foreslog Lucas Debes, da der i 1672 af Krigskollegiet var sendt en Mand til Thorshavn at syne Skandsen, at der skulde træffes en fast Bestemmelse om dens Indretning. Matrikuls-katten foresloges ophævet, og istedenfor skulde hver 7de Mand fra 16 til 50 Aar arbejde paa Skandsen, og de 6 hjemmesiddende skulde føde og klæde den syvende. Soldaterne i Skandsen vare tagne af Thorshavns Befolkning, som derfor havde nydt en Del af Fattigtien- den¹⁾ indtil 1666, da Forordningen om Matrikulskat udkom, ligesom den ved Forordning af 1672 var fritaget for kongelig Skat, men Styrken var for lille. Det var bedre at sørge for, at der tilstodes Befolkningen i Thorshavn visse Friheder, saa at mange vilde flytte dertil, og saa lade Byens Indvaanere uden Besolding forsvare Skandsen, eftersom Kongl. Majestæt dog haver sine Borgere som sine tro Tjenere uden Besolding til Defension, naar Nøden trænger. At forøge Befolkningen i Thorshavn, kunde opnaaes ved, at det blev tilladt alle og enhver at bygge frit paa Fæstet Husegaard, 8 Mark Jord, og paa Fløten, liggende til Kirkebø Gaard, dog de 2 Mark Jord Sandegjærde²⁾ undtaget; først skulde Bøen benyttes til Byggegrunde, slog den ikke til.

¹⁾ se S. 299.

²⁾ som Syd Strømø Præst havde i Fæste.

da Haugen. Enhver, der boede i eller flyttede til Thorshavn, skulde af Fogden udvises Husegrund og tilmaales et Stykke Jord af Størrelse som 1 Mk. med frit Tørveskjær og Udrægster¹⁾ for Kvæg i Haugen. Derhos skulde det være tilladt enhver i Thorshavn at købe Varer fra Skib af Handelens Indehavere og igjen forhandle dem, at drive Haandværk uden Indpas af nogen udenfor boende, overalt at skyde Sælhundede uden Afgift og at søge at skaffe sig Uld hos Bønderne; Flytning og Førning skulde de være fritagne for. Til Trods for alle disse Friheder kunde det dog tænkes, »som dog mange uforstandeligen ikke skulle ville flytte til Thorshavn at bo, og mange Bøndersønner stræber efter, at de kunne faa Gaardene sønderdelt efter Forældrene, at de kunne bo derpaa, hvilket indtil denne Dag haver været Færøs største Skade, og dersom det saaledes skal continuere, vil blive hendes total Ruin.« Derfor skulde det befales, at alle, der vare gifte eller herefter giftede sig, og ikke havde mindst 2 Mk. Jord enten i Odel eller Leje, skulde flytte til Thorshavn, og den Jord, som de havde, burde der sættes andre paa, som skulde svare dem Afgift heraf. Derhos maatte ingen Gaard, hverken Odels eller Kongs, byttes i mindre Dele end til 6 Mk., og de Brug, som vare mindre, skulde samles. De, som boede i Thorshavn, skulde give 4 Skind i aarlig Skat. En Fortegnelse skulde optages over, naar og hvor enhver byggede, og i Tilfælde af Dødsfald maatte Jorden ikke deles, men den, som var dygtigst af Arvingerne, skulde besidde den. Thorshavns Mænd skulde holde Vagt i Skandsen, og enhver skulde overleveres et Gøvær, som han skulde svare til; »Bøsserne maa endelig være Snaphaner«. ²⁾ Da det var Handelens Indehavere, der havde den største Nytte af denne By i Vaaben »ved deres Va-

¹⁾ Uddrift.

²⁾ En Art Bøsse eller Muskedonner, der havde dette Navn af Hanen i Laasen og dennes hurtige Bevægelse.

rers des sikrere Bevaring,« skulde de give Sidegeværerne og sælge Krudt og Bly til en billig Taxt. Mandskabet skulde kommanderes af en Styklieutenant, en Underkonstabel og 2 Underofficerer. »Styklieutenanten skal mønstre Folket og exercere det udi deres Hand Gevær en Gang hver Maaned om Sommeren paa bekvemme Tider, at de ikke forsømme deres Næring, og paa det han kan have Hjælp dertil, da findes der en engelsk Mand, som haver bosat sig der paa Steden, ved Navn Rolff Robbisen, som haver været en Soldat af sin Ungdom op, da den allernaadigst at forordineres til en Medhjælp som en Kommandør over Soldaterne, hvis Embede kunde være med en Parti af Soldaterne at afværge Landgang, om den skete nogen Steds der omkring og ellers i Skandsen at kommandere Soldaterne, imidlertid Styklieutenanten haver med Stykkerne at bestille.« Styklieutenanten skulde lønnes med 100 Gl. aarlig og desuden have 4 Mk. Jord i Husegaards Hauge. Underkonstabelen skulde have samme-steds 2 Mk., og de 2 Underofficerer hver 1 Mk. Jord. Skriveren, Badskjæren og Kommandøren over Soldaterne skulde have hver 30 Gl. aarlig og 4 Mk. Jord i Fløten Hauge.

Det vidtløftige Andragende ender saaledes: »Ved dette allerunderdanigste Forslag kunde ikke aleneste Skandsen, naar den blev ret funderet, holdes vedlige og defenderes endog imod en mægtig Fjende uden stor Bekostning, men endog megen Elende med Tiden kunde borttages udaf Landet, idet Folket allerede saaledes er tilvoxet, at der sees ikke snart Middel for dennem at bo paa og nære sig, hvorved der vil opvoxte i Landet Løsgængere, Tyve og Floxmænd (det er en sammenrottet oprørsksk Almue, tiltvungen af deres yderste Fattigdom), og man kan ikke udskrive dennem af Landet og efterlade mange elendige Hustruer og Børn. Unge Karle lider man stor Mangel paa til Gaardenes Dyrkelse, formedelst de

ubetænkkeligen gifter sig unge, og man kan ikke formene dennem Ægteskab, som af nogle der er disputeret. At føre en Koloni derfra til Vestindien kan ikke heller ske, naar man betænker deres Diæt og den Klima, de ere vant under. Og dersom dette Værk saaledes allernaadigst for godt og nødvendigt ansees, da kan ingen Folk mistes af Landet, ja, naar det bliver ret først udi Værk, vil vorde med Tiden Hans kongl. Majestæt og hans højlovlige Efterkommere profiterligere end det ganske Færværdi udi sig selv.«

Denne Plan, der vilde have fremmet Thorshavns Opkomst meget betydelig, blev imidlertid ikke virkeliggjort. Ved Forordning af 16 April 1673 bestemtes det, at der skulde ventes til en bekvemmeligere Tid med at gjøre Forandring med Hensyn til Soldaterne og Skandserne. De Thorshavns Mænd, der gjorde Tjeneste ved Skandserne, skulde bibeholde deres Gevær og øvrige Vaaben og øves i Brugen deraf ved Skandsens Kommandant, hvorimod Mandskabet i de andre Bygder fritoges for det Bøssehold, som paahvilede den efter Christian den Fjerdes norske Lov. Matrikuls-katten skulde svares paa samme Maade som hidtil.

Da Christian den Femtes norske Lov indførtes paa Øerne, fordredes der efter den Bøssehold, hvad der mødte Modstand hos Befolkningen, og for Kommissionen 1690 klages der atter ligesom i 1673 dels over Bøsseholdet, dels over Matrikuls-katten. Ved Forordning af 30 Maj 1691 fritoges alle undtagen Soldaterne for Bøssehold, og Matrikuls-katten bestemtes for hver Mark Jord til 3 Skind af Kongsjord og 5 Skind af Odelsjord.

Tingenæs-Skandsen undergik i Aarhundredets Løb mange Forandringer. Dels havde hver Foged haft sin Mening om, hvorledes den rettest burde være for at forsvare Oplagshusene, dels nødte Opførelsen af nye Pakhuse til at gjøre Forandring. Medens Skandsen, da den

anlagdes, kun gik omkring Kirken, Præstegaarden og et Pakhus og havde 2 Runddele, forsynede med Kanoner, dels mod Vest paa Kirkegaarden dels ud mod Øst, flyttedes den efterhaanden længere ud, saaledes at den ved Slutningen af Aarhundredet kom til at ligge sønden for Handelens Bygninger, der, hvor det sydligste Pakhus paa Tingenæs, Skandse Pakhuset, opført 1750. nu ligger; den var da opført i en Halvcirkel.

Til Trods for alt det Arbejde og de Penge, der anvendtes paa Tingenæs Skandsen, var den ikke noget stærkt Værn. For Kommissionen 1673 indvendtes der saaledes imod Bestemmelsen i Forordningen af 13 August 1669¹⁾ om, at fremmede Skippere altid skulde anløbe Thorshavn, at »Skandsen er svag, og ubekjendt kan den dog være en Skræk, men bekjendt udi Krigstid kan det forraade Hans Majestæts Land udi Fjendens Haand.«

Ved Ildebranden 1673, der opstod i Handelens Bygninger, sprang Krudttaarnet i Skandsen i Luften, og ved samme Lejlighed brændte Vaabenkamret med Beholdningen af Bøsser (100 Stkr.), Stykgranater, Haandgranater m. m. De 12 Jernstykker, der laa paa Skandsens Runddele, bleve uskadte. Skandsen var lige bleven i Stand sat efter Ildebranden, saa ødelagdes den 1677 af de Franske og laa derefter hen i nogle Aar. 1680 ansøges der om, at den maa blive sat i Forsvarsstand, og i 1682 giver Frederik v. Gabel Ordre til, at det skal ske, og hans Foged, Hans Villumsen, tilskriver ham om at sende, hvad der udkræves; ved samme Tid søger Befolkningen om, at Skandsen maa blive sat i Stand.²⁾ Af Matrikuls-katten kunde den store Udgift, som Anskaffelsen medførte, ikke afholdes; Matrikuls-kattens aarlige Beløb var nemlig 548 Gl. 16 $\frac{1}{2}$ Skind, og heri fragik til Sorenskriveren, Barberen og Konstablen ialt 150 Gl. Det, som Fogden begjærer sendt, er: af Kanoner 2 atten \mathcal{R} , 4 tolv \mathcal{R} , 4 otte \mathcal{R} , 4 sex \mathcal{R} og 4 tre \mathcal{R} , der-

¹⁾ se S. 90.

²⁾ se S. 117.

hos 100 Flintebøsser, 100 Degner, 50 Pistoler, 30 Mordstjerner,¹⁾ 1 Partisan, 20 hel Piker, 20 halv Piker, 3 Trommer og 1 Fane. Alt dette Materiel er neppe bleven sendt, thi 1709, da Kommissionen syner Skandserne, fandtes der paa Tingenæs kun 2de sex R Kanoner, hvoraf den ene samme Foraar var bleven opfisket i Lamhaug af den der forulykkede Ostindiefarer, »Norske Løve«, der var strandet en af de allersidste Dage i Aaret 1707. I den store Skandse fandtes der af Kanoner 3de sex R . de 2 af de saakaldte »Tørkenstykker«,²⁾ den 3die fra »Norske Løve«s Vrag, 1 fire R , 1 tre R og 1 gammel 2 R . Haandvaabnet var saa godt som ubrugeligt. — I Tingenæs Skandsen opførtes 1693 Vagthuset (corps de garde), der tillige tjente til Fængsel.

Mandskabet i Skandsen bestod 1709 af 1 Konstabel, 3 Korporaler, 30 Soldater og 1 Trommeslager, ialt 35 Mand, der vare fuldtallige, da Kommissionen Juni 1709 kom til Thorshavn. Inden den ved samme Tid 1710 forlod Øerne, havde Smaakopperne imidlertid ryddet stærkt op i Mandskabet, idet de 3 Korporaler og 22 af Soldaterne vare døde.

Der begjæres af den sidstnævnte Kommission 14 Kanoner foruden Haandvaaben sendt til Skandserne.

Den Øverstbefalende i Skandserne var Konstablen. Der havde tidligere været Oluf Knudsen Leire Bysseskytter, Rasmus Konstabel og Cornelius Tynnessen; 1666³⁾ kom Lieutenant Claus Becker til Øerne som Kommandant. Om denne skriver Lucas Debes i en Besværing⁴⁾ af 20 Aug. 1670 til kongl. Kommissarius Jens Rodsten, at Kong Frederik den Tredie »haver allernaadigst perdo-

1) Morgenstjerner.

2) se S. 288.

3) Isl., fær. og grønl. Indlæg for 1660—99: Opgjørelse, dat. 16 Decbr. 1672 ang. Matrikulsskatten.

4) Gejstl. Mødeprotokol fol. 18.

nered en grov Misgjerning udaf hannem begaaet paa Croneborgs Slot.« Hans Historier om, hvilke Bedrifter han udførte under Kjøbenhavns Belejring, leve endnu i Befolkningen. Noget meget regelmæssigt Liv førte han ikke, og han tilføjede Lucas Debes stor Sorg ved at besvangre dennes Stifdatter, Rakel Hansdatter.

Som den, der førte Kommandoen over hele den væbnede Magt, følte han sig i høj Grad og brød sig ikke om Lensherren. Da Johan Heideman saaledes kom til Øerne 1674 som Parthaver i Handelen og med Fuldmagt af Lensherren til midlertidig at varetage Bestillingen som Foged istedenfor Søren Pedersen (Skougaard), der afskedigedes, erklærede Claus Becker, at han ikke vilde respektere Johan Heideman og sagde til Soldaterne, at de ikke skulde arbejde efter Heidemans, men kun efter hans Befaling, thi det var ham og ingen anden, der havde at befale over dem; »han vilde give Heideman og Gabel tusind Djævle og slog saa en Knips.« Efterat den afskedigede Foged var bleven belagt med Arrest, overleverede Johan Heideman ham til Claus Becker til Bevogtning i Tingenes-Skandsen. Kommandanten løslod ham imidlertid, idet han erklærede, at han kun adlød kongelig Ordre; ved Soldaterne og i Kongens Skandsebaad førte han den afskedigede Foged efter dennes Ønske om Bord i et Skib, der laa paa Reden, lod Soldaterne kalde i Gevær for ham og gav ham 3 Æreskud med Kongens Stykker fra Skandsen til Valet.

Samtidig hermed krænkede han Lov og Ret ved at arrestere Gabels Udsending, Mikkell Pedersen,¹⁾ der i Lensherrens Ærinde var kommet til Øerne, og derved forhindre hans Udrejse, kun fordi han følte sig fornærmet af ham. — Da Foged Søren Pedersen (Skougaard)'s Halvbroder, Kjøbmand Peder Rasmussen, forlod Øerne, og

¹⁾ Skriv. af 3 Juli 1675 i Gejstl. Mødeprot. Fol. 29.

dennes Svend, Jørgen Andersen, som derefter bestyrede Handelen, havde indladet en Del Varer paa et hollandsk Skib, dømte Laugretten ham til at stille Borgen for sig. Det saa han sig ikke i Stand til, og Johan Heideman sikrede sig derfor hans Person. Claus Becker med sine Soldater greb imidlertid til deres Værge, tog ham fra Heideman og i Forsvar indenfor Skandsevolden. Da Heideman lod ransage efter ham, faldt der et Skud fra Skandsen. Laugtinget, for hvem Sagen paaklagedes af Heideman, holdt ikke af at komme i Lag med Claus Becker og skød derfor Sagen fra sig, »da den angik Kongl. Majestæts Landsens Lov og Respekt.«

Ved kongl. Brev af 12 Juni 1675 kaldtes Claus Becker tilbage fra Øerne; han vægrede sig først ved at overlevere Skandserne, men gik dog ind paa det i September s. A.¹⁾

Han efterfulgtes af Konstabel Johan Christoffersen. der 1677²⁾ saa sig nødsaget til uden Forsvar at overlevere Skandsen til de Franske; 1680 frasagde han sig Bestillingen, fordi han ønskede at lade sig anvende andet Steds i Hans Majestæts Tjeneste.

Lieutenant Otto Bølge, der overtog Posten som Kommandant efter ham, var en Soldat af lignende Slags som Claus Becker, og han førte et ligesaa uregelmæssigt Liv

¹⁾ Den 8 April 1675 ansøgte Claus Becker Greve og Feltherre Hans Schack om at hjælpe ham til en Kommando i samme Charge. som han havde haft paa Færøerne, andet Steds; han giver til Grund, at der er paakommen ham »en liden Længsel efter hans fædrene Land.« I Ansøgningen meddeler han, at han 1656 blev antaget til Tjeneste i Tøjhuset, »udi forleden Fejde, paa adskillige Tog udsendt, haver udstaaet mange Besværligheder og Farligheder, saa og udi den største Belejring, ja og nogle Gange geraaden i Fjendernes Hænder og uden Ranson med største Livsfare indstillet mig udi Kongl. Majestæts Tjeneste igjen«; efter Freden havde han gjort Tjeneste som Fyrværker paa Kronborg og Møen.

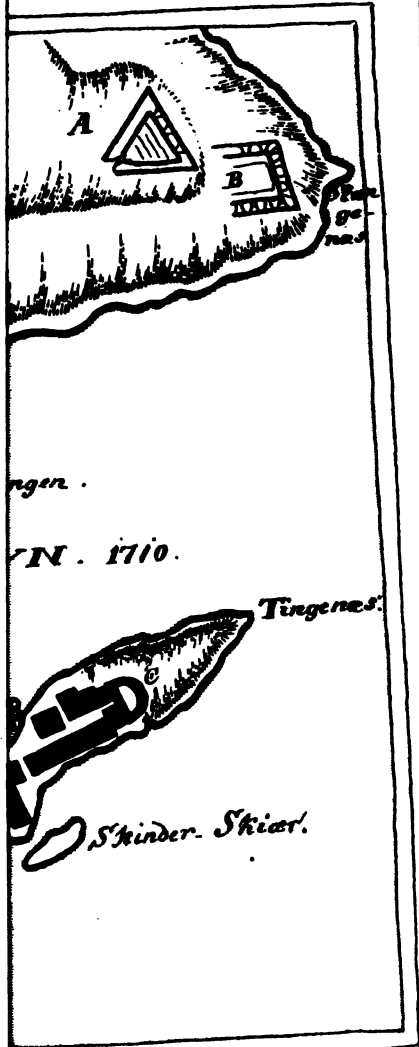
²⁾ se S. 243.

som denne. Mellem ham og Carsten Poulsen, Føreren af Gabels Transport- og Vagtskib, »Justitia«, var der Uenighed. Carsten følte sig lige i Rang med Kommandanten i Skandsen og kaldte sig Kommandør, nemlig over Lensherrens Sømagt. Med Kommandørtitlen kalder han sig stadig, og i Sølvbeslaget paa en Ritual, som han og Skibsmandskab 1689 har skjænket Thorshavns Kirke, har han ligeledes benævnt sig saaledes. 1688 vare disse 2 Øverstbefalende i Færd med at duellere paa Kaarder i Thorshavn ved Husegaard, med Carstens Broder, Jan, der var Styrmand hos ham, og Præstesønnen Daniel Clemensen, en Ostindiefarer, fra Sandø, som Sekundanter. Lieutenanten havde kastet Kjolen, trukket Kaarderne, som han havde ført med sig til Stedet, »og præsenterede bemeldte Carsten Povelsen den ene Kaarde og tilbød hannem den at annamme og sig dermed at defendere som en ærlig Karl,« da Kjøbmanden kom tilstede og i Lensherrens Navn bød dem at holde inde. — Efteraaret 1690 vare de atter i Ustand med hinanden. Carsten og og dennes Broder, Jan, havde fornærmet Lieutenanten med nogle ikke meget høviske Ytringer, og Lieutenanten kaldte derfor en Del af sit Mandskab under Vaaben. I Spidsen for Soldaterne, der vare væbnede med Morgenstjerner og Kaarder, opsøgte han de 2 Brødre, der vare inde hos Fogden Peter Jessen; med sin Kaarde huggede han i Hjørnestolpen og i Dørstolpen, og indenfor i Forstuen gav han et Stød i Brøstningen. Fogden med de to Brødre kom ud og formanede Lieutenanten til at gaa hjem; denne gav Soldaterne Ordre til at arrestere Fogden, hvad de dog ikke adlød, og vilde ikke gaa hjem, men fulgte efter Fogden og Brødrene et andet Sted hen i Byen, hvor han stillede sig op udenfor med Soldaterne. »Det var Runden, der gik,« lod han Fogden vide; denne indvendte, at det ikke var nogen militarisk Runde, thi Lieutenanten ledsagedes af sin Hustru, der var »i Klokke

og uden Hoser.« Først henad Natten endte disse Spektakler. — Sorenskriver Peder Sørensen blev ogsaa forulempet af Lieutenanten; naar denne med Soldaterne fra Exercits trak igjennem »Gangen«, hvor Sorenskriveren boede i »køk«, lod han Soldaterne give Ild udenfor Sorenskriverens Vinduer, saa at disse faldt ud og gik i Stykker.

Det er ikke ringe Summer, der baade fra Statens og Øernes Side er anvendt til Skandserne, deres Bestykning og til Lønning af Mandskabet. Et i Forhold hertil ringe Resultat er det, man seer, naar Skandserne udsattes for Angreb. Deres Betydning kan kun søges deri, at de have sikret Varebeholdningerne for Overfald af enkelte Sørøverskibe.

NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
AS DR. LENOX
TERRILL FOUNDATION



V.

Thorshavn.

Havn eller Thorshavn var, ligesom den endnu er, den største Bygd paa Færøerne. Jens Lauritzsøn Wolff siger i sin »Norrgia Illustrata«¹⁾ 1651, at det er »den rette Skibshavn, fordi at der er ikke andre Havner, som man kan ligge trygt udi stor Storm; udi samme Havn holder Kongl. Majestæts Foged til, og ligger Vinter- og Sommer-Kjøbmanden der med skønne Vare at forhandle; denne Thorshavn er som en stor Landsby bygt og besæt«. Paa Grund af sin centrale Beliggenhed var Thorshavn allerede tidlig blevet Handelens Sæde, og da det eneste Udsalgssted, naar det Udliggersted²⁾, der kun en kort Tid fra 1656 af var paa Suderø, undtages, var i Thorshavn, da det var dér, at Skatter og Afgifter fra alle Øer skulde erlægges, hvor Fogden og Sorenskriveren boede, og det almindelige Laugting i Olai Uge holdtes, fik Thorshavn derved en Stilling, som gjorde den til Færøernes Hovedstad.

Den først bebyggede Del af Byen³⁾ var paa Tingenæs

¹⁾ Side 191.

²⁾ Se Side 55.

³⁾ Vedhæftede Kort over Thorshavn optaget 1709/10 af Sølieutn. R. Juel, ligesom Kortet over Øerne foran i Bogen, optaget 1791—95 af Kaptain Born, skyldes Generalstabens Velvillie. — I Navne-

og omkring østre Vaag. Paa Tingenæs laa og ligger endnu Munkestuen, hvor Munke, udsendte fra Kirkebø, i sin Tid modtog Skatter og Afgifter af Kirkens Gods paa de nordre Øer, efter Reformationen benyttet som Landfogdens Bod. Desuden var dér Kongens og Kjøbmandens Landskyldboder, Kongens Hus (Stue og Kjøkken med Svale), bestemt til Modtagelse af kongelige Kommissarier. hvor indtil 1673 Fogden, naar Kommissarier ikke vare paa Øerne, boede, Kramboden med Kontor og Svale, 3 Blokkestuer, Bryggers- og Bødkerhusét samt Gildesalen, hvor Tinget holdtes. Norden derfor laa Kirken og Reingaard, der var Præstegaard, samt Skolen, og fra dette Byens Hovedkvarter strakte Bebyggelsen sig omkring ved den vestre Side af østre Vaag med en Landskyldbod ved Kirsten Blasii Hus¹⁾ og nogle Vaaningshuse, blandt hvilke »køk«, Sorenskriverens Hus, og mod Slutningen af Aarhundredet Fogedstuen ved Elvens Udløb, indtil lidt paa den anden Side Elven, dér hvor den udmunder i Vaagen, hvor Præstegaarden i Begyndelsen af Aarhundredet havde ligget, og hvor »Storestue« og »Stegershus« indtil for faa Aar siden laa. Paa den anden Side af Elven omkring østre Vaag og paa vestre Side af Rein ud mod vestre Vaag laa nogle Baadnøster.

Udenom Kirken og Præstegaarden laa Tingenæs- eller Havne-Skandsen, paabegyndt 1630; den strakte sig saa langt mod Nord, at et Provianthus laa indenfor dens Volde, mod Syd gik den kun til Munkestuen og havde 2de Runddele (Batterier) mod Øst og Vest, det vestre paa Kirkegaarden, saa at Handelens Huse i en vestlig sammenbygget Række laa udenfor Skandsen. Ved Begyndel-

fortegnelsen paa Kortet over Thorshavn har R. Juel gjort sig skyldig i en Fejltagelse, naar han betegner det under *K* nævnte Bryggers som Munkestuen; denne sidste er en Del af Landfogdens Bod, *F*.

¹⁾ Nuværende »Morten Stue«.

sen af det 18de Aarhundrede, efterat saa godt som alle Huse paa Tingenæs, Kirken og Præstegaarden undtagne, vare nedbrændte i Aaret 1673, opførtes der Handelsbygninger baade i en østlig og vestlig Række, og Skandsen flyttedes da længere ud paa Tingenæs og kom som et Batteri i Halvmaaneform til at ligge udenfor Handelsbygningerne paa det Sted, hvor det saakaldte Skandse Pakhus nu ligger. Den anden Skandse, den saakaldte store Skandse, laa paa samme Sted som nu, men Næsset kaldtes da Stangenæs.

Fra Reformationens Indførelse indtil Begyndelsen af det 17de Aarhundrede har der næppe været nogen Kirke i Thorshavn. Folkemængden var kun saare ringe, og de faa Beboere, som havde slaaet sig ned dér, have tilligemed deres Præst rimeligvis maattet søge deres gamle Sognekirke i Kirkebø. Endnu sige Thorshavns Folk, naar de skulle til Kirkebø, »hjem til Kirkebø«, et Bevis paa den Betydning, Bispesædet har haft for Befolkningen. Det gamle Kirkebø er vedbleven, Slægt efter Slægt, for Udflytterbygden, Havn, at være Havne Mænds Hjem, ligesom Kvalbø paa Suderø endnu benævnes paa lignende Maade af Folk fra Tveraa, fordi Udflytterbygden, Tveraa, i sin Tid har maattet søge Kvalbø Kirke, og Sand paa Sandø kaldes saaledes af alle Bygder paa Sandø, selv dem, hvor der i et Par Aarhundreder har været Kirke. Har der i Thorshavn været et Sted, hvor fælles Gudstjeneste holdtes, har det været i Munkestuen eller i et af de Bønhuse, hvoraf der inden Reformationen fandtes mange paa Øerne.

Under 22 Juni 1609¹⁾ gav Christian den Fjerde Lensmanden paa Bergenhus Brev om »at lade dem paa Færø bekomme noget Tømmer til deres Kirkes Bygning, som er 5 Tylvter 15 Alens Bjælker, 4 Tylvter Sparretømmer,

¹⁾ N. R. IV S. 321.

21 fire Alens Stolper og 10 Tylvter huggen Bord«. Af dette Tømmer blev Kirken opført paa Tingenæs. Den var bygget af Tømmerstokke, udvendig klædt med Brædder og tjæret; dens Længde var indvendig 49 Fod, deraf Koret 12 Fod, Bredden 20 Fod, Højden 19 Fod, og havde 13 Stole paa hver Side, Prækestol med Himmel over ved Kvindestolene. Vaabenhuset var 14 Fod langt og ligesaa bredt som Kirken; ovenpaa dette, der var i Vest, var rejst et lille Taarn med Spir, hvori hang 4 Klokker, mellem disse fra 1708 Skibsklokken fra »Norske Løve« af det ostindiske Kompagni, der et Par Dage før Nytaar 1708 strandede ved Lamhauge. I Kirkens Skib var ved Taarnet et Pulpitur med 6 Bænke, den ene højere end den anden. Kirken var tækket med Næver og Græstørv. Det var, medens Christian Pedersen Morsing var Præst, og Strange Madsen Foged, at Kirken blev opført. Ved Udgangen af 1609 var den færdig, og Fogden lod i den ophænge en sort Egetavle med forgyldte Bogstaver, der meldte¹⁾:

P * Anno * 1609 *
Lodt Kōng: May: Fougdt
Strange Madhen Bōrger
Vdi Kiøbenhaffn. denē Kircke
aff ny opbygge * Lavs. Deo. *
FECIT MIHI S.M.G. QVI POTENS
MAGNA. EST. *

Denne Kirke stod indtil 1788, da den nedreves, fordi den var bleven for lille til Folkemængden.

¹⁾ Navnet, S. M. G., underneden hvilket et Bomærke var udskaaet, kunde tyde paa, at Strange Madsen var en Gullandsfar, altsaa mulig Fader til Eftermanden, Mads Christensen Gullandsfar. Tavlen eksisterer ikke mere.

Selv i en saa lille Kirke som Thorshavns fandtes der efter hin Tids Skik Begravelser. Utvivlsomt have alle Syd-Strømø Præster i det 17de Aarhundrede ligget begravet i Koret; man ved, at Præsterne, Hans Rasmussen og Lucas Debes, have ligget der. Ligeledes laa der Overkjøbmand Frederik Pøppings Datter, Sophia, til hvis Minde Faderen 1678 gav 2 Alterstager, en Messing Lysekrone, en Messing Lysearm, en liden Klokke i Taarnet samt $\frac{1}{2}$ Mk. Jord til Voxlys, og Kjøbmand Søren Laugesen Fohrmanns Stif- søn, Herman Mikkelsen, for hvis Begravelse i Koret Søren Fohrmann 1682 gav 1 Mk. Jord af de Rosenkrandsers paa Skuø¹⁾; Herman Mikkelsen var Efterligger (Vinter Kjøb- mand). Ved Fogdens Stol i Kirken begravedes 1714 Birgitte Marie Jensdr. Bøgvad²⁾.

Noget stort Folketal havde Thorshavn ikke, c. 100 Mennesker ved Begyndelsen af det 17de Aarhundrede³⁾, c. 300 ved dets Slutning. Til Kommissionsprotokollen af 1709—10 er bemærket, at Smaakopperne »haver bort- taget her paa Stedet de $\frac{3}{4}$ Parter af Folkene, in allis 250 Mennesker«, og Præsten til Syd Strømø, Christian Fers, siger det samme; af Mandskabet ved Skandsen, 1 Kon- stabel, 3 Korporaler, 30 Soldater og 1 Trommeslager, ialt 35 Mand, døde fra Juni 1709 til samme Maaned i det følgende Aar 3 Korporaler og 22 Soldater, og af de Spedalske i Arge døde 12 af de 15 Lemmer, som da vare der⁴⁾. — 1651 var Byen og derefter alle Øerne ogsaa

¹⁾ Hoffmanns Fundatser VIII S. 612.

²⁾ Se S. 82 og 215.

³⁾ Efter Færøes Regnskab for 16¹⁸/₁₄ var der 18 Husmænd og løse Karle, der svarede Skat i Thorshavn, 16⁶²/₆₈: 17. 1672 ophævedes denne Skat, se S. 295.

⁴⁾ Efter J. Chr. Svabo: »Indberetn.« o. s. v. »Om Medicinalvæsenet«, var ham berettet, at der døde c. 300 Mennesker; 80, mest Børn og unge, levede. Præsten Chr. Diurhuus paa Østerø skriver 1759, at Sygdommen af Medicis kaldtes variolas, og at dette Onde dræbte Folk her i Landet som den slemmeste Pest.

stærkt hjemsøgt af Kopperne, »og var der en stor Elendighed ikke aleneste med Sygdommen i sig selv, hvilken henrykte baade gamle og unge, men endog, idet de friske skyede de syge og vægrede sig at begrave de døde¹⁾. — Det er formentlig fra en af disse Farsoter, at »pokurholið«, en Begravelsesplads paa vestre Side af Rein, skriver sig.

Hverken Ind- eller Udmark hørte der til Byen; Fæstegaardene, Kirkebø og Husegaard, gik tæt op til den. Naar det er antaget²⁾, at Thorshavn ligesom en Kjøbstad havde sin Bymark, hvis Grændser man endogsaa har betegnet, beroer dette paa en Fejltagelse. Det er udledet af, at i Benaadningsbrevet til Lucas Debes og efterfølgende Præster af 7 Marts 1656³⁾ paa at erholde Sandegjærde i Fæste, skulde Sandegjærde være kaldt »samme Stads tvende Marker Jord«. Hvis der imidlertid virkelig var henlagt Jord som Bymark til Thorshavn, kunde der ikke saaledes raades over en Del af denne Bymark, uden at Byen, der iøvrigt hverken er eller nogensinde har været nogen Kjøbstad, fik Lejen deraf, og dernæst er Sandegjærde aldrig kaldt Stadens 2de Marker Jord. Benaadningsbrevet til Lucas Debes lyder nemlig paa, »at han og hans Efterkommere Præster sammesteds tvende Marker Jord kaldes Sandegjærde, liggendes strax hos Haffnen, til Fæste maatte bekomme«. Nogen Bymark har der altsaa ikke været. Havne Haugen har været, som den endnu er, en Del af Husegaards Fæstet, og i den har Thorshavn ligget. Der er givet Tilladelse af Fogden til Bosættelse i en Del af Havne Haugen, fordi det var nødvendigt at have Arbejds-kraft ved Haanden, naar Skibe, der kom med Tilførsel, skulde losses, og Varer indlades, og til Betjening paa Skandserne. For denne Bosættelse maatte der svares Skat til Kongen, der ejede Haugen. Med Retten til at

¹⁾ L. Debes S. 100.

²⁾ I. H. Schrøter: Efterretninger om Byen Thorshavn S. 4.

³⁾ Gejstl. Mødeprotokol Fol. 2.

bygge og bo fulgte som en nødvendig Hushaugerrettighed Retten til at skjære Tørv til Brændsel og Græsflag til Tækning; for denne Ret skulde der ligeledes svares Skat til Kongen.

1617 begjærede Havne Folk at faa Lov til at lade grave Flag i Havne Haugen, hvortil Fogden svarede, at »efterdi disse Havne Mænd, som bo her udi Havnen og give Kongl. Majestæt aarligen Skat for deres Huse og sig selv, da burde dem og at faa Lov til at lade grave Flag til Nødtørftighed paa deres Huse at tække med, saa vel som Tørvet at brænde, og det for sin billig Værd«. 12 Laugrettesmænd udmeldtes til at skjønne over, hvad hver skulde give for Flag, som de havde Behov for til deres Huse. Laugrettesmændene skjønnede, og Laugmanden samtykkede, at Havne Folk burde have Lov til at lade grave Flag, »dog ikke mere end som til deres Huse at tække med til Nødtørftighed, og blev da bevilget, at der skulde graves over paa Ryggen ved Skandsen og give for hver 1 Skind til Kongl. Majestæt«. I den Klage, som Lucas Debes 1658 skriver for Havnefolk¹⁾, paaberaaber han sig, at de give Hans Majestæt al den Rettighed, Skat og Tørveskur, som de andre Undersaatte.

Denne Ret for Havne Mænd til at skjære Tørv og Flag i Kongens Hauge angik kun Havne Haugen. Bonden i Kirkebø, Joen Guttormsen, der 1621 havde givet en Del Havne Folk Tilladelse til at skjære Tørv i Kirkebø Haugen, fradømmes af den Grund Fæstet.

Udover denne Ret til Bosættelse med deraf følgende Hushaugerrettighed til Tørve- og Flagskur samt Stenbrydning mod at svare Skat til Kongen gik Havne Mænds Berettigelse ikke. De havde ikke Ret til Uddrift i Haugen, uden at de herom kunde forenes med Fæsteren, og Fogden desuden havde givet sit Samtykke hertil.

¹⁾ Se S. 264.

Da Skandseholdet gjorde det ønskeligt, at saa mange som muligt flyttede til Thorshavn, bleve Beboerne ved Forordning af 3 April 1672 paa Grund af den dem paa-hvilende Forpligtelse til Vagthold og til at samles i Skandsen sammen med Soldaterne, naar fornødent gjordes, fritagne saavel for Grund- som Tørveskat.

Efterhaanden som Folkemængden tiltog, og der altsaa blev flere, som skar Tørv i Haugen, fandt Husegaards Fæsterne sig brøstholdne ved at skulle holde den samme Indstød som tidligere. De besværede sig herover baade 1655, 1665 og 1666, og sidstnævnte Aar blev der af Indstøden taget 30 Søjd, der med Lejen af dem bleve fordelte andet Steds; 10 Stkr. af disse tildeltes Kjøbmanden, men da denne ikke havde noget af Kompagniens Jord, som de for Tiden kunde sættes paa, godtgjorde han Fæsterne Lejen for dem ved aarlig at betale dem en halv Gylden Søjdeleie. Indstøden paa Husegaard, der oprindelig var 300 Stkr.¹⁾, var 1655 ikkun 144 Stkr. og ned-sattes 1666 yderligere.

Af Husegaards Fæste havde Sorenskriver Peder Sørensen, der tillige var Sysselmand, 4 Marker Jord²⁾; efter hans Død 1695 overtog Enken Fæstet, og ved Begyndelsen af det 18de Aarhundrede havde hendes Søn, Sorenskriver Frederik Sørensen Skougaard, som Peder Sørensen havde lyst i Kuld og Kjøen, disse 4 Marker. Han og den anden Fæster, der ligeledes havde 4 Marker, fandt da paa at kræve dels aarlig Afgift for Grunde og Pladser i Havn, dels Betaling for Stenbrydning, Tørve- og Flagskur i Husegaards Haugen, hvorhos de toge Lejeafgift af Grundstykker i Haugen, der paa sine Steder strakte sig lige ind til Byen. Først 1714 efter flere Aars Sagførelse faldt Laug-

¹⁾ I. H. Schrøter: Efterretninger o. s. v. S. 14 og 34.

²⁾ Endnu kaldes denne Del af Fæstet «køk» efter Huset, hvor Sorenskriveren boede.

tingets Dom i Sagen mellem Havne Mænd paa den ene Side og Husegaards Fæsterne paa den anden Side. Den stadfæstede tildels Underrettens Dom og fastslog, hvad der jo i og for sig var klart, at Havne Mænd ingen Uddrift havde i Husegaards Hauge uden Fæsternes Tilladelse og Fogdens Samtykke; derimod havde de Ret til at skjære Tørv og Flag og til at bryde Sten uden nogen Afgift enten til Kongen eller til Fæsterne. Med Hensyn til Grunde og Pladser havde Sætte Underdommeren, Niclas Niclassen Nolsø, fordi de tvende Husegaards Fæstere havde gjort sig skyldige i Majestætsforbrydelse ved at kræve Betaling for »Grunde og Pladser paa Husegaard, som Kongl. Majestæt tilhører«, foruden at dømme dem i Bøder fradømt dem Fæstet og Sorenskriveren Embedet. Laugtinget forandrede for saa vidt Underrettens Dom, som det vel blev ved en Bøde, nemlig 60 Lod Sølv, men de domfældte beholdt Fæstestederne, og Sorenskriveren forbrød ikke Embedet, fordi Landfoged Didrik Markussen oplyste, at medens han var Fuldmægtig hos den Gabelske Foged, Hans Villumsen, vare Skattosedlerne med hans Vidende udstedte af Husegaards Fæsterne til Havne Mænd.

Ved Laugtingets Dom blev samtidig afgjort, at Skjellet mellem Thorshavn og Husegaard skulde fastsættes ved en Aastedsforretning. Under denne oplystes, hvor Skjelstenene havde staaet noget over Midten af det 17de Aarhundrede, og det bestemtes, at de nu skulde staa i en Linie fra Bryggebakken af gennem Badskjærens Kaalhave¹⁾, Fogdens Kaalhave »over i Lyre Stue i den gamle Mester Lucases Have lige neder til Kagen«²⁾, altsaa til det Sted, hvor Haven til den gamle Præstegaard laa østen for Elven. Der i Nærheden laa et Hus, »Rebekkas Hus«, ogsaa nævnt som Byskjæl; Navnet skriver sig

¹⁾ Badskjær Stue var der, hvor A. W. Restorffs Hus nu er.

²⁾ a kág, hvor Forbrydere strøges til Kagen.

fra Hr. Hans Rasmussens Datter, Rebekka Hansdatter, der, efterat hun i Aaret 1700 var blevet Enke efter Hr. Jakob Christensen Klinte paa Næs, er flyttet ind i dette Hus paa den gamle Præstegaards Grund, hvor hendes Fader i sin Tid havde boet. Det, som var ovenfor Skjelstenene, hørte til Husegaard, det nedenfor, der kaldtes Alminding, hørte til Havn.

Naar Thorshavns Bygrund er ment¹⁾ at have strakt sig til Sandaaens Udløb ved Sandegjærde, og de Bogstaver, som ere indhuggede i en Sten, liggende ved Elvens Udløb, ere fortolkede, som om der staar: »Indgjærder Staden Thorshavn 1670. Arge og Sandegjærde indeholdt Staden Thorshavn. Saavidt rækker Haffner-Haugen«, med nogle Navne under, da minder denne Fortolkning ikke lidet om Oldgranskerens i St. Blichers »Fjorten Dage i Jylland«, og Bogstaver og Aarstal ere derhos ikke korrekt gjengivne. Der er indhugget: AoS. IST. 1667. SRH. 1660. IH. NRH. SPS. CLM., Navnene paa Handelens Forpagter: Jonas Trellund, Kjøbmændene Søren Rasmussen Hjortshøj og Niels Rasmussen Hjortshøj, Fogderne Johan Heideman og Søren Pedersen samt Præsten Christopher Lauritzen Müller, og Stenen har ikke noget med Thorshavns Skjel at gjøre.

Nogen stor Bygrund har Thorshavn saaledes ikke haft; den har ikke strakt sig længere Nord paa end til »Brisnegøte« og ikke længere mod Øst end til Bunden af østre Vaag. Da hverken Ind- eller Udmark hørte til Husene i Thorshavn, var der altsaa ikke Tale om Faarehold, og for at skaffe sig Uld foer Havne Folk Landet rundt og tryglede derom. Dette Uldtrygleri var en ikke ringe Plage for Bønderne, der bleve rendte paa Dørene om Sommeren, naar Ulden var taget af Faarene; de gave efter Formue, en Del over Formue, sig selv til Skade, »thi de vilde ikke gjerne have nogen Eftertale paa sig om Surfittighed²⁾«. Det

¹⁾ I. H. Schröter: Efterretninger o. s. v. S. 13.

²⁾ L. Debes S. 240.

blev flere Gange forbudt, men da Forbuddet ikke agtedes, udstedtes der 1645 Befaling om, »at ingen af dem her i Havnen skal fare nogen Steder at bede om Uld, eftersom en Part stripper omkring Landet og dermed kommer i Ladhed og Dovenhed og ikke vil fare paa Søen, naar Gud giver timelig Vejrlig, men stoler paa hvis de i saa Maade kan sammensamle og bruger dermed deres Kjøbmandskab, naar Skib kommer til Landet«; ingen maatte derfor fordriste sig til at fare bort over nogen Fjord, men enhver skulde blive paa den Ø, hvor han var, og bede sammen, hvad han kan faa dér og ikke fare videre omkring. En halv Snes Aar senere, 1655, da Laugtinget havde vedtaget, at enhver skulde have Almisse i det Sogn, hvor han hørte hjemme, bestemtes det tillige, at Trediedelen af de Fattiges Tiende¹⁾, — Fjerdeparten af Uld-, Fiske- og Korntienden, hvilken Fjerdepart af Tienden hidindtil havde været indeholdt til Uddeling blandt fattige af Tiendeyderen selv, — fra hele Landet skulde tilfalde Thorshavns Befolkning, et Hensyn til denne, der skyldtes det haarde Skandsearbejde med Vagthold, som navnlig faldt paa Havne Mænd, hvorimod de 2de andre Trediedele af de Fattiges Tiende skulde gives i Almisse indenfor Sognets Grændser. Denne Begunstigelse for Thorshavn, der ved Skandseartiklernes Post 2²⁾ endog synes at være udvidet til hele Fattigtunden i Uld, varede dog kun indtil 1666, da Fattigtunden fuldtud skulde udredes af Tiendeyderen og intet aflægges til Thorshavns Befolkning. Fattigtunden blev derefter gjennem Præsten og Sysselmanden fordelt paa hver Ø til de fattige, og Thorshavns Folk fik ikke nogen særlig Del af denne Tiende fremfor andre fattige, indtil ved Indførelsen af Christian den Femtes Lov Fattigtunden helt bortfaldt.

¹⁾ Se ndfr. under »Hospital for de Spedalske og de Fattige«.

²⁾ Se S. 266.

Hvad der var en Hindring for Thorshavns Udvikling var dels det Tryk, som Skandsearbejdet lagde paa Befolkningen, dels det, at der manglede den Adgang til at faa Jord til Opdyrkning, Omstændigheder, som hindrede Tilflytning til Byen. De færøske Udsendinge 1672/73 havde Øjet aabent herfor og søgte¹⁾ den kongelige Kommission om at faa disse Hindringer for Byens Opkomst fjernede, men desto værre uden Resultat.

Den 30 Januar 1673 overgik der Byen en temmelig betydelig Ildebrand, der dog navnlig gik ud over Lensherren. Laugretten dømte, at Kjøbmanden, Peder Rasmussen, ved sin Forsømmelse og Uagtsomhed havde forarsaget Branden, og ganske sikkert har han, der sammen med Halvbroderen, Foged Søren Pedersen (Skougaard), havde gjort sig skyldig i flere Ulovligheder, haft sin Finger med i Spillet og udvist mere end Uagtsomhed. Han havde den Dag været et Ærinde paa Nolsø og kom hjem henad Aften. Efterat han havde været inde i Kramboden, gik han ind i Kjøbmandsstuen, hvor der hverken var Ild eller Lys, og derfra op i Fogedstuen, der laa i samme Husrække (den vestre) paa Tingenæs. Hans Halvbroder, Fogden, var den Vinter ikke paa Øerne, og Kjøbmanden sagde til hans Folk, at de skulde se vel til Ild og Lys, da det var blæst op til en Storm. Sorenskriver Peder Sørensen var Vinterfoged; til ham, der boede i »køk«, gik Kjøbmanden ind for at spørge Tidende andet Steds fra, navnlig om Krigen, da han havde hørt, at nogle fremmede Søfolk fra et Skib, som laa under Nolsø, vare derinde. I Skriverstuen opholdt han sig en Times Tid, da kom hans Karl, Abraham, derind for at følge ham hjem med Lygten, og Kjøbmanden bad da Skipperen og Skibsfolkene følge med sig. Han førte dem ind i Fogedstuen, men forlod dem strax for at hente nogle Tobakspiber til dem i Kjøbmands-

¹⁾ Se S. 279.

stuen, og hans Karl fulgte ham derind med Lygten. Inden Karlen var gaaet hjemme fra for at hente sin Husbond, havde han lagt Ild i Bilæggerovnen i Kjøbmandsstuen, og Kjøbmanden saa fra Indfyringsstedet ind i Ovnens og op i Skorstenen, men saa kun Røg, ikke Ild, da det var nylig, at der var gjort Ild paa; han var ogsaa et Ærinde inde i Stuen, hvor han, efter hvad han sagde, kun havde følt paa Ovnens; den var kold endnu. Derefter gik han og Karlen tilbage til de fremmede Søfolk i Fogedstuen, men de havde kun siddet med Piberne og ved Ølkanden en halv Times Tid, da Luen slog ind af et Slag, som kom ind af Vinduet hasteligen og omkastede baade Bord, Folk og alt, hvad i Stuen var, og saaledes opfyldte Stuen med Røg, at de neppeligen kunde finde Døren, og der de udkom for Døren, stod alle Husene, Kjøbmandens og Fogdens, i brændendes Lue. Slaget hidrørte fra en Sprængning. Paa Kjøbmandens Loft ovenover Bilæggerovnen, som Kjøbmanden kun havde følt paa, stod der en Tønde med 150 P Krudt, og denne Krudtbeholdning var Ilden naaet til fra den uskyldige Bilæggerovnen. Regnskaberne vare selvfølgelig gaaede i Løbet. — Kommandanten i Skandsen, Lieutenant Claus Becker, der var gaaet tidlig til Ro den Aften, vaagnede ved Sprængningen, og da han saa ud af sine Vinduer, var der Ildløs i Handelens Bygninger; han lod strax Trommen røre og begav sig hen til Brandstedet. Da han saa, at Krudthuset i Skandsen endnu var i Behold, løb han med Mandskab hen til sit Baadnøst for at faa sin Baad ud og redde Ammunitionen ud af Krudthuset, som man kunde komme til fra Søsiden, men Baadsmanskabet erklærede, at det var umuligt for Brænding at lægge til. Han gik derfor fra Nøstet, men inden han var kommet helt ud til Brandstedet, sprang Krudthuset i Luften med Beholdningen af Vaaben, Krudt, Kugler, Granater m. m.

Ved denne Ildebrand gik alt, hvad der var i Behold

af Kjøbmandsvarer, op i Luer, deriblandt alt Kornet; der var kun 5 Tdr. forbrændt Rug og 5 Tdr. Salt tilbage. Kjøbmandens Landskyldbod, 3 Blokkestuer, Kramboden, begge Kjøbmandens Stuer med Kontor og Svale, Bødkerhuset, Kongens Hus og Tingstuen brændte. Der reddedes Kongens Landskyldbod, Munkestuen, en Kove, som gik langs med disse, og Bryghuset.

Nogle faa Aar efter Ildebranden, nemlig 1677 ved Pintsedags Tid, blev Byen aldeles udplyndret af de Franske; Skandserne ødelagdes tildels, og Befolkningen maatte atter til at sætte dem i Stand..

Paa noget højt sædeligt Trin stod Thorshavns Befolkning ikke; der har været en stor Del Bærme iblandt. 1645 siges det, at det »er og tilforn forbuden, at ingen løse Kvindfolk skal have deres Værelse her udi Havnen, hvilken Forbud ej heller agtes eller holdes over, som det sig burde, formedelst Sysselmanden her til Dags ingen Opsyn dermed haver haft, men gaaer nu i Svang jo længere jo mere, at adskillige løse Folk, hvorfra de og kommer, da bliver de her beliggendes og en Part løse unge Gjenter, som lægger sig inde hos Forældrene og ikke vil tjene, men stoler alt derpaa, at de kan samle Uld tilsammen og ligge at lunke og have deres egen Villie og øve dennem udi Ladhed, Haardnakkethed, Sladder, Bagtale og andet saadant«.

Byen har været beboet af Fattigfolk, der vare henviste til at nære sig ved Fiskeri, Losning og Ladning og Betleri, og de regnes ikke for noget hverken af Laugtinget eller af Fogden. Laugtinget lader hele den personlige Byrde ved Skandsearbejdet falde paa Havne Mænd sammen med Mænd, der for Forbrydelser hendømtes dertil, og Fogden kalder dem i Tinget for »Uldtryglere«, hvis Mening der ikke kan tages noget Hensyn til¹⁾.

¹⁾ Se S. 268.

VI.

Skolen.

Thorshavns Skole er første Gang omtalt i kgl. Brev, dateret Kolding den 14 Februar 1547¹⁾, i Følge hvilket den Hamborgske Kjøbmand, Thomas Koppen, der har Øerne i Forlening, af Afgiften skal »fornøje til Skolen paa Færø 100 Mark«. Den første Skolestue har sikkert ikke været andet end et Kammer i den ældste Thorshavns Præstegaard ved Bunden af østre Vaag, Østen for Elven. Præsten Hans Rasmussen meddeler i Skrivelse af 24 Juni 1646²⁾ til Biskop Jesper Brochmand, at før hans Tid, 1625, var »ingen ordinarie Skole opbyggt, undtagen at *rector scolæ* udi et lidet Kammer haver informeret Discipulne«. Efter Ansøgning af Hans Rasmussen blev der nogle Aar derefter opført en ny Skolestue, der var fuld færdig 1628; denne og, samtidig med den, Præstegaarden, Reingaard, kom til at ligge paa Tingenes ved Siden af Kirken. 1630 bad Fogden, Mads Christensen Gullandsfar, Laugretten om, »at den vilde bese den Skole, som han haver ladet opbygge udi Thorshavn og den vurdere, hvad dennom syntes, den kunde være værd, efterdi den anden

¹⁾ Se nedfr. under »Hospitalet for de Spedalske og de Fattige«.

²⁾ Originalen beroer i Rigsarkivet.

gamle Skole var nederfalden¹⁾, og de fattige Skolebørn havde ingen Hus, som de kunde tilholde og informeres udi; Laugretten skjønnede, at Skolen i det allerringeste havde kostet 100 Gl. Den har altsaa neppe haft mere end een Skolestue og har ligget enten sammenbygget med Præstegaarden eller, hvad der er rimeligere, i dens Nærhed paa det Sted, hvor fra 1733 Thorshavns 3die Præstegaard kom til at ligge, Vesten for Reingaard, dér hvor senere fra c. 1815 Landfogden kom til at bo. Ligesom Reingaard laa Skolen indenfor Skandsen. 1659 fandt Laugretten, »at Skandsen ingen Fundament kan faa efter Fogdens og Laugmandens Afridsning, uden Skolen vorder bortflyttet«; den blev da nedreven, og en ny Skolestue opført norden derfor paa vestre Side af Rein, hvor den nuværende Almueskole er. Ved Begyndelsen af det 18de Aarhundrede var den meget forfalden, og Præsten Christian Fers henvendte sig til Biskoppen desangaaende, men fik til Svar, idet han henvistes til N. L. 2—21—63, at Befolkningen skulde sørge for dens Vedligeholdelse; hos Befolkningen manglede der imidlertid baade Evne og Villie dertil.

At Skolen var sammenbygget med eller var beliggende lige opad Præstegaarden, laa i, at Syd Strømø Præst tillige var Skolens Rektor. Den egentlige Præstegaard laa paa Sydredal, men nogen Præst har aldrig boet der²⁾, da det var for besværligt derfra at betjene Menigheden. Reingaard var opført af og ejedes af Hans Rasmussen; Eftermanden købte den af Formanden indtil 1728.

I Skolen undervistes dels i Læsning, Skrivning og Katekismus, dels i de i en latinsk Skole almindelige Fag.

¹⁾ Naar J. Begtrup: »Nogle Oplysninger til nærmere Kundskab om Færøerne«, 1809, S. 13 og 15, skriver, at der efter Reformationen er meddelt Undervisning i Munkestuen, er dette altsaa ikke rigtigt.

²⁾ Kommissionsprotokol 1709—10.

Noget stort Antal Børn har der ikke været. 1625 og 1631 var der 6 à 7, 1649 9 Børn. I Chr. Fers's Tid var der af Børn, som fik Almueskoleundervisning, 24, inden Smaakopperne huserede 1709 og 1710, efter den Tid kun ganske faa. Af latinske Disciple havde han i Løbet af 18 Aar haft ialt 12, hvilke han læste med i sit Hjem og skaffede Papir og Bøger, Lys og Varme. Til at staa sig bi i Præste- og Skolegjerningen havde Syd Strømø Præst i Almindelighed Kapellan. Undervisningen i Almueskolen besørgedes af Kirketjeneren, dog under Præstens Tilsyn; han lønnedes med 16 Gl. aarlig.

De latinske Disciple indskreves ikke ved Universitetet strax, efterat de havde forladt Skolen, men fik 1 à 2 Aars yderligere Undervisning i Almindelighed ved Kjøbenhavns. Roskilde eller Helsingør Skole.

En stor Del af Skolens Disciple vendte tilbage til Øerne som Præster, saaledes Thorluf Gregersen og Gabriel Thorlufsen paa Østerø, Paul Rasmussen, Jens Clemensen Follerup og Søren Johannessen paa Suderø, Hans Gabrielsen Mitens, Daniel Mikkelsen og Jonas Jonassen paa Norderøerne, Hans Rasmussen og Gregers Pedersen paa Syd Strømø, Rasmus Olesen og Niels Gregersen Aagaard paa Vaagø, David Joensen og Jonas Mikkelsen paa Nord Strømø, Peder Clemensen Follerup paa Sandø. Nogle enkelte søgte Embede udenfor Øerne, saaledes Hans Hansen, Kapellan i Helsingør, Søn af Hr. Hans Hardi paa Suderø, og Thomas Jacobsen (Tarnowius), Præst til St. Peders Kirke paa Bornholm, Søn af Hr. Jacob Christensen Klinte, de første Færinger, der fik Præstekald i Danmark.

I Præsterne Christian Morsing, Hans Rasmussen, Lucas Debes og Chr. Fers havde den latinske Skole dygtige Rektorer. Gregers Pedersen Viborg forsømte derimod baade Kirken og Skolen. Biskop Bagger maatte 1689¹⁾

¹⁾ Gejstlig Mødeprotokol Fol. 49.

skrive om ham til Øernes Præsteskab: ». . . . Hvad Forsømmelse Præsten i Thorshavn, Hr. Gregers, har begaaet, en Del i hans Skole, en Del i hans Kirketjeneste, kan ej være Eder uvitterligt, saa at jeg havde stor Aarsag at remove ham fra det første, om ikke fra det andet med. Men som jeg intet bekvemt *subjectum* seer til Skolen, som jeg helst havde der fra Landet, og jeg aldeles deciperer om dens Opkomst, siden den sidste Rektor, Hr. Jonas¹⁾ er nu til Norderøes Kald befordret, saa har jeg i Jesu Navn bevilget, at bemeldte Hr. Gregers maa fremdeles blive ved Skolen, om jeg nu med denne min Moderation, som han dog saa tidt tilforn har forsøgt, kan vinde noget til Guds Ære, Skolens og hans eget Bedste. Den højeste Gud skal være mit Vidne selv, at jeg saa ugjerne søger hans eller nogen andens Skade som min egen, dog kan jeg ikke for mit høje Embedes Skyld saa aldeles tie stille til al den Efterladenhed, den gode Mand saa ofte lader paakjende i hvis hannem er betroet og er af saa stor Vigtighed, og kan aldrig forsvare, at den højpriselig og gudelig Invention, som den glørværdigste Fundator har haft med samme Skoles Indstiftelse, saa ilde skal befordres, ja aldeles hindres eller tilintetgjøres. Hvo af Eder kan uden Vemodighed eftertænke ikke Eders alene, men det ganske Lands Skade ved Skolens Undergang? Eller kan I vel, som derover kan foraarsages saa tidlig at sende Eders Børn her ned til Riget, anse Skolens utidige Tilstand uden Suk og Sorg? Og efterdi det er Eder, *venerandi Dni fratres*, som herudi mest ere interesserede, saa vil jeg og lægge al dets *curam* paa Eder, at I herefter tillige med Eders *præposito* bærer samtlige Omsorg, at Alting med dets Administration rigtig og forsvarlig maa tilgaaes, til hvilken Ende I og samtlig i Eders *conventu fraterni* formaner Hr. Gregers, at han og betænker sin

¹⁾ Jonas Jonassen befordredes 1688 til Norderøerne.

egen Samvittighed, overvejer sin Ed, og hvor højt det opskrives for Gud at spille den dyrebare og ædle Tid for de umyndige og unge, den man til deres Information med al Flid skulde anvende, og at han herefter alvorligen tager sig fore ved Guds Naade at oprette det, som hidindtil kan være forsømt, med videre som I selv agte fornødent at paamine ham om . . . «

Af visse Indtægter havde Skolen:

1. 100 fær. Gl. aarlig, givne af Christian den Tredie, at udbetale forlods af Landskyldboden. Der spørges næsten hvert Aar paa Tinget af Fogden, hvad der var ham paalagt i Bestallingen, og Præsten maa da svare, om »den aarlige Genant, som Hs. Majestæt til Skolen aarligen haver bevilget og udgivet, om den saa tilbørlig og vel er anvendt, som det sig bør og forsvarlig kan være, saa og hvor mange Børn, som ud af samme Genant aarligen haver haft deres Ophold med Underholdning, Klæder, Bøger, Papir og Lærdom.« Skolemesteren fik de 70 Gl. som Løn for Undervisningen; Resten anvendtes til Skolens og Discipulenes Tarv, nemlig til Bøger og Papir samt Kost til to Disciple; naar Forældrene vilde have deres Børn til at spise ved Skolemesterens Bord, gave de for hver Discipel et Tilskud til Benaadningen af 10 Gl. aarlig.
2. 50 Rigdaler in specie, 1647 givne af Christian den Fjerde, og 50 Rigsdaler in specie, givne af Niels Trolle til Trolleholm, Rigens Raad, Befalingsmand paa Roskildegård og Vice Admiral. Det var bestemt, at disse 100 Rdlr. altid skulde indestaa til Forrentning hos Øernes Provst, en efter anden, som skulde være Skolens Inspektør og hver Paaske udbetale til fattige Skolebørn Renten med 6 Rdlr; i Pant skulde Naadensaaret stilles. Da Hans Rasmussen 1648 var bleven Provst, udstedte han Obligation for dette

Beløb og forpligtede sig til skadesløst at tilbagebetale det, »medmindre forbemeldte Kapital af Tyrken, det Gud naadeligen afvende! eller andre Sørøvere mig fjendtlig bliver berøvet.« Da denne tvungne Prioritet var til Ulejlighed for Provsterne, købte Provst og Sognepræst paa Norderøerne, Hans Gabrielsen Mitens, 2 Mark Jord i Trangisvaag paa Suderø, kaldet Rigs Jord, som Mester Reinhold Horn, Sysselmand og »Balbir« i Thorshavn, efter Fuldmagt af Adelus Benkestoks Arvinger 1667 gav Skolen Skjøde paa. Skjødet indeholder, at da man ikke kunde faa de 100 Rdlr. udsatte paa Rente paa Øerne, havde man anbragt dem i Jordegods, for at Renten, 7 Gl. 4 Skind eller 6 Rdlr., kunde svares deraf. I Slutningen af Aarhundredet gav de to Mark Jord ikke en Gang dette Beløb; Lejen var da 36 Par grove Hoser eller 5 Gl. 8 Skind i Penge¹⁾.

3. *Bona altaris Vilhelmi*, et ledigt værende Roskilde Vicarie, med al dets Rente og Tilliggende, ved Gavebrev af 27 Marts 1647²⁾ fra Christian den Fjerde, der bestemte, at Sjællands Biskop skulde have Inspektion med Vicariat, »at Alting dermed rigtig og efter Capitels Statuter tilgaaer og lade aarligen visse og uvisse Indkomst opbære og Fogden paa for^a Færø i rette Tid aarligen levere, hvilken han Skolemesteren der paa Landet rigtig aarligen skal tilstille, og Skolemesteren den siden med hans og den fornemmeste Sysselmand der paa Landet, deres Betænkende der sammesteds ligeligen og ret distribuere og udbytte skal, som de ville det ansvare og være bekjendt, saa at hvert Skolebarn, som det behøver og haver Nemme og Lyst til Bogen, saavidt fornævnte Indkomst

¹⁾ Hoffmanns Fundatser VIII S. 611.

²⁾ Hoffmanns Fundatser VIII S. 609.

tilstrække kan, ungefehr saa meget som 10 courant Daler eller 10 fær. Gylden aarligen deraf bekommer, og skal Bispen aarligen af Skolemesteren der paa Landet lade gjøre sig Regnskab paa samme Penges Udgift og saavidt mulig have Indseende, at ikke de, som selv Formue haver, disse Penge nyder, paa det den fattige ikke derudover skal miste og lide Nød, i Betænkning, at det til de fattiges Promotion aleneste udi en gudelig Intention og Mening af Os naadigst er destineret og forordnet.* Da det Fæstegods, der laa under Vicariet, 1688 blev Ryttergods, blev Skolen i Steden for beneficeret med Lyngby og Bloustrød Kirketiender, som aarlig solgtes af Sjællands Biskop efter Kapitels-taxt, og hvoraf der hvert Aar sendtes saa meget som Skolemesteren fandt fornøden. Store aarlige Indtægter gav denne Gave ikke i hin Tid; Tienden af de to Kirker udbragtes fra 1692—1710 kun til 1025 Slettedaler samt Bøger for 12 Slettedaler 8 Skill.; heraf havde 3 Disciple, der 1698 kom ind i Helsingørs Skole, faaet 225 Daler; Resten var i Aarenes Løb anvendt paa anden Maade til Disciplenes Tarv.

Ved Universitetet nøde Disciplene fra Thorshavns Skole fri Kost paa Kommunitetet¹⁾, skjøndt der ikke var udstedt noget særligt Benaadningsbrev desangaaende.

Af uvisse Indtægter for Skolemesteren var der saa godt som ingen. Chr. Fers siger 1710, at i de 18 Aar, han da havde været Skolemester, vidste han ikke af andet at sige end en Td. Tran, som han, da han overleverede en Discipel²⁾ *testimonium ad academicum* fik af dennes Fader.

Den af Syd Strømø Præster, der skaffede Skolen dens Benaadninger, var Hans Rasmussen. 1646 var han

¹⁾ L. Debes S. 311, Hist. Tidsskrift III, 3 S. 86, H. Beckmann: *Communitatis regie Havniensis Historia* S. 108.

²⁾ Erasmus Pauli Feroensis, *imm.* 1704.

i Kjøbenhavn og gav da i sin Skrivelse af 24 Juni s. A. til Biskop Jesper Brochmand Forslag om, hvorledes Skolen skulde ophjælpes; han ansaa det for haabløst, at Færingerne selv vilde give noget til Skolen, men ansøger om, dels at de færøske Studenter maatte faa fri Kost ved Universitetet, da deres Forældre ikke selv ere ved den Middel, at de kunne holde dem baade til Kost og Klæder, dels at Kongen vilde give en Bondegaard, nær hosliggende, som Benaadning til Skolen. Aaret efter blev der tillagt Skolen Roskilde Vicariat og de 2de Legater paa tilsammen 100 Rdlr.; derhos fik Hans Rasmussen for sig og efterfølgende Præster Fæste paa $11\frac{1}{4}$ Mark Jord af Nordredal, hvis Indtægter skulde anvendes til Fordel for Skolebørnene. Fæsteren maatte strax fraflytte Fæstet mod at faa en Gaard i Skaale, og Præsten samt hans Efterfølgere raadede over Indtægterne uden at aflægge noget Regnskab til Fogden, hvad der gav Anledning til Stridighed mellem denne og Lucas Debes. Da Hans Rasmussen ved Benaadningsbrev af 8 April 1632 alt var tillagt $9\frac{1}{2}$ Mark Jord af Nordredal som Annexgaard, havde han altsaa fra 1647 ialt $20\frac{3}{4}$ Mark Jord foruden den egentlige Præstegaard, Sydredal. Skjøndt de $11\frac{1}{4}$ Mark Jord i Fæste skyldtes Præstens Stilling som Rektor, vedbleve de dog at fæstes til Præsten, selv efter at Rektoratet 1722 var skilt fra Præsteembedet, og Syd Strømø Præst havde denne Haugepart af Nordredal i Fæste indtil 1828, da Gaarden henlagdes til Sorenskriverembedet¹⁾.

Hans Rasmussen havde 1646 ansøgt om at faa Provstegaarden, Garshoðn, paa Østerø mageskiftet bort mod Kirkebø Gaard paa Syd Strømø, men uden Resultat. Hans Efterfølger, Lucas Debes, havde ogsaa kastet sine Øjne paa Kirkebø og søgte om at faa den henlagt til sig og Efterfølgere. Det var i Forbindelse med Ansøgning

¹⁾ Østs Arkiv. 1830: Om den latinske Skole paa Færøerne. S. 67.

om forskjellige Begunstigelser for og Forandringer ved Skolen, at han androg herom, og hvad der ikke var lykkes Hans Rasmussen som Præst, opnaaede Lucas Debes som Skolemester. For bedre at virke for sin Sag tog han 1658 eller 1659 fra Øerne; det Skib, som han var om Bord paa, opbragtes af de Svenske; han førtes til Gotenborg, hvor han sad fangen et Aar, og tog efter sin Løsladelse til Kjøbenhavn. For at kunne sætte det igjennem, som han gjorde, maa han have været i Besiddelse af særdeles Gaver til at gjøre sig gjældende og til at skaffe sig formaaende Venner.

Ved 2de kongl. Breve af 18. August¹⁾ og 8. Oktbr.²⁾ 1660 bevilgedes, at de af Kirkernes Indkomster, som det ikke var nødvendigt at anvende til Kirkernes Fornødenhed, skulde tilfalde Skolen, og for at der kunde flyde noget heraf, skulde de smaa Kirker, som af første Begyndelse intet andet haver været end Kapeller, og som hinanden paa tre Fjerdingvej ere nær beliggende, tilsammenlægges, saa at af to eller tre Kirker gjordes én, — Indbyggerne, baade gejstlige og verdslige, skulde aarlig give til Skolen af hver Mark Lej jord et halvt Skind og af hver Mark Odels- og Forleningsjord et Skind, hvilket enhver skulde levere til sin Sognepræst, og denne derefter til Skolen, — i Kirken skulde opstilles en Blok, og hver Højtids Dag og St. Olai Dag en Tavle ombæres til Fordel for Skolen, — flere Lærere skulde ansættes, Præsten skulde være Rektor og kun være pligtig at læse to Timer om Dagen, en Conrektor skulde Dagen igjennem forestaa Skolen. og en Hører skulde lære Begyndere at læse og skrive, declinere og conjungere; en Person paa Øerne, som havde givet sig fra Bogen, hvilken Lucas Debes havde anbefalet, maatte indtil videre overtage Bestillingen som Hører, —

¹⁾ Pk. 148. »Færø vedk.« Skab 15.

²⁾ Registrant 13. Island og Færøerne, Suppl. III.

Provsteembedet skulde perpetueres til Syd Strømø Præst, for at Rektor kunde have Indseende med Kirkernes Indkomster; — da Præstekaldets Benaadningsgaarde laa saa langt fra Haanden, og Provstegaarden var beliggende paa Østerø, maatte Provstegaarden og de 2 Benaadningsgaarde bortbyttes mod Kirkebø, dog hvis der svaredes mere i Skat af Kirkebø end af de 3 gejstlige Gaarde, skulde det indbetales i Landskyldboden, — Rektor skulde lønnes med 40 courant Daler aarlig, Conrektor skulde præstevies og være Kapellan, saa at han havde fri Kost; naar Provsten var paa Visitats, skulde han betjene Kaldet; hans Løn skulde være 70 cour. Daler og Hørerens 30 cour. Daler aarlig, — endelig, »at de, som fra samme Skole (saa som og i Synderlighed Islænder) kommer og paa Akademiet blive accepterede, at maa nyde fri Kost i Kommunitetet her i Kjøbenhavn, skal siden, naar de dertil ere dygtige, fremfor nogen fremmede til gejstlige og verdslige Bestillinger befordres¹⁾«.«

Neppe var Benaadningen imidlertid meddelt, forinden der fra Christoph v. Gabels Side blev gjort alt, hvad der kunde, derimod. Gabels Foged, Johan Heideman, var tilstede i Kjøbenhavn, og det er en meget skarp Erklæring, dateret 25. Oktbr. 1660, vedtegnet Concepten til Brevet af 18. Aug. s. A., han giver over Lucas Debes's Forslag: . . . »gives derpaa til Svar, at Kirkerne slet inte haver (snart at sige), og er det samme lidet tagen noget til Skolen, og bevises, at Skolen haver først 100 fær. Gl. siden 6 Rdls. Rente af de 100 Rdls., nok af Vikariet, og saa meget kan en Skolemester nok hjælpe sig med, mens den fattige Kirke, som Hr. Lucas aldeles for hans Forsømmelse er ganske brøstfæddig, hvilken Hans Majestæt med stor Omkostning haver ladet opbygge; hvorledes det skal igjen repareres,

¹⁾ I Brevet af 8. Oktbr. 1660 staaer: »gejstl. og verdsl. Bestillinger der i Landet«.

dertil maa Hr. Lucas vel være betænkt, efter som ingen Kirkestol findes, af hvad Middel saadant skal ske, og skammer sig ikke at begjære endnu af Kirkerne. Klokken haver han slitet og slaget sønder paa sin Søsters¹⁾ Bryllup, og findes slet inte udi Regnskab derfor indført, den anden Klokke er og sønder, eftersom ingen Tilsyn haver været, og kan vel enhver retsindig, som der er paa Steden, judicere maaske, at den gode Mand saa meget verdsligt haver i hans Hoved og glemmer for den Skyld det, som hannem bør at give Agt paa. Fremdeles kan man ogsaa noksomlig mærke herud, hvor meget Præsten kan gjøre, eftersom at de nu i denne farlige Orlogstid skulde give kun en Tid lang noget af hver Mark Jord til Landsens Defension, da var saadant stor Besværing, men nu de skal give evindeligt til Skolen, nu kan de finde paa Middel, og kan det ogsaa komme til Hr. Lucasses og saa sine medhavende Venner til Gavn, mens Landet slet inte, og var bedre, at en god Skolemester var paa Steden at lære dem regne og skrive, og at de siden kunde lære noget af Navigation, det var dem meget gavnligere, eftersom man seer Prøven af deres Skole, at de samme er meste Trygler og kan intet gjøre, naar de komme noget til Alder, og taler den gode Mand om Skolens Forvaltere, kan ske, at sig selv mener at være Skolens Forvalter, saa skal det gaa dermed, ligesom man siger udi tydske Ordsprog: »man hat dem bock zum gartner gesetzt,« og naar der en Blok skulde ordineres, hvilket jeg haver foræret til Thorshavns Kirke, og man kunde samles noget deri, gjøres storlig Behov til Kirken; hvad de Kapeller anlangendes, det kunde være noget paa nogle Steder, mens store og mange Rektors og Conrektors haver vi slet inte Behov og kan sees udi sal. D. Jesper Brockmands Brev, hvorledes den melder, og søger den gode Mand ikke til Land-

¹⁾ Ellen Jacobsdatter Debes, Elin à Toftum, der 1658 blev gift med Hr. Peder Helleesen Viborg paa Østerø.

sens Opbyggelse, men til Landsens Ruin og at ophøje sig selv højt, og at han med det samme kunde søge sit Profit, efterdi han søger de Personer, som haver givet sig fra Bogen, at besætte med de samme hans Collegium, kan derudi enhver judicere, hvor vel det skal bestaa. Hvad Præste- og Provstegaarde er anlangendes, da haver hans Formand før hannem vel kunnet hjælpe sig, og befindes udi deres Skifte, hvor mange tusinde Gylden var at skifte, saa kan enhver se hans Usandfærdighed, og er det og noksomlig at se udi forbemeldte sal. Doktor Brockmands Brev, hvad hans Formand blev svaret paa det han begjærede Kirkebø Gaard, og ved jeg, naar Hans kongl. Majstæt fornemmer Sagens Beskaffenhed, at det umuligt kan ske, saafremt han ikke vil ødelægge den ganske Ø, som næst hos ligger, og er de andre Gaarde lige saa nær, efterdi at al den Flytning, som der skal ske til Sandø og Suderø, maa ske af Kirkebø Gaard; for det andet saa skal der være stor Trætte med Havne Folk om Tørveskur, og haver man Exempel af andre om det samme, hvis videre er og skulle alt for langt falde at beskrive, og at den gode Mand foregiver, at den Conrektor skulde vies for den Aarsags Skyld, naar han selv er paa Visitation, er langt fra, og haver man lidet Frugt seet indtil denne Dag af deres Visitation, hvilket i sin Tid kan bevises, naar Behov gjøres, og er det min Betænkning, naar Hans kongl. Majestæt naadigst vilde først lade med Kommissarier fornemme, at det kunde komme Landet til Gavn, saa var det Tid nok siden, og skal det saa være, at Provsten skal perpetueres i Thorshavn, at os maa henses en smuk Mand, som haver Samvittighed, og at Lærdom og Levnet følges med hverandre, og saadan Mand, som kunde sætte en Part der til Rette. Her skulde være en hel Hob at skrive, mens Sandheden skal selv forklare, og Gjærningen vil prise sin Mester.«

Lucas Debes besværede sig ved denne Tid over Johan. Heideman, og hans Besværing har rimeligvis ogsaa omfattet den Omtale, Heideman har ladet ham blive til Del i Betænkningen. Den 11 Januar 1661 fik Henrik Bielke¹⁾, Hans Svane²⁾ og Hans Nansen³⁾ Kommissorium⁴⁾ til at indstævne Parterne for sig og dømme dem imellem.

Lucas Debes's Indflydelse, som han støttede ved sin Nærværelse i Kjøbenhavn, kunde imidlertid ikke veje op imod Lensherrens, og Benaadningen blev til hans Skuffelse aldrig til Virkelighed. Den 9 Marts 1661⁵⁾ fik Henrik Bielke og Christoph v. Gabel Brev om, at de i Anledning af, at Lucas Debes havde erhvervet Bevilling »baade paa en Gaard og andet, som han foregiver at skulle være til Skolens Tiltagelse der paa Landet, og Johan Heideman formener en Del deraf at være os saavel som Landet præjudicerlig og skadelig,« skulde forhøre de to Parter og »det derhen bearbejde, at det ingen kan være til Skade, men at Skolen, om muligt er, kunde tiltage og forbedres.« Herom skulde de afgive deres Betænkende. Man hører hermed ikke mere om denne Benaadning.

Den latinske Skole i Thorshavn har skaffet Øerne en hel Del indfødte Præster og har tillige gjort den Nytte, at Oplysning er bleven spredt ud ved, at en Del Disciple, der ikke have fuldendt deres Skolegang, have lært at læse og skrive, og naar de ere komne til deres Hjembygd, have lært andre det, saa at paa Lucas Debes's Tid kunde den største Part af Mandfolkene læse⁶⁾.

Den Undervisning, der gaves udenfor Thorshavn, var

¹⁾ S. 194 Note 2.

²⁾ Sjællands Biskop 1655, født 1606, død 1668.

³⁾ S. 58 Note 3.

⁴⁾ Norske Tegnelser Fol. 9.

⁵⁾ Norske Tegnelser Fol. 15.

⁶⁾ L. Debes S. 313.

i Hjemmet, Husfaderen lærte sine Børn. Det var en ren Undtagelse, at en tidligere Discipel fra Thorshavns Skole gav egentlig Skoleundervisning. Præsten Peder Clemensen paa Sandø har i en Beretning om »Sandø Præstekalds Beskaffenhed,« dateret 12 Aug. 1691, skrevet: »Dejn er her ingen i Kaldet, tilforn var her en gammel Mand, som i sin Ungdom haver gaaet i Skole i Thorshavn, han læste for Ungdommen, saalænge han kunde, og fik den Løn paa det sidste i sin Alderdom, at han døde af Hunger.»

VII.

Hospitalet for de Spedalske og de Fattige.

Forinden Færøerne fik et Hospital for Spedalske, henlagdes de, der lede af denne Sygdom, i Sygehytter tæt ved Gjærdet mellem Ind- og Udmarken, og i Slutningen af det 18de Aarhundrede kunde der endnu sees Spor af disse Sygehytter¹⁾. Hospitalet for de Spedalske, der laa i Arge sønden for Thorshavn, er rimeligvis oprettet kort efter Reformationen, og der var til det henlagt 4 Marker haugeløs Jord af Kirkebø Hauge, tiende- og skattefri, med en Besætning af 5 Køer, 1 Kvie og 2 Heste. Noget kongeligt Brev, hvorved Hospitalet er grundet, findes ikke. Ved Brev, dateret Kolding d. 14 Febr. 1547²⁾, fra Christian den Tredie til den Hamborgske Kjøbmand, Thomas Koppen, hvem Kronens og det gejstlige Gods, som Kongen hidindtil havde haft i Værge, gives i Forlening, paalægges det Thomas Koppen aarlig at svare i Afgift 700 Mk. lybsk og deraf fornøje til Skolen paa Færø 100 Mk. og til Hospitalet og de fattige der sammesteds 100 Mk., saa kort forinden eller derefter er det ældste Hospital vel bleven bygget. Disse 100 Mk. lybsk eller senere 100 Gl. skulde Fogden aarlig forlods udbetale til Hospitalet af de

¹⁾ J. Chr. Svabo: Indberetn. om Rejse i Færø o. s. v.: »Om Hospitalet«.

²⁾ N. R. I. S. 72.

kongelige Indtægter, der indflød i Landskyldboden, og i de af Christian den Fjerde for Fogden udfærdigede Bestallinger paalægges det denne, at han skal »levere til Hospitalet hvis dennom af vor kjære Hr. Fader, salig og højlovlig Ihukommelse, deraf aarligen bevilget og forskrevet er efter Hans Majestæts Brevs Lydelse; i lige Maade skal han forfare, om samme Hjælp til de fattige vorder saa kristeligen uddelet, som det sig bør«. At Christian den Fjerde nævner Faderen, Frederik den Anden, som den, der har bevilget den aarlige Gave til Hospitalet, synes at tyde paa, at der aldrig har existeret noget egentligt Benaadningsbrev, hvorved Hospitalet er grundet, men at det ovennævnte Forleningsbrev af 1547, hvor Gaven er nævnt som et Vilkaar Jord til et Hospital for Spedalske er skeet, uden at noget særligt kongeligt Brev derom er udfærdiget, omtrent ved samme Tid, og at Benaadningen er gjentaget af de følgende Konger.

Man¹⁾ har sagt om Hospitalet, at »dette Sted skal i Fortiden have været brugt af Bisperne til en Daarekiste eller Opholdssted for dem, man ansaa for besatte af onde Aander og derfor kaldet Arrige, hvilket Navn det endnu beholder«. Navnet, Arge, staaer dog selvfølgelig ikke i nogensomhelst Forbindelse med Ordet, arrig; Stednavnet skrives i den ældste Tingbog, »Argiæ«. A'et i det udtales paa Færøsk mest som en Aa Lyd, og der findes ved Thorshavn et Sandegjærde og et Aalegjærde, saa at Navnet vel snarest maa skrive sig fra en lille Aa, som løber gennem de 4 Marker, og oprindelig har været »Aaergjærde«.

Det var i Almindelighed kun Spedalske, der indlagdes i Hospitalet; dog skete det, at fattige Krøblinge ogsaa bleve indlagte der sammen med de Spedalske²⁾; en Præstenke, formentlig Enken efter Hr. David Joensen paa Nord

¹⁾ I. H. Schrøter: Efterretninger om Byen Thorshavn S. 5.

²⁾ L. Debes S. 286.

Strømø, var endogsaa en Tid mellem Lemmerne paa Grund af hendes Fattigdom¹⁾. Lemmerne underholdtes af det til Hospitalet skjænkede aarlige Beløb af 100 Gl., ved Indtægten af Jorderne, de Bøder, som Laugretten dømte at skulle betales til Hospitalet, enten i Mel eller Penge, samt ved Almisser, der skjænkedes af kristen Kjærlighed; derhos tilkom der Hospitalet en Hval af hver Grind. Spisemesteren, som sørgede for Lemmernes Forplejning, gik omkring med sine Folk og indsamlede Almisserne; af disse oppebar han til sig og sine Folks Underhold samt for at opvarte og forsyne de Spedalske med Ildebrændsel en Trediedel; derhos tilfaldt en Trediedel af den kongelige Benaadning i Penge ham. Den egentlige Hospitalsforstander var Sysselmanden paa Strømø, der skulde have Indseende med Spisemesteren, at alt gik ret og skikkeligt til.

Det almindelige Antal af Lemmer var 12²⁾; 1631 meddeler Provsten, at der »aarligen plejer at være 10 eller 12 fattige Folk, og somme Tid flere og somme Tid mindre efter Lejlighed«. Paa Lucas Debes's Tid faldt Almisserne saa rigeligt, at der kunde optages alle dem, der bleve smittede. Præsten Christian Fers til Syd Strømø meddeler til Kommissionen 1709—10, at der i lang Tid i Hospitalet havde været 15 urene og spedalske Lemmer, og »ihvorvel Smaakopperne her saaledes holdt Hus hos dem, at der er ikkun 3 tilbage, tegner det dog flux til flere«. Han holdt dem med Vin og Brød ved Sakramentet, maatte »opvarte dem baade Nat og Dag, nyder dog aldrig det allerringeste for al min Møje og Udgift uden Viderværdighed, slem Stank og Lugt, som jeg jevnlig maa drikke i mig; mine salige Formænd fik altid en Hval til Foræring, hvor den kom i Landet«, men han havde aldrig faaet nogen. — I

¹⁾ Gejstl. Mødeprotokol fol. 15, se ndfr. under »Gejstligheden«, Nord Strømø.

²⁾ L. Debes S. 283.

Hospitalet var et Kammer med Prækestol og Alter, hvor Thorshavns Præst af og til forrettede Tjeneste.

Det har efter al Rimelighed i Aarhundredets Begyndelse ikke være paabudt eller i hvert Fald ikke paa-seet, at alle Spedalske indsattes i Hospitalet. Det paa-bødes ved Fr. 29 April 1661: » . . . og eftersom ogsaa paa alle Pladser i Landet skal findes et stort Antal spedalske Folk, som daglig der skal tilvoxe, saa at det skal være at befrygte, at saa mange bliver besmittet, at det siden ikke skal staa til at remedere, da ville vi naadigst, at saadan tjenlig Ordre der sammesteds stilles, saa at de Besmittede føres i et Hospital, men om de ikke vil med Gode, da med Magt, og at de deres Formue med sig der indtager, men dersom det til deres Underholdning ikke tilstrække kan, da Collect dertil af det ganske Land at samles . . . « Efterat denne Forordning var læst paa Tinget, fik Sysselmændene Ordre til strax, naar de kom hjem, at undersøge, hver i sit Syssel, hvor mange der vare befængte, og hvad de ejede. Derefter skulde der uden Ophold bygges et Hus i Arge til saa mange som der var befængt. Udgifterne til deres Underholdning skulde først tages af, hvad de selv ejede, og naar det ikke kunde tilstrække, skulde der hver Høst af 2 gode, ærlige og uberygtede Danne-mænd, som Præsten og Sysselmanden dertil ordinerer, i hvert Kirkesogn opkræves hos enhver af Formue, hvad der skulde gives.

Noget videre godt Tilsyn har der neppe været med Lemmerne. 1623 blev Myrmand Siffuersen fra Dal dømt, fordi han havde beligget et Fruentimmer i Hospitalet, og 1619 var Spisemesteren, Simon Joensen, under Tiltale for Drab; han havde i Thorshavn været inde hos Sigurd Drager i »hellige Bod«¹⁾ og havde »stungen ham udi

¹⁾ Dette Hus, der nævnes nogle Gange, har ikke svaret til sit Navn; der blev sviret og drukket, og løse Kvindfolk holdt til Huse der.

Armen, saa han gik til Sengs og 3 Uger efter døde; han bekjendte og bad sig saa sandt Gud at hjælpe, at han ikke vidste, hvorledes det var tilkommen, men han var fortørnet paa en Mand ved Navn David fra Hestø og udi sin Hastighed stak saa omkring sig med Kniven og rakte saa uforvarendes Sigurd«. Da Sigurd, Dagen før vor Herre ved Døden kaldte ham herfra, bekjendte, at »Simon og han aldrig havde Vrede eller Ildvillige til hverandre. men vare gode Venner og Frænder alle deres Dage og gav hannem sin Død til«, slap Spisemesteren fri for Straf, idet Laugretten kjendte, at det var Vaade Værk.

Inden Christian den Femtes Lov blev indført paa Øerne, tilfaldt Fjerdeparten af Tienden over hele Landet. den saakaldte Fattigtiede, de fattige. Saaledes havde det været fra gammel Tid af, at Tienden var bleven delt i 4 Dele; ved Gule Tings Lovens Kap. VII var bestemt, at Tienden skulde deles mellem Biskoppen, de fattige, Præsten og Kirken, og efter Reformationens Indførelse, da Bispetienden fremtidig skulde ydes til Kongen, vedblev Befolkningen, endskjøndt den skulde tiende fuldtud til Kongen, Kirken og Præsten, at holde fast ved det gamle; den indeholdt som før Fjerdeparten af Tienden og uddelte den til alle de Betlere, Omløbere og Uldkoner, som Bønderne vare plagede med. Disse Omløbere og Uldtryglere maa have været en ren Landeplage for Bønderne. der maatte give dem Almisse og derhos føde dem, saalænge de bleve liggende paa Gaarden; for at blive af med dem, skydsedes de i Almindelighed frit fra Bygden; Bønderne havde Valget mellem »enten at føde eller føre dem«¹⁾, og naar de valgte det sidste, fik de dog disse Omløbere bort fra Bygden. Det var paa den ene Side ret naturligt, at Tiendeyderne kunde ønske at tilbageholde en Del af Tienden til Almisser, — det var jo ikke af

¹⁾ J. Chr. Svabo: Indberetn. o. s. v. »Om Skyds«.

deres eget, de gav — paa den anden Side befordredes derved Betleri og Løsgænger.

Gjentagne Gange blev der udstedt Forbud mod Betleri og Løsgænger. 1642 havde Pros Mund kundgjort en Forordning desangaaende¹⁾; 1645 indskærpedes det Havne Folk²⁾, og 1655 bestemtes, at de 2 Tredieparter af de fattiges Tiende kun maatte gives som Almisse til de fattige i Sognet, medens Havne Mænd skulde have en Trediedel; herved bleve Bønderne fri for Flytnings-Byrden, og da Fattigtienden ikkun maatte uddeles til fattige indenfor Sognets Grændser, kunde det bedre tages i Agt, at Almisen kom værdige Trængende til Gode. Samtidig forbødes, at nogen maatte flytte Omløbere; handlede der imod Forbuddet, forbrødes Baaden, — hvis det var en Kongs eller Kompagniens Bonde, tillige Fæstet, og hvis det var en Odelsmand, straffedes han tillige med Bøder. 1666 maatte Forbuddet igjen indskærpes, da Bønderne efter gammel Skik vedblev med Flytningen og undskyldte sig med, at de ikke vidste, naar det var Betlere, de flyttede. Det paabødes da, dels at naar saadanne, som kunde ansees for Betlere, vilde fra den ene Ø til den anden, skulde de forevise en Seddel fra Præst eller Sysselmand, hvoraf kunde sees, at de ikke foer paa Trygleri, dels at intet af Fattigtienden mere maatte indeholdes, men at Præsten og Sysselmanden fremtidig skulde uddele den til de fattige paa hver Ø, og at Fogden skulde have en Fortegnelse derover. Hvad der blev tilbage efter denne Uddeling, skulde tilfalde Arge Hospital. Laugtinget anmodede imidlertid Fogden om, at Fjerdedelen af Uldtienden maatte indeholdes ligesom tidligere, og til Trods for alle Forbud vedblev³⁾ Befolkningen at tilbageholde Fattigtienden i det

¹⁾ Se S. 51, 194.

²⁾ Se S. 298.

³⁾ L. Debes S. 282.

hele. Betleri og Løsgængerer vedblev derfor; 1683 beklager Befolkningen sig derover¹⁾.

Tienden var fra gammel Tid en Del forskjellig, alt efter den Ø, hvorfra den ydedes; fra Suderø og Sandø gaves der saaledes, efter hvad der oplyses paa Tinget 1667, ingen Tiende i Uld, da Søjden var ringe, men istedenfor var det Sædvane fra disse Øer at yde for hver Vog Uld 1 Gl. 4 Skind. Fattigtien den var ogsaa forskjellig, idet det ikke var alle Steder, at hele Fjerdedelen var indeholdt. Det almindelige var, at der kun var indeholdt en Fjerdedel af Uld-, Fiske- og Korntienden, og at der var tiendet Uld af saamange Lam, som bleve i Live til Tiendetiden, St. Hansdag.

Først ved Indførelsen af Christian den Femtes Lov ophørte Befolkningen med at indeholde Fattigtien den. Det gik ud over de fattige, at Bønderne fremtidig skulde give af deres eget, og Kommissionen 1709—10 bemærker i den Anledning, at de fattige Mennesker herudover udstaaer stor Nød.

Den Maade, hvorpaa fattige, der ikke længere paa Grund af Alder eller af Vanførhed vare fuldt arbejdsdygtige og ejede lidt, men ikke tilstrækkeligt af Jordegods til, at de deraf kunde ernære sig, skaffede sig Forsørgelse Resten af deres Livstid, var ved Fledføring. De fattige fledførte sig til deres Slægt, eller, naar denne ikke efter skeet Lavbydelse vilde tage dem til Huse, da til Præsterne. Af disse sidste erhvervede den vindesygge Hr. Clemens Laugesen Follerup paa Sandø en stor Del af sit Jordegods paa denne Maade; han havde til Huse 10 à 20 Fledføringer, der alle ved deres Død efterlod ham, hvad de ejede af Odelsgods, og tilmed ved Arbejde vel i Almindelighed har gjort Lige for Føden; hans Svoger, Hr. Oluf Botelsen paa Vaagø, fik ogsaa en Del Jordegods paa Haanden ved Fled-

¹⁾ Se S. 116.

føringsforholdet, men langt fra saa meget som Hr. Clemen, der næsten drev det professionelt. Fledføringsforholdet var selvfølgelig ligesom Aftægtsforhold tidt uheldigt; naar der ikke var mere Arbejdsevne hos Fledføringen, maatte Husbonden ønske, at Døden snart maatte løse Baandet, og man træffer paa Færøerne ligesom andet Steds Tilfælde, hvor de Fattige, der for Livstid skulde have Ophold paa Gaarden hos Husbonden, ere behandlede alt andet end godt. 1655 blev der saaledes fremstillet for Laugtinget en Mand ved Navn Steffen Hansen, som en Mand i Skaalevig havde leveret Sysselmanden i Sandø udi Haand, fordi Steffen havde stjaalet fra ham Kroppen af en gammel Søjld, 5 Skind værd. Tyven bekjendte det strax, men »beklagede, at han ikke haver stjaalet andet end til Livs Ophold og ikke til at berige sig med, fordi Hungeren hannem dertil haver tvinget, og de, som hans Odels Jord inde haver, ikke hannem hverken med Kost eller Klæder haver underholdet, som noksom er paa hannem at se, hvilket ingen med en god Samvittighed udaf kristelige Medlidelse kunde lade et umælende Bæst, meget mindre et Menneske udi saadan armselig Maader saaledes med Klæder og Kost kunde holde, hvorføre efterdi at Antonius Joensen i Skaalevig haver hans Jord inde, og det baade af Sysselmanden Thomas Joensen Husevig, den Tid han sad udi Jern, beklagede, at han ikke havde stjaalet for andet end for Hunger, item eftersom han og hos Augustinus Lydersøn, Sysselmand udi Strømø, haver været og gaaet løs ungeferlig et fjerding Aar og imidlertid haver bekommet sin fulde Føde, lige saa vel kunde have stjaalet lige som tilforn, da efterdi han vel burde efter første Kapitel udi Tyve Balken at straffes og dømmes til Galge og Gren, om Sagen saa rigtig var, som hun burde, hvorføre bemeldte Steffen Hansen denne Gang skal paa hans Liv forskaanes, men Antonius Joensen udi Skaalevig, som hans Odel inde haver, skal hannem igjen til sig annamme

og give hannem Klæde og Føde. Og efterdi han er arbejdsfør, skal han arbejde for Føde. Og dersom det bevises, han enten stjæler fra Antonius eller nogen anden et Skinds Værd, da skal han efter denne Dom henrettes, naar de hannem med nogen Koster finder, og dersom Antonius Joensen efter denne Dag ikke giver hannem sin Underholdning, da er ikke Tyven skyldig, men den, som hannem suelter og have derudover forbrudt sit Lejemaal«.

VIII.

Odel og Fæste.

Jorden paa Færøerne var dels i Odel og Eje, Odelsjord eller Kjøbejord, dels i Fæste.

Odelsjord var den Jord, som havde ligget under ét Ætlæg, ifølge Christian IV's norske Lov i mindst 30 Vintre, ifølge Christian V's Lov i Hævdstid, den, som Kongen havde givet nogen eller nogen givet Kongen, den, som en Mand i 3die Slægtled ejede, og endelig den Jord, som nogen havde mageskiftet sig til mod Odelsjord, — Alt i Modsætning til den Jord, der var kjøbt og ikke saa længe havde været i en Slægts Værge eller paa en saadan Maade var kommen paa en Mands Haand, at den kunde kaldes Odelsjord. Med Hensyn til Odelsjorden gjaldt Bestemmelserne om Indløsningsretten og om, at ingen maatte sælge sin Odelsjord, uden at den lovbødes til alle dem, som vidstes at være odelsbaarne til den. Odelsbaandet tilsigtede at sikre, at Jorden forblev i Slægtens Eje, men disse omstændelige Bestemmelser om Lovbydelse til Slægten og om Indløsningsretten med deraf flydende Tingsvidneførsel angaaende Odelsrettigheden affødte et Utal af Retsstrætter mellem Odelsbønderne. Derhos udstykkedes Odelsjorden ved Arv og Skifte samt Salg altfor meget, helt indtil 5 Skind Jord¹⁾. Ved disse Retstrætter og den stærke

¹⁾ Se S. 117, 280 og L. Debes S. 236.

Udstykning gik Odelsmændene efterhaanden tilbage, »saa det siunes, at de, som haver været i Begyndelsen de rigeste og mægtigste, ere nu blevne de fattigste og usselste udi Landet, thi odelbaarne Indbyggere ere det armeste Folk, men de, som besidde Kongens Jorder, ere de fornemmeste og vederhæftigste Mænd¹⁾.

Fæstegodset ejedes for største Delen af Kronen, paa hvis Haand det navnlig var kommen i det 16de Aarhundrede. Det var særlig ved Reformationens Indførelse, at en stor Del Jordegods, det gejstlige, var bleven inddraget under Kronen, men ogsaa paa anden Maade var en ikke ringe Del bleven Kronens Ejendom, nemlig som Straf²⁾, ved Pengebod eller ved Forbrydelse af Boeslod, og ved Kjøb. Under 3 Maj 1566³⁾ udstedte Frederik den Anden Brev til Færingerne om, at da »vi er kommen udi Forfaring, hvorledes at mange Eder, en Part for Fattigdoms Skyld og en Part af anden Aarsag, sælger og afhænder Eders Gaarde og Ejendomme, og dermed paa det sidste kommer Landet os fra og udi Andres Hænder, og vor og Kronens Rettighed dermed forkrænkes, da paa det saadant maa forkømmes, have vi befalet vor Foged, denne Brevviser, Anders Matzøn, at dersom nogen af Eder bliver til Sinds sin Gaard og Ejendoms Gods at ville sælge eller afhænde, at han da med Eder derom skal handle og paa vore Vegne købe os det til Bedste og derfor stille Eder tilfreds, saa I ikke skulle have Eder at beklage, bedendes Eder derfor og begjære, at hvis I ville sælge, at I det afhænde til os og ingen anden; dersom I og selv ville det beholde, ere vi det ikke begjærendes«. Dog, som nævnt, den største Del af Kronens Gods skyldes Inddragelse af det gejstlige Gods ved Reformationen. Nu til Dags kaldes alt Fæste-

¹⁾ L. Debes S. 182.

²⁾ Se S. 208.

³⁾ N. R. I S. 501.

gods, baade det gejstlige og verdslige, Kongsgodset, uden at man kan se, hvad og hvor meget oprindelig har været Kirkens Gods. Man kan kun af den Afgift, der kort efter Reformationen er bleven svaret, dels af Kirkens, dels af Statens Fæstegods, faa et Begreb om Forholdet, thi paa den Tid kaldtes Fæstegodset endnu dels Kronens, dels det gejstlige eller Stiftets Len. Den Hamborgske Borger, Thomas Koppen¹⁾, svarede ifølge Kvittering af 1548 i aarlig Afgift af den gejstlige Rente 400 Mk. lybsk og af Kronens Rente 100 Mk. lybsk²⁾).

Det var et meget betydeligt Jordegods, der saaledes overgik fra Kirkens i Kronens Eje. Af det gejstlige Gods Indtægter gaves strax aarlig et Beløb til Skolen og Hospitalet. Af Jordegodset henlagdes en Gaard til hver Præst og desuden en Gaard til Provsten; det øvrige Gods bortfæstedes af Kongen, ligesom før af Biskoppen. Det er meget lidt, der fra Mand til Mand er overleveret om denne Overgang for Bønderne fra Krumstaven til Kronen, vel et Bevis paa, at Overgangen ikke har været synderlig følelig eller vel endog har været til det bedre. Et Par Historier³⁾, som tyde paa, at der hos Befolkningen har været en Tilbøjelighed tilstede til at benytte sig af Lejligheden, — noget, som Fredr. von Gabel i et andet Forhold⁴⁾ sigter Befolkningen for, — skal her meddeles for at redde dem fra Forglemmelse. I Kollefjord havde Biskoppen Panteforskrivninger paa Odelsjorden, men da de gejstlige Indtægter bleve registrerede, indleverede alle Pantedebitorerne paa én Mand nær Kvitteringer for, at Gjælden var betalt. Disse Kvitteringer skjønnedes imidlertid at være falske og brændtes, og da

¹⁾ Se S. 12.

²⁾ N. R. I S. 72, 73, 102—3, 110, 129.

³⁾ Efter et utrykt Haandskrift af Pastor em. I. H. Schrøter fra c. 1820.

⁴⁾ Se S. 137.

Debitorerne ikke kunde indfri Pantegjælden, gik Odelsjorden over til Kronen som Kongsjord. Den Mand, der havde tilbageholdt sin Kvittering, havde pantsat 1 Mk. Jord; hans Kvittering erkjendtes for ægte, og den Mark Jord, han ejede, vedblev derfor at være og er endnu den eneste Odelsjord i Kollefjord¹⁾. — Paa Suderø tilraadede Broder Anders, en færøsk Munk, der gik over til at være luthersk Præst, Bønderne at slagte deres Indstød, for at de ikke skulde betynges med for høj Søjdeleje. De fleste fulgte hans Raad og leverede ham det Slagtede.

Optagelse af Fortegnelse over det gejstlige Gods og i det hele over Gejstlighedens Indtægter beredte en Del Besværigheder, fordi det var vanskeligt at finde en tilstrækkelig stedkyndig Mand dertil. Fortegnelsen er rimeligvis optaget af Trond Torsen Benkestok til Joranger i Sogn og Mellø i Rødø Præstegjæld, Ridder, i Christoffer Huitfeldts Fraværelse 1555 Befalingsmand paa Bergenhus, død 1558. Den 17 Oktbr. 1541 tilskriver Christoffer Huitfeldt²⁾ og Rentemester Jochum Beck til Førslev³⁾ Kansleren Johan Friis til Hesselager⁴⁾: »Denne Riddermandsmand Trond Benkestok, som er norsk Indfødt og vel evnede paa Arvegods, kommer nu hid, og hans Mening er at begjære nogen Forlening af Kongl. Majestæt, og han haver en stor Rente paa Færø, som hans Arvegods er, saa have vi noget givet hannem fore om den Biskops Rente, at han kunde derudi gjøre Kongl. Majestæt en Tjeneste, at fly Hans Naade et klart Register og Regnskab derpaa, efterdi han skal

¹⁾ Historien er noget anderledes fortalt i Antikv. Tidsskrift 1849—51 S. 164. Schrøters Gjengivelse er den ældste og den, der mest bærer Paalidelighedens Præg; thi hvad det ved denne Lejlighed maa have drejet sig om, er Panteforskrivninger, ikke Skjøder, der til hin Tid vare ukjendte paa Færøerne.

²⁾ Til Berridsgaard, død 1560 eller sidst i 1559 som Befalingsmand paa Gotland.

³⁾ Nævnes første Gang som Rentemester 1539, død 1572.

⁴⁾ Født 1494, død 1570.

dog besøge Landet. Thi tykkes os baade raadeligt være, at Kongl. Majestæt lader handle med hannem, at han tager en fuld Befaling over alt Biskops Gods og anden gejstlig Rente og Rettighed der paa Landet og gjøre Kongl. Majestæt deraf godt Regnskab første Aar; han kan vel bekommet, dersom han tager sig det over, og han faaer Befalings Brev baade til alt Landet og Thomas Koppens Befalingsmand¹⁾.

Foruden Kongsgodset, — under hvilket i Jordebøgerne særskilt opføres Klostergodset, 28 Mrk., og Pantejorden, 19⁷/₈ Mrk., — var der det adelige Gods, nemlig de Rosenkrandsers og Benkestokkers. Andre adelige Slægter end Rosenkrandserne og Benkestokkerne havde ikke Odelsgoods paa Færøerne; det sees af, at i den Formel, der hvert Aar brugtes, naar Laugtinget hævdedes, og som, hvad der kan sees af dens Ord og Udtryk, gaaer længere tilbage i Tiden end til det 17de Aarhundredes Begyndelse, nævnes ikkun disse tvende Slægter²⁾: Det saakaldte Rytters Gods var Jord, som Benkestokkerne havde ejet, men solgt.

De Rosenkrandsers Gods har sit Navn fra Holger Erikson Rosenkrands, hvis Sønnesøn var Erik Otteson Rosenkrands til Arreskov og Kjærstrup, Høvedsmand paa Bergenhus 1560—68, død 1575 som Danmarks Riges Raad, og til ham var Godset falden i Arv gjennem hans Farmoder, Margreta Flemming, gift med Holger Eriksøn Rosenkrands, og hendes Forfædre, Hakon den Femte Magnussons Datter, Agnes eller Agnete, gift med Haftor Joensen³⁾. Det er om Erik Rosenkrandses Gods, at Slotspræsten paa Bergenhus, Absalon Pedersøn, siger⁴⁾: »Det drabelige

¹⁾ Registrant 13 Suppl. III »Isl. og Færø« i Rigsark.

²⁾ Se S. 190.

³⁾ Saml. til det norske Folks Sprog og Hist. I S. 40, II S. 121; Budstikken IV S. 449 og V S. 380 ff.

⁴⁾ Suhms Saml. II, 1. S. 51.

Jordegods, som Erik Rosenkrands haver udi Norge, hvilket som ikke er et eller flere Riddergods, men et stateligt Fyrstegods«. Frederik den Anden havde ved Brev af 27 Septbr. 1559¹⁾ indtil videre tilstaaet ham alt hans Arvegods i »Norge, paa Hetland, Færø og andet Steds, hvor det findes under Norges Krone, kvit og fri for Gjæsteri, Sagefald, Leding, Visøre²⁾ og anden kongelig Rente og Rettighed«, en ganske særlig Begunstigelse, idet den norske Adel ellers ikke havde Sigt og Sagefalds Ret; ved Brev af 8 April 1562³⁾ tog Frederik den Anden imidlertid Begunstigelsen tilbage, da han fandt det »at være en mærkelig stor Sum, som os og Kronen aarligen dermed afgaaer«. Medens han var Befalingsmand paa Bergenhus, fik han ved Brev af 1 Oktbr. 1565⁴⁾ Lensrettighed over Færøerne.

Efter Erik Rosenkrandses Død gik Jordegodset over til hans Efterleverske, Helvig Hardenberg, og fra hende til Sønnen, Jakob Eriksøn Rosenkrands til Arreskov og Kjærstrup, Befalingsmand paa Hagenskov⁵⁾. Hans Søstre, Sophia, gift med Breide Rantzau til Rantzausholm, og Anna, gift med Frants Rantzau til Rantzau, havde ingen Andel i det færøske Gods; Sophia døde 1593, Anna 1618. Da Jakob Rosenkrands 1616 afgik ved Døden, overtog hans Efterleverske, Pernille Gyldenstjerne fra Aagaard, med hvem han havde 10 Børn, Godset, og ved hendes Død 1622 overtog Børnene det og skiftede det 1630 mellem sig. I deres Mindreaarighed bestyredes Indtægterne af Godset, der vare bortforpagtede til Nicolas de fruntt⁶⁾, af Sophia

¹⁾ Budstikken for 1823 S. 830.

²⁾ Den Afgift, som erlagdes af de Distrikter, der, beliggende inde i Landet, ikke kunde gjøre Leding in natura.

³⁾ Tegnelser paa alle Lande VII, fol. 101—2.

⁴⁾ N. R. I S. 470.

⁵⁾ Saml. til det norske Folks Sprog og Hist. I, S. 443, 447.

⁶⁾ Se S. 6 ff.

Hansdatter Lindenov, Knud Gyldenstjernes¹⁾ Efterleverske, i Forbindelse med Henrik Rantzau²⁾ til Brobygaard, med hvem hun siden blev gift.

De Benkestokkers Gods, 97¹/₂ Mk. og 1 Mk. haugeløs Jord med en Indstød af 1850 Faar, 9 Køer og 4 Heste, tilhørte den norske Slægt af dette Navn, der nedleder sin Æt fra den gamle berømmelige Slægt, Smør, som hørte hjemme i det Bergenhusiske og havde haft Jord paa Færøerne siden Landnamstiden; Grimur Kambans Sønnesøn var Torolf Smør³⁾.

Da Trond Tordsen Benkestok⁴⁾ 1558 afgik ved Døden, gik en Del af det færøske Jordegods over til Datteren. Adelus Benkestok, død 1607, gift med Christoffer Eriksøn Bernhoft, Befalingsmand paa Stenvigsholm⁵⁾, død 1563. Disse ere døde uden Børn, thi Brodersønnen, Trond, Søn af Jon Benkestok og Søsterdatteren, Magdalene Gyntersberg, nævnes som deres Arvinger. Den øvrige Del af Jordegodset var formentlig skiftet mellem Adelus Benkestoks 5 Sødskende, thi længere ned i Tiden tales der altid om Sjettedele af de Benkestokkers Gods. Slægtens økonomiske Forfatning var stadig i Tilbagegang, og for at klare sig solgtes der væk af Godset.

1619 ejedes det færøske Jordegods, der kaldtes Fru Adeluses, af Peder Alfsen (Petrus Adolphus), Læge i Bergen⁶⁾, Bodil Andersdatter (Buck), salig Mester Anders

¹⁾ Til Aagaard, Befalingsmand paa Bergenhus 1619—27, Børnenes Morbroder.

²⁾ Danmarks Riges Raad, Søn af Frants Rantzau og Anna Rosenkrands, Erik Rosenkrandses Datter.

³⁾ Saml. til det norske Folks o. s. v. IV, S. 592, 623.

⁴⁾ Se S. 329.

⁵⁾ Saml. til det norske Folks o. s. v. I, S. 227; Norske Mag. I, S. 190.

⁶⁾ Peder Alfsen, gift med Anna, Datter af den Odenske Lektor, Jacob Jacobsen Wolf, som var Rektor i Oslo 1584—94, var, efter at have studeret i Padua 1613, Læge i Bergen 1616—26 og derefter

Mikkelsøn (Kolding)¹⁾, fordum Biskop i Bergen, hans Efterleverske, og Jacob Jørgensen, fordum Borgmester og Guletings Lagmand (1604—10). De 2de første af disse have rimeligvis tilforhandlet sig deres Andele; Guletings Lagmand, Jacob Jørgensen, er uden Tvivl den samme Jacob Jørgensen, der som Slotsskriver paa Bergenhus blev gift med Inger Gyntersberg, Datter af Axel Gyntersberg og Kristine Benkestok, Fru Adeluses Søster²⁾. Borgmester Søren Sørensen i Bergen³⁾ havde ligeledes tilforhandlet sig en Del af Godset, og da hans Enke, Sara Mikkelsdatter, havde Vanskelighed ved at faa Indtægterne ind af Jordegodset, og der endnu var Restancer til Rentekamret fra den Tid, hendes Mand var Medforpagter af den færøske Handel, udstedte Christian den Fjerde den 2 Oktbr. 1630 Brev til Fogden om, at naar denne fra Jens Jul til Lindenberg, Befalingsmand paa Bergenhus, modtog hendes Skjøder og Adkomstbreve paa Godset, skulde han oppebære Indtægterne paa hendes Vegne, for at ad den Vej mulig noget af Restancerne kunde komme ind.

Senere hen ejedes Godset dels af den ovennævnte Guleting Lagmands Datter, Adelus Jakobsdatter, og efter hende af Sønnen, Jacob Nielssøn Busk⁴⁾, dels af Trond Teiste til Lundegaard, — som havde arvet det baade gennem Adelus Benkestoks ovennævnte Brodersøn, Trond Benkestok, gift med Anna Teiste, og Trond Benkestoks Søster, Brynilda, gift med Hans Olufsen Teiste til Bjelland⁵⁾,

i Christiania, hvor han tillige var Lærer i Filosofi ved Skolen, 1631—54 Laugmand i Trondhjem, Dr. med. & jur., død 1663. Norske Mag. II, S. 561; Budstikken III, S. 339; Saml. til det norske Folks o. s. v. V, S. 513.

¹⁾ Biskop i Bergen 1608, død 1615. Norske Mag. II, S. 610.

²⁾ Saml. til det norske Folks o. s. v. IV, S. 596; Norske Saml. I, S. 266.

³⁾ Se S. 7 ff.

⁴⁾ N. R. VI, S. 9.

⁵⁾ Saml. til det norske Folks o. s. v. IV, S. 623; Personalhist. Tidsskr. II 4, S. 124.

Fader til Trond Teiste, — dels endelig af Præsident i Bergen, Herman Gaarman¹⁾ og dennes Sønner, Christoffer og Herman. Præsident Gaarmans første Hustru, Margrete Buck, var Datter af Sognepræst paa Voss, Mag. Anders Andersøn Buck, Søn af ovennævnte Biskop Anders Mikkel-søn Kolding, som havde antaget Moderens Familienavn²⁾.

Rytters Gods ejedes ved Aarhundredets Begyndelse af Mads Rytter, der tog Borgerskab i Bergen 1607³⁾, og det var utvivlsomt Gods, som denne, en Person, der drev ikke ganske velsete juridiske Forretninger i Bergen⁴⁾, havde tilforhandlet sig af Benkestokkerne. 1617 lavbød han den Jord, som han havde paa Færøerne.

Der var ingen af de adelige Slægter, Rosenkrands eller Benkestok, ligesaalidt som Mads Rytter, der boede paa Færøerne, saa det var Handelens Indehavere eller Fogden, der havde Fuldmagt til at varetage Jorddrottens Tarv og modtage Afgifterne. Jordegodset var saa betydeligt, at Fogden paa Laugtinget tog Skudsmaal af Adlens Landbønder.

Da Bestyrelsen af Godset paa Grund af, at det laa saa langt fra Haanden, maatte berede særlige Vanskeligheder, solgtes det af Ejerne i Løbet af Aarhundredet. En stor Del af det købtes af Indehaverne af det islandske Kompagni, og det kaldes fra den Tid af Kompagniens Jord. Præsident Hans Nansen den ældre købte de Rosenkranders, Rytters og en Sjettedel af de Benkestokkers Gods for 4400 Rdlr.; paa Skiftet efter ham overtog hans Efterleverske, Sophia, og Sønnen, Præsident Hans Nansen den yngre, dette Gods, som de 1670 solgte til københavnsk Borger, Kjøbmand paa Færøerne, Søren Laugesøn

1) Saml. til det norske Folks o. s. v. III, S. 25.

2) Hallings Bergenske Præstehistorie, S. 75 ff.; Miltzows Presbyterologia Vos Hardangriana, S. 31 ff.

3) Bergens Borgerbog, udg. af Nicolaysen, S. 24, 1.

4) N. R. V, S. 54.

Fohrmann¹⁾. En anden Sjettedel af de Benkestokkers Gods tilforhandlede Balzer Jacobsen, forrige Laugmand paa Færøerne, sig 1666 af den før nævnte Jacob Nielsson Busk. Resten af de Benkestokkers Gods, altsaa de 2 Trediedele, ejedes 1670 af Christoph v. Gabel; formentlig er det af ham bleven solgt til Præsident Gaarmann, thi dennes Sønner solgte 1672 to Trediedele af de Benkestokkers Gods til Søren Fohrmann. — Det adelige Gods laa rundt omkring paa alle Øerne og i Flæng og Part med Odels- og Kongsgods, saaledes at da det skulde sælges til Forskjellige, maatte det udstykkes. Da Adlens Bønder 1672 hørte, at Kompagniens Jord var solgt i Kjøbenhavn, og at den mulig igjen skulde sælges, »da som vi fattige Folk, som det beboer, frygter, at det skal blive kjøbt af andre, som større Formue have end vi, og vi saaledes skal blive enten med Hustru og Børn uddrevne eller og maa give deraf hvis de begjærer, hvilket os ikke muligt er at udstaa, som Exempel paa det, som forleden Aar her solgt er, thi det er os ej muligt det saa dyrt at købe, som her til Dag skeet er, begjærer derfor tjenstlig af Kongl. Majestæts Landfoged, han paa sin Bestillings Vegne saadant for Hans kongl. Majestæt allerunderdanigst paa vore Vegne vilde andrage, om Hans kongl. Majestæt det selv naadigst vilde købe efter dets rette Værdi, at vi kunde blive Hans kongl. Majestæts Bønder, som vi hjertelig ønsker, eller og derpaa maatte sættes en vis billig Pris, naar det skal sælges, som Laugmanden og andre Dannemænd for billigt kunde agte«. Den Pris, som Jorden blev udbudt til, og som Bønderne købte den for, skjøndt de fandt Prisen

¹⁾ Borgmester Peder Pedersen af Kjøbenhavn og Svogeren Carl Rosenmeyer havde ogsaa tilforhandlet sig noget Jordegods paa Kalsøen, »Apostlers Jord«; denne Jord havde Hans Hansen, Assessor i Norges Højesteret, kjøbt, og 1668 solgte paa hans Vegne Broderen, Raadmand Peder Hansen i Bergen, Jorden paa Kalsø tilligemed noget Jordegods af samme Navn i Norge til Foged Søren Pedersen (Skougaard).

ublu, var fra 70 til 140 Rdlr. for 1 Mk. Jord; Søren Fohrmann tilbød dem, at Handelen kunde gaa tilbage, men det vilde de ikke. Købesummen for 1 Mk. Jord var fra gammel Tid 16 Gl.¹⁾; det var for denne Pris, at Bønderne vilde have deres tidligere Fæstejord til Selveje, og 1683 ansøgte de herom²⁾.

Den til Fæstegaardene henliggende Udmark var da meget større end nu. Der var Bønder, som havde 60 eller 80 Køer, som om Aaret giver meget Smør og udi Slagteriet Tælle og Huder, og findes der vel en Bonde, som om Aaret udi Slagteriet aftager et Tusind eller to Faar, foruden de, han haver igjen at tillægge³⁾. Udskiftningen af Haugen i Tredinger var dels begyndt, dels fortsattes den i Aarhundredet. Sørvaags Mænd havde alt delt deres Hauge; Skaalevigs Hauge deltes 1669, og 1674 skiftede Mygledals Mænd deres Hauge i Tredinger.

Det var væsentligst Søjdebruget, der sammen med Fiskeri og Hoseknytning var Hovederhvervet. »De overmaade skjønnne Græsgange, der overalt paa Landet have«, berømmes af alle samtidige Forfattere. Kornavl var der ikke meget af; »saa godt som intet saaes undtagen nogle faa og ringe Steder, hvilke dog ere saa helt frugtbare, at 1 Td. Sæd gemenligen 30 og vel mere Tdr. Korn igjen giver«⁴⁾; Jens Lauritsøn Wolff nævner endog indtil 60 Fold; Lucas Debes, der er stedkjendt, skriver 20 à 30 Fold. Der saaedes ikke mere af nogen Bonde end 1 Td. og altid kun Byg⁵⁾.

¹⁾ L. Debes, S. 280.

²⁾ Se S. 117. I Matrikulsbogen for 1715 opføres Jordegodset saaledes: Kongl. Majestæts Jord 1321⁷/₁₆ Mkr.; Kompagniens og Kjøbejord 267⁷/₂₄ Mkr.; Odelsjord 791 Mkr. 14 Gl. 7 Skd.

³⁾ J. L. Wolff: Norrigia III., S. 196; Arent Berndsen II 2, S. 91; Th. Tarnowius: Færøers Beskrivelse.

⁴⁾ L. Debes, S. 106; Arent Berntsen II 2, S. 91; Peder Claussøn: Norges Beskrivelse, 1632, S. 149.

⁵⁾ Th. Tarnowius: Færøers Beskrivelse.

Kongsbønderne svarede Skat og Jordeleje efter den Jord, som de havde i Fæste, og den Indstød (Tyre, Køer, Kvier, Faar og Heste), som var overleveret med Gaarden. I Jordebogen var opført enhver Gaards Afgift i Jordeleje, Koleje, Søjdeleje og anden Leje, beregnet i Gylden, og Bønderne svarede da dette Beløb i Varer efter den Taxt, der fra Arilds Tid eller senere ved Lov var sat paa Varerne. Jordelejen af 1 Mk. Jord var aarlig 1 Gl.; aarlig Leje af en Ko — 1 Vog Smør eller $1\frac{1}{2}$ Gl., Søjdeleje for 20 Faar — 1 Vog ru Talg eller 1 Skind pr. Faar, Tyre- eller Hesteleje — 5 Skind, Kvieleje — 3 Skind, Leje af en Haandkværn — $2\frac{1}{2}$ Skind. Desuden svarede Kongsbønderne i uvisse Afgifter: Stædsmaal, Bygsel eller 1ste Tage og 3die Aars Bygsel eller Tage hvert 3die Aar. Jordelejen betaltes med Hoser, Fisk, Fjer eller andet, Koleje med Smør, Søjdeleje med Skind eller Talg.

Medens Kongsbonden havde en egentlig Fæsteret med deraf flydende Raadighed over Bøen eller Indmarken, var Forholdet med Hensyn til Haugen eller Udmarken det samme, der er hævdet i den senere Lovgivning¹⁾, at det egentlig ikke var Arealet, der var ham tilfæstet, men derimod Græsningsret i Haugen for Indstøden i Forbindelse med øvrige Haugerettigheder, saaledes altsaa, at Jorddrotten kunde udøve Raadighed over Haugen, naar den ikke kom i Strid med den Indstøden forbeholdte Græsningsret eller med Fæsterens Strandrettighed til Tang og hans Ret til Fugl. Til de Oplysninger, som I. H. Schrøter i »Samling af kongl. Anordninger og andre Dokumenter, Færøerne vedkommende«, S. 147 ff., desangaaende har meddelt, skal ikkun følgende føjes: Da Thorshavns Mænd havde erholdt Tilladelse af Kongen til Bosættelse i en Del af Havne Haugen, gaves der dem Ret til Tørveskjær i den øvrige Del af Haugen mod at svare Afgift ikke til Fæsterne,

¹⁾ Fr. af 21 Maj 1777 §§ 1 og 8; Rentekmr. Skr. af 12 Juli 1845.

men til Kongen, der ejede Haugen. Fæsternes Raadighed over Havne Haugen var ikke en Gang saa stor, at de uden Fogdens Tilladelse kunde give Nogen Ret til Uddrift i Haugen.¹⁾ — I Kirkebø Haugen skares uden videre Græstørv til Skandsevoldene, og Fæsteren faaer kun Afslag i Søjdelejen, fordi Flagskuret gjør Indskrænkning i Søjdeholdet.²⁾ — 1658, da der er Tvist mellem dem, der bruge Skaaléfjelds Hauge, bestemmer Laugretten, at hver maa have »saa mange Nøjd, som han kan fodre paa den Jord, han haver fæstet, og ikke videre at slaa noget i Haugen videre end hannem vedkommer, saa at Ingen skeer for kort.«³⁾ Bonden maa altsaa ikke uddrive flere Køer i Haugen end han kan vinterfodre af den Jord, han har fæstet, Bøen, og af den Del af Haugen, som han med Forbehold af de andre Lodtageres Ret har slaaet. — Naar noget af Haugen opdyrkedes, skyldsattes det, og der maatte svares Leje af det opdyrkede. Da 1652 en Mand paa Sandø havde »pløjet og forbedret nogen Ødemark og befindes at være saa stor som 1 Mk. Jord, udi hvilken Jord Hans kongl. Majestæt tilhører den fjerde Del og Siffuer Joensen tilkommer selv de 3de Parter,« maa han svare 2½ Skind aarlig i Leje, dog først efter 3 Aars Forløb. — Naar nogen Fæster ved Syn godtgjorde, at han erlagde for meget i Søjdeleje, der svaredes efter Indstødens Antal, blev den Indstød, som det skjønnedes, at han havde for meget, uden videre hensat paa en anden Gaard, naar denne mentes at staa for lavt i Leje.

Indtil 1659 var Søjden i Kjending, saaledes at enhver ejede sine bestemte Faar, men da dette gav Anledning til Uenighed, blev der oprettet Vedtægt, gjældende for alle Øer, om at ingen maa have Kjending's Søjde, men at alt skal være i Part. Med Hensyn til Koholdet bestem-

¹⁾ se S. 294.

²⁾ se sammesteds.

³⁾ Fr. 2 Apr. 1698 § 9.

tes, at hver skal have Ret til at holde saa mange Køer, som han kan fodre af den Jord, der havde været i Brug fra Arilds Tid, og at Ingen maa slaa Hø i Haugen uden alle Parthaveres Samtykke. Ligeledes maatte efter Skik fra Arilds Tid ingen holde Ros i Hushaugen.

Det var Hakon Magnussøns Søjdebrev af 1298, bekræftet d. 24 Febr. 1637 af Christian den Fjerde, der gjaldt. Da Bestemmelserne deri vare forældede, og Christian den Femtes norske Lov manglede Bestemmelser om Søjdebruget, afgave 1696 Laugmand J. H. Weyhe og Sorenskriver Morten Mortensen Højvig med 6 andre Mænd en Betænkning over, hvilke Forandringer der burde foretages i Søjdebrevet, inden dette atter blev gjort gjældende. og af denne Betænkning resulterede Fr. 2 April 1698.

Stor Rift var der ikke om at faa Kongsgaardene i Fæste; en af de største og bedste, Kirkebø paa Syd Strømø, blev efter Begjæring af Fæsterenken opbudt 1619, fordi hun ikke længere kunde forestaa den, og en Mand fra Skaalevig, Joen Guttormsen, fik den derefter i Fæste. — 1617, da Sandø Præst, Jens Skive, havde Store Dimon i Fæste, beklager han sig over ikke at kunne svare Afgiften af den. Sysselmanden paa Suderø, der samtidig havde Lille Dimon i Fæste, frasiger sig den og tager den kun mod, at Lejen nedsættes fra 24 til 20 Gl. aarlig; desuagtet svarer han ikke Lejen, men lader Øen staa ledig. — De, der havde Penge, udlaante dem mod Pant i Jordegods, som de, naar Pantet ikke indløstes, overtog; paa denne Maade erhvervede nogle af Præsterne sig meget Jordegods.

Kongsgaardene skiftede tidt Besidder ogsaa paa anden Maade end ved Opbud af Fæsteren; naar nogen var ufredsommelig i Bygdelauguet med Naboer og Grander, naar han blev straffet, naar han gjorde sig skyldig i ulovlig Handel, lod andre skjære Tørv i Haugen, flyttede og

førte nogen mod Forbud, gjorde sig skyldig i Tiendesvig o. s. v., forbrød han Fæstet.

I Norge blev i ældre Tid Gaarden kun tilfæstet paa et eller tre Aar, men i Virkeligheden vedblev det gjerne at vare for Lejlændingens Livstid, naar ikke særlige Omstændigheder traadte til. Saalænge Erindringen holdt sig om, at Bygsel kun gjaldt for tre Aar, kunde det dog ikke undgaaes, at der af og til gjordes Brug af den strenge Ret, og at efter tre Aars Udløb Lejlændingen enten udjoges eller blev tvungen til at give ny Indfæstning. Christian den Tredie forbød i sine Recesser at drive Bonden fra Gaarden uden Lovmaal og Dom eller at tvinge ham til at bygsle paany hvert 3dje Aar;¹⁾ han indførte altsaa paa en Maade Livsfæste. For Færøernes Vedkommende udstedte Frederik den Anden d. 2 Nvbr. 1559 Brev²⁾ om: »at naar nogen af vore og Kronens Bønder og Tjenere paa Færø fæster nogen Gaard af vor Foged, som der sammesteds Befaling haver, da skal han den have, nyde, bruge og beholde, imedens og al den Stund, han samme Gaard bygger, forbedrer og ved Magt holder og udgiver hans Landgilde udi tilbørlige Tid.«

Ved Christian den Fjerdes norske Lov, Landsleje Balken Kap. 1, bestemtes, at den Gaard, der bortfæstedes, skulde beholdes i Bondens og Enkes Livstid. Naar Bonden og hans Hustru vare døde, havde ingen af Arvingerne nogen Fortrinsret til at fæste Gaarden. Dette gav Anledning til, at Foged Søren Pedersen (Skougaard) prangede med Fæstegaardene og tilfæstede den Bonde Gaarden, der vilde svare ham mest i Indfæstning. Af Indfæstningen førte han kun i Regnskab 1 Gl. pr. Mk. Jord; hvad han under Haanden fik derudover, beholdt han selv.³⁾

¹⁾ Barfods Danmarks Historie, 1536—1625, S. 240. Johs. Steenstrup: »Den danske Bonde og Friheden« S. 68. Fr. Brandt: Norsk Rethistorie I S. 286 ff.

²⁾ N. R. I S. 277.

³⁾ se S. 218.

For Kommissionen 16⁷²/₇₃ besværede de færøske Udsendinge sig herover, »og paa det al Misbrug og Underslæb kan forekommes, bede vi allerunderdanigst, at efter højlovlig Konning Christian den 4des Reces den afdøde Bondes Søn eller næste Arving maatte allernaadigst være næst til at fæste Kongens eller nogen anden Jorddrots Gaard, og dersom nogen bliver befunden med hemmelig Skjænk den anden at udstikke eller til Fæstingen at erlange, da den at have forbrudt sin Gaard, og dersom nogen Tvistighed bliver befunden imellem dennem, som efter Recessen formener sig berettiget til Bygslen, da Laugmanden med gode Dannemænd at dømme, hvo Gaarden skal fæste.«¹⁾

I Henhold til denne Ansøgning bestemtes ved Fr. af 16 April 1673, at der i Fæste af hver Mk. Jord skulde gives 3 Gl. og »til at betage hvis herimod til Underslæb maatte kunne paafindes, maa den ældste Søn efter sin Faders Død, hvor Enken sig ej igjen vil gifte og Gaarden ej selv besidde, den ubehindret for Fæste nyde.« Fogden skulde fremtidig lade sig nøje med sin gamle Oppebørsel, 1 Daler af hvert Fæstebrev. Derhos maatte ingen Jord fremtidig deles eller bortfæstes i mindre Dele end 6 Mk., og den, som i mindre Dele kunde være delt, skulde, naar det kunde ske uden nogens Fortrykkelse, ved Lejlighed samles.

For Kommissionen 1709—10 oplyses, at N. L. 3—14—30 aldrig er anseet anvendelig paa Færøerne. Alt Drivtømmer, som intet Mandsværk, hugget, savet, boret, skaaret eller brændt, er paa, har den, som finder det, enten paa Hav eller Land, beholdt, naar det ikke var 20 Alen; men var det 20 Alen eller derover, tilfaldt det Kongen. Til Gjengjæld for dette saakaldte Bondetræ havde Bønderne selv vedligeholdt deres Huse, selv om de raadnede eller ødelagdes ved Fjeldskred.

¹⁾ Isl., fær. og grønsl. Indl. 1660—99.

Skydspligten hvilede paa alle, hvad enten de vare Kongsbønder, Odelsmænd eller Husmænd. 1663 havde en Del Odelsbønder og Husmænd nægtet at gjøre Flytning og Føring, fordi de ikke havde Kongsjord, men Laugretten dømte, at »efterdi at Odelsmænd og Husmænd saavel nyder Hans kongl. Majestæts Fred og Beskjærmelse, desligeste Lov og Ret, naar de haver Noget at beklage, da skal de gjøre Flytning og Føring og bevise anden Lydighed saa vel som andre godt Folk.«

IX.

Gejstligheden.

Hvilket Aar Reformationen er bleven indført paa Færøerne kan ikke siges med nogen Sikkerhed; hverken Gejstlighedens Mødeprotokoller eller Tingbøgerne naa saa langt tilbage. Lucas Debes, der kom til Færøerne 1651, nævner ikke noget Aar, i hvilket Kirkeforandringen er skeet. Biskop Münter i sin danske Reformationshistorie¹⁾ mener, at Forandringen er foregaaet paa samme Tid som i Norge dog uden at kunne anføre noget bestemt Aar; han siger blot, at alting synes at være gaaet roligt af. Pastor Begtrup²⁾ beretter, at paa Færøerne gik Reformationen for sig c. 1540.

I en af Provst Christen Jensen Diurhuus paa Østerø i Aaret 1759 forfattet haandskreven Fortegnelse over den færøske Gejstlighed siden Reformationen hedder det: »Fra Anno 1538, da det store Reformationsværk, som ved Lutherum forhen var begyndt, sig udi Færø Land lykkeligen udbredede o. s. v., og da han som sine Kilder anfører »mundtlige Relationer, Protokoller, Opskrifter og egen Kyndighed,« har man støttet sig hertil og saaledes antaget, at Reformationens Indførelse har fundet Sted i

¹⁾ II S. 404—5.

²⁾ Nogle Oplysninger til nærmere Kundskab om Færøerne, 1809, S. 13.

Aaret 1538. At imidlertid Religionsforandringen i de foregaaende Aar har været forberedt og vundet Fremgang paa Øerne, kan man slutte dels af, at Færingernes Handel den Gang førtes paa Bergen, hvor alt 1528 den nye Lære var prædiket, dels af, at den i 1532 valgte sidste katolske Biskop paa Færøerne, Amund Olufsen, havde været Kan-
 nik i Bergen den Tid, Geble Pedersen, den bekjendte Lutheraner, var Kapitlets Arkidiakonus, saa man har al Grund til at tro, at Valget ved Geble Pedersens Indflydelse er falden paa en Mand, om hvem man kunde antage, at han vilde fremme Reformationen i sit Bispedømme. Hertil kommer endnu, at i Kong Frederik den Førstes Konfirmation paa Amund Olufsøns Valg, dateret Nytaarsdag 1533,¹⁾ siges udtrykkelig, at han »fik Livsbrev paa Biskopdømmet paa Færø efter deres Udvælgelse, Kaar og Begjæring, som der paa Landet bo, paa det Guds Ord og det hellige Evangelium maa desydermere fange Fremgang og kjærligen prædikes og læres i alle Kirker paa Landet.«

Efter Amund Olufsøns Resignation var Jens Gregersen Riber som Superintendent den øverste Gejstlige. Da han 1557²⁾ forlod Øerne, blev Heine Jonsen Havræki, der havde været Famulus hos Biskoppen, Provst.

Saalænge den færøske Handel førtes paa Bergen, stod Gejstligheden under Bergens Biskop, men senere, formentlig i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, henlagdes Øerne, uden at der herfor kan opgives noget bestemt Aar, under Sjællands Bispestol.³⁾

¹⁾ Samlinger til det norske Folks Sprog og Hist. VI. S. 46. Keyser: Den norske Kirkes Historie II. S. 737.

²⁾ Jens L. Wolff: *Norrighia illustrata* S. 190; L. Debes S. 292. Peder Claussøn: *Norges Beskrivelse*, 1632, S. 147.

³⁾ Zwerg: *Sjæll. Cleresie* S. 26. Keyser: *Den norske Kirkes Historie II.* S. 839. I *Traps Beskriv. over Danmark* (2 Udg.) VI S. 543, nævnes: 1607. *Personalthist. Tidsskr.* II S. 255; De fær-

Ved Reformationen bleve flere Kirker nedlagte, deriblandt Hove Kirke paa Suderø, Halvkirkerne paa Hestø, Kolterø og Nordredal, Saxen og Thorsvigs Kirker paa Strømø, Selletræ, Lervig og Lamhauge Kirker paa Østerø, en paa Myggenæs og 3 Bønhuse paa Sandø foruden flere af disse sidste andetsteds, saaledes at Kirkernes Antal ved Begyndelsen af det 17de Aarhundrede var 39 og Præstegældene 7;¹⁾ siden da er Tjørnevig Kirke flyttet til Haldersvig, og Saxen Kirke blev bygget.²⁾

Kirkerne vare mange Steder i daarlig Tilstand, hvorfor Frederik den Tredie under 29 April 1661 forordnede, at . . . »eftersom ogsaa stor Brøstfældighed mange Steder skal findes paa Kirkerne udi Landet, da ville vi naadigst, at Fogden med Provsten der sammesteds skal gjøre muligt Anordning, som til deres Brøstfældigheds Reparation tjenstligst kan være uden Nogens Hinder eller Viderværdighed.« Præsten, Gregers Varde, paa Nord Strømø beklagede sig 1693 stærkt over Tjørnevig Kirkes daarlige Tilstand og begjærede Provstens Hjælp til, at den maatte flyttes til Haldersvig eller ogsaa, at Provsten vilde sørge for, »at den kunde forhjælpes til sin forrige Herlighed og give saadan Ordre til de vedkommende Sogne, at Præsten, naar han rejser dertil, kunde forrette sin Tjeneste uden Besværing.«

Et stort Antal Dage om Aaret holdtes hellig foruden de almindelige kirkelige Højtider, saaledes: Pålsmessa (25 Januar), Marie Renselsesdag (2 Febr.), Taksigelsesfesten³⁾ eller, som den nu kaldes, Kongedagen i Anledning af, at Stormen paa Kjøbenhavn 1659 sloges tilbage (11 Febr.), Leyparsmessa (Skuddag 24 Febr.), Mariumessa

øske Præster ere ikke optagne i Mandtallet 1619 over Præster i Bergens Stift.

¹⁾ L. Debes S. 294.

²⁾ Peder Claussøn: Norges Beskrivelse, 1632, S. 148.

³⁾ anordnet ved Rescr. at 9 Januar 1661.

um varið (Marie Bebudelse 25 Marts), Summarmála (14 April), Krossmessa (3 Maj), Halvarðsøka¹⁾ (15 Maj), Jóansøka (24 Juni), Pátusøka (29 Juni), Siftusøka²⁾ (Marie Besøgelse 2 Juli), Olavsøka (29 Juli), Mariumessa (Marie Himmelfart 15 August), Mariumessa (Marie Fødsel 8 Septbr.), Mariumessa siðari (15 Septbr.), Veturnatur (14 Oktbr.), Michelsmessa (29 Septbr.), alle Helgens Dag (1 Novbr.), Mortensmessa (11 Novbr.); endvidere hver Onsdag i Fasten, Nymaanes Bededagene paa den 1ste Onsdag efter hver Nymaane samt 3 Bededage i Christi Himmelfarts Uge og 3 Bededage i St. Mikkeldags Uge, »hvilke 6 Bededage af gamle Folk fortælles at være paabudne af Pave Leo, de 3 om Foraaret holdes at bede Gud om Jordens Grøde og anden Guds Velsignelse, de 3 om Høsten til Taksigelse for Guds Velsignelse af Jorden.«³⁾

I Spidsen for Gejstligheden stod Officialen, *Præpositus* eller, som han senere kaldtes, Religionsprovsten eller Landprovsten; i Begyndelsen af Aarhundredet findes i Tingbøgerne Provst⁴⁾ brugt som Betegnelse for Syssel-

¹⁾ I Biskupasøgur II, 10 paakaldes Kong Olaf, Halvarð og Magnus for at udfri en Kvinde af Helvedes Pine. Halvarð var Oslos Skytshelgen.

²⁾ St. Swithuns Dag. St. Swithun var Biskop i Winchester 865; paa norsk kaldtes han St. Syftun, og Ligheden med at syfte, rense, drog den Folketro med sig, at man paa Siftusøka syftede Agrene ved at stikke Grene af El og Ene i Jorden, idet man sagde:

»Nu syfter jeg Sorp (Skarn) af Ageren
og sætter Or og Brisk;
den skal voxe stor og frisk.«

³⁾ L. Debes, S. 305; Kommissionsprot. for 1709/10; Svabo's Indberetning o. s. v.: Tidsregningen. Af disse Bededage synes de 3 i Christi Himmelfarts Ugen at være Gangdage (*dies rogationum*), de 3 i Mikkels Ugen *imbrudagar*, se A. Taranger: Den angelsaks. Kirkes Indflydelse paa den norske, S. 370 og 386, og Norsk hist. Tidsskrift III,3, S. 65 og 83.

⁴⁾ I Nærheden af Gjøv paa Østerø findes en Høj ved Navn »Provsthøj«; den kaldes saaledes, fortæller Folk, fordi Sysselmanden paa sin Omrejse plejede at hvile der.

mand. Ved Siden af *Præpositus* stod *Vicepræpositus*; hans Ansættelse er begrundet i, at »det eragtes fornøden at adjungere *Præpositus* en anden smuk Mand, som hennem i samme sit besværlige Embede kan assistere, eftersom der falder en og anden Besværlighed der paa Landet for *Præposito*.« *Viepræpositus* var pligtig, »hvor *Præpositus* enten for Svaghed eller anden Forfald det ikke selv kan forrette, hans *partes* at *sustinere* saavel som og med Sager at *assidere* udi, naar han det af *Præposito* begjærendes vorder, eller og ved hans dødelig Afgang, om ham noget menneskeligt skulde tilfalde, strax *Præposituram* fuldkommen at antræde og den sædvanlige Ed, ligesom itzige *Præpositus* gjort haver, for *Ministerio* aflægge.«

Der var tillagt hver af Præsterne en tiendefri Gaard, og Provsten desuden en Gaard i Andefjord, Garshorn, 11 $\frac{1}{2}$ Mk. Jord, som der sad Opsidder paa. Bygningerne paa disse Gaarde vare tarvelige; paa Næs Præstegaard, hvortil hørte det største Brug, 24 Mk. Jord, bestode de af Dagligstue, Studerekammer, Barnekammer og en stor Stue samt Køkken, Mælkekammer, Røgstue, et lidet Klibe¹⁾ for Huskarlene at sove i, 2 smalle Kover²⁾ ved Røgstuen for Arbejdskvinderne foruden Udhusene. I de andre Præstegaarde undtagen den i Thorshavn, der havde anseelige Bygninger, vare Opholdsværelserne kun: Studerekammer, Dagligstue, Barnekammer og Røgstue.

Præsternes Indkomster vare: 1 Skind eller lidt mere om Aaret af hver, som gik til Alters, hvad der kunde beløbe sig i nogle Præstegjæld til 30 Gl., i andre kun til 20 Gl. eller mindre; denne Ydelse, der var istedenfor Offer paa de 3 Højtider, erlagdes én Gang om Aaret og kaldtes Præstetal. Af Tienden fik Præsterne den fjerde Part af Korn, Uld, Smør og Fisk, Tienden deltes nemlig i 4 Parter mellem Kongen, Kirken, Præsten og de fattige;³⁾ den

¹⁾ Klibe eller Klive er et Aflukke ved Stuen.

²⁾ kovi, et lille Spisekammer.

³⁾ se S. 321.

udgjorde sønden Fjords 8 à 10 Tdr. Byg, norden Fjords 4 à 6 Tdr., af Uld: norden Fjords 12 à 15 Vog, i de ringere Præstegjæld 4 à 8 Vog, sønden Fjords saa godt som intet; af Smør: 1 Td. i de bedste Kald, af Fisk 20 à 30 Vog, somme Aaringer ganske lidt. Lucas Debes¹⁾ anslaaer, hvad der kunde komme ind i Tiende og Præstetal sammen med Salgsindtægterne af Præste- og Annexgaarden, til et stort Hundrede²⁾ Gl. i de bedste Gjæld. Hovedindtægten for Præsterne skulde de have ved Søjdebruget og ved at forarbejde Ulden samt ved andet Arbejde, dels inden og uden Gaards, dels paa Søen, men dertil hørte et stort Folkehold, 5 à 6 Tjenestekarle og ligesaa mange Tjenestekvinder, saa en Præst paa Færøerne maatte leve ikke alene som en god Avlsmand, men endogsaa som en Haandværksmand eller Hoseknytter.

Præsterne fandt sig med Rette brøstholdne ved, at de ikke fik den dem tilkommende 3die Del af Tienden, og d. 1 Juli 1631³⁾ ansøgte de gennem Kansler Christian Friis til Kragerup om Forandring, dels heri, dels med Hensyn til Ofringen. »Thi hvad Tienden er anlangendes, da parterer og deler Indbyggerne den udi fire Parter, af hvilke fire Parter de den ene indeholder hos dem selv under det Skin, at de den distribuerer og udbytter til de arme, men omendskjøndt saa var, da er det jo tilbørligt, at om de vil give fattige noget udi Guds Navn, de da giver af deres eget og ikke af det, som hører Kongl. Majestæt til og af Hans Majestæt er tillagt Guds Ords Tjenere. Dernæst, hvad Offer er anrørendes, da giver vore Sognefolk os ikkun een Gang Offer om Aaret og da baade lidet (hver Communicant, enten han er fattig eller rig, da giver han ikkun 1 Skinds Værd, og det saa godt som tiltvungen) og dertil udygtige Vare, for hvilken vi

¹⁾ S. 298.

²⁾ 120 i Modsætning til »et smalt Hundrede« (100).

³⁾ Pk. 148 Færø vedk. i Skab 15.

enten lidet eller intet kunne bekomme,¹⁾ saa at vi fattige Mænd sætter til Gud, hvad Armod vi maa lide her paa Landet, maa drikke Vand og Bland,²⁾ nødes til at fortære undertiden det, som den elendigste Betler udi andre Lande skulde lade staa ufortæret, men hvor sure vi fortjener vor arme Føde med Løben og Strippen til Lands og Vands, undertiden med allerstørste Livs Fare, det skyder vi til Gud i Himlen og til vor kjære Øvrighed, Kongl. Majestæts Fuldmægtig her paa Landet, som det nok som er bevist. Befolkningen var imidlertid uvillig til at gjøre nogen Forandring; den holdt sig til, at den efter gammel Sædvane var berettiget til at tilbageholde en fjerde Del af Tienden, og saaledes vedblev det at være til Trods for alle Befalinger, indtil Christian den Femtes norske Lov traadte i Kraft.

Med noget Forbehold maa man dog tage, hvad Lucas Debes i sin »Færøernes Beskrivelse« beretter om Præsterne ringe Kaar; Th. Tarnowius³⁾ siger, at de have deres »runde Ophold«. Indtægterne af Præstetal og Tiende have vel været smaa, men L. Debes nævner ikke, hvad der erlagdes til Præsterne i Pusefæ⁴⁾ og ved Begravelser, hvor der gaves Jordefærds eller Udfærd Køer, ej heller ved andre kirkelige Forretninger. I ethvert Fald maa Indtægterne af Søjdebruget og ved Forarbejdelsen af Kirkernes Tiendeuld⁵⁾ have bødet paa de øvrige knappe Indtægter, — mellem hvilke Lucas Debes har glemt at nævne Fugle- og Hvaltinden, — thi mellem Præsterne

¹⁾ Til Oplysning om Prisen paa færøske Fødevarer tjener, at en skærpet Faarekrop kostede 4 Skind, 4 Gaasekropper samme Beløb.

²⁾ bland, fær., Blanding, bruges om Honning, opblandet med Vand. Paa Færøerne bruges endnu i tarvelige Huse Sirup, blandet med Vand.

³⁾ Gl. kgl. Saml. Nr. 2892.

⁴⁾ for at vi Folk.

⁵⁾ se S. 158.

var der Mænd, som kom til Øerne uden at eje noget, men ved deres Død ikke alene vare jævnt velstaaende, men endogsaa rige.

Betydelig Arbejdskraft hørte der, som sagt, til for at drive de store Præstegaarde, og den billigste Arbejdskraft kunde Præsterne jo have ved at beholde deres Sønner hjemme. Der var en Tid i Aarhundredet, hvor der var mange Sønner i Præstegaardene; nogle af dem gik vel den studerende Vej; i Thorshavn var den latinske Skole, og ved Universitetet havde de færøske Studenter Regents og Kommunitet, men nogen Understøttelse skulde der dog til; naar de derimod bleve hjemme i Præstegaarden, udfyldte hver af dem en Karls Plads i Baaden og i Haugen. Derfor var det de færreste Præstesønner, som bleve sendte fra Øerne og bleve Præster andet Steds i Riget eller kom tilbage til Øerne i Præstekald her; de fleste bleve gaaende hjemme, hjalp til med Arbejdet, og gjorde det muligt for Præsterne at udvide deres Bedrift udover Præstegaarden, idet Præsterne fæstede Kongsgaarde, som dreves i Fællig med Præstegaarden. Synderlig Rift om Kongsgaardene var der ikke, derhos forbrødes de jævnlige, og da Fæsterens ældste Søn ikke førend 1673 havde nogen Fortrinsret til Gaarden efter Fæsters og Enkes Død, gjorde selvfølgelig af og til med Held Præsterne deres mere vægtige Indflydelse gjældende hos Fogden til Fordel for dem selv og lode saa en af deres Sønner bestyre Fæstet. Præstegaardene vare jo fri for Tiende samt for Flytning og Føring, og de Gaarde, som Præsterne fæstede og dreve sammen med den tiendefri Jord, lode de ogsaa være at svare Tiende af, ligesom de i Medfør af deres gejstlige Stand nægtede at paatage sig den Skydsning, der paahvilede dem i Egenskab af Fæstere. De gjorde sig derved skyldige i en aldeles uberettiget Sammenlægning og Nedlægning af Gaarde, hvorved de Skydspligtiges Antal kjendelig formindskedes, og Byrden

ved Flytning og Føring blev byrdefuldere for dem, hvem den paahvilede. Ved særlig kongelig Tilladelse¹⁾ blev Præsten Jens Skive paa Sandø for sit Kalds Ringheds Skyld fritaget for Flytning og Føring af de Jorder, som han lejede, men denne Begunstigelse gjaldt kun ham, ikke de andre Præster. Den Omstændighed, at flere af disse paaberaabte sig samme Frihed, gav Anledning til, at det ved Fr. af 29 April 1661 bestemtes, at . . . »eftersom ogsaa for os underdanigst andrages, at en Del Præsterne der paa Landet skal have sig med Bøndergaard at fæste indviklet, hvilke Bønder ikke skal svare til nogen Flytning eller Føring, ej heller deres aarlige Tiende skal erlægge som den anden Almue i Landet (ument deres Avls- og Annexgaarde, som de dog skal have fri), da er desligeste vores naadigste Villie og Befaling, at de og deraf uden videre Viderværdighed som rette Lejlændinge efter Norges Lov og Recessen uden Nogens Modsigelse hvis de bør med Rette aflægger.«

Hvad Lovgiveren vilde til Livs, var, at Præsterne optraadte som Fæstere, dels fordi Fæsteforholdet blev misbrugt ved Indsigelser med Hensyn til Tiende og Skydsning, dels fordi Præsternes verdslige Virksomhed optog dem vel stærkt. Derimod var det selvfølgelig ikke Meningen, at Præstesønnerne mere end andre skulde være afskaarne fra at blive Lejlændinge, noget, der til Overflødighed blev udtalt i Fr. af 16 April 1673.

Annexgaardene, der ovenfor omtales i Forordn. af 29 April 1661, og som ligeledes vare tiendefri, vare tillagte Præsterne ved følgende Forordn. af 8 April 1632:²⁾ »Vi Christian den Fjerde gjøre alle vitterlig, at eftersom menige Præstemænd paa Færø sig underdanigst

¹⁾ Begtrup: Nogle Oplysninger til Kundskab om Færøerne S. 23.

²⁾ Efter Norske Registre V Fol. 66 er Forordningen dateret Odense d. 8 April; se N. R. VI S. 380; efter Tingbogen og gejstl. Mødeprot. Fol. 2 er den dateret Koldinghus d. 23 April 1632.

beklage, at de ikke have, som de til deres Nødtørft kan underholdes udaf, da have vi af synderlige Gunst og Naade undt og bevilget dennom efterskrevne Hjælp, som efterfølger: Hans Gabrielsøn Færø paa Norderø: Unnegjerde, Jordeleje 4 Mk., Faar 125, Hr. Rasmus Ganterup paa Østerø: Op i Heje, Jordeleje 7 Mk., Faar 61, Hr. Hans Rasmussen Færø paa Strømø: Norderdal, Jordeleje 5 Mk., Køer $3\frac{1}{2}$, og $4\frac{1}{2}$ Mk. 1 Fjerding Jord, er Smør $3\frac{1}{2}$ Vog, Faar 120, Hr. David i Quievig for hjemmen Aa, Jordeleje 6 Mk., Faar 105, Hr. Jens Jenssøn Skiffue paa Sandø: Sandegaard og Bro, Jordeleje $5\frac{1}{2}$ Mk., Faar 48, Hr. Rasmus Søfrensen, Vaagø, Kalfvueleje, Jordeleje 6 Mk., Heste 1, Faar 220, Hr. Hans Hanssøn i Suderø. gioffuer Aa, Jordeleje 5 Mk. $1\frac{1}{2}$ Fjerding, Køer 1, Heste 1. Faar 48, hvilken forn. Hjælp de og deres Efterkommere til evig Tid for deres Kalds Ringheds Skyld til Underholdnings Forbedring skulle have, nyde, bruge og beholde. Thi forbyde vi Alle og Enhver herimod, eftersom for skrevet staaer, at hindre eller dennom udi nogen Maader Forfang at gjøre under vores Hyldest og Naade.«

Ligeledes tilstod Christian den Fjerde enkelte Præster den Begunstigelse, at de maatte fæste de Jorder, som laa i Fællig enten med Præstegaarden eller Annexgaarden. for at undgaa Ulemperne ved Fællesskab, »eftersom tilfælles Haugepart giver almindelig Klammer i Landet.« Saaledes fik Hr. Hans Rasmussen i Syd Strømø Fæste paa Kongsgaarden Nordredal, og efter ham har Præst efter Præst fæstet den indtil 1828, da Sorenskriveren fik den i Fæste; Hr. Jens Skive paa Sandø fik af samme Grund Aaergaard, Skardsgaard og Sandebrække i Fæste.

Vel stode Præsterne under Sjællands Bispestol, men der var langt til Biskoppen, og Præsterne vare som oftest handledygtige og raadelystne Mænd, der i høj Grad stode paa deres Ret. Præsteskabet, stærkt indbyrdes beslægtet og besvogret, var derfor en Magt i det færøske

Samfund. Det maa ikke altid have været nogen let Stilling, som deres Overhoved, Provsten, til Tider har haft, naar han ikke vilde finde sig i, at Præsterne lod og gjorde, som de vilde. Man træffer næsten paa hvert Ting enten den ene eller den anden af Præsterne i Rettergang: Hr. Gregers Hansen Varde paa Nord Strømø, førende Sager enten for sig selv eller andre, jævnlig mod sin nærmeste Slægt, om Gjæld, Arv, Hvalrettighed o. desl., Hr. Clemen Laugesen Follerup paa Sandø angaaende Haugesager, Hr. Lucas Jacobsøn Debes paa Syd Strømø, stærk baade i Munden og Pennen, rede til at paatale ethvert Overgreb, som Fogden efter hans Mening gjorde sig skyldig i. Hvad der forenede alle disse selvstændige Mænd, var Standsfølelsen; blev der rørt ved Standen eller dens Rettigheder, stode de endrægtig sammen. Præsternes Interesser faldt i Almindelighed sammen med den øvrige Befolkning, og man seer stadig, at naar Præsterne ville fremme en Sag, forstaa de at rejse Befolkningen, og den følger dem blindt.

Mellem Præsterne og de Gabelske Fogder blev der ført en stadig Kamp, baade skjult ved Ansøgninger og skriftlige Erklæringer fra begge Sider og aabenlyst paa Tinge. Den blandt Præsterne, der stod nærmest til at optage Kampen paa egne og de andres Vegne, var Lucas Debes, som boede Dør om Dør med Fogden, og han gjorde det med god Villie og Evne. Snart har den ene Part, snart den anden Overtaget i denne Kamp. Saalænge Frederik den Tredie levede, formaaer Christoph v. Gabel alt, og det er da Fogden, der er den stærkeste Part. Den Strid, som Lucas Debes førte med den første Gabelske Foged, Johan Heideman, var dels for Almuen, navnlig i Thorshavn, dels en rent personlig, der ikke vedkom den øvrige Gejstlighed. Da den følgende Foged, Søren Pedersen (Skougaard), gjorde sig skyldig i Overgreb baade mod Præsterne og Almuen, optræder Lucas Debes, der

da var Provst, i Spidsen for hele Gejstligheden mod ham.

Det havde været Præsterne, der affattede Besværingen til Kongen, men for at Fogden og igjennem ham Lensherren kunde være bekendt med disses Indhold, inden de kom til at foreligge for Kongen, bestemtes det ved Fr. 29 April 1661,¹⁾ at alle Ansøgninger skulde affattes af Sorenskriveren. Mod Præsterne var ligeledes Fr. af 13 Aug. 1669, som Foged Søren Pedersen (Skougaard) foranledigede, rettet: . . . »Eftersom vi allernaadigst er kommen udi Erfaring, at Præsterne paa Færø dennem for den verdslige Ret at svare til vil undslaa, naar Nogen dennem enten for Gjæld eller anden verdslige Sager haver at søge, thi er vores allernaadigste Villie og Befaling, at Du²⁾ den Anordning lader gjøre, at baade Provsten og Præsterne skal svare for den verdslige Ret enten for Sorenskriveren eller Laugmanden, naar de enten for Gjæld eller anden verdslig Dont lovlig bliver indstævnet, som baade her i Danmark og Norge manerligt er, og Ordinantsen tilholder. Belangende den gejstlig Ret eller Provstemode, naar fornødent gjøres at holdes, skal saadant ej ske uden udi Landfogdens Overværelse og med hans Vidskab og Samtykke, og naar nogen Sag kan forefalde, hvorudi Provsten kan være interesseret, skal Landfogden udi Amtmandens Sted en anden Præst udi Provstens Sted tilforordne, saalænge samme Sag kan komme til Ende. Angaaende Skifterne efter de afdøde Præster og deres Hustruer, skal herefter af Landfogden forrettes, som hidindtil haver været sædvanligt, og de Umyndiges Gods under Formynderskab at ordinere, saadan som han agter det at forsvare.«

Da Admiral Jens Rodsten³⁾ i August Maaned 1670

¹⁾ se S. 82 og 214.

²⁾ Lensherren.

³⁾ se S. 81 og 198.

kom til Øerne for at modtage Arveeden og med Bemyndigelse til at modtage Klager og Ansøgninger, indleverede Gejstligheden ved Lucas Debes følgende Besværing over Fr. af 1669, samtidig med at der ansøgte om en Forandring med Hensyn til Annexgaardene og Præsteenernes Pension: 1)

»Ædle velbaarne Herre, højstærede kongelig Commissarie, højgunstige Hr. Patron, Hr. Jens Rodsten.

Eftersom det allernaadigst haver behaget Hans kongl. Majestæt, vor allernaadigste Arve Herre og Konning, Konning Christian den Femte, udaf allerstørste Naade mod sine fattige Undersaatter at tillade os, sine ringeste Undersaatter, for Hans Excellents *ad referendum* underdanigst at andrage hvis os kunde være angelegen, — hvorfor vi efter Pligtskyldighed allerunderdanigst takke vor allernaadigste Arve Konning og ville ellers, som vi dog pligtig ere, stedse lægge Vind paa at anstille som sande Arve Undersaatter indtil Døden, da fordistendes os paa samme Hans Majestæts allerstørste Naade, understaar vi, fattige Præstemænd, os udi sær disse tvende højnødvendige Hans Excellents allerunderdanigst at indgive:

Først eftersom vi Christi Menigheders uværdigste Tjenere udi Færø haver befunden den Elendighed, fattige Præste Enker er tilforn tilstegen efter deres Mands Død, idet en Del af dennem ere geraadne udi største Armod, saa at og en Præste Enke²⁾ for nogle Aar siden er indsat udi Hospitalet blandt de Spedalske, og vi endnu befinde, dersom vore Hustruer efter vor Død bleve udstødte fra Gaardene efter Ordinantsen, skulde ogsaa omsider henfalde udi stor Fattigdom, naar det lidet blev fortæret, som dennem kunde efterlades, efter-

1) Gejstlig Mødeprot. Fol. 15.

2) se S. 319.

som her som paa andre Steder falder ingen Middel, hvorved de sig efter Recessen nogenlunde kunde ernære, ej heller kan man her for Penge tilkjøbe sig det, som man skal fortære, men mest ved Tiggen og Bøn maa erlange, hvorfor det var højst fornøden, at dennem noget vist efter deres Mands Død af Kongl. Majestæts Benaadninger allernaadigste forundtes, og eftersom Hans kongl. Majestæts Hr. Farfader, *Christianus Quartus*, højlovligst udi Hukommelse, Anno 1632 haver af synderlig Gunst og Naade for Kaldenes Maadelighed allernaadigst til evig Tid givet en maadelig Gaard hver Præst her i Færø efter deres underdanigste Anmodning, udi hvilken Præsternes underdanigste Anmodning de havde fornemlig haft Henseende til deres fattige Efterleverske, hvorom dog udi samme Benaadning ej meldes, og vi fattige Mænd nødes nu til af den kristelige Omsorg for vores Hustruer og Børn nu langt mere end da at se til det, som dennem vil tilslaaes efter vores dødelig Afgang, efterdi Indbyggerne formedelst deres Mængde i Landet geraade udi jo mere og mere Armod, saa der liden Hjælp er at formode, naar vore Hustruer blive enlige med deres smaa Børn og ei i Kaldet bleve forsynede. — Er derfor vor allerunderdanigste Bøn og Begjæring til Hans kongl. Majestæt, vor allernaadigste Arve Konning, at han allernaadigst vilde forunde og befale, at dersom nogen Enke, som dog kunde og burde i Ægteskab forsynes igjen, herefter her i Landet med sine Børn blev forskudt af efterkommende Præst, da samme forskudte Enke allernaadigst maatte nyde udi sin Livstid ovenbemeldte Annexgaard, Anno 1632 til Kaldets Forbedring allernaadigst perpetueret, men dersom Enken er gammel og bedaget, og hun derudover udi Ægteskab igjen ikke forsynes, da hun af forberørte Annexgaard allernaadigst maatte nyde den halve Part udi sin Livstid eller hæderligen forsynes.

Dernæst, eftersom Hans kongl. Majestæts Hr. Fader, allerhøjlovligst udi Hukommelse, haver forleden Aar 1669 den 13 Aug. efter Andens underdanigste Anmodning udi sit aabne Brev allernaadigst befaleet, at Skifterne her udi Færø efter de afdøde Præster og deres Hustruer af Landfogden skal forrettes, og de Umyndiges Gods under Formynderskab at ordineres, saadan som han agter det at forsvare, da efterdi Recessen tilholder, at Kongens Foged skal ikke indtrænge sig i noget Skifte, uden han dertil bliver kaldet, og ved Fogdernes Overværelse skeer unyttig Pengespilde og Bekostning, som kommer de fattige faderløse og moderløse Børn til Skade, hvortil uden Tvivl udi Recessen om Norges Handel skeer Henseende, hvorudover det haver været sædvanligt her i Færø, at Præsterne udi saadan Tilfald undertiden haver bedet Hans Majestæts Foged til Skiftet, undertiden ikke, saasom Fornødenhed fordrede, saa og findes her fast ikke en Mand, som kan sættes til Præstebørnenes Formynder, at fyldestgjøre det Embede udi alle sine Maader til de fattige Præstebørns Fremmelse; for det Tredie, ere ikke Fogderne her altid bosiddendes, saa at, naar de ere borte, og fattige Præstebørn tilvoxte, kunde de lidet søge Hans Majestæts Foged, saasom de langt borte er, hvorfor, efterdi den ovenbemeldte Post udi Recessen om Arveskifte ikke strider imod Hans Majestæts Suverænitet, ere vi underdanigst begjærendes af fornævnte Aarsager, at vi maatte nyde vor forrige Frihed herudi efter Recessen, og paa det nogen vis Skikkelighed dog derudi kunde holdes, ere vi allerunderdanigst begjærendes, at Hans kongl. Majestæt allernaadigst vilde tillade, at Provsten med nogle Præsterne alene saadanne Skifter forretter og nabolig Præster til fattige Præstebørns Formyndere ordinere og det saaledes moderere, som han agter at forsvare, men dersom Noget findes udi samme Skifte,

hvorudi gjøres fornøden, at verdslig Øvrighed maa være tilstede, da Hans Majestæts Landfoged dertil at tilkræve. Vi igjen som tro og lydige Undersaatter efter vor Pligtskyldighed saadan Hans Majestæts allerstørste Barmhjertighed til rigelig Belønning med lyksaligt Regimentes Fremdragelse ville stedse og altid ihukomme udi vores gudelige Bønner hos Herren, Alles vor Gud, under hvis almægtig Protection vi vores allernaadigste Arve Konning med sin højbaarne Dronning med al som største Devotion ville have befalet.«

Det var i hin Tid det almindelige, at Eftermanden i Embedet giftede sig med Formandens Enke, der saaledes blev »forsynet i Embedet.« Ansøgningen skjelner, som det vil sees, mellem, om Enken er ung og derfor burde »forsynes i Ægteskab igjen,« men vrages af Eftermanden, — i saa Fald skal hun have den fulde Indtægt af Annexgaarden —, eller hun er gammel og bedaget og af den Grund ikke med Urette vrages; hun skal da have ikkun den halve Part af Indtægten. Naar Ansøgningen, der iøvrigt ligefrem sigter Gabel og hans Foged for at have foranlediget Forordningen af 1669 (»efter Andens underdanigste Anmodning«) udtaler, at Præsterne, da de søgte om de dem i 1632 tilstaaede Annexgaarde, særlig havde tænkt paa deres Enker, skjøndt dette ikke ommeldes i Benaadningsbrevet, da var dette kun en af Hensyn til Øjemedet belejlig Fortolkning, idet hverken Præsternes Ansøgning af 1 Juli 1631 om Forbedring i deres Kaar eller det udaterede Forslag om at forunde hver af dem en Gaard indeholder nogetsomhelst herom.¹⁾

Ikke alene om Annexgaardene og Forandring i Fr. af 1669 med Hensyn til Værneting for og Skifte efter Præsterne indleverede Præsteskabet Ansøgning til Jens Rodsten. Det besværede sig ogsaa, foruden over det strenge Forbud i

¹⁾ Pk. 148 »Færø vedk.« i Skab 15.

samme Forordning mod at handle med fremmede ¹⁾ og Byrden ved at holde Skandserne med Mandskab, særlig over, at der lagdes Hindringer i Vejen fra Fogdens Side for at afskibe Sendingsgods til Præstesønnerne, der havde forladt Hjemmet, og over, at den Opgjæld, der toges ved Pengeforsendinger, var altfor stor; en dansk Krone gjaldt nemlig paa Færøerne 5 Mk., i Danmark kun 4 Mk. Præsternes Ansøgning desangaaende lød saaledes: . . . »eftersom vi en Del holde vore Børn udi Danmark at lære Noget, som kan tjene til almindelig Opbyggelse, hvorved de og selv ærligen kunde ernære sig, og vi nødes til at holde Correspondens med de Godtfolk, hos hvilke vore Børn ere, og os undertiden formenes at udsende ædende Vare enten til vore Børn eller vore Børns Venner, hvorved deres Velfærd kunde spildes etc. Desligest dersom man begjærer nogen Vexel til dennem, da kunne vi den ikke bekomme, medmindre man for 100 Courantdaler udi løbende Mønt her betaler 120 Courantdaler udi færøske Varer, og Børnene ere fast alle enten faderløse eller moderløse, og ere Børnpenge, som udsendes; hvorudover enten Børnene maa lide stor Skade paa deres Arvegods eller ogsaa Formynderne. Det kan ogsaa vel hænde sig, at naar enten vore Børn eller nogen Indbyggere udrejser af Landet til Danmark af højtrængende Aarsag, dennem da kan formenes at udføre med sig hvis Gods de kunne have fornøden til deres Rejses Fortsættelse og anden deres Fornødenhed etc. Da ere vi underdanigst begjærendes, at Hans Majestæt allernaadigst vilde anordne, at vi uforment maatte for lovlig Fragt med Skibene udsende til vores Børn eller deres Venner og Patroner hvis Sendings Gods fornøden gjøres, og naar Nogen udrejser fra Landet, man da den samme Frihed maatte nyde med hvis Gods, man kunde have at føre med sig, dog saa at

¹⁾ se S. 89.

der ingen Understøff derunder skeer til Handelens Fordærvelse. Saa og Hans Majestæt allernaadigst vilde lade sig befalde at byde og befale, at Børnepenge og andre Penge, som til Børnene begjæres pr. Vexel af Kjøbmanden, de maatte betales Courantdaler for Courantdaler udi færøske Penge eller Vare, som man kan bringe til Veje, og hvis Kjøbmanden det ikke vil eller kan gjøre formedelst sin formente Skade, man da for billigst Fragt maatte udsende forn. Børnegods uden nogen Hinder. . . .*

Disse Ansøgninger ere formentlig blevne sendte Lensherren til Erklæring, og denne har villet høre sin Fogeds Betænkning over dem. Da der ikke næste Foraar med Tilførselsskibene kom Svar, og Fogdens Embedsførelse gav grundet Anledning til Klage, belavede Lucas Debes sig paa at rejse fra Øerne Septbr. 1671, men blev hindret heri af Fogden.¹⁾

Det derpaa følgende Aar i Oktbr. Maaned saa han sig imidlertid i Stand til at kunne overlevere Kongen adskillige Ansøgninger, Gejstligheden vedrørende.²⁾ Disse angik bl. a. dels Annexgaardene, at de maatte forundes Præsteenkerne, dels de Fæstegaarde, Præsterne for deres Embedstid havde i Leje sammen med deres Præstegaarde. Angaaende disse Lejegaarde ansøgte der: . . . »Dernæst eftersom Præsterne af gammel Tid indtil nu haver lejet Bøndergaarde og som andre Lejlændinge aarligen givet Kongl. Majestæt sin Rettighed deraf, og det for disse Aarsagers Skyld, først at forekomme Klammeri med den, som kunde have Part med sig udi Haugen (er Overdrift til enhver Mands Gaard, hvorpaa hans Faar og Kvæg gaaer), dernæst des bedre at ernære sig og sine, naar Fiskeriet slog fejl, for det Tredie, at man kunde have nogen Middel til at sætte sine Børn paa, som ikke vare

¹⁾ se S. 85 ff.

²⁾ Isl., fær. og grønsl. Indlæg 1660—99.

bekvemme at søge deres Næring paa fremmede Steder, eftersom der i Landet er ellers ingen anden Middel for en Præstesøn end som Bettelgang, da som man nogenlunde haver fornummet, at der skal stræbes efter, Præsterne af Færø at skille dennem ved dette Næringsmiddel, da bedes allerunderdanigst Hans kongl. Majestæt allernaadigst vilde tillade, at Præsterne udi Færø af forskrevne Aarsager, som af Alderstid manerlig haver været, maatte nyde deres Lejemaal (er en Gaard, som man fæster og giver aarlig Landgilde af). Desligeste naar nogen Gaard bliver ledig udi Landet, at en Præst, dersom han det er begjærendes, allernaadigst maa være lige saa nær til at fæste det til sin Søn, som bliver udi Landet, at nedsætte sig paa som andre Indbyggere til deres Børn, saafremt det ikke skeer Nogen til Forkort eller Fortrykkelse.«

Sognepræsten paa Sandø, Clemen Laugesen Follerup, — der 1672 havde betjent »Menigheden udi 34 Aar med mange farlige Rejser til Lands og Vands, af hvilke han Tid efter anden haver samlet sig stor Sygdom og Svaghed, hvorfor, der han ej længer formedelst Alderdom og Svaghed sin Menighed fuldkommen kunde betjene, haver Hans kongl. Majestæt allernaadigst beskikket og forordnet hannem sin Søn til Medtjener i samme Kald«. — androg om at maatte faa en saadan Lejegaard i Fæste; thi Kaldet var nemlig »ikke aleneste det allerringeste Kald paa Færø, men endog Præstegaarden meget ringe formedelst Uldens Defect og Faarenes Ringhed, som er det Fornemste, Indbyggerne nærer sig af.« Det Fæste, som Hr. Clemen ønskede, var »en liden Gaard, kaldes Skardsgaard, 7 Mk. Jord og 1 Fjerdings, liggende inde i Præstebolet, Landskylden af samme er 14 fær. Gl. og 13 Skind, hvilken Gaard, dersom han til sit ringe Kalds Forbedring af allernaadigst kongelig Gunst og Naade kunde

erlange, var det ikke en ringe Hjælp for den fattige Mand¹⁾ med Hustru og umyndige Børn.

Jacob Christensen Klinte, Sognepræsten paa Suderø, ansøgte ogsaa om Benaadninger. Kaldet var ringe, saa han sig »af sit Embedes Indkomst besværligen haver kunnet ernæret og det mest hidindtil med Borg og Gjæld, endog udi største Frugalitet,« og derhos var der »tilslaaet« ham mange Børn udi hans Ægteskab, som han forudsaa vilde geraade udi største Armod og Elendighed. »Sønder i Landet, i Sandø og Suderø, ere Faarene stakuldede og sorte, saa at der bekommes aldeles ingen Tiendeuld og saare lidet af sin egen Avling.« For sig og Efterkommere søgte han derfor om at maatte erholde Østerø Lammetiende, hvis Uld i de allerbedste Aaringer beløb sig til 15 Voger Uld, efter Jordebogens Taxt 15 fær. Gl., mod aarlig at yde 2 Tdr. Smør, efter færøsk Taxt 20 Gl. »Der næst, foruden Fattigdom haver Suderøs Præster været megen anden Elendighed særdeles undergIVEN formedelst den Øs vide Adskillelse fra de andre; thi den fjerde Mand for denne Præst, ved Navn Hr. Ismael, er ofte bleven berøvet og paa det sidste døde af Hunger. Den tredie. Hr. Rasmus, blev ofte røvet og for Penge saaledes pint om hans Hoved, at han moxen derefter var ubekvem til sit Embede og derfor resignerede derfra og kom til Vaagø. Den anden, Hr. Pofuel, blev anfægted af Tyrker og til at salvere sig sprang ned for et højt Bjerg og blev underlig bevaret paa en Græstue mod al Forhaabning og Fornuft. hvorved han dog saaledes blev forstyrret i Sindet, at han resignerede derfra og drog til Norge. Hans Formand, Hr. Hans Hardi, formedelst den lange og farlige Rejse imellem Suderø og Thorshavn paa sin Rejse til Handelsteden udi den stærke Strøm druknede med Hustru, Børn og alt sit Folk. Denne fattige Mand udi femten Aarstid haver

¹⁾ Da han 1688 døde, efterlod han sig 47 Mk. Odelsjord.

betjent Kaldet, er 2de Gange eftersat af Kapere, da Andre haver været fri for dennem og det, som han aarlig frygter for, er hans lange og farlige Rejse til Thorshavn. Hvorfor efter Hr. Jacobs allerunderdanigste Supplikation Hans kongl. Majestæt allerunderdanigst ombedes, allernaadigst vilde bevilge, at forn. Hr. Jacob og enhver Sognepræst efter hannem udi Suderø til hans særdeles Møjes Lettelse og Befrielse af sær kongelig Naade maatte være næst til ethvert vakerende Kald udi Færø og den afdøde Sognepræst succedere, saafremt vigtige Aarsager ikke det forhindre. <

Det var et godt Resultat, Lucas Debes opnaaede paa sin Sendefærd til Kjøbenhavn, saavel for de gejstlige Sager som med Hensyn til, hvad der iøvrigt¹⁾ ansøges om.

De gejstlige Privilegier af 24 Juni 1661 og 15 Decbr. 1670 udvidedes til Øerne, og Bestemmelsen i Fr. af 13 August 1669 om, at Fogden skulde have Forsædet i den gejstlige Ret og forrette Arveskifte efter Præsterne og deres Enker bortfaldt dermed. Dette sidste blev tillige udtrykkelig udtalt i Fr. af 16 April 1673, hvorved iøvrigt bestemtes med Hensyn til:

Annexgaardene, »at enhver afgangen Præsts Enke maa, saalænge hun Enke forbliver og sig ellers skikkelig og uden Forargelse forholder, og medmindre den efterkommende Præst paa lideligere Maader med hende anderledes kan forenes, Annexgaarden dér i Kaldet uforment nyde og beholde, og dersom tvende Enker udi et Kald skulde hændes at komme, da dele de sig halvt i saadan Annexgaardens Indkomst; dog skal samme Annexgaard, naar ingen Enke mer er. Præsten igjen tilkomme, og hannem alligevel, imedens Enken det nyder, ej tilladt være i den Sted ny eller anden Tillæg at søge.»

¹⁾ se S. 89 ff.

Præstesønners Fæsteret, »at de samme Ret herudinden med andre verdslige der sammesteds, naar de ellers Jorderne selv besidde ville, tilbørligen maa nyde, dog saa at ingen derved præjudiceres, udstødes eller fortrykkes«.

Præsten paa Suderø, »at han paa Thorshavn af Fogden 10 Voger hvid, toen og uforfalsket Uld maa bekomme, og det med 20 Gl., den halve Part i Smør og den anden halve Part i Hoser eller Fisk, betale. Og saasom samme Kald og Præstebolig sær med farlige Rejser, sær med anden Usikkerhed, urolige Tider, megen Besværlighed skal være undergiven, maa og skal i saadan Henseende Præsterne der paa Stedet til andre ledige Præstekald der paa Landet, naar de det begjærer, og det lovligen ske kan, og de forhen i Lærdom og Levnet ustraffelige ere befunden, fremfor andre befordres og forfremmes«¹⁾.

Endelig tilstodes der Hr. Clemen paa Sandø at faa Lejemaal paa Skardsgaard.

Det Held, Øernes Provst saaledes havde haft med, hvad han havde søgt om, saavel for Præsteskabet som for Befolkningen i det hele, kunde selvfølgelig ikke andet end at give den Lyst, der hos nogle af Præsteskabet var til at befatte sig med verdslige Sager og navnlig til at være Befolkningens Førere mod Lensherren og dennes Foged, ny Næring. Fristelsen til at føre an mod Lensherren var saa meget større, som det var ret kjendeligt, i hvilken Retning Regjeringens Ønsker gik, saa at de, der kunde skaffe rørt Vande at fiske i, vare ikke ilde sete.

Allerede Fogden, Johan Heideman, havde i Skrivelse af 13 Febr. 1661²⁾ til Christoph von Gabel beklaget sig over, dels at Præsterne havde sig »med Bøndergaarde at

¹⁾ Dette *privilegium translocationis* hævedes først ved Rescr. af 10 Novbr. 1843.

²⁾ Pk. 148 Færø vedk. i Skab 15.

fæste indviklet«. dels at »en Del af Præsterne understaaer sig at søge Ting og Stævne til de Steder, de ikke ere kaldede og ej haver Noget at bestille uden alene at forensnakke den Gemene det, som kan være imod Lov og Ret og gjøre saaledes Forhindring i de Ting, Kongl. Majestæts Tjeneste udfordrer, og derved halsstarrige Folk imod deres Pligt og Skyldighed foraarsages«. Det er denne Skrivelse, der navnlig er foranlediget ved, at Lucas Debes saa varmt tog sig af Havne Mænds Sag med Hensyn til Skandsearbejdet¹⁾, som bl. a. bevirkede Udstedelsen af Fr. 29 April 1661.²⁾ — Men den Rolle, Præsterne spillede som Folkeførere 1672 og 1690 samt i det mellemliggende Tidsrum, var en ganske anden og større end tidligere, og det er fuldstændig rigtigt, naar Lensherren og Kjøbmand³⁾ give Præsterne Skyld for alle de Klagemaal over Handelens Førelse, i mangt og meget uberettigede, der kom fra Øerne.

Noget godt Exempel til Efterfølgelse i Lovlydighed gave Præsterne ikke; de gjorde sig ligesaa godt som andre skyldige i ulovlig Handel med fremmede⁴⁾; thi at de for at hytte sig selv lode deres Hustruer drive Handelen med de fremmede, kunde jo ikke tjene til deres Undskyldning. Ogsaa i deres Embedsførelse vises der Uefterrettelighed af dem. 1689 maa Biskoppen gaa stærkt i Rette med Hr. Gregers Pedersen paa Syd Strømø, fordi han foretrækker at »gaa i Grind« til Nord Strømø fremfor at holde Guds-tjeneste i Thorshavn; derhos bebrejdes der ham, at han i sin Skolegjerning udviser stor Forsømmelighed. -- Samtidig maa Biskoppen foreholde Præsteskabet, at Prædiken i Olai Ugen er undladt, og at Præsterne tilmed have givet til Paaskud, at Biskoppen havde forbudt det⁵⁾. Denne

¹⁾ Se S. 263 ff.

²⁾ Se S. 351.

³⁾ Se S. 153 og 158.

⁴⁾ Se S. 130.

⁵⁾ Se S. 187.

Indskærpelse forhindrer ikke, at Hr. Gregers Hansen Varde og hans Kapellan, Christopher Lauritsen Müller, 1691 atter undlader at prædike i Olai Ugen.

Det Liv, nogle af Præsterne førte, kunde ej heller være andet end til Forargelse for deres Menighed. Den Vindskibelighed i at erhverve Jordegods, som Hr. Clemens paa Sandø udviste, hans Gaaen op i Varetagelsen af dettes Bestyrelse og det ufredelige Forhold mellem ham og hans Søn, Hr. Peder, der var Kapellan hos ham, — mellem Hr. Gregers paa Nord Strømø og hans Hustrus Slægt og endelig mellem samme Hr. Gregers og Kapellanden, Hr. Christopher, passede grumme lidt for Ordets Forkyndere.

Det er et ganske andet Billede, man faaer af nogle af disse Præstemænd ved at se nøjere paa deres Leven og Færden end ved at læse deres Beklagelser i Ansøgningerne til Kongen. Medens de dér afmale sig som »de allerarmeste og frommeste Mænd«, er f. Ex. Hr. Rasmus Olesen paa Vaagø ikke bange for 1680 at sidde og spille Kort med Sorenskriveren om Jordegods; Hr. Rasmus var saa heldig at vinde 4 Gl. Jord paa Myggenæs fra Skriveren. Da 1691 Sorenskriverens Børn vil søge Jorden tilbage fra Hr. Rasmus, bliver Sysselmanden paa Vaagø, Zacharias Jacobsen, der i sin Tid havde overværet dette Kortspil, stævnet til at forklare om de to Spillendes Tilstand. Sysselmanden holdt ikke af den Vidneførsel, og det er temmelig forbeholdent, men dog tilstrækkelig tydeligt, naar han siger, at »han ej rettelig kunde mindes, enten de vare drukne eller ikke, men fastendes vare de ikke«. Præsten beholdt de 4 Gl. Jord, da de strax vare ham overleverede. — Det er sikkert ogsaa den rene Sandhed, naar Kjøbmanden 1690 skriver¹⁾ om Præsterne, at »naar de kan sidde og drikke og larme 2 eller 3 Nætter og Dage tillige, lade skyde og fyre for sig ved hver Skaal

¹⁾ Se S. 158.

som fulde Soldater og galne Mennesker og giver 1 Rdlr. for hvert Skud, da fornemmes ingen Armod«.

Ved den aktive Del, flere af Præsterne i det 17de Aarhundrede have taget i det færøske Samfundsliv, — en saa stor, at mange af Gejstligheden i den foregaaende Fremstilling jevnlige ere nævnte, — rummer den færøske Præstehistorie i det nævnte Tidsrum en ikke ringe Interesse. At Præsterne kom til at spille saa stor en Rolle, skyldte de dels den Omstændighed, at de vare de største Besiddere af Jordegods, Øernes Herremænd, dels selvfølgelig deres større Dannelse og Stillingen som Embedsmænd, der stillede dem mere uafhængig ligeoverfor Magthaverne end Øernes øvrige Befolkning; hertil kom Sammenholdet mellem dem, beslægtede og besvoglede som de vare, og det, at de saa godt som alle vare fødte paa Øerne og hele deres Liv levede og virkede i samme Kald. Det færøske Præsteskab var fjernt fra sit Overhoved, Biskoppen, og uden noget videre Tilsyn fra oven af, saa at Præsternes Karakter kunde udvikle sig utvungen i den Retning, deres Tilbøjeligheder førte. Flere af dem have enten i Virkeligheden været i Besiddelse af en fremragende Personlighed, eller i ethvert Fald har Personligheden i det lille færøske Samfund synet større. Deres Personalhistorie¹⁾

¹⁾ Provst Christen Jensen Diurhuus paa Østerø har efterladt sig en Fortegnelse over Præsterne paa Færøerne fra Reformationen indtil 1759, eller, som han selv kalder den, »færøske Præstetal«. Med denne som Grundlag ere de følgende Præsterækker udarbejdede, og hvor den er benyttet, er citeret (»Chr. D.«). Til Rettelse og Udfyldelse af den er foruden Tingbøgerne benyttet Jordebøgerne og Regnskaberne for Færøerne i Rigsarkivet samt Musenii Catalogus i det kongl. Bibliotek. Præsterækkerne i Wibergs Præstehistorie, leverede af Pastor C. F. Nielsen, og i den af sidstnævnte udførligere udarbejdede »Færøernes gejstlige Stat« 1879, ere, som det vil sees af det følgende, i mange Retninger højst upaalidelige, og de Slægtforbindelser, som dér nævnes, ere i Almindelighed lavede; de ere kun byggede paa en Navnelighed.

fortjener derfor en særlig Fremstilling, der nedenfor vil blive given for hvert Præstegjæld.

1. Norderøerne.

1571—1624. Hans Jørgensen (Fyenbo), gift med en Datter af Laugmand Joen Heinesøn. »Han var en ulyksalig Fader, thi han saa sine 4 Sønner i en Baad paa Søen i Østvig paa een Gang druknede i stor Brænding; hans Embedstid var 53 Aar og døde 1624«¹⁾ (Chr. D.). En Datter af ham, Anna Hansdatter, var gift med Hr. Rasmus Christensen Ganterup paa Østerø.

1625—70. Hans Gabrielsen Mitens (Færø), Søn af Sorenskriver og Badskjær Gabriel Mitens, immatr. 1612 som Johannis Gabrielis Ferronensis, Provst 1651. Han døde 1670, da han »med stor Roes havde forestaaet Sogne-Præstiet her udi 46 samfælde Aar« (Chr. D.). Hans Børn vare:

1. Sara Hansdatter, gift med Eftermanden;
2. Sysselmand Hans Hansen, Gjerdumgaard²⁾, g. m. Anna Bærentsdatter, se Hr. Rasmus Chr. Ganterups Slægt-tavle;
3. Anna Christiane paa Viderø.

1670—82. Daniel Mikkelsen (Færø), en Bønde-søn fra Hattervig, immatr. 1656 fra Kjøbenhavns Skole som Daniel Michaëlis Ferøensis. Efterat han fra

¹⁾ Han nævnes sidste Gang i Jordebogen for 16²⁴/₂₅, og Eftermanden første Gang i den for 16²⁶/₂₇; for det mellemliggende Aar mangler Jordebogen.

²⁾ Se S. 87 og 115.

1659¹⁾ havde været Kapellan i Vinderød, blev han 1661²⁾ Kapellan paa Norderøerne. Han, der døde 1682, var gift med:

- I. Anna Jacobsdatter Kruse, en Præstedatter fra Kregome og Vinderød, formentlig død inden 1661;
- II. Sara Hansdatter, se Formandens Slægttavle og Eftermanden.
 1. Margrete Danielsdatter, g. m. Joen Olsen Onegjerde, Nordtofte;
 2. Cathrine Danielsdatter, g. m. Hans Olsen, Kvalvig;
 3. Anna Danielsdatter, g. m. Christian Mortensen, Højvig.

1682. Bendt Pedersen Top³⁾ fik 8 April 1682 Kaldsbrev, men tiltraadte ikke Embedet.

1682—88. Pofvel Godfriedtzen von Wessenstein, »som tilforn havde været Skibspræst«⁴⁾ (Chr. D.), fik Kaldsbrev 13 Juli 1682. Han, der var gift med Formandens Enke, Sara Hansdatter, som overlevede ham, døde 1688 uden Børn.

1688—1700. Jonas Jonassen (Færø), Søn af Hr. Jonas Mikkelsen paa Nord Strømø, immatr. 1685 fra Kjøbenhavns Skole under Navnet Jonas Ferøensis. Han var en kort Tid Kapellan hos Hr. Gregers Pedersen

¹⁾ Wibergs Præstehistorie II S. 258, ord 20 Marts 1659.

²⁾ Musenii Catalogus, Gl. kgl. Saml. 2990 qv., hvorefter han blev beskikket 20 Marts 1661.

³⁾ Wibergs Præstehistorie II S. 80 og 201; 9 Septbr. 1682 Kapellan ved Garnisons Kirke i Kjøbenhavn, senere forflyttet til Kjerteminde-Drigstrup.

⁴⁾ Han findes dog ikke nævnt i Fortegnelsen over Skibspræster indtil 1670, se Kirkehist. Saml. V S. 345. En Mikkell von Wessenstein, Kongens Enspænder, blev 1591 forlenet med Gedeskro paa Falster, se Medd. fra Rentekamret, 1873—76, S. 181.

paa Syd Strømø, for hvem han bestyrede den latinske Skole saa godt, at Biskop Bagger 5 April 1689 skriver til Præsteskabet om Skolen, at han »aldeles deciperer om dens Opkomst, siden den sidste Rektor, Hr. Jonas, er nu til Norderøs Kald befordret«¹⁾. Den 25 Aug. 1688 fik han Kaldsbrev. »Han var en sær bevægelig Prædikant; i hans Embedstid blev Viderø Kirke nedslaget ganske af Brim formedelst Havets usædvanlige Hævelse og Brusen²⁾ (Chr. D.).

Mellem ham og Stiffaderen, Hr. Gregers Hansen Varde paa Nord Strømø, var der fleraarige Arvestridigheder. Med Formandens Enke kom han strax i Strid om Annexgaarden, men forligtes med hende 1690. Han søgte 1692 om at faa Mørkenøre, som Præsterne i Aarhundredets 1ste Halvdel havde været Fæstere af, henlagt til Præsteembedet, men uden Resultat. Ved Mødet i Thorshavn d. 25 Juni 1690³⁾ spillede han en Rolle som Folkefører.

Han, der døde 1700, var gift med:

- I. Anna Cathrine Klinte, død 1691, Datter af Hr. Jacob Christensen Klinte paa Østerø;
Jonas Joenssen⁴⁾;
- II. Bendte Christina Broberg, »den onde Bendte«, Datter af Sorenskriver Peder Sørensen Broberg og Birgitte Marie Jensdatter Bøgvad, senere gift med Hr. Niels

¹⁾ Se S. 306.

²⁾ Af den stærke Brænding (Brim) blev en Søorm kastet op i en Dal paa Nordvestpynten af Viderø, som endnu kaldes Ormedal; Stedet ligger o: 120 Favne over Havfladen. Alt Græsset der i Nærheden blev afbrændt; i en lang Aarrække voxede der ikke et Straa, og Faarene, der nærmede sig Stedet, bleve angrebne af en Kræftsygdom i Hals og Hoved.

³⁾ Se S. 122.

⁴⁾ 1702 gik han i Thorshavns Skole; Rebekka, Jakob Klintes, og hendes Datter, Marie Jakobsdatter, tilbyde da at ville holde ham med Kost og Klæder.

Gregersen Aagaard og Peder Ditlefsen Arhboe paa Vaagø;

Frederik Jonassen, Krambodsvend, senere Soren-skriver, død 1753.

Der fortælles¹⁾ om ham: »Hr. Jonas i Viderø havde i sit første Giftermaal en dejlig Kone, Mag. Klintes Datter, som døde ung. En temmelig Tid derefter kom hendes Søster med Fogdens Fuldmægtig og flere at besøge ham og ønskede at se hende end en Gang. Da lod han hende igjen grave op og beskue, hvorledes hun var forandret. Deraf kom et Spøgelse i hendes Lignelse og foruroligede ham en lang Tid derefter i hans Hus, og kunde han ikke selv faa det bort igjen, men en af hans Tilhørere, som var holdt for en vis Mand, fik Ord for at lade det bort, hvilket Hr. Peder Clemensen²⁾ en Gang lod ham høre, da han af Skjemt spottede ham, som han gjerne plejede, med de Ord: »Hvad vil Du sige, som kunde ikke selv lade Din Kones Spøgelse bort, men maatte have Guttorm af Mule³⁾ til at skille Dig af dermed.«

1701—5. Hans Christiansen Ferslev, immatr. 1691 fra Aalborg Skole som Johannes Christiani Ferslebius; Kaldsbrev af 3 Juli 1701. »Denne gode Guds Mand druknede paa Søen østen for Skorerne⁴⁾ under Bordø selv ottende d. 31 Oktbr. 1705 i sit Embeds 3die Aar, thi Formanden for Baaden vilde ikke adlyde Præstens gode Raad, men roede for nær Landet eller Klippen, hvilket den ene Mand, som da reddede sig i Land, fortalte fra« (Chr. D.); ved samme Lejlighed druknede Landkirurg Hans Nicolai Tausen.

¹⁾ Optegnelser, dat. 1750, af Provst Mikkell Arrebo paa Sandø.

²⁾ Sognepræst paa Sandø.

³⁾ Se S. 128.

⁴⁾ Skor, et græsbevøxet, fremspringende Parti i et stejlt Bjerg, hvor Faar og Beder sættes for at fedes.

Han var gift med:

Lorentze Lauritsdatter Boye, senere gift med Eftermanden;

Anna Hansdatter Ferslev, død 1738, g. m. Mathias Jacobsen Vogelius, der var Kapellan hos Eftermanden og senere blev Præst i Vorgod og Nørre Vium, se Slægttavlen for Hr. Søren Johannesen, Suderø.

1706—66. Clemens Jensen (Færø), Søn af Hr. Jens Clemensen paa Suderø, immatr. 1702 fra Helsingør Skole som Clemens Jani Feroënsis; Kaldsbrev af 5 Juli 1706; Provst fra 1730 til 1746, da han frasagde sig Værdigheden; derefter var han *præpositus honorarius*. »Denne Guds Mand blev af Herren rigelig velsignet med Naturens, Naadens og Lykkens Gaver og erfarede Herrens Frelse i mange Farer« (Chr. D.). Paa hans nu hensemldrede Ligsten var indhugget¹⁾:

»Dødelige Menneske! Betragt her ligesom i et Spejl din sidste Vilkaar i Verden, i det Støv, som herunder gjemmes i forkrænkelige Levninger af velærværdige og højtlærde Hr. Clemens Jenssøn Færøe, født 25 Marts 1681, død d. 28 Juni 1766, efterat han i 60 Aar havde været Sognepræst til Norderøernes Menigheder paa Færø og i de sidste 36 Aar Provst over hele Landet.

Staaer her, o Vandringsmand, betragt i dette Gjemme, —
 Vel Støv, dog Støv, som man ej rent bør at forglemme:
 Forkrænkelige Levninger af en ærværdig Hyrde,
 Som har ved Herrens Hjord blandt os haft største Byrde.
 I tresindstyve Aar var han Guds trofaste Tolk
 Og over halve Tid en Ældste blandt sit Folk.
 Han udi Herrens Hus med Josefs Troskab tjente,
 Han aagred med sit Pund og bragte Herren Rente,
 Mod de Gjenstridige han brugte Riset vel
 Og bragte Balsam til den sønderknuste Sjæl.
 Han i Retsindighed for Gud og hver Mand vandred,
 Han trofast Kjærlighed beviste uforandret.

¹⁾ Efter en gl. Opskrift.

I tvende Ægteskab en Fader i sit Hus,
Han viste sig og i Guds Kirke som et Lius.

2 Reg. 23, 17—18: Her er en Guds Mands Grav, Ingen røre hans Ben.*

I sine Menigheder mindes Hr. Clemen dels som en noget nærig Mand, dels som en erfaren Mand (»rådni prestur«), der paa Grund af, at han havde gaaet i den sorte Skole, var jævnbyrdig i Gand med Guttorm paa Mule. Han var gift med:

- I. Lorentze Lauritsdatter Boye, Formandens Enke, død 1741; ved sin Død gav hun Fuglø og Svinø Kirker hver 100 Gl.
- II. Ellen Cathrine Samuelsdatter, Datter af Laugmand Samuel Pedersen, der overlevede ham.
men efterlod ingen Børn.

2. Nord Strøme.

1583—1602. Anders Henriksen. »Der han en Gang var for Vaagø Præst i Myggenæs, kom han til at ligge vejrfast der sammesteds en lang Tid, og samme Tid skal han have komponeret den færøske Salme: »Natten nu forgangen er, og Dagen igjen kommen«; dennes Embeds-tid var 20 Aar, da han døde« (Chr. D.). Til Præstekaldet skjænkede han $\frac{1}{2}$ Mk. Jord¹⁾. Han efterlod sig en Datter, Katrine Andersdatter, der blev gift med Eftermanden²⁾.

1602—31. David Joensen (Færø), i Kommunitets-Matrikullen 1597: David Ferrøe, var gift med For-

¹⁾ Vaartingsprot. 1690—97 Fol. 172.

²⁾ Hr. Anders nævnes 1ste Gang 1583, da han har underskrevet Laugmand Joen Heinesøns Skudsmaal samt en Erklæring mod Mogens Heinesøn (se Pk. 148, Færø vedk., Skab 15); sidste Gang nævnes han i Jordebogen 16^{01/02}.

mandens Datter, Katrine. Han er formentlig bleven udnævnt til Kapellan i 1599; i en Erklæring af 11 April 1600¹⁾ fra Rentemestrene til Foged Strange Madsen gives der Ordre til, at der »skal føres Kongl. Majestæt til Regnskab, og Strange Madsen skal indkræve . . . 10 Daler, som Hr. David er bleven forstrakt her af Kongl. Majestæts Rentekammer forleden Aar«, altså til Oprejsen. 1602 ved Hr. Anders's Død har han saa overtaget Embedet. I Forslag²⁾ til at forbedre Præsternes Kaar, udateret, men affattet mellem 1 Juli 1631 og 8 April 1632 staaer ved den til Nord Strønmø foreslaaede Benaadningsgaard: »Hr. David er død.« Det er formentlig Enken efter Hr. David, der omtales som Lem i de Fattiges Hus i Arge³⁾. Han skal have været 20de Mand efter Sigmund Brestesøn⁴⁾.

»Om ham fortælle en Del Folk her i Landet pudserlige Historier, hvilke ere ej værd at anføre, efterdi man kjendelig mærker, at disse Folk har faaet sanket sammen en Hob gammelt Sagn og Historier. sande og usande, om de fordem herværende roman-katolske Gejstlige og ført dem alle alene hen paa denne gode Mand.« (Chr. D.)

1632—49. Peter Hansen Lund, afgaaet 1629 fra Slagelse latinske Skole⁵⁾, immatr. 1630 som Petrus Johannis Lundensis. Den 15 Juni 1631 begjærede han ved Universitetet *publicum testimonium sine attestatione*, »eftersom han ikke vil continuere *studium theologicum*, men drage uden Lands og begive sig *ad aliud studium*, . . . men dette blev ham afslaget«. Dog d. 17 Marts 1632 bevilges der »Petro Johannis, som skal være Præst paa Færø, *publicum testimonium*, endog han ikke

¹⁾ Rentekamrets Forleningsbog Nr. 180, 393—94.

²⁾ Pk. 148, Færø vedk., Skab 15, se foran S. 348.

³⁾ Se S. 319 og 355.

⁴⁾ Winther: Færøernes Oldtidshistorie S. 63.

⁵⁾ Hundrup: Dmitterede fra Slagelse Skole, 1862 S. 5.

haver her paa Akademiet continueret sine 2 Aar¹⁾. Den 28de s. M. ordineredes han²⁾. I Skrivelse af 19 August 1646³⁾ fra Hr. Hans Rasmussen paa Syd Strømø til Biskop Jesper Brochmand bemærker Brevskriveren: »Hr. Peter Lund, min Nabopræst, har ved Landemodet og ved Skrivelse, som han har leveret Kongl. Majsts Foged (*præses regius*), frasagt sig sit Embede i Kirken, idet han søger om Tilladelse til at vende tilbage til sit fædrene Land. Men Grunden til, at han maa rejse bort og forlade sin Menighed, vil han maaske selv tilkjendegive i sin Skrivelse. For mig har han anført Svagelighed og Fattigdom; skulde dette begrunde Ret til at forlade Kaldet, vilde snart de allerfleste søge om Tilladelse. Men dersom han skulde kunne skaffe en anden i sit Sted med det førstkommende Skib til næste Aar, maa han for min Skyld gjerne rejse«. Samtidig benytter Hr. Hans Lejligheden til at anbefale sin Søstersøn, Daniel Bertelsen⁴⁾, Søn af Syssemand Bertel Danielsen paa Ryg, til Befordring, idet han bemærker, at Kansleren, da han havde Afskedsaudients hos ham, havde givet ham Løfte om at ville i Møde komme hans Begjæring i saa Henseende.

Peter Lund kom imidlertid ikke da fra sit Kald; den 3 August 1649 har han i Thorshavn underskrevet Hyldingseden til Frederik den Tredie. Efter Chr. Diurhuus's Optegnelser blev han forflyttet til Norge.

Der fortælles om ham i Hr. Mikkel Arrebos Op-

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. II S. 662—63.

²⁾ Musenii Catalogus.

³⁾ Skrivelse paa Latin i Danske Selskabs Papirer i Rigsarkivet.

⁴⁾ 1649 privat dimitteret og immatr. som Daniel Bartholinus Feroensis, død som Student, se Hr. Rasmus Chr. Ganterups Slægttavle. Paa Vaagø Vaarting 1665 mødte Studiosus Thomas Jacobsen (Tarnowius), Søn af Hr. Jacob Klinte, og fremlagde et Gjælds brev, dat. 1650, fra Daniel Bertelsen til Henrik Nielsen paa Gammel Torv i Kjøbenhavn, stort 16 slette Daler, hvilket Beløb Faderen indgik paa at betale.

tegnelser: »I Kvivig var en Gang en Præst, hedte Hr. Peder, skal være med Tilnavn Lund, og en Bonde i Leinum, hedte David¹⁾, som Præsten plejede at faa Kjød af paa Højtider og anden Tid. En Højtids Morgen sendte Præsten sin Tjener til ham for at faa, som han plejede, og som Leinum er noget langt fra Kvivig, gik Præsten i Kirke, førend Tjeneren kom igjen. Som han da staaer i Prækestolen og tager til Ord i Prækenen: »Hvad siger den gode Mand, David?«, da i det samme kom Tjeneren ind i Kirken og svarede: »Han siger, at Du faaer intet Krop²⁾ denne Gang.«

1650—66. Jonas Mikkelsen (Færø), Søn af Syssemand paa Østerø, Kongsbonde Mikkell Joensen paa Lamhauge³⁾ og Magdalene Andersdatter⁴⁾, immatr. 1644 fra Bergens Skole under Navnet Jonas Michaelis Ferrø-ënsis.

¹⁾ Efter Jordebogen var der paa samme Tid som Hr. Peder en Mand ved Navn David Olsen i Leinum; Præstehistorien fortælles paa lignende Maade andet Steds udenfor Færøerne.

²⁾ Skærpekrop.

³⁾ Mikkell Joensen, død 1648, se S. 192.

⁴⁾ En Datter af Anders Pofvelsen Kolding, Præst i Gloppens Præstegjæld, Nordfjord Len, senere Biskop i Bergen, og Hustru Karen Christensdatter; Magdalene havde tidligere været gift med en Bergens Borger, Niels Joensen. I Pastor em. I. H. Schrøters »Saml. af kongl. Anordninger og andre Dokumenter, Færøerne vedk.«, S. 14, er denne Kvinde fremstillet, som om hun havde haft nogen Indflydelse paa Færøernes Ve og Vel, og derfra er hun i S. Frederiksens »Dansken paa Færøerne Sidestykke til Tydsken i Slesvig« med Tillæg S. 67 bleven omtalt som en folkelig Heltinde (»selv Kvinderne vilde ikke med Taalmodighed taale nogensomhelst Underkuelse«), fordi hun havde ført Klage over Fogden. Hun er imidlertid fuldstændig ufortjent til en saadan Hædersplads; hun er ikke andet end et ondsindet Fruentimmer, der 1639 (Klage med Erklæring af 31 Maj s. A. ibl. Indkomne Breve til danske Kans.) har ført en aldeles uberettiget Klage over Fogden og Mandens Slægt, hvori hun ikke er givet

Ved kongl. Bevilling af 27 April 1657¹⁾ mageskiftede han den Præstekaldet 1632 tillagte Benaadningsgaard i Kvivig med en Gaard paa Kjelnæs. Derhos flyttede han Præstesædet fra Kjelnæs, hvor det tidligere havde været, til Kvivig. Han, der efter Chr. Diurhuus's Optegnelser var Præst i 16 Aar, nævnes sidste Gang paa Tinget i August Maaned 1666²⁾.

Han var gift med:

Anne Johannesdatter (se Hr. Rasmus Chr. Ganterups Slægt-tavle), der blev gift med Eftermanden;

1. Mikkell Joensen³⁾, Badskjær paa Færøerne;
2. Karen Joensen, g. m. Poul Joensen, Øre, Søn af Laugmand Joen Poulsen;
3. Magdalene Joensen, g. m. Sorenskriver Morten Mortensen Højvig, død 1705;
4. Hr. Jonas Joensen eller Jonassen, Præst paa Norderøerne;
5. Johannes Joensen, Chirurg i Randers;
6. Rasmus Joensen.

Medhold, angaaende en hendes Mand tilhørende Baad m. m., og har ikke haft andet end sig selv og Sønnen, Hr. Jonas, i Tanker. For Sønnens Skyld forlod hun Manden og var i Bergen 7 Aar. Da hun kom tilbage, sagde Mikkell paa Tinget om hende, at dersom hans Kone, Magdalene, ikke vilde blive bedre herefter end som tilforn, maatte hun vel have blevet dér, hun var; thi den Tid, hun var hjemme hos hannem, skikkede hun sig meget utilbørlig imod hannem, idet hun løb efter hannem om Nattetide i hans Gaard udi hendes bare Særk med et Hvalspyd og vilde have stukket hannem ihjel, og hans Klæder blev skaaren i Stykker, som de hængte paa Bjælken udi Stuen, med meget andet mere, som han for Skams Skyld ikke nu vilde opregne, se Amtstidende for Færøerne 1891 Nr. 13 ff.

¹⁾ N. R. XII S. 41, 46.

²⁾ Wibergs Præstehistorie har Peter Jacobsen Spjellerup som Præst fra $\frac{3}{2}$ 1665 — $\frac{22}{5}$ 67; hans Udnævnelse har jeg intet Steds kunnet finde.

³⁾ Se S. 212.

1667—1704. Gregers Hansen Varde, immatr. 1660 fra Lund Skole som Gregorius Johannis Wardensis, formentlig Søn af Hans Hansen fra Varde, der 1619 deponerede fra denne Byes Skole, 1627 blev Præst i Klemensker og døde 1645¹⁾). Han er bleven forvexlet med Gregorius Johannis Roskildensis, immatr. 1650, og er derved med Urette bleven tillagt Skylden for, at Planen til Kronborgs Tilbageagelse fra Svenskerne 1659 blev røbet²⁾).

Han udnævntes til Præst 1667, ordineredes 22 Maj s. A., blev Viceprovst 1681, Provst 1701, tog Magistergraden 1690, døde 1704, var gift med Formandens Enke:

Anne Johannesdatter, død 1708;

Anne Gregersdatter, gift med Eftermændene.

Chr. Diurhuus siger om Hr. Gregers, at han var »en sindrig, lystig og skjemtsum Mand«. Hans væsentligste Særkjende var dog snarere Trættekjærhed og Nærighed, og han var en Mand, der synes at have funden sig bedre hjemme paa Tinget end paa Prækestolen.

Med sin Stifsøn, Hr. Jonas paa Norderøerne, havde han aarelange Tvistigheder angaaende dennes Arv; Stif-faderen havde bekostet Hr. Jonas's Skolegang og anden Underholdning, medens denne var borte fra Øerne, og mente, at der hertil var medgaaet mere end hans mødrene Arv. Endelig 1691 bleve de forligte saaledes ved gejstlig Ret, at Hr. Jonas gav Afkald paa mødrene Arv, men Aaret efter begyndte Hr. Gregers igjen paa den gamle Strid ved verdslig Ret; Hr. Jonas paastod sig frifunden, »paa det han en Gang kunde blive entlediget for sin Faders Tiltale og ikke mere foraarsaget af ham hvert Aar

¹⁾ Hundrup, Lærerstanden ved Metropolitanskolen, 1873, S. 94.

²⁾ Roskilde Domscoles Historie IV S. 6; F. Barfod: Danmarks Historie IV S. 1165; Ny kirkehist. Saml. V S. 680; »Færøernes gejstlige Stat« ved C. F. Nielsen, 1879 S. 28; Hist. Tidsskrift V, 2, S. 430.

til hvert Ting at strippe, hvilket ilde anstaaer baade gamle og unge Præster.«

Svigersonnen og Kapellanen, Christopher Müller, der boede i Kvig, medens Hr. Gregers var flyttet til Kjelnæs, var han i stadigt Kjævl med, og Provsten Jacob Klinte havde nok at gjøre med at holde Hr. Gregers indenfor hans rette Grændser.

Forbuddene mod ulovlig Handel regnede han ikke, men for at vare sig selv lod han sin Hustru gaa om Bord paa de fremmede Handelsskibe og tiltuske sig Varer¹⁾.

Det var hans Liv og Lyst at føre Sager baade for sig selv og andre, saa at det tilsidst blev nødvendigt ved gejstlig Ret at lægge en Dæmper paa den. Det, der gav Anledningen hertil, var, at Hr. Gregers og hans Kapellan, Christopher Müller, uagtet Biskoppens udtrykkelige Ordre derom²⁾, havde forsømt at holde den Sognepræsten for Nord Strømø paahvilende Gudstjeneste ved Olai Tinget 1691. Aaret derefter indstævnede den konstituerede Foged, Peiter Jessen, Hr. Gregers og Kapellan for denne Forseelse, og til Bevis for, at Hr. Gregers ved Olai Tinget 1691 var gaaet i Rette, men ikke havde holdt Gudstjeneste, fremlagde han Udskrift af en Dom, afsagt ved Laugtinget det nævnte Aar mellem Hr. Gregers og Joen Jacobsen paa Myggenæs, hvorved førstnævnte var bleven dømt til at efterkomme en Kjendelse om at modtage 20 Søjd, som Joen Jacobsen havde formeget i Indstød, hvorefter Fogden »tilspurgte Hr. Gregers, om han vilde nægte, at han og hans Kapellan, Hr. Christopher Müller, ikke paa forleden Aars Laugting var tilstede udi Havnen. Hertil svarede Magister Gregers, at han syntes, det gik nu til, som den gamle Seneca har sagt: »*Dat veniam corvis, vexat censura columbas*«³⁾. Det er Provsten, Mag. Jacob

¹⁾ Se S. 180.

²⁾ Se S. 188, 366.

³⁾ Verset er iøvrigt ikke af Seneca, men af Juvenals Satirer II, 63.

Christensen Klinte, selv vitterligt, hvad min Svaghed for- gangen Aar var, item er det og Sgnr. Peiter Jessen selv vitterligt, som mig i mit Hus i min Svaghed besøgte, at Helbredelsen den Tid var ingen eller saare liden, eftersom jeg før St. Olai Uge havde ligget henved 5 Uger paa min Sygeseng og ikke formaaet nogen Tjeneste noget Steds at holde for samme Sygdoms Skyld, tilmed er det alle mine Sognefolk vitterligt saavel som flere, at jeg i 4 sam- fælde Uger efter Laugtinget ikke kunde betjene min Præke- stol for Svagheds Skyld. Men at jeg til Laugtinget paa den Tid een Dag eller to præsenterede, var Aarsagen, at jeg for Svagheds Skyld ikke kunde fatte nogen Konzept til Irettelæggelse i Sagen, sær at jeg ikke heller kunde overtale nogen Mand, som Retten i min Sted kunde ud- føre, hvorfor jeg maatte selv ligge i min Baad til Havnen og paa et Kvarterstid efter 2 Dages Forløb besøgte Laug- tinget i samme min Svaghed; hvormange Linier, der kunde af mig være indført, ved Peiter Jessen selv, og Laugtings- bogen kan udvise. Hvad min Kapellan er anlangendes, at jeg ham den Tid ikke Prædikenen injungerede, svares til, at som han, en syg og skrøbelig Mand, for 14 Dage siden kom af Skibet, og jeg aldrig havde læst hans Bestalling, ikke heller var han af den Helbred, at han for Laugtinget udi Embedet kunde indstille sig, hvorfor jeg syntes ikke at have den Myndighed over ham i slig eller anden Maade at presse.

Peiter Jessen begjærede, at Mag. Gregers vilde give paa den forrige latinske Frase en forklarlig dansk Trans- lation, hvortil Mag. Gregers svarede sig ikke andet at have lært til dens Udtydning end det gamle Ordsprog, at stække¹⁾ Fluer og lade Bjørne fare, thi jeg mener, at flere hæderlige Mænd, som maaske var den Tid af bedre Helsen end jeg, holdt her ingen Tjeneste, hvorfor jeg syntes mig

¹⁾ I Protokollen staaer »steche«.

som en syg Mand bedre at kunne undskyldes. — Peiter Jessen svarede til Mag. Gregers's Sygdom angaaendes, at det er vist, at han tilligemed Laugmanden, Hr. Johan Henrik Weyhe efter Mag. Gregers's Begjæring vare kaldede udi Logemente her udi Thorshavn til at forrette en Kommission mellem Mag. Gregers og Hans Hansen, Sysselmand udi Norderø, samme Dag, da han skulde gaa i Rette med Peiter Jessen, og kunde Peiter Jessen den Tid ikke se nogen Sygdoms Tegn paa Mag. Gregers eller hans Kapellan, men betjente sig udi alle Maader resolut med hvis Gud til Traktement forlente, hvorfor han endnu bad Tak, og at Mag. Gregers foregiver, at han ikke udi den Sag mod Peiter Jessen kunde fatte nogen Koncept til sin Sag paa Laugtinget, kunde ikke contenderes til hans Svaghed, men formedelst hans uretfærdige Sag imod den fattige Bonde, som af Domsslutningen kan sees, at han derfor med tilbørlig Straf paa 10 Gl. er bleven anseet. Hvad angaaer hans Kapellans Sygdom, som Mag. Gregers foregiver, da befandt Peiter Jessen hannem udi Kommissionen ligesaa vel som Mag. Gregers og kvalificeret, men ingen af dem paa deres Sygeseng, men ved Bordet hos os andre og ideligen fordreve deres Dage med Besøgelser. Og hvad endelig det angaaer, at Mag. Gregers foregiver, at han ingen kunde overtale at gaa i Rette for sig, saa haver Peiter Jessen endnu aldrig seet, at Mag. Gregers har ladet nogen gaa for sig i Rette, fordi han hidtil Dags haver været snarere tilbøjelig til Trætte og idelig gaaet i Rette baade for sig andre, ja, mere end han som en Præstemand anstod, saa han vel kan kaldes en Junipenter¹⁾, og at bevise Peiter Jessens Foregivende fremtager han endnu en Laugtingsstævning, hvormed Peiter Jessen dette Aar var indstævnet af Mag. Gregers, hvilken

¹⁾ penta, fær., hæfte løselig, digte, lyve. Junipenter maa altsaa være en løs, upaalidelig Person, der ved Juni Omslag holdt Skriversstue og gav Møde i Retten for andre, en Lommeprokurator.

her for Retten forevises, og endnu, dersom det maatte Peiter Jessen tilstedes af Retten, vilde han paa staaende Fod overbevise Mag. Gregers med urykkelig Attest, at han snart aarligen udi mange Sager hidtil Dags har gaaet i Rette mere end som ham burde at forstaa for Andre og være deres Fuldmægtig udi verdslige Sager.

Af Laugtingsprotokollen paaviste Peiter Jessen strax i Retten, at Mag. Gregers 1684 havde ført en Sag for Kjøbmand Søren Fohrmann imod Kjøbmand Jørgen Andersen angaaende 120 Gl. og tabt Sagen; 1683 havde han indstævnet Sorenskriver Peder Sørensen, ligeledes uden at Sagen vedkom ham; 1686 indstævnedes han Vinterfogden om en Bytteshval og gik i Rette for sig og alle Ragstermændene¹⁾; endelig havde han i 1692 en Sag med sin egen Hustrues Moder, Birgitte Rasmussen, angaaende en Guldring, og i 1690 havde han paa sin Hustrues Vegne fordret Skifte efter Svigermoderen. Navnlig begge de sidste Sager vare i høj Grad utilbørlige og godtgjorde, hvor trættesyg og begjærlig Hr. Gregers var; dernæst havde han i sine Indlæg været grov og uhøflig mod Fogden, der havde taget sig af den gamle Kone og var gaaet i Rette for hende. Med Hensyn til Guldringen var Sammenhængen den, at Svigermoderen havde laant sin Datterdatter i Kvalvig den til Prydelse paa hendes Bryllupsdag; Anne, Hr. Gregers's, der var Brudekone, havde ved Brylluppet taget den af Fingren paa Bruden og beholdt den, saa at Hr. Gregers ved Dom maatte tilpligtes at udlevere den. Skiftet angaaende, da havde Hr. Gregers søgt »den gamle Enke til at skifte alt det, som hun i denne Verden ejede, uden aleneste Klæderne paa hendes gamle Krop«. Der var derfor bleven skiftet, »paa det hun en Gang for Mag. Gregers's og hendes elskelige Datters Overløb maatte forskaanes, alt det Løsøre, hun ejede, saa hun intet videre

¹⁾ De, der drive Grinden.

beholdt end de Pjalter, hun laa paa, og de Klæder, hun igik, til hvilket Værk at fuldbyrde ingen bedre Auktor havde været end Mag. Gregers og hans Kjæreste og en Broder, Jacob Bærentsen paa Todnæs¹⁾, som gjorde dem Selskab imod alle andre hendes kjære Børns Villie og Begjæring«.

Peiter Jessen skulde imidlertid ikke trætte Retten; Hr. Gregers's Trættekjærhed var alle vitterlig, og skulde de Protokoller, der vare tilstede, eftersees, og en Extrakt gjøres af alle de Sager, hvori Hr. Gregers var mødt, vilde han sinke Retten i 2 Dage. Hvad den latinske Frase angik, maatte Fogden opfordre ham til at nævne, hvem han sigtede til; ham vitterlig, var der ikke andre end Hr. Gregers og Hr. Christopher, der havde udvist Forsømmelighed.

Ved Dommen, der strax blev afsagt, gik Provsteretten ud fra, at da Præpositus, Hr. Jacob Klinte, havde været fraværende fra Laugtinget, paahvilede det Hr. Gregers, selv om han havde været syg, som Vice Præpositus at holde Præsterne til at efterkomme Biskoppens Ordre med tilbørlig Fyrighed og Ærbødighed, derfor skulde han have befalet sin Kapellan at prædike i Steden for at tilstede daglige Visitationer, der ikke vare Tegn paa Sygdom. For udvist Forsømmelse med Gudstjenesten blev Hr. Gregers »*exemplariter*, andre til Erindring og Opmuntring til Lydighed«. anset med Bøde af 10 Gl. Derhos blev det ham under Straf paalagt herefter »at holde sig fra unødige Trætte, uden han af andre bliver søgt sig til nogen mærkelig *Disadvantage* og ikke søge verdslig Ting uden *Præpositi* Consens, men heller beflitte sig paa, om nogen Stridighed, som og de verdslige kunde mellemfalde, at saadant uden vidtløftige Processer maatte *mediatore præposito* componeres og bilægges, i den Betænkende, at det hellige *ministerium*, som ikke sømmer nogen Skamlæk at modtage, maatte høre ilde hos Modstanderne«. — Dog, selv

¹⁾ En Gaard i Kollefjord.

dette Tilhold var ikke tilstrækkeligt til, at Hr. Gregers kunde falde i Ro.

1690¹⁾ søgte han, idet han havde »ved sine Tjenesters meget vanskelige Forretninger nu paa en 20 Aars Tid samlet sig baade Sygdom og Alderdom, da han vel til Alders traadte til Embedet«, om at faa Christoffer Lars-søn af Slagelse Skole til Medtjener.

1704—21. Christopher Larssøn (Laurssen eller Lauritzen) Müller, født 1660 i Slagelse, deponerede 1679 fra Slagelse Skole, immatr. s. A. som Christophorus Laurentii Mullerus, Hører i 3die Lektie ved Slagelse Skole, Baccalaureus 1685, Hører i 4de Lektie 1685²⁾, Kapellan paa Nord Strømø 7 Marts 1691, Sognepræst 1704, Viceprovst 1715, død d. 24 Juli 1721.

Ikke alene med Svigerfaderen, Hr. Gregers Varde, havde han Retstrætte; 1697 var han for gejstlig Ret i Anledning af, at han havde brugt nogle Penge, tilhørende Vestmanhavns Kirke, uden Kirkeværgernes Vidende, og blev i den Anledning idømt Bøde.

Han var gift med:

Anne Gregersdatter, Formandens Datter, død 1751;

1. Gregers Christophersen Müller, Rektor ved Thors-havns Skole, død 1725;
2. Lars Christoffersen Müller, stud. theol., rejste 1729 fra Øerne til Kjøbenhavn med et Skib, der forliste med Mand og Mus;
3. Peder Christophersen Foss, Degn i Jungshoved Sogn;
4. Anna Maria Christophersdatter, g. m. Hr. Peder

¹⁾ Ansøgn. af 20 Novbr. 1690 i isl., fær. og grønsl. Indl. for 1660—99.

²⁾ Hundrup: »Lærerstanden ved Slagelse lærde Skole«, 1861 S. 44, og »Dimitt. fra Slagelse Skole«, 1862 S. 22.

Pedersen, Syd Strømø, se Hr. Peder Clemensens Slægttavle;

5. Margrete Cathrine Christophersdatter, g. m. Rasmus Poulsen, Skaalevig.

3. Syd Strømø.

1590—1630. Christen eller Christian Pedersen Morsing; »han levede i dette Embede 50 Aar og opnaaede i Verden en Alder af næsten 100 Aar«¹⁾ (Chr. D.); 1583 blev han Kapellan hos Hr. Morten Jespersen Brunck²⁾, og da denne 1590 døde, efterfulgte han ham i Embedet. Samtidig med Chr. Morsing var hans 2de Brødre paa Færøerne, Hans Pedersen Morsing, Sorenskriver og Sysselmand i Strømø Syssel, — Herredsfoged kalder han sig selv, — og Jacob Pedersen Morsing, »den rige Guldsmed«, der efterfulgte Broderen Hans i Bestillingerne³⁾. Fra 1625 til sin Død var Hr. Christen Provst; fra 1628—29 har han formentlig dog været *præpositus honorarius*, og Jens Skive paa Sandø *præpositus ordinarius*. I hans Embeds-tid blev Thorshavns Kirke opført. Præstegaarden laa paa Sydredal; som det sees af Kommissionsprotokollen 17⁰⁹/₁₀ og af en Sag mellem Hr. Chr. Fers's Bo og Eftermanden, har paa Sydredal siden Reformationen »ingen Præst boet undtagen en Fæhyrde, som oppasser Præstens

¹⁾ Treschow: Jubellærere S. 314.

²⁾ L. Debes S. 229. Morten Brunck har underskrevet Tilstaaelse af 26 Aug. 1579 og Klagemaal af 14 og 17 Aug. 1583 over Mogens Heinesøn, Pk. 148, Færø vedk., Skab 15. En Søn af Hr. Morten, hvis Hustrus Fornavn var Bille, er formentlig den 1619 fra Roskilde Skole immatrikulerede Johannes Martini Farinulanus.

³⁾ Se S. 215.

Faar og Kvæg paa hans Avlsgaard«, men Syd Strømø Præst har boet i Thorshavn; han boede »hinsides Elven«. Østen for denne ved dens Udløb i den østre Vaag, hvor nogle Huse, »Storestue« og »Stegershus«, indtil for faa Aar siden laa.

1630—51. Hans Rasmussen (Færø) var født 1603 paa Vaagø, hvor Faderen, Hr. Rasmus Christensen Ganterrup fra Jylland, da var Sognepræst. 1622 udskreves han fra Kjøbenhavns Skole og indtegnedes s. A. ved Universitetet som Johannes Erasmus Ferrarensis; 1624 tog han Graden som Baccalaureus. Hans Præceptor var Professor, Dr. med. Ole Worm; Venskabet til denne holdt sig Livet igjennem; de vexlede Breve med hinanden fra 1626 til 1651¹⁾, og Hr. Hans sendte fra Færøerne til Ole Worm, hvad sjældent han fandt af Fugle, Fisk og Muslinger. Efterat være ordineret 4 Maj 1625 kom han s. A. tilbage til Færøerne som Kapellan hos Provst, Hr. Christen Morsing. Syd Strømø Præst var tillige Rektor ved Thorshavns latinske Skole, og da Hr. Christen var en gammel Mand, maatte Hans Rasmussen besørge baade Skole- og Præstegjæringen for Hr. Christen, indtil han ved dennes Død, 1630, efterfulgte ham i Embedet.

Opholdet paa Færøerne havde imidlertid sine Skyggesider, — der var i de Aaringer ikke sikkert at bo og bygge, Tyrken huserede slemt under og paa Landet, — saa, skjøndt Hr. Hans havde opnaaet, at Gaarden, Nordredal, som Annexgaard 1632 var bleven henlagt til Kaldet, og 1633 var bleven Viceprovst med Successionsret, naar Provsten, den gamle Jens Skive paa Sandø, døde, var det dog hans Agt ikke at vende tilbage til Øerne, som han med Hustru og Børn havde forladt i Efteraaret 1632²⁾.

¹⁾ Wormii Epistolæ 1751, S. 371—72.

²⁾ Pk. 148, Færø vedkom., Skab 15, nogle Optegnelser om Hans Rasmussen, udat., men fra 1633.

Inden sin Afrejse havde han stillet i Udsigt, at han vilde vende tilbage, men da hans Menighed frygtede, at dette ikke vilde ske, og at ingen anden vilde søge Embedet og »drage saa langt bort til helt fremmede Folk, besynderligen eftersom de høre, at han drager derfra af Frygt for Tyrken«, ansøgte man om, at han maatte faa Befaling til at overtage Kaldet igjen. Biskop Hans Resen beordrede¹⁾ ham til at afstaa »Kaldet til Hellig Gjæst Sogn« i Kjøbenhavn, hvor han strax havde faaet Tjenesten enten som Kapellan ved Hellig Gejst Kirke eller som Sognepræst til Kjøbenhavns ældre Tugthus i Hellig Gejst Sogn, og 1633 vendte han tilbage til Øerne.

Provsten Jens Skive levede helt indtil 1648, saa det knob for Hr. Hans med Indtægterne, og han maatte tilmed besørge alle Provsteforretningerne. 1646 blev han udnævnt til Provst og fik Provstegaarden, medens Jens Skive til sin Død var *præpositus honorarius*. Ved sin Udnævnelse var han i Kjøbenhavn²⁾, og han ansøgte da Biskop Jesper Brochmand om, at han maatte blive tilstaaet nogen Godtgjørelse for sin Tjeneste og sine besværlige Rejser for Jens Skive i Provstegjæringen i alle de forløbne Aar, først 3 Aar som Præst, derefter 13 Aar som Viceprovst, »og dersom jeg hos den høje Øvrighed kunde ved Bispens Intercession erlange, at jeg en Gaard, ved Navn Kirkebø, strax hos Thorshavn liggendes, udi Steden for Provstegaarden kunde bekommet, formedelst den Gaard ligger mig saa langt fra Haanden og udi en anden Ø, skulde det være mig en god Hjælp og Hans kongl. Majestæt en ringe Skade«. Dette sidste Ønske fik han imidler-

¹⁾ Skrv. af 24 Juni 1646 fra Hans Rasmussen til Biskop Jesper Brochmand; Originalen i »Danske Selskabs Papirer« i Rigsarkivet; se Østs Arkiv 1830 S. 87.

²⁾ Den 20 Juli 1646 kom han tilbage, se Skr. 19 Aug. 1646 til Biskop Jesper Brochmand i »Danske Selskabs Papirer« i Rigsarkivet.

tid ikke opfyldt; derimod fik han, »eftersom tilfælles Haugepart giver almindelig Klammer i Landet«, 1647 Fæsteret for sig og fremtidige Præster med Enker til den Annexgaarden tilstødende Del af Gaarden Nordredal¹⁾).

Han var vel lidt af sin Menighed i Thorshavn, saa at den frivillig, i Steden for at svare Præstetal, gav Offer paa de 3 aarlige Højtider, hvilket den vedblev med helt til mod Slutningen af det 18de Aarhundrede. Hans Efterfølger, Lucas Debes²⁾), berømmer Thorshavns Menighed herfor i stærke Udtryk: »Herren lade deres Bønner agtes for sig ligesom et Røg Offer og deres Hænders Opløftelse ligesom et Aftens Offer!« — »uanset, siger jeg, de ej give dette Offer«, tilføjer han for at bekræfte sin uegenyttige Stilling overfor dette Offer, som Hr. Lucas dog synes ret glad ved.

Hr. Hans har haft en ikke ringe Indflydelse hos Kongen, formentlig gennem Ole Worm og dennes Venner. Foruden at han skaffede Syd Strømø Præstekald og tillige hvert af de andre Kald en Annexgaard samt fik Fæsteret til Nordredal, opnaaede han store Gaver til Skolen³⁾). Alle de Benaadninger, den færøske lærde Skole og dens Disciple have nydt, skyldes Hr. Hans, som i hele sin Embedstid viste stor Iver for Skolevæsnet. Før hans Tid blev Disciplene underviste i et Kammer hos Præsten; han fik opført en Skolebygning, der laa vesten for den ny Præstegaard, Reingaard, som han byggede paa Tingens indenfors Skandsevoldene. Reingaard var en rummelig Bygning, bestaaende af 4 Længer, tildels af Bindingsværk, med Kjælderrum under den nordre Længe og brolagt Gaardsplads; den benyttedes som Præstegaard indtil 1728. Skolebygningen blev færdig 1628; Hans Rasmussen skriver⁴⁾:

¹⁾ Se S. 310.

²⁾ S. 308.

³⁾ Se S. 310.

⁴⁾ Se Skrv. af 24 Juni 1646.

»siden haver jeg informeret Disciplene efter den Vis og Maner, som haver været brugelig udi Kjøbenhavns Skole, der jeg dør samme Steds militerede og haver paa adskillige Tider udsendt nogle Personer til Skolen her i Kjøbenhavn«.

Den første danske Skole paa Færøerne skyldes Hr. Hans; Undervisningen dør besørgetes af Kirketjeneren ved Thorshavns Kirke.

Hans Rasmussen var gift med:

Anna Rasmusdatter, Datter af Hr. Rasmus Sørensen paa Vaagø.

1. Rebekka Hansdatter, g. m. Hr. Jacob Christensen Klinte, Østerø;
2. Christen Hansen, Vinterfoged, medens Johan Heideman var Foged;
3. Bærent Hansen;
4. Lucie Hansdatter;
5. Raket » ;
6. Anna » , død 1716, 90 Aar gl., g. m. Sorenskriver Niels Jacobsen, Glibre.

Hr. Hans, der var svagelig af Helbred, opnaaede ikke nogen høi Alder. Hans Gravsten, der laa over hans Begravelse i den gamle Kirkes Kor og ved Kirkens Nedbrydelse henlagdes paa den gamle Kirkegaard udenfor Landskyldboden, hvorfra den 1893 opsattes i den nuværende Kirkes Kor, bærer følgende Indskrift:

»Herunder ligger begravet hæderlig og vellærd Mand, Hr. Hans Rasmussøn, Sognepræst og Skolemester i Thorshavn og Religjøs Provst paa Færø, som døde 1651 den 14 Martii i sin Alders 48 Aar. — Gud give hannem en glædelig Opstandelse. — *Memento mori. Hodie mihi, cras tibi.*

Esaias LVII Cap. 1 & 2: Den Retfærdige omkommer, og der er Ingen, som lægger det paa Hjerte, og hellige

Folk blive bortsamlede, og Ingen giver Agt derpaa, at de Retvise bliver borttagne fra Ulykken, og de, som have vandret rettelig for Dig, kommer til Fred og Hvile i deres Sovekammer. — Kom Døden i Hu. Idag hos mig, Imorgen hos Dig. Amen.«

Han overlevedes af sin Hustru, der blev gift med Eftermanden¹⁾.

1652—75. Lucas Jacobsøn Debes fødtes 1623 i Stubbekjøbing, hvor Faderen, Jacob Nielsen, der 1633 døde som Præst paa Bogø, var residerende Kapellan. 1647 immatrikuleredes han ved Universitetet fra Slagelse Skole²⁾ som Lucas Jacobi Devetzius. 1651 den 12 Juli ordineredes han og kom Sommeren s. A. til Færøerne³⁾ for at være Kapellan hos Hans Rasmussen; denne var død ved hans Ankomst, og Aaret efter udnævntes Lucas Debes til Sognepræst og Rektor. Ved Universitetet havde Ole Worm været hans private Præceptor, og med denne vedligeholdte han Forbindelsen⁴⁾. 1667 udnævntes han til Viceprovst, 1670 blev han Landprovst, Maj 1673 Magister. 1652 havde han ægtet Formandens Enke, der overlevede ham; Ægteskabet var barnløst.

Den 7 Marts 1656 opnaaede han kongelig Benaadning paa, at 2 Mk. Jord, Sandegjærde, liggende ved Thorshavn,

¹⁾ Den i C. F. Nielsen: »Færøernes gejstlige Stat« S. 17 nævnte Blasius Hansen Hafn, immatr. 1620, der skal være uduævnt til Præst i Syd Strømø d. 23 April 1632, har jeg ikke noget Steds fundet nævnt i Forbindelse med Færøerne. Hans Rasmussen var paa Øerne d. 14 Juli 1632, og han nævnes i Benaadningsbrevet af 8 April s. A. Petrus Blasii Færøensis, immatr. 1660, er ikke en Søn af Blasius Hansen, men af Kjøbmand paa Færøerne, Blasius Rasmussen; 1668 nævnes han som »hæderlig og vellærd« og var da i Besøg paa Øerne.

²⁾ Hundrup: Dimitterede fra Slagelse lærde Skole, 1862 S. 10.

³⁾ L. Debes S. 100.

⁴⁾ Skrv. 22 April 1652 i Wormii Epistolæ 1751, II S. 1117.

maatte tilkomme ham og Efterfølgere mod at svare den sædvanlige Fæsteafgift; disse 2 Mk. Jord havde Soren-skriver Gabriel Mitens haft i Fæste til 1640, og derefter havde Hans Rasmussen og Lucas Debes fæstet dem.

Ved at Lucas Debes optraadte for Befolkningen lige-overfor Fogden og Lensherren, baade med Hensyn til Skandsearbejdet, Fogdens Overgreb og Handelens Drift, kom han til at staa i et spændt Forhold til Magthaverne.

Hvilken fremskudt Stilling han indtog, hvorledes han var Befolkningens Talsmand, og med hvilken Dygtighed han talte og førte dens Sag, derom bærer Færøernes Historie i de Aar, han var Præst paa Syd Strøøm, rigt Vidnesbyrd. Som Talsmand stod han med en Uforfærdethed, man ikkun kan beundre; han var den eneste, der lagde Ryg til og turde træde offentlig frem; de, hvis Sag han talte, var rede til ved første Lejlighed at lade ham i Stikken, saaledes f. Ex. da han søger at lette det byrdefulde Skandsearbejde for Thorshavns Mænd¹⁾, eller da han 1670²⁾ overleverer den kongelige Kommissarius den Besværing over Fogden m. v., som han har affattet. Det er en Kryben i Skjul uden Lige og en Mangel paa Taknemlighed og Paaskjønnelse af hans uegennyttige Arbejde, som man ikkun kan finde oprørende.

Han led under denne staaende Strid, hvor han maatte agte paa sig, at han ikke forløb sig. Man kan selvfølgelig ikke i Tingbøger vente mange Udtryk for Sjælstilstande; det er kun undtagelsesvis og tilfældig, man finder Spor heraf. Da han Juledag 1657 var paa Vejen fra Thors-havn til en af sine Sognekirker, Kirkebø, for at forrette Gudstjeneste, sagde han til sin Skydsmand, at han var glad ved, at han kom bort fra Thorshavn idag; »jeg ved, dersom jeg havde prædiket hjemme, jeg havde blevet for-

¹⁾ Se S. 271.

²⁾ Se S. 85.

tænkt, for det falder mig saa at prædike af Texten«. Det var Dagens Lektie om Stephanus, der let vilde have faaet Hjertet til at løbe af med Munden.

Forholdet mellem ham og Fogden gjordes til Gjenstand for en Iagttagelse saa smaalig, som man kun kan tænke sig i et saa lille og afsondret Samfund som det færøske. Da der paa Tinget 1658 føres Vidner bl. a. om Sandegjærde, finder Laugmanden Balzer Jacobsen sig foranlediget til at lade 2de Mænd vidne, »at Johan Heideman gjorde Reverens for Hr. Lucas Jacobsøn og vendte siden Ryggen til, og Hr. Lucas Jacobsøn bukkede med Hovedet igjen«. Der toges Parti for og imod selv af Laugmanden, naar han sad i Retten; paa samme Ting 1658 lader Laugmanden i en anden Sag tilføre Tingbogen, at Hr. Lucas havde skrevet »som en Skjælm«, og at Laugmanden sagde til Hr. Lucas: »Fy Dig an.«¹⁾

At Hr. Lucas ikke nød nogen Tak²⁾ for det Arbejde, han gjorde, og de Ofre, han bragte for den Befolkning, han var sat imellem, kunde ikke heller andet end pine ham og gjøre, at han maatte føle sig som en fremmed blandt fremmede. Fortalen til de 2 Bøger, han har skrevet, daterer han »udi min Pathmo«. og Decbr. 1673, efterat han i Kjøbenhavn havde seet, at hans Virken for Færøernes Vel var kronet med Held, skriver han i Fortalen til »Kongl. Majestæt ved Propheten Jeremiam afmalet«. inden han vendte tilbage til Øerne, at han vel »ikke udlændiske, saasom den, der er født i Danmarks Rige, dog udlændiske, saasom den, der lever udi et vidt fra mit fæderne aflaggende Land, ofte med David haver maattet klage: »Ve mig, at jeg er fremmed iblandt Mesek, og jeg

¹⁾ Sagen, mellem Joh. Heideman og Lucas Debes, drejede sig om, hvorvidt sidtnævnte var gaaet i Borgen for Stifsønnen Christen Hansen, der havde været i Heidemans Tjeneste, men havde forladt den uden Opsigelse, se S. 395.

²⁾ Se S. 104.

skal bo iblandt Kedars Boliger, det bliver min Sjæl langt at bo hos dem, som hade Freden; jeg holder Fred, men naar jeg taler, da begynde de Krig.«

Der kan, og det med nogen Grund, indvendes mod Hr. Lucas, at han blandede sig i mere, end hvad der strengt taget vedkom ham og hans præstelige Gjerning. Med Raad og Daad stod han de andre Præster, Thors-havns Mænd og hvem anden, han mente led Uret af Fogden eller af Laugtinget, bi i og udenfor Tinget, men hans Trang til Virksomhed, hans Retfærdighedsfølelse og den Stilling, han nu en Gang var kommen til at indtage overfor Magthaverne, førte det med sig.

Sammen med Lærdom besad han en praktisk Evne og en Dygtighed i at fremstille en Sag, mundtlig eller skriftlig, som sikrede den et heldigt Udfald; men ved Siden heraf maa han have haft en vindende Personlighed. Da han i Krigsaarene 1658—59 tog fra Øerne for at opnaa Begunstigelser for Skolen og sig selv, blev Skibet opbragt af de Svenske og ført til Gotenborg, men ved sin Lærdom og sine Prædikener vandt han Kommandantens Yndest, saa at der tilstodes ham Friheder i hans Fængsling¹⁾. Først Foraaret 1661 kom han tilbage til Øerne²⁾.

En Torn i Øjet var han baade paa Lensherren og Fogden. Det er et alt andet end godt Skudsmaal, Foged Johan Heideman giver ham i Skriv. af 25 Oktbr. 1660³⁾, og Foged Søren Pedersen (Skougaard) gjør alt, hvad der staaer i hans Magt for at hindre Lucas Debes i at komme fra Øerne og forebringe de Klagemaal, der førtes⁴⁾. Det lykkes Fogden 1670 og 1671, men 1672, da Lucas Debes kom til Kjøbenhavn efter at have benyttet den Tid, han var bleven nødt til at blive tilbage paa Færøerne, til at

¹⁾ Worms Lexicon I, S. 249; foran S. 311.

²⁾ Se S. 315.

³⁾ Se S. 312.

⁴⁾ Se S. 86.

samle Bevismateriale mod Fogden, satte han for den kongelige Kommission 1672—73 igjennem, hvad han vilde. — At uskadeliggjøre ham søgtes ogsaa ved at faa ham afskediget. Da Ostindiefareren, »Walchern«, Efteraaret 1667 var strandet ved Kvivig¹⁾, havde Eldevigs Mænd leveret Lucas Debes nogle udskaarne Stene, de havde fundet i en Kiste, og han havde givet dem 1 Td. Øl derfor. Det hele var gaaet fuldstændig aabenlyst til, og Hr. Lucas var berettiget til at tro, at Bjergerne, saaledes som almindelig skete, havde faaet deres Bjergeløn *in natura* af, hvad der fandtes i Kisten. Ostindiefarerens Befuldmægtigede fordrede Stenene udleveret, hvilket skete, men dels i Anledning af dette Kjøb, dels fordi Lucas Debes for Svigersønnen Jacob Klinte var mødt paa Tinget i en Sag angaaende Rettighed til et Stykke af Skibsvraget, udvirkede Lensherren et kongeligt Mandat, hvorved han suspenderedes som Viceprovst. Fred. Gabel omtaler dette i sin Skrivelse af 5 Febr. 1673, fremlagt for Kommissionen 1672—73: »og ved han sig selv bedst at erindre, hvor hans provstelige Dignitet den Tid blev af Hans Majestæt med andre Benaadninger tilbagetagen, og han med en Deprecation løs slap.« Det er i det hele stærke Udtryk, Fredr. Gabel i denne Skrivelse bruger om Hr. Lucas's »urolige og oprørske Gemyt«, og han udtaler Forventningen om, at han ved Generalfiskalen maa blive tiltalt.

Smaat var det i Hjemmet; ved at ægte Formandens Enke havde han faaet 9 Stifbørn at forsørge. 1652 den 16 Septbr.²⁾, da han beder Otte Nielsen Krag til Voldbjerg og Trudsholm, der da var øverste Sekretær i Kanseliet, om at overrække Kongen en Ansøgning, skriver han til denne: »jeg sidder i stor Gjæld til Kjøbmanden paa Færø for det, som er udtagen til min Nødtørftighed og Spar-

¹⁾ Se S. 208 og 441.

²⁾ Indk. Breve til Danske Kans.

sommelighed, og jeg ved ikke, hvorledes jeg saadant skal betale og fremdeles mit Brød med færøske Vare bekomme, eftersom jeg sidder her paa haarde Stene, haver 9 faderløse Børn, blandt hvilke een er ikkun forsørget, bruger ingen Fiskeri, fordi jeg her paa Steden ikke kan holde Folk dertil, hvorudover det skeer tidt og ofte, at jeg neppe kan faa saa megen Fisk, at jeg og mit Hus paa en Tid kan opæde, og derfor fremfor andre mere Korn og andet maa kjøbe til at fortære og mindre af mit Kald, Gaarder og Hus kan forhverve til at betale.«

Af Stifbørnene forvoldtes der ham megen Sorg. Christen Hansen, der var i Johan Heidemans Tjeneste, forlod denne uden Fogdens Minde; han havde ikke gjort Rede for sine Oppebørsler som Vinterfoged, hvorfor Fogden gjorde Ansvar gjældende mod Hr. Lucas, der var gaaet i Borgen for ham. Stifsønnen synes at være bleven fængslet, thi Juni 1657 finder Hr. Lucas sig foranlediget til paa Tinget at spørge Barbara Olufsdatter, »om hun ikke var kommen til hans Hustru i Storekove og sagt derinde, om hun vilde det have, da vilde hun faste og bede 3 Fredage, at dennem skulde vederfares ondt, som havde taget Christen Hansen.« Barbara, der strax vejrede Sigtelsen for Papisteri, vilde kun erkjende, at hun havde tilbudt at faste for Christen, »at det skulde gaa hannem vel og ikke nævnede nogen Fredag«; Sagen mod hende blev derefter henvist til gejstlig Ret. Christen Hansen blev ikke straffet, og 1659 var han i Kjøbenhavn¹⁾.

Stifdatteren, Raket Hansdatter, tilføjede Hr. Lucas en endnu større Sorg og gav Anledning til, at han kom i Strid med Lieutn. Claus Becker, Kommandant paa Skandserne. Raket var trolovet med Knud Jacobsøn, men, medens hendes Fæstemand var fraværende fra Øerne, blev hun Juli 1668 besvangret af Claus Becker. Hun paastod

¹⁾ Norske Tegnelser X, Fol. 143.

vel, at hun var krænket mod sin Villie, og at hendes Skjørt var sønderrevet, men hun havde ikke, saasnart hun var kommen i sin Frelse, klaget over den Vold, som var overgaaet hende, og Claus Becker paastod ogsaa, at hendes Villie var saa god som hans i den Gjerning. Trolovelsen mellem Rakel og Fæstemand blev hævet ved Provstemodets Dom¹⁾.

Claus Becker stævnedes samtidig hermed Hr. Lucas, idet han klagede over, at denne, efterat Claus Becker havde gjort sig skyldig i Lejermaal, ikke vilde tilstede ham Alterens Sakramente, hvorover han var kommen i stor Desperation, nu laa syg og var hindret i at indgaa Ægteskab, som han paatænkte; desuden havde Hr. Lucas ved Udraaben og Skjælden fra Prækestolen forvist ham af Kirken, — alt, skjøndt han havde tilbudt sig at udstaa Kirkens Disciplin enten i Thorshavn eller andet Steds. Tilmed var Rakel, der var ligesaa skyldig som han, allerede tilstedet Sakramentet og ikke paa det Sted, hvor Lejermaalet var begaaet, men hos Hr. Gregers Varde i Kollefjord.

Hr. Lucas svarede, at det ikke var ham, men derimod Claus Becker selv, der ved sin Gjerning havde unddraget sig Sakramentet; han havde henlevet længe som Sakramentets Foragter, Menigheden til største Forargelse, og været en Skjørlevner, Ægteskabs Forstyrrer og det hellige *ministerii* Undertræder og Forhaaner. Desuden, »Recessen byder, at en Tyv ikke skal aabenbarlig afløses, førend han er benaadet til Tinget, og Ordinantsen siger, at en Manddraber skal ikke gives Sakramentet, førend han haver forligt sig med Sagvolderen, — i lige Sager er lige Dom. Claus er kommen i mit Hus, dér jeg var til Sengs og havde udstjaalet, ikke Gods og Penge, som han kunde betale mig igjen, men det, som af mig med Penge ikke

¹⁾ Gejstl. Mødeprotokol, Fol. 5; Ny kirkeh. Saml. VI, S. 464 ff.

kan kjøbes, eller, frataget, mig betales; havde han dræbt mit Barn, da var mit Embedes og Huses Spot, ja, min Bedrøvelse mindre, og jeg letteligere kunde tilgive hannem Sagen.« Naar Rakel var stedet til Skrifte hos Hr. Gregers, var det, fordi hun havde født Barnet dér, havde været der i lang Tid, ikke paa Grund af Storm og Uvejr i Høstens Tid kunde komme til Thorshavn og saa inderlig havde bedt derom; enhver kunde vel ogsaa sige sig selv, hvorledes hans Hjerte maatte være ved selv at tage hende til aabenbar Skrifte. Claus behøvede derfor ikke at forarge sig herover og begjære Afløsning andet Steds end i Thorshavn. Sagen var nu for Retten; førend den var til Ende, kunde og vilde han ikke tage Claus til Alters, og der var ingen, som kunde tvinge ham dertil. Claus havde ikke gjort det ringeste for at stille ham tilfreds; han havde ikke en Gang til Ydmygheds rette Tegn løftet sin Hat af, naar han gik Hr. Lucas forbi. Denne havde ikke ved Udraaben og Skjælden forvist Claus fra Kirken; Claus havde nemlig sat sig øverst i Menigheden lige foran Hr. Lucas, og denne havde da sendt Kirketjeneren til ham og ladet ham tilkjendegive, at han skulde sætte sig længere ned. Claus havde ogsaa efterkommet denne Opfordring, og de følgende Søndage var han gaaet op paa Pulpituret. Ligesaalidt havde Hr. Lucas ved at nægte Claus Sakramentet foraarsaget hans Desperation; Folk, der laa udi stor Desperation, raabe og klage sig over deres Hjertes Utaalmodighed og beængstiges og bære sig ikke ad som Claus, der selv klager over, at han er despereret, og at han hindres i at indgaa Ægteskab. Skulde Claus faa Medhold, saa maatte Hr. Lucas, saaledes endte han, hellere være en Svinehyrde, og da skulde han snart trædes under Hundes og Sviners Fødder eller af dennem ganske sønderrives.

Anden Dagen, efterat Forhandlingerne for Provsteretten vare begyndte, sendte Claus Bud til Hr. Lucas, at

han laa paa sit yderste, og bad om, at han maatte blive tildelt Alterens Sakramente. Hr. Lucas gik da til ham sammen med Hr. Gregers Varde og Hr. Daniel Mikkelsen. Ingen af dem kunde se nogen Dødsens Tegn paa Claus, men »Gud alene ved vor Døds Time, enten vi ere friske, maadelig syge eller overmaade syge,« og Hr. Lucas tildelte ham derfor Sakramentet; skjøndt han, og vistnok med Rette, havde nogen Mistanke til, at Claus havde »noget Anslag udi denne Sags og Tids Omstændighed,« henstillede han det dog alene til den alvidende retfærdige Gud og Dommer.

Claus Becker havde nu skaffet sig Afløsning, og Forhandlingerne drejede sig derefter om, hvorvidt Hr. Lucas tidligere havde været berettiget til at nægte ham den.

Provsterettens Dom frifandt Hr. Lucas, idet den gav ham Medhold i, at da Claus meget groveligen havde forset sig mod ham, hans Embede, Person og ganske Hus og dog ingen Ydmygheds Tegn vilde lade til Syne, sin grove Forseelse udi egen Person at afbede, ikke heller selv havde begjært Absolution, men gennem andre, var det med Rette, at Hr. Lucas havde holdt ham fra Sakramentet. Ligesaalidt fandt Provsteretten, at Hr. Lucas havde udvist Claus af Kirken ved at betyde ham, at han skulde sætte sig længere ned i Kirken, eller foraarsaget hans Desperation ved at nægte ham Afløsning, da de 2de Præster, som vare tilstede ved hans Absolution, ikke saa Tegn til nogen Fortvivlelse, »men ellers, hvorledes hans Hjerter udi samme hellige Handel haver været dannet, dømme vi ikke om, men sætter det ind til Gud, som er alle Hjerters Ransager, og til hans høje ærværdige Biskoppen, som haver dybere Forstand i saadanne Samvittigheds Sager.«

Provsterettens Dom faldt d. 1 August 1670, og da den kongl. Kommissarius, Jens Rodsten, med det første var i Vente, søgte Hr. Lucas at faa Claus Becker fjernet

ved at klage til Jens Rodsten over ham. Han lod derfor samtidig med, at Provsterettens Dom faldt, optage et Tingsvidne over, hvorledes Claus Becker havde haanet ham, og i den Ansøgning, ¹⁾ han overleverer den kongl. Kommissarius, giver han en meget omstændelig Fremstilling af Claus Beckers Forhold overfor ham og Rakel. Efter denne Fremstilling har Claus Becker voldtaget Rakel, »og haver han ikke ladet sig nøje med saadan Spot mod mig og mit Hus, men endog efter saadan hans begangne skammelige Synd ej skammet sig ved mig og min fattige Hustrues Person at affrontere, dèr jeg med min Hustru og fornævnte Stifdatter gjorde en af vore Børn²⁾ udi sin Bortrejsning nogen liden Geleide paa et Skib, og jeg for min Hustrus store Svaghed tog strax Afskeden, han da forhindrede min Hjemfart,³⁾ og der jeg saadant højlig fortrød, haver han, ligesom triumferende over min Skjændsel, da mig dog uvitterlig, med leende Mund sjunget over mig, min Hustru og Datter: »Fal tra la la la« etc. Idet han kort derefter om Nattetide er kommen til mit Hus og banked paa Kammervæggen, dèr som fornævnte min Stifdatter laa indenfor, og dèr hun ved saadan uformodelig Banken haver befalet Drengen, som laa i Kamret hos sig, at gaa ud og se, hvad der var, haver han stiltiendes indsneget sig til hende. Og nogen Tid derefter udi sin store Drukkenskab over Midnat er han i lige Maade ankommen og banked paa samme Væg, og dèr hun vidste, hvad samme Banken betydede, og derfor ladet det betæmme⁴⁾, haver han udi sin ubesindede Fuldskab blevet ved at banke, indtil han haver opvakt mig af Søvn, at jeg maatte gaa ud udi min Skjorte om Vinternat at forhindre saadan

¹⁾ Gejstlig Mødeprotokol Fol. 18.

²⁾ Bærent, der rejste fra Øerne Septbr. 1668.

³⁾ ved at fastholde Fangelinen.

⁴⁾ lade bero, lade staa hen, ikke tage Hensyn til.

hans sodomitiske Raseri, hvilket han altsammen haver gjort, at han desmere kunde gjøre hende berygtet og lige skyldig i den Gjerning med sig.« — Først i Septbr. 1675, samtidig med at Lucas Debes døde, kom Claus Becker bort fra Øerne.¹⁾

For al den Sorg og Fortrædelighed, der foraaarsagedes Lucas Debes, søgte han Fred i sin Præste- og Skolegjerning og i Undersøgelsen af det for ham fremmede i Natur og Folkeliv paa Færøerne. Resultatet af sine Undersøgelser nedlagde han i sin »Færoæ et Færoa reserata«, der udkom 1673; den er endnu en Hovedkilde for dem, der ville søge Oplysning om Færøerne, og den vakte, da den udkom, stor Opsigt.²⁾ Den lærde jydsk Bonde, Peder Dyrskjøt, skriver Marts 1703 til Aalborg Biskop, Jens Bircherod³⁾: »Den færøske Traktat har jeg ikke før haft, men har hørt megen Tale derom. Det er og en rar Beskrivelse. Jeg har haft haardt ved at beholde den for Folks Begjæring om Fremlaan, som jeg ingenlunde vilde tilstede, men derfor for Gjennemlæsningen og Extrahering desto snarere sender Eders Velbaarenhed igjen, fordi mine Børn ogsaa vilde læse den, saa at jeg var ræd, den skulde stødes og slides for meget.«

Samme Aar udgav han sin »Kongelig Majestæt ved Propheten Jeremiam afmaled, af Guds, Naturens og alle Menneskers Low forklaret, hvorved alle enfoldige Undersatter undervises om Kongelig Majestætis Værdighed, Barmhertighed, Myndighed, Besværlighed, Nyttelighed og Skrøbelighed. Og der imod igjen Undersatternes mod deres Kongelige Majestæt pligtskyldigste og allerunderdanigste Ærbødighed, Kierlighed, Lydagtighed, Tjenstvillighed.

¹⁾ se S. 286.

²⁾ er oversat paa Engelsk, London 1676, og paa Tydsk, Kbhvn. 1757.

³⁾ Samlinger til jydsk Topografi og Historie III 1871 S. 266.

Skatskyldighed og Taalmodighed.◀ Det, der gav Anledning til denne Bog, var den Text, Hr. Lucas havde valgt d. 19 Aug. 1670,¹⁾ da han prædikede i Thorshavns Kirke ved Arveedens Aflæggelse til Christian den Femte, nemlig Profeten Jeremia's Ord: »Vor's Hoffvedets Krone er affalden◀. Han »befandt mere Dybhed om en Kongl. Majestæt at ligge skjult udi denne Lignelse, i Guds, Naturens og alle Menneskers Lov funderet, end som jeg nogen Tid tilforn havde overvejet eller og udi de kano-niske saa vel som lærde Mænds Skrifter havde befundet◀; Bogen, der er paa 364 Sider med en lang Fortale, tileg-nede han Christian den Femte. — Nogen stor Indtægt havde Hr. Lucas neppe af sin Forfattervirksomhed; Bø-gerne udkom paa hans egen Bekostning. Januar 1674 hen-laa hos Forhandleren, Christian Gertsen ved Højbro, 750 Expl.r af »Færøernes Beskrivelse◀ og 370 Expl.r af »Kongl. Majestæt◀, hvilke Hr. Lucas's Eftermand arvede, da Lucas Debes d. 28 Septbr. 1675 afgik ved Døden.

1675—91. Gregers Pedersen (Viborg), Søn af Hr. Peder Hellesen Viborg paa Østerø, immatrikuleredes 1666 fra Kjøbenhavns Skole som *Gregorius Petri Feroënsis*, udnævntes 5 Oktbr. 1670 til Kapellan hos Formanden, or-dineredes 18 Nvbr. s. A., men kom først næste Foraars²⁾ til Øerne. Da Lucas Debes 1675 afgik ved Døden, efter-fulgte han denne i Embedet.

Hvor forsømmelig Hr. Gregers var i sin Skolegjerning, er tidligere³⁾ vist, men ogsaa for Forsømmelse i sin Præstegjerning faaer han 1689⁴⁾ af Biskop Bagger en meget alvorlig Tilrettevisning: » . . . Imidlertid har jeg

¹⁾ se S. 198.

²⁾ Se L. Debes S. 19.

³⁾ Se S. 305.

⁴⁾ Gejstl. Mødeprot. Fol. 49.

og perdoneret ovenbemeldte Hr. Gregers for sin Forsømmelse i hans Gudstjeneste, *sed caveas posthac, ne quid pejus ipsi contingat*, hvilket jeg hermed *semel pro semper* alvorligen vil have ham advaret. Jeg ved vel, at det er besværligt der i Landet ofte at kunne komme til sine Menigheder, men en retsindig Gudstjener maa dog ikke se derefter og allermindst sætte Guds Tjeneste tilbage for sin egen, thi hvad Tanker kan Folket vel have om den Sjælesørger, der sørger mere for sin Krop end for deres Sjæle. Naar det er saa usikkert at komme frem til sit Sogn, maa man tage saa meget længere Tid, at man nogenlunde *eventualement* kunde komme der til den rette Tid. Ingen af Eder¹⁾ vilde tage Exempel af hannem i dette Fald og for saadanne verdslige Bekymringer forglemme det, som er det rette, og han er sat til. Det kan vel ikke i slig Tilfald tilregnes Menigheden, om de forsømmer Christi Guds Tjeneste for at befordre deres egen, efterdi det kommer ikkun for *extraordinarie*, og den Tid, som de da lade gaa forbi, naar Hvalfisken tilgik, som er en almindelig Guds Velsignelse, maatte man se, den var ej kommen mere igjen. Men det er *dispar ratio* herudi med en Gudstjener, som er dertil kaldet, at han skal forrette sin Tjeneste paa den og de Tider, som ere anordnede til den almindelige Gudstjeneste, og ikke staaer det i hans Magt at forandre, oprette eller afskaffe det. Dersom en Del af Menigheden maatte siges at være borte, saa ved jeg dog, at en Del er igjen tilbage, at de ikke forløbe deres Hus og Hjem tilsammen, og disse er han da pligtig at prædike for.

Hvorfore jeg *fraterne* vil have Eder samtlig ombedet og paa mit Embedes Vegne alvorligen befalet, at I for ingen Del herefter i saa Maader understaa Eder at for-

¹⁾ Det samlede Præsteskab.

lade og forsømme Eders Embede, men hvo det gjør, han maa vel frygte, at Embedet igjen vil forlade ham.«

Naar Hr. Gregers kunde faa en saa drøj Irettesættelse. maa hans Forhold som Præst have givet Anledning til gjentagne Klager. I det Tilfælde, hvortil Biskoppen sigter i sin Skrivelse, synes Hr. Gregers at kunne undskyldes; 1688 lader han nemlig ved Tingsvidne oplyse, »at forleden Aar d. 25 Septbr. 1687, da Gud havde givet sin Velsig-nelse af Hval Nord ved Strøm ungefæhr 3 Mil fra Thors-havn, kom velbemeldte hæderlig Mand, Hr. Gregers Pe-dersen, did imod Aften at kjøbe nogen Hval til eget Huses Fornødenhed, førend den til andre blev bortsolgt. Og da kom samme Aften en haard Storm af Sydostvind, som udi 3 Dage kontinuerede, saa at ingen sig fra den Sted kunde begive, enten til Baads eller til Lands uden Livsfare, førend Vejret sig paa 4de Dag afstillede, udi hvilket forfærdelig Vejr Kompagniens Skib paa Thorshavn forulykkede d. 27 Septbr.«¹⁾ Hr. Gregers var derved bleven hindret i at holde Gudstjeneste de 3 St. Mikkels Bededage.

I hans Embedstid blev 1677²⁾ Thorshavn plyndret af de Franske.

Hr. Gregers, der døde d. 9 Oktbr. 1691, var gift med Maren Nielsdatter Aagaard, senere gift med Eftermanden;

- | | | |
|----|--|----------------------|
| 1) | Hr. Niels Gregersen Aagaard, Vaagø, født 1672; | |
| 2) | Peder | » » , Ostindiefarer; |
| 3) | Hans | » » } døde i en ung |
| 4) | Lucas | » » } Alder. |

1692—1711³⁾ Christian Jensen Fers, immatr.

¹⁾ se S. 252.

²⁾ se S. 243.

³⁾ Den i C. F. Nielsen: »Færøernes gejstl. Stat« S. 18 d. 15 Nvbr. 1691 til Præst udnævnte Erik Rasmussen Svitzer har jeg ikke

1681 fra Nykjøbing Skole paa Falster som Christianus Jani Fersius. Den 28 Maj 1692 fik han Kaldsbrev som Præst, og den 17 Juni s. A. udnævntes han til Rektor ved Thorshavns Skole. Efterat have forladt Kjøbenhavn d. 7 Juli 1692, kom han først til Færøerne d. 22 Aug. s. A. I Aaret 1700 tog han Magistergraden, men maatte strax efter vende hjem, da Hr. Jacob Klinte paa Østerø pludselig var død. Efter Kommissionsprotokollen 17⁰⁹/₁₀ var han en tung og ubekvem Mand til saadanne Rejser (Dimon og Myggenæs), hvor Præsterne altid vindes op og ned med Tov om Livet, som er over 30 Fvn. i Luften, som Præsten saaledes maa ophidses paa Dimon.* I hans Embedstid blev Thorshavn stærkt hærget af Børnekopper,¹⁾ saa Præsten maatte selv bære Vand og Tørv til Husbehov, og der fandtes neppe Folk til at jorde de Døde. Han var gift med:

- I. Maren Nielsdatter Aagaard, Formandens Enke, død 19 Marts 1702;
- II. Anna Sophia Weyhe, Datter af Laugmand J. H. Weyhe og Maren Joensdatter.

Jens Christiansen Fers, Rektor ved Thorshavns Skole.

Ved sit sidste Ægteskab blev han en formuende Mand; da han døde d. 1 Aug. 1711 ansattes Boet til 5000 Gl. Enken giftede sig med Rubek Mouritsen Lund (den ældre), der i nogle Aar var konst. Sorenskriver.

kunnet finde udnævnt under nævnte Dag. Efter Præstekaldsbogen i Rigsarkivet og et Haandskrift i Kallske Saml. 486 qv. er Erik Svitzer udnævnt d. 19 Juli 1712.

¹⁾ se S. 293.

4. Sandø.

1583—98. Niels Christensen fra Jylland. »Gudskundskab paa denne Ø fik liden Forfremmelse i hans 15 Aars Tid, thi han var for lemfældig mod Ungdommen« (Chr. D.). Den 25 Juni 1583 har han underskrevet Laugmand Joen Heinesøns Skudsmaal.¹⁾ Han efterlod en Datter, Marion Nielsdatter, gift med Sysselmand Trond Jørgensen af Skaalevig.

1598—1648. Jens Jensen Skive fra Jylland. Han, der først var Kapellan paa Vaagø, var »en Mand af besynderlig stor Styrke og Manddom, hvilket han, dør han i en Baad en Gang var i Havsnød, viste, idet han ene kastede det for Borde, som ikke andre fire vare gode for, og derover frelste sig med Folket ind paa en trang Vig vesten for Sandø for et Forbjerg, hvorfra Folket og han ved Liner maatte lade sig opdrage paa 70 Favnes Højde.« (Chr. D.). Det var Kyndelmisse Nat, Hr. Jens med Folk var i Havsnød, og den Gjov, hvor de søgte Land, kaldes endnu Kyndelmisse Gjov. Mandskabet i Baaden kunde ikke ro Landet op, saa Hr. Jens maatte tage fat. Ved hans Tag brødes en af Aaretoldene, og han maatte skifte, saaledes gik det med 3 af dem, og tilsidst maatte han ro alene. Han, der var Provst fra 1630—46, — dog formentlig præpositus ordinarius alt fra 1628—29, — var en alvorlig, nidkær og meget streng Mand; saavel paa Grund heraf som af Frygt for hans legemlige Kræfter vovede ingen at modsætte sig ham.

¹⁾ Pk. 148, Færø vedk., Skab 15.

Ved Skrivelse af 22 Maj 1632¹⁾ fra Biskop Hans Resen tilstodes der ham paa Grund af Kaldets Ringhed Fritagelse for Flytning og Føring samt al overordentlig Skat og Paalæg af de Jorder, som han havde fæstet; disse vare Skardsgaard, Aaergaard, Sandebrække og St. Dimon.

I Færøs Regnskaber for 16²²/₃₃ ff. nævnes Hr. Jens Thomas Jørgensen, der formentlig har været Kapellan hos Hr. Jens.

Jens Skive var gift med:

- I. Formandens Enke;
- II. Elsebet Danielsdatter, Datter af Sysselmand Daniel Nielsen paa Ryg og Hustru Katrine Eidsdatter.²⁾
 1. Maren Jensdatter, g. m. Hr. Ole Botelsen, Vaagø;
 2. Ane Jensdatter, g. m. Hr. Clemens Laugesen Follerup, Sandø,
 3. Ellen Jensdatter, g. m. Samme.

¹⁾ Sandø Præstearkiv, J. Begtrup: Nogle Oplysninger til nærmere Kundskab om Færøerne S. 23 og foran S. 351.

²⁾ Datter af Hr. Eiden eller Audun Andersen, der døde c. 1583 som Provst paa Østerø efterat have været Præst paa Sandø, og dennes Hustru, Datter af Guttorm Armbjørnsen i Husevig (nævnes 14 og 17 Aug. 1583. se Pk. 148, Færø vedk., Skab 15). Denne sidste nedstammede i 6te Led fra Husfruen i Husevig, der som ung paa Skuø fandt Sigmund Brestesøns Guldhorn. Uddrag af Edwardsøns Bergens Beskr., Norske Samlinger I S. 14, hvorefter Hr. Eiden blev holdt til Skole i Bergen og derefter ved Universitetet af Bergens Biskop, Geble Pedersen. En Søster til Hr. Eidsens Hustru var gift med Laugmand Joen Heinesøn; en Datter af Hr. Eiden, Agnete, nævnes 16²⁸/₃₇ som Fæsterske paa Viderø.

1648—88. Clemen Laugesen Follerup fra Jylland, formentlig den samme, der er immatrikuleret 1630 som Clemens Lagonis f. Vellejus fra Malmø Skole. Efterat have været Kapellan hos Formanden fra 1638,³⁾ efterfulgte han denne 1648. Han skal have haft 23 Børn og var gift med:

- | | | |
|-----|-----------------------|--------------------------------|
| I. | Ane Jensdatter Skive, | } begge Døtre af
Formanden. |
| II. | Ellen » » , død 1711 | |
1. Ole Clemensen, Dal;
 2. Lave » Skardsgaard;
 3. Simon » Sand;
 4. Christopher Clemensen, Sand;
 5. Christian Clemensen, Tofte, g. m. Margrete Pedersdatter Viborg, se Hr. Peder Hellesen Viborgs Slægttavle;
 6. Daniel Clemensen, Ostindiefarer, Sysselmand paa Suderø;
 7. Hans Clemensen, Sand;
 8. Hr. Peder Clemensen, Sandø, g. m. Maria Pedersdatter Viborg, se Hr. Peder Hellesen Viborgs Slægttavle;
 9. Hr. Jens Clemensen, Suderø, g. m. Elsebet Pedersdatter Viborg, se samme Slægttavle;
 10. Raket Clemensen, g. m. Joen Joensen, Skaalevig;
 11. Sara Clemensen, g. m. Joen Rasmussen, Aaergaard;
 12. Susanna Clemensen, g. m. en Bonde paa Bø i Frodebø;
 13. Rebekka Clemensen, g. m. Johannes Pedersen, Kirkebø;
 14. Christina Clemensen, g. m. Sysselmand Ja-

¹⁾ se S. 361.

cob Joensen, Dalsgaard, Søn af Laugmand
Joen Poulsen;

15. Catharina Clemensen, g. m. Hans Magnus-
sen, Trødumgaard.

Man fortæller om Hr. Clemen, at da han kom til Landet, ejede han ikke mere end han magelig kunde føre det med sig paa Ryggen. Da han døde, var han imidlertid en rig Mand. Denne Rigdom skyldte han dels sin Driftighed som Landmand, dels den Forretningsdygtighed, han besad til at erhverve sig Jordegods. Han laante Penge ud mod Pant i Jord, og naar Beløbet ikke blev betalt, tog han Jorden i Betaling. Han tog Svage, Krøblinge eller andre, der ejede noget, men ikke saa meget Jordegods, at de kunde forsørge sig selv, i Huset til sig som Flédføringer, underholdt dem, de udførte det Arbejde, som deres Kræfter tillod dem, og, naar de døde, arvede han, hvad de efterlod sig. Utallige ere de Historier, man endnu ved at fortælle om, hvørledes han berigede sig og forstod at skaffe Svigersønnerne gode Kongsgaarde i Fæste; kræsen i Valget af sine Midler har han ikke været.

En stor Bedrift maa der have været i Todnæs Præstegaard med de mange Børn, Huskarlene og Flédføringerne, og travlt maa Hr. Clemen have haft med at føre Tilsyn med alt sit Odels- og Fæstegods. Han ejede Jordegods rundtomkring paa Sandø, Skuø og Suderø, til-
sammen 47 Mark Jord. Af Kongsgods havde han det samme i Fæste som Svigerfaderen og endda mere til. Ved Skiftet efter ham udgjorde Besætningen: 20 Heste, 57 Kreaturer og 2246 Stkr. Faar. — Sammenligner man denne store Velstand inden og uden Gaards med Hr. Clemens Bogsamling, da viser denne sig saare ringe, 29 Bøger, kun af 2 Gl.s Værd; den findes ikke saa ringe i noget af de samtidige Præsteboer. — Chr. Diurhuus giver

ham i sin Præsterække kun den noget betingede Roes, at han var »en ret duelig Prædikant.«

Besiddelsen af alt dette Jordegods medførte, at Hr. Clemen tidt søgte Tinget, thi han holdt ikke af, at andre kom hans Rettigheder for nær, og skulde han betale et Beløb eller opfylde en Forpligtelse, saa han helst en Dom for det, inden han rettede for sig, og endda lod han det vare længe. Formuesrettigheder var det, der i Almindelighed førte ham til Tinge. 1671 maatte han dog møde der i anden Anledning, I Olai Ugen det nævnte Aar var han som sædvanlig i Thorshavn og var da inde hos Foged Søren Pedersen (Skougaard), hvor han traf sammen med Badskjæren, Hans Balzer. Hr. Clemen stod ved Bordenden og ventede paa at komme til Bords; Kjøbmanden og en af Kjøbsvendene samt Fogden vare tilstede. Da kom Mester Hans ind ad Døren tilligemed Fogdens Hustru, og Hr. Clemen, som havde et Mellemværende med ham fra Sandø Vaarting, gik hen imod ham og spurgte, hvoraf det kom sig, at han var saa hastig imod ham paa Vaartinget. Mester Hans svarede, at det ikke var ham, der var hastig, men Hr. Clemen. Det ene Ord tog nu det andet, og da Mester Hans havde ladet falde en Udtalelse om, at Hr. Clemen skulde have ladet »Hans Hundsvot« blive hjemme fra Tinget, sagde Hr. Clemen: »Hvad for en Hundsvot, I Dreng?« Mester Hans svarede, at han sigtede til Hr. Clemens Søn, Hans,¹⁾ og nu skjældte de hinanden gjensidig ud for »Dreng« og »Hundsvot«. Kjøbmanden holdt ikke af at være Vidne til, hvad der mulig kunde ske, hvorfor han vendte sig bort og stod og saa ud ad Vinduet. Som han siden forklarede i Retten, syntes han at høre, at der faldt et Slag af en flad Haand, og da han vendte sig om, rejste Fogden Hr. Clemen op; han var falden baglæns med Hovedet op mod Døren. Da

¹⁾ Denne var gjentagne Gange straffet for Lejermaal.

han var bleven rejst op, sagde han til Mester Hans: »Din Skjelm, Du slog mig som en lutfærdig Skjelm, og Du slog Herrens Salvete, og Din Haand skal ikke trives. De stævnedes gjensidig hinanden, men Laugtinget gik uden om Sagen og afviste den.¹⁾

Børnene maatte drive Jorden, gaa i Fuglebjergene og ro ud; Hr. Clemen har ikke ladet andre af dem end de to Sønner, der bleve Præster, beskæftige sig meget med Bog og Pen; paa Skiftet efter Forældrene har Skrivekynigheden hos de fleste af dem ikke været større end at de har maattet hjælpe sig med at underskrive med deres Forbogstaver. Alle disse Sønner have følt sig som en Magt paa Sandø, og naar Lejlighed faldt for, vare de ikke sene med at slaa til. 1681, da de havde været i Bjerget og taget Fugl med nogle Mænd fra Trødum, slog Christian Clemensen Bertel Mortensen over Ryggen med en Oxesene, tog ham af Hesten, han red paa, og slog ham til Jorden. Hans Nicodemussen kom Bertel til Hjælp, men Ole Clemensen slog nu til med »en Kyrell«, ²⁾ og der udspandt sig et Slagsmaal. Under dette blev Christian slaaet i Hovedet med en Sten, og han raabte da, at det havde Bertel gjort, men denne svarede, at det vel var »hans forbandede Broder«, Ole, der havde ramt ham. Christian skød disse Ord til Vidne, men Bertel sagde, idet han formentlig sigtede til Brødrenes fremmede Blod og Levemaade, at han agtede intet om, hvad »de Gryn-hunde« vidnede. — 1670 blev Peder Clemensen, der Aaret før var hjemme som Student, sigtet for, at han, efterat Sandø Vaarting 1669 var bleven opsagt, med en Kjæp havde slaaet en Mand tilligemed dennes Hustru og Søn, men han benægtede det.

Noget Fredens Hjem var Præstegaarden ikke; Søn-

¹⁾ se S. 178.

²⁾ koyril, Pidsk, Svøbe.

nerne kunde ikke forliges, hverken indbyrdes eller med Faderen. Til størst Forargelse var dog Uenigheden mellem den gamle Præst og Sønnen, Peder, der fra 1670 var hans Kapellan. 1680 og 2de Gange i 1681 havde Faderen klaget over Sønnen, men den øvrige Gejstlighed havde faaet dem forligte. 1683 klagede Hr. Clemen imidlertid igjen over Sønnen, og en Provsteret blev sat i Todnæs. Fra Faderens Side klagedes der over, at Sønnen havde nedbrudt hans Skorstensstue og ført den andet Steds hen, at han af St. Dimon, i Fuglebjærgene og paa Sælpladserne samt af Kirkegang og Pusefæ¹⁾ ikke havde ladet ham faa, hvad der tilkom ham, samt endelig, at Sønnen havde ladet sig forlyde med, at »han skal blive og være sit fædrene Huses Pestilentse.« Sønnen klagede over, at hans Kirke- og Husfred var bleven forstyrret af en Ostindiefarer, nemlig Broderen Daniel,²⁾ der havde jaget hans Hest ud af Kirkegaarden strax efter Tjenestens Begyndelse, at en af hans Brødre havde søgt ham med en Kniv, og at der var et uforskammet Kvindfolk, som satte Uenighed mellem ham og Faderen. — Provsteretten fandt, at Hr. Peder »med al Rette kunde suspenderes *ab officio*, tilmed da han havde faaet mange alvorlige Formaninger om, at Menigheden af sliig forargelig Omgængelse tog ondt Exempel, men da hans Fader er en ganske højbedaget Mand, en stor Guds Fange og Korsdrager, Landet derimod er vidtløftig og besværlig, Menighederne saare langt fra hinanden distraherede, at denne Menighed ikke af nogen uden sin egens Forsømmelse kan betjenes,« kunde Hr. Peder forblive i Embedet som Kapellan indtil Sagens Udgang for verdslig Ret, og indtil den var Biskoppen forelagt. Samme Aar sendte Biskop Bagger et Missive Brev³⁾ til de færøske Præster, hvorefter Beskyldningerne mellem

¹⁾ se S. 349 Note 4.

²⁾ se S. 250, 287.

³⁾ Gejstl. Mødeprot. Fol. 42.

Fader og Søn skulde brydes tvært over, ikke komme nogen af Parterne til Skade, og Hr. Peder skulde bede sin Fader om Venskab; hvis nogen af dem ikke vilde indgaa herpaa, skulde han strax suspenderes. Biskoppen havde selvfølgelig højlig forarget sig over denne Uenighed mellem Fader og Søn, som han gruer ved at tænke paa, »og kan ikke findes værre snart iblandt *Atheos*, derfor Hr. Peder og med al Rette burde aldeles *officio* at priveres,« men for at Forargelsen kunde neddæmpes, vilde han udvise Mildhed. Af Brevet seer man iøvrigt, at Præsteskabet paa Øerne tidligere havde været usamdrægtigt, og at Biskoppen mange Gange har formanet dem til Enighed, at de ikke skulde være som »Leviter, der gaa sin Broder forbi, naar han er ilde og langt mindre som *latrones* og Overfaldere, der selv handle ilde med ham.«

Den biskoppelige Formaningstale har imidlertid ikke hjulpet meget hos Hr. Peder, thi 1689 maatte han for gejstlig Ret sammen med Moderen, der da var bleven Enke; Provsteretten fik imidlertid Sagen forliget.

Den 30 Januar 1688 afgik Hr. Clemen ved Døden, c. 86 Aar gl.

1688—1719. Peder Clemensen, Søn af Formanden, immatr. 1664 fra Kjøbenhavns Skole som Petrus Clementis Ferrøensis, blev, efter at være ordineret d. 18 Novbr. 1670, Kapellan hos Faderen ifølge Kaldsbrev af 14 Decbr. 1670, og efterfulgte denne i Emhedet 1688. Foraaret 1671 kom han til Øerne.¹⁾ »Han havde været en 13 Aars gammel *civis academicus* og var en ferm Mand i sine Sager« (Chr. D.). Som Kapellan hos Faderen havde han Annexgaarden og den halve Del af Skardsgaard. Om den Uenighed, der var mellem ham og Faderen, er meddelt ovenfor. Han skal have været hengiven

¹⁾ se L. Debes S. 19.

til Drik og kom drukken hjem fra sine Omrejser; hans Hustru var saa stærk, at hun da kunde løfte ham af Sadlen. — Et Haandskrift¹⁾ af ham, dat. 12 Aug. 1697, giver en Del Oplysning om Sognekaldet og nævner de tidligere Præster samt deres Hjemstavn. — Han døde d. 9 Maj 1719, c. 90 Aar gl.

Med sin Hustru, Maria Pedersdatter Viborg fra Næs, død 1735, havde han følgende Børn:

1. Hr. Peder Pedersen, immatr. 1702 som Petrus Petri fra Helsingør Skole, Kapellan hos Faderen, senere Præst i Syd Strømø, død 1727;
2. Sysselmand Jens Pedersen, Skardsgaard;
3. Clemens Pedersen, Klettumgaard;
4. Lucas » , Husevig;
5. Gregers » , do. ;
6. Elsebet Pedersdatter, g. m. Hr. Mikkel Andersen Arrebo, Sandø, 1719 Kapellan paa Sandø, s. A. Præst, død d. 3 Oktbr. 1757.

5. Østerø.

1583—1625. Torluf Gregersen (Færø), »Hr. Tolle,«²⁾ havde forud for Hr. Niels Christensen været Præst paa Sandø i 10 Aar. 1579 d. 26 Aug.³⁾ har han som »nu Provst« og Hr. Eiden som »gamle Provst« underskrevet en Tilstaaelse om, hvormeget af Kongens Gods der var taget af Sørøvere. Hr. Torluf, der var en for sin Tid lærd Mand, stod i Forbindelse med Biskop

¹⁾ Sandø Præstearkiv.

²⁾ L. Debes S. 298.

³⁾ Pk. 148, Færø vedk., Skab 15. I Færøes Regnskab for 15⁸³/₈₄ nævnes »Hr. Eidens Arvinger.«

Peder Vinstrup.¹⁾ Af hans Børn kjendes Johannes Torlufsen paa Højvig, Sysselmand paa Strømø, se Hr. Rasmus Chr. Ganterup's Slægttavle, samt Eftermanden.

1625—27. Gabriel Torlufsen (Færø), efter Kommunitets Matrikullen for 1599 immatrikuleret som Gabriel Tholephi Farensis, Søn af Formanden, hos hvem han var Kapellan, — han nævnes som saadan paa Tinget 1616, — »hvilken 1627 forgik i taaget Vejr, da han fra Thorshavn vilde fare til sit Hjem, Næs Præstegaard, og det med Folk og Baad paa Fjorden ved Fleserne,²⁾ der ligge ligeoverfor samme Præstegaard og var han derover kun Sognepræst i 2de Aar« (Chr. D.). Han var gift med en Datter af Laugmand Joen Heinesøn; en Datter af ham, Elsebet Gabrielsdatter, var gift med en Bonde, Anders Joensen paa Kunø.

1627—42. Rasmus Christensen Ganterup fra Jylland, der 1627 forflyttedes fra Vaagø til Østerø. Den 29 Juli 1642 har han medunderskrevet Ansøgning til den kongl. Kommissarius, Pros Mund. »Denne Mand troede alt, hvad ham blev fortalt af den gemene Mand og derover forfaldt til at være noget gantvuren, negligent og for lemfældig i Embedet.« (Chr. D.).

1642—79. Peder Hellesen Viborg, immatr. fra Viborg Skole 1635 som Petrus Hellicius Viburgensis, 1636 Kapellan hos Formanden, hvem han efterfulgte 1642, Provst 1675.« Han led stor Fortræd af de franske

¹⁾ Skriv., dat. Kjøbenhavn d. 18 April 1803, i Professor Hans Stephansens Brevbog, se Kallske Saml. 512 qv., Kirkehist. Samlinger III, 1. S. 779.

²⁾ fles, et Skjær, en flad Klippe i Søen, ragende op i eller lidt op over Vandfladen.

Sørøvere; Gud gav ham i hans tvende Giftermaal¹⁾ 21 Børn; af denne Stamme har man nu de fleste bedste Familier her i Landet; denne gode Mand har været Øst-ringernes Sognepræst i 43 Aar med Frugt, Ære og Berømmelse og døde 1679, gammel 80 Aar« (Chr. D.). Han var i de sidste Aar svagelig, og Sønnen, Hr. Gregers, Præst i Syd Strømø, betjente derfor Kaldet. Paa Skiftet efter ham i Marts 1679 fik Gregers Faderens Samarie,²⁾ Gangklæderne vare faa og ringe, de blev syede om til de smaa umyndige Børn til Sørgeklæder, »eftersom paa den Tid intet var at bekomme.« Han var gift med:

I. Anna Rasmusdatter Ganterup, se Hr. Rasmus Chr. Ganterups Slægttavle;

1. Hr. Gregers Pedersen, Syd Strømø;
2. Mikkel » ;
3. Rasmus » ;
4. Hans » , Skomager uden Lands;
5. Poul » ;
6. Johanne Pedersdatter, g. m. Morten Joensen, Trødum;
7. Rakel Pedersdatter, g. m. Mads Knudsen, Bager paa Vestergade, Kjøbenhavn;

¹⁾ Naar Hr. Peder i C. F. Nielsens »Færøernes gejstlige Stat« angives at have været gift med en Datter af Hr. Mads Hansen Svanning i Horne, er dette som saameget andet sammesteds urigtigt. Hr. Mads var født 1530; Hr. Peder er født c. 1600, og denne kan altsaa ikke ret vel have været gift med en Datter af Hr. Mads, som Biskop Jakob Madsen efter sin Visitatsbog saa 1588, da hun neppe har været et rent Barn, i Horne Præstegaard. At denne Datter var gift med en Kapellan hos Hr. Mads, der hed Peder Mogensen og var fra Viborg, har været tilstrækkelig til, at hun i »Færøernes gejstlige Stat« er bleven gift med Hr. Peder Hellesen Viborg paa Næs. Navnet, Ellen, er af Forf. bleven tildelt Præstedatteren fra Horne, fordi Hr. Peder Hellesen Viborgs 2den Hustru hed saaledes.

²⁾ Præstekjole.

Elsebet Madsdatter, g. m.:

1) Landfoged Søren Skeen, Thorshavn;

2) Lieutn. Søren Mortensen, Højvig.

II. Ellen Jacobsdatter Debes,¹⁾ Søster til Hr. Lucas Debes, gift 1658, død 1713, 82 Aar gl.:

1. Jacob Pedersen Debes, Snedker, Thors-
havn;

2. Lucas Pedersen Debes, Præst, Norge;

3. Anna Pedersdatter, g. m. Kongsbd. Peder
Samuelsen, Lamhauge;

4. Maria Pedersdatter, g. m. Hr. Peder Cle-
mensen, Sandø;

5. Elsebet²⁾ Pedersdatter, g. m.

1) Hr. Jens Clemensen, Suderø;

2) Hr. Søren Johannesen, Suderø;

6. Dorethe Pedersdatter, g. m. Elias Olufsen,³⁾
Fuglefjord;

7. Margrete Pedersdatter, g. m. Christian Cle-
mensen,⁴⁾ Tofte.

1679—1700. Jacob Christensen Klinte, der tid-
ligere havde været Præst paa Suderø; 1690 tog han Ma-
gistergraden. Samme Aar søgte han ved en d. 10 Novbr.⁵⁾
dateret, i meget kunstlede Udtryk holdt Ansøgning om at
maatte faa Anders Knudsen Lemvig til Kapellan: »Jeg
har tilforn ligget en allerunderdanigst Supplikation for
min allernaadigste Arve Konges og Herres Fødder, som
den Sunamitiske fordum for Profeten Elisæi, indtil at som
Profeten lod sig bevæge og forsendte sin Tjener at ligge
sin profetiske Stav paa hendes døde Søn, det saa og

¹⁾ se S. 198.

²⁾ se S. 132.

³⁾ se S. 128.

⁴⁾ se S. 407.

⁵⁾ Isl, fær. og grønl. Indlæg for 1660—99.

allernaadigst behagede Eders kongl. Majestæt at lægge Kongebrev og Bogstaver paa mig, sin da længe af Lykken destitueret og fast ligesom dødet Undersaat og naadigst aflægge mig med mit nu Præstekald, *Præpositura* og Præpositurens Gaard, hvorfor Gud selv vil være Eders kongl. Majestæts store Løn. Men som Alderdommen og dens Svaghed hastig tiltræder, og mine *labores* hastig og idelig *in officio* forøges, at jeg uden *Comministro* eller *Vice Pastore* ikke kan subsistere, da, efter Eders kongl. Majestæts velbefundne, medfødte og højpriselig Naade bevæget, implorerer jeg allerunderdanigst, at Eders kongl. Majestæt af Naade og sær kongelig Miskundhed vilde naadigst forunde mig nærværende Person, Anders Knudsøn Lemvig, til *Comministrum* og efter min Afgang at succedere mig *in officio*. Saadan kongl. Naade vil jeg forønske al den Livsalighed og Lyksalighed, Himlene kan give i Overflødighed, hvorom saavel som om det kongelige Arvehouses Fejr og Flor, Velstand og Velsignelse idelig og inderlig sukkes til Gud.*

Anders Knudsøn Lemvig udnævntes d. 17 Febr. 1691 til Kapellan hos Hr. Jacob, hvis Svigersøn han blev. Forholdet mellem dem var ikke videre godt, og først for Provsteretten blev deres Tvist bilagt.

Den 30 Marts 1700 døde Jacob Klinte af sit eget Vand, som han under et Selskabsmaaltid holdt for længe hos sig; denne lærde Mand var i levende Live altid af en lystig Humør.* (Chr. D.).

1700—42. Anders Knudsøn Lemvig, immatr. 1679 fra Kjøbenhavns Skole som Andreas Canuti Lymvicensis, overtog Embedet 1700 efterat have været Kapellan i 9 Aar. — Tvende franske Præster af et Skib her under Landet fornøjede sig i hans Færdighed med at tale Latin. Han, der var salvet med *sale sapientiæ et vino lælitiæ*, var meget plaget af den Syge, *Hernia*, egent-

lig kaldet *Hydrocele*, som hans vanskelige Sognerejser her i Kaldet havde iblandt andet givet ham tilsidst at bide paa; i hans Alderdom og Afmattelse havde han Hr. Jesper Løve (siden Sognepræst til Vallensbæk i Sjælland) til Comminister en 8 Aars Tid og derefter Hr. Christen Diurhuus 5 Aars Tid (Chr. D.). Han, der havde været Provst fra 1712—30 og døde d. 28 April 1742 i en Alder af 84 Aar¹⁾, var gift med:

- I. Elsebet Jacobsdatter Klinte, død 1702, Datter af Formanden;
- II. Maren Rasmusdatter, Datter af Hr. Rasmus Olesen, Vaagø;
 1. Anna Elisabet Andersdatter, g. m. Hr. Jesper Nielsen Løve, Vallensbæk;
 2. Rasmus Andersen, Bonde i Solmundefjord²⁾ født 1713, g. m. Maren Danielsdatter fra Kolter.

6. Vaagø.³⁾

1556—1602. Haaldan Andersen (Færø). »Han har digtet den færøske Søvise: »Vi ro til Søs i Jesu Navn«:

¹⁾ Treschow: Jubellærere S. 310.

²⁾ Bygden, der har sit Navn fra Fjorden, kaldes i Færøes Regnskaber, Salmandsfjord.

³⁾ Præstegaarden i Midvaag paa Vaagø kaldes »Jensegjærde«. Nogen ved Navn Hr. Jens har imidlertid aldrig været Sognepræst i Præstegjældet, og Præstegaardens nuværende Navn skyldes en Forvanskning fra det Navn, den oprindeligt har haft. I alle Færøes Regnskaber fra 1583—1714 kaldes Præstegaarden »Ansidegjærde«. Partiklen »an«, som danner den første Del af sammensatte Ord, angiver paa Færøsk Modsætningen, Stillingen lige overfor. Præstegaardsjorden er kaldt »anside«, fordi den

han var en gudfrygtig Mand og udi sit 46de sognepræstelige Embedsaar hensov i Herren« (Chr. D.). Den 25 Juni 1583 har han underskrevet Laugmand Joen Heinesøns Skudsmaal og d. 14 og 17 Aug. s. A. Klagemaal mod Mogens Heinesøn.¹⁾ Han var en stor og stærk Mand af Tronds Slægt fra Gøte.²⁾

1602—27. Rasmus Christensen Ganting eller Ganterup (Gantrupias), efter Kommunitets Matrikelen for 1597 Erasmus Christierni Ganterup, fra Jylland,³⁾ der 1627 blev forflyttet til Østerø. Han var gift med:

Anna Hansdatter, Datter af Hr. Hans Jørgensen, Norderøerne.

1. Hr. Hans Rasmussen, Syd Strømø, g. m. Anna Rasmusdatter, Datter af Hr. Rasmus Sørensen, Vaagø;

2. Birgitte Rasmusdatter, g. m.:

I. Sysselmand Johannes Torlufsen, Højvig;
Anna Johannesdatter,⁴⁾ g. m.:

1. Hr. Jonas Mikkelsen paa Nord Strømø;

laa paa den modsatte Side af Vaagen, lige overfor den paa Solsiden beliggende, først bebyggede Del af Bygden, nemlig »Huse«, »paa Ryg« og deromkring. I Overensstemmelse med »I Sandegjærde«, »I Unaagjærde« er Præstebolet paa Vaagø kaldt »I Ansidegjærde«, hvad der efterhaanden gennem Formerne: »I Ansegjærde«, »Jansegjærde« er gaaet over til »Jensegjærde«. Med Hensyn til andre Stednavne udviser Færøes Regnskaber, at der i Tidens Løb er skeet mange lignende Forskninger.

¹⁾ Pk. 148, Færø vedk., Skab 15.

²⁾ Peder Claussøn: Norges Beskrivelse, 1632, S. 153.

³⁾ Pk. 148, Færø vedk., Skab 15, nogle Optegnelser om Hr. Hans Rasmussen paa Syd Strømø, udaterede, men fra 1638: »Hr. Rasmus af Jylland«.

⁴⁾ se S. 130.

2. Hr. Gregers Varde paa Nord Strømø.
- II. Bærent Jacobsen, Kollefjord;
 flere Børn, deribl.
- a. Anna Bærentsdatter, g. m. Sysselmand Hans Hansen (Mitens)¹⁾, Gjerdumgaard;
- b. Johannes Bærentsen,²⁾ Kollefjord;
 Hr. Søren Johannessen, Suderø.
3. Rakel Rasmusdatter, død i Kjøbenhavn 1663;
4. Kirstine Rasmusdatter, noget aandssvag, gift;³⁾
5. Maren Rasmusdatter, g. m. Sysselmand Bertel Danielsen, Ryg;
 a. Daniel Bertelsen, død som Student;⁴⁾
 b. Johannes Bertelsen;
6. Anna Rasmusdatter, g. m.:
 I. Harald Joensen, som druknede i Holmsund, Søn af Laugmand Joen Justinussen;
 II. Hr. Peder Hellesen Viborg, Østerø.

1627—41. Rasmus Sørensen, der først var Sognepræst i Suderø, han var 14 Aar i samme evangeliske Embede og døde 1641 i Kaldet. (Chr. D.)

1641—81. Ole Botelsen Gullandsfar,⁵⁾ immatr. 1628 fra Kjøbenhavns Skole som Olaus Botolphi Gotlandus, ordineret d. 28 Marts 1632, Kapellan hos Formanden fra 1632—41, da han efterfulgte ham i Embedet. Den 23 Marts 1632 meddeltes der ham *testimonium*

¹⁾ se S. 87, 115 og 119.

²⁾ se S. 115, 130.

³⁾ se L. Debes S. 324.

⁴⁾ se S. 375.

⁵⁾ O. W. Lemke: Visby Stifts Herdaminne, S. 249 og 263 nævner Bothel Pedersen, Præst til Vänge, Buttle og Gulldrupe, der levede 1578; formentlig har denne været Ole Botelsens Fader.

*publicum*¹⁾ af det theologiske Fakultet; han maa efter dette have været en meget ringe begavet Mand:« En Del ere ligegyldige og lade deres Aand blive gold af Vanrøgt og Skjødesløshed; de ligne i Sandhed sløve Bønder eller Tityrus,²⁾ som hvilede under Bøgen. Andre arbejde vel, men deres Natur er dem imod. Til denne Klasse henhøre vi Olaus Botulphus fra Gotland, saa at vi, med en mildere Dom, tilskrive den Mangel, han udviser, mere hans Natur end hans Villie. Fra den Tid, han i Aaret 1628 efter Christi blev indskrevet som akademisk Borger, har hans Færd været saaledes, at vi hverken med Rette have noget at udsætte paa hans Flid i hans Studier eller paa hans Hæderlighed i Liv og Sæder. Men hans langsomme Aand har ikke holdt Skridt med hans Aar, og der har heri været en Hindring for, at Flid og Begavelse, Haand i Haand, drev det lige vidt. Men, skjøndt han ikke er i Stand til at følge med paa den Vej, som fører til Attestatsen, har hans Examinatorer dog tilladt, at han med langsomme Skridt fulgte bagefter, hvilken Godhed er bleven ham vist efter kongelig Naade, eftersom han har i Sinde at drage bort til Færøerne. Vi tilføje Professorernes Bedømmelse: Olaus Botulphi, som tre Gange er bleven examineret, og som har bestemt sig til Virksomhed ved Kirkerne paa Færøerne, har ganske vist hverken fyldestgjort Fordringerne i Kongens Bekjendtgjørelse eller os, men siden Nødvendigheden kræver det, kan vi dog ikke andet end foretrække ham for Claudius Christierni,³⁾ der efter ham er bleven examineret i

1) Paa Latin, Gl. kgl. Saml. 3010 qv.

2) Tityrus er Navnet paa en Hyrde i græske og latinske bukoliske Digte. Her sigtes særlig til Vergils Bucolica 1, hvis første Vers lyde saaledes: »Tityre, tu patulæ recubans sub tegmine fagi.« (Tityrus, Du, som hviler under den bredkronede Bøgs Skygge).

3) Claudius Christiani, immatr. 1630 fra Ribe Skole.

samme Øjemed; vi ønske ogsaa, at han maa komme i Betragtning, hvis der ikke kan faaes nogen anden, der er mere kyndig end den ovennævnte Botulphus. Hermed noksagt.*

Chr. Diurhuus giver ham det Skudsmaal, at »han var en nidkjær Mand for Guds Ære og derfor blev han ofte forfulgt og ilde af onde Tunger udsværtet; han døde 1681 i dette sit Embedes 40de Aar.«

Ligesom Svogeren Clemen Laugesen Follerup paa Sandø, laante han ud mod Pant i Jordegods, men naaede langt fra et saadant Resultat som denne. Han var gift med:

I. Maren Jensdatter Skive, Datter af Hr. Jens Skive, Sandø.

II. Agnes Joensdatter, Datter af Laugmand Joen Justinussen

og havde i sine Ægteskaber følgende Børn:

1. Hr. Rasmus Olesen (Færø), Vaagø;
2. Jens Olesen, Bø paa Vaagø;
3. Harald » Sandevaag;
4. Catharina eller Karen Olesdatter, g. m. Laugmand Joen Poulsen:
 - a. Syssemand Jacob Joensen, Dalsgaard, g. m. Christina Clemensdatter Follerup;
 - b. Maren Joensen, g. m. Laugmand J. H. Weyhe;
5. Birgitte Olesdatter, Kvalvig;
6. Agnes » , gift, hendes Søn hed Joen Jacobsen,
7. Maren » , g. m. Poul Jacobsen, Selletræ,
8. Elsebet » , g. m. Zacharias Jacobsen Selletræ;
9. Sigge » , Vestmanhavn.

1681—1702. Rasmus Olesen (Færø), Søn af For-

manden, immatr. fra Kjøbenhavns Skole 1664 som Erasmus Olai Ferrøensis; »en yndig, ædruelig og velærværdig Mand; han døde 1702, da han havde forrettet Herrens Gjerning som Sognepræst her 21 Aar« (Chr. D.). Han var gift med:

Anna Joensdatter, død 1714;

1. Joen Rasmussen, Ryg paa Vaagø;
2. Joen » , Aaergaard, g. m. Sara Clemensdatter Follerup;
3. Jacob Rasmussen, Solmundefjord;
4. Jens » , Stegaard;
5. Maren Rasmusdatter, g. m. Hr. Anders Knudsøn Lemvig, Østerø;
6. Anna Rasmusdatter, g. m. Jacob Jacobsen, Sørvaag;
7. Birgitte Rasmusdatter, g. m. Thomas Heinesen, Kalbak;
8. Elsebet Rasmusdatter, død inden 1714 uden Børn;
9. Oluf Rasmussen,¹⁾ død inden 1702.

1702—06. Niels Gregersen Aagaard, født 1672, immatr. 1694 fra Kjøbenhavns Skole som Nicolaus Aagaard, Søn af Hr. Gregers Pedersen (Viborg) i Syd Strømø, fik Kaldsbrev d. 8 Septbr. 1702 og døde d. 18 April 1706. Han var gift med:

Bendte Christina Broberg, Enke efter Hr. Jonas Jonassen, Nordørerne, senere gift med Eftermanden;
Christine Marie Nielsdatter Aagaard, g. m.

¹⁾ Ved kongl. Skriv. af 21 Marts 1693 tilstodes der denne (Oluf Færø) og Niels Gregersen Aagaard, der da havde gaaet 7 Aar i vor Frue Skole i Kjøbenhavn, Stipendium til deres Studeringers Fortsættelse.

Handelsforvalter Claus Poulsen,¹⁾ død i Kjøbenhavn uden Børn.

1706—18. Peder Ditlefsen Arhboe,²⁾ født d. 23 Nvbr. 1675 i Vester Velling af Forældre, Hr. Ditlev Hansen og dennes 2den Hustru, Dorthe Pedersdatter, fik Kaldsbrev 5 Juli 1706 og blev gift med Formandens Enke, Bendte Christina Broberg, »den onde Bendte«: med hende, der bragte ham Stifbørnene, Jonas Jonassen, Frederik Jonassen og Christine Marie Aagaard, havde han flere Børn; ved Bendte Christinas Død³⁾ nævnes dog kun 2de Døtre, gifte med Jacob Andersen, Sandevaag, og Botel Jacobsen, Gaasedal. »Han faldt en Gang, da han var kommen her i Kaldet, udi en svar Sygdom og Raseri og kom sig derpaa noget, men nogen Tid derefter begyndte Svagheden i Hovedet eller Raseriet igjen og forøgtes saa, at han derover forløb sig.« (Chr. D.).

1715 d. 13 Juli gav denne Forstyrrelse i Sindet sig et saadant Udslag, at hans Forhold overfor Menigheden ikke længere kunde gaa upaataalt hen. Saaledes som det oplystes ved et Tingsvidne, optaget i Høst s. A. paa Vaagø under en Sag, som Joen Rasmussen paa Ryg, Søn af Hr. Rasmus Olesen, havde anlagt mod ham, udlod Hr. Peder sig den nævnte Dag hjemme i Ansegjærde, med, at han var kommen blandt Tyve, Røvere og Mordere; om Joen Rasmussen sagde han: »Præste Joen paa Ryg, den Tyv, Voldsens Ulykke komme paa ham.« Med en Øxe i Haanden forlod han Præstegaarden og gik over mod Ryg; hans Hustru indhentede ham og spurgte, »hvor

¹⁾ født d. 22 Septbr. 1689, død 1756, Søn af kongl. Renteskriver, Poul Vognsen, og Anna Catharina Uhr, 1719 gift med Karen Christine Røbring, som døde 1755, samme Aar med Christine Marie Aagaard.

²⁾ findes ikke i Universitetsmatrikulen.

³⁾ se gejstl. Skifteprotokol for 1754.

han vilde fare, da sagde han: »Jeg farer over á Ryg at dræbe Præste Joen, den Tyv, og Heine paa Ryg, den gamle Tyv, ogsaa.« Den Sidstnævnte, Heine Johansen, var Joens Svigerfader. Bendte Christina lod ham, skjøndt hun havde faaet denne Oplysning, fortsætte sin Gang over mod Gaarden. Kommen dertil, slog Hr. Peder med sin Øxe paa Døren til Glasstuen og raabte: »Du Tyv, luk op!« Joen var imidlertid ikke inde; han gik og lugede sin Ager, og da Døren ikke blev lukket op, gik Hr. Peder med Øxen paa Axlen ad den aabentstaaende Dør ind i Røgstuen, hvor Joens Hustru, Elsebet, stod med Tjenestepigen. Han spurgte, »hvor den Tyv var, men ikke navngav nogen, og bad lukke Døren op, da løb Joen Rasmussens Kvinde af Banghed imellem Gruestenene og Potten, som Tjenestepigen stod og smeltede Tran, ud ad Døren«; Pigen løb bag efter. Konen søgte op paa Husets Grønsværstag, hvor hendes Mand, der var bleven opmærksom paa Hr. Peders Besøg, ogsaa havde taget sin Tilflugt. Hr. Peder huggede atter med Øxen paa Døren til Glasstuen, idet han sagde: »Jeg skal bruge Kongens Nøgle til at lukke op for mig, naar som de Tyve lukke til for mig«; saa spurgte Joen, hvad han vilde ind, saa sagde Hr. Peder: »Jeg vil ind at se, hvad Du, Tyv, nærer Dig og Dine Tyve Baadsmænd med«, saa slog Hr. Peder med Øxen paa Heine Johansens Kjæld to Hug, saa slog Hr. Peder paa den store Sten, som der staaer udi Væggen paa Røgstuen, og hødte¹⁾ med Øxen paa Taget, som Joen Rasmussen stod, og hans Kone laa paa Taget bag ved ham paa Siden.« Inden Hr. Peder forlod Gaarden, raabte han op til dem paa Taget: »Jeg agter ikke Syssemanden²⁾ eller Dine Tyve Svogre, Hr. Anders,³⁾ den Tyv og den

¹⁾ hötta, true.

²⁾ Syssemand Joen Zachariassen, Sandevaag, var Joens Svoger.

³⁾ Provsten, Anders K. Lemvig, gift med Joens Søster, Maren.

Morder i mit Hus, Hr. Rasmus, den Tyv i sin Grav og en Dobler.«¹⁾

Under Sagen søgte Hr. Peder at undskylde sig med, at »hvor Joen Rasmussens eller Præste Joens Navn findes for noget Ukvemsord, da er det *vocativi casus*, ret ligesom jeg vilde anraabe ham til Hjælp i min Nød over en og anden Fortræd, som jeg baade fraværende og nærværende har lidt ved mit Hus.« Derhos lod han ved sin Hustru fremlægge følgende Indlæg: »Den vise Dommer og samtlige Rettens Bisiddere paa Ryg hilses venligt. Som jeg ikke har haft min Løn som en Sognepræst efter Kongeloven, siden jeg til Kaldet ankom, haver jeg været foraarsaget paa dette fremmede Sted for at nære mig og Mine redelig at tage Øxe, Hage,²⁾ Le og andet i Haanden, ja, lægger alle Aarer for Borde, kan fornemme, at Joen Rasmussen maa finde sig herover fornærmet, saa han synes det ikke at være nok, at han ræger³⁾ en Baad alene til Søes, hans Broder en anden foruden, en Opgavemand,⁴⁾ hans Svigerfader, Heine Johansen paa Ryg, en, jeg derimod ligger lam baade til Lands og Vands. Skal jeg end ikke maa tage Øxe og andre Instrumenter i Haanden, som bruges til daglig Brug, ej heller have Præste Medfart og Indkomst, da vilde Joen Rasmussen med Sine optænke mig en Levemaade, at jeg ikke aldeles skal være som en Mand og dog ingen Mand. Sagen i sig selv, vil jeg formode, bliver efter Stævningens Indhold og *formalia*, om de ikke bliver underkjendt, anseet, og at min Vederpart maa bevise, at jeg ham eller hans Hus nogen Over-

1) Herved sigter Hr. Peder til Kortspillet mellem Hr. Rasmus Olesen og Sorenskriver Peder Sørensen, Bendte Christinas Fader, hvor Hr. Rasmus vandt 4 Gl. Jord paa Myggenæs fra Skriveren, se S. 366.

2) haki, Spade.

3) røgva, ro.

4) Aftægtsmand.

last haver tilføjet, da der var et Hus imellem os. Profeten Elizæus havde og en Øxe i sin Haand,¹⁾ hvilket gjorde ham ikke til sit Embede uskikket.« — Disse Udflugter kunde selvfølgelig ikke tillægges nogen Betydning ligeoverfor Vidnernes Forklaring, at Hr. Peder havde handlet af vred Hu.

Ved Rettens Kjendelse blev Sagen afvist fra verdslig Ret og henvist til gejstlig Domstol. Til at møde for denne stævnedes Provsten, Hr. Anders Lemvig, Hr. Peder i Anledning af Fornærmelse mod ham og hans Svigerfader. sal. Hr. Rasmus; i Provstens Sted indtog Viceprovsten, Hr. Christopher Müller, Forsædet i Provsteretten. Den 30 April 1716 faldt Dommen, hvorved Hr. Peder dømtes til at bøde 30 Gl. til fattige Præsteenker og 10 Gl. til Kollefjord Kirke samt til at gjøre Hr. Anders Lemvig Deprecation; hans Ukvemsord skulde ikke være Hr. Anders til Forklejnelse enten paa Person eller Embede, ej heller Hr. Rasmus til nogen Beskæmmelse, »saasom det kan eragtes at være passeret af Manden formedelst Svaghed og Hjernens Forvildelse, endog han af Guds Naade sit Embede hidtil Dags har forrettet.«

For Hr. Anders Lemvig gjorde Hr. Peder den ham ved Dommen paalagte Afbigt, men hans Adfærd mod Joen Rasmussen og dennes Besvogrede var endnu upaa-talt. Det var trukken lidt ud med Sagens Paabegyndelse, da Joen Rasmussen var død i Slutningen af Aaret 1715, men Landfogden, der efter Loven og hans Bestalling skulde forsvare Enker og de forurettede i Landet, indstævnedes Hr. Peder til at møde for gejstlig Ret i Juni 1716 i Anledning af »hans Trusels- og Skjældsord mod Joen Rasmussen i levende Live med skammelig Paatale paa den salig Mands Svogre og Baadsmænd.« saavel som for hans forargelige og for en hæderlig Præstemand lidet

¹⁾ II Kongernes Bog, Kap. 6.

sømmelige Levnet. Mod at Provsten, Hr. Anders Lemvig, tog Sæde i Retten, protesterede Hr. Peder; Provsten var jo besvogret med afd. Joen Rasmussen, hvis Enke og Svogre vare Sagsøgerne, og, som Hr. Peder i sin Tid havde paategnet Stævningen til verdslig Ret: »Provsten med sine Svogre og andre have bivaanet den Akt angaaende mit Huses Ruin og Fordærvelse, mit Legems ynkelige Marter og Pine.« Hr. Anders nægtede imidlertid at vige sit Sæde, idet han begrundede dette ved, at Hr. Peder alt havde gjort ham Afbigt. Den 12 Juni s. A. faldt Dommen, og lød paa, at Tiltalte ved sit forargelige Forhold var skyldig til at have sit Kald forbrudt, »dog, som han beraaber sig paa, at det er skeet i Svaghed og Raseri formedelst Hjernens Obstruction, og det alle i Landet er vitterligt, at han for nogle Aar siden laa i en streng Sygdom og haarde Baand uden Vid og Forstand, og han derforuden har mange smaa Børn, skal han være suspenderet fra sit Kald og intet sig dermed efter denne Dag befatte, ej heller noget af Kaldets Indkomme nyde.« Iøvrigt skulde Sagen henstilles til Stiftamtmandens og Biskoppens Betænkende og endelige Dom.

Aaret efter dømtes Hr. Peder til at gjøre Rede og Rigtighed for Kirkeregnskaberne og for Stifbørnenes Arv. Medens Kirkeregnskaberne vare i Orden, oplystes det, at han, som paa Skiftet efter Niels Aagaard havde forpligtet sig til at holde sin Stifsøn, Frederik Jonassen, til Ære og Lære, havde ladet ham arbejde som Tjenestekarl for sig, ladet ham føre Møget ud om Vaaren, røgte Tørvene og bære dem i Hus, og siden han voxte til og blev saa vildelig, slaa Hø, og »naar han har bedst arbejdet hos ham (Hr. Peder), har han undertiden ikke turdet eller naaet til ham eller i hans Hus om Aftnen.« .

Mag. Anders Morten Surland¹⁾ blev 1717 beskikket

¹⁾ Universitets Matrikullen: immatr. 1709 som Andreas Martinus Surland.

til at varetage Kaldets Tjeneste, men da Hr. Peder ikke var endelig afsat, vilde denne ikke fraflytte Præstegaarden og vedblev at paastaa, at han var den rette Sognepræst. Anders Surland maatte derfor tage Ophold paa Stegaard hos Laugmand Samuel Pedersen, med hvis Datter, Anne Margrete, han senere blev gift. Sammenstød mellem de to Præster kunde ikke undgaaes, skjøndt der blev vist megen Fredsommelighed fra Anders Surlands Side. Chr. Diurhuus kalder denne »en ret Guds Mand«; Hr. Peder skjælder ham ud for »en Lejesvend«, »den lange Slunk« o. s. v. Nytaarsaftens Dag 1717 forefaldt der i Ansegjærde atter et af disse forargelige Optrin, for hvilket Hr. Peder som sædvanlig alene bar Skylden, og dette gav Anledning til, at Provsteretten ved Dom af 18 Febr. 1718 dømte Hr. Peder til at have »aldeles forbrudt Kaldet og al præstelig Rettighed i Vaagø og aldrig mere bør at betjene det hellige Prædikeembede, strax gjøre Præstegaarden, Jansegjærde, ryddelig for Mag. Anders Surland, at han kan komme til at bo paa den rette Præstegaard og uden Fortræd og Fare betjene Kaldet, ja, ganske kvittere Sognet, hvor han med grove Enormiteter har været Guds Menighed i mange Maader til Forargelse«; hvis Hr. Peder ikke inden 8 Dages Forløb efter Dommens Forkyndelse ryddeliggjorde Præstegaarden, vilde han være at udsætte ved Fogden.

Det var et saa kort Varsel, Provsteretten havde givet Hr. Peder til Ryddeliggjørelse, at han var nødt til at fraflytte, inden han kunde søge Dommen forandret ved Appel, og i en Skrivelse af 8 Juli 1718¹⁾ fra Biskop Worm til Landfoged Diderik Mascussen udtaler Biskoppen sin Forbauselse over Provsterettens Fremgangsmaade. Hr. Peder henvendte sig til Biskoppen og sendte denne, saaledes som Biskoppen samtidig skriver til Fogden, »nogle under-

¹⁾ Færø Amts Bibliotek.

lige og indviklede Dokumenter,« som han vilde have, at Biskoppen skulde fremlægge i Retten og saaledes paa én Gang være hans Advokat og hans Dommer, og efterat Appelfristen var udløben, havde han tilskrevet Biskoppen, at han vilde søge Oprejsningsbevilling. Hertil blev der givet ham rigelig Lejlighed, men han gjorde ikke Alvor af det. Tilsidst kunde Tiden ikke trækkes længere ud, og d. 14 Oktbr. 1724 fik Anders Surland Kaldsbrev. Aaret efter¹⁾ blev der tillagt Hr. Peder en ret rigelig Pension af Kaldet. Han flyttede til Sandevaag, hvor der blev anvist ham Byggeplads paa den Grund, som hørte til den halve Mk. Jord, Præstekaldet ejede paa Øre ved Kirken. Han²⁾ døde d. 7 Januar 1756; hans Hustru var død d. 15 Februar 1752, c. 84 Aar gl.

7. Suderø.

1550—1601. Ismael Nielsen fik d. 12 Marts 1550³⁾ »Livsbrev paa det Sogn, som ligger paa Suderø, og han selv i Væрге haver«; han, der ligeledes i Brevet kaldes Ismael Nielsen »paa Færø«, har altsaa før 1550 været Medtjener paa Suderø. »Ham tog en Gang en engelsk Fisker bort med sig og satte ham omsider op i Island, hvorfra han kom igjen til sit Kald.« (Chr. D.). Ifølge Ansøgning fra Jacob Klinte⁴⁾ er Hr. Ismael »ofte bleven

1) Gejstl. Mødeprotokol Fol. 81.

2) I »Hrr Peder Arrheboe,« 1893, af E. Bruun er der givet en digterisk Levnetsskildring af Hr. Peder, bygget paa, hvad der i Præstegjældet er overleveret om ham.

3) N. R. I S. 122.

4) se S. 362.

berøvet¹⁾ og paa det sidste død af Hunger. « Hans Hustru, Anna, overlevede ham og døde som Enke paa Mensalgodset i Porkere; en Søn af ham var Isak Ismaelsen, Bonde paa Dimon og i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede Sysselmand i Sandø Syssel, efterat han fra Dimon var flyttet til Skuø.²⁾

1601—27. Rasmus Sørensen »var her Sognepræst 27 Aar og 1627 avancerede til Sognepræst i Vaagø«. (Chr. D.). 1615 pintes han af Sørøvere »saaledes med en Line om hans Hoved for Penges Skyld, at han derefter var moxen ubekvem til sit Embede.«³⁾ Hans Børn vare:

1. Søren Rasmussen, Laugrettesmand paa Suderø;
2. Hr. Povel Rasmussen, Suderø;
3. Anna Rasmusdatter, g. m.:
 1. Hr. Hans Rasmussen, S. Strømø;
 2. Hr. Lucas Debes, S. Strømø.

1627—30. Povel Rasmussen (Færø), Søn af Formanden, immatr. 1619 fra Bergens Skole som Paulus Erasmi Feronensis; d. 5 Juli 1620 blev han ordineret som Kapellan til Syd Strømø Præstegjæld hos Hr. Christen, hos hvem han var, indtil han 1625 blev Kapellan paa Suderø hos Faderen, hvem han 1627 efterfulgte i Embedet.

Sommeren 1629⁴⁾ lagde 3 tyrkiske Sørøverskibe sig for Anker i Kvalbø Bugten, ved hvis Bund Præstegaar-

¹⁾ De i Ansøgningen brugte Udtryk: om Hr. Ismael, at han blev »berøvet« og om Hr. Rasmus, at han blev »røvet«, synes at være benyttede i Flæng som Betegnelse dels for at »bortrøve, bortføre,« dels for »plyndre«, se foran S. 233, L. Debes S. 229—30 og 292, P. Claussøn: Norges Beskrivelse, 1632, S. 147.

²⁾ Antikv. Tidsskrift, 1849—51, S. 327; foran S. 24.

³⁾ se S. 362 og L. Debes S. 229.

⁴⁾ se S. 235.

den, Lejre, ligger. Der fortælles,¹⁾ at Skibene indlodsedes af en Mand fra Gaarden, Nøst, i Kvalbø, der mente sig forurettet af sin Broder i Arveskifte. Han lod sætte Ild paa Nøstgaard, der besades af Broderen, og viste Tyrkerne omkring i Bygden. Det var ved denne Lejlighed, at 6 Mennesker blev ihjelslagne og over 30 Kvinder og Børn bortførtes. Hr. Povel var reden til Stranden, der, hvor Tyrkerne gik i Land, og havde taget sin 7aarige Søn med sig. En af Høvedsmændene, der kom i Land, forrettede sin Andagt, idet han knælede mod Solen. Drengen gav sig til at le over den fremmede Adfærd, og Tyrkerne toge heraf Anledning til at ville gribe ham. Faderen løb med ham under Armen hen til sin Hest, slap op paa den og red med Drengen foran sig ind ad Præstedalen op ad Fjeldet, men blev forfulgt af nogle Tyrker. Da der kom en Byge med Taage, afkastede han sin Kappe, lod Hesten løbe, lagde Sønnen ned i en Hule mellem nogle Sten og skjulte sig selv et andet Sted, hvorfra han kunde holde Øje med, hvorledes det gik Drengen. Tyrkerne fangede Hesten og fandt Kappen. En af dem tog den paa og var allerede forbi det Sted, hvor Drengen var skjult, da denne, som troede, at det var Faderen, raabte, at han skulde tage ham med. Derved blev han opdaget og grebet. Han skreg nu saa højt, at Faderen hørte det og vovede sig for langt frem paa Hammeren, bag hvilken han havde skjult sig. Derved fik Tyrkerne Øje paa Præsten og vilde gribe ham, men denne, som hellere vilde dø end føres bort i Fangenskab, flygtede til Fjeldranden og sprang ud i den Tanke, at han faldt i Havet. Han styrtede imidlertid ned i en Rouk,²⁾ Gimbrarouk kaldet; Faldet var 15 Favne, men han slap derfra med Livet. I Rouken traf han Folk fra Trangisvaag, som vare flygtede derhen, og

¹⁾ Suderø Præstekalds Liber daticus.

²⁾ røk, Afsats, Hylde i et stejlt Bjerg.

med to af disse steg han ned paa Sagis Tangen for at bruge Gand mod Tyrkernes Skibe. Han spurgtes, om alle Tyrkerne vilde omkomme ved hans Gand, men svarede, at neppe Halvdelen var »faje«;¹⁾ man raadede ham derfor til kun at lade to af Skibene strande. Han tog nu tre Flier,²⁾ hvoraf han udtog Muslingen og satte dem ud i Havet efterat have læst en Bøn. Den største og den mindste drejede rundt og sank, men den mellemste flød saa langt, man kunde øjne den. Strax derpaa rejste sig en Storm af Nord Ost med stærk Søgang, og det største og mindste af Søøverskibene strandede under Hundegjov paa Præstegaardens Bø, og af Mandskabet reddedes ingen; Ligene af over 300 Tyrker og af Præstens Søn dreve op paa Gjørda Sand, hvor de derværende Tuer endnu kaldes Tyrkegravene, og nogle røde og grønne Granit- og Sandsten, hvidplettede Sten, som ellers ikke findes paa Færøerne, bære Navn af Tyrkestenene og siges at være af Skibenes Ballast. Anden Dagen derefter sprang Vinden om, og det tredie Skib sejlede Nord paa, men da det lagde Nord om Øen, hørte man i Land Fangernes Klageskrig.

Præsten, som ved sit Fald i Rouken havde faaet en Hjernerystelse, blev »meget corrumperet udi Sindet«;³⁾ han lo bestandig. Da han jordede sin Søn, sagde han: »Nu vil jeg le, til jeg seer ham igjen, men græde vilde jeg, hvis han var fangen.« — Aaret efter fik han paa Grund af sin Sindsforstyrrelse Afsked, men nød sit Ophold af Kaldet.

1632 lod Fogden, Mads Christensen Gullandsfar, ham indkalde for Laugretten, hvor tillige 2de af Præsterne vare tilstede, og spurgte ham, »om han var Fader til det Barn, Anne Olufsdatter Anno 1624 havde faaet udi

¹⁾ feigur, dødsens, viet til Undergang.

²⁾ se S. 114 Note 1.

³⁾ L. Debes S. 231 og foran S. 362.

Suderø, hvilken Sag den Tid Søfren Rasmussen, forn. Hr. Povels Broder, havde sig paataget, at han det nu i disse gode Mænds Nærværelse aabenbarligen vilde be- kjende, som han for Gud vilde ansvare, efterdi der mum- les af mange godt Folk derom, hvortil forn. Hr. Povel Ras- mussøn svarede og sagde, at han ikke kunde sige sig fri for samme Kvindfolk, endog hans Broder, Søfren Rasmus- søn, havde taget sig samme Sag paa, som han dog var aldeles uskyldig udi; bekjendte Hr. Povel og derhos, at han havde kommet hannom dertil sig selver til Befrielse. « Sagen var paa Suderø Vaarting 1624 afgjort ved, at Søren Rasmussen for Frillelevnet havde bødet 2 Mk. Sølv for Fruentimret og sig selv. Hr. Povel, der bad Gud bedre sig, at han nogen Tid var kommen i den Ulykke, klagede over, at hans Vilkaar vare meget ringe, som hver Mand vidste, men han vilde gjerne aftinge med Fogden, om han maatte slippe med en Bøde. Han tilbød en Bøde paa 60 Gl., som Fogden modtog, dog under Forbehold af Biskop Hans Resens Betænkende i Sagen, og i Sagfaldslisten for det følgende Aar staaer han op- ført med den vedtagne Bøde for sig og Fruentimret. Derefter forlod han Øerne og drog til Norge.¹⁾ — Efter- manden i Embedet, Hans Hardi, faaer Skyld for, at det var ham, som ophidsede Fogden til at tage denne gamle Sag op mod den sindssvage, afskedigede Præst, for at han kunde slippe for at svare Hr. Povel Ophold af Kaldet.

1630—55. Hans Hansen Hardi, immatr. 1621 fra Oslo Skole som Johannes Joannis, ordineret d. 18 Juli 1630 til Sognepræst paa Suderø.

Da det rygtedes, hvorledes Tyrkerne 1629 havde

¹⁾ se S. 362.

huseret paa Suderø, vilde ingen søge Kaldet, men med Løfte om Forøgelse i Indtægterne søgte Hans Hardi det. Da dette kom til de andre færøske Præsters Kundskab, ansøgte de alle om ogsaa at erholde Tillæg, og Resultatet var Benaadningsbrevet af 8 April 1632, hvorved Annexgaardene bleve henlagte til Kaldene. Hans Hardi var imidlertid ikke tilfreds med denne Begunstigelse, som de øvrige Præster nøde ligesaa godt som han, men søgte at faa Lejre Præstegaards Jorder, der laa splittede, samlede paa ét Sted. 1647 klagede han ved Høsttinget paa Suderø over, at Præstegaardsjorden inden Gaards var forbyttet og fravendt, Præsten til stor Skade, Bønderne til Fordel. Laugmanden med 12 Laugrettesmænd gav hans Klage Medhold og dømte, at han skulde nyde 12 $\frac{1}{2}$ Mk. Jord, som ligger næst ved Præstegaarden, dog saaledes, at Bønderne, som sad inde med en Del deraf, skulde have i Steden for lige megen Jord efter Stang og Snor, som Syssemanden, Jacob Holdansen paa Nøst, med Øens Laugrettesmænd til Høst, naar alt var af Jorden, skulde afmaale og overlevere ham. Dernæst fandtes, at der var for lidt uden Gaards Jord til Præstegaarden, saa at Indstøden ikke kunde blive ved Magt, uden den søgte Bøndernes Hauge; af den Grund fik Præsten Fjerdedelen af Haugen i Kvalvig til Forbedring og 1 Mark Jord, som hidtil havde ligget uden Lundum,¹⁾ og Bønderne gave ham Søjde efter det Marketal, han fik. Med Hensyn til Annexgaarden i Vaag, blev Hushaugen paa den vestre Side ved Gjoveraa, som Bønderne tilforn havde brugt, Præsten tilkjendt. Om 1 $\frac{1}{2}$ Mark Jord mellem Annexgaardens Bø

¹⁾ Lutum og Lundum (lunnindi, fær.) er de fra Fjæld til Fjære med Besiddelsen af Jordegods følgende Herligheder og Rettigheder.

og Hauge samt om Markeskjellet i Fjeldhaugen var der ogsaa Tvist.

Efterat Opmaalingen var skeet i 1650, beviste Hr. Hans Aaret efter, at Sysselmanden og 4 Laugrettesmænd paa Suderø havde maalt urigtigt og ham til Skade; Sysselmanden blev afsat,¹⁾ og Mændene ansete med Bøder.

Af sine Sognefolk var han ilde lidt, vel især paa Grund af Omlægningen af Præstegaardsjorden, og han mindes endnu med Tilnavnet »den onde«. Han var i det hele en streng og myndig Mand.

Olai Dag 1635 maatte han paa Tinget vedgaa, at han Aaret før paa et Sætteting havde overfaldet Fogden, Mads Christensen Gullandsfar, og Laugmand Joen Justinussen med letfærdige Skjældsord; det var, indrømmede han, skeet i hans store Hastighed og Ubetænksomhed, og han bad Laugmanden og Fogden, at de saadan hans store og grove Forseelse vilde efterlade, thi han havde ingen Aarsag haft til at overfalde dem saa utilbørlig. For Godtfolks Forbøns Skyld slap han uden Straf, dog med Betydende, at han bedre skulde betænke sig og ikke komme saa igjen.

Provst Christen Diurhuus siger i sin Præstærække om Hr. Hans, at han var »en Mand af Hardiesse i sine Gjæringer«, og Provst Mikkel Andersen Arrebo har i nogle Optegnelser, nedskrevne 1750, opbevaret følgende om ham: Imellem Hr. Hans Hardi i Suderø og Hr. Hans i Thorshavn var saadant et dødeligt Had, at da Hr. Hans i Thorshavn stod en Gang paa sin Prækestol, sad Hr. Hans Hardi neder ved

¹⁾ Formentlig forbrød han ogsaa Fæstet, thi i Færøes Regnskab for 16⁵²/₅₃ nævnes Hr. Hans's Datter, Elisabet, som Fæsterske paa Nøst; ved hendes Giftermaal med Niclas Tormodsen i Toftegaarden maa Nøstgaard være gaaet over til den tidligere Fæsters Søn, thi 1671 nævnes Holdan paa Nøst, se S. 440.

Kirkedøren og drog sin Kniv saa lønlig i den Tanke at stikke ham ned, naar han kom at gaa ud af Kirken, men var det da Sæd, at Præsten skulde gaa allerførst af Kirken førend Tilhørerne. Gud rørte saa hans mordiske Sind under Prædiken, at han stak Kniven ind igjen, og da Hr. Hans kom og gik af Kirken, stod han op, tog ham i Haand og kyssede ham, fulgte ham ind i hans Hus og bekjendte alt dette selv for ham, hvorefter de bleve sær gode Venner.

Der fortælles, at en gammel Kvinde skal have spaaet ham, at ingen Arving efter ham skulde besidde Lejre, og at han selv ikke skulde nyde den 10 Aar efter den foretagne Forandring med Jorden.

Han søgte Forflyttelse til Danmark, og da der var givet ham Haab herom, forlod han Suderø og begav sig ved Olai Tid 1655 med Hustru og syv Børn samt sit meste Gods paa Vejen til Thorshavn, hvorfra han vilde rejse med et af Handelens Skibe. Han var selv Styrmand paa sin store Sexæring¹⁾ og kom vel til Skaalevig paa Sandø, hvor en anden Baad fra Suderø i Forvejen var kommen. Man sagde ham, at det ikke var farende Vejr over Skopen Fjord, men han svarede, at hans store Baad nok kunde komme frem, omend mindre Baade maatte blive tilbage. Da han vilde afsted, vægrede en af Baadsfolkene, Præstens Tjenestekarl, sig ved at gaa med, hvorfor, fortælles der, Hr. Hans slog ham i Ansigtet, saa at Blodet flød, og Hr. Hans's Kappeærme blev blodigt. Karlens Fader, en Kongsbonde fra Toftegaarden i Kvalbø, som var en af Mandskabet paa den anden Baad fra Suderø, gik da i Sønnens Sted, idet han erklærede hellere selv at ville gaa bort end miste Sønnen. Præsten tog da afsted, men Karlen og Folkene paa den anden Baad, der saa det vovelige i Farten, bleve ved Stranden for at se, hvorledes Baaden

¹⁾ Tolvmandsfarer.

vilde klare sig. Stormen af Nordost var i Tiltagende, og da Baaden var kommen ud for Kvalnæs Buen¹⁾ norden for Skaalehoved, tog en Sø en af Præstens Døtre, der sad ovenpaa Godset, uden Bords. Præsten slap Roret for at gribe hende, hvorved Baaden drev tvers paa Buen; den kæntrede, og alle omkom. Kun lidt af Godset drev op, og af de 21 Lig fandtes kun Præstekonens, som 8 Dage efter opdrev ved Kvigvig paa Nord Strøøm, hvor hun blev begravet. Som et Under fortælles, at Hr. Hans's Pengekiste drev i Land ved Kvalbø, fordi den indeholdt uretfærdigt erhvervet Gods.

Præstens Datter, Elisabet, var bleven tilbage paa Suderø for at passe Huset, beværte Nabopræsten, Hr. Clemen paa Sandø, der skulde betjene Kaldet og modtage Indkomsterne til Eftermandens Ankomst; hun blev gift med Niclas Tormodsen paa Toftegaarden.

En Søn af Hr. Hans var Hans Hansen, som 1655 gik i Thorshavns Skole; 1658 var han i Kjøbenhavn, og efter Rullen, optaget September s. A., gjorde han, med Tilnavnet Noorfar (eller Færø), som Kommunitetsalumnus Tjeneste i 6te Rode og deltog med Studenterne i Kjøbenhavns Forsvar²⁾. 1660 immatrikuleredes han ved Universitetet som Johannes Johannis Færøensis og blev senere Kapellan i Helsingør, hvor han 1684 døde.

1656—79. Jacob Christensen Klinte (Jacobus Christierni Klintensis Scanus), født i Skaane, ordineredes d. 16 Marts 1656 til Sognepræst paa Suderø. Han, der ikke er immatrikuleret ved Kjøbenhavns Universitet, men skal have studeret uden Lands³⁾, var gift med

¹⁾ L. Debes S. 27.

²⁾ Rørdam: De danske og norske Studenters Deltagelse i Kjøbenhavns Forsvar S. 159; L. Debes S. 317; Universitets Matrikul S. 284.

³⁾ Efter C. F. Nielsen: Færøernes gejstl. Stat. ved Rostok Univer-

Karen Christensdatter Tarnowius »af tydsk Nation« (Chr. D). Hans Hustru døde i Kvalbø og blev begravet ved Alterfoden i Kirken; ved Kirkens Ombygning 1802 blev Ligstenen over hende flyttet og er senere lagt udenfor paa Kirkegaarden. Den bærer følgende Indskrift: »Ærlig, dyd-
rig och gudfrygtig Matrone, Karen Christensdatter Hr. Jacobs, som døde i Barselseng Anno 1660 den 7 Aprilis i sin Alders 32 Aar. Gud gifve hende en glædelig Opstandelse och det ævige Lif. Amen. Sin salig Hustrue til en Afmindelse af hendes kjere efterlevende Husbond bekostet. Jacob Christensen. Anno 1661.«

Med hende havde Hr. Jacob 2de Sønner:

1. Thomas Jacobsen Tarnowius¹⁾, Forfatter af »Ferøers Beskriffelser«, 1669²⁾, immatr. 1660, Præst i Pedersker paa Bornholm;
2. Christian Jacobsen Klinte, der var »hjem søgt med Herrens Kors og ej tjenlig til Arbejde«, han var »døv og dum« (døvstum), død 7 Januar 1728, 71 Aar gl.

Anden Gang indtraadte Hr. Jacob 1665 i Ægteskab med Rebekka Hansdatter, død d. 29 Maj 1728, 88 Aar gl., Datter af Hr. Hans Rasmussen paa Syd Strømø; Børnene af dette Ægteskab vare:

1. Lucas Jacobsen Klinte, uden Lands;
2. Anne Cathrine Jacobsdatter Klinte, g. m. Hr. Jonas Jonassen, Norderøerne;
3. Elsebet Jacobsdatter Klinte, g. m. Hr. Anders Knudsen Lemvig, Østerø;
4. Maria Jacobsdatter Klinte, død d. 24 Decbr. 1728.

sitet. Han findes dog ikke nævnt i L. Daaes Fortegnelse over de nordiske studerende ved dette Universitet.

¹⁾ Se L. Debes S. 317.

²⁾ Gl. kgl. Saml. Nr. 2892 og 2893 qv.; Ny kgl. Saml. Nr. 1948 og 1949.

Ligesom sin Formand i Embedet beskæftigede han sig meget med Præstegaardens Jord, og i Anledning af den giver han tidt Møde paa Tinget ved Lucas Debes, hvem han ved Svogerskab og Venskab stod nær¹⁾. I den Præstebolet i Hans Hardis Tid tilmaalte Jord laa et indgjærdet Stykke Jord, Elendersgjærde²⁾, som Hr. Jacob paastod hørte Kaldet til, medens Hr. Hans's Svigersøn, Niclas Tormodsen, paastod, at det havde været Hr. Hans's Odel, som Niclas havde arvet. Ligeledes laa der midt i den Bønderne tilfaldne Jord 2de Vidbirgestykker, Kirkegjærde og Bruertejg, som brugtes under Præstebolet. Angaaende disse, dels i Præstegaardsjorden, dels i Bondeljorden liggende Jordstykker, var der Tvist mellem Niclas Tormodsen og Hr. Jacob, men Striden bilagdes tilsidst saaledes, at Niclas fik de 2 Vidbirgestykker, og at Elendersgjærde tilfaldt Præstekaldet. — Med Holdan paa Nøstgaard havde han Strid angaaende et Grouthus, der laa paa Præstegaardens Jord, men hørte til Nøstgaard; han vilde have det nedrevet, men Fogden fordrede, at det skulde blive staaende, da dette Nøst brugtes til at opbevare Kongens Tiende i, indtil den fra Suderø kunde føres til Thorshavn, og Laugretten gav Fogden Medhold.

Da Hr. Jacob en Dag i 1662 var færdig med Guds-tjenesten i Famien Kirke, gik han sammen med sin Skydsmand, Jacob Davidsen fra Kvalbø, »neder til Teje«³⁾. Han havde taget sin Bøsse med hjemme fra; den bar Jacob. Meningen var, at han paa sin Omrejse i Annexerne vilde skyde Kobber. Da de kom udenfor Huset, gik Præsten ind med Husbonden, Jacob Isaksen, for at faa noget Mad, og da Jacob Davidsen havde lagt Tøjet paa Hestene, som de skulde fare med til Vaag, gik han ogsaa indenfor og

¹⁾ Se latinske Ærevers foran i L. Debes: »Færoæ o. s. v.«

²⁾ Indlagt af Elender Pedersen, en af de 4 Laugrettesmænd, som 1647 havde maalt urigtigt, se S. 436.

³⁾ En Gaard i Famien.

tog Bøssen med, som han lagde paa en Kiste, saaledes at Munden vendte mod ham. Bonden ledte efter et Skind til at binde om Bøssen, da det regnede, og uden at det kunde forklares, hvorledes det var gaaet til, gik Bøssen af og ramte baade Skydsmanden og Bonden saaledes, at den første døde fire Dage efter, den anden, der var bleven ramt i Benet, kom sig. — Af denne Begivenhed, der skete, medens Johan Heideman var Foged, uden at denne var skredet ind mod Hr. Jacob, tog Foged Søren Pedersen (Skougaard) 3 Aar efter af Uvillie mod Hr. Jacob Anledning til at gaa i Rette med ham, og han maatte føre flere Vidner paa, hvorledes det var tilgaaet i sin Tid. Ved Tingsvidnet blev oplyst, at Jacob Davidsen inden sin Død til flere havde udtalt og bedt dem vidne, at Præsten var uskyldig i hans Død.

Fogdens Uvillie mod Præsteskabet i det hele og særlig mod de 2de besvogrede, Hr. Lucas og Hr. Jacob, gav sig flere Udslag mod den sidste. Da en stor hollandsk Ostindiefarer, »Walchern«, i Høst 1667 var totalt forlist ved Kvivig med en Last af ostindiske Varer, var en Befuldmægtiget for det ostindiske Kompagni, Jan van Covenburg, af den ostindiske Flaades Vice Admiral, som med 2de andre Ostindiefarere samtidig var søgt ind paa Vestmanhavn, efterladt med Folk og Baad for at bjerge saa meget som muligt af Ladningen. Der opfiskedes rundt omkring ved Øerne en Del af denne kostbare Ladning, deriblandt et stort Parti Silketøj, Pelling eller hvidt Silketøj, ostindiske Bordklæder, en stor Kjole af rødt Silketøj som en Messesærk, Lærred, Peber, to smaa Løver, skaarne i Krystal, ædle Stene, en Guldkjæde med 3 Sløjfer, som syntes at være til et Hattebaand. m. m.¹⁾; noget af det bjergede blev afleveret, en Del blev understukken, og da det opdagedes, gav det Anledning til Fæstes Forbrydelse.

¹⁾ Se S. 208, 394, Rescr. 27 April 1668.

Kompagniets Befuldmægtigede lagde ingen videre Vægt paa Vraget af Skibet, der var splittet ad, og en Del af Skroget, der var drevet ind paa Suderø, skjænkede han med det Jern, der kunde være deri, til Hr. Jacob. Fogden protesterede imidlertid herimod, idet han paastod, at Vraget tilhørte Kongen, paa hvis Forstrande det var opdrevet, da Covenburg dels ikke tilstrækkelig havde oplyst, at han var befuldmægtiget for Kompagniet, dels ikke havde bevist, at det Vrag, der var opdrevet paa Suderø, var af »Walchern«, men kun havde sluttet det af Vragets Størrelse, Tiden, da det var opdrevet, og den Beholdning af Peber, som endnu var i Lasten. Hr. Jacob gik derfor glip af Gaven.

Tvende Gange blev Lejre Præstegaard i hans Tid plyndret af Kapere¹⁾, og til Kommissionen 1672—73 klagede han sig derover og over sin Fattigdom.

Den 17 Aug. 1679 fik han Kaldsbrev til Østerø Præstegjæld og blev samtidig Provst. Aaret efter toge han og Hustru deres Skudsmaal af Sudringerne paa Vaartinget, og de roses begge meget. Hans Hustrus Skudsmaal var forinden Tinget, hvor det fremlagdes, givet hende skriftligt. Det, der var udgivet paa alle Kirkebækker i Suderø, lyder paa, »at hun har i Liv og Levnet og i al Omgængelse sig beteet, som det vel egner sig og anstaaer en gudfrygtig og dyderig Kvinde; hun har givet den Hungrige Mad, den Tørstige Drikke, klædt den Nøgne og med Raad og Daad kommen Enhver til Hjælp og Trøst«.

1679—97. Jens Clemensen, Søn af Hr. Clemen Laugesen Follerup paa Sandø, immatr. fra Kjøbenhavns Skole 1673 som Janus Clementis Ferøensis. Af hans Testimonium²⁾ sees, at han før sin Optagelse i Kjøben-

¹⁾ Se S. 241, 363.

²⁾ H. H. Blache: Et Bidrag til Kjøbenhavns Metropolitanskoles Historie; Hist. Tidsskrift III, 3 Bd., 2 Hæfte, 1864.

havns Skole har studeret 8 Aar i sin Hjemstavn, og at han var »*simplici quidem vultu et . . . gestu*«, men dog havde mange Dyder; han roses især, fordi han »*per saxa, per ignes*« havde undflyet den tykke Uvidenhed og uden at lade sig afskrække ved Neptuns Brusen eller Sørøvernes Vold havde begivet sig til Kjøbenhavn. Han fik Kaldsbrev den 13 Septbr. 1679. I sit Ægteskab med Elsebet Pedersdatter Viborg fra Næs Præstegaard, senere gift med Eftermanden, havde han følgende Børn:

1. Hr. Clemen Jensen, Norderøerne;
2. Lucas » , Kvalvig, Nord Strøøm;
3. Ellen » , g. m. Joen Mortensen, Porkere;
4. Anne Cathrine Jensdatter, g. m. Johannes Pedersen ved Gaard paa Viderø;
5. Elsebet Jensdatter, g. m. Joen Magnussen, Vaag, Suderø;
6. Rakel Jensdatter, g. m. Niels Jensen, Heium, Viderø;
7. Maria » , g. m. Augustinus Danielsen, Giljum, Kvalbø.

Han, der døde d. 14 Oktbr. 1697 som en velstaaende Mand, — han efterlod sig 13 Mk. Jord, — »var for sin Fromheds Skyld vel yndet allevegne; *gratia gratiam parit*, Godt faaer Godt imod sig« (Chr. D.). Baade han og Hustru mindes endnu for deres Opofrelse ved at skaffe Sudringerne Korn i Nødaaret 1687¹⁾.

1698—1734. Søren Johannessen eller Hansen Søn af Kongsbonde Johannes Barentsen paa Sjøv i Kollefjord²⁾, immatr. 1692 fra Helsingør Skole som Severinus Johannis Ferø, Baccalaureus 1696, Kaldsbrev d. 9 Juli 1698. Han var gift med:

¹⁾ Se S. 131.

²⁾ Se Hr. Rasmus Chr. Ganterups Slægttavle.

I. 1699 Elsebet Pedersdatter Viborg, Formandens Enke, død 1720.

Johan Bærent Sørensen Lerbæk, Sysselmand paa Suderø, født 1700, død 1733, gift med:

1. Elsebet, Joen Rasmussens Datter fra Ryg, se Hr. Rasmus Olesens Slægttavle; paa Grund af Mandens Drikfældighed løb hun bort med en Hollænder;

Anna Kirstine, g. m. Hr. Mathias J. Vogelius, se Hr. Hans Christiansen Ferslevs Slægttavle;

2. Margrete Katrine Pedersdatter, Fuglø;
Anne Lisbet, g. m. Paul Jacobsen Gjerdum, Bordø;

II. Elisabeth Hansdatter, født 1699, død 1781.

Han var en meget nærig Mand, der ligesom Stifsønnen, Hr. Clemen Jensen paa Norderøerne, for sine Ligprædikener over fattige og for Fødevarer til disse tog Godtgjørelse i Jord. Ved sin Død 1734 efterlod han sig 13 Mk. Jord.

Da Johan Henrik Samuelson Weyhe, Søn af Laugmand Samuel Pedersen, 1732 blev Kapellan hos Hr. Søren, fandtes der ikke anden Mønt paa Suderø end hele og halve Kroner; Hr. Søren havde nemlig indvexlet al Skille-mønt, for at den ikke skulde bruges til Offer. Weyhe blev derfor irettesat af ham, da han byttede Folks Kroner i Smaamønt. Naar han giftede sig anden Gang med en fattig Tjenestepige, faaer han Skyld for, at dette skete, for at Weyhe ved hans Død ikke skulde faa Annexgaarden; han var nemlig vred paa Weyhe, fordi dennes Giftermaal med Sønnens Enke ikke var bleven til noget.

X.

Sæder, Skikke og Overtro.

Fremstillingen i de foregaaende Afsnit af Samfundsforholdene paa Færøerne har ved Siden af hvad der i første Række har været Formaalet, nemlig en fuldstændig objektiv Skildring af Forholdene, tillige givet en Del spredte Bidrag til Belysning af Befolkningens Karaktermærke, Levevis og det Udviklingstrin, paa hvilket Befolkningen stod i det 17de Aarhundrede.

Af sig selv ville disse Bidrag til Bedømmelse af Folkekarakteren og Udviklingen træde tydeligt frem i Afsnittet om »Rettens Pleje«¹⁾ af Befolkningens Stilling dels ligeoverfor Handelens Indehavere, dels ligeoverfor Regjeringen og Lensherren, samt af den Maade, hvorpaa Befolkningen stillede sig med Hensyn til Forsvaret, ville de fremgaa middelbart, og det kan neppe nægtes, at man faaer Indtrykket af et sneversynet Folk. Øernes afsides Beliggenhed og Mangel paa Samkvem med Omverdenen kunde ikke ret vel andet end afføde Sneversynethed. Under saadanne Forhold vil Enhedsfølelsen nødvendigvis blive trængt tilbage, og selviske Hensyn brede sig i Stedet. Følelsen af Enhed kan være ringe nok mellem Øernes egen Befolkning, der saaledes ikke en Gang vil

¹⁾ se S. 171 ff.

række en Haand til at »ransonnere« de Fanger, Tyrken har taget fra Øerne, ud af Fangenskab og skyder det fra sig,¹⁾ men den forsvinder aldeles, naar Befolkningen kommer til at staa overfor Handelens Indehavere, Regjeringen og Lensherren. Det gjælder da ikkun om at opnaa Rettigheder uden samtidige Forpligtelser; Fordring paa god og rigelig Forsyning og Tilførsel, samtidig med at ulovlig Handel drives efter en stor Maalestok, Fordring paa Beskyttelse, samtidig med Uvillie til selv at deltage i Forsvaret, kommer stadig frem, dels mundtlig paa Tinge, dels i Ansøgninger og Suppliker i massevis, med de stadig brugte Betegnelser af Befolkningen som »det fromme, enfoldige Folk«, af Landet som »det fattige Land«, i alt væsentligt kun Supplikationsudtryk.²⁾

Ved Siden af disse lejlighedsvisse Bidrag til Belysning af Befolkningens Karakter og Udvikling, vil der ikke findes ret meget, hvorfra Bidrag kan hentes til et kulturhistorisk Syn. Da der imidlertid hos 2de samtidige Forfattere³⁾ er anlagt et saadant Synspunkt, vil der i det følgende til at fuldstændiggjøre Billedet af Færøerne og Færingerne i det 17de Aarhundrede blive givet nogle kulturhistoriske Oplysninger.

Rets- og Kirkesproget var dansk, »hvilket de vel forstaaer, og kunne Lands Folket ligesom de Norske læse udi danske Bøger, og den ene den anden derudi lærer og underviser, men ellers tale de og, naar de ville, saaledes imellem sig selv, at hvo, som er ikke vant med dem at omgaaes, da kan man dem ikke forstaa.«⁴⁾

¹⁾ se S. 238.

²⁾ se Johs. Steenstrup: Den danske Bonde og Friheden, S. 36. E. Holm: Danmark-Norges Indre Historie, 1660—1720, II S. 451.

³⁾ L. Debes: Færøe o. s. v.; Kapitlerne: »Færøes Indbygges Kvaliteter« og »Om Spøgelse og Satans Anfægtelse udi Færø.« Thomas Tarnowius: Færøers Beskrivelser udi største Korthed forfattet«, 1669; Gl. kgl. Saml. 2892.

⁴⁾ J. L. Wolff: Norrighia ill. S. 201.

Klædedragten saavel hos Mænd som Kvinder var den samme baade for rige og fattige.

Mændene brugte som Hovedbedækning »ballrunde Hætter med blaa Nopper udi«, der indførtes andet Steds fra, eller ogsaa »Kapuser«;¹⁾ inden Døre brugtes ved Arbejdet strikkede høje Tophuer.

Der brugtes ikke Linnedskjorte, men Vadmelstuke, saaledes at Klædedragten fra inderst til yderst var af Vadmel, der vævedes og syedes hjemme. Inderst bares 2 å 3 hvide Understucker, derover Overstuken, en Kofte af sort²⁾ Vadmel, meget vid med brede og vide Ærmer. »Paa Axlerne ere store Quarder,³⁾ hvilke de gjøre stive, at de kan staa ud i Vejret.« Til Søndags- og Højtidsbrug bares sjøstuka, en lang og sid Vadmelsfrakke.

Buxerne vare af sort fint Vadmel, der hæftedes ved Knæerne og bares af Hofterne. Overstuken naaede kun indtil en Haandsbred ovenfor Buxelinningen, saa at den hvide Understuke saaes som en Bræmme mellem Overstuken og Buxelinningen. Paa Norderøerne brugtes Buxer af hvidt Vadmel, »Broger«, med Hoser og Buxer i ét.

Hoserne vare hvide, graa eller morøde, eftersom Faarenes Uld er, eller ogsaa farvede røde; »de røde ere dog de principaleste, som farves med Korke⁴⁾, en Væxt, som voxer paa de store Sten i Marken og afskrabes med en Kniv.«

1) Hætter, der dække Ører og Hals, saaledes som de endnu bruges til Søs og til Lands, navnlig i Kulde, Regn og Sne. Ved Højtider brugtes Hætter af sort Klæde, besat med Kniplinger, se R. Nyerup, Magazin for Rejseiagttagelser I S. 207.

2) Farvningen skete i en Blanding af »Sortedyge«, en Slags Jord, og »ød eller Sortegræs«, der kogtes sammen.

3) kvardi, en Kant paa Klæder, Bræmme, Linning; Kanten paa Axlerne var formentlig om Halsen, altsaa som en stiv opretstaaende Krave ligesom endnu.

4) korki, Korkemos, Vinstenslav, hvoraf tilberedes Persiofarve eller Purpurfarve.

Paa Fødderne bares ligesom endnu Sko af Oxe- eller Sælhud, Kalve- eller Lammeskind, tilberedt med Tormen- tillabark;¹⁾ enhver tilskar og syede selv sine Sko, med kun én Saal, syede for Tæerne og op for Hælen; de bandtes op om Anklen med hvide sammenflettede uldne Tvinger. De velhavende brugte ved højtidelige Lejligheder dog almindelige Lædersko, der indførtes og vare til Fals i Kramboden.

Om Halsen var ved Højtidsbrug bundet et Tørklæde med Kniplinger, med et sort eller rødt Silkebaand. Laugrettesmændene²⁾ bare, naar de sad i Retten, stive Kraver, der gik rundt om Halsen.

Kvindernes Hovedbeklædning var for de giftes Vedkommende røde, strikkede, tæt valkede, runde Huer, der ligesom Mændenes stode ud fra Hovedet; de indførtes fra Holland. Pigerne gik barhovede, med Haaret i én Fletning.

Særken var af Linned, syet i Halsen med rødt og blaat af 3 Fingres Bredde; »den Søm er syet paa en særdeles Maade.«

Halskluden var firkantet med Søm og Huller omkring, og nedenfor Kniplinger.

Kjolens Trøje og Skjørt var i ét, med Skjørtet rynket i mange Folder, og var i Almindelighed af grovt Vadmel. Til Højtid var Kjolen af Klæde, navnlig blaat, men ogsaa grønt eller skarlagen, med Sølvmallar, forgyldte. »med Søvløv« i Trøjen, der snøredes. For Ærmerne ved Hænderne vare Fryndser, og næst Fryndserne 3 Rader sorte Fløjels Border med rødt Klæde under. For Brystet bares en Fløjels Brystdug, besat med Silkefryndser foroven og nogle Rader Fløjels Border eller Snorer. Øverst i Brystdugen fæstedes »Sproten«, en lang Sølvnaal med

¹⁾ Foruden til Garvning, hvortil Roden brugtes, benyttedes Tormentillen til at føde Svin med, J. L. Wolff: *Norr. ill.* S. 195.

²⁾ se S. 184.

en stor rund forgyldt Knap, hvorved hang et sølvforgyldt Smykke, »langagtig firkantet, som en liden Rude med Bukler paa, hvorudi hænge nogle forgyldte Folier dinglende.« Forklædet var hvidt med brede, røde Silkebaand. Om Midien var spændt et stort forgyldt Sølvbælte med Sølvlænke ved Siden, hvori Nøgler og Kniv¹⁾ hang. — Ogsaa de fattige bare ved Højtid Sproti og Bælte, men af Messing.

Strømperne vare sorte, gule eller grønne; den gule Farve var af Smæren.²⁾ Skoene vare altid af Lammeskind med røde Tvinger.

Levemaaen og Fødemidlerne³⁾ vare de samme som den Dag idag. »At drikke Brændevin⁴⁾ er den gemene Mand meget tilgenegen, om de det ellers kunde bekomme, som de vilde. — Baade Smaa og Store drikke Tobak, befinde sig vel deraf formedelst Øernes Fugtighed og Taage; somme tage den i Munden og tygge den.«

Den aandelige Tidsfordriv var: Skakspil, »hvori Kvindfolk saavel som Mandfolk ere meget vel drevne, — at udskjære med en Kniv Mønstre i Trærode og gjøre adskilligt af Træ, de ikke før have seet, hvortil de ere meget vel inclinerede; der synes derfor at være en god Art og Natur i dem, om de ellers blive holdt til at lære noget godt, — og at digte lange Rim og Viser.«

Legemet øvedes

»med at løbe om Kap til et vist Maal; den, der kommer til Maalet, optager den opsatte Ting og kommer tilbage, inden at den anden kan naa ham, har vundet Spillet; dette Spil kaldes Palteroch; mange løbe saa hurtigt, at de i Marken kan tage fat paa hvilket Faar, dem forevises,

1) se S. 205 Note 2.

2) Kløver.

3) L. Debes S. 242.

4) se S. 210 Note 1.

med Skudsten at skyde til et Maal, hvo der kan træffe nærmest,

med Bryden, hvem der kan kaste den anden under sig, med Roen, at den ene kan overgaa den anden,

med Stene at opløfte, prøve de Styrke; den, der kan løfte de tungeste Sten, lægger denne Sten til en Amindelse paa et Sted, hvor Folk kunne se den og saaledes rose ham,¹⁾

med Lammeben at sønderslaa med Næve og sønderbryde med Hænderne,

med adskillige Dandse, hvor den ene Haand holder i den anden, saa at paa een Tid kan der vel dandse 12 eller 14 udi en Ring, dog udi et Led aabent, og saa sjunger en af dem Kvæder, og saa dandse de efter, ligesom Kvæderne gaaer til, undertiden fast og undertiden langsomt og undertiden med Benenes Opløftelse. Den sælsomste er Bandedands, hvor 5 eller 6 paa hver Side dandse med Baand i Hænderne, idet de holde dem undertiden over Hovedet og indvikle sig med hinanden i Dandsen, og naar de have snurret dem om, kommer hver paa sin rette Plads.◀

Med Hensyn til Trolovelse, da er det Vis og Manere udi Færø, at naar Bøndersønnerne ville fri og bejle til en Pige, da gaa de meget længe, førend de faa Ja paa Pigen.

Det første, Frieren kommer til Bondens Gaard, hvis Pige han vilde bejle efter, da kommer han havendes paa Axlen en Stav; hvilken de kalde Fjældstav, hvilken er 3 Alen lang, havendes en lang Pig i Enden, og samme Stav er nær saa tyk som en Arm, og lader saa udkalde Pigens Fader og taler hannem til og begjærer Hus- og Hjemmefred, er saa meget sagt som han begjærer af Bonden, at han maa have Frihed at gaa i hans Hus og

¹⁾ se Museum 1893, II S. 31.

maa have Fred og Rolighed i hans Hus for andre Bejlere, om de og did komme, at han da maa nyde Fred for dem, og naar Bonden tilsiger hannem Hus- og Hjemmefred, da bliver han glad, men hvis Bonden hannem det vægrer for en eller anden Aarsags Skyld, da gaaer han strax bort meget bedrøvet og sorgefuld.

Men naar han nu haver faaet Frihed at gaa i Huset, da seer han til først, hvorledes han kan blive vel bekendt med Pigen, og kommer saa, hvor han seer hende sidde, og sætter sig hos, dog saa, at det ene Laar sidder paa Bænken, med det andet dog udenfore, havende Pigen ideligen om Halsen og hende ideligen kyssendes.

Og naar han er vel bekendt med hende, saa at hun halvvejs haver lovet hannem Ægteskab, saa lover og giver hun hannem Forlov til at ligge paa Stok, er saa meget sagt, at han maa ligge paa Sengestokken, havende det ene Ben i Sengen, men det andet hængende udenfore, og saa maa han vel lefle med hende.

Og naar Trolovelse skal holdes, da endog Pigen hannem er tilsagt, baade af Forældrene, saa og hende selv, dog maa de ligesom med Magt indlede hende til Fæstemanden, som allerede staaer for Præsten, og da kommer hun grædende.

Naar Trolovelsen er endet, da bruge de den Manere, at de slaa Fæstemanden og Pigen, ja, alle dem, som medfølgende ere, i Ryggen med Næven, sigendes Fæsterhug.

Der er og den Sædvane: naar som Bryllups Maaltidet skal sluttes, da opstaaer Brudgommen med sine, som sig fulgt have, og gaaer frem paa Gulvet, staaendes for Præsten begynder at drikke sin Dannemands Skaal, brugende disse Ord: »Nu dricker jeg min Dannemands Skaal, Gud giefvi mar lúche och got Aar; mongum at giefva och faum at gjælda, at eg matti styre mit Ehteskab saa her udi Jordarigi, at eg maatti blyffva eit Guds Badn paa hin ydersta Domadag,« og saaledes drikker han Præsten til;

Meningen paa Ordene er denne: Nu drikker jeg min Skaal, at give til Kjende, at jeg er bleven en Dannemand og har faaet min Hustru. Derfor vil jeg bede Gud, at han vil give mig Lykke og et lykosaligt Aar, at jeg maa være gavemild og rund imod alle og komme i Skyld og Gjæld med ingen, at jeg saaledes maatte skikke mig udi denne min Ægteskabs Stand, saalænge jeg lever, at jeg paa Dommens Dag maa faa det evige Liv.

Og naar han sin Skaal haver drukket, da maa alle Gjæsterne runden omkring drikke Brudgommens Skaal.

Og Brudgommen lægger Halmeskifte med sin Brud udi funden Penning og ufunden, det er, han under Bruden Hælften af det, han ejer og i sin Tid ejendes vorder, af alt det, han har samlet og skal endnu samle, og naar dette er gjort, da sætter han sig neder i sin forrige Plads.

Saa opstaaer Bruden med dem, som sig have fulgt, og drikker først sin Dannekone Skaal, brugende de samme Ord som Brudgommen, og drikker og Præsten til, hvor alle Gjæsterne ogsaa drikke Brudens Skaal.

Naar det er gjort, da opstaaer en af hendes næste Frænder og i alles Paahør taler for Bruden, hvorledes hun ogsaa giver sin Brudgom Hælften af alt, hun ejer og ejendes vorder. Og saa maa Bruden sidde hos sin Brudgom. Thi tilforn sad hun iblandt Kvinderne.

Køgemesteren, hans Embede er og dette, at, naar Aftenen tilstunder, da banker han med sin Kjæp og æsker Bruden til Sengs og bier saa lidet imellem og æsker hende saa anden Gang, og lidet derefter æsker han Bruden tredie Gang og Brudgommen første Gang, og strax gaaer hun da til Sengen, men Brudgommen bliver sidende, indtil han tredie Gang er udæsket.«

Denne Manen til Sengs, der skete ved, at Køge-

mesteren slog paa Bjælken,¹⁾ har selvfølgelig ikke kunnet gaa af uden Bemærkninger og Hentydninger, der navnlig ere gaaede ud over den ventende Brudgom, og som paa et saa sent Stadium af Bryllupet neppe have været meget tilslørede; 1665 klager Anders Olesøn i Husevig over, at Hans Hanssøn i Skaalevig har gjort ham Fortræd, da han skulde gaa i Brudeseng.

Overtroen var stor; saavel Søen som Landjorden var befolket med overnaturlige Væsner.

Paa Søen raadede blandt andre Sjødrilen; den sad »om Aftnen og Natten paa Klipperne ved Søsiden og er ganske glimrende og giver Gnister af sig og raaber til Baadene, som ro den forbi, og siger: »Roa baed, roa baed, roa baed,« det er, ro Baaden hid, men de svare hannem intet, men ro deres Vej.« Af uforklarlige Begivenheder, hvor vel ikke Sjødrilen, da det var ved højlys Dag, men et andet af Søens hemmelighedsfulde Væsner maa have grebet ind i Menneskets Skjæbne, forefaldt et Tilfælde i 1617; Bonden paa Kirkebø, Simon Simonsøn, med hele sit Baadsmandskab forsvandt i godt Vejr paa Vejen fra Troldhoved til Kirkebø, og Baaden kom hel og holden med Aarer og alt uskadt til Lands.²⁾

Paa Landjorden holdt Huldrefolket til i Haugen paa øde og tørre Steder. De kaldes³⁾ »Huldefolk«, fordi det er »hulde og tro Folk, som man maa kunne stole paa, hvad de sige, thi de mene det af Hjertet«, men man var desuagtet enig om, at det var onde Aander, der have en dog kun begrændset Magt over de Mennesker, som de vilde bedaare; et Særkjende for dem er, at de ville misbruge Menneskene til Utugt. De vise sig derfor »i Kvindelignelse fremfor Ungkarle og Mænd i Marken, meget vel udpyn-

¹⁾ Af R. Nyerup: Magazin for Rejseiagttagelser I S. 218 sees, at Skikken iagttoges endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede.

²⁾ L. Debes S. 320.

³⁾ Th. Tarnowius l. c.

tede, og ville, at de skulle bole med dem;« de forfølge Paagjældende, saaledes at de bestandig ere omkring dem. »Man antager, at ingen maa bande saadanne Huldefolk, men altid velsigne dem, sigende: »Faune timi komme iffver dem«,¹⁾ det er, Gud give, det gaa dem altid vel. Saa kan Satanas forvandle sig til Lysets Engel iblandt de taabelige Folk, at de bede godt for hannem.« I Tarnowii Tid aabenbarede Huldrefolk sig »for mange af Indbyggerne, talte venligen med dem og lovede dem alt godt, hvis de vilde være hos dem. I forrige Tider have de ogsaa bedaaret mange.«

Rundt omkring paa Øerne var der Tilfælde nok, hvor Huldrefolk havde lokket Folk med sig. 1665 forsvandt Bondens Datter paa Trollenæs sporløst; — medens Bergens Borgere sade inde med Handelen, blev Joen Søjde-
mand i Sørvaag bjergtagen i 7 Aar og maatte af Frygt for, at det atter skulde ske, tage til Bergen; — da Hr. Torluf Gregersen var Præst paa Østerø, var en Karl dér i nogen Tid forsvunden med en Huldrekvinde, men blev atter givet løs; — medens Hr. Rasmus Christensen Ganterup var Præst paa Vaagø, forsvandt hans Datter, Kirstine, og blev først funden 8 Dage efter paa et højt Forbjerg over 100 Fvn. højt, yderst paa Eggen; hun var uskadet og varm, men var siden den Tid halv taabelig, hvad der dog ikke hindrede hende i at blive gift og sætte en hel Del Børn i Verden; — c. 1640 forsvandt en Kvinde fra Vestmanhavn og blev først funden 8 Dage efter, død, dog endnu varm, liggende paa en almindelig jævn Vej; — 1668 var Oluf Hansens Datter i Velbestad borte i 9 Dage og blev funden uskadet paa Sydredal; — samme Aar forsvandt en Mand paa Suderø nogle Dage; — i Tarnowii Tid var der en Mand paa Sandø, der ingen Ro kunde

¹⁾ »Fagna (egtl. fagnaðar) timi komi ivir tigum« ɔ: Glædes Tid
o. s. v.

faa for en Huldrekone, han var derfor halv forstyrret, og medens Tarnowius var Barn paa Suderø, maatte hans Fader, Hr. Jakob Klinte, skille en Mand af med en Huldrekvinde; — 1669 vare Christopher Absalonsens Søn og Datter i Saxen haardt anfægtede af en Trolde. — »En Gang er det hændet, at en Bjergtrolde har haft en Mand paa Ryggen og har baaret ham en lang Vej. Men Manden tænkte paa Gud og blev derfor meget tung paa Troldens Ryg. Trolde sagde derfor til ham: »Mig tykkes, Du bliver saa tung«, men Manden tav og blev ved at tænke paa Guds Hjælp. Omsider kastede Trolde, der var meget træt og mødig, ham og sagde: »Est thu kieier aff maer, eg er quane kieari af daar,« det er, er Du kjed af mig, da er jeg langt kjedere af Dig, og gik saa fra ham.«

Var der selv hos oplyste og velbegavede Mænd paa den Tid en stærk og fast Tro paa, at overnaturlige Væsner kunde vise sig i menneskelig Skikkelse, er det selvfølgeligt, at Troen paa, at Mennesker kunde tilegne sig og udnytte overnaturlige Kræfter, ogsaa var tilstede i rigt Maal. Paa Færøerne ligesom andet Steds paa hin Tid finder man derfor en udbredt Tro paa Gand og paa, at Mænd og Kvinder kunde øve Trolddomskunster.

1637 var saaledes Rasmus Mogensen paa Nordredal tiltalt for nogen Gjøgleri eller Signen, som han skulde have brugt mod Blasius Joenssøn fra Hestø, der var syg. Rasmus havde raadet Blasius til, at han skulde koge sig en gulbenet Høne, da han mente, at det var den gule Sot, Blasius led af; derhos havde han givet ham et sort Baand med 3 Knuder paa, som han skulde binde om sig; naar han fornå, at det blev bedre, skulde han løse Knuderne, en efter anden. Sagen havde været indstævnet for Præsterne, der havde kjendt, at det var Signen, Rasmus havde omgaaedes med, og havde skudt den fra sig til Laugtinget. Paa dette blev han dømt til at have sin

Boeslod forbrudt, men efterdi han var en gammel, ulært Mand, som man aldrig havde hørt sligt om før, og han tilmed var fattig, aftingede han med 10 Gl.; Blasius blev dømt til at bøde 3 Gl.

1656 var Poul Johannessøn af Mygledal (Poul Fange) tiltalt for at have drevet Gand, dels ved Lønruner, dels ved Løsningsknuden, som han havde ladet læse i, og i Undersøgelsen mod ham vare blandt andre de endnu bekjendte Gandekarle, Ole Jakobsøn paa Ejde (Skaaledreng), Steffen Simonsøn paa Svinø og Daniel Jespersøn i Ørdevig indviklede.¹⁾

1667 vare Ahraham Isaksøn og Søster, Barbara Isaksdatter, i Gaarden Kvier paa Sumbø tilligemed en Pige ved Navn Malene Holdandsdatter under Undersøgelse for at have udøvet Trolddom mod nogle Folk dør i Bygden, men uden at de kunde overbevises; Joen Joenssøn, der havde en daarlig Fod, paastod, at den skrev sig fra de Kvier Folk, og hver Gang han »delde«²⁾ med dem, fik han altid ondt; en Kone i Langgaard, Katrine Joensdatter, paastod, at de havde lovet hende, at hun nok skulde komme til at sidde Enke, og det var ogsaa skeet.

Naar det kun er faa Tilfælde, hvor Gandekarle og Gandekvinder trækkes for Retten, og naar Færøerne ikke kunne opvise en eneste Hexepoces med Baal og Brand, da ligger dette ikke i, at Overtroen var mindre dør end noget andet Steds paa samme Tid, den var selvfølgelig snarere større, men derimod dels i de snevre Forhold, — man trykkede sig ved at være Angiver af Slægt og Venner, — dels i, at baade Rettens Haandhævere og Befolkningen vare bange for dem, der sade inde med formodet Kjendskab til Gand. 1720 var man endnu ikke videre end, at Landfoged Didrik Marcussen da anmodede Hr.

¹⁾ Museum 1893 II S. 12 ff.

²⁾ deila, tvistes, skjændes.

Peder Arhebo paa Vaagø om at komme over til Skaale paa Østerø for at hjælpe til at faa en Grind drevet ind og dræbt, »ifald han ved nogen Raad, at han ved Guds Hjælp kunde faa det Spøgeri fordrevet;« Befolkningen mente nemlig, »at noget Spøgeri af Satan skal være der paa Sandet, som forhindrer Quallens Indløb.«¹⁾

Aarhundredets Forfattere mente, at da Øerne i Oldtiden laa øde, havde de ikke været andet end »Djævlens Vaaning, de urene Aanders Bevaring og en Troldebolig,« og efterat Landet var taget i Besiddelse, havde disse onde Aander, Underjordsfolk, Huldremænd og »foddenske«²⁾ Mænd ikke været til at bortdrive. Der var Steder nok, hvor de kunde holde til, Bosættelse havde kun fundet Sted ved Søkanten, den øvrige Del af Landet laa hen i Ødemark. Haugen, hvor saa lidt Liv rører sig, Fjældene med deres Huler, Latrene³⁾ ud mod Søsiden, hele Naturen, gav ligesom endnu Spillerum for Fantasien, og denne har befolket Færøerne med mange overnaturlige Væsner, paa hvilke Troen endnu ikke er uddød.

1) Amtstidende for Færøerne 1880 Nr. 52.

2) fornur, fordums.

3) látur, Hule i den stejle Fjældside ved Havfladen.

Rettelser.

Side	6	Linie	11	fra oven	: Islander	læs: Islænder
—	11	Note	5	—	: Bernsen	— Berntsen
—	12	Linie	9	—	: Vaag	— Vog
—	21	—	7	—	: Femlinger, Femling	— Femtinger, Femting
—	39	—	5	—	: Kirkerne	— Kirkerne
—	53	—	16	fra neden	: Vaagø,	— Vaagø;
—	63	—	7	fra oven	: Priviligier	— Privilegier
—	70	—	14	fra neden	: 1673,	— 1673
—	76	—	2	—	: privilegeret	— privilegeret
—	81	—	4	fra oven	} : Hyldingseden	— Arveeden
—	84	—	6	fra neden		
—	86	—	16	fra oven	: nys	— Nys
—	94	—	15	fra neden	: Højærdighed	— Højærværdighed
—	98	—	4	fra oven	: besærligt	— besværligt
—	101	—	12	—	: angaaer;	— angaaer,
—	111	—	5	fra neden	: Skrivelse,	— Skrivelse
—	117	Note	1	—	: Rytternes	— Rytters
—	128	Linie	15	—	: Mikkelsee	— Mikkelsen
—	159	—	16	—	: occasion	— Occasion
—	164	—	8	fra oven	: Almuesmød	— Almuesmænd
—	167	—	3	—	} : Juel	— Juul
—	220	—	11	fra neden		
—	289	Note	3	—		
—	173	Linie	7	fra oven	: Laugrettesmænd	— Laugrettesmænd,
—	219	—	1	fra neden	: Øvrighed	— Øvrighed,
—	239	—	11	—	: Majestæts	— Majestæt
—	248	—	9	fra oven	: Skiberum	— Skiberum,
—	252	—	4	fra neden	: Red:	— Red.
—	256	Istedenfor	Note	2	sættes: kaste paa Læ, nu: kaste bak o: lægge Roret i Læ for at standse Skibets Fart.	

- Side 290 Linie 7 fra neden : eller — læs: eller
 — 292 Note 1 : Ordene: ,altsaa mulig — Gullandsfar-
 udgaa.
 — 293 Note 3 : S. 295 læs: S. 296.
 — 295 Linie 1 fra oven } : Hushaugerrettighed læs: Hushaugeret-
 — — — 5 fra neden } tighed
 — 297 — 1 — : Byskjæl læs: Byskjel
 — 298 — 16 — : Forpagter: — Forpagter,
 — 310 — 5 — : Garshoðn: — Garshorn
 — 316 tilføjes: Paa Suderø gav en af Lucas Debes dimitteret
 Discipel, Rasmus Nielsen Hæstemank i Hove,
 født i Mariager, Undervisning.
 — 330 Linie 12 fra neden : Slægter: . . . læs: Slægter.
 — 338 Note 1 : 294. — 295.
 — — — 2 : se sammesteds. — se S. 277.
 — 406 Linie 7 fra oven : 16²²/₃₃ — 16²²/₃₃
 — 415 sidste Note : 1, . . . — 2,
 — 416 Linie 7 fra oven : Præst — stud. theol.
 — 444 — 9 — : Anna — Elsebet
-

- Jørgensen, A. D.**, den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling. 16 Kr.
 — Fyrretyve Fortællinger af Fædrelandets Historie. 3. Opl. 3 Kr.
 — Fortællinger af Nordens Historie. I—II. 5 Kr.
- Jørgensen, J. P.**, Landsoguenes Forvaltning fra 1660 til vore Dage. 2 Kr., indb. 2 Kr. 50 Øre.
- Kancelliregistranter, danske, 1535—1550**, udgivne ved *Kr. Erslev* og *W. Møllerup*. 5 Kr.
- Kinch, J.**, Ribe Bys Historie og Beskrivelse. I—II. N. Pr. 5 Kr.
- Kirkelove, danske**, fra Reformationen indtil Christian V's Danske Lov (1536—1683), udgivne af *H. F. Rørdam*. I—III. 18 Kr.
- Koch, L.**, Biskop Nicolai Edinger Balle. 3 Kr.
 — den danske Kirkes Historie i 1801—1854. I—II. 8 Kr.
 — Kong Christian den Sjettes Historie. 5 Kr.
- Koch, L. og H. F. Rørdam**, Fortællinger af Danmarks Kirkehistorie fra 1517 til 1848. I—II. 3 Kr. 80 Øre.
- Libri memoriales capituli Lundensis**. Lunde Domkapitels Gavebøger, udgivne ved *C. Weeke*. 4 Kr.
- Mejborg, R.**, borgerlige Huse, særlig Kjøbenhavns Professor-Residentser 1540—1630. Med et Kort. 2 Kr.
- Møllerup, W.**, Helligaandskirken i Kjøbenhavn. Tegningerne af *H. Storck*. 3 Kr.
- Monumenta historica danica**. Historiske Kildeskrifter og Bearbejdelser af dansk Historie. Udgivne af *Dr. H. Rørdam*. I—II. 20 Kr. — Anden Række. I—II. 21 Kr.
- Møller, H. L.**, Kong Kristian den Sjette og Grev Kristian Ernst af Stolberg-Wernigerode. 3 Kr. 50 Øre.
- Nielsen, O.**, Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse. I—VI. 35 Kr. 50 Øre.
 — Liber census Daniæ. Kong Valdemar den Andens Jordebog, udgivet og oplyst. 6 Kr. 75 Øre.
 — Bidrag til Oplysning om Sysselinddelingen i Danmark. 1 Kr. 35 Øre.
 — Harsyssels Diplomatarium. 1 Kr. 50 Øre.
- Olrik, A.**, Sakske Oldhistorie. Norrøne Sagaer og danske Sagn. 5 Kr.
 — Skjoldungesagaen i Arngrim Jónssons Udtog. 1 Kr.
- Olrik, H.**, Konge og Præstestand i den danske Middelalder. I—II. 7 Kr.
- Palladius, Peder**, Visitatsbog, gjængiven med Nutidens Skrive- maade, ved *C. Rosenberg*. 1 Kr. 20 Øre.
- Paludan-Müller, C.** Sagnet om den himmelfaldne Dannebrog'sfane. 75 Øre.
- Paludan-Müller, J.**, Gullands Forhold til Danmark og Sverrig i det 14.—16. Aarh. Udgivet af *C. Paludan-Müller*. 2 Kr.
- Reinhardt, C. E. F.**, Valdemar Atterdag og hans Kongegjerning. 9 Kr.
- Rørdam, H.**, fra Universitetets Fortid. 2 Kr. 50 Øre.
 — Mester Jørgen Jensen Sadolin. 2 Kr.
- Samling af Danmarks Lavsskraaer** fra Middelalderen, udgiven af *C. Nyrop*. 1. Hefte. 1 Kr. 50 Øre.
- Samling af Kongens Røttertings-Domme**. Judicia placiti regis danie justitiarii. Udgivne af *V. A. Secher*. I—II. 21 Kr. 60 Øre.
- Samlinger, kirkehistoriske**. Udgivne ved *H. F. Rørdam*. 2den Række. I—VI. 48 Kr. — 3dje Række. I—VI. 48 Kr. — 4de Række. I—III. 24 Kr.
- Samlinger og Studier**, historiske, vedrørende danske Forhold og Personligheder især i det 17. Aarh. Udgivne af *Holger Rørdam*. I. Bd og II. Bd. 1—2. H. 15 Kr.
- Sehested, T.**, Cantzler Christen Thomesen Sehested. 3 Kr.
- Steenstrup, J. J. S.**, Harald Haarderaades Tog til Limfjorden. 2 Kr.
- Thorsøe, A.**, Kong Frederik den Femtes Ungdom. 1 Kr. 35 Øre.
- Ulfeldts, Leonora Christina**, „Jammers-Minde.“ Udgivet af *S. Birket Smith*. 2 Kr.
- Vedel, F.**, Bornholms Oldtidsminder og Oldsager. 16 Kr.
- Worsaae, J. J. A.**, de Danskes Kultur i Vikingetiden. 1 Kr.

TRAPS BESKRIVELSE AF DANMARK.

TREDJE OMARBEJDEDE UDGAVE.

UDGIVET AF

V. FALBE HANSEN OG H. WESTERGAARD,

PROFESSORER VED UNIVERSITETET.

REDIGERET AF

H. WEITEMEYER,

CAND. MAG.

Hvad der kun vanskeligt kan tænkes virkeliggjort i de store Stater, hvis Udstrækning regnes i Tusinder af Kvadratmile og Indbyggerantal i mange Millioner, det har afdøde Gehejmeraad *J. P. Trap* udført for Danmarks Vedkommende, idet han i sin bekendte Haandbog har givet sine Landsmænd en detaljeret Beskrivelse over vort Fædrelands statistiske, topografiske, historiske, geografiske, landøkonomiske, kommunale og lignende Forhold. Traps Ide at beskrive Danmark paa saadan Maade er saa original, og Arbejdet er saa resolut og energisk udført, at det for lange Tider vil sikre hans Navn for Forglemmelse.

Men skal dette nationale Værk vedblivende hævde sin Plads i den danske Litteratur og bevare sin Betydning som en uundværlig Haandbog for alle, for den praktiske Mand saa vel som for Videnskabsdyrkeren, for Landmanden og Købstadborgeren saa vel som for Præsten og Retsbetjenten, er det nødvendigt, at det følger med Tiden, at det optager det nye Stof, Aarenes Udvikling har affødt og Forskningen bragt for Lyset, at det, inden for den engang givne Ramme, udvides og uddybes. Det er derfor, at vi indbyde til Subskription paa en **3dje, om-arbejdet Udgave.**

Traps Beskrivelse af Kongeriget Danmark, som ledsages af over 1000 originale Illustrationer, Grundplaner og farvetrykte Bykort, udkommer i henvend 60 Hefter (hvert paa 4 Ark) à 1 Kr. Udgivelsen vil ske regelmæssig med et Hefte gennemsnitlig hver 6te Uge, de første Hefter udgives dog med større Mellemlum.

Subskription modtages i alle Boglader og hos undertegnede Forlægger. Prøvehefter og illustrerede Prospekter udleveres paa Forlangende.

Kjøbenhavn 1895.

G. E. C. GAD,
UNIVERSITETSBOGHANDLER.

**THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT**

**This book is under no circumstances to be
taken from the Building**

form 40

